

ANDREAE
ALCIATI MEDIOLA

NENSIS IVRECONSULTI

CLARISSIMI, PARADOXO-

rum ad Pratum, Li-
bri Sex.

Eiusdem in libros quorum nomina in se-
quenti pagina reperies.

Covella

L. V. G. D. V. N. I.,
Apud Jacobum Giunta.

M. D. XLVI

LIBROS
DEL DR.
L. MARCO

P. 4338

Disjunctionum, lib. 1111.
De eo quod interest, liber Vnus.
In tres libros Codicis, lib. 1111.
Prætermifforum, lib. 111.
Declamatio Vna.
De Stip. diuisionib. Comment. triolus.

EX NOVISSIMA RECOGNITIONE
AUCTORIS.

AD LECTOREM.

Αλκυάτω τῶν ὄσων ὁρᾶς βιβλίον ὃ εἶνε σεμνὴν,
Ἐξέκε εἰς ἀγοραῖς, ἐξέκε εἰς ἀτῆ.
Μὴ παχίως κατὰ κρινον, ἐπιπροσάδηντε γίνωσκε.
Τὸ κρίμα φρασσάμην ὅς ἐπιδειγματικόν.
Τὸν μέγαρον γὴ σιγμαῖς ἢ τὸν μέγαρον γὴ πῶσαλόξοις.
Εὐρύσεις λαμπρόν ἢ τεφέ ὀνομαις.

ALCIATVS LECTORI S:

GITVR, nisi fallor, duodecimus annus, lector optime, cum civilis pontificisq; iuris professorijs insignibus primū ornatus, Paradoxa Dispositiones q; in publicum emissa: opus à me adhuc candidato ex tyrone, succisuis horis elaboratum. quoties enim ea que à præceptoribus meis acceperam, studendo ipse necū perpendissem, si qua probabilibus argumentis confutatione digna uidebantur, ne confestim memoria exciderent, quibusdam quasi aduersarijs scribere consueueram: quæ omnia tum in manus accepta, cu paulò accuratius expolissem, in codicē ueras q; tabulas referenda duxi, sic que cum studiosis comunicanda. quòd opus nō tam ut gloriam, cuius illa ætas solet esse auidissima, captarem, à me editū fuit, quam ut aliquo modo Doctorum, qui tum studia hæc nostra profitebantur, iudicium conuellerem, qui bonarum literarum cognitionem non modo Iureconsulto non necessarium ubique in clamabāt, sed contrariā potius, & scrijs omnibus studijs blanda quadam, & illici uoluptate repugnantē: quapropter non secus quam à nauigantibus homericæ illæ Syrenes euitandam, Vlysis que exemplū imitandū, qui se malo nauis alligauit, socijs que aures cera illeuit, ne uocum modulatione capti, ceptū cursum nō tenerēt, quæ ab eis ut nō prorsus in omnibus falsa, absque tamē delectu ubique predicari æquo animo ferre non poteram: quoniam fieri hominum more apparebat, ea libenter damnantium, quæ assequi ipsi nō potuerunt: nec enim ex eis tunc quisquā ita pretio habebatur, qui nō egregie uno aut altero exceptis

LIBROS

DEL DR.

L. MARCO

exceptis) omnium aliarum artium rudis esset. satis itaque
 mihi abundeque factum eo tempore arbitrabar, si suum lite-
 ris humanioribus honorē seruassem, iūgiq; eas nostra tē-
 pestate sapientie studijs posse docuissim. quae omnis spes
 expectatioq; mea à principio planè me fessellit: nam & iu-
 ris Doctores tanquam transfugam me insectabantur,
 scriptisq; suis laceffere non desinebant: apud humanita-
 tis uerò p̄fessores, tanquā alieni hominis, nec mihi locus,
 nec ratio ulla constabat: quorum alij me tanto ari solucō-
 do nō esse: alij p̄dibusq; nō satis idoneū, alij alia cōmi-
 niscabantur: quo factum est, ut maximā apud omnes inui-
 diam loco gloriae adeptus mihi uiderer: distēdebatq; eius
 suscepti incassam, uel potius magno cum malo meo labo-
 ris: nec ut opus illud respicere amplius uellem, in animum
 inducere poteram: donec paulatim insinuauit se ad stu-
 diosorum gratiam liber, omnibusq; in prouinciarū gym-
 nasijs locum suum pedetentim obtinuit. cuius rei mihi ar-
 gumento esse coepit, & quod à plerisque doctis undique
 ad me datae sunt literae, quae & eius rei nomine gratias a-
 gerēt, & ad alia edenda inuitarēt: & quod pluribus pra-
 lis in Italia prouincijsq; excusus, diligēterq; à Cratādro
 BASILEAE cōformatus, nullo non in loco reperie-
 bat emptorē addidit planè haec celebritas mihi calcari, &
 quē serē desponderam animum restituit: ceptiq; rursus
 in manus accipere, & si qua prioribus in editionibus er-
 rata erāt, corrigere: adeo enim à quibusdam deprauatus
 fuerat, ut suspicari potuissim, cōsultō atq; dedita opera
 id factū: nisi cognouissim, in ceteris quoq; aliorū operi-
 bus eadē eos diligētia adhibere solitos. quapropter nō est
 quod

AD LECTOREM EPISTOLA.

quòd de eis ulterius conquerar, maius mihi negocium est cum detractoribus: è quibus aliqui stylum tanquã nõ plane Ciceronianũ damnãt. quibus respondeo, iniquè eos mecum agere, qui cum ipsi in sinu & sub puluino Ciceronem semper habeant, eiusq; elegantia, copiam, suauitatẽ non ideo præstant, hæc à me requirunt, qui cum Bartolo, Baldo, Alexandro, Iafone solũ uersor, eos que autores in delicijs habeo. illud tantũ Ciceronianũ mihi habere uideor quod sicut Augustinus scribit. in eius libris aliquos de prensos esse manifestos à doctis solocismos, quales quandoque etiã diligentissimis excidunt, opinor in nostris pleraque esse uitiosa: quæ omnia ego fortis uir stomachi, nihilominus æqui boni facio, ut qui nõ ad eò ueterũ religioſus obseruator fuerim, quin etiã aliqua de recentioribus Doctoribus mihi mutuò accipienda ducerem: dum tamen non omnino barbara essent. sed exemplo aliquo uel Theodosiani seculi autoram, defendi possent. Alij titulum reprendunt tanquam minus superbum. qui Paradoxa inscripserim: quod admirabilia ipsi interpretantur, sed cum *παραδόξα* apud rhetores argumentũ & illud sit, quod in frõte (ut Hermogenes ait) male est opinioni: uel quod, cum maximã expectatõẽ fecerit, leue aliquid (ut Quintilianus existimat) inducit: cur potius hanc interpretationem non assumunt? & me ampullosi lemmatis crimine nõ absoluunt? quamuis & ipsi sciant, me non alia ratione ita inscripisse, quã ut ostenderem. quæ hic disputantur conclusiones, præter communem sententiam esse. sed hi uidentur nobis hanc contumeliæ notam à Momi ipsius historia accepisse: quem fama est, cum in Veneris pulchritu

D. ANDREAE ALCIATI

dinem nihil dicere posset, in dea crepidas, uti obstreperae. maledica lingua uirus effudisse. Sunt qui nimiam mihi sermonis breuitatem obijciant, copiamque requirant. quibus respondeo, id a nobis consulto affectari: quum et solere me eos ridere, qui aliter scribunt: non quod flumina illa eloquentiae exhauriri uelim, sed quod rarius id donum est, quam ut ego sperauerim mihi posse contingere: quapropter nec affectaui quidem, uno excepto Cicerone, in quo non minus laudatur sententia, quam uerba mihi uidetur ceteros consultius fuisse facturos, si breuitatem affectassent. ubi tam improbatu Seneca, quam cum copiosus (quod tamen ratio facit) haberi uult: nam nec Quimiliani declamationes, nec Apuleij defensiones, satis eorum doctrina (ut plerumque tradiderunt) respondent, at enim in operibus suis auctores laudare eorum integra dicta chartis inscribere, congeriemque homini facere, ego homines ocio suo abutentis esse censeo: sicut et qui omissio in quem intendunt scopo diuagatur, argumentatumque aliquod declamatorium assumunt, non satis scire arbitror: quo res quaeque loco statuenda sit: quapropter et ipse unam itemque alteram epistolam hinc summioui, ne huius aegre factae causam, amplius dicerem, sunt iuris civilis sicut alia pleraque studia adeo diffusè tractata, ut publice intersit, eam ingentem syluam potius recidere, quam magnis commentarijs lectorem onerare: quod et Caius ex nostratibus sensit: et qui sub porticu philosophabantur, pro dogmate habent. Sed et in Paradoxis quaedam a nobis concisè dicta, nolui in praesentia laetius attingere: quod a me alijs in operibus fusius tractata fuerunt. quae et ipsa quandoque emittentur, nec enim omnia unum in locum congerenda sunt. cesserit hoc feliciter pa-

AD LECTOREM EPISTOLA.

rū memoria aliquibus faciāt qui nunc in humanis degūt
 nō tamen ea in parte aliā laudē uidentur dignē posse con
 sequi, quā quæ solet Firmiano: uel Brixienti, uel syllabo
 graphis (ut grammaticos quoq; attinga) huiusmodiq; re
 pertiorū consarcinatoribus tribui. In Dissūctionibus
 uerō omnes omnino locos restituere potuissem, quibus
 uel Pandectæ Florentinæ, uel alij uetusti codices à uulga
 ris disident: idq; factū mihi facillimū fuisse: sed malui ea
 tantum recensere, quæ probabilem in iure aliquam dubi
 tationem faciebant, aut unde errori ansa præstari potuis
 set: ne uiderer etiam librariorum ipsorum munus mihi
 præripere: & quod auari uimitores solēt, ne racematio
 nem quidem reliquam tenuioribus facere, in utrisq; certē
 ita à me actum est, ut Tuccæ Variq; exemplo subsequēda
 potius quadam censuerim, quā locupletanda: tamen si
 adeo cōdus dispēsator hac in re esse non potuerim, quin
 & quadā paulo uberius explicarē, quadam penitus obe
 lo cōfoderem, aliāq; substituerē, posterioribus (ut dici so
 let) melioribus. At hic uideo posse calumnijs locū esse, et
 nō defuturos, qui me hoc modo errata mea cōfiterem dā
 nēt, & ceu culpā, qui iudicio suo perierit, irrideāt, sed hi
 uelim sciant, id à me & magna ratione, & maximis exē
 plis factum: cur enim dum famæ meæ consulo, in publica
 studiorum causa præuaricer? docuerim ea aliquādo, mul
 tos annos profitendo probauerim, nō tamē mutati iudicij
 mei defraudare uolui studiosos. fecit id Hippocrates, me
 dica arte clarissimus, q. ne posteri errarēt, quadā malē à
 se tradita primus correxit: fecit M. Cicero, q. cū rhetori
 ci libri, quos iuuenis ediderat, nō satis placerēt, de Orato

re ad M. Brutū scripsit, & à se iam tradita pleraq; præ-
 damnauit. sic & Fab. Quintil. cū prius duos de rhetori-
 ca libros scripsisset, hiq; dein satis sibi non probarentur
 duodecim illos celeberrimos composuit: quibus & prio-
 res emendauit, & maximam famam est consecutus. merita
 tō igitur, quod alijs etiam laudi datū hactenus fuit, frau-
 di nobis esse nō debet. detur hæc uenia scriptoribus, hoc
 que præmio ad publicāda studia sua alliciātur: in quibus
 errati sit concessa emendatio, & noua (quod dicitur) li-
 ma. rectē quidē suasisit Horatius, ut in annū nonū præmiā
 tur, que diutius durare uelimus: sed quotus quisq; ille est
 qui eiusmodi præceptum possit obseruare? sunt qui ex tē-
 pore, quā à cura, præstātiores habeātur: sunt qui adeo in-
 genio suo indulgeāt, ut cōpescere nimiam licentiā nō pos-
 sint: sunt qui & à se composita semel approbēt, corrigē-
 di tædiū non ferant. dicebat Pub. Ouidius, decentiorē es-
 se faciē, cui aliquis inesset næuus. omnibus certē tāti tem-
 poris expectatione è fucis imminet periculū, qui alienis
 laboribus insidiantes, que surripuerunt, pro suis uendi-
 tāt. Thales Milesius cū astrorum scientiā Mandraytum
 Priensensem docuisset, magnū præmiū offerēti discipulo
 dixisse traditur: næ egregia repensa mihi merces erit, si
 que à nobis didicisti, tuo nomini non adseueris, sed eius
 me inuenti potius, quā aliū autorem prædicaueris. bellif-
 sima certē merces, & tali uiro digna, sed que varissimis
 bona fide præstetur, nobis certē non ea fuit felicitas, ut
 (præterquā à paucissimis) eā cōsequi potuerimus, at qui
 potius in contrariam uertit: nam si quicquam à me laude
 dignum excogitatum est, id silentio transmissum: si quid
 ambi

AD LECTOREM EPISTOLA.

ambiguū, id in malam partē acceptū à quibusdā fuit, & in autoris notā deriuatum. fuerūt & ex his qui ea me dixisse confingerent, quæ ne cogitauī quidē unquam. Exijt nuper libellus, quo falsi reus defensor: quòd Pyllei, & Guilielmi intellectu (sic enim ille loquitur) surripuerim: cū accusator ipse nullum habeat, & cōmuni careat sensu, qui subiiciat, in Paradoxis me docuisse, mixtum imperiū cum iurisdictione idem esse: cū nemo, nisi planē delirus, non uideat, contrarium semper & ubiq; à me tradi, sed forte tāta morositate obscuratus mihi est stylus, ut itelligere quid senserim nō potuerit, atqui cū id uitio mihi dari uereret, eius rei periculum hoc modo facere nolui. Erat studiorum comes amicus quidā meus, uir iuris quidem sciens, atq; in hac professione admodum acutus, sed altarum omnium doctrinarum penitus alienus: huic capita quedam ex Paradoxistradidi, ea q; potissimum, quæ obscuriora arbitrabar, mox q; congressus, deprendi omnia ab eo optimè percepta: et dum adsit legū cognitio, facile dictata nostra à quouis posse intelligi: ut appareat, qui hæc obijciunt, & legū imperiti, & animi uitio huiusmodi cōmimisci. Illis igitur nihil est quod aliud preterquam ut meliorē dii dent mentem: ut tandem deprendere possint, quem iniuste in grate q; nobiscum agant, qui cōmodo pro nostris opibus cōuiuio accepti, & ut ille apud Plantam inquit, nucibus, fabulis, ficibus, quia acipenserem nō apposuerim, omnia mali consulant, & Lapis his deteriores nō solum in cōuiuas, sed in ipsum uocatorem arma conuertant. reijcit huiusmodi homines à carminis sui lectione Sedulius: sicut inuidos & uilitigatores à

D. ANDREAE ALCIATI

libro de re militari Cato, à naturali historia Plinius. ne
 quoc temperare, quin quod cōpertum mihi sit, hic refe-
 ram. Nuper in τειλοσάωω uniuersitatem reuersus est à
 trāsalpiniis professionis nostræ doctor quidā nouellus: is
 ut ea peregrinatione non solū nostratiū uitia (quod ali-
 qui faciunt) sed uirtutes quoq; addidicisse uideretur, cui
 iusdam legis, ad præscriptorum uerborū, ut opinor tras-
 ctatum pertinētis, interpretationē pro suggestu aggressus
 est. in ea cum pleraq; dixisset, quæ dubie mentis ho-
 minem arguebant, in eum deinde sermonē incidit, ut dis-
 ceret, aliter à se legū nodos intelligi quàm ob ΑΛΕΙΛΑ-
 ΤΟ, qui nihil aliud apud nos, inquit: facit, quàm quod flo-
 retat iura. uoluit uir facundus hoc quoq; uerbo ciuitatē
 Romanam augere. gāderant docti quidam, qui hisce audi-
 tis, seu hominis arrogantiam perosi, seu risus captandi
 causa, cum sententiam rogarentur ita decreuerunt: quæ
 ΑΛΕΙΑΤΥΣ floretat, iste oletat. sed quid ego in id ho-
 minum genus calami aciem ulterius distringam? qui uel
 nostra hæc non legunt, uel lecta non intelligunt: quid in-
 uat (ut rectè inquit Naso) ad surdas si cātet Phemius au-
 rest? Ad alios transeundum, qui cruditionis fama, doctri-
 ne que nomine in magno sunt pretio: è quibus tamen ali-
 quos cernere est à nostris traditionibus dissidentes: sed
 hos tantū abest, ut repperdere, aut lesi cādoris insimula-
 re uelim, ut gratias ultro agendas potius arbitrer: cum
 enim à me humaniter, & adiecta causa dissentiant, nō est
 quod de eis iustè conqueri possim. Solebāt ueteres prius
 quam aliquid ederent amicis suis annotanda opera trade-
 re, eorumq; explorato iudicio, & perpensis emendatio-
 nibus,

AD LECTOREM EPISTOLA

nibus, tum demum plurimis recitare, mihi ea fors non potuit contingere. seu quòd *μῦθος ἄλλοθεν ἄλλοθεν*, ut ita loquer, neminem in consilio habere tum licuit, qui iuris studia calleret, & à musis alienus nō esset: siue quod nostris tēporibus apud multos ea ferè sinceritas interierit, faciliusque inter earundē doctrinarū professores reperias, qui carpant & inuideāt, quàm qui cādidè erroris admoncāt: quotus enim quisque est, qui nostra tēpestate tantū amicitiae tribuat, ut alieno in opere, in auctoris gratiam uelit ingeniosus esse, & aliquas horas studijs suis subtrahere, quas castigādis amici erratis concedat: id que praesertim in serio inamcenoque opere, qualia sunt iuris ciuiliis pleaque, meritò igitur plurimum me his debere fateor: si tamen non tam de uitoria laude fuerunt solliciti, quam de praestando consilio uerum utcunque sit, quòd publicae utilitati inscruietes ea conscripserint, apud me in honore erunt: non enim iudicium meum lapis est (ut uocant) *Λυδῖος*, ut qui à me dissentiat, nihil sentiat, fieri potest, ut quibus in locis ego allucinatus sum, in his certius ipsi perspexerint. nemo mortalium omnibus horis sapit, dissentiunt inuicem in republica quandoque summi uiri, illa befaeto priuatae necessitudinis uinculo, dissentiebant ueterum sectarum principes philosophi, salua tamen mutua (ut uerisimile est) gratia. Et haec quidem quòd ad alios attinet satis, & super. Ego, candide lector, si magis uis ocium consequi potuissem, paulo que minus ordinario docendi munere distrahere, & duplici scēnore locupletatum opus emisisssem, & ea in quibus *Pyrronico* more, ceu ambiguis, lectori amplius deliberandum cen-
sui quorū

D. ANDREAE ALCIATI

sui, quoquo modo declarassem : quæ tamen spero fore, ut
quamprimum alijs à me lucubrationibus dilucidentur.
quod enim ad has pertinent, satis fuerit nouissimam hanc
adhibuisse limam, ne toties reformatus liber, Protheum
nobis quendam, aut Acheloum uideatur representare:
non enim hac lege à me editur, ut alibi sententiam mihi
mutare. si meliora nactus fuero, non liceat. *σπερταί
μέντε φρένες ἐσθλαῶν*, inquit apud Homerum

Iris, tu Vale: & fausta interim AL-

CIATI tui laboribus prece-

re. Bituribus XII. Cal.

Septemb.

M. D. XXIX.

AMPLISS. ET

INTEGERRIMO VIRO, ANTO

nio à Prato Francie magno Cancellario,

Andreas Alciatus Iurifcons.

S. P. D.

OPTIMA ratione à maiori-
bus institutum est, amplissi-
me Cancellarie, ut cuiuscun-
que argumēti opera ederen-
tur, ea principis alicuius uiri
nomine dicata exirent in pu-
blicum: tum quòd ea sit lite-
rarum dignitas, ut neminem
non longe honestiorē faciāt:
tum quòd qui diuulgantur libri, ob maximā utiligatorū
(Catonis uerbo utar) insectationem, caninam que facun-
diā, patrono defensore que plerūque indigeāt. Quod cū
et ipse animo meo diuersarē, nullū in locū mihi uisus sum
quantulaseūque nostras lucubrationes posse tutius repo-
nere, quā si sinui tuo cōmendarentur. De iure enim ciuili
dissertaturo, quæ nobilissima ceterarū professio est, con-
sultissimū, generosissimum que iudicem titulis prætendi
æquū fuit. Sed cū Paradoxa, id est præter ceterorum
opinionē, scripturū me in ipso limine prodiderim, multū
mihi inuidiæ uel titulus ipse cōcitaturus uidebatur: qua-
propter nō alio, quā nominis tui clypeo eam retūdendam
existimaui, ut te nobis ἀλεξίστοκου serē Herculem inuoca-

TE NON

D. ANDREAE ALCIATI

re non dubitauerim. Et licet nequaquam me lateat, quan-
 ta sint in republica occupationes tuæ, quamq; pro regiæ
 maiestatis negocijs indefesso animo excubes: ea tamen in-
 genij tui est acrimonia, ut nihil sit humeris tuis maius, ni-
 hil, quamuis ceteris non ferendum, quod tibi facta facilli-
 mum non sit. Quapropter obrepente inter interdum ti-
 bi ocij memoria, ubi grauiores res à te interim segregas
 ueris, in amœniora studia soles diuertere: & quicquid
 temporis tibi de sacris autoribus superest, id omne liben-
 ter legibus, legumq; interpretibus impendis. Quæ animi
 tui clarissima instituta, mirum est quantum me impule-
 rint, ut à uirtutis tuæ contèplatione oculos desistere nū-
 quam possim: & tametsi ad tanti decoris, ceu ad solis ra-
 dios inspicienti, illi quandoque caigent, non desisto ta-
 men, quin egregia facta, uel per trājennam inspecta, usq;
 & usq; admirer. Est enim hæc tua Cancellarij magni di-
 gnitas huiusmodi, ut ingens semper aliquid pariat, par-
 tumq; inde semper quippiam sit, unde maxima gloria,
 uirtutisq; admiratio erga autorē indies magis repullu-
 let. Celebrent Archontas suos Athenienses, laudibus eue-
 hant Ephoros Lacedemonij, sint apud alios in pretio Di-
 castæ: Tu unus in amplissima prouinciarū Gallia, omnia
 horum munia magno animo suscepisti, incomparabili uir-
 tute illis te quoque maiorem ostendisti. Apud Romanos
 ita diuisa sunt Galliarum (quod Marcellinus scribit) iu-
 risdictio, ut propter prouincie magnitudinem, popu-
 lorumque frequentiam, quatuor proconsules acciperet:
 qui tamen tantæ administrationi uix pares erant. At tu
 solus undiq; ingruentia negocia sic explicas, tanta celeri-
 tate

tate perficis. ut etiã aliquas horas possis subtrahere, quibus bonis literis indulgeas. Merito igitur tibi Paradoxa hæc nostra dicere institueram, quòd tãtus uir iuris ciuiliſ. Pontificijq; ſcientia erudiſſimus, totius operis optimus iudex, & cõſor eſſe poteras. Non ab re equidẽ ſuit, ut qui ſupra omnes Gallie magiſtratus ob uirtutis unicũ planẽ ſpecimen aſcendiſti, legũ interpretamentã ſuſciperes: & ueluti Ariſtarchus, uel aſterisco inſignires, uel obelo confõderes. Illud me tantum deterrebat, quòd tyronem me, & de gymnaſijs uix eductum, uererer ne talia moliri, nimis temerarium exiſtimaretur. Nõ iniuriãq; ingenij tui ſummũ examen ſõrmidabam. qui fortãſſe probaturus non eſſes, ut tam citò contra receptas ſententias & præiudicij præſcriptione tutiſſimas, ſcribere auderẽ, atq; tibi primario in Gallia uiro dicatas edere. Verũ et pari audacia timorem hunc tranſmiſi, quod præſertim ad maiora quoq; tenderem. Etenim ſi feliciter hoc mihi, qualecunq; eſt opus, cederet, animo euoluebam, quinquaginta ipſos Digefſtorũ libros, ſumma breuitate, ut nihil tamen dignum lectu omitteretur, Latino, & quantum in me eſſet, eleganti ſermone interpretari, glosſemata que ſeu ſcholia Accuſarij, more Iuriſconſultorum marginibus inſpergere. Quòd negocium, quoniam ſummo in ea re iudicio opus eſſe me nequaquam latet, aggredi adhuc auſus non ſum. uolui que prius in leuioribus his operibus uires meas experiri. Quare interim hæc clariffime pater, læta fronte, qualem ſtudioſis omnibus præſtare ſoles, accipe: que nos tibi candidiſſimo certẽ animo nuncupauimus: non quòd nomini tuo his tibicinibus

opus

D. ANDREAE ALCIATI

opus esset, sed ut sub tanti uiri patrocínio à mala lingua
innoxius liber per docta hominũ ora uolitarer. Caterũ
ne (quod ille ait) in commoda publica peccem, si longo
sermone morer tua tempora Prate, non duxi prolixiore
epistola mihi agendam: tu illud in summa habe, quicquid
ipse ingenio, uiribus, calamo possim, id omne tuo nomini
addictum, obnoxiumq; esse: solumq; hoc uicissim à
nobis rogari, ut in clientium tuorum ordi-
nem me conijcias. Quod scio de te hu-
manissimo uiro impetratu facil-
limum fuerit. Bene ua-
le, amplissime do-
mine.

ANDREAE AL CIATI PARADOXO- RVM IVRIS CIVILIS

LIBER PRIMVS.

PROE M I V M.

VM aliquid operis quisquam ag-
gressurus est uel, Horatio admonen-
te docemur, debere eum prius uires
suas diligenter examinare, ne fortas-
se in medio (quod aiunt) stadio defia-
ciat, & assumpto oneri impar suc-
cumbat. Id cum mihi ipsi ut usu uentret, fore dubitarem,
decreueram omnino ab hac, quam parturire animus coe-
perat, provincia me abstinere, uel perpetuo, uel sanè dū
meliusculæ uires accederent. Nam in studijs perquam ar-
duis tyronem huiuscemodi negocia aggredi, præmodum
audax temerariumq; inceptum uidebatur: sed tamen ut
facile homines nobis ipsis ignoscimus, malui ego quoq;
exēplo Diogenis, doliū sursum deorsum uolucere, quam
inter oscitantes nihil memoria dignum agens, uti feriata
acies ferrugine obtegi. Prospiciebam enim, etiam si mul-
tis deficeremus, non omnino tamen inutilem posteris no-
stram hanc curiositatem fore: quoniam tametsi à nobis
non satis doctè quædam ederentur, exemplo saltem ada-
sti alij, longè feliciter idem fortasse auderent: mihiq; is ho-
nos deim deberetur, quod in iure ciuili latine scribi posse
D And. Alcia. Paradoxorum 4 post

post mille & eo amplius annos primus docuissem, quod
 que alios exemplo traxissem meo. Fucere nostra et patrū
 nostrorū memoria qui idem in alijs studijs affectauerunt,
 ut in philosophia, in dialecticis, in medicina, astrorū q;
 cognitione, quamplurimi: sed in legum scientia, tāquam
 impossibile id esset, nemo, opinor, ante nos attentauit.
 Et quoniam auguror futuros, qui & maiorem eloquen-
 tiam fortasse desiderabunt: ij uelim paucillum expendāt,
 num materia ipsa suadelam hanc, stili que blandicias ada-
 mittat. Quod si in pbilosophicis Lucretius, in caelesti-
 bus Manilius (dii boni quales autores) ornatum hunc
 suis impossibilem scriptis esse duxerunt: quis id à me sca-
 midocto homine, etiam durissimus censor requirat? De-
 niq; si in toto opere aliquid erit quod ad stomachum nō
 faciat, in uelim sciat, eū qui primus nauigare, colere, aedi-
 ficare coeperit, non omnia eius artis scuisse, que ex usu
 demum reperta sunt: mihi satis sit, hoc profuisse iuris
 ciuilis studiosis, quod difficillimas quasq; questiones lati-
 no sermone explicari potuisse cognoscent: tum multa
 preter aliorum sententiam inducta, que quā uera sint
 ipsi censeant. Tot enim opinionibus reserta sunt huius
 discipline uolumina, ut superuacaneum existimem &
 ineptum, quicquam pro certo adserere. Erramus omnes
 & Andabatarum more clausis oculis plerunq; decera-
 tamus. Et si illud meritō profiteri possim, quicquid à me
 dictum, disputatum est, existimare optimo iure defen-
 di posse: quod in primis ea mihi cura fuit, ut non nisi
 quod à cauillo abesset, affirmarem: cum duro enim hoste
 dipladantem, fortissimis telis instructum esse oportuit:
 siquidem

siquidem ea est multitudinis autoritas, ut iam hac in sci-
 entia non uniuscuiusque singularis uirtus, sed scripto-
 rum numerum obseruetur. Cum itaq; præter eorum opi-
 nioneus omnia hæc asserta sint, sola in lectoris huma-
 nitate confidentia mihi fuerit: quòd si eos professo-
 res quotidie laudibus extollimus, qui ueterum
 incuriam, cum facultas adest, detegunt, no-
 ua ipsi excogitant: cur æquali iure
 mecum ægi non debeat,
 certè non uideo.
 Lege feli-
 citer.

QVAE SINT STIPVLATIO-
nes pratoriae, quae iudiciales, quae communes,
& quemadmodum à Doctoribus locus
hic male percipiatur. CAP. I.

In l. quin-
ta. ff. de y.
obli.

Stipulationum tres species, pratorias iudi-
ciales, & cōmunes, aliter nostri legum Do-
ctores declarare uidentur, quàm & ueteres
Iuris consulti acceperint, et ueritas ipsa
admittat. Pratorias eas esse opinantur, quae ex pratoris
edicto semel introductae sunt: qua ratione & ius prato-
rium dicimus. Iudiciales, quae à lege aliqua ciuili descen-
dunt. Communes, quae partim ex lege ciuili, partim ex
pratoria oriuntur. Hanc sententiam, quod omnes appro-
barent: & ipse tandiu sum sequutus, quādiu nō animad-
uertī à ueritate longè abesse. Quocirca in primis id ani-
maduertendū est, Pomponium Iuriscōsultū², ex cuius re-
spōsis hāc diuisio colligitur, si eius uerba subtiliter per-
spiciantur, in hisce, stipulationibus non originem, à quo
introductae sunt, sed exercitum, coram quo uidelicet
proponatur, perpendisse: & quòd ita res se habeat,
efficacibus quoq; argumentis conuinci potest. Nam cau-
tio de dolo proculdubio iudicialis est^b, & tamen ab edi-
cto pratoris descendit: non solum generaliter, quod
ostendit in Digestis titulus de dolo: sed etiam eo casu
quo interponitur de persequendo qui in fuga est seruo:
quē casum pro exemplo huius stipulationis in institutio-
nibus Tribonianus adducit^c. Demōstrat hoc Ulpianus^d
in tractatu, quod metus causa, ubi ex uerbis edicti istud
fieri

a d. l. quita.

b In. l. j. §.
ait prator.
in fi. de do-
na.

c Insti. dedi-
ui. sti. §. j.

d In. l. si cū
except. §.
quod si ho. ff.
quod met.
cau.

fieri autor est. In cōmunibus quoq; stipulationibus eos er-
rare fortissimum argumentum est, quod in confesso est,
cautionem duplæ communem esse: cuius causam Barto-
lus. cæteriq; dixerunt: quoniam si super seruo, prætoris:
si de cæteris prætiosis rebus iudicialis esset. Sed quenam
hæc ratio est quæso? duæ species simul iunctæ tertiam ef-
ficiunt, quando singulæ ex se censei non possunt, aliter
minimè. Cur ergo in nostra questione id non est? no-
uum genus non inducant, sed alteri semper cautio adha-
reat. Quinetiam (ut ad iudiciales transcam) si hæc à lege
initium trahunt, cur sicut à prætore prætoris, ita ab le-
ge legitimæ nõ uocantur, uel à iure civili ciuiles? Ipse igitur
tur, ut à iureconsultorum⁶, qui de his loquuntur, uerbis
nõ discedam, prætorias stipulationes eas arbitror, quæ
soliis prætoris iurisdictioni relinquuntur: quarum alius
iudicis notio non est: quo in numero olim erant stipula-
tiones, quæ dationem tutelaram respiciunt: idem & in
cautione damni infecti, quam suæ iurisdictioni reseruare
prætores iuribus & quoq; testatum manet: quapropter
intellige prætorias ab exercitio prætoris iurisdictionis
uenire, mixtiq; imperij esse. Iudiciales uerò eas reor,
quæ nõ coram prætore, sed coram alijs iudicibus expediti-
onem nanciscabantur: ueluti sub dummiris, magistrati-
busq; municipalibus, itemq; sub delegatis, & similibus:
quo in numero cautio de dolo est: quæ licet ex prætoris
edicto sit inuenta, sub alijs tamen iudicibus interponenda
tur. At communes stipulationes esse existimo, quæ tant
apud prætorē quàm coram alijs iudicibus cognoscebantur:
quod illis nil reseruatum esset, sed promiscuè disceptare.

e S. p. autē
d nõ eligē.
leo. n. b. e.
Arge. So.
& Mo. i. l.
ij. in pri. ff.
de ver. ob.
f. d. l. v. &
in. de diui.
sup.

g l. j. l. iij.
S. duas. ff.
de damno
infe.

tur, ut alterius per puocationē iurisdictionē cessarēt: quod
 h In. d. l. qn ex Iureconsulti uerbis h apertissime probatur, dum sti-
 ta. pulationem rem pupilli saluam fore communem esse tra-
 dit: quod tam prator quā iudex, ut id fieret, iuberent:
 dum itē duple stipulationem cōmūnem affirmat: quia
 & à iudice, & ab a. lillio edicto uenit: quia uidelicet
 & per iudicem, & per a. d. l. edictum interponitur, pel-
 lexit fortasse in errorem recentiores, quod in pratoria-
 rum stipulationum speciebus originem, à quo introdu-
 ctæ essent, cōsiderari nouerant: sed in illis à nostra que-
 stione ius omnino diuersum est: nā quæ hic communis sti-
 pulatio est rem ratam haberi in eo pratoriarum tracta-
 tu pratoris species traditur. Ceterum hæc à nobis hic
 breuiter relata diffusius in eius legis interpretatione tra-
 ctata, quamprimum in publicum edentur, ut possint in-
 de studiosi percipere, quemadmodum quæ nostræ huic
 traditioni aduersantur argumenta submoueant.

Vtrum certa quātitas adiecta stipulationi censetur
 tur mera pœna, an taxatio eius quod interest: &
 Doctorū in hac questione incuria. C A P. II.

 Ractabatur in Ticinensi gymnasio huius-
 scemodi questio: si quis aliquid dare facerē
 ue promiserit, & si factum datum ue non
 esset, centū, hæc stipulatio pœnalis ne esset:
 quoniam pœne nomine dari specialiter non exprimeba-
 tur. Et non esse pœnalem credidisse Ioannem Andræ,
 Ludouicumq; Fontanum^b quidam aserebant: quorum
 sententia et si per eos non sat probaretur, efficax tamen
 argumentum illud uideri. Quod si ita stipulatio conce-
 pta foret

a In. c. bon.
 dep.

b In. l. stip.
 .s. alte. de
 y b. obli.

pta foret cum liberto, si x operas non dederis. dabitur uiginti nummos: & libertus operas non det, modò totam obligationem comprobeat ultra xx. estimationem non redigendam: at si huiusmodi stipulatio pœnalis esset, præter pœnam id quod ulterius interesset, peti uideretur posse. Sed uidendum est, ne non aliter sit: quoniam promissio hæc causam lucri respicit: quo casu ultra pœnam quid intersit, non attenditur: tamen si & alio modo induci hoc responsum possit nihilo magis tamen efficaci argumento. Rectius itaque Arretinus, qui quæuis nihil expressum sit, pœnalem tamen esse opinatus est cuius sententia communiter probari merita est: respondentibus q; contrarijs rationibus recentiores tam aperte, ut si eas referam, minimè operæ pretium sibi facturus. Arretinum Socinus Senensis sequitur, sed inter utrunq; casum hanc esse differentiam tradit: quòd si in stipulatione expressum sit pœnæ nomine dari, & promissor contra fecerit, quamuis nihil creditoris intersit, committitur tamen stipulatio: si uerò nihil sit expressum, quatenus interest solum ex stipulatuus exigendi esse. Quæ distinctio uera omnino non uidetur: quoniam hoc modo pœnam, quæ etiam si non intersit, committatur, stipulari aliquem posse iura uolunt: nisi dederis, tot aureos dare spondes? & tamen exprimi hic pœnæ nomine quæ dari, uix dicendum est. Idem Iacobus Puteus, & Iason & referre plurimum putauerunt inter stipulationes facti, & dationis, ut in his quæ facti respiciunt, stipulatio accessoria, siue expressum sit pœnæ nomine, siue id minus, pœnalis tamen sit: sed quæ nisi ad

c l. si ita sit
pula. ff. de
ope. liber.

d l. præd. de
act. empt.
Bar. i. d. l.
præd. & in
l. ita stip. i
xiii. colū.

e In. §. cato
& i. l. cōti
nu' de ver
bo. oblige

f §. alte. In.
de inuti.
stipu.

g In. d. §. ca
to. in. viij
opp. Bar.

id quod

h l. si. nō di id quod interest (quoniam natura factorum ^h hoc sua
 uid verfi. deat) non committatur: in dationibus uerò quod inter sit
 celsus, non perspicitur. Sed hoc à rationibus legitimis abhor-
 ret: præsertim cum in stipulationibus, quæ in emptione
 & uenditione pœnales interponuntur ultra quàm inter
 i l. prædi. ff. sit, quicquid in pœna est petatur ^l, qui tamen cōtractum
 de actio. factum respiciūt, nec quicquam urgeni, dux quæ pro eo
 empti. rum opinione rationes adducuntur: quarum prima hæc,
 k l. si q̄s rē. si pœna non id quod interest respiceret, tam res quàm
 vbi gl. ff. pœna à contrā faciente posset peti ^k, quod in stipulatio-
 de arbit. nibus facti uerum non esse nemo dubitat: quibus ego re-
 l d. l. prædi. spōderim, in dationibus quoq; idem esse ^l, sed pœnam &
 rem solam peti posse: cum nō principali stipulatione de-
 ficiente, qui noster est casus, sed in eius pœnam qui iudici-
 am Bñdictus cem contemnit, ea appōnitur: quod & Benedictus Plum-
 Plūbin. i. l. binus, & Ioannes Fabri ^m scriptum reliquerunt. Quin
 si q̄s a foci & illud, in obligatione dandi pœnam id quod interest,
 o. i. iij. col. respicere non posse ⁿ, à ueritate alienum est: quia factum
 ff. p. socio. contrahentis prouisionem legis aufert: sensitq; hoc Ac-
 lo. Fab. in cursus, dam hæc in pœna computari acceptum refert: ^o
 d. §. alteri quod falsum esset, si huiusmodi stipulatione solus cōtem-
 n l. q̄ seruū. ptus respiceretur. Ut igitur quid nobis sententiæ sit ex-
 §. si. de. y ponamus, non uidetur iure Doctores nostri hæc in re du-
 bo. oblig. bitasse: quoniam cum articulus hic clarus sit, haud opus
 o l. v. §. li. fuit nodum in scripto querere. Scire itaq; debemus, dum
 eo. titu. gl. plex esse pœnarum conuentionalium genus, quæ damni,
 i. d. l. si q̄s uel lucri cessantis æstimationē præstant, & quæ pro con-
 rē. Bar. in temptu, contumaciâ ue infliguntur. Has proprie pœnas
 l. si sic. ff. d' uocant, illas non æquē: licet etiam frequenter in iure pœ-
 ybo. obli. na pro

na pro eo quod interest. ponatur^p. Igitur si quando in p. l. nouif. ff. iudi. sol. l. predictis casibus stipulationes dicuntur pœnales lege ali sti. nō di. qua, parum illud nos mouebit: quoniā equiuoca est uox §. pe. ff. de hęc, & utram significationē habeat dubitari poterit q: ybo. obli. quare ipse in Aretini sententiam, quæ pluribus proba q. l. j. §. si pla tur, concesserim, stipulationem præscriptam pœnalem res. ff. de co esse: nihilq; referre, quamuis minus expressum sit, pœna per quem lat. erit. nomine dari fieri. Sed cum queritur, huiuscemodi stipu latio insolidum^{ne}, an quatenus interest, cōmittatur: pu to distinguendum, an directō promissor contrā faciat, an uerō per obliquum, & (ut dicitur) quasi obiter. Quam opinionem sine controuersia ciuiliſ scientiæ interpretū princeps Bartolus probauit^r: secutiq; sunt eum frequen r In. l. ij. §. tiore calculo ceteri: tametsi maxima certe incuria non inēst i fa animaduuerterint, ex eius distinctione præsentis quoque cto. ff. de ybo. obli. questionis fines terminari.

Quod interuallum stipulationem uitiet, & nouo sensu intellecta lex, Cōtinuus, in princi. de uerbo. obliga. & l. si ex duobus. ff. de duobus reis. CAP. III.

Nter cetera, quæ in stipulationibus requi runtur, illud potissimum est: ut interrogan ti promissor quamprimum respōdeat, alio quin ex interuallo stipulatio concepta non ualet: ceterum quomodo interuallum hoc accipiendum sit non satis inter ipsos Iuriscōsultorum interpretes cō stat Bar.² quem alij crebriori sententia probant, si eodē die respondeatur, longam intercapedinem non esse tra. a In. l. j. ff. de ybo. obli. dit, huicq; consequens est, ut si ego te summo mane com pellam

pellem, an decem spondeas: tu uerò uesperis spondere te
 dicis, si interim ad extranea negotia non diuerterimus,
 stipulatio ualeat. Opinati & idem sunt Raphaël Comen
 sis, Iuson, tum ceteri. Quā sententiā nequaquā uerā esse
 ipse disputauerim, quòd unico cōtextu absolui stipulatio
 nē debere, sicut & testamētū, iura uel me^o: quiterminus
 nō integro die, sed & hora clauditur. Hinc si pro se pater
 terfamiliās testatus sit, & alia rursus hora pupillare sui
 sequela condat, huiusmodi testamētū uno cōtextu factū
 negatur: nā et illud ex interuallo factū lex^a dicit, quòd
 interposito tēpore est factū: ab aurora autē ad uesperas
 quis interpositū tēpus neget? hac igitur stipulatio ex in
 teruallo facta dicitur. His accedit, si inter duorū reorū
 responsa fideiussor sit, interrogatus, longū id spatium nō
 esse iulianus^e, ait, & idcirco eorū cōstitutionē nō corrū
 pi, quis sanus de hoc dubitet, si nec x i. hora^e lōgitudi
 nē interualli habēt? Quin & Venuley respōsum^e, quòd
 suae opinionis columē Bar. & eius studiosi habēt nostrae
 sententiā ad stipulatur, si tamē absq; cauillo ex frequēti
 re scriptura eius cōsiderētur uerba. Continuus, inquit,
 actus stipulantis, & promittentis esse debet: ut tamē al
 quod momētū naturae interuenire possit, & cōminus re
 spōderi stipulati oportet: ceterū si post interrogationē
 aliud acceperit, nihil proderit, quamuis eodē die spōd
 disse. Ecce quēadmodū iuris ciuiliū autores momento rē
 expediri uolūt, nec posse cōtrahētes prāter primū, aliud
 momētū accipere (intellige autē hyperbolicos momentū
 dici) quāto rector hac interpretatio ea, quā & Accur
 sius, et ceteri probāt: si aliud acceperit, quasi aliud ne
 gocium

b Bar. i. d. §.
 i. et tex. i. l.
 hēre §. fi.
 ff. de tes. et
 glo. vbiq.
 c l. si q5 cu.
 §. fi. ff. de
 vulga. &
 pupil.
 d l. quoties.
 ff. solu. ma
 tri.
 e l. duos §.
 fi. ff. de du.
 reis.
 fl. cōtinu.
 ff. de ybo.
 obliga.

gocium fecerit, intelligunt. *Quem in hæc locutionis formatum accipere idem esse quod facere, salua Latini sermonis ratione p̄stebimur? Nec multū nos mouet, quod ex ultimis uerbis à cōtrario sensu argumentum elicitur: nā eodem die, pro quacūq; diei parte, que extra illud momētum sit, accipiendū est. Quæ ratione & genus pro singulis sui partibus plerūq; ponimus: & in iuris p̄tici scholijs pro tempore, id est pro quacūq; temporis parte legitur: eam q; interpretationē Paul. Eleazarus, & Baldus, uti iustam adnotarunt. Quare opinionē Bartoli clarius probari fortasse aliqui existimabunt: quod in titulo de duobus reis¹ scriptum sit, si interrogati eadē die sint duo, responderit q; euestigiō alter, in sequentē diem qui respondere alter distulerat, cū actor iam ad alia negocia diuertisset, non obligari. Cui argumēto obuiā hoc pacto iri posse arbitror, Iuriscōsultum nō dubitasse de stipulatione, quam dubio procul irritam nosset: sed de reorum cōstitutione potius. Nā cum duo rei etiam ex interuallo, si hoc agatur, cōstitui possint^k, nihilō que minus constitutio ualeat: quāuis civili & naturali iuris, naturali tantum obligatione alius teneatur: uisum fuit Iuriscōsulto non improbè dubitare, utrum in prædicto casu idem dicendum esset. Qui enim postera die responderat, naturaliter tenebatur^l, sed tamen non ualere cōstitutionem existimauit: quoniam ex interuallo tunc posunt duo rei constituti, cum id actum est: sed cum actor alia negocia interim secesserit, non putauit Iuriscōsultus eam responsionem respectu primæ stipulationis factam: & idcirco tacitè actum, ut duo rei essent,*

Quo certè

g l. si q; cū totū. ff. de exc. rei iudic. l. si v. §. itē pac. ff. de pact. h Gl. in c. gen. §. il. de elect. li. vj. Paul. i. Cle. fin. de vita & ho. cleri. Bal. in rub. ex. §. cōsti. i. iij. col. i l. si ex duo b^o. in pri. ff. de duo. re. k l. iij. de d. reis. d. l. si ex duo. §. si. Bart. in l. si. cod. de ti.

m Bar. i ru.
de consti.
Alex. i. d.
S. qui pre
sens.

Quo certè sensu, nihil communis recentioribus sententiis
iuuabitur alioquin eam probantibus, tot aduersantia ar
gumenta oboriuntur, ut facilius quibus Gordij nodum ex
plicit: nam & Aretinus omnium subtilissimus, dum ea iu
ra non percipit, ter sententiam mutare, & nunc hac nunc
illac sibi contrarius trahi, non est ueritus. Illud quoque non
prætereundum est, nostrates Iurisperitos, in eo, quod
retulimus, Venuleij responso, non aliter serè momentū na
tura interpretari, quam occupationē naturaliter neces
sariam: ueluti in ægrotis, dū catapotia medicamentū ue
huiusmodi assumunt, diu excrementorū causa secedūt:
& si qua similia. Quam interpretationē nec uocis ipsius
Latina significatio admitti, & nemo sanus absurdam
esse non fatebitur: cum temporis momentum significari
etiam mediocriter eruditi cognoscant. Horatius:

Quid enim? concurritur horæ momento.

Testatorem legatario stipulari non posse: & Bar
toli sensum ad. l. ulti. C. de fideicommissis, li
cet ab omnibus approbatum, iure non
defendi. CAP. IIII.

Olet communi sententiis dici. Litem serit
lis: Noxa item noxam parit. Nam qui falsum
aliquid proloquium admittat, necessariū
est eum milles hallucinari usu id euenisse
Bar. mihi uidere sum uisus: quod quaecūq; sit, propo
nam. Imperatoria quædam est constitutio eius tituli, qui
de fidei commissis inscribitur, ultima: quam, ut præter
alios aliquid subtiliter excogitasse Bartolus uideretur
nouo sensu ita intellexit: ut in testamento possit testator
ab

a In. l. fi.
C. de fidei
cō. & m. l.
nemo pri.
de lega. j.

ab herede stipulari fidei commissum, legatum'ue Titio dari: quo casu poterit Titius ex stipulatu post testatoris mortem cum herede agere ut, legatum, fidei ue commissum illud praestetur: erit q; eius comoditas maior, quam si more solito sibi relictum esset. Quoniam satis fuerit hanc stipulationem duobus testibus probari, cum alioquin in testamento septem requirantur. Addixerunt'q; huic sententiae recentiores omnes^b. Hinc, uti arbitror, alio loco^c Bartolus idem simpliciter dubitauit, si quis testatorem interroget: uis hereditatem tuam Sempronio relinqueres? ille respondeat, quid nisi ualere hanc promissionem, heredem'q; Sempronium fore. Nec ab hac opinione quisquam, cuius edita sit sententia, dissentit. Sed uideamus probabilis'ne sit: & puto defendi non posse: nam pactu hereditate, & quaecunq; eius portiuicula iure improbat, praeterquam si inter milites conuentu sit^d. Cuius rei ratio est, quod liberam testandi facultate uideatur auferre. Nec quicquam obest, quod potuit testator reuocare, si uelit: quonia hoc admissio, expectaret lex per testatoru reuocari, cum tamen continuo irritum esse mandet. Quinetia ratio Bartoli eius'q; sectatoru uidetur per qua leuis. Testator, inquit, stipulas legatario si dei ue commissario, eoru persona refert^e: perinde ac si ipsi stipularentur. Apud que quaso hoc legerunt? Atqui a legatarijs testatores referrunt, ut no dubitem, ita econuerso idē esse quis no neget? Impeditq; etiam eorum ratione admissa, noua quada alia ratio. Nam si testator legatariu representat, certē et heredē, uni igitur & eidē homini, creditoris, debitoris q; qualitas per fictionē applicaretur quod

b In.d.l.ne
mo pot.&
in l.ij.C.
& bo.pof.
secun.tab.
c Bar.in.l.j.
§. si quis
ita.ff.de y.
obli.

d l.ij.C.de
pactis.

e l.in tepus.
ff. de usu-
cap.

quod tamen fieri non posse, legibus ¹ cautum est. Acces-
 f l.vran. ff. dit his, quod regula iuris est, alteri stipulari nemine per
 deside iu. mitti: nec quicquam est, quod contraria nos sectari sua
 Bar. in l. deat: legatarij presertim respectu (in uniuersali enim
 fra. a ra. herede facilius hoc concesserim) cur ergo a regula inte-
 de cō d. in rim discedimus? quod etiam si stipulari legatario testato-
 de. rem posse in expedito foret, intelligendus certè is esset,
 g glos. in l. quem legatarium esse non ueniret in dubium ^h: non autè
 pactū. ff. eum, de quo dubitaretur, an stipulatio ualere (quod in
 de proba. nostro est casu) & cōsequenter esset ne legatarius. Ad
 h Do. Bar. hæc, sententiæ Bartoli repugnat constitutionis ⁱ ipsius uer-
 in l. j. §. ba: que fideicommissum illud, legatum¹ ue ex testamento,
 & par. ff. uel codicilis deberi uolunt: at secundum ea que ipse tra-
 qd vi aut dit, ex cōtractu deberetur, qui ab ultima uoluntate lon-
 cū. Ab. i. c. gè differt k. Nos certè & illud nō parum iuauerit, quod
 ex par. Cl. in donatario causa mortis nullum sibi uedicare locum cō-
 ij. de. offi. stitutionem, communi quoq; opinione existimatur ^l, quā
 dele. i In d. l. fin. to igitur minus in pacto? quod ab ultimis uoluntatibus
 k l. verb. ge. ferūt. ff. de magis distat. His addendum, quod idem Bartolus ^m scri-
 ver. signi. ptum posteris reliquit. Si testator pluribus institutis hæ-
 l Bal. & cor. redibus, dari cētū uni ex illis stipuletur, talem stipulatio-
 in d. l. fin. nem, non nisi pro his partibus, quibus heres erit, ualere:
 m In l. cōti. §. fi. ff. de quoniam aliarum ratione sit extraneus, cui per stipulatio-
 verb. obli. ab altero non potuit acquiri: nam si integram rem here-
 di dari nemo stipulari potest: multo minus certè legatario, si dei commissario^o ue potest.

Cur libertas directè seruo alieno data, non trahatur
 ad fideicommissum: tum sublata crux, que iurisperitis
 fixa, ut Asconius aiebat, tandū steterat. C A P. V.

Vulgatissima

Vulgatissima est Iurisperitorum sententia, a substitutionem uerbis directis, nō tamē mere civilibus cōceptā, quæ uti directā à principio uires habere nō potuit, in fidei cōmissi si uim trahi. idq; nō in uulgari tantū substitutione, sed in compendiosa quoq; quā Paganus aliquis impuberi filio adiunxerit, uerum esse quidā existimarunt, nā ita post pubertatē intelligitur, ut ex eā saltem indirecte hereditas deuolui possit. Vltiū etiā est nō minus frequens axioma: quod primus ex iure civili collegit Barto. c. & Iuniores s. mper admiserūt, quod huiusmodi est: Cū de particulari dispositione tractatur in his, quæ unius uolūtate perficiūtur: qui actus, ut agitur, ualere nō potest: ita tamen sustinendus est, ut quæ iure possit effectum capiat: exemplum (ut dixi) in directā substitutione addunt, quæ in fidei commissariam transit. Cum q; hæ crebriori inter pretum testimonio approbata sint, cōtorquent tamen se se, quod Raphaëlis Comesis^d uelitationibus respondere nesciant: credidit is (ut plerūq; ceruicosus est, & aliorū minimē imitato) superiora pronūciata falsa esse, hoc potissimum argumento: quoniam si seruo alieno libertas directā testamēto detur: nō solū ita uti adscripta sit, cōsuet nō ualere: sed neq; ut fidei commissariā sustineri: quod si nec fauorabilis omnū libertas sic relicta, defenditur, multo minus certē superiores casus iuris firmitate niti dicendū esse: uelle hoc in titulo, qui de legatis primo sit, Africanū Iuriconsultū, studiosi omnes norunt, quā argumentationem dum duobus modis Alexander^e, tribus Arctianus totidem Iason euitare conantur, quod alter alterius dicta

a In l. ver. ff. de vulg. et pupilla.

b vt p Alex. post alios i. l. cētū. ff. de vulg. c. B. i. l. j. §. si q sita. ff. de ver. ob.

d in. d. l. yb

e l. si seru' legatus. §. si seru' alienus. ff. de leg. 2. j.

f in d. l. yb.

alterius dicta consuetet, inextricabilem facere non uide-
 ri possunt: & ut concedamus Iasonis unam responsionem
 alie omnes ab eo exploduntur) aliquo saltem cauillo posse
 defendi, certe negari non poterit, aduersus comunem & alio-
 rum sententiam cum illud existimare, dum in fideicommissum
 transire huiusmodi libertatem directe seruo alieno datam
 opinatur. quo factum est, utrum affirmes necesse sit, in al-
 tero male sensisse Bartolum, eiusque studiosos omnes cen-
 seas. Quamobrem egregie artis fuerit, utranque senten-
 tia uel idcirco tueri, ut rot proculdubio summi uiri utri-
 usque assertores defendantur. Sane si mihi quid sententiae
 sit interrogas, non aliud dixerim, quam quod Bartolus non
 non satis animaduerso posteris loco sensit: diuersa enim
 ratio inter libertatem et hereditates differentiam constituit
 siquidem libertas directo data non uariatur, quoniam diuer-
 sam speciem assumeret: directa enim uni seruo proficit, si
 fideicommissaria propter ius patronatus etiam heredi. Nec
 me mouerit, quod idem in substitutione dici possit: quae si
 ad fideicommissorum ius deuoluitur, etiam heredi, qui ab in-
 testato succedit, prodest: nam de eis quae heredi testator
 relinquit cum sua sint, libera disponendi facultatem habet:
 at ius patronatus in bonis testatoris nec uere est, nec etiam
 solius facultatis ratione esse potest: & idcirco in heredes
 extraneos nequit transmitti: auctor huius differentiae
 est Bartolus, de legatis, primo, in legis primae interpre-
 tatione. Concludendum igitur, libertatem directo datam
 praedicta ratione in fideicommissariam non uerti, quod
 quoniam per quam durum erat, moderati eo pacto sunt
 Iurisconsulti, aequitate suadente, ut seruo saltem proprio
 directe

§ Glof. Bar.
 Bal. Ang.
 raph paul
 de c. i. d. §
 si seru. &
 i. l. cog. §
 si pater. ad
 trebel. ubi
 & Alexan-
 der cum si
 milibus.
 h In. l. de le-
 gatis. j.

l d. §. si pa-
 ter.

directè inutiliter data in causam fideicommissi consistit k l. gñaliter
 ret k: idemq; in eo, qui pignori datus foret, statui debe-
 re illis est uisum: ut iure nihil ab illo differret, qui suppo-
 sitione omni solutus esset. Quo quidè sensu maxime re-
 centiorum altercationes cessabunt: alioquin uel linceis
 oculis caliginem obiectura: nam & me audiente, magni
 nominis professor Ruinus indissolutam questionem re-
 liquit: quòd sibi etsi summa cura uestiganti, non tamen
 satis dubitationem hanc perspectam esse diceret.

Quod ut uolumus non ualet: quemadmodum ual-
 leat ut possimus, & quatuor iura, que pu-
 gnare simul uidentur, nuper declarata secus
 quam alij faciant. CAP. VI.

Omnes sunt iuris civilis regulae, quas
 certa ratione finibus suis terminare, meo
 quidem iudicio non sat possibile est: tenta-
 uerunt tamen hoc, qui indiscussum nihil re-
 linquere, iuniores interpretes: sed uti censeo, non mul-
 tum feliciter. Pro exemplo sit, per ora hominum celeberrima
 illa regula. Quae res uti agitur non ualet, quem de
 iure potest effectum saltem sortitur. Distinxit hic subse-
 cuitq; in tenuissimas partes Bartolus, ut Homolottorū,
 quod dicitur, bouem possis credere: nihiloq; minus abo-
 riuntur eius dictis pugnantia argumenta: ut quo magis
 uestiges, eo minus scire te fatearis: quod uidelicet tot ca-
 sus breui canone explicare, etiam peritissimis haud facili-
 le est. Demonstrauit hoc non Bartolus solum, sed qui
 post eum longa serie apud legū interpretes fuisse in pre-
 tio, dum nescire se perfectam huiusce propositionis do-

a In l. j. §. si
 q. sita. ff. de
 uer. oblig.

D. And. Alci. Paradoxorum. b Ari

Arinam fateri minime erubescunt: quo fit, ut cum excu-
 sationi mihi sit aliorum exemplo locus, facile adducar,
 paulò securius quid ipsi mihi sententiæ sit enarrare. Quo-
 niam igitur cōplures regulas in hac confundunt nostri
 Doctores, uidendum primò est, quemadmodum intelli-
 gere hanc debeamus: & non puto generaliter accipien-
 dum, utrum actus nullus aliquem effectum pariat: quo-
 niam hæc quæstio in presentia ad nos nil attinet, qui nõ
 de quocunq; effectuloquimur, sed de eo tãtum, qui actu
 tentato confinis est, & ut dicere solemus, præcedenti sub-
 ordinatur: sicuti codicilli testamento, pactum stipulatio-
 ni, fideicommissaria substitutio directæ, actus, seruitutes,
 uic, & id genus alia. Separandæ sunt igitur, quas alij sta-
 mul inuoluunt, quedam regulæ: quarum prima est, actũ
 nullum nullius effectus esse.^b Secunda est: si dispositioni
 impossibile aliquid per conditionem addatur: omnia ui-
 tiari: si per modum, dispositionem remanere, modum re-
 iici.^c Tertia, actũ qui propria significatione intellectus
 uerbis nõ ualeret^d, ex improprietate sermonis defendi.
 Quarta, quoties actus inualidus esset, nisi aliqua nõ ue-
 risimili præsumptione sustineretur, non tamen eam ca-
 piendam.^e Quatuor hæc enūciata, quòd sat dilucide per
 posteriores Iurisperitos exponuntur, minimè opus fue-
 rit nũc attingere. Verùm his exceptis quæ ad rē presen-
 tem faciant, in medium proferre nõ pigebit: quamobrem
 arbitror ita existimandũ, ut qui actus quemadmodũ agi-
 tur nõ ualet, eam obtineat uim quã potest, dummodo con-
 trahentium consensus talis præsumatur, quod in dubijs
 credere humanius est, ita tamen ut is actus obtineat, quẽ
 substantia

b Tagit Ba.
in. l. cõti.

§. cũ qs. ff.
de yb. ob.

c De quo p
scri. i. l. im
possibi. ff.
de yb. ob.

d l. sed et si
po. §. ut si
iurauero.
ff. de iure-
iuran.

e Are. in. l. 2
Titio. i. vl
ti. colũ. ff.
de yb. ob.

f l. quoti. ff.
de reb. du.

g l. i. sulã. de
přeser. yb.

non manuiferit, liber esto, nisi heres cum primum potest manumitat, fit liber, & tamen dispositio hæc à conditione incipit. Nec huic argumento responsiones per doctores scriptæ quicquã obsunt, & imprimis crebrior Bartoli opinio speciale id esse in ultimis uoluntatibus factentis. Sed qua ratione istud introductum est? Cyrillus, Homodens, & Iacobus Putcus id factum existimat, quoniam nostra interest testamēta citius exitū habere, quã cōtractus: irē quia ultimæ uoluntates nō suspenduntur sicut ceteri actus. Quæ rationes nostrū casum minimæ attingūt: quia antequam dies cēdat (quibus terminis nos loquimur) testamentorum dispositiones magis in pendēti stare permittuntur, quã contractus, tum etiã quia tam cito adimplenda est contractuū dispositio, quã testamētorū, si ita de contrahētium uoluntate esse præsumatur: quæ quidem præsumptio Sabini argumentum est, lafon aliter opinatur, & rationem esse scribit: quoniam in contractibus uerba dubia interpretantur contra stipulatorem: in testamentis uerò latissimè accipienda sunt, eius fauore cui aliquid relinquitur. Sed & hic fallitur lafon, cū uerba generaliter pro herede interpretētur in legatarij damnū, ueluti in cōtractibus pro debitore cōtra stipulantē. Cū ergo ratione hæc dicta careat, quid est quod in Bartoli sententiã accedamus? Aretinus speciale id esse nō in ultimis uoluntatibus, sed in libertate tradit, eo potissimū argumēto, quod in serui uēditione, cum libertate sub modo facta, modū intra duos mēses implēdū lex statuit, & id fauore libertatis. Verū qd cōmune habet modus, in quo nihil p̄cisum erat cum cōditione quid

c l. si pecul
i si. ff. de sta
tu libe.

d l. uel nega.
que. t. et a.
aperian.
e l. fin. ff. cō.
prædio.
f b. i. d. l. si.
g l. que de l.
ff. de leg. j.

h l. vnū. §.
j. de. l. ij. 10
in. l. si plu
res de dā.
infecto.
i l. si. ff. q si
ne mada.
Alex. cōfi.
cxviij. in.
iij. col. in.
iij. 40.

item

item contractus onerosus cū lucratiuo ? praesertim cum in presenti articulo Stichum statim liberum esse lex ex uoluntate testatoris disponat, nō ex fauore aliquo. Et fortissimum est argumentum ab ea ad contrahentes, ut Sabinus aiebat. Probatur & nostra opinio tertia ratione: nam seu ita legem, haeres penum dato: si nō dederis, x. dato seu ita, si penum non dederis, x. dato, statim cum dari potuit penus, & data non est, cōmittitur poena k, transfunditurq; prior obligatio in poenalem. Nec hoc in ultimis tantū uoluntatibus procedere ex Bartolo quisquam credat: cū ratione id carere supra demonstrauerimus: et in hac trāsfusione idem esse in contractibus, Paulus attestatur: alij in penu speciale esse prodiderunt, propter rei naturā: nā cum penus alimenta respiciat, in eis longa dilatio non fuit danda: cōmuniterq; sic dici solet. Sed hāc rationem haud sanē facilliter ipse admiserim: cum si istud propter alimentorū fauorem indueretur cōsultius fuisset, in eis, nō in penore exemplū referre. Videmus enim quaedam in alimentis, quae non in penu, contineri, ut uestes: & è contrario plerunq; idem, quinetiam ut haec uera sint, necessarium est Iurisconsultum intelligere. ut de magna penoris quātitate loquatur, cum ex per pauca ali nemo possit. Nec consentiendum est, ideo alimenta legata respicere: quod in uescendo consistat, alioqui dicendum esset, incertam tritici stipulationem ualere, tanquā ad alimenta pertineret: quod iuris autoritate reprobatur m: adde quod & in penu potius contrarium statuum fuerat. Nam cum frumentū uitietur, & uinū accat, mucet que, expectandum fuisset tempus, quo amplius praestari

k l. j. §. itē si
ita. ff. ad. l.
fal. cū sim.

l l. ob. fo. §.
fi. de acti.
& obli.

m l. triticū.
supra cod.

præstari non potuissent, cum id triennium non excedat. n No. in. l. j.
 Fateamur itaq; quod de libertate penusq; dictum est, ex eõ C. si aduer
 muni regula descendere: quam probari superscripta lege transf.
 ita stipulatus. iam iam demonstrabo. nam & cum fideius-
 sor ita acceptus est, si reus x l. quæ ei credidi, non solue-
 rit, fide tua esse inbes? statim deberi Iulianus scripsit, tam
 etsi à conditione stipulatio incipiat. nec Bartoli & cate-
 rorum responsio, dum præcessisse conventionem saltè in
 reo tradunt: probabilis est, conuictio enim à reo facta in,
 personâ fideiussoris hoc casu quicquam operari non de-
 bet: cū ideo operetur, quia ex illa statim dies cedit: at hic
 ex conuentione non cedit, sed ex conditionis euentu, quæ
 in pœnali stipulatione deducta est. Aduertendū igitur est,
 Sabinum indistincte existimasse, quoquo modo incipiat
 stipulatio, pœnalem committi, si principale, cū cõmodè
 potuit, datum factum non sit eiusq; sententiam colligi ex
 cõtrahentium uoluntate. sicut in penu idem est, propter
 defuncti uoluntatem, & rei ipsius legata naturam: de cu-
 ius legi natura est, ut à testatoris sententia pendeat, sicut
 etiam contractus à partibus legem capiunt: & hoc sen-
 su hæc dicta accipienda sunt: alioqui si quicquam speciat-
 le inducerent, quid aliud fecisse Sabinus, optimus (ut cre-
 dere par est) Iurisconsultus, quæ aduersus se ipsum argu-
 mētari, et suo se gladio iugulare? quod profectò qui cre-
 diderit, temerarius est. Neq; uero quisquā obijciat, nõ Sa-
 bini, sed Papiniani ea uerba esse: quoniã ea uocula, idq;
 continuationē respicit, non aduersatiuam: quod factum o No. i. l. ea
 dum fuerat, si hæc responsio recipiatur. Postquam igitur tñ. d. l. iij.
 argumentum retulit Papinianus, distinguit, an stipu-

D. And. Alcia. Paradoxorum c latio

latio incipiat conditione, uel à pactione: deinde quoniã ex ea distinctione argumentum Sabini non elidebatur, eius opinionem tãquam indubitato probat: eo casu quo actum sit, ut si alterũ non detur, utrũq; debeat: et hoc declarandum, ut post Oldradum alij tradiderunt. Sed quoniã adhuc argumentum urget, Papinianus à precedenti distinctione recedi, & illi aduersante clausula: sed etiam si (inquit) cautũ sit, ut sola pecunia non soluto homine debeat: idem defendendũ erit, quoniam uoluntas fuisse probatur: hoc est probari à Iuriscõsultis, & ex argumento Sabini uoluntatẽ contrahentium ita esse, ut homo statim soluat, aut pecunia petatur. Nec nouum uideri debet, si ab opinione, quã semel probauerit, recedit incontinenti Iuriscõsultus. Nam & id alijs locis factum plerunq; uidimus, quos enumerare nũc non uacat, nec operæ pretium est. Et hæc nostra declaratio nõ probabilis solum est, sed etiã necessaria: cum aliter finis legis rectè interpretari non possit, & cũ ueteres interpretationes firmissimis argumentis Aretinus reprobet, & iuniores secuti sint, ac quiescã interim hac in parte eorum laboribus. Videndũ est, num sat rectè ipse Aretinus, & eo prior Iacobus Puteus, atq; id genus alij declarent: & eorum sententia est, uersiculum hunc ultimum in ea stipulatione loqui, quæ à pactione procedat. Quam sententiam Accursij glossæ matidion 9 quoddã attingit, licet nõ probet, & merito: cõtextis enim ibi uerbis repugnat, in quibus per ablatiuum absolutum loquendo, conditio denotatur: nõ enim aliud est pecuniam nõ soluto homine promittere, quã si ita interrogas: si hominem non solueris

pro

p. l. i. ff. de
 scõdi. sine
 cau. l. duo
 b. de li. cã.

q. In ybo de
 fendendũ.
 r. l. acceptis.
 ff. de cõd.
 & demõ.
 l. i. r. ff.
 sol. mat.

promittis pecuniam? sed & cum aduersariue uerba in illo uersiculo proferantur, sicut in præcedenti, agere cum à conditione ceptum est, potest: ita & sequenti dicendum opinor: quoniam aduersariue uocis, sed & si, natura hoc requirit: præterea si à conuentione inciperet stipulatio, sola pœna in obligatione non esset, quod iuris consultus ipse affirmat.

Pœnalem stipulationem præcedentem non nouat, & quo tẽpore ex ea agit possit. CAP. XII.

Traçtatur & in eadem iuris ciuillis lege profusissimus articulus: quibus nam casibus pœnalis stipulatio præcedentem nouet, & quibus non nouet. Quaquidem in questione etiam tresdecim uarias Doctorum opiniones enarrare possem: sed quoniam id inutile semper duxi, quid ipse sententiam breuissime effari operæpretium fore arbitratus sum. Tenendum itaque, priorem stipulationem per pœnam nunquam nouari, & hoc efficaci ratione: nam cum pœnalis stipulatio fauore stipulatoris apponatur, ne quod sua interest, quæ in principali stipulatione tractata sunt, minus esse facta, probare (quod difficilimum est) illi necesse sit: quo nam pacto dicemus fieri nouationem in stipulatione tamen facti quia fauore debitoris lex solum id quod interest uult præstari, quod quidem per adiectionem certæ pecuniæ ad liquidum perducitur censetur, sit nouatio: quia hoc casu de solo stipulatoris fauore actum uideri non potest. idem

Bal. in. l. o
mnes po.
ff. de iusti.
& in alex.
i. l. si. a pa.
x. co. de li.
et posth.

a ff. de præ.
stip.
b l. si. ñ. di.
uid. celsus.
c l. obli. §. si.
de actio.

c 2 cum

cum quis penum legat, & si hæres penum non dederit, centum: uidetur enim testator heredi quoq; uoluisse cōsulere ^d, quòd si dixerit pœne nomine cētum, expressa pœne mētio arguit, solū legatarij fauorem in testatoris animaduersione fuisse, meritò tunc nonationi locus non erit: quod & Baldus probat ^e. Sed dubitauerit quispiam quo potissimum tēpore fiat hæc transfusio, ita ut agi ad pœnā possit Ipse crediderim post interpellationē ex modica intercapedine ad pœnā actionem cōpetere: sed promissorē usq; ad litis cōtestationē ^f, quod in principali debebat, facultatem soluendi habere, purgabit^gq; illuc usq; morā, tametsi Bartolus transfusionem fieri neget, donec lis cōtestetur: sed intelligendam de ea puto, quæ inelubilem morē notam patitur: & hæc satis.

In stipulatione per te neq; per heredem tuum fieri, si plurium heredum unus contra faciat, insolidū contra omnes pœnam committi: & assignata ratio, cur in stipulationibus dādi testator uni heredum querere nō possit, in factis contra. CAP. XIII.

St & perquam difficilis quæstio: si quis quam promiserit neque per se, neque per heredem suum fieri, quo minus ire agere liceat, si unus ex pluribus heredibus contra quā cautum sit fecerit, obligentur ne pro hereditaria portione omnes, an insolidum: & Bartolus, ceteri q; omnes, ex celebratissimo ^a Catonis resposso pro hæreditarijs portionibus teneri tradūt. Verū contrariā senten

a l. iij. ff. de uerb. obli.

d l. si pe. qu. dies le. ce.

e bal. i. l. C. de his que no.

f l. in sul. de uerb. obli.

tentiã probabiliorme esse, quandoque in scholasticorũ
 corona defẽdĩnter cetera hoc quoque argumento: dũ
 in v l. quæstione: Bartolus, communiterq; alij eam re-
 gulam probant, in obligatione quæ ad hæredes non tran-
 sit, si stipulator hæredis mentionem faciat, illis solidum
 acquiri: quamobrem si mihi & hæredibus meis usum sti-
 puler, singuli in solidum hæres usam habent, non qui-
 dem transmissam, sed incipiente in eis nouo iure. Item si
 sub pœna stipulati utrinque simus, neque nos, neque hæ-
 redes nostros offendi: & unus ex tuis hæredibus: ex
 meis unum offenderit, in solidum stipulatio committit-
 tur^d: eam aliquem non offendere personam respiciat,
 nec ad hæredes transmutatur. Neque dixerit quisquam,
 predictam stipulationem per te non fieri, ad hæredes tra-
 sire^e: quia licet hoc affirmandum sit cum pro iam consti-
 tuta seruitute conseruandi agitur: tamen alijs casibus
 minime, quos illa stipulationis uerba cõprehendunt: &
 ne rationibus tantum recentiore sententiam hanc com-
 probemus, ex huiusmodi stipulatione in solidum omnes
 hæredes teneri Paulus iuris autor scripsit^d: quapropter
 familiæ eresciundæ iudicio præstandam cautionem, ne fa-
 ctum unius damnosum ceteris sit. At huic argumento re-
 sponderet Aretinus^e, in solidum hæredes teneri omnes si-
 mul, non singulos: quod sanè perquam durũ est, & cau-
 lo non caret: ut Socinus^f nequaquam id probans solt ra-
 tionem, quam iurisconsultus adfert, ad hæserit. Sed & ipse
 nõ intellecto textu, sat infelicitè. Nã etiam si finem attẽ-
 derimus, unius facti omnes tenentur: quoniam licet unus
 tantũ prohibeat, stipulator tamẽ in totũ prohibitus est:

b In 7. quæ.

c l. ij. uers.
contra. de
uerb. obl.d In l. hæ.
§. illa. fa-
cili.e In d. l. ij.
§. uteli in
facto.

f In §. cato.

g l. i. excusa-
tiõ. §. qd
sustip.

c 3 ergo

ergo insolidum omnes obligari debent. Ipse igitur ut
 nodos hosce extricem. plurimum referre existimo, an
 simpliciter per me non fieri quominus tibi ire agere lice-
 at, stipulemur: an uero adiecto successoris nomine per
 me nec heredem meum fieri etc. nam priore casu proportio
 ne hereditaria et poenam committi fatendum est, posteriori
 re non aequationemque illam esse quod xii. tabularum lex
 obligationes diuidat, quae a testatore in heredem trans-
 mittantur, non quae ab heredibus ipsis incipiant: nam ha-
 redes ipsi in obligatione hoc casu principales sunt: et
 in confesso est, in principalium personis eam legem ces-
 sare: quoniam plus delinquit qui in principali contra sum-
 cit quam si illi quae transfundatur eueniat quis eat. Quoties
 igitur aliquis heredis nomen exprimit, illi stipulari intel-
 ligitur, mortuoque testatore, quae eius erat, obligatio ex-
 tinguitur, et noua in heredibus incipit: quod nec Bar-
 tolus ipse, puto negauerit. Hoc itaque casu nihil lege xii.
 tabularum nouatum est. Nec mirum fuerit, mitius in obligatio-
 ne transmissa agi: quam in noua agatur, nec quicquam obsta-
 bit, si fatemur huiusmodi obligationem hereditariam ef-
 se: quoniam licet aliquo modo ueram id sit, lex tamen xii.
 tabularum eam hereditariam solum diuidit, quae transfundi-
 tur, non quae noua incipit, cum stricte loquendo uix sit
 ut eam hereditariam concedamus. Et hoc proloquium si
 (ut certe est) uti ueram defendatur, Bartoli quoque senten-
 tia, ut heredes haeres offendens casu, quae supra retulimus
 insolidum omnes obliget, sustinebitur: quamuis non parum
 multi in ea septima quaestione aduersi eant. Tam et effi-
 cax ratio cur in stipulationibus dandi testator uni here-
 dum

h. §. cato.

l. l. tu. §. Lu-
 ci. §. u. sur.
 k. l. a. i. §. n.

l. bar. i. l. si.
 ista. §. si. q. s.
 ita.

m. Im. oi. l.
 cotin. §. si.

dam acquirere non possit, in factis contrayeddi poterit. Na cum obligationes dandi ad heredes transeant, tametsi testator uni stipuletur, legis dispositione etiam ad alios transferuntur: sed in factis cum ea ad heredes non spectent, si uni eorum quisquam stipuletur, non transmittitur obligatio, sed uti nouum ius in eo cui stipulatum est, incipit: & ideo alijs non communicatur. Sensit q; ita esse Petrus Aurelius Gallicusⁿ interpres: quamuis Bartolus fortissima, ut sibi uisum est, ratione in contrarium abeat: nam demus, inquit, hoc, necessario etiam concedemus, posse aliquem extraneo stipulari: cū hic heres pro parte tantum heres, in cetero extraneus totam obligationem acquirat, eo etiam respectu quo est extraneus. Verum Bartoli rationem alij probent, nequaquam ipse eam probauerim cum potuerit hæc stipulatio in portione ipsius heredis computari, quo facto in ea non erit extraneus: poterit & uti legatum, præceptio uel censeri: nam si hac ratione nihilominus quisquam legatario, fidei uel commissario stipulari in totum permittitur, quātominius heredit

n In.l. cōti
nu^o. §. n.

o l. fi. C. d. si
deicom.

In promissione facti, quamuis litis ordinatione respiciat, si in una cōtra fiat, in solidū poenā committi nec obstare exceptionem. CAP. XIII.

Afnis præcedenti tractatui est alia hæc dubitatio: si Stichum, Erotem, Damam sistere promisero: & si non fecero, poenæ nomine centum, duobus stas, num in solidū poena committatur. Et committi proculdubio est². Sed si pro rata portione poenā offeratur agēti obstat exceptio

a. l. si seru^o ff.
si qs caut.

- b Bar. i § ca Bartolus b id fitetur in omnibus factis procedere, que li-
to. i. x. op. tis principiu, non terminos respiciunt, quod iux est ut cō-
c § cato. cedam: cum in stipulatione rati lex id non sinat c, que ta-
men potest preparatoria esse d: alioquin maxime coar-
dl. j. C. d p. staretur legis dispositio: quoniam & in predicta stipulatio-
ne de sistendo, pœnam, etiam cum effectu committi iure
cl. si is q ec. probatur e. Nec Bar. sine cauillo respondet, cū eadē uer-
§. cū ita. ff. ba in una lege iudicium respicere, in alia uerò minime
de re. dub. tradit. Sed & fortasse imperitus Baldus iunior, & lason
f In. l. si ser dum alibi sub conditione promissum, alibi sub pœna te-
u° in §. cū stantur, quasi pœna sub conditione addi non soleat. Quā
jta. obrem Petri Aurelianensis sententiam ipse defendendam
credo. Is arbitratus est, si unū factum indiuiduum in obli-
gatione sit, si pars non præstetur, omnino pœnam cōmit-
ti, nec exceptionem obstare, si duo uel tria sint secus est:
g l. scire de- cum licet conceptione uerborū stipulatio una sit e, uerē
bemus. tamen plures sunt: & hoc uerum nisi stipulatio copulati-
uē concipiatur, quia eius natura euilibet in solidum actus
h Soc. i d. §. tribui solitū est h: & hac breuissima interpretatione in
cū ita. i le gens chartarum ac eruus allucinariū hoc sensu iurisper-
cūdo not. ritorum ex albo tollendus est.

Cur stipulatio annua sit una; legatū annuum tot con-
tineat legata quot præstationes sunt. CAP. XV.

- a l. si sitic. §. I in anno singulos centū dari stipuler, una
fi. ff. d. yb. est hæc stipulatio: si eandē quātitatē quot
oblig. annis legauero, tot legata sunt, quot præ-
stationes: primūq; simplex erit: quæ sequē-
tur, conditionalia. Huius differentie ratio quæ sit, iuris
interpretes nostri uarijs modis differunt: & quidā cum
legata

legata propter legataræ beneficia fiant^b, & ab mente
 testatoris accipiāt vires, necessario cōditionalia esse tra-
 diderunt: cum his defuncti animus fuisse præsumatur, ut
 legatarius donec uiuat, legato fruatur, cōditio itaq; si ui-
 uat, omni anno suberit, suspendetq; interim dationem: at
 in stipulationibus aliter, cū in eis uerba^c, non legatarij
 merita attendantur. Sed hæc ratio parum quenquān mo-
 uere debuit cum etiam si stipulatus sim x. quotānis si ui-
 xero, una tamen sit stipulatio. Nec solent conditiones ex
 una plures stipulationes facere: neq; ratio ipsa affectionis
 præsentem casum satis respicit. Ergo alij introductū exi-
 stimant: quoniā in stipulatione stipulator ipse sibi pro-
 uidet: in legato non legatarius, sed testator agit: factum
 igitur proprium plus alieno iuuat. Verū nec hoc satis
 probabile est, tum quia nec hinc necessariò sequitur, ut
 diuersitas hæc debuerit iure approbari, tum etiam quia
 in interpretationibus dubijs magis legatario quān sti-
 pulatori solet consuli^d. Quare aliter ego respondendū
 censeo: in stipulatione enim quāmaximè operantur uer-
 ba, in legatis uoluntas & præstatio: quo circa cū in pro-
 posito casu stipulationis uerba ita concepta sint, ut unū
 dictum unam uel formam comprehendant, una est stipulatio
 in legatis uero non uerba, sed præstationes^e quæ pluri-
 mæ sunt, & uoluntas, quæ multas dationes ordinauit,
 considerantur.

Legitimitas quemadmodum fauorabilis odiosa uel sit,
 & uulgata quedā questio aduersus neotericos
 defensa: & noua alia præterquā quisq; opina-
 retur enucleata.

CAP. XVI.

c s Oꝝ

b l. nec ad.
 proloc io.

c l. q. qd. de
 yb. oblig.

d l. semp. de
 reg. iur.

e l. in cōdi-
 tionib^o. ff.
 de cōdi. &
 demō.

Vi potestatem legitimam a spurios, uel incestuosos a principe habeat, quiritur an eum possit legitimam facere, qui utraq; nota famosus sit. Et quoniam questio haec plenissimis charitatis per recentiores explicatur, ea censeo in medium afferri debere, quae ueritatem quam breuissimè ostendant, et alios tamen praeterierint. Igitur in primis hoc attingendum, an legitimatio haec (ita enim nostrates loquuntur) fauorabilis sit, an tanquam odio non careat restringenda.

a l. l. ij. § y.

ob. in. c. at

si clerici.

de iud.

bl. j. so. ma.

c l. § g. fia

liter. § v. e.

ipoli. mit.

d Ar. l. si ar.

ff. de au. &

arg. Bar. l.

co. titutio

nib. ff. ad

municip.

e c. quod ad

tr. de of.

lega.

f Bal. in. c.

grat. de

off. de leg.

g l. si. C. de

na. lib.

h Et. §. 6. dist

unde c. q.

Et Nicolaus Tudiscus, quem Pontanus et Alexander probant, potestatem quidem ipsam fauorabilem esse exercitiam odiosum tradunt. Idemque Socino et Decio uidentur. Sed haec nos quam longissime a uero abesse opinamur: tum quia ex effectu uidetur iudicandum, an res fauorabilis uel odiosa sit: sicut dos est fauorabilis propter filios uenter parturiens respectu infantis: tum etiam quod cum potestas propter exercitium concessa sit, exercitij naturam habere debet: nam haec facultas solo Casari in suprema maiestatis signum congruit: ergo si cuiquam de mandetur, odiosam esse fatebimur, sicut delegata a principe iurisdicatio, et potestatis et exercitij ratione restringitur. Reicienda igitur explodendaque est huiusmodi opinio: adhaerendumque ipsarum constitutionum uerbis, legitimacionemque ratione patris odiosam esse credendum est: quoniam quoddam quasi allicium stupri adulterijque est in filiis uero fauorabilis dicitur, cum misericordia digni sint, qui alieno laborant uitio. quamobrem secundum ea quae proponuntur crediderim filium huiusmodi utrinque turpem legitimum fieri posse: quam sententiam Bartol.

commua

*communiter q; ciuiliſ legis periti ſequuntur: tametſi rati-
 ones minimè efficax allegent: Igitur ſi quſquam plu-
 res filios ſpurios, & plures inceſtos habeat, poterit Pa-
 latinus Comès dubio procul omnes ex diplomate legitima-
 mos facere: quantomagis igitur unum duobus cõtractam
 neuis: quamuis ergo reſpectu patris conceſſio odioſa
 ſit, tamè cum in propoſito caſu is minus deliquerit: hoc
 admittendum eſt: reſpectu uerò filij quamuis minor ſit
 ratio (et ſi enim quoſcunq; ſimplici culpa laſos reſtitue-
 re poterit, non ideo eum reſtituere debet, qui dupliciter
 deturpetur) tamen cū legitimatio fauorabilis ſit, hiſ caſi-
 bus extèdetur h. Nec abſurdum eſt, eandem diſpoſitiõem
 diuerſis modis fauorabilem & odioſam eſſe: ſiquidem fa-
 temur omnes, legem qua libertus patrono honorem exhi-
 bet, ratione patroni fauorabilem, & idem etiam ad ha-
 redem eius extraneum produci, ratione liberti odioſam,
 ut eius exteri hæredes non comprehendantur: & hæc qui-
 dem uera eſſe ipſe crediderim. Ceterum cum frequen-
 tiore calculo probetur, legitimations generaliter fauo-
 rables eſſe m: diſpenſationes uerò quoniam ominino ad
 legitima natalia non reſtituant, odioſas: de fãcto inter-
 rogatus, cum Palatinus legitimandi conceſſa ſibi poteſta-
 te quendam diſpenſaſſet, reſpondi diſpenſationem nõ ua-
 lere: quoniam conceſſo fauore legitimandi, non ſequi-
 tur, potuiſſe eum diſpenſare, quod odioſum eſt. & diffici-
 lius præſtari ſolet n: uidebantur q; ea uerba quæ diſpenſa-
 tionem inducebant, reiſci debere, remanere q; talem me-
 re legitimatum, & id ex regula, quamcunq; diſpoſitio-
 nẽ ſub modo impoſſibili factam ualere, modum abiſci.*

Huiusce

i c. p uenera
bilẽ ubi ab
bas. q filij
ſunt legit.

k c. ſi. deſi.

l gl. & ſcrib.
i. l. C. de i
ius uoc.

m bar. & alij
i. d. l. ij. de
y obli. de
cius i. d. ex
at ſi cleri.

n In. cõ. ſrã.
de cur. cõ.
i. l. iij. col.

o bar. et ar.
i. l. impoſ.
de y. obli.

Huiusmodi enim concepta verba proponebantur: Legitimo te ita, ut in eis tantum succedat bonis, quae tuus uolet pater, sed hoc licet summo iure defendatur: perquam durum est, & diffusiore indigeret tractatu.

Quid in causa sit, ut usus fructus diuisionem admittat, usus uero sit diuiduus improbat, & aliorum rationes, & noua assignatur. CAP. XVII

a l. u^s pars ff de ufuf.

b l. si. nō di uidūtur.

c l. i. §. si. l. pe. ff de al. le. bar. i. l. quint. de an. et arg. leg.

d l. cū alim. cod. tit.

e l. iij. uer. obli §. ca.

i bar. i. d. l. si. nō di.

g l. qd̄ ner. depositi

Vt utifruī pro parte possamus, uti non possumus: an quod usus ex usurarij necessitate penditur, & ideo incertus est: sed in usu fructu secus? quod quamuis repugnante Bartolo minime concesserim, cum alimenta persona necessitatem respiciant, & tamen diuisionem admittant, nec maior est incertitudo hoc casu, qd̄ usurarius & familiā & hospitem alit, cum etiam alimēta & Titio, & eius familiā legari possint. Quid enim si usus fundi legatus sit ut solus pater familiās utatur? nec incertitudo sat firmum argumentum pro Bartolo est, cum & facta omnia incerta sint, quedam tamē diuisionē admittat. An ergo quod alibi traditur, usum indiuiduum? quia cum realibus seruitutibus, indiuiduis maxima similitudine censetur, sed certe maiorem cum usufructu communionem habet, qui tamen separationes recipit: & si nec iure quisquam probauerit indiuiduam dici rem, quia indiuidue in quibusdam simillima sit g. An igitur uerius, quod communi sententia Baldus Ioannes Imolensis Pontanus, & alij tradunt, usum necessitatem persona respicere? quamobrem portiunculam non id pro rata operari, quod totum: cū ex solius partis praestatione nullus uiuat, idco q; usum nō diuidi

diuidi, quod in usu fructu est contra: uerum hæc ratio ex eodem alimentorum legato conuincitur. Item quid si diuiti usus relictus sit uiuet enim et ex eo: et ex proprijs bonis. Item si pars usus tam præpollat, ut usurarium alat, quid iuris: non et si modici emolamenti sit, necessarium, nec hospites admittet ^h, solusq; inde uictitabit: an igitur probabiliter noua ratione dicendum est, differentiam ex proprietate uerborum colligi: si quidem plus est frui quam sit uti quoniam qui fruitur plenissimam facultatem habet, non qui, utitur: hic in itinere, ille in meta est ⁱ. Itaq; illud diuiduum esse non potest, quod ad estimationem, ut pote rem diuiduam ^h, deduci non possit, quod in usu est: cuius estimationem si consideraueris: nõ usum, sed usum fructu feceris: quia pecunia in fructu est.

h arg. l. iij.
de usu. j.
respon.

il. ple. co. ti.
valla i ele
gatijs. 304.
k l. ij. § uer.
oblig.

Si sententiæ arbitri paritum non sit pœnam statim committit: nec expectari quid bonus uir, ad quæ proclamatum est, indicet: & longissima quæstio aliter quàm ceteri breuissime explicata. CAP. XVIII.

Vm tecum litigarem, pacti sumus arbitri iudicio negotium omne summittere: & utriq; sub certa pœna alter ab altero stipulatus est: boni uiri arbitrato rem amplius nõ committi: deum cum arbiter aduersus me pronunciaffer, petijsemq; arbitrium boni uiri, qui priorem arbitri sententiã probauit: queritur, an ad pœnam agere possit? & si agas, num contra excipere, probareq; possim prolatum iudicium iniquum esse? Bartolus posse existimauit

il. rescrip. §.
pen. de p. a.

l. si un. §.
j. cod. tit.

exceptionem, sed etiam committi poenam, idque ex Scenole sententia, Accursius, et crebriore calculo ceteri, ita accipiendum hoc existimauerunt: si actum sit utriusque; debere, alioquin ad poenam agentis ob staturam doli mali exceptionem, quoniam Vlpiani in responso traditum est: Si pacto subiecta sit poenae stipulatio, uerius esse, utraque uita uti posse eum qui stipulatus sit, si tamen exceptione pacti utatur, equum erit accepto eum stipulationem ferre. Sed ego arbitror hoc in responso ideo disiunctim haec iura competere: quoniam pactum praecedentem obligationem: ipso iure non extinguit k: at in Scenole responso transactio stipulationis accessione confirmata praecedentem omnem obligationem extinguere uidetur: quo fit ut disiunctim accipi haec iura nequeant: quia cum omnino fideicommissi petitio sublata esset, sequitur id actum, ut poena debeatur, etiam si a persecutione actor summotus sit, alioquin poenae stipulatio renunciatione aboliturum fideicommissum suscitaret, cuiusque contrarium effectum operaretur, cuius causa solet induci. Dixerit aliquis, quomodo extinctum fideicommissum arbitrabitur, cum male pronunciatum fuerit? Cui respondendum erit: cum pronunciatum sit quasi de hoc quoque transactum fuisset: talis sententia pro ueritate habetur, nec amplius querendum est, cum dici soleat: rem actam ne agas. Hincque consequens est ut alius quoque obex submoueat. tradidit Scenola ex ea sententia, qua a petitione fideicommissi actor reicitur committi poenam, et de sententiae ueritate inquiri amplius non posse: quoniam praedictum in accessorio poenae iudicio faciat. Sed huic sententiae aduersari uidetur

uidetur Pauli responsum, quo tradidit, re uēdita, & du-
 ple pœna promissa, si uenditor ab emptore petat, posse
 emptorem exceptione aduersus agentem uti: quia quem
 actio euictionis tenet, cum agentem exceptio absque du-
 bio summouet: quod si ea opposita nihilominus actor ob-
 tinuerit, saluum erit emptori duplæ iudiciū, ecce quæ
 admodum sententia in principali iudicio fauore actoris
 lata, cum non adiuuat, quin conuenire ad pœnam possit.
 Nec dicat quisquam, sequens iudicium priori non aduer-
 sari: quod Alexander Iason q; existimauerunt: quomodo
 enim non aduersatur: cum sentētia fauore actoris lata ar-
 guat exceptionem ueram non esse? Bartolus actorē à reo
 distinguit, id q; nulla distinctiōis ratione. Caterū nos ali-
 ter finiendam rem existimamus, atque ita censendum: si
 sententia exceptioni propositæ directō aduersetur, tunc
 siue absolutoria, siue condemnatoria sit, in accessorio iu-
 dicio præiudicium facere, ut in Scæuolæ respōso, in quo
 expressim traditur pronunciaſſe iudicem quasi de fidei-
 commissō transactū esset quapropter in proposito Pau-
 li casu si emptor succubisset expressa causa, qui ab ac-
 tore nō emisset, præiudicaret sentētia etiā duplæ respe-
 ctu. Sed cum ea causa expressa nō fuerit, interpretatio il-
 la assumitur, ut probationum defectu succuberit ^m, unde
 de in pœnali iudicio poterit probare ab actore se emisse
 quod in principali factum non fuerit. Non igitur in re-
 sponso suo ociose Scæuola adiecit causam, quasi de fidei-
 commissō transactum, appositam fuisse: cum alioquin pœ-
 na commissā non fuisset, cum item ex ea agenti obstatu-
 ra alioquin fuisset doli exceptio ⁿ.

l. l. sed. & fi
 exc. d. cui.

m Bar. l. Iu.
 uerum de
 cōd. ind.

n d. l. rescri.

D. And. Alci. Paradoxorum. d. Quæ

Que sit ratio, quòd si interrogatio in contractu
qui sit uerbis, præcedat, oritur actio, aliter
non: & Bartoli communis q; opinio repro-
bata. CAP. XIX.

¶ **C**ur si interrogationem incontinenti sequatur
responsio, ex stipulatu actio datur: si
econuerso, secus est: & quoniam pactum
est nudum, actionem non parit? Bartolus,
Raphaël, Paulus, Alexander, Iason, Socinus in causa id
esse tradunt, quia si quis non interrogatus promittit, si
eum cui promittit, accepturum opinaretur, fortassenon
promitteret: quamobrem æquū non fuit, ex tali promissio-
ne petitionem dari: sed si prius interrogetur quis quā
utrum daturus sit, respondeat q; se daturum, iam explo-
ratissimū habere potest, fore, ut si annuat, stipulator ac-
ceptet: & idcirco efficaciter eum obligari, iustum duxe-
runt. Verum hæc ratio non satis, me quidem iudice, uera
est: nam cum tibi aliquid promisero, quod tuam utilita-
tem respiciat, si adsis, & taceas, tamen te consentire le-
gibus præsumi expressum est^b: quanto magis ipsi qui
promittunt, considerare hoc debēt? quid enim si quis ex
interuallo respōdeat? quid itē si diligens quispiā, & cau-
tus quid pmiserit? certe absq; cōsilio quicquā ab eo pro-
missum fuisse dicendū non est: & tamen hoc quoq; casu
ex pacto nō agitur. Accedit huic, quòd etsi conuentione
nuda quotannis xenii tibi spondeā, primā q; præstatio-
nem exoluerim, non tamen ratione sequētū annorū age-
re poteris: tamen si hoc casu dici nō possit quicquā incau-
te factū, aut existimasse xenia te repudiaturū, cū primo
anno,

a In rub. de
verb.

b l. qui pati-
tur in ad.

anno, uel sequentibus quoq; quibusdam acceperis: praesertim cum hoc casu quaeq; traditio nouum consensum inducat: nam & ex geminato pacto generaliter actio oriretur: quod tamen iure concedendum non est: nisi animo constituendi secunda pactio expressim concipiatur. Sed & omnino ualidius ex Pontificis decretis conuincitur haec ratio: quae dubio procul iniuste actionem ex pacto dari concessissent: si ab eo praesumeretur factum, qui collegam crediderat non accepturum. Quid igitur in presenti articulo censendum nisi fortasse cum de iure gentium siue interrogatio praecederet, siue non pactio naturalis obligationem pareret: ius civile quod alia uerbis efficacissimam introduci uolebat, eam approbauit, in qua interrogatio responsum praecederet: & hoc praedictae rationis impulsu, quae licet, ut ostendimus, necessariò non concludat: ita tamen fieri debuisse, aliquo modo suadet. Quapropter quamuis ea quandoq; cesset: stipulationem tamen contrahi posse, sicut etiam si adsit, quandoq; non ualere dicendum est, ut non parum dubitem, an uera Bartolus scripserit, qui stipulationem quantitatis alioquin inualidam, secuto incontinenti nouo consensu ualere dixit: quoniam interrogatio in stipulationibus requiritur, ut eum qui respondit id animo se obligandi facere, certiores reddamur: quae quidem mens ex nouo consensu satis colligitur, quasi ubicumq; suasoria ratio procedat, ibi & procedere dispositionem dicamus: quod omnino falsum est.

c. l. licet. C. de pact.

d. l. lab. ff. de pact.

e. l. in l. si pact. C. de pact. c. j. de pact.

g. l. j. §. sexu. de post.

h. In. l. j. §. sed cum adij citur. d. §. oblig.

Dispositiones legis à dispositionibus hominum quemadmodam dignoscatur. CAP. XX.

d. 2. Homi

Ominum actus à legum dispositionibus multum differunt, cum ex generali regula, quod legislator mitiores interpretationes accipiat², tum pluribus casibus specialiter per varios iuris professores, varijs relatis locis: è quibus unum exempli causa proponam. Si aliquis deposita apud se ab amico re pluribus institutis hæredibus decesserit, quoram alicuius dolo malo res interuertatur, solam qui dolo fecerit hæredem insolidum teneri iure constat^b. Huiusce casus rationem esse, Paulus Castrensis, & Aretinus, recentiores^c q; quidam dixerunt, quod huiusmodi hæres dispositioni legis contrasit: quod doli mali clausula non ex contrahentium conuentione in disposito deducatur, sed absoluto contractu: quamuis ab illis mihi sit, cautum, eam lex inducat, contractum^d q; inesse uelit. Nam si hæres iste ex paciscentium facto teneretur non se solum, sed ex suo delicto etiam cohæredes obligaret: quod omnium consensu in contractu stricti iuris expeditum est. Sed illud declaratione aget, quemadmodum dispositiones hominum, à dispositionibus legum secernamus: & quæ de contractu natura ueniunt, ut in uini mutuo, quod æque bonum reddatur, ex dispositione legis uenire per fictionem Aretinus^d credidit: quod uidelicet fingatur id, à mutuante actum: hoc ipse nequaquam probauerim, cum non ex fictione, sed ex præsumptionibus illuc sit introductum: alioqui contra hanc fictionem probatio non admitteretur, quod dictu absurdum est: nec admodum ad rem facit, quod præsumptio legis dispositio appellatur: quoniã id solum in firmissima

illa

a l. celsus. de arbitris.

b l. i. dispo. ff. de pos.

c In. l. iiii. §. ca. i qui ta op. bar. ff. de uerb. obliga.

d i. §. cato.

illa presumptione, quam iuris, & de iure uulgò uocant e
 ueram est: ceteræ legis interpretatione hominum dispo
 sitiones sunt. Ostendit hoc, dum conditiones tacitas ex
 plicat Bartolus: quarum ex lege quasdam descendere
 testatus est: quasdam ex natura rei: ex præsumpta agētū
 uoluntate alias, ut apertissimè ostendat duas sequētes à
 prima differre. Scripsit idē e, legis obligationes eas esse:
 que præter pacifcentium uoluntatem obligant: que ue
 ro ex uoluntate præsumpta à lege introducuntur, non
 legis, sed hominis actus esse. Neq; his cōtraria sunt, que
 ex eodem alij in medium afferunt: dum diem, qui actioni
 tutela, & percipiendorum fructuum promissioni sit ap
 positus, non hominis, sed legis dispositioni attribuit. Nā
 cum is dies ex partium uoluntate nil capiat, non potuit
 illarum dispositioni deputari. Probatu id facillimum est:
 quoniam, ut idem opinatur, ex aliqua conuentione fieri
 non potuit, ut ante eam diem, quam l. statuit, tutela actio
 oriatur: nos itaq; in his conuentionibus loquimur, quas
 hominum uoluntati liberat, lex reliquit. illud tamen ad
 notationem dignum, huic sententiæ uidetur aduersari, quod
 quidam scribunt, & cōmuniter affirmatur: Si legis mu
 nicipalis iussu cogantur aliqui compromittere, & mētio
 ne huius legis non facta compromissum sit, id non ex le
 ge, sed sponte, & compromittentium uoluntate censeri
 factum: ut inde non insubtiliter aliquis colligat, que dis
 positio & ad legem, & ad hominem referri possit, in
 dubijs ad hominem referendam.

Que dicantur facti, & que iuris: & intellecta l. si

d 3 unius

e l. uni. §. ac
 cedit. C. de
 rei ux. ac.
 f In l. cōdi.
 quæ extri.
 ff. de cō. &
 demōst.
 g In l. stipu.
 nō diuid.
 in. viij. qō.
 ff. de uerb.
 oblig.

h In l. itasti.
 in pri. q̄.
 de y. obli.

i Ale. in l. si
 q̄s maior. i
 princ. C.
 detransa.

unus. §. pactus ne peteret, aliter quàm ceteri
faciant. CAP. XXI.

Acta non praesumuntur, non transcunt ad haeredes, non quaeruntur domino per seruum, ignorantibus ea, probabilem & auxilio legis dignam causam praestant: mutos q; alios effectus patiunt: longè & latè ab his quae iuris sunt differentes: discerni ea hoc modo quidam putant, ut corporalia facti, quae in corpus non coguntur, sint iuris. Sed cum crebrior Iurisconsultorum sententia sit, animum quae ue in eo consistunt, facti non iuris esse, sequitur ut ea declaratio falsa sit. Baldus fortasse rectius, qui in Paenae constantie: Ea, inquit, de quibus sine probationis non constat in facto consistunt: qui probationibus non egèt, articuli iuris dicuntur b. Quamobrem interrogationibus, quae eos respiciunt, respondendum non esse legibus cautum est. Ex his & illud clarissimè probatur, omnes contractus esse facti, stipulationem q; in primis c, de qua admodum dubitauerunt recètiore, sicut & de possessione d: quod ut considerato tēpore ipso contractus, uerū est: ita postquā hi absoluti sunt, quod ex tali facto oriatur ius, quūq; iuris esse dicuntur. Nec his obesse potest, quod in stipulationibus ius contineri: in pactis uersari factū, lex dicit e: nā alium intellectu uidetur ea uerba amittere, quā Doctores nostri pleriq; scriptis prodiderunt: nil enim aliud Iurisconsultum uoluisse ipse crediderim, quā in stipulationibus uersari ius, id est actionē: in pactis factū, id est exceptionē: nā actionē iuris esse ostēdit eius de finitio,

- a bar. et scri.
i. l. phær.
ff. de ac. hq.
b Lor. ff. de
aut. & ar.
leg.
c In. l. v. §. j.
ff. de p. ob. l.
d In. l. si u.
n. §. pac.
ne pe. ff. de
pact.

finitio, nemini non cognita: exceptionem autem pacti ne
petatur, esse facti, Baldusⁱ attestatur, & idem recentio
res tradit, quod & nos ea ratione sentimus, quoniã à iu
re naturali prouenit: & lex ea que solum iure naturali
inducta sunt, facti esse interpretatur: quod à nobis latius
eo libro declaratum est quem de quinque pedu præscri
ptione edidimus.

f Bal. i rub.
ext. de pa.
Iaf. i. l. au^o
i. fi. ff. co.

Libri primi finis..

ANDREAE AL CIATI PARADOXORVM Iuris ciuiliis Liber secundus.

PROEMIVM.

cio quã plurimos fore, qui
nostris hisce inuentionibus
non solum aduersentur, sed
etiam conuicijs insectari to
tum opus non erubescant.
Verum cum palma in medio
sit, illi ut lubet agant probet
que uel Chrysippais aceruis
quicquid uelint: dum eos so

lum sortiri iudices nobis contingat, qui non multiloquio
magis quã rationibus moueantur: nec tantum quid non
parum multi senserint, quantum quid rectè, quid procul
à cauillo dictum sit, curent. Nam secundus hic quem au
spicamur liber, dii boni, quantum à frequentissimis illis

d + Iuris

Iuris peritorum opinionibus recedit, & bonam anni partem frustra uulgo consumi, luce, ut arbitror, clarius demonstrat. Quamobrem non immeritò futuros arbitratus sum, etiam doctiores aliquos, qui me tanquam à suorum turba transfugam, æquo animo uix ferant. Sed hos per calites testor, ut non tam inuentum, quòd certè con-
trouersia aduersarijs q; nō carebit, quàm causam ipsam cognoscant & reuulsis de pulmone, quod in adagio est, ueteribus auis, tanquam si Bartoli, Alexandri, cæterorum q; sententiæ præiudicium nullum facerent, legū ipsarum uerba conspiciant, tunc q; id probent, quod à cauillatione aberit, & quod magis quadrare uiderint. Nam si id factum sit, non dubito, quin si omne punctum non feram, inuentionem tamen, uti laude dignam, bona pars probatura sit.

Mixtum imperiū mandata iurisdictione transferri, & quedam iure magistratus concedi, quæ decurionibus non competunt: probata q; Fulgosij sententia, & quidem generalius, quàm ipse prodiderit.

CAP. I.

a l. j. de off.
cius cui.

Iuris consulti Papiniani uerba sunt. ^a Quæcumq; lege, uel S. C. uel constitutione principum specialiter conceduntur, delegata iurisdictione: non transferri, quæ iure magistratus competunt, transferri. Quæ uerba ita interpretantur legum Doctores, ut quæ specialiter, hoc est, in signum magnitudinis dignitatis quæ causarum conceduntur: ea autem sunt meri & mixti imperij cause demandari non possint: aliæ uerò quæ minimè iurisdictionis sunt, quasi

quasi iure magistratus competant, demandentur. Primumq; recentiorum argumentum, mixti imperij causas non delegari, hoc ex textu deducitur: qui quam peruersè accipiatur, inferius ostendā. Existimo enim dubio procul mixtum imperium iure magistratus competere: quæ sententia non solum alijs rationibus, sed prædicto quoq; Iurisperiti responso confirmatur, qui earum causarū, quæ specialiter competunt, duo exempla referens, solum meri imperij mentionem facit, ut si mixtum eiusdē naturæ fuisset, certè eā rem, quæ longè dubitabilior erat, non sine nota silentio præterisset. Nam & si Pauli in fine legis uerba considerauimus, tum imperium, quod iurisdictioni coheret, mandata iurisdictione transferri scribit: quid est quod aliud ibi quam mixtum imperium intelligi dicamus? non ne id magis ea uerba notant, quam modicā, quæ Accursij interpretatio est: coërtionem? Nam & idē legis autor Paulus ^b, mandata, inquit, iurisdictione etiā imperium, quod non merū est, uidetur mandari: quia iurisdictione sine modica coërtione nulla est. Contorquent hæc uerba neoterici, & uoluunt ^c, ut de sola coërtione intelligantur, quæ uerbalis est, & ad iurisdictionem minimam spectat, nō de ea qualem qualem poenam infert & mixti sit imperij. Quod queso quid aliud est, quam non interpretamentum quidem legi adferre, sed illi poenitū aduersa prodere? cum duplex tantum sit imperium, merum & mixtum: si mandata iurisdictione transfertur imperium, quod non est merum, certè mixtum transfertur. Quid hic iurisdictionem minimam inculcamus? Probatur item quod diximus ex Antonini Impera-

b i. l. si. co. ti

c Bar. in. l. imperiū.

toris rescripto^d, qui ad proconsulis Africa suggestum:
 dl.cognitio Cum, inquit, propriam iurisdictionem legatis tuis dede
 ne.co. tit. ris, cōsequens est, ut etiā de suspectis tutoribus possis co
 gnoscere. Nam si mandata iurisdictione mixtum imperiū
 non transferretur: quonam modo quaeso, esset cōsequēs,
 quod imperator scribit? praesertim cum ante illud rescri
 ptum, cognitionem suspecti tutoris specialiter delegari
 permissum non constet. Sed potius tum ex lege, tum ex
 communi Doctorū regula contrariū prius fuisse dicen
 dum esset: neq; dixerit aliquis, in legato proconsulis il
 lud tantum procedere, cū inde ad alios delegatos iurifa
 c l. 7. §. de su consultus ipse ibidem argumentetur^e, sed et certe ratio
 spe. tut. nibus repugnat, quod cōmuniter proditur, ut causa quae
 intra CCC aureos consistit, delegari possit: mixto in pos
 sessionem, etiam si longē leuiorem pecuniae quantitatem
 comprehendat, non possit. Accedit his, quod & ut bonorū
 f d. l. co §. j. possessio detur, mandari posse: expressum est^f: et Barto
 li ceterorum^g; responsio, nō sine euidenti calumnia de
 fendi potest, dum uerbum, detur, intelligunt, id est dana
 da pronuncietur. Nec quod Iason mauult, magis proba
 bile est: ut in bonorum possessione tantū, quae summarius
 cognoscitur, generalia illa Iuriconsulti uerba intelligā
 tur. Cū igitur his argumētis nostra opinio sat subsistat,
 uideamus nunc quemadmodū alijs iuribus congrua sit,
 & principaliter declarandum est Papiniani, quod retuli
 mus, responsum. Dum ergo is tradit, quaecunq; legibus,
 uel senatusconsulto, uel constitutione principum specia
 liter conceduntur, non delegari, specialiter accipiendum
 puto, non in signū magnitudinis, priuilegij q; causarū.
 ut per

ut perperam contra uocis naturam passim intelligitur :
 sed nominatim, & in specie: quæ autem hoc modo con-
 cedantur, non difficile fuerit edocere, & imprimis merū
 imperiū, quod aliqua lege, puta Iulia, Pompeia, Corne-
 lia: senatusconsulto, ut Syllaniano, Turpiliano competit:
 non tam hoc, quam alijs responsis delegari prohibetur
 §. In mixto quoq; imperio, quædā specialiter tribuuntur :
 ut alienatio rusticorum prædiorum : quæ diuorū Seueri
 & Antonini patris & filij oratione minoribus prohibe-
 tur^h, nisi causa cognita fiat: quæ cognitio specialiter ip-
 si prætori datur, quapropter demandari non potestⁱ.
 Est & super testamento relictis alimentis transactio ue-
 titatæ, præterquam si ex causa fiat: cuius rei notio nomi-
 natim & prætori: & præsidi conceditur quamobrem de-
 legatio in ea sibi locum non uendicat, idem & in da-
 tione tutoris^k, quæ quibusdā magistratibus specialiter tri-
 buta est. Idcirco pedanei arbitrio cõmitti nequit. Et hæc
 quidem introducta sunt propter specialem quendam fa-
 uorem: qui in illis casibus consideratur, ut est propter
 utilitatem pupillorum: & ex fauore alimentorum, sicut
 merū imperium non demādatur propter periculū, quod
 in ea cognititione uersatur. Et hæc uera, cum specialiter à
 lege, uel à senatusconsulto, constitutione^q, ut Papi-
 nianus ait, quicquam conceditur. Cæterum si ex adictio-
 prætoris proueniant: tametsi specialiter tamen man-
 dari possunt, ut missio in possessionem ex damni infe-
 cti causa^m, & in bonorum possessione decretumⁿ:
 quod licet diuurnis, & magistratibus municipali-
 bus non competat, delegari potest. Nec enim eam
 declaratio

g l. ne. de re
gu.aur.

h l. j. ff. d. re.
corum.

i l. j. de of.
cius cui.

k l. cū hi. §.
nec denā.
de transa.

l l. j. d. tut. &
cur. l. mū.
§. tuto. de
tuto. l. nec
mā. de tut.
& cur.

m l. iij. §.
duas de. dā
infe.

n l. si. C. q.
ad. l. co. §.
yt bono.

declarationem admittendam puto, ut quæ Iureconsultus
 ait, iure magistratus cōpetere, iure magistratus municipi-
 palis quod uulgò dicitur, intelligamus, cum nihil hic de
 municipio dicatur, Sed potius eā interpretationem pro-
 bauerim, ut quæ cōceduntur iure magistratus: id est, quæ
 statim ubi quis in magistratum delectus est: puta quod
 prætor, quod præses, quod proconsul factus, ex natura
 officij habet, delegari possunt: sicut ea quæ specialiter
 non ex natura officij habet, non possunt. Nā præterquā
 quòd communis declaratio municipales hic ab re incul-
 cat, ostendere quoq; possumus quædam municipalibus
 nō tribui: quæ tamen iure magistratus competunt, quod
 in bonorum possessione de iure ueteri est: quæ, ut dixi,
 quamuis delegari posset, ad duūuiros non spectabat: sicut
 restitutio in integrum, quæ decurionibus non
 competit: & tamen dēmandari etiam antiquo iure pote-
 rat P. Nec, quod quidem putant, speciale id dici potest fa-
 uore restitutionis: nam cur ex eodem fauore municipa-
 libus non est concessa: inonne etiam magis faueretur, si la-
 psi per maioris industrie, autoritatis q; iudicem restitue-
 rentur, quam per pedaneum? Nam & quedam ad mu-
 nicipiorum magistratus spectant, quæ tamen delegatis
 abnegantur: ut puta ius fustii iētibus noxios subijciēdi:
 Et si in hęc sententiam ire uoluerimus, argumenta quæ
 Alexander, Riminaldus, alij q; aduersum mouent, facile
 elidi poterūt: quale est illud: Mandata iurisdictione con-
 silium non posse exerceri à delegato. Nam consilium
 intelligi poterit pro assessorum conuocatione qui adese-
 se proconsuli solebant, cum decreto aliquid expediendū
 est,

o l. ea q̄. ad
 municip.

p l. fi. C. ubi
 & apud.

q l. nō dist
 §. luli. de
 arbi.

r bar. i. l. ma
 gist. de iur
 om. iud.

s l. ij. de of
 fi. eius.

erat, ut in alienatione rei minoris: quod supra ostendimus specialiter præfidi: uel prætori commissum, hoc quoque sensu integra lex eiusdem argumenti erit. Quod si cum Accursio, & ceteris auctoritatem manumittendi intelligamus: illud ratione inuitabilis damni uetitum censendum est, cum libertas semel data, reuocari non possit. Potest & intelligi hoc tum demum procedere, cum generaliter iurisdictio mandatur: quoniam ob prædictam causam non censetur in manumittendo translata cognitio. Quod si in specie de ea actum sit transferrî iure constat. In restitutione enim in integrum idem fuisse ueteri iure, legibus traditum est. Est & aliud nobis contrarium enthymema. Nam ex supradictis consequens esset, ut cum coërtio in corpus specialiter defensoribus concedatur, demandari eius cognitio non possit: quod fortasse uerum est, & ita Fulgoso, Socinoque uidetur. Quod & si hoc non admittamus, prædicta uel in maioribus tantum magistratibus intelligenda erunt: uel negandum ita specialiter defensoribus competere, ut alijs non competat. Quod si proponatur, uel principem nominatim causam aliquam concedere, uel iuris interpretationem nominatim eam alicui magistratui tribuere non tamen prohiberi eam demandari, dicendum est, cum nos in generali lege loquamur: non principis simplici delegatione, uel Iurisconsulti alicuius interpretatione: quod quamuis uti lex obseruetur, lex tamen non est. Nam & prætor ex Iureconsultorum lectione, bonorum possessionem decernit: cuius cognitio non idcirco minus delegari potest, neque huic sententiæ secunda constitutio de pedancis iudicibus, aut Ulpiani in titulo de officio

l. ap. d. ma
nu. uind.

u d. l. fin.
x. §. au. i. au
tē. de mā.
princ.

y i. l. j. ff. q. s.
et a quo.

z ar. rimini

a l. placet.

officio proconsulis & legati responsum ^d, aduersantur:
 quoniam ex passim non percipi sequentibus iamiam ca
 pitibus ostendam. Et haec uera opinor. mixtum quoque im
 perium transferri, cum quisquam iurisdictionem suam
 mandat. Sed si cognitio respectu unius causae, uel articu
 li tantum mandata sit: is praeter eam nihil ulterius habet,
 & proprie iudex datus dicitur. Quamobrem in eo man
 dato maiora expressis non ueniunt, & huiusmodi datus
 iudex ius exequendi non habet ^e: & nihil contra contu
 macem moliri potest ^d: quae inferius integro capite expli
 caturus sum, ut non immerito Lernaean hydram tracta
 tum hunc delegationis, uocauerim: quod & tot exurgat
 ceruicibus, ut una auulsa, altera non deficiat,

b l. ne. qe
 §. ubi di.

c l. a di. & re
 iudic.
 d. §. siue. i
 au. de ex.

Lex Placet, Codice de pedaneis iudicibus quoesen
 sum accipiat: communis quoque intellectus consutatur,
 & ascribitur alius longè probabilior. CAP. II.

Imperatorum Diocletiani, Maximiani &
 Augustorum constitutio, in titulo de peda
 neis iudicibus comprehenditur: quam aequè
 difficilem arbitratus est Bartolus, atque
 alia in toto iustiani codice sit ^a. Placet (inquunt Augu
 sti) nobis, praesides de his causis, in quibus eò quòd ipsi
 non possent cognoscere, antehac pedaneos iudices da
 bant, notionis suae examen adhibere, nisi uel ex publi
 ca utilitate, uel ex causarum multitudine impediuntur.
 Quod non ita accipi conuenit, ut etiam in his causis, in
 quibus solebant ex officio suo cognoscere dandi iudi
 ces, licentia permiffa credatur. Quae uerba communi de
 claratione

a l. pla. C. &
 ped. iud.

elaratione ita accipiuntur, ut in causis, quæ trecentos aureos excedunt: quamuis olim licentia dandi iudicem permissa foret, amplius non concedatur, nisi ratione publicæ utilitatis, &c. In causis uerò, in quibus iudex ex officio suo cognoscit, quæ sunt meri & mixti Imperij cause nihilomags ius delegandi conceditur. Sed hæc expositio textui ipsi repugnat: nam si in principio de causis loqueretur, quæ ultra trecentos aureos cõstarent, cur opus fuisset dicere eas delegari solitas, quòd iudices ipsi cognoscere nõ possent: cum hæc non solum, si non possent, sed etiam si non uellent, poterant delegari? quid itẽ in hoc textu quicquam de causis C C C. aureorũ intelligimus? cum distinctio illa ex Iustiniani Cesaris lege recepta sit ^b, qui longissimo post Diocletianum interuallo rempublicam administrauit, quasi ariolos, mathematicos q; illos imperatores credamus, ut legem secundũ eam diuisionem ediderint: quæ penè ducentos post annos introducenda erat, quo cõmẽto quid, queso, est absurdius nam & cur ex cõstitutionis uerbis, quæ officium iudicis respiciunt, de mero Imperio intelligamus? cũ accusationes ab officio iudicis separari frequẽtiore calculo probetur ^c tamen si Bartolus ipse inconstãs, cothurni more, utriq; sententiæ uarijs locis adhaeserit. Sed & illud nequaquam admiserim, causas C C C. aureorum per præsides cognosci posse, cum id Iustinianus expressim uetuerit, nisi in appellationis causa, ut in auth. de defens. ciuit. habeatur. Et quòd alibi hanc cognitionem pedaneis cõpetere, ex ordinarij iudicis mandato affirmat ^d, in urbe tantum Cõstãtinopolitana locũ sibi uendicat. Nam ea cõstitutio

b. §. & iudi
 ca. i aut. de
 defen. ciu.

c. Pe. Ba. Ia.
 Mod. in. l.
 ipiũ. Bar.
 Ale. i. l. iu-
 dex. & re iu-
 dica. Imo:
 Ang. in. l.
 ij. y sic. ad
 reprimẽd.
 in ver. per
 accus.

d. §. audiẽt.
 de iudici.

de

de eius loci iudicibus solum loquitur: quod eius præfatio indicat, nec Bartolum sefellit. Quamobrem Guido Suzariius non immeritò à communi interpretatione discessit, etsi illi (quod omnibus accidere solet) facilius fuerit falsa cognoscere, quàm uera reperire. Ipse igitur àliter eū textum sic exposuerim: ut quoniam solebant iudices meorum imperium delegare tanquam quascunq; re occupati, cognoscere non possent, uetant Imperatores id licere, nisi si ex duabus tantum causis non possint, uel propter utilitatem publicam, uel ex negociorum multitudine. Ceterum, quia qui unum negat: aliud concedere dicitur: uidebatur in causis mixti imperij, quæ quòd specialiter tributa essent demandari nō poterāt, indistinctè delegatio nem permissam, quod legislator negat. illa igitur uerba ex officio suo duplicè emphasim habent, et non solum mixtum imperium significant, sed tale quod demandari nō poterat, cum pronomen illud, suum^t, personam respiciat creberrimè q; ei addatur, quod per alium expediri non potest. Quo certè sensu nihil communis sententiā iuuabitur, quæ mixtum imperium iure magistratus nō comperere, traditum est. Potest etiam probabiliter dici, cum iure antiquo propter absentiam, seu grauiores occupationes causarū meri imperij delegatio cōcederetur. restrictiū id ab imperatoribus fuisse, cum huiusmodi absentia seu occupationes ex causa publica, uel causarum multitudine procedunt. In his uerò quæ ex suo officio, idest propria sollicitudine, solebant iudices cognoscere (sunt autem hæ mixti imperij causæ, quas specialiter magistratibus datas, suprā retulimus) neque in prædictis casibus li

e Arg. l. j. ff. de off. ei.

f Bar. l. i. in bemus. C. d. ero. mil. an. B. d. in cō. ccciiij. nobilis in quito uol.

cet

et iudicem dare: & differentia hæc uidetur esse ratio. Quia in causis meri imperij debet reus quamprimū uel absolui, uel condemnari, & ideo si præses sit absens, uel grauioribus negocijs implicitus, iudicem alium constituere debet, ne interim ille fortè in carceribus de salute sua sollicitus diu expectet, quod in causis illis specialiter per legem concessis, non est considerandum.

Communes declarationes in. §. ubi decretum à cōmuni eruditorum ingenio abesse: quāobrem hic interpretatus, ut debuit. CAP. III.

Ulpianus in tractatu de proconsulis & legati officio a, ubi inquit: Decretum necessarium est, per libellum id expedire proconsul non debet: omnia enim quæcunq; causæ cognitionem desiderant, per libellum non possunt expediri. Hanc clausulam ita uarijs modis Accursius interpretatur, ut merito Manlij Seuerini sententiæ locum fecerit, dum eius quod multipliciter intelligitur, ignorari ueritatem testatus est. Siquidem Accursius definitiuā sententiam absente parte ferri non posse, hinc quandoq; credidit, quod quidem nil commune cum illis uerbis habet: aliquando libelli dationem per actorē non requiri, quod uti falsum mox improbat, quandoq; ea quæ causæ cognitionem requirunt, non posse delegari, ex illis uerbis existimauit, ut per libellum iudicem delegatum intelligamus. Qui sensus communiter approbatur, tametsi et Fulgosijs & Iason uerba legis improprie accipi sicutantur. Et sanè ridiculum est libellum pro delegato intelligi, præsertim cum in huiusmodi delegatione nec quisquam

a I. neq; quā
§. ubi dec.

D. And. Alcia, Paradoxorū. c libellus

libellus requiratur, At alij aliter intelligunt miserabiliter q; se torquent: nec tamen iniuria, cum nodam ipsi in scirpo fecerint. Quare ut ipse quam clarissimè explicem scire nos oportet, decretum in hoc à sententia differre, quòd ex ea regulariter aut absolutio sequitur, aut condemnatio: in decreto solum iudices auctoritatem suam interponunt, & quòd agitur sibi iustum uideri pronūciāt. In his igitur causis, in quibus decretū necessarium erat, solebant partes per supplices libellos petere, ut index illud interponeret. Sed quoniam quidā decreto non interposito solum libellis subscribebant, dubitatum fuit: num id satis esset, eius q; efficaciam subscriptio esset, cuius decretum. Negat iuriscōsultus subscriptionem eam sufficere, cuius ratio esse potuit, quòd decretū interponi pro forma quodammodo inductū sit, requiraturq; solenniter illud interferi^b: & hoc quidem in his quæ causæ cognitionem desiderāt. Nam si de plano & summatim cognoscendi opus sit, tunc ipsi præfides subscribere libellis poterunt, & illud officium assessoribus suis permittere, seu risima pœna prohibentur: quòd secunda cōstitutione de assessoribus nominatim cautū est, ut imperatorum Cari, Carini, Numeriani: lege de prædijs minorū, non solū nostra sententiā optimè corroboretur, sed & hac quam inter assessorum ordines insertā diximus: tū & illo rescripto, quo subscriptiones ad libellos datas, auctoritatē rei iudicæ nō habere traditur^a. Et hoc sensu nihil omnino ea sententia probabitur, qua testatū est mixtam impetitiū demandari nō posse. Nam etiā si alijs legibus cōstet, subscriptiones huiusmodi assessoribus non permitti, non tamen

b l. minor.
C. de præ.
min.

e d. l. minorum.

d l. index.
C. con. vel
epist.

men

men consequens est, ut tota causa delegari non possit.
 Causam missionis in possessionem ex primo decreto
 to mandari posse.

CAP. III.

NX supradictis in alia quoque questione
 dubitatur, num causa missionis in possessio-
 nem ex primo decreto demandari valeat:
 & nō posse frequentiori autoritate appro-
 batum est, & id quidem pluribus rationibus, uel, i cum
 in hac missione necessaria sit citatio per edicta, que
 tamen delegatis abnegatur, quōd si præcedens prohi-
 bitum illis est: certè & in eo quod sequitur, idem dicen-
 dum est. Verum haud ipse concesserim, in omni missione
 eiusmodi citationem requiri, sed in ea tantum, que in re
 ali actione sit, quōd plenum præiudicium pariat. nam
 & negari uerisimiliter poterit, cum citandi facultatem
 iudicibus, quibus madata est iurisdictio, nō cōpetere, cū
 prohibentis id cōstitutiones, in iudicibus datis, uel ab
 ordinario, uel ex sacra forma, loquantur, qui quidē da-
 ti iudices, diuerso iure ab illis censentur, quod sequēti ca-
 pite declaraturus a, Nam & iudices, dati sententiā suā
 non exequuntur & tamen illi quibus iurisdictio man-
 data est, exequuntur: cum, ut diximus, mixtū in hos trās-
 ferri imperium possit, sicut & huiusmodi iudices nihil
 aduersus contumaces posse non diffitemur: cum tamen
 alios madata iurisdictio posse credā. nam etiam quod
 magistratus municipales hāc facultatē, nisi i speciali casu
 dāni infecti, nō habeāt, nō propterea cōsetur idē delega-

a l. ij. C. vbi
 in rem.
 b Auth. qui
 semel. C.
 quō & quā.

e s. si vo ēt
 in auth. de
 exhi. reis.

d l. a diuo.
 de re iud.

e l. iij. §. si
 tā. de dā.
 infec.

c 2 tis

tis uetitum, cum & in hoc argumēto demōstrauerimus,
 à uero communem scriptorum sententiam recedere: nec
 me etiam mouerit, quòd si reus cotumaciter latitet, si iu
 dex potest, in possessionem illi miteri lege Iustiniani t iu
 beatur, tanquā illa potētie conditio delegatū respiciat,
 ¶ l. 1. properā. Nam illud eo casu dictum est, quo cōtumax, in quo litigat
 .s. sin autē res. C. de . territorio faculates nō habeat: qui enim illi poterit quis
 iud. quam in possessionem mittere et possunt & ea uerba in
 iudice dato, intelligi. Sed quid in hoc amplius dubitem.
 ¶ l. ex. ff. de cum id expresso iure cōstet: & legis uerba alij captēt,
 iur. omn. alij manifesto errore coërceant, cum etiam ex secūdo de
 iud. creto missionem mandari posse opinerita tamen si à iu
 dice madetur, non si ex edicto iam defuncti prætoris,
 h. d. l. ut. co. quisquā sibi id iuris arroget. quam sententiam, ut paulo
 .s. aut pos. audacius sequar, illud quoq; hortatur, quòd si quæ huic
 sessio. pronuntiatio obstabant rationes, ex superioribus omnes
 i. d. l. iiii. sublatae, & quidem sine cauillo uidentur.

Iudices dati, & ex sacra forma delegati, & arbitri iu
 ris, aliq; nomina, quantum simul discrepent,
 quàm maximos q; errores ex huius rei imperi
 tia, nostri Doctores admiserint. CAP V.

Omplura sunt iudicum nomina, diuersæ
 quidem dignitatis notæ, quæ tamen à recen
 tioribus ita implicātur, ut facilius quilibet
 Gordij nodum explicare possit: & cum
 huius erroris sectatores: non existimatione solum defen
 dantur, sed & numero, uix tuto quisquam, & sine teme
 ritatis

ritatis argumento, quod eis aduersetur, dixerit, Sed quoniam perfriquanda non impudenter, ut arbitror, à principio mihi facies fuit, & quoque asserere non pigebit. Septem itaque ius dicentium uocabula nobis explananda sunt: inter quos primas sibi hi iudices tenent, quibus mandata est iurisdictio, qui & ad plures causas delegati ut plurimum dicuntur, his multo plura competunt, quam iudicibus alijs pedaneis competent. Nam quamuis iurisditionem suam omnem mandare non possint, iudices tamen dandi facultatem habent. Si quidem, ut Valpianus ait, is cui mandata est iurisdictio, iudicem dare potest, ut sunt legati proconsulum. nec speciale id in legato esse, quod quidam opinati sunt, probauerim, cum dici solet, ab exemplo regulam non restringi: tum etiam quod & frequentissime iuriscōsulti ipsi illos equiparant: quod argumentum omnino ineptum esset, si speciale quicquam in illis fore proponeretur. Iudices autem dati, dicuntur etiam pedanei, quibus litis cognitio tantum, uel pronuntiatio, uel etiam utrunque in una causa concessum est, & hi eam tantum iurisditionem habent, sine qua mandatum commode explicari nequit. Nam & qui eum dat, nihil hoc casu ab se abdicare creditur: quamobrem quandoque dati iudices solum munere iudicario fungi, quandoque nihi habere præter iudicandi facultatem, dicuntur: hinc nulla dandi alium iudicem licentia illis conceditur, & ab eorum sententia is qui dedit prouocatur. Quod si duo dati sint, qui diuersi iudicauerunt, eorum sententias in pendenti esse. Modestinus respondit: donec qui eos dedit cōpetēs iudex alteram earum cōfirmauerit, nam & in possessionem

mittere

a g'lo. i. l. i.
 §. q. mād.
 de of. eius
 in glo. j.
 b l. cū pret.
 §. is quoque.
 ff. de iu.

c l. a iud. C.
 de iud.
 d l. fi. C. ubi
 & apud.
 e d. l. a iudi.
 f l. j. §. j. ff.
 q. s. & a quo.
 g l. duo. de
 re iud.

h d. s. si ve- mittere nisi specialiter dati ob id sint, non possunt h, &
 ro etiam sententiam suam exequi ipsi prohibetur, quod, sicut &
 i d. l. a diuo alia in eis, quibus mandata est iurisdictio, non procedit:
 Pio. & hanc iudicis dati interpretationem glossam scriptor
 k In. d. l. j. s. Albertus, tum Raphael Comensis. Ioannes ab Imola, Ioan-
 j quis & a nes Anania, Angelus, Aretinus, Socinus q; in appellatio-
 guo. Fulg. nū materia probauerūt, idem q; Fulgosio, Pippo, & An-
 in. l. solet. dreæ Siculo usum est, ut non parū de nostrorum Docto-
 de iu. om. rū diligentia plerunq; desiderem, qui tot autoribus enar-
 ind. pi. i d. ratam rē in ordinarijs locis nō attingūt, ut id solum eos
 s. his quo- uidisse putes, quot quatuor annorum curriculo, in li-
 que. andr. sic. in c. su terarijs scolis legūt. quis enim dubitet, si ea quādoq; aspi-
 per. s. por cere illis cōtigisset, uel huius rei mētionē facturos? Ex iu-
 ro. de offi. dicibus hisce quidam sunt, qui ex sacra iussione, uel for-
 deleg. ma dati dicuntur; nimirum quia accedente iussu princi-
 l s. si ver. i pis, ab ordinarijs dati sunt. Huius rei potissimū is modus
 autē. de ex erati nā si una duo litigaremus, & alter nostrū mallet sū-
 hib. reis. matim, uel alio modo cognosci per supplices libellos, im-
 in Tex. i. s. oēm verli. peratorē rogabat, ut per rescriptū iuberet iudicē ab or-
 si vero. in dinario nobis dari, qui summam, uel quoquo modo pe-
 autē. de li titū fuerat, cognosceret, iudicaret q; rescriptū illud sac-
 ti. Rapha. & Alex. in cræ formæ iussionis q; nomē habet. eas improbari a
 d. l. a diuo. in p̄ri. Ale principe ante litis cōtestationē, passim cōceditur, post
 xā. & Ri- litē cōtestatā secus est, & nisi a questore principis sub-
 min. iu. l. scriptæ sint, cōtineant q; & litigantium & iudicis nomi-
 ij. de iur. na, nullū effectū habent. Is ergo iudex, quē ea forma da-
 om. iud. tus est, nil ulterius habet, quā ceteri iudices pedanei ha-
 n In authē. beāt, et eius sētētia nō quē imperator, sed ordinarius ip-
 i med. lit. se appellatur, solū in eo distat, quōd alia forma quā or-
 o In autē. vt di. iuf. dinaria

dinaria procedere ex rescripto illi cōtingit. Sunt & iudices ab imperiali fortuna dati q, qui in eo tātum à ceteris principū delegatis differunt, quòd post eorum morte iurisdictionē adhuc habēt, cū alioquin iurisdicio nomine proprio delegantis cōcessa, eo mortuo euanescat: quod si dignitatis uel alia pēpetua appellatione tributa sit, permanet: imperialis enim fortuna, nec unquā perit, peritura uē est. Leguntur & executores, quā uocē æqui uocam, etiam Nicolaus Tudaicus ostendit. Sed quod ad presentē materiā attinet, quatuor enumerari significatioes possunt, & in primis ordinarius quilibet iudex executor dici posset: quoniam is propriam sententiā exquēdi ius habet, quā ratione & is cui mādata est iurisdicio, executor pariter dici poterit. Sed & apparitores nuncijs que iudiciū execute sunt: quorum duos quilibet iudex habet, desidiā q; corū simul et perfidiā multa iniecta, coërcēdi illi ius est. Quarta species corū iudiciū est, qui ex municipali lege in causis executionū ius dicunt, quorū in iuris ciuili corpore, mentionē aliquā fieri non arbitror: licet Raphaël & Iason taliter opinētur ex quibusdā scilicet cōstitutionibus, quæ nihil eā opinione adiuuant. Traduntur & arbitri iuris, qui electi à partibus de aliquo articulo iussu ordinarij cognoscunt. Ut si tecū litigem, petā que, ut satisfacis: quod cum facias, negotio fideiussores idoneos esse: ordinarius alicui, quē nos optauerimus, mādatur: ut eo in negociolo disceptator sit, is arbiter iuris dicitur: & huiusce sententiā nō solū ex appellatione ordinarius rescindere potest, sed etiā nō pro uocatus corrigere: uā et si iussum illi fuerit, sententiā ipse

c + exequi

p l. si. ff. q. s. & a quo. l. j. s. si quis. in app. ff. de ap.

q l. fin. C. de iud.

r No. l. q. liber. s. her. ff. de vulg. & pupil.

s Abb. i. d. e. pasto. s. quia uero.

t l. si. s. executor. C. vt nemo pri.

u c. si q. s. cōtra. de fo. compet.

x l. fin. C. de spor. sancimus. C. de iudi.

y In. l. si. C. de iud.

x l. arb. l. se. q. fatif. co.

- 2 l. fi. ff. aq. *exequitur* 2: cum & ex eis agi possit: praesertim si in cau-
 ap. nō licet *sa suspecti iudicis pronūciauerint* b, sed tunc iudex ipse,
 b l. apertif. *de cuius recusatione est actū, exequetur.* Vulgo etiam ar-
 l. fi. C. diu. *bitri iuris appellantur: qui legis municipalis iussu eligun-
 tur, ueluti si statutum sit, lites inter agnatos sub compro-
 missario iudice terminari, quo casu ab eorum sententijs
 prouocatio est, huiuscemodiq; iurisdictio magis delega-
 ta quān ordinariæ accedit* c, Reperitur & quorundam
 c In. l. fi. C. *iudicum mentio, quos chartularios* d passim uocat: cuius
 f. vi. ubi la- *son. nominis ratio ex Hetruscorum consuetudine manant: nā
 d No. i. l. rē cum eis in regionibus ex municipalī decreto iurisdictio
 nō nouam nem tabelliones habeāt: quotiesunq; alicuius contractus
 C. de iud. testationem scribunt debitori mandant: ut intra tot dies
 as illud alienum soluat tanquam enim in confessum pro-
 missio illa semper paratam executionem habet. Horū iu-
 dicum mentionem in iure Romano esse, non falso abnue-
 rim: nam etsi Accursius, Baldus, & Salycetus hoc sensu
 accipēdas eas leges e arbitretur, quæ de his iudicibus me-
 minere, qui iudicandi solā facultatem habent: rectius ta-
 mē ibi fuerit eos intelligere, q inter priuatos iurisdictio-
 nem spontaneā habent: qualis est procurator Caesaris f,
 f l. j. C. de pe- *mecumq; sentire demum Thomam Dotium Senensem g
 da. offēdi in rei iudicatæ conuentarijs.*
 g i. l. ait pto *Meri imperij ius ipsum soli principi competere, eius
 g. si index exercitiū etiā ceteris ordinarijs cōmunicari: & cur
 illud delegari nequeat, noua ratio. CAP. VI.*
CUm trecentis serē ab hinc annis Henricū Germano
 rū regē Bononiā uenire cōtigisset, uigebāt tū duo
 maximi in nostra hac disciplina nois Lotarius & Azo.
 discre*

discrepabātq; inter se uarijs modis: & in eo præsertim,
 quòd merum imperiū apud solum principem esse Lotar-
 rius credebat, Azo etiam cæteris magistratibus propriū
 esse profitebatur. Quamobrē disposito uterq; ex sponsio-
 ne apud sequestrum equo regem ipsum adierūt, qui pro
 Lotario pronūciauit, uictori q; illi ex conuentionis lege
 Azonisequus cedit. Verūm posteriores ita rem iudicatā
 damnauerē, ut maximo silentio quæstionem omnem tene-
 rint, sola q; Azonis opinio sic pbatur, ut neminē unquā
 extitisse credibile uideatur, qui in cōtrariā ire ausus sit.
 Verūm ipse uereor, num fortasse probabilior sit causa,
 quæ reiuudicata auctoritate defenditur quòd uidelicet ma-
 gistratus solum meri imperij exercitium habent, at ius
 ipsum in principe resideat: quæ sentētia Papiniani a uer-
 bis adamussim quadrat, qui in uulgatissimo illo respon-
 so: uidētur, inquit, errare magistratus, qui cū publici iu-
 dicij exercitationem lege Iulia delatam habeant iurisdi-
 ctionem suam mandant. hic enim exercitatio delata (si in
 propria interpretatio absit) quid aliud significare pos-
 test, quā ius ipsum principi, exercitium alijs cōpetere?
 nam & maiores illi magistratus non alia de causa ubiq; b C. ut om-
 administratores dicuntur b, quā ratione meri imperij, iu. in rub.
 in quo solam administrationem habent, quæ uox eum cō- nigro.
 prendit, qui alieno nomine, nō proprio agit: quod et Ac-
 cursius in rubrica de administratione rerum publicarū,
 libro Codicis x i. testatus est: quamobrem & frequentif-
 simè executores dicuntur c, habereq; mixti imperij ex- c l. fin C. ut
 cutionem, quod si proprie loquamur, merum factum de- ne priuat.
 monstrato. In iuramenti quoq; formula, in qua ratio locu-
 c s tionis

tionis summa habetur: iurant magistratus, occasione tradita administrationis, fide se Casari seruaturos^u, at traditione, iuris translationem non respicere uulgo scitur, Azonem tamen communemque opinionem adiuvat, quod preter rem pro imperio suo agere, praeside maximū imperiū post principem habere, praefectū Aegypti imperium, quod illi datū est, deponere legitur: quae uerba ius ipsum significare uidentur, nisi dixeris imperiū, iurisdictio nemque dupliciter accipi: quādoque pro ipso iure, ali- quādo pro ueris ipsius usu tantū et exercitatione: et hoc casu praedictae dictiones illae interpretandae sunt. Nam iurisdictio delegatam dicimus, quae tamen alieno iure pendet, et merū usum complectiturⁱ. Validius igitur cōmuniōra iuuerit, quoniam si merum imperium nil aliud est, quā potestatem animaduertēdi in facinorosos homines habere^k, certē haec potestas magistratibus tribuitur quocirca et merum imperium habere dicendum est. Sed et hic fortasse dixerit Lotarius: uerbum, habere, latissimū esse^l, et respectu principis ius ipsum, in persona uero magistratū exercitationē solū cōprēdere: sic utroque modo definitionē illam intelligendā. quod si hanc sententiā sequamur, in eo utilis fuerit haec quaestio, quod defuncto principe, magistratum iurisdictio, iudicio non dēcepto, ratione meri imperij cessare fatendū fuerit: licet in eis quae iure magistratus cōpetunt, aliter dici debeat, cū et in illo non parua disceptatio est^m: erit et inde con- sequens noua ratio, cur merū imperiū in delegatum non transeat. nam cum magistratus meram eius exercitatio- nem habeant, alij demandare non possunt, cum is usus relictus

relictus

Relictus est, alium usurarium cōstituere nequeat.
 Quid sit merū imperiū, Vlpiani definitio uera
 defenditur, & temeritate alij notatur, qui uerio-
 ra quān Iurisconsulti se tradere opinati sunt.

n l. ij. de usu
 ca. Bald.

CAP. VII.

Annotatione digna nobis ea questio uisa est,
 qua de meri imperij definitione dubitatur,
 & Bartolus², quem uti legalis reipublice
 principem alij sequuntur, hoc potissimum
 modo finuit, ut id iurisdicctio sit: quæ iudicis officio no-
 bili expeditur, & utilitatem publicam principaliter rea-
 spicit: quod tamen nō satis uerū quādoq; mihi uisum est.
 nam accusatio ius est ab officio iudicis nobili diuersum,
 ut Bartolus, Petrus, Baldus, Angelus, Ioannes ab Imola
 existimarunt b, quod & Iasoni, & recentioribus usum
 est, & tamen illud imperium respicit. Nam & in abso-
 lutione rei utilitas principaliter agitur, quæ tamen ex
 mero imperio procedit. quid enim, si publica aliqua ex
 occasione princeps in possessionem mitteret, uel bono-
 rum possessionem decerneret: num ex hac ratione mero
 imperio uti diceretur quod perquam absurdum est. Ac-
 cedit his, quod & multa ex mero principis officio pro-
 ueniunt, quæ tamen huius imperij esse, legibus non con-
 stat, ut legum ferendarum potestas, & tabelliones crea-
 andi autoritas, huiusmodiq; diplomatum concessiones.
 nusquam enim, opinor lectum est, ea quæ quæ ad illud
 imperium spectare. quamobrem satis impudenter Bar-
 tolus: & id genus scriptores faciunt, qui ipsi nouas
 finitiones excogitant, tanquam ea quæ Iurisconsulto
 Vlpiano

a in d. l. lim
 perium.

b Pet. Bal. &
 Iaf. i. l. im-
 perium. Imo
 la Ang. i. l.
 v de verb.
 obl. Aret. i.
 tra. malef.
 dixi supra
 c. ij.

Vlpiano ratiditur, ueris rationibus nō subsistat, longè igitur melior nostra causa fuerit, cū multo minori nota recēctiores accusare possim, quā ipsi iureconsultum tacita saltē reprehensione coarguant: in eo præsertim, quod optimo iure defendi potest. Fateamur itaq; merū imperium nil aliud esse, quā potestatem gladio animaduertiendi in facinorosos homines: & hæc definitio cum re definita conuertitur, quamobrem iure ciuili ualere eam, negādū non est, nec dicat quisquam, ius indicendi multam non cōprendi, cum ea appellatione animaduersionis ueniat. nam & gladius hic non simpliciter pro telo accipi debet, sed pro quacunque pœna, qua ex delicto plectendus sit reus: quāuis & non improbabiler aliquis negauerit multandi illud ius meri imperij esse: sed existimabunt fore esse alij magis obesse, quod etiam priuati in militem desertorē, nocturnumq; grassatorē ius animaduertiendi propria autoritate habent⁴, & tamen uix dixeris cui libet merū imperiū competere uerū scire nos oportet potestatis, quod in definitione est, uerbū, iurisdictionem spectare & quam uocē priuatis conuenire palam negatur.

Mixtum imperium quid sit, & nouo atq; eodē uero sensu præceptum responsum Iurisconsulti ultimum, in lege imperium, de iurisdictione, omnium iudicium,

CAP. VIII.

Mixtum imperiū iurisdictione est, inquit Bartolus², que officio iudicis nobili tractatur, & ad priuatā utilitatē spectat, Longè breuius Vlpianus, qui mixtum imperium, ait, est quod iurisdictioni coheret, Quæ uerba cum ob breuitatem

l. j. §. do.
de dolo.

l. j. C. ut li.
uicui.

l. potesta.
de uer. sig.

a i. d. l. im.

tatem obscura sint, eo modo ferè accipi debent, ut à ceterorum opinionibus nihil noui inducant: nisi quod alias docui, distinctionem, eam nobilis & mercenarij officij apud ueteres non obseruatam fuisse, sed pratoris officium dici, quod in mixto imperio uersatur, id est circa cõrtionem seu executionem, quæ etiam in bo. pos. dâda necessaria erat. ut *πρᾶξις* libro. III. ostendi. Illud uero quod executionem non respicit, quia qualicumq; iudici etiam pedaneo & municipali cõpetebat, simpliciter iudicis officium à Pomponio appellari. uidèda igitur quæ apud eum à nobis annotata sunt obscura q; Vlpiani uerba ex eis declarâda ^b. Sed ea quæ sequuntur, etiã obscuriora sunt: quamobrè operprætium fuerit integrum legis responsum referre. Imperium aut merû, aut mixtum est: merum est potestas animaduertiendi in facinorosos homines: mixtum est cui etiam iurisdictio inest, quod in dâda bonorû possessione cõsistit. iurisdictio est etiã iudicis dâdi licentia. Et hoc responsum ita exponunt interpretes, ut non de utro imperioq; tantum locus sit iuriconsultus, sed & de minima iurisdictione. Atque eo modo utilia uerba, ex communi aliorû sententia Alexander declarat, ut non aliud notet, quàm causas delegare iurisdictio nis esse: cui sensui non implicatiua coniunctio etiam, solum aduersatur: sed & illud quoq; quod ius delegâdi causas iurisdictio nis esse falsum est. Nam & mero iudicis officio id expãditur, quod & inde patet, cum nulla prodita esset actio, qua quisquã à iudice petat, ut causam demandet, quinimo & inuitis & ignorãtib; partibus, mandare iurisdictio nem suam ordinarij possunt ^c, expressum q;

^b In. l. v. de uer. obli.

^c c. pastora de of. dele.

d l.j.de iu.
om. indi.

sum q; id eo responso crediderim, cū uulgo dicimus, ius
dicentis officium latissimum esse: quoniam in possessione
nem mittere, tutores constituere, bonorum possessionem
decernere, iudices litigantibus dare potest. nam cum cete
ra mixti imperij exempla hoc arguūt, tam etiam quod of
ficiū in dubijs ad nobile referri solet. Aliter itaque Pe
trus Cynus, & Baptista Seuerinus eē structurā intellexe
runt, ut de natura causarū iurisdictionis esse demonstraret
ut demādari possint: quae interpretatio nusquam minus:
quā iuriscōsulti ipsius uerbis quadrat. quā nobrem ue
rius esse, quod alias quoque disputādo sustinui, arbitror
Iuriscōsultū uidelicet ea in lege solū de mixto meraque
imperio loqui, mixtūque illud de fin. re, cui etiam iurisdic
tio inest, ut bonorū possessione, & in iudicis dandi licē
tia. nam in ea quoque, sicut in bonorum possessione, iurif
dictio est: quo circa mixti imperij existimatur. dictio ita
que, licentia, in eo contextu, sextam casum respicit: licet
praepositio, in, adiecta non proponatur, non idcirco ta
men ab hac sententia discedendū est: cum plerunque eas
subtrahi, non ueterum consuetudine solum doceamur,
sed & elocutionis elegātia admoniti simus. Est autem si
gura eclipsis. Tranq. in Dom. natus est regione urbis sex
ta, pro in regione. Cicero oratione pro domo sua: domo
me contineo, pro in domo & quo libentius nostrā hāc
interpretationem hisce quisquilijs insererem, illud in pri
mis suscit, quod perquā cruditos cōplures uiros inuētū
nostrum probare cognouerā, ut etiam praepceptores no
stri sibi eam arrogare interpretationē nō dubitauerint,
ex Graeco uti opinor adagio, quo, amicorum omnia cum

munia

munia esse, admonemur.

Præfectum prætorio legem uniuersalem condendi autoritatē habere: & diuersa ab Iasone sententia, nescio quid in constitutione apertissimi. C. de iudicijs enucleatum. CAP. IX.

Imperatoris Alexandri rescriptum hoc legitur, formam à præfecto præ.² datam et si generalis minimè legibus uel constitutionibus contrariam: si nihil postea ex autoritate mea immutatum est, æquum est seruari. Quæ admodum id intelligendū sit, tractatum à maioribus uideo: & Bartolus, alijq; numero plures, facultatē habere præfectum præt. uniuersalem legem condendi: ex ea cōstitutione putant. At alibi idem Barto. & quidam alij Othofredo auctore, id illi minimè licere, nisi in his quibus præest prouincijs: arbitrati sunt: uerbūq; illud generale, extra eius territorij fines non accipiant. in quā sententiam si accedamus, nihil magis præfecto prætorij competet, quam cæteris magistratibus, qui in sua administratiōe, & ipsi iura statuere, edicereq; possunt. quod omnino uerisimile non est: tametsi aliam ipse huiusce legis sensum existimem, nempe hunc, ut si perfectus prætorio legem in sua prouincia promulgauerit: & quidem generaliter exempli causa: quicumq; uel omnis qui tale delictum commiserit, plectatur: si imperatorijs constitutionibus non aduersetur: etiam cæteros, alioquin eius iudicio non subiectos, tamen lege illa teneri: cuius exemplum inter iudiciorum sanctiones hoc reperire est. Generali præfecti prætorij forma expressum fuerat, iudicem delegatum, si sua

a l. formā.
C. de offi.
p. præto.

si suspectus esse cœpisset, recusari posse, dubitatū deinde est, num & idem in delegato principis esset, & idem esse iustinianus Caesar respondit: quod non tam ex eius lege locum habet, quā quod generalibus hæc præfecti forma, etiam ad hos delegatos produci potest: & hæc interpretationem, quāuis reclamāte lasone textui ipsi b magis conuenire, qui eū uiderit pronunciaturus est, scio.

b In. d. l. a. petisifi.

Officij iudicis petitionem idem cum extraordinaria actione esse, & quod ea ab actione in factum, & ab datina differat.

CAP. X.

uestionis est, utrum officij iudicis imploratio ab actione differat? & solet dici^a, actio nis appellatione huiusmodi petitionem non contineri, nisi impropria significatione actionem capiamus. Sed ab hac declaratione tam ego dissentio, quā qui maxime. nam cum actio ius sit persequendi in iudicio quod sibi debetur^b, conueniatq; hæc diffinitio etiam huic extraordinariæ persecutioni, cur non quod ex tali argumento deducitur, proprie deduci dicamus? quod si officium iudicis aliquam obligationem non respicere, responderis: non tamen minus debitum peti idecirco fatebimur, cum in ea definitione uerbum debere, lato significato capi, Accursius fateatur: & ad huiusmodi debitum competere officium iudicis in confesso sit^c: alioqui si aduersus nullo modo obligatum persecutio illa concederetur: non ne officium iudicis, quod præmodum æquitatem amplectitur, iniquissimum esset, cum eum soluere cogeret, qui nulla obligatione teneretur? quamobrem eam obligationem hoc officio

a l. j. de iur. om. iud.

b ff. de act. in prin.

c Glo. & ser. i. l. si ser. ff. de ver. bo. oblig.

ficio efficacem crediderim, quæ non ex communibus iuris regulis, ut puta consensu, manat: sed quæ ex æquitate quadam extra ordinem consideratur. Nam & eam, qui ex re iudicata dare facere damnatus sit, uerum debitor esse dubio procul manifestum est: & tamen, in eum non actione solum experimur a, sed & iudicis officium implo-
 ramus: nimirum, quoniam qui ex re iudicata debet, uere quidem ex consensu nõ tenetur: sed solo iure ciuili reus est. Sed & nostram sententiam non parum tuctur, quod petitio hæc frequentissimè à Iureconsultis persecutio dicitur: quoniam extraordinaria petitio est b, quam etiã proprie actionis uerbo comprehendere, iure testatũ manet: hæc q; sunt quas in factũ actiones appellare soliti sumus c. quin & persecutionis uerbo extraordinarias persecutioes cõtineri, Vlpianus putat b: ut si quis improprie id esse arbitretur, non solum Iurecõsulto, tanquam proprie significationis ignaro, iniuriã fecerit: sed aduersus Bartoli sententiam responsurus est d, qui uerbum, cõtineri, de proprio significato dici solere, existimauit: tamen si & ipse non semper, id admittendum opiner k. argumento & nostra sententiæ fuerit, quod si libertus à me manumissus, in gratitudinis nota reus agatur, in seruitutem reuocari per extraordinariam remedium, quod idem cum officio iudicis est, Imperator Antonius tradit l. Honorius actionẽ competere testatur m, ut omni ino idem utrunq; dixisse credendũ sit: quod & Accursio uisum est. nam & in causa cognitione illud uersari, ut queratur: num a citra in integrum restitutionem alia actio competat, cum Vlpianus o scripsit: quid aliud ostendit, præterquam in integrũ

D. And. Alci. Paradoxorum. f resti

d Bar. i. l. in
tra. d. re. iu.
e No. i. l. iu.
deco. ind.

f l. pecun. s.
psecuti is.
de yb. sig.
g l. si. d. uar.
& ex. cog.
h d. psecu
tionis.

i i. l. cui co
rũ. de po.
k p. no. p. la
fo. i. l. emã
cipata. C.
qui adm.
l. j. C. de li
bert.
m No. i. l. cũ
fili. si cer.
pet.
n in. j. liber.
C. de liber.
o Li cau. ij.
de min.

restitutionem, quæ ex officio iudicis descendit, per actionem expeditur cū dictio alia implicare (ut uulgò dicimus) idem soleat, nec cōmunem opinionem satis probat, quæ in eius tutelam à doctoribus adducitur, & illud maxi-

- mè, quibusdam locis à iuris autoribus dictum, actionem nullam dari, cum tamen ex officio iudicis cōsultum sit p. l. qd̄ si mi nor. s. fi. i. l. here. i. fi. de peti. h.æ re. l. quit. de au. & ar gē. leg. q̄ l. ij. C. de dolo.
- Verum ipse arbitror, quamuis actio specialiter accepta ordinarias tantū respiciat: generaliter tamen etiam percutiones comprēdere. quocirca cum Iuriconsultus actiones competere neget, de ordinarijs intelligendum est, ut quæ extra ordinē dantur, illæ cōpetant, nec improba da hæc est responsio, cum & cōstitutionibus cautum sit, actionē de dolo dari, quando nulla alia cōpetit: & tamen si generalis competat, datur: sicut & in nominato cōtra ctu, si faciam ut des, nullam actionem dari scriptum est: cum Fulgosius, & alij quidam, nullam dari ordinariam putent, sed extra ordinē generalemq̄: secus Succurrunt, & huius rei quamplurima exempla, quæ silentio prætereconsultius fuerit. adducitur & quòd stipulationes damni infecti, et legatorū nomine cautiones instar actionum habere traditum est, quæ tamen ex officio iudicis pendent. Sed uti diximus, si actionē specialiter ut in rem uel in personam est considerauerimus, tunc earum instar persecutiones obtinere crediderim: sed cum generaliter de actione loquimur, non similes sed eius speciem: esse, magis uerum est: etsi uerbum, instar, generis speciem, non similitudinem significare hoc casu quisquam non indoctè dixerit u. Ergo generaliter affirmandum, persecutionem hanc, actionem que idem esset
- p l. qd̄ si mi nor. s. fi. i. l. here. i. fi. de peti. h.æ re. l. quit. de au. & ar gē. leg. q̄ l. ij. C. de dolo.
- p l. ita nobis C. de adul.
- p In. l. actio nis. de act. & obl.
- u l. ij. ff. de iur. iuran.

esse? minimè uerò, sed id tunc certum opinor, cum quicquam petimus, quod nobis aliquo modo debeatur namcum ea, quæ mere facultati iudicis conceduntur, petimus*: tunc longè & latè ab actione persecutionem x l. nō quicquid de iu. hanc differre, necessario profitemur. Et ex his cōsequēs est, ut si ex officio iudicis actio aduersus me intentata elidatur, exceptionem propriè mihi competere fateamur: y l. q. cōtate de dol. ex. quoniā ex sola æquitate uera exceptio datur y. quod autem inter utraq; uoces, multas differētias & Bartolus & Iason, recētiores q; alij aggregāt, minimū nostræ sententiæ aduersantur: cū nec ipse reales personalesq; actio nes à persecutionibus distare, inficias eam: sed tamè inde nō sequitur, quin actionis appellatione persecutio propriè cōtineatur. Caterū cū officij iudicis petitionē extrā ordinariā actionē esse dixerim: quid ergo ab actione in factū differt? quid ab ea quam datiuam recentiores nuncupant? & in hoc differentiā esse censeo, quod datiuā actio speciale nomē habet^z, ut in aliquo casu mutui peculij^{ue}, actio in factū, uel ex interdictis^a, uel ex innominato contractu, similibusq; negocijs prouenit: persecutio nes uerò ut plurimū in mixti imperij causis intenduntur, nā & illas ex nobili, mercenario^{ue} officio distingui non putauerim: cū has uoces non à iurecōsultis acceperint, sed ex proprio are recētiores ipsi effigauerint, cum & merū officium appellari iure uiderimus^b, quod mercenarium isti credunt, sit igitur causa iurisdictionis quæ pecuniā respicit. Mixti uerò imperij causa non actione in rem, nec in personam expediuntur, cum adhuiusmodi debitum non pertineant, sed cum principale earum ro-

bur ex iudice descendant, persecutionibus terminantur.
 Si contumaci defensio omnis ex lege uetita sit,
 quemadmodum hoc accepi debeat. multis q;
 casibus declarari illud statutum, quos alij
 minime tā accurate perspexerūt CAP. XI.

Recedenti articulo consequens est questio
 num quæ lex municipalis actionem alicui ne
 gat, persecutiones etiam, quæ officio iudicis
 expeditur, prohibeat: & in fauorabili
 bus tantum uetari communi sententia enunciatur. Sed si
 nostra illa opinio probetur, promiscuè indistinctèq; pro
 hiberi dicendam est. Verum & hic quæri solet, quid si
 lex non actionem simpliciter auferat, sed quacunque de
 fensionem? Pinge statutum esse, ut contumax accusatus,
 nisi sese in carceribus constituat, omni defensione priue
 tur: & tunc extraordinarias quoque has petitiones illi
 non competere, nemo non probauerit: tametsi hæc qua
 liscunque constitutio multas interpretationes admittat,
 quæ uulgò minime agnoscuntur, & eam in primis, ut
 licet ipse propriam causam tueri nequeat, extraneus ta
 men quilibet ratione publici fauoris officium iudicis im
 plorare poterit, si tamen probaturus est, contumacem
 eum falso crimine deferri: solumq; in hoc à reo dispar
 erit, quod reus si contumax non esset, nisi crimen
 probaretur, absoluentus foret: at hoc casu, nisi
 extraneus in noncentiam probet, condemnabitur: &
 ita in questione facti interrogati, Marianus Socinus,
 & Thomas Dotius, responderūt^b, sed et ipse crediderim
 posse

a bar. l. i. §.
 et pa. q. d. ui
 aut clam.

b D. ant. de
 ca no. i tra
 & de excu.

posse eū qui cōtumax sit, rescissionē sententię petere ex edicto prętoris, quasi metus causa ab fuerit, cū carcer instantimoris excusationem afferat: quod ita uerū est, si iudex ipse uir toruus fuerit, & qui etiam absq; iudicio plectere reos soleat. Nam et si manifestū sit, cōtumax eē illū per calumniam delatum esse, non alijs tantū defendere, sed etiam ipsi iudici, nemine petēte, absoluēdi ius est. Idem et si ex leui delictio accusatus proponatur, uel accusatio ipso iure nulla dicatur: sed quid si cōtumax redeat, & absentię causas alleget, audiendus ne est? & pu- to audiri equū esse: quod & Alberico Rosato uidetur. Ceterum ex prædicta lege solū ea defensio prohibita cō- secutur, quę adiuuare cōtumacem possit: quoniam in eius damnum procedi posse, dubio procul est. Nam & hoc sta- tuto nō solum defensio respectu accusationis tollitur, sed & qualibet alia in alijs causis. Vt non absurde tracta- tum sit, quisquā de factō aliquid ab huiusmodi contuma- ce petat, possit ne contumax defendi: & p. ff. tandem ob- tinuit, quod si proponatur, iudices accusatū hunc pari- ter & cōtumacem admisisse, absoluisseq; sententiā hanc ipso iure inuālidam, Baldus existimauit: quod & ceteris per placet: expresso enim iuris errore uidetur lata.

Vt in iudicando dignior haberi debet, ordina- rius, an delegatus principis. CAP. XII.

Iustitiam diligentissimę apud Alexādrum posterioresq; quest, uter in iudicando dignior esset, delegatus principis, an ordinarius iudex: & digniorem esse delegatum obtinuit: quam sententiam rationibus multifariam probant, quā

c l. q. in car. dehisq; me. cau. d. are. i. l. ac eufat. C. e. e. bal. i. l. pl. de peti. hg. & ibi alex. f. ab. de ro. i. stat. i. iiii. pte q. xxx. iij. i. e. xxx. ij. co. loco. g. bal. in ex. uag. de pa. cōst. i. uer. nō admit. h. al. i. q. xli. co. loco. i. de pa. cōst. & i. l. scire. .s. cōse. de ex. cus. tut.

a In rub. de of. ordin.

uis nihil ex legibus adducant, quòd questionis terminos plurimum respiciat: nos id definiiri ex Impp. Valentiniani, Valentis, Gratiani, constitutione de officio uicarij, arbitramur: qua in ciuilibus causis præfècti prætorio uicarium iudicare, in militaribus comites, expressum est: quòd si causa utriq; comunis acciderit, priore loco uicarius cognoscere, comes illi adiunctus accedere iubetur. Viden' igitur, uicarium præferri, qui tamen iure ciuili ordinarium iurisdictionem non habet & licet Pontificum decretis iuriter sit: & eo diligentius annotanda hæc est cõstitutio, quo etiam minus ab cæteris perspecta dubitabilem alioquin aliam questionem explicat. Fingamus ordinario iudici adiunctum ex causa à principe collegam, qui in diuersam ab ordinario sententiam iuerit: quesitum est: cuius potissimū pronuntiatio sit obseruanda: & negotium omne ad principem deferendum: Bartolus b' censet, qui in dubijs delegati iudicio potius acquiescat, tãquam is dignior sit: uidetur sane huius legis argumento idem esse etiam, si ea res ad principis cognitionem non referatur, sed tamen amplius quærendum reor.

In bonorum possessione adispicēda hodiè q; necessarium decretum esse. CAP. XIII.

a l. fi. C. qui
admit.

T uerborum inanium captiones excluderet, statuit Constantinus Imperator, in adispicēda bonorum possessione si qualiscunq; testatio etiam apud diuimuros ostendatur sufficere. Interpretati id sūt posteriores, ut ex illis uerbis exponatur, in bonorū poss' s'ioē necessariū nō esse decretum

decretum interponi: sed illud sufficere, si quisquam apud magistratum municipalem bonorum possessionem accipiendi uoluntatem suam declaret. Verum enim uero per quam uerborum, ne hæc uera non sint: cum testatio nihil aliud sit, quam protestatio ^b quedam, que loco petitionis libelli uel ne successit: & cum libellus scripturam requirat, ea solis uerbis efficax est. Prius igitur quam decretum interponeretur, iure antiquo requirebatur is libellus. Verum Constantini ea constitutio, loco libelli qualem qualē testationē sufficere demonstrauit: sed non propter ea consequens est, ut & idcirco sublatum decretum credamus. Cum enim de correctoribus agatur, quod expressim non mutatur, cur prohibetur stare etiam ratio legis, ut inanes captiones excludantur, hoc casu locum non habet. Quis enim sani iudicij non erubescat fateri, decreta pratorum, que mira quadam solemnitate scribentur uerborum uanas captiones esse: præsertim cum etiam Iustiniani lex attestetur, per Constantinum sublata bonorum possessionis petitione fuisse? quod ergo de petitione dicitur, quid cum decreto commune habet? Idem quoque Casar eam possessionem bonorum illi, que furioso decerni solent, æquiparat: ut cum in hac decretum requiri plus quam manifestum sit, idem iuris in alijs quoque esse merito asserendum uideatur: eius uerba hæc sunt. Curatori furiosi licentiam damus, eam bonorum possessionem agnoscere, que antea ex decreto dabatur, & ad similitudinem bonorum possessionis habere, eum petitio bonorum possessionis lege Constantiniana sublata est: & ab ea introducta obseruatio pro antiqua sufficit portione. Neque uero opinetur aliquis, contraria ex eo inuari, quod bonorum possessionem antea ex decreto

b bar. i. l. non
sol. 5. mor
re. i. iij. co.
de op. no.
nun.

c l. fi. 5. nos
itaq. C. de
cura. sur.

dari dicatur, quasi nunc non detur, nam ab legislatore id enarratum uerisimile est quoniam cum ipse hanc agnoscenti licentiam curatori praestiterit, non ex iure pratorio uidebatur amplius honorum illam possessionem esse, sed ex iure civili: quomobrem ut ambiguitatem hanc de medio tolleret, eandem esse dixit, quae antea ex decreto dabatur: & idcirco pratoria: et quod subsequitur, petitionem Constantini lege sublatam, ad uerbum illud, habere, pertinet: quod latissime significationis est: & id quoque continet quod sine petitione habeatur. Quod autem duumuiros eosdem & magistratus municipales, nostri Doctores credunt, fortasse & hoc non ita uerum est: nam ex omni ordine duos esse electos magis puto, qui carceribus praerat, fascibus utebantur, apud quos emancipari non poterat: licet apud totum ordinem possent: omnino dignissimus, & maximus inter decuriones honor, duumuiralis habebatur: sed de hoc alibi.

Titulam, qui sit Coadice suffragio, aliter intelligendum, quam ad nostra haec tempora intellectus: & quemadmodum aduocatis honorarium dari debeat.

CAP. XIII.

Quesitum est quemadmodum aduocato salarium dandum sit: & in hac questione, cum simul aduersari quamplurimae leges uideantur, sic existimo distinguendum: ut si in professoribus iuris ciuilibus loquamur qui de publico stipendia habent, eos non posse quicquam petere, dicendum sit oblatum tamen accipere ualeant, & introductum uideatur: quoniam iuris ciuilibus scientia cum res sanctissima sit,

d Arg. l. j. §. sed cum adducitur. cum ibi no. de yb. oblig. c. l. stip. ista ha. de yb. oblig.

f l. si quis vxor. si fug. de furt.

g l. duumuirum C. de decur lib. x.

h l. j. C. de em. lib.

i l. j. de alb. scrib.

a l. j. §. p. de f. uarijs & extra. cog.

fit, pretio nummario estimanda, de honestatēque non est.
 Quod si de alijs aduocatis queramus, qui causarum patroni sunt, his extra ordinem officio iudicis consuli constat: ut tamen quod honorarij illis dari iudicatur, centum aureos non excedat: alioqui si sibi praestari quicquam paciscantur: pactum turpe est, & ex eo agi non potest, nisi finita lite conceptum proponatur: quamuis autem petere non possunt, oblatum tamen licite recipiunt: & si per eos non fiat, quominus patrociniū non praestetur, restituere non compelluntur. Sed aduersus hanc sententiam non parum mouere nos poterit, quod ex quacunque pactioe etiam nuda actionem aduocato dari est proditum, & probari que ex titulo, qui de suffragio inscribitur, testatū manet. Sed uideamus quæso, quam peruersè, quam indoctè tractatus ille accipitur: & in primis ab Accursio, ceteris que scire uelim, apud quem idoneum autorem legerint, suffragiū pro patrociniatio aduocatorum accipi: nemo certè in literaria palestra nomen dabit, qui hoc affirmare sit potis, & quamuis suffragio copulari patrociniū, in Iustiniani Authentico legerimus, non tamen utranque uocem eiusdem significationis esse quisquam asseret. Quamobrem suffragia propriè ex doctissimorum uirorum lectione ea esse dixerim, quibus in campo Martio populus Rom. honores magistratusque candidatis mandabat: quæ quidem solebāt etiā magno copulari: unde lex Iulia de ambitu lata est, quæ hanc emptionē si clam cōtraheretur, fieri prohibebat: palā nullo iure uentari, nec Accursium latuit. Possunt & rectè suffragia appellari: cum ex aulicis purpuratisque principis, seu à

b §. illo ge.
 i. l. pperā.
 C. de iud.
 c. d. l. s. litis:
 & l. quis.
 C. de post.
 d. l. archia.
 C. de ptes.
 e d. l. j. s. di.

f C. de suff.

g Vt iu. sine
 quoquo su.
 s. s. lic igit
 a nobis.

h In. l. vni.
 ff. de amb.

f s scrinio

scrinio quisquã, uel quilibet alius principẽ exorat, ut ali-
 quẽ diplomate inuet, uel summa potestate fontẽ liberet
 uel quicquã aliud etiã instũ cõcedat. Igitur si ob hãc cau-
 sam aliquid promiserõ, puta ut principẽ exores, ut illud
 mihi beneficiũ tribui facias, ex suffragio tibi obligabor:
 uidebatur enim huiusmodi pactionẽ illicitã esse: qd' utiq;
 nõ est: tamen si ex hisce suffragatoribus quidẽ reperti
 sint infimes, qui uulgo sumũ uẽdere dicebantur, ut apud
 Lampridium in Alexandri imperatoris uita, legere est.
 Neq; uerò etiam illud admisim, ex pactione nuda hoc
 casu actionẽ dari, cum uerba legis eum qui sponderit,
 obliget: cur enim spõsionẽ potius efficacẽ promissionẽ nõ
 interpretamur, quã aduersus iuris regulas inducamus ex
 pacto actionẽ dari cũ spõsio iure ciuili ualidã promissio-
 nem plerunq; significet? Sed & de suffragio hãc Tran-
 quillus in uespasiano: quendam ex charis ministris diffõ-
 sationem euidam quasi fratri petentem, cum distulisset
 ipsum cãdidatum ad se uocauit, exactãq; pecunia, quan-
 tam is cũ suffragatore suo pepigerat, sine mora ordina-
 uit, & c. Nã Accursij expositio, si patrociniũ denotari
 admittamus, & legem in augustũ reponit, & ante litẽ
 (quo tantum casu titulum hunc intelligit) posse pactum
 hoc concipi fatetur k: quod omnino falsum est, cũ eo ca-
 su solũ ualere didicerimus, quo sopita lite sit contractũ,
 quamobrem nihil est quòd dubitem nostram opinionem
 ueram esse, quã et ex Amiani Marcellini autoritate cõ-
 probamus: is libro xx i. tradit: cũ Aegyptij, genus ho-
 minum litigiosum, quotidie Iulianum imperatorem te-
 ditõ afficerent, dum eius præfectos acceptarum pecunia-

i no. i. l. l. ec.
 si cert. pct.

k d. 5. litis
 causa.

rum accusant, cum constituisset lege promulgata: nullū interpellari suffragatorem super his, que cum rectè cōstituerit accepisse.

Novus intellectus famigerato uersiculo, is uidetur datus in lege singulari. Si quis ius dicenti non obtemperauerit,

CAP. XV,

Pud uris consultum Vlpianum, in titulo Si quis ius dicenti non obtemperauerit, hæc sententia legitur: is uidetur ius dicenti non obtemperasse, qui quod extremum in iurisdictione est, non fecit: ueluti si quis rem mobilem uēdicari à se passus non est, sed duci eam nel auferri passus est: ceterum si & sequentia recusauit, non obtemperasse uidetur. In hoc uerborum sensu tanta est inter interpretes altercatio, ut etiam nouā uarijs modis in disceptationē res deducta sit: ex quibus quoniā maxima pars à recentioribus consutatatur, eas solum interpretationes in medium afferam, que frequentius approbantur, multosq; assēclas habent. Et in primis ita quidam interpretantur, ut extremum idem significet, quod minimum leuissimumq;: quasi Vlpianus uelit non cum tantum, qui in magno negotio contumax est, sed & qui in re leui non paret, multari posse: ueluti si tecum rei uendicatione egero, tu citatus uenire cotemnis, & contumax es: quapropter amplius uendicare non possum, sed ex primo decreto in possessionem mittendum erit, uel etiam ex secundo fiet ab alienatio. Sed hæc expositio multis rationibus, tametsi ab alijs approbetur, expugnari

expugnari potest: tum quòd extremū nō sanè commodè
 pro minimo leuī q; accipitur: quod etiā si demus, in eo de-
 cipiētur, quod eū qui cōtumax nō cōpareat leuiter de-
 linquere existimauerimus: eū maius sit eius erratū: qui
 uocatus nō cōpareat, quān quid dare facere iussus, nō pa-
 ret. Nam & cum, ob cuius negligētiam primo, uel secū-
 do decreto prator in possessionē miserit, nō esse multā-
 dum, Paulo Castrēsi, & ceteris placet: quoniā satis ille
 punitur, qui huiusmodi decreis à pratore affectus est.
 Quamobrem alia adduci solet Ioānis interpratatio, qui
 extremum interpretatus est quicquid principiū, uel finē
 causae respicit: sed hoc ex Latini sermonis usu defendi
 uix posse opinor, nam quāuis nostri tēporis dialectici in
 syllogismis sic extrema accipiant e ex usu ueterum, tamen
 id frequentius dicitur extremum, quod sine terminatur:
 quod non legibus tantum, sed & Vergilij autoritate ma-
 nifestum est.

a alb. i. c. j. i
 x. no. d' iu

b In. d. l. uni
 ca. iult. co.
 i. f. isuide.

c bar. i. l. si
 is q pem.
 l. ij. C. de se
 cūd. nu. c.
 raynald' de
 de test.

Extremum hunc Aretusa mihi concede laborem.
 Nec ex rara peregrinaq; recentiu elocutione, Romana,
 atque eadē elegās Vlpiani dialectos exponēda est: habet
 & Baldi quēdā interpretatio suos assertores, dum uide-
 licet duo extrema in iurisdictione esse tradit, citationē,
 & executionē: qui igitur in eorū altero cōtumax sit, mu-
 tandus est, Verūm & id eodem argumento cōuincitur:
 quoniam in iurisdictione extremum esse citationem, ne
 quaquam admittēdum est: sed & illud, treis hasce decla-
 rationes: à ueritate abesse, fortissimū argumētū est, quod
 Iuriscōsulti exēplū de re mobili: sanè quā incōcinnū es-
 set: cur non de immobili dixit potius, quo casu rei un-
 dicatio fre

dicatio frequētius intēditur? Quobyrē uerius esse, quod
quādoq; nos excogitaumus, duxerim. Sciēdū itaq; illud,
finita iurisdictione, ius multandi amplius nō competere:
ueluti si lata sit diffinitiuā scientia d. Potuit autē proba-
biliter dubitari, quid si terminaretur iurisdictione: non qui-
dem factō iudicis, qui pronūciauerit, sed occasione litigā-
tium? exēpli causa: uendico a te rem mobilem: tu lite con-
testata dicis rē apud te non esse, quoniam ab alio ablata
sit, quo casu agere prohibeor, queritur, an quia permisi-
sti rē auferri multari possis: et vlpianus posse existimat.
Sed quid si sequentia recusaueris? ea autem sunt, ut si do-
lo tuo res ablata sit: quāti maximi in litē iurauero e, si si-
ne dolo, quāti mea interest cōdēneris: & hoc in excusa-
tionis causa: in principali uerō, ut si dolo tuo res ablata
sit, nihilominus agatur: alioqui nō agatur, nisi intersit
te prius dedisse: respondet Iurisconsultus, idem esse, &
dum dicitur, nō obtēperasse uideri, qui quod extremū in
iurisdictione est, nō fecit: idcirco quid extremū sit, nō ex-
primitur: quoniā si post citationē, uel litis cōtestationē,
rē auferri permiserim: citatio, uel litis cōtestatio extre-
mum in iurisdictione erit: idē q; in alio quocūq; iudiciali
actu q; abductionē hāc precedat. Ille igitur qui rē mobilē
à se uēdicari passus nō est, sed ab alijs duci, auferriq; pas-
sus est, non obtēperasse uidetur: & hoc exemplū maxi-
mē in re mobili procedit: quoniam cū facillē abscondi po-
tuerit, praesumitur dolo ablata: & onus probādi ad reū
pertinet, ut si interim contumex sit, sequentia dicatur
recusasse: & idcirco multa affligatur: uerbū enim, duci,
ad mouentia: uerbum auferri, ad mobilia refertur. Et
quam

d l. iu. ff. de
re iu. alex.
l. i. imperis
vij. col.

e l. q. restitu-
ere. de reci.
ueni.

f l. itē si. s.
si. d. rei uē.

quamvis hos casus iuriscōsultus, tanquā magis dubios, expresserit, non tamē negat aliter quoque in causa mutari posse, ut & hinc quedam Bartoli argumentationes explodantur.

Explicata ratio, cur in furto sit unum factum, in iniuria danno'ue plura: & male sensisse scriptores. l. si familia. de iur. om. iud. CAP. XVI.

I familia alicuius furtum fecerit, unum factum est: si iniuriam, uel damnum faciat, plura facta sunt: qua ratione hoc? Bartolus, & sequiores alij, furtum, nomen iuris esse tradunt, delictum q; nomine proprio appellatū, iniuriā facere, album corrūpere, dānum dare, facti esse: delicta que hæc cum innominata sint, tot esse facta, quod delinquentes: sunt: sed illud mihi probari uelim, idcirco quod uerba factum respiciant, plura facta dici: furtū enim quid aliud est, quā rei alienæ cōtractatio, inuito domino? que diffinitio factum spectat: & tamē in furto à pluribus cōmisso, factū unum est. Si enim eos cōtractus, tam qui proprium nomen habent, quā qui innominati uocātur, facti esse dicimus: quamobrem & in delictis idem non opinemur? Nam plura facta non considerari, ex uerbis legis factum denotantibus: sed ex pluribus consilijs, Pauli respo-
so ostenditur: quamobrem quicquid uno consilio à familia fit, unum factum esse: quicquid pluribus, plura crediderim: sed si, quid actum sit, non constet, in furtis unū in dāno, iniuria'ue plura facta presumi, magis arbitror: huiusq; differētiæ ea fortasse ratio est, quod in furto res ipsa

a l. n. d. l. si
famil.

b l. j. de fu.

c l. consi. de
cur. fur.

d d. l. si fa.
in fi.

ipsa perpenditur: quæ unum tantum furtum spectat: unde & eius respectu duplum quadruplum uel in condemnationem deducitur: sed in iniuria non tam conuictum ipsum attenditur. quàm eorum persone, quæ iniuriam faciunt: e l. si plures de iniurijs
 & quo plures sunt, eo atrocior est cõtumelia: quapropter si municipum decreto puniatur, qui cū armatis hominibus alicuius domum incesserit, non is pœnam merebitur, qui uno cum socio eò profectus est: cum grauior sit iniuria à pluribus: quam ab uno facta. Idemq; est in danno dato: tum quòd non sine iniuria dari solet: tum etiam quòd non ratione rei in duplum triplum uel rependitur. Sed quanto plures res, quæ damnum passa est, eo anno uenum data fuisse probetur. f Ale. & Ia. i. l. gal. s. si is. i. iij. co. de li. & po. g Inst. ad le. aegl. i. pri.

Factū prorogationis, etiã priusquã cepta iurisdic-
 tio sit: efficax esse, ueterũ sententiã approbata, re-
 centiores interpretes reieci. CAP. XVII.

Si conuenerit, ut alius prætor, quàm cuius iurisdic-
 tio esse, ius diceret: & priusquam adiretur, mutata uoluntas fuerit, procul-
 bubio neminem compelli ei conuentioni stare Africanus iuris autor scripsit: quod responsum sic intellexerunt Bar. & alij, ut à prorogatione iurisdic-
 tionis alter, etiam inuito altero recedere possit. Et quæuis à iuris regula admoneamur, nihil sanctius esse, quam ser-
 uare promissam fidem: hoc tamen casu à promissis recedere licere, receptum est: & si quæras qua ratione hoc admissum sit, ex Angeli scriptis respon-
 debitur, in his quæ publici iuris sunt, priuatorum pactiones
 al sic uene- rit. de iu. om. iudi.

pactiones non considerari: sed cū licitū cuiuslibet sit iuris-
 dictionē progare, cur in eo pactū attēditur: si poeniteat
 nō attēditur? Aretinus, Iason, atq; alij aliter respōdēt: et
 tandē uel inuiti cōcedere cogūtur, nulla efficaci ratione
 id introductū esse: quid igitur quod ratione caret admit-
 timus? Quāobrē aliter intelligi posse Africani uerba ex
 ueterū, cōmētarijs reor: ut ita demū recedere liceat cō-
 muni cōsensu uterque à pactione recesserit: nā cū si cōue-
 nerit, inquit Iuriscōsultus, inter utrūque intelligitur, ad-
 datq; mutatā uolūtātē proponi: certē & ab utroq; muta-
 tā accipere, prouius est: tum ex cōmuni proloquio eius-
 dē formæ uerba pariter accipi, tū etiā quod præcedētis
 clausulæ modus in sequēti repetitus cōsetur: sed huic
 declaratiōi fortissimē resistit quod accepto ex cōtrario
 sensu argumēto, cōcluditur, ubi aditus sit prætor, etiam
 utroque retrocedēte, licitām remissionē nō esse: quod iu-
 re defendi nō posse, nemo nō crediderit: cū renūciare li-
 ti passim permissam uideatur: uerū & hoc argumentū
 elidi posse quādoque arbitratus sum, in eam que iui sen-
 tentiā, ut postquā lis cœpta sit, inuito iudice, ius renūciā-
 di partibus cōpetere negarē: nā nec actor, si reus neget
 quoniā sua inter sit causam expediri, renūciare liti potest:
 quod & hoc casu producēdū, cū iudicis cōtēnatur auto-
 ritas, si eius iudicio omisso, aliū ad eā g: minime tamē diffi-
 teor, si non instatiā tantū, sed & litē remittamus, id lice-
 re: quoniā cū alius iudex nō ad eatur, uix quisquā dixerit
 prioris autoritatē sperni: nā & nos inuenerit, post litis cō-
 testationē, etiā actore reo que cōsentiētibus libellū alio
 quin ineptū emēdari recentiorum Baldi que autoritate
 prohibe

b Alb. de ro
sa. ibi.

e l. iā hoc iu
re de vulg.
d l. dol. vbi
bar. de ser.
corrup.

e l. postquā.
C. de pac.

f Gl. Bal. in
l. vtiq; de
rei uend.
g l. sed si ser
uā. s. fi. de
ar. cū. l. fe.

prohiberi n, quòd uidelicet negocium id iudiciũ spectet. Potest etiam in argumentum aliter dissolui, quòd uidelicet quamuis lex dicat, priusquã iudex sit aditus mutatam uoluntatem, non tamen consequens est, ubi sit aditus non licere eã mutari. Nam & Hier. inquit, quod dicitur: antequã conuenirent, non sequitur ut postea conuenerint. Cap. quarto de uerbo signifi.

Si rubrica generalior sit lege, quẽadmodũ accipi debeat, & in diuersam sententiã itum, ab eo quod post Pauli Castrensis consultationem communiter existimatum est.

CAP. XVIII.

Dubitari solet, si legis municipalis rubrica lege ipsa generalior sit, sequentibus capitibus utrum coërceri debeat: & Paul. Castren. non debere integra cõsultatione existimauit: quamobrem cum proponerentur ita conceptã rubrica uerba: stantibus masculis fœmina non succedat: et in lege ipsa, muliebris sexus tantum à matris successione repelleretur, nihilominus à paterna quoque hereditate reiciendas fœminas respondit: quoniam rubrica generaliter scripta proponebatur. Videamus uerum ne sit: b C. neg. ne mili. li. xij.

& cum ex Iustiniãni codicis rubrica generaliter militare negotiatores prohiberentur, intelligatur que tamen ex sequenti constitutione id tantum procedere, cum sacramento militari adiguntur, clarissimum planè argumentum est, quantumuis generales rubricas sequentibus responsis astringi: nam & ex eiusdem codicis rubrica rusticani generatim ad obsequia deuocari prohibentur, c C. ne rust. ad vllũ. li. xj. quod tamen pluribus casibus coarctari certum est. For.

D. And. Alcia. Paradoxorũ. g tius

LIBROS

DEL DR.

L. MARGO

tius nos Pontificis epistola inter decretales adiuuat ^d:
 d. c. adaudiē nā si lege sacerdotū, in collegio facta, generaliter, qui in
 tiā. de cler. templis nō residēt fructus suos facere uerētur, dicemus ne
 nō relidē. eos cōprehendī, qui in Archiepiscopi, uel Pontificis offi-
 cio permanent? et non comprehendī expressum est: si er-
 go statutum potius intelligitur, ut nihil noui inducat,
 quam generaliter contra ius accipiatur, quanto magis
 in rubrica id esse futendum est? quin & Bartolus c. si lex
 in municipio generalis promulgetur, deinde alia specia-
 lis, à prima discessum uideri scripsit.

e In l. quesi.
 s. si. an. co
 lū. de fun-
 talt. lega.

Commodatum dicitur etiam translato dominio,
 dum tamen actum sit eandem speciem restitui
 & declarata lex ultima de prescriptis
 uerbis. CAP. XIX.

I speciem aliquam tibi dedero, dominium
 transtulero, ita ut eandem restituere
 mihi intra aliquod tempus tenearis, que
 situm fuit, quis nam is contractus esset: &
 Accursius, & ceteri omnes contractus innominati, cum
 do ut des, genus esse tradunt. Mibi, licet non ab re admi-
 rari quisquā possit, commodatum esse uidetur: quoniam
 mutuum damus, recepturi non eandem speciem, quam
 dedimus: alioquin, ut Paulus Iuriconsultus ait ^a, erit de-
 positum, quòd si (ut equum est) fateri cogamur, non ne
 Iuriconsultus malè prolocutus foret, qui commodato
 deposito q; solum tribuit, quod contractui innominato
 adscribendum fuerat? sed & in ultima lege de prescri-
 ptis

a l. ij. si cer.
 pe.

ptis uerbis b, expressum hoc dicere non dubitauerim :
 Si tibi, inquit, scyphos dedi, ut eosdem mihi redderes, b l. fi. de pre
 commodati a lio est: si ut pondus argenti redderes, quã
 tam in illis esset: tantum ponderis, petitio est, per actio-
 nem præscriptis uerbis. Nam quid rectius dari interpre-
 tabimur, quàm dominum transferri? quod si in eo uer-
 borum contextu, improprie traditionem significari di-
 xeris, aduersus auctoris sententiam dixeris, qui solam dif-
 ferentiam inter utrunq; casum hanc constituit, ut in pri-
 mo, quia in specie res data sit, dicatur commodatum: in
 secundo, cum in genere rem restitui actum sit, in nomi-
 natum contractus appellatur: nec obesse quicquam po-
 test, quod uulgò dici solet, incommodato dominium non
 transferri c: quia hoc puto admittendum: sed si actum c l. rei cū. l.
 sit, ut transferatur, non ideo commodatum erit, nam hãc
 pactioem aduersus eius substantiam esse, ullo unquam
 iure (nisi fallor) lectum non est. seq. cõmo.
 l. j. de præ.
 in fine.

Paragraphus mutui datio, in lege. ij. si certum
 petatur, aliter declaratus, quàm ab alijs
 in presentem diem fuerit.

CAP. XX.

Mutui datio consistit in his rebus, que pon- a l. ij. §. m. n.
 dere, numero, mensurã ue consistunt: quo
 licet. petat.
 niam earum datione possumus in creditum
 ire, quia in genere functionẽ recipiunt, per
 solutionẽ magis, quã p specie: nã et in ceteris rebus ideo
 in creditũ ire non possumus: quia aliud pro alio, inuito
 g a creditore,

creditore, solui non potest. Dubitavi plerumq; , quid his
 uerbis Paulus Iuriscōsultus sibi uelit: & ut rem omnem
 accipiamus, scire nos oportet, credere eum proprie dici
 qui ita rē alienat, ut dominū trāsferatur ^b: quod si nō sit
 trāslatū, ibi nec debitor, nec creditor ex ppria strictaq;
 significatiōe est: & hoc casu tradita species eadem resti-
 tui debet: cū si dominū trāsferatur, is satisfāciat, qui tā-
 tundem in genere soluit. Item ire in creditū uidetur di-
 ci ea ratione, qua alibi ^b dicimus in creditū possidere, &
 alibi in possessionē ire, quae uerba ad executionē referū-
 tur. Igitur sic argumētari Paulum Iuriscōsultū opinor,
 ut dicat mutuum esse quod in is rebus cōsistit, quae pon-
 dere, numero, mēsurā, cōtinētur: quoniā ex earum datio-
 ne dicimus ire in creditū: nā si debitor non soluat, captis
 pignoribus fit eorū uenditio, ut ea pecunia ematur credi-
 tori res mutuatae, cū huiusmodi res recipiāt functionem
 in suo genere magis per solutionem, quā per speciē: hoc
 est, quia in eis nō cōsetur obligata species, seu ea res quae
 data est: sed recipiunt functionem super solutionem:
 quia si tantundem soluas liberaberis. Nam in ceteris re-
 bus ideo nō dicimus in creditum ire, quia species ipsa est
 nostra, puta, si domum, uel librū commodauerim, pigno-
 ri dederim: & ideo cū species sit in nostro domino, non
 potest prāter eā aliud nobis solui: unde quāuis in exe-
 cutionem iudicati pignora & auferātur, & uendātur,
 tamē per receptionē pecuniae non est liberatus debitor,
 qui ad restitutionem rei tenetur, ita quōd aliam eiusdem
 generis dando non liberaretur. Nec hoc intellectu ad-
 misso, dixeris, ex ultimo uersiculo per argumētum à con-
 trario

b gl. et scrib.
 mult. de ac.
 in prin.

b In. l. a di.
 s. si pign.
 de re iudi-
 cata.

trario sensu colligit, in commodato posito ue, si interuenissent res, quæ pondere, numero, mē sura cōstarent, inuito creditore posse aliud pro alio solui: quod iure perquam reprobum est: nam respondendum existimauerim, Iuriconsultum loqui, cum res illæ, non ut species, sed uti genus dantur: quod demonstratio hæc indicat, per solutionem magis, quam per speciem: & hoc modo explicanda arbitror Iuriconsulti uerba: quæ si rectè percipiatur nihil in ea quæstione extricant, utrum qui dandi obligatione tenetur, possit aliud pro alio soluere: quod Bartolus & ceteri putauerunt: nec etiã iure dicemus Iuriconsultorum rationes aut leues esse, aut nihil ab ipso pronũciato differre: quæ quorũdam opinio fuit. Cæterum quoniam hæc à me alibi diffusius tractata sunt, non est quòd eadem lectoribus etiamnum reponam.

Bella utrinq; licita esse: & explicata quæstio Doctorum antehac penè irresolubilis: Fulgosijsq; opinio quedã approbata. CAP. XXI.

VTrinq; licita ne bella essent, & si me non lateat quãdoq; disputatum fuisse, nemo tamen fuit, qui non dubitationem hanc, tanquam absurdam auersaretur: siquidem probabilius dicere is uidere poterit, qui utrinq; abominanda profitebitur: sed cum & hoc iure defendi non posse uidetur, in eam communi calculo itum est sententiam, ut Romanos iusta bella mouere, eorum hostes illicitè agere crederentur. Verum nos aliter existimandum censemus, & utraq; parte optimo iure belligerari arbitramur: nec tamen eò usq; contra omnium sententiam disputamus, ut

^a In .l. ex hoc iu. de iust. et iu.

vixas, turbas, id'q; genus, contentiones, hoc numero ad-
mittendas putemus: sed de his tantū bellis loquimur, q̄
cū exteris fiunt & euidentissime iniustā causā nō fouent:
nam illa dubitatio, qua hinc atq; hinc, uter iustiora ar-
ma moueat, mēs impellitur: facit ut ea utriq; licere pro-
fitear: nec iure quisquam dixerit, me pugnantiā loqui:
quòd si iusta arma quisquā induat, necesse sit eū qui con-
trariē sit factionis, iniustū esse, nō sequitur hoc, nec ab-
surdum est, propter ancipites sentētias utrosq; nō iniu-
stè belligerare. & ut rem exemplis ex ipsis legibus sum-
ptis adiuuemus, non ne quilibet in liberali causa conuen-
tus de statu suo trāsrigere potest, pacisci nō potest: *cur*
hoc nisi quoniā si euidēs sit & manifestū, aliquem esse
liberum, is paciscendo nequaquam conditionē suam mu-
tare potest: si dubium sit, iura permittendam existimauere:
viden igitur, quedam in dubijs cōcedi, quæ si alio casu
tribuerētur, neque lex, neque ratio sineret? Duo corā
iudice litigaturi ante latam sententiā iuste agunt, iuste
exciipiunt: praesertim si per calumniam ea non fieri iura-
tum sit: idem & in bellis esse qui meritō ambigat? Illud
admittimus, si cōstet absq; ulla poenitus ratione aliquam
partem reluctari, eam nō bella gerere, sed potius latro-
cinia existimandum, Hinc Lōgobardorum lex, quæ eum
qui gladio hominem uulnerauisset, singulari certamine
fortunam experiri iubebat, si constaret, quis iure fecer-
at, nullum habebat locum: nec illud multum absimile,
eum qui fidei causa emphyteoticum agrum possideat:
& tunc demum pro domino arma capere tenetur, cum
iustè contendit, existimasse recentiores, ita obligari, ne
cum pa-

b l. fi. C. de
tran. l. nec
si volēs. C.
de lib. cau.

e arg. no. p.
bar. i. auth.
osse. C. deli-
tis conte.

d bar. i. c. j. d
pa. te. uli.
se. do.

cum palam & in confesso est, dominum inique decerta-
 re, seruat ei suppetias: nisi forte, inquit, uelit se defen-
 dere: nā quamuis hoc iniuste agat, tolerandum est. Sed
 quid ad hæc paulo remotiora digredior? nonne hostes
 ipsi ab eo dicti sunt, quod utraq; pars æquo iure pugnet
 hostimentum, inquit Nonius Marcellus, æquamentum
 est: unde & hostes dicti, qui ex iusta causa pugnam
 adeunt: hinc & hostire dicimus, Plauto in Asinaria: &
 hostimentum beneficij pensatio, Festo autore: quibus
 concors est Lucius Apuleius in nec ignobilis, nec fastidi-
 dus literator. Cum itaque ex ipsorum Iurisperitorum
 sententia illud fortissimum sit argumentum, quod ex
 uocabuli etymo deducitur: præsertim quando eius non
 repugnat definitio, uerisimile est nostrum hoc pronun-
 ciatum iure defendi: nam qui contraria tuentur Docto-
 res, cum bella utriq; licita esse simul pugnare existimēt
 causam ignorāt, cur iure Romano statuatur, ut qui cap-
 ti à suis hostibus essent, seruitutis iure attinerentur.
 Nam cum Romani semper iusta bella moueant, concer-
 tantes consequenter, ut opinantur, iniuste prælia agi-
 tant, cur igitur quos capiūt homines, seruos suos faciūt,
 eorumq; dominium nanciscuntur? nonne ex sua nequitia
 lucrum acquirunt? quod tamen pluribus ciuiliū legum
 sanctionibus non permitti, plus quam certum est: non-
 ne Romani proprijs se telis ingulauerunt? dum hæc se
 ex nassa eximere legum interpretes uolunt, uarijs uo-
 rijs assignant rationes: quin potius, ut ita dixerim, mi-
 serabiliter se torqueant: quidam h̄ idcirco factum dicūt,
 ne si libertatis iura captini retinerent, fictio quoque te-

c Abb.in.c.
 sicut. vlti.
 de iureur.
 bar. i. l. j. ff.
 cer. peta.

f bar. i. l. ij.
 s. j. ff. ii
 cer. peta:

g l. q̄seru-
 tus. q̄ vi
 aut clam.
 h lo. Fab. s.
 j. in l. i. q̄b.
 mod. ius.
 pa. pote.

stantenti eis salua esset: quod si datū proponeretur, faci-
 le uictoribus fuisset, se eorum bonis insinuare: fatua ra-
 tio, quasi pratoris nō extet edictum, quod ui uel metus
 causa factū sit, id rescindi debere: at metū apud uictorē
 ipso iure præsumi dicendum est: cum & minori plerūq;
 causa idem lex opinetur: ueluti si filia corā patre, etiam
 tacēte, hereditati renūciauerit, præsumat legislator me-
 tu factum: alij nouam se adducere rationem dicunt k, id
 scilicet instituisse Romanos, ut qui captiui essent serua-
 rentur: nā uictores si ob eorum uitam nihil se lucrari ui-
 dissent, facile in eam aducti forent immanitatē, ut existi-
 mayent trucidandos, ut pote sibi inutilia mancipia, uelū
 qui hanc rationem receperit, idē dicat de eo qui à latro-
 nibus capitur, necesse est: cū nō minori sint in periculo,
 qui ab huiusmodi nefarijs uiris capiuntur, quam hi quos
 milites sua uirtute, & iusto bello acquirūt, cur ergo ne
 gauerit iura ciuilia, à latrone captū, seruorum iure cense-
 ri? in hoc igitur eos falsos esse non dubitem, quod que
 seruorum etymologia sit eandē & rationē esse: cur serui-
 ant, opinati sunt. Si igitur contra omnium, quorū edita
 sit sentētia, prater Fulgosiū^m, nostrā hāc propositionē
 ueram dixerimus, cū utriusq; bella licita sint, nō est nouū
 nec absq; ratione, si tā Romani quā hostes inde lucren-
 tur, & ex alterutra parte capti nō iniuria seruiāt: nā cū
 bella sint ex iure gentiū orta, equa lāce eo uti Romanos
 cū alijs equū suū: tamet si enim iure ciuili nobiliores red-
 diti sint. Quirites, maiorē q; autoritatē inde comparau-
 rint: quoties tamē de gentiū iure agimus, nulla inter eos
 & alienigenas differētia est, tūc quippe id ius in usu est,
 quod

i l. 5. q̄ one-
 rad. ff. qua
 re rū. Pau.
 de cast. cō.
 k lason i. d.
 l. ex hoc iu
 re arg. 5. j.
 inst. de iu-
 re perfo.

J l. in bello,
 de capti.

m In. d. l. ex
 hoc iure.

quod omnibus commune, nulli proprium existimatur n.
 Libet obiter referre barbari hominis Brēni, qui Senonū
 regulus fuit, dilectū: is, interrogātibus Romanorū lega-
 tis, quā ratiōne Clusū Hetrurix urbē obsidione pre-
 meret: iure, inquit, naturali hoc facio, quo is, qui minus
 fortis sit, potētiori cedere iubetur: nā eo etiā pecudes,
 & bruta animalia uti deprendimus, cū tauros, leones,
 aquilas, cetera'q; animantia idcirco dominari uidemus,
 quoniā alios utribus præcellāt: quod & uos Romani se-
 cuti estis, cū Fidenates, Ardeatas, Veios, Volscos nō alia
 subegistis ratiōne, quā quod illis præstāiores uirium
 uirtute habebamini: quā & Aristides in oratione, quā
 ad Rhodios misit: Lex, inquit, natura est, à potētioribus
 planè clarior facta, ut maioribus minores pareāt: & qui
 propterea libertatē tolli opinatur, hic à uero lōge abest
 nec aliud inde sequitur, quā si homū ciones nos, cōspi-
 ratione facta, dijs gigātū more cōgrederemur, uel æmuli
 eos nullos esse crederemus, & hæc quidē illi de pristino
 uti arbitrator, naturali iure dixerūt, quæ tamen legibus no-
 stris cōsentanea esse, fateri nō ausim, cū eo iure, quo nil
 ulterius quā mera æquitas spectabatur, illicita fuisse om-
 nia bella magis uerisimile est, idq; ex Pauli o uerbis, in
 tractatu de captiuis, probabile admodum uidetur. Sanè
 hoc caput à me, cum Iustinianus nouus essem: compositū
 temporis ordine omnium antiquissimum, hoc loco refe-
 rendum duxi: earum matronarū imitatione, quæ quam-
 uis matres familiās factæ sint, adhuc tamen crepundia sua
 obseruant, & diligunt, neq; sinunt interire.

Libri secundi Finis.

n 5. i. gētū
 ist. de iure
 naturali.

o In. l. post
 liminiū. i
 prin i. 9b.
 per iniuriā
 de capti.

ANDREAE AL

CIATI PARADOXORVM

Iuris ciuillis Liber Tertius.

PROOEMIUM.

SUCCEDIT & quedam
 nostrarum uigiliarū portū
 cula, quæ ad aliud digestorū
 uolumen tota pertinet, &
 præter quoddam Papiniani
 responsum, Galli Aquilij ce
 leberrimum apud omnes cō
 filium interpretatur: cuius
 uiri nomen uel idcirco celebrandum fuerit, quod is om
 niam Iuriscōsultorum optimus apud ueteres habitus est:
 quod illius (ut Cicero auctor est) prudentiā populus Ro
 manus in cauendo, non in decipiendo perspexit: ut qui iu
 ris ciuillirationem nunquam ab æquitate seuererit: quiq;
 ita iustus & bonus uir extitisse traditur. ut natura nō di
 sciplina consultus fuisse indicatus sit. Quæ huic homini
 tributa laudes, faciunt ut minima illis accessio sit, quod
 Tribunus fuisset plebis: quod sibi familiarem eum in To
 picis idem appellat, & se orante inter iudices sedisse
 alibi attestatur. Ceterum & eius responsum interpre
 tatus, uia cū affinis materia Velleia lege, Seruilius Scaeu
 la est, M. Antonij Imperatoris, & philosophi præ
 ceptor,

ceptor, & demum à cōsilio, qui in iure, libros duos & septuaginta multifarie eruditionis scripsit: quorū racematibus Iustiani digesta passim decorantur: uerū ex eis perquā difficilis existimatus est cōmentariolus, quem ab Gallo Aquillo, uti diximus, auspicatur: quo factū, ut non stræ huius disciplinæ interpretes, Accursius, Barto. Alexander, & id genus alij: quamuis multā in eo explicando operā nauauerint, quamplurima tamē perperā eos accepisse demonstraturus sim, si modo prasente animo modestus, faciliisq; lector, qualiacunq; hæc non aspernabitur.

Papiniani legem, diuortio, sol. mat. falso intellectu ita uulgò accipi, ut iniustissima sit: quamobrē non aliter declarata, quam uti autorem ipsum intellexisse uerisimile est.

CAP. I.

a l. diuor.
sol. matri.

Diuortio factō fructus diuidi Papinianus ait, non ex die locationis, sed habitæ ratione præcedentis temporis. Quare si Calendis Octobris uindemiæ tēpore fundus in dotē datus sit, cumq; uir ex Calendis Nouembris primis locauerit, mēsis Ianuarij suprema die factō diuortio, sic fieri debere diuisionē, idem autor est: ut cum quatuor mensibus matrimoniū stetit, uindemiæ fructus, & quarta portio mercedis instantis anni confundi debeant, ut ex ea pecunia tertia portio utro relinquantur. Quæ ex uerbis Iurisconsulti delibata clausula, ita ab omnibus quorum uulgata sit sententia, interpretibus præcipitur, ut expresso errore lapsam Papinia

b ver. itaq;

Papinianum fateri necesse sit. Cum enim plus quam con-
 stet, maritum pro rata temporis, quod ante diuortium inter-
 cessit, dotalis fundi fructus habere debere, quasi fuit,
 quid iuris esset secundum ea, quae praedicto casu referuntur:
 & recentior omnis iurisperitorum sententia haec est: ut re-
 gestam sic euenisse, fingendum sit. Facto Calendis Octobris
 matrimonio, fructibus plenum fundum in dotem uxor mihi
 tradidit: quibus collectis, sicque coacta eo mense uindemia,
 quae x l. aureis aestimata est, fundum illum ex Calendis No-
 uembris, in eisdem sequentis anni Calendis locaui, pretio
 aureorum pariter x l. dubitatur misso in fine Ianuarij
 repudio, quemadmodum fructus quatuor illorum mensium
 mihi debeantur: & ex recentiorum omnium sententia ita de-
 beri Papinianus respondit, ut quarta pars mercedis, quam
 pro toto anno conductor debet, mihi adscribatur: quae
 trium aureorum nummum erit, & cum fructibus uindemiae com-
 fundatur, ut simul coacta quiddecim sint: ex quibus ter-
 tia mihi portio, hoc est quinque, praestabitur. Quam copu-
 tationem iniquam esse Alexander fatetur, & ex ea quaedam
 absurda sequi Iason non negat, Nam cum redditus fundi is
 sit, ut non nisi duodecim quolibet anno reddat, cur ex qua-
 tuor mensibus quinque marito dantur? an sanus quisquam
 rationem Doctorum probauerit, qui propter diligentiam
 quam in locando usus sit maritus, plus rata consequi eum
 tradunt? quemnam obsecro haec diligentia est: nonne maio-
 rem re ipsa adhibemus, cum nostro studio fundus colitur?
 siquidem locatio uel tribus uerbis absolui potest: at colendi
 cura in dies maius negotium facessit. Nam & ab aequi-
 tate abhorret, ut in manu mariti constitutum sit, uel
 plus,

plus, uel minus de tradito fundo lucrari: præsertim cum non probetur, ciuiles accessiones hoc casu ab naturalibus differre: imò equali censura tractari, ex regula traditum sit, Sed quid si uindemiæ fructus non XII. sed VI. tantum ualere proponatur, cur ex quatuor mēsisibus tres solos aureos maritus lucrificat: cum tamē utroq; casu, si rata temporis actionē duxerimus, nō quinq; aut tres, sed quatuor habere maritus debeat? Atqui si ex horū interpretum sententiam Papiniani uerba acceperimus, illud necessariò admittere cogemur: ut si tantū uindemiæ fructus ueniam dari potuisse fingamus, quāti locatus est fundus, semper plus rata portione maritus habeat: si aliquāto minori pretio æstimatam uindemiā asseramus, minus rata maritus consequatur: quod nemo certè non uidet, quā absurdum sit, & præsertim in Iuriscōsulto Papiniano, quem iuris ciuilibus apicem, & doctrinæ legalis thesaurum Aelius Lampridius appellat. Quamobrem ut nemini adhuc satis præceptam: præstantissimi autoris responsum explicem, faciliè ipse in eam adducor sententiā, ut sensisse Iuriscōsultum opiner, non totius uindemiæ fructus cum quarta portione mercedis instantis anni cōfundendos: sed dandam marito quartam partem eius mercedis, deinde ita fructus ex uindemiā cum ea mercede confundendos, ut tertia portio redditus annui, id est mercedis instantis anni penes maritum resideat: ueluti si fundus duodenis locatus sit, ternos maritus acquirat, & demum ex uindemiæ fructibus tantum illi suppleatur, quantum satis sit ad tertiam portionem constituendam: quod ex prædicto casu unum erit: & quamuis uindemiæ uel se-

c Id est, ut vtraq; portio pariter de terminet.

nel senis, uel denis, uel quoquo pretio aestimata proponatur, ex ea id solum marito relinqui debeat quod mercedi
 d 5. nō solū. additum, tertiam redditus partem faciat. nec huic intelle
 i ybo idē. etui uerbum, confundi a, quod generaliter fructus respi
 dicem. J. cit, aduersatur: cum nō simpliciter fructus confundi Pa
 cad. l. pinianus scribat, sed ita cōfundi, ut tertia portio merce
 dis instantis anni uiro relinquatur, subsistetq; hoc respō
 sum aequissimo iure, ut quoniā tertia anni parte maritus
 onera matrimonij sustinuit, tertiam quoq; annui reddi
 tus portionem habeat: et cum, si matrimonium integro
 anno permāsisset, expectaturus erat maritus terminum,
 quo ab conductore pretiū solui debuerat. Idem quoq; ra
 tione partis anni faciat, quo matrimoniū stetit: non autē
 e 1. fruc. co. ex uindemie fructibus omne deducat, cum hi solum unius
 titu. mensis ratione ad eum pertinēt e, alioquin si usq; ad lo
 cationis terminum matrimoniū durasset, tredecim mēsi
 bus, duorum annorū fructus uir lucraretur. quod quam
 f 10 pe. col. uis absurdum esse lafon agnoscat i, tamē ex hoc Papinia
 ni falsa interpretatione declarato responso, concedit.
 Nam et si collecta uindemia nudat mulier, maritusq; Ca
 lendis Martijs fundum locauerit, soluto sequentibus Ca
 lendis matrimonio, quinq; mensium fructus omnes non à
 g verfi. ecō. muliere, sed à conductore repetet e, cum collecti ab uxo
 re fructus, non eius temporis quo nupta stetit, menses re
 spectiat: sed præcedentem, quo nubilis erat, annum: quo
 circa ex eis nihil mar. to debet solui. quod si menses ex
 h ver. itē si conuentione solum ad colonam spectent, soluto dein an
 melles. te uindemiam matrimonio, nihil adhuc ab uxore ex præ
 cedentis anni fructibus uir petet h, sed aestimatione mes
 situm suū

sum facta (si nummis locatio contracta nō proponatur) cum spe futurae uindemiae computatio fiet. Nam licet matrimonium ante uindemiam solutum sit: cum tamen uindemia, ut diximus, non unum, quo colligitur, mensem respiciat, sed totum annum, ea quoque pro rata computabitur: fructus enim ad superioris temporis computationē pertinent, non ad id quod eis coactis secutum est: quam obrem quos mulier antequam nuberet, percepit, in hanc rationem non uenirent. Et hoc modo exponenda est Papiniani illa lex, quae tot falsis interpretationibus intricata est, ut longissima glossata, uariosque sensus dum. Accursius in eam descripsit, non alia de causa id egisse uideri possit, quam ut multiloquium, tanquam spleuium quoddam, suis gerris obijceret.

Posthumus suus ab alieno quemadmodum discernatur: & Gallum posthumum suo consuluisse, non, quae omnium sententia est, alieno.

CAP. II.

Posthumum, qui tempore testamenti simul & mortis defuncti in potestate ita esse potuit, ut nemo eum praecederet, posthumum suum dici, qui uero, si natus esset solū mortis tempore suus fuisset, alienum auo esse, nemo non affirmat quapropter omnium penē dixerim scriptis proditum est, & ex Galli sententia introductum, ut is alienus posthumus insitui posset: huiusque differentiae ratio

ratio illa traditur, quòd hic nepos cū tempore testamen-
 ti à patre præcedatur, auo suus hæres esse tunc non po-
 test: quamobrem nil mirū, si alienus dicitur. Verumenim
 uero licet omnibus, quos legere mihi contigerit, probea-
 tur hæc opinio, nō tamē uera ratione inniti crediderim.
 Cum enim si tempus, quo auus moritur, spectemus, nepos
 in utero adhuc existens, si nasceretur in potestate aui fu-
 turus, neminemq; præ se habiturus sit: cur cum post huc
 nam suam nō appellemus? nam quid necesse est testamen-
 ti facti tempus respici, cum ex Velleia lege doceamur, sa-
 tis esse id tempus obseruari, quo nepos nascitur? Nam
 & Aquilium Gallum de posthumo suo locutum fuisse,
 Iustiniani quoq; lex declarat: dum alienum posthumum
 heredem institutum, iure ciuili ab hereditate repelli
 ostendit^b: cum tamen in nepote, quem institui posse
 Gallus, induxit, id nō procedere, nemo ambigat, siquidē
 ciuilis iuris autor ipse est Gallus, & qui eo autore insti-
 tui poterat, beneficio legis nouæ non potuit indignisse:
 quam tamen alienis posthumis necessariam fuisse Cæsar
 ipse testatus est, quin & in institutionibus, titulo de lega-
 tis^c, posthumus alienus is definitur, qui natus, hæres te-
 statoris inter suos futurus non est: quales ex emancipato
 filio conceptus nepos. Quæ uerba quid aliud signifi-
 cant, quàm qui inter suos natus hæres testatoris futurus
 sit, suum posthumum appellari? Neque uero hic ego
 Socini responsionem admiserim, qui factò testamento,
 ut posthumus sit suus, illud requiri tradit: ut cum auus
 testatur, primum ipse locū in potestate teneat, in succes-
 sione autem intestati, solius mortis tēpus obseruari: quæ
 distin-

a s. nunc de
 lege. j. cod.

b In. de bo.
 pos. i. princ.

c Inst. de le-
 s. posthūo
 quoque.

distinctio ex predictis conuincitur, cum in legatis posthu-
 mus ex emancipato filio solum alienus dicatur: & tamē
 legata regulariter ad testati causam pertinet. nam & li-
 cet cōdito testamento tria tempora spectari proditum sit
 in suoru tamen heredu successione, qui est noster casus,
 tempus mortis tantum considerari, & ex legibus testatū
 est, & Accursius cateri q; cōsuerunt. Et dubio procul
 nostra hæc opinio omnibus applauderet, nisi Iuriscōsul-
 ti Pauli responsio arceretur: is, heredi, inquit, posthu-
 mo fideicommissum dari potest: & obtinuit sententia Gal-
 li, alienos quoq; posthumos, legitimos nobis heredes fie-
 ri: que tamen uerba ita declarari possunt, ut id non ex
 Galli oratione inductum sit, quæ in posthumo suo loqui-
 tur: sed à Iuriscōsulto Paulo ex Galli sententia per inter-
 pretationē: quoniā par ratio utroq; in casu penē esset,
 Illud enim quod ex rationis similitudine deducitur, ex
 sententia, non ex uerbis: deduci, palam est: quod & uocu-
 la quoque demonstrat, que ut plurimum ad productio-
 nes, extensiones ue pertinet.

d s. posthu
 mo. l. eā. C.
 de fidei.

e gl. i. s. hæ
 redib. inst.
 de hē. qua.
 f l. pe. d. l. j.

g s. & qd si
 tāt. gl. bar.
 i. l. iij. d. pa.

Cur ex lege xli. tabularum posthumus alienus
 institui non poterat, cum suus posset: & uar-
 iæ rationes consutatæ,

CAP. III.

Ractatum quoq; à Doctoribus est, quæ nã
 ratione posthumus, quem alienum uocari
 uulgò diximus, ante Gallum iure antiquo
 institui non posset, & Bartolus, cuius dicta
 alij non annotauerunt idcirco uetitum tradit: quonã xli.

D. And. Alci. Paradoxorū. h tabu

tabularū lege, ad successiōē prāter suos nemo admittē-
 batur: is autem posthumus animaduerso testamenti tem-
 pore, suus non erat, imō alienus. Sed ne non uidit Barto-
 lus, tametsi ea x i i. tabularum lege ab intestato sui hāre-
 des uocarentur: si tamen conditū esset testamentū supre-
 mam defuncti uoluntatē, eo quoq; iure obseruari debuis-
 se. Si enim extraneos, quos libuisset, instituedi facultas te-
 statori prāstita fuit, cur nō id multō magis in nepote cō-
 cessum est? Quamobrem iohannes ab Imola in causa id es-
 se asserit, quoniam cū in nepotem nondum natū affectio-
 nis amor nullus prāsumatur, facillē existimatū foret, cum
 matre posthumi testatorē cōcubuisse: quare ne mala hęc
 de aliena uxore suspitio cōciperetur, uetitā posthumi in-
 stitutionem. Que ratio tā mihi absurda semper uisa est,
 ut penē indignam duxerim quā referrem, quis enim in ce-
 stos hosce partus prāsumat? quis nepotes etiam, si nō dñe
 natos, auis gratissimos spe propagandi generis potius nō
 existimet, quā foedissimi facinoris argumentos? at qui ex
 hac ratione extraneus et ignotus institui prohiberetur
 quasi materno stupro procurata institutio ea foret: quid
 nēm, si uiuēte auo natus infans esset? non ne institui po-
 terit, cum tamen minimū gratie primis uirgibus indipi-
 sci queat? Sunt et qui cū, qui adhuc in rerum natura nō
 esset, institui nequiuisse opinētur: hacq; potissimū cau-
 sa iure ueteri alienum posthumum repelli^d. sed et hoc
 per quā dubiū est, cum nō magis in rerū natura sit post-
 humus suus, quem potuisse ex x i i. tabulis institui, uulgō
 scitur: tametsi nō sat firmis argumētis, pbari ualeat quo-
 niā qu' de suorū institutione locutus est Ulpianus, A qui
 lio

a in. s. illeca-
 sus,

b s. emācipa-
 ti. iit. de hę-
 re. quæ ab
 intell
 c l. si fās. C
 de iu. deli.
 d Aqti. hic.

e l. placet. de
 lib. & post-
 hu.

lio Gallo posterior fuit, ut fortasse nõ falsò interpretatũ
 Catonem Saccum opinari aliquis possit, qui & hoc Gal
 li inuento adscribit. Sed uerior omnino est Raphaëlis Co
 mensis sententiã, qua id minimè ex xxxi i. permissum tradia
 tur: quoniã incertis personis olim neque legari, neque re
 linqui quicquã poterat: quãmobrem posthumò quoq;
 alieno (ut Triboniani uerba referam) inutiliter antea le
 gabatur: nã & cõiunctiua particula quoq; ex suprascri
 pta regula eũ casum deducere uidetur: nec his sanè Pau
 li Castrensium aduersatur argumẽtatio, dum incertã perso
 nam esse eam negat, quã sequenti tempore demonstrari
 possit: quoniam ex beneuolentia humanitate, que id rece
 ptum à Modestinos & deinde est, qui Seueri Alexandri
 imperatoris in consilio, longe post Gallum floruit. For
 tius itaq; illud obest, qd' & posthumus suus incerta per
 sona est, nec magis illi delata hereditas (quod Socinus
 credidit) dici potest, quã nepoti, si filium mortem obiisse
 proponatur h: quãpropter huiusmodi nepotẽ instituerẽ
 uel ex heredem facere, sicut filios, auus debet. Sed utiq;
 ut Socino hæream, adducor, quòd nepotes in filiorum lo
 cum suos heredes auis fieri, ex lege x i i. tabularum non
 arbitror, sed id potius ex lege Velleia inductum i: quod
 in eius tractatu explicaturus sum.

f s. incertis.
 & posthu. i
 si. de leg.

g l. i tẽp. &
 her. in l. i.

h s. sui isti.
 de hẽ. qua.

i l. si q; filiũ
 C. d' iof. te.

Negatiuam uerbo, posse, antepositam non
 excludere omnem potentiam, quod in
 nostra hæc tempora opinati sunt Iu
 risperiti.

CAP. IIII.

h 2

Crebey

Reberrima recentiorum sententia est in lege, quæ aliquid fieri non posse dicat, quam cunque potentiam abnegari: quoniam ea sit negatiuæ particula, si huiusmodi uerbo adiungatur, natura, ut præcisam necessitatem inducat. Primus q; id inter canonicas Pont. sanctiones Ioannes Andrea prodidit², quem dein Bartolus, & post alios alij sequuti sunt. Quapropter si principes absq; citatione aliquem condemnauerit, eorum sententiam etiam superme potestatis robore latam, nullo iure ualidam esse Nicolaus Cudiscus^b existimauit: quoniam se Pontifex aduersus inauditam partem, causas definiri nõ posse testatus est: quæ uerba nõ ordinariam tantũ potestatem: sed & plenissimã præter ius facultatẽ adinere uidetur. Verum uideamus id ne iuris autoritate reprobabile sit: & quãdoq; animaduerti ex quibusdam argumentis facillẽ cõuinci posse. siquidẽ Hieronymus ad Eustochium^c: Audacter inquit, dicam, cũ omnia possit deus: suscitare uirginẽ non potest post ruinam. ualet quidem liberare de pœna, sed nõ potest coronare corruptam quis enim ex his uerbis nõ posse deũ arbitrabitur, lau-eola uitiatã uirginẽ donare, cum & longè maiora possit? Sed & Innocentius Pont. Max. nuptias, quæ ab quarto cõsanguinitatis gradu coniunctis celebrãtur. ut ualeant, se dispensare non posse tradidit^d: cũ tamen etiã ordinaria potestate facultas ea sibi cõcessa sit. nã & Gordianus imperator absenti reip. cau-
sa, non posse obesse tempora, quæ in actione de dolo cõputãtur, rescripsit^e, cũ nihilominus micro iure absens excludatur, sitq; illi necessaria restitutio. Ex Toletano quoque

a gl. i. c. j. de
reg. iur. li.
vj. Bart. &
la. in. l. ga.
in prin.

b In. c. j. de
causa poss.

c xxxij. q̄st.
v. si Paul.
glo. ibidẽ.

d ca. literas,
dereft. spo.
& ibi glo
e In. l. iij. C.
de dol.

que Concilio: Non potest, inquit Gratianus, erga homines esse fidelis, qui deo non seruauit fidem: cū tamen Turcas, Saracenos, & Scythas suis fidos esse, erga deum infidos, possibile sit. Succurrūt ex iure ciuili quæ adduci possent, alia argumenta: sed communē opinionē satis & super, ea que diximus, confutare mihi uisa sunt. alioqui si a ueteribus non recedamus, consequens erit, ut cum simpliciter proponatur, aliquem a principe ex rescripto absentem arrogatum fuisse, presumaturs potius rescriptum nullum, quam arrogationem ualere: quoniam cum soli principi ius arrogandi reseruatums sit, & Vlpianus tradat, absentem arrogari non posse &, sequitur ut de ordinaria saltem potestate non possit: rescriptum autem potius nullum interpretandum est, quam inducenda sit huiusmodi presumptio, ut credamus ab legitima potestate principem recessisse: quod certē perquam dubium apud me est, cum & hæc ratione idem in adoptato dicendum foret, quod omnibus suffragijs reprobatur.

Testamenta ex priuato fauore filij, ob præteritionem num inualida fiant,

CAP. V.

Quæsitum est, qua ratione inductum fuit, ut testamentum, quo filius præteriretur, nullum ipso iure esset: & triplici ex causa id esse Ludouicus Pontanus existimauit^a, fauore filij, odiopaternæ imprudentiæ, tum ex solemnitate defectu: alij ex eo tantum non ualere opinati sunt, quoniã

b

a

solemnis

f ij. q. vij. c. nō potest.

g l. neq; abs. l. seq. §. fi. de adop.

h c. simoru. iuncto. c. nō pot. cū ibi no. de p̄bē. li. vj. Alex. in. l. quam quãde test. §. forsitã. J. ea. l.

a In. l. fi. C. decōr. tab. bo. pos.

solennis ea uerborum, quibus filius instituitur, forma de
 sit. Sed & hoc animaduersione indiget, nū ea forma pro
 pter publicā utilitatē, an ex priuato fauore requiratur :
 & solum filij præteriti utilitatē cōsiderari, & idcirco
 posse eū suo huiusmodi fauori renūciare, Bartolus fre-
 quēter arbitratus est: at Iason cōtrariā ubiq; sententiā
 tuctur e, quoniā ubicūq; aliquid ex solēnitate necessariū
 est, in eo uoluntate priuatorum nihil operatur, cū forma,
 ut dici solet, remitti nequeat. Sed & hoc faciliē explodi
 potest, cū, quāuis ex publico usu introducta, solēnitas nō
 possit omitti: si tamen priuatorū gratia inducū propo-
 natur, possit a: tradiditq; hoc Bartolus, Alexāder, cæte-
 ri, ita ut cōmuni omnium opinione firma hæc cōclusio sit.
 nam & iuramentum in testibus, si litigantes uelint, re-
 mittitur: nō alia ratione: quā quod priuato fauore re-
 quiri extimatū est e. Quæstionis igitur huius cardo in
 hoc tantū uertitur, an solius filij causa testamētū præte-
 ritio uitiet: & animaduertisse me id aliquando memini in
 eo Iustiniani authētico, cui titulus est, ut cū de appellatio-
 ne cognoscitur l. cum enim testamentum paternum ex
 filij præteritione corrumpi docuisset, cū & exhereda-
 tionem non nisi quatuordecim causis confirmari statuisset,
 subiunguntur hæc in constitutione uerba. Sola enim
 nostræ serenitatis intentio est, a parentibus & liberis in-
 iuriam præteritionis, & exheredationis auferre: cū &
 paulò superius imperator dixisset, ea se statuisset, ut parē-
 tes & liberos a testatorū iniuria liberaret, quæ uerbo-
 rū formula id mihi expressim ostēdere uidetur, ut solus
 liberorū fauor in causa sit, quominus eis præteritis uel ex
 hæc

b dub.C.de
 test. i. l. j. &
 leg. iij.
 c la. i. l. iter.
 & li. et post
 hum.

d In. d. l. n.
 dubiū. ale.
 i cō. xcvj. i
 iij. uol. ui.
 e c. tuisātes.

f s. hæc autē
 disposui.

hereditatis testamentum ualeat quoniam id maximè procuratum est, ut iniuria ab eis arceatur. **S**iguitur casum aliquè fingamus, in quo cesset iniuria, ualere testamentum huiusmodi dicendum est. quamobrem si proponatur, filium proprio consensu à patre præteritum, uel quamuis initio reluctansem, condito tamen testamento assensisse, iuris firmitate talem uoluntatem niti, responderendum fuerit: tametsi iurisconsultorum interpretes nostri, hac in re uarij uaria opinati sint: quòd uidelicet extrinsecus quamplurima adducentes, quæstionis ipsius fundamentum non considerauerint: neq; hæc tantum ex his definiendi dubitatio potest, sed & quæ sequenti Capite relaturus sum.

g Iason i. d.
l. inter cetera. & in. d.
l. fin.

In Galli consilio non requiri ullam filij institutionem, neque necessariò accipiendum cohærentem filio datum esse. CAP. VI.

Diuersis opinionibus inter iuniores interpretes certatum est, num si ex Galli Aquilij consilio nepos hoc modo institutus sit, si filius meus me uiuo morietur, tunc qui ex conatus erit, hæres esto, censeatur filius ipse hæres institutus: & crebriori sententia testatum est, filium præteritum censerem, quamobrem testamentum illud inuvalidum esse: cum enim filius sub conditione referatur, quis eum institutum credat? Caterum Bartolus saltem a l. ex facto. ab intestato ex illis uerbis tacitè uocari existimauit: Thet. inst. cuius sententiam, parum abest, quin in uniuersum ipse probem. quamuis enim in testamento

h 4 filij

- filij institutio necessaria sit: ut si etiam uiuo patre moriatur, semel inualida dispositio amplius non conualescat
 b In st. 3 ex b: id tamen solummodo admittendum putauerim, cum alio
 hi. libe. 5. j. quum iniuria filio fieret: quod supra à nobis disputatū est
 quocirca cum filium eo casu prateritū uideamus, quo uiuente testatore moriatur, nō potest in re dici factā illi iniuriā. si igitur fingamus euenisse conditionem, nepos pro
 c l. sed & si. tinus succeder, tāquā sub paterne mortis cōditione institutus, et enim neminē, uti arbitrator, latet, nepotē sub cōditione institui plerunq; posse. si uerò, in humanis filium agere, & patri superstitē esse, proponamus, tunc huiusmodi cōditionalis institutio nulla erit: quoniā in testamēto adscripta cōditio non euenit, sed filius ex tacita uoluntate intestato succedet, & filio nepos, erunt q; hoc casu tāquā si duo heredū gradus facti essent ^d, quod Vlpiano uidetur, censebiturq; filius si patri superuiuat tacite institutus, quod Scæuola ^e requirit: & hac interpretatiōe, quod in consilio Galli dicitur nepotem institutum, rectius & significantius accipietur, quā si ex communi sententia substitutum exponamus: nec institutio filij aliqua subaudiiri debet: quod ceteri admiserunt, etiā quod
 f In l. & uno minime uero simile esset, ut uerba Galli, quæ, uti Bartolus existimauit, formam respiciunt, eius clausule additamento suppleatur, cum dici solet formæ nihil addi, uel diminui posse, cum etiam, si quicquam huic sententiæ aduersetur, & Alexandri, & Iasonis commentarijs, facile refelli possit: quum & si nostram hanc opinionem approbauers aliud quod contra omnem Galli legem argumentum adducebatur nihil oberit. si quidem Baldus & Angelus

Angelus: si filius institutus dicatur, testamentū non uale
 re hoc casu, tanquam in causam caduci incideret existi-
 marunt: cū ex lege Papiā, si primo gradu hāres institu-
 tus uiuēte testatore obierit, hāreditas nō ad substitutū:
 sed fisco^h deferebatur. Quamobrē ubiq; intelligēdū cre-
 diderunt, datum fuisse filio cohāredem: quod non ex uer-
 bis legis solum cōsūtatur, sed & ex eo, quod fortasse fil-
 sum est, in prāmortui filij locum, iure accrescendi extra
 neū cohāredem fisco preferri. qua de causa aliter Iasoni
 uisum est: is tradit etiā ueteri iure, si uniuersalis hāres
 uiuo testatore decebisset, testametū ex secundo gradu
 subsistere potuisse, fiscoq; nihil hoc casu lucrificare,
 quæ sententia & Iustiani uerbis^k & Accursij probatis
 sine interpretationi repugnat, solumq; tunc locū habet
 cū is substitutus præponitur, qui etiam intestato succes-
 surus fuerat. lex enim Papiā nihil sibi uēdicat, cum filius
 aut ex recta linea descendentes instituti sunt^l. quamuis
 itaq; præsentī casu Iasoni responsio defendi possit, lon-
 gē tamē clarius argumentū remouebitur, si filiū hāredē
 scriptū non esse affirmauerimus, sed solum in cōditione
 positū quare nihil est quod dici possit, Papiā legem hoc
 casu quicquam sibi iuris uēdicare, ut Baldus credidit.

Quod mēsis mulier uterum gerat disputatumq;
 aduersus Iustiniāni cōstitutionē, & Andrea Sicu-
 li noua quedā opinio cōsūtata. CAP. VII.

Um mulier quedā post uiri mortē undeci-
 mo mense peperisset, et defuncti uiri hāre-
 ditatē filio, tāquā legitimo dari peteret ad
 principis Iustiniāni auditoriū res oīs dela-

h s ta est:

h l. j. s. p se
 cūdo. C. &
 cadu. tol.

i s. in oib^o.

& la. in. s.

nūc d leg.

k d. s. psecū

do. l. si pa:

filiū. d. uul

ga. tex. &

gl. i. s. p se

cūdo.

l. d. l. unica.

i. s. j. & gl. i

uer. erub. :

ta est qui aduersus partū pronunciauit: quoniam indubitatū existimaret, & impossibile, x. mēses ueterū mulierē gerere: quāobrē lata lege sanxit, ut quae hoc tēpore pareret, eas subiret poenas, quibus iure ueteri afficiebatur, si qua intra annū uictus nupsisset, quod profectō iniuste nō dicam, sed summo rigore statutum existimaui², cum tā grauiſſimus ex Graecis autor Aristoteles, & Diocles Charistus philosophus, quā apud nos M. Varro, hoc tēporis gestari filios, posse prodiderint. quin & A. Gellius libro tertio refert, ſæminā honestis moribus, & nō ambigua pudicitia, cū undecimo mense post mariti mortem peperisset, diu cū scriptis heredibus litigasse: diuq; Hadrianum causa cognita decreuisse, undecimo quoque mense iustam partum edī posse, quod se statuere Hadrianus, requisitis ueterum philosophorum & medicorum sententijs, testatus est, ut quā rectē Iulianus aduersus Aristotelis, atq; aliorū opinionē, & cōtrā quā Hadrianus Caesar decreuerat, ipse pronūciauerit, uix intueri possis. quod cum factū sit non ne Andreae Siculi ex his enūciatū quoddam b consutatur^{is} in consilio sexto tradidit: si plures proponantur Doctorū opiniones, quae testamentum inualidum reddant, & unius tantū sententia pro testamento sit eam cæteris præualidam obseruari debere, propter fauorem qui in ultimis uoluntatibus uerse tur. Nam si trium philosophorū in sua quoq; arte auctoritas^c, uniusq; Imperatoris cōstitutio præiudicium nullum fecit, quominus mulier ea condemnaretur, cur non idem esse prædicto casu asserēdū estinam & hic legitime proli^s fauor, & probitatis præsumptio nō minus iudicē mo-

^a In aut. de restit. & ea quæ parit. §. fi.

^b Incip. scriptū est.

^c Arg. no. i l. j. li. cer. pet.

uere potuit, quàm sustinendi testamenti utilitas moueat. sed & me non latet, ex recentioribus quosdam ^d alia ratione Siculi sententiam reprobasse.

d deciusi.c.
j.in xv.col
extra d iud.
dicijs.

Testamentū in quo filius præteritus, uiuo testatore mortuus sit, tametsi nepos uel pronepos instituti proponatur, nullo iure conualescere, & expugnatus fortissimus obex, qui Gallo ubiq; aduersabatur.

CAP. VIII.

Um testator ita scripserit, si filius & nepos me uiuo morietur, tunc q post mortē nepotis intra x. mēses pronepos nascetur, haeres esto, ualere institutionē Scæuola autor est:

ita tamen, si prius nepos, deinde filius decedat, ne successione testamentū rūpatur. Verum cum alibi ex Vlpiano tradatur, posthumo præterito, qui uiuente testatore natus, diem statim obierit, testamentū conualescere: idē q; circa iniustum irritum q; testamentum esse, si is institutus sit: qui rem ab intestato auferre possit, dubitauere interpreses, cur in Scæuolæ casu etiam si nepos post filium moriatur, testamentum ualidum non sit: & per quam plures sententiæ exhortæ sunt, quibus aduersantia hæc si nul responsa conciliarentur, Ioannes ab Imola, & quidam alij b, Scæuolam de ciuili iure loqui, de pretorio Vlpianum crediderunt, quo iure totam Galli legem non procedere testantur, quod certè uerisimile non est, cum ius honorarium à Scæuola considerari in fine legis, constat. Nec illud probauero, quod ex eis proditum est, que

a l. posthumus ff. dist. rup.

b In. s. i. omnibus.

c In. d. 5. oī
b. in ulti.
nota.

d i. d. 5. et i.

quæ ab Vlpiano traduntur post Scæuolā introducta suis-
se: quoniam quæ is prodidit, diu Hadriani autoritate cō-
firmatur, quæ ante Scæuolā imperasse, ex chronicis ma-
nifestam est quamobrē Aretinus c Scæuole respōsum tūc
demū uerum esse existimat, cum speciali iure testamentū
nititur. nam ultimas uoluntates, quæ iure cōmuni adiuuā-
tur, facilius sustineri, nemo non dixerit, quā quæ speciali-
ter permittēbatur, sicuti institutio nepotis, quæ per Gal-
lum speciali iure introducta: sed cū ex lege Iustiani
generaliter huiusmodi institutio nunc admittatur, conse-
quens esset, ut correctam Scæuole sententiā diceremus,
quod certè uitādum est. Igitur idē Aretinus, sibi ipsi pa-
rum cōstans: alibi d distinguendum putat, cū institutio
sub eadem qualitate saluari potest, sub qua cōcepta est,
conualescat testamētū: si non potest, non conualescat, si-
quidem in exemplo Scæuole pronepos eo tempore insti-
tuitur, quo suus hæres non est: quod si testamentum cōfir-
mari dixerimus, succedit ut suus, & idcirco diuersa qua-
litate. Verū non dubio procul distinctio hæc quammaximē
inepta est, cum potius uti suus hæres pronepos hic de
quo diximus, semper instituat. Nā & si filij & nepo-
tis mētio facta nō sit, uti suū hæredē institutū fuisse, faten-
dum tamē esset, ne elegisse uia testator uideretur, qua iu-
dicium suū impugnet. Quapropter tertio idē Aretinus
aliter dissoluit, ut in casu Scæuole, testamentum minimē
sustineatur: quoniam etiam post nepotis, qui filio super-
stes fuit: mortem, adhuc tamen dubium erat de testamēti
firmitate, cum accidere potuisset, posthumum pronepo-
tem non nasci. Cōfirmatur itaq; testatorum uoluntates,

CUM

cum eam confirmationem amplius rumpi nō posse credi-
tur, quod in propositio casu non est, & hanc sententiā
Iason quoq; tacito eius autore, probat^e: Socinus repro-
batⁱ, cum dubitatio de natiuitate posthumi in corrupte-
lam testamētorum nihil operari soleat, nam & ex huius
modi incertitudine remedia pratorum interim non au-
ferri, exploratissimum est: alioqui nec possessio uētris no-
mine matri decerneretur. Angelus et ipse magni nomi-
nis interpret^s, primū gradū cōfirmari solū putauit, at
q; ita Vlpiani uerba accipi debere: secūdū uerò, qui Scæ-
uole est casus, nō cōfirmari. Sed tamē etiam, secūdum su-
stineri, ex Vlpiani lege, Accursius, Alexāder, Aretinus,
Iason tradiderūt h, utiq; cū nullā ratio diuersitatis ido-
nea afferatur. nam et si ex Velleia lege primo gradu pro-
nepos instituatur, hoc modo: filio & nepote mortuis,
pronepos hæres esto: nō reualescere institutionē, ex cō-
textu Scæuole traditur, si eā interpretationē sequamur,
quā Raphaël Comēsis, Paulus a Castro, Petrus Besuius
Aretinus, Socinus, Iason approbaueruntⁱ. At Socinus
noua ratione hic se explicat^k: nam si in hereditate quis
quā institutus sit, uiuo testatore, eo qui præteritus sit
mortuo, sustineri testamētū iure pratorio existimat:
in Scæuole autē responso, nepotē in suitate (sic enim ille
loquitur) nō in hereditate institutū, in suo autē hærede
nullū ius prætor habet. Verum ab Socino doceri uelim,
quæadmodum ut suus hæres quisquā instituatur, qui in
hereditate institutus non sit: nam & cōmentitium hoc es-
se, sequēti capite explicaturus sum: quoniā igitur pacto
inerticatisimū hūc modū resoluemus? & ut sententiā ipse
meam

c In princ. I.
in pe. col.
f. 5. idē cre.

g In. 5. etiā.

h In. l. si a
prio. 4. co.

i 5. etiam.
k In. 5. idē,
creden.

I i. d. l. post meam recitem, aliter accipienda Vlpiani uerba arbitror
 humus. quam hactenus uulgo interpretata sunt. cetero igitur te-
 stamentum, quo suus heres prateritus sit, tametsi insti-
 tuti sint, qui etiam ab intestato successuri fuerant, non con-
 ualescere, idque ex Scauola, quae supra retulimus uerbis,
 satis perspicue constat. Nam et nullius momenti tale testa-
 mentum esse, iuribus testatum est: quae uerba quacumque
 firmitatem etiam, quae ex iuris praetoris aequitate proue-
 niat, excludunt, ut Paulus Castrensis et Iason, et alij
 n In. l. si ita autumant. Nec quicquam obstant Vlpiani uerba: dum in-
 scriptum. s. si. pillutex. iustum et irritum testamentum confirmari, autor est,
 s. eod. nam huiusmodi uoces proprie accipiendas crediderim,
 ut irritum sit quod aditione heredis non descenditur: in
 iustum in quo solennia testamentorum iure civili requi-
 sita desiderantur, id enim est, quod alibi, non iure factum
 testamentum, Iurisconsultus appellat: cum enim is inter
 testamentum quod irritum, quod non iure factum, quod
 nullius momenti sit, differentiam expressim constituat,
 cur id interpretamur iniustum, irritum uel, quod nul-
 lius momenti est?

o uti. l. dei
 iust. rup.

Falso dici nepotem in suitate institutum, et idcir-
 co per emancipationem ab hereditate excludi, et
 nouo sensu perceptus. §. et quid si tantum.

CAP. IX

Iurisconsulti Scauola uerba haec sunt: Et
 quid si tantum in mortis filij casum concipe-
 ret? quid enim si aqua, et ignis interdictio-
 nem pateretur? quid erit si nepos, ex quo
 pronepos institueretur, ut ostendimus, emancipatus es-
 set?

set? *Quam uerborū formulam ita interpretes exponunt, ut id Scauola, quod Gallus de morte filij, & nepotis senserat, non solum procedere testetur, cum uerè filius moritur, sed etiam si ciuili iure pro mortuo habeatur ueluti si aqua & igne interdictum illi fuerit, uel emācipatus sit quamobrem si filius uel nepos instituti sint, & sub conditione, si uiuo patre moriantur, institutus sit pronepos euenisse conditionē aiunt, si de patria potestate per emācipationem liberentur, & quoniam in iure nusquam legitur, & absurdum est, emancipationem substituto locū facere, Bartolus & ceteri omnes responderunt, id tunc uerum, cum in hereditate quisquam institutus proponitur: sed in Scauola casu huiusmodi filium & nepotem, non in hereditate, sed in suitate (ut aiunt) institutos, Videamus quantum id falsum sit, & in primis ex ultimo legis huius responso interpretatio hæc conuincitur, ubi, a §. fina. an si nascatur (inquit Scauola) nepos uiuo patre, dein emancipetur, sponte adire hereditatem poterit? quod magis probandum est: nam si sententiam hanc admiserimus, nepos hic, utpote hoc casu non institutus, explodi deberet, quod Iurisconsultus negat. neq; quicquam memouerint tres Alexandri resolutiones: quoniam hæc satis doctè ab Iasone confutantur, sicut alia quæ Socini est ab Ruino^b, ut indubitatum apud me sit, fortissimum hoc argumentum esse. Nam & si nepoti ex Galli forma uulgariter substituatur, nepos ad hereditatem admittitur, qui, si ceteros Doctores sequeremur admittendus non esset, cum uulgaris substitutio necessitatem tollat: ille autem uti suus & necessarius institutus fuit^c. Cui argu-
mento*

b d. §. fi. & §. qd si cau.

c Ut no. i. l. si fili⁹ q pa tri. de vul.

mento & illud accedit, quòd datione coheredis eadem suorum heredum iura auferuntur: & tamen nepos hic etiã si coheredem habeat, nihilominus succedit, & licet non admodum efficaciter ex hoc communem sententiam refelli dixeris: illud tamen fortius urgere fatendum fuerit, quòd in suitate quengquam institui possibile nõ est, quim & in hereditate idem institutus non sit. Cum enim institutionis hæc uerba, si secundum Galli formulam proferrantur solam in hereditate successione respiciant, cur sui heredis qualitatem hic intelligemus, ex qua testamentum præteritione rumpitur? nonne hic legisse eam uiam testator diceretur, qua propriũ iudiciũ subrueret? quin etiam ex hac doctorũ interpretatione, alia quoq; absurda consequuntur, cum, tanetsi nepos hic propter emancipationem civili iure ab hereditate excludatur, cõtra tabulas tamen honorũ possessionẽ accipere possit: quo casu omni modo pronepos excluditur, friuolum igitur Scæuolæ cõsiliũ erit. & quamuis huic argumento Raphaël Comensis, Paulus à Castris, Socinus filius c. uarijs modis respondere conentur: à ueritate tamen eorum dicta abesse Ruinus ostendit: quare ipse aliter nodum sic extricandum putat, ut cum filius & nepos hoc casu instituti sint sub conditione, si sui permanserint, & cum cogi nõ possent, emancipari se permittant, idcirco etiam prætorio iure excludantur: sibi ipsi enim imputanda est noxia, qui emancipationi assentire uoluerint. Sed & his argumentum non tolli crediderim: cum sub huiusmodi conditione. ut pote difficili, filium institui non posse, existimẽ. Quid enim si filij interesset emancipari, cum & emancipatio

d l. iij. 3te.
milit.

d. 4. & qd
sitantum.

f l. si mulier
ad trebel.

cipatio honor sit? nam & hoc pacto inuitus patria po-
 testate exigi posset, quod iure Romano uetitum est^h. Itē g s. hoc quo
 cum ex uerbis expresse nō constet, filium in suitate insti-
 tutum, cur per subauditos hosce intellectus patris testa-
 mento censetur prateritus? quinimo etiam si hæc patris
 intentio fuisse asseratur, huiusmodi conditionem remisif
 se credere humanius fuit, tum cum eum manumisitⁱ, cum il. j. s. largi.
 ita, testatorū uolūtates interpretandæ sint, ne filij exclu-
 dantur, nā et si filius eo tempore quo emancipatus est, hæ
 re dicitati renūciasset. nō tamen ideo reijceretur. quoniam
 qui adire non potest, nec renūciare potest^k, cur ergo
 quod expresse fieri non potuit, ex mancipatione inductū
 tacitē credamus? igitur à ueterū cōmentis ipse disfidens:
 ita iure consulti uerba accipiendā opinor, ut hoc potissi-
 mū sensu præcedentibus adiungantur. Nam cum sub su-
 perioris. §. finem dixisset Scæuola: si filius institutus sit,
 & nepos prateritus, & substitutus filio pronepos, ita
 dicitur ualere testamentum, si nepos filio præmoriatur:
 aliō qui si superstes illi sit, testamētum, successione rūpi,
 cum in eo prateritus sit, qui suus hæres esse, si tunc de-
 cederet testator. subsequitur interrogando: Quid si ne-
 pos non solū nō institutus, sed nec in conditione positus
 sit? Quid si filius prædicto casu non naturaliter, sed ciui-
 liter moriatur? Quid itē si nepos, de quo dictū est, eman-
 cipatus esset? nam tunc cū in suitate non succedat, quam-
 uis filio superstes sit, testamentum non rūpitur. & hos
 casus expressim iurisconsultus nō explicat: quoniā quod
 ius in eis obseruandū sit, ex prædicto. §. satis declaratur
 & inferius ostendit, dum omnes casus ad similitudinem

D. Aul. Alci. Paradoxorū. i mar

mortis admittēdos putat. sicuti enim ne successione testa-
mentum rumpetur, necesse erat nepotem ante filiū mo-
ri, ita satis est, si ante filium emancipetur. et hunc sensum
si uti uerum retineamus, minimum oberit, quod ex alio-
rum sententia supra diximus pronepotem in effectu ex-
cludi, cum nepoti bonorum possessio contra tabulas de-
cernatur. nam Scæuola eo casu loquitur, quo prius filius
deinde nepos emancipatus ante patrem moritur: nam
tunc testamentum successione nequaquam rumpi potest,
& pro nepos in solidum admittetur, cum bonorum pos-
sessio contra tabulas defuncto nepoti decerni nequeat.

Inter suos et emancipatos hodieq; eandem differē-
tiam esse, quæ olim erat, & questio quedā Barto-
li, aduersus omnium sententiam finita. CAP. X.

Inactatum frequentissimè apud legū inter-
pretes reperitur, quibus in casibus eodem
iure, cum suis ad successione[m] parentū emā-
cipati, uocentur. Et Accursius, recentis hu-
ius doctrine columen, Bartolusq; 2, & demum alij om-
nes, in successione ab intestato nullam differentiam inter
suos & emancipatos esse, sed æqualiter iure ciuili om-
nes admitti existimarunt: condito autem testamento tūc
iure prætorio emancipatos, ciuili suos heredes succede-
re: quo fit ut omnes bonorum possessiones, quæ in suc-
cessione intestatorum emancipatis dantur, sublatae sint,
quapropter prætor titulus, qui sit, unde liberi, si præsen-
tè usum respiciamus, frustra introduxit: multaq; præter
ea aliæ

a d. s. & qd
stantum.

ea alia cōstitutiones, quæ diuersum ius in emācipatis sta-
 tuebant, corrigūtur. Id quæ prodiderunt interpretes ex
 Iustiniani principis authenticorū cōstitutione^b: ubi nul-
 la, inquit, est introducenda differentia siue masculi, siue
 foeminae sint, & seu ex masculorum prole seu foemina-
 rum descendentes, siue suæ potestatis, siue sub potesta-
 te sint constituti. Cæterum nunquam nobis sententia hæc
 probabilis uisa est, cum haud uerisimile sit, tot leges, tot
 iuris prædictū responsa, breuibus hisce uerbis antiquari.
 quamobrem sciendum est, eam sanctionem Iustinianum
 non alia de causa promulgasse, quam ut inter agnationē
 & cognationem differentiam tolleret, non autem ut emā-
 cipatos ad successionem iure civili uocaret, quod ex con-
 stitutionis ipsius præfatione depræditur, & ex titulo, ita
 enim inscriptum est: De hæredibus abintestato uenientia-
 tibus, & de agnatorum iure sublato. An si idem de emā-
 cipatis statuisset, uerbosissimus etiam in rubricis prin-
 ceptus Iustinianus, non aliquid dixisset? dū igitur nullā dif-
 ferentiā inter eos qui sunt in potestate, & qui sui sint iu-
 ris esse tradit: intelligēdū arbitror respectu effectus, quo
 nā æquali portione utriq; admittuntur: licet in succeden-
 di modo multum intersit: quoniam alter iure civili, alter
 iure prætorio adiuuabitur. Itaq; eo casu solū ius antiquū
 referri, nō aut nouū induci, credendū est. Nā & in Insti-
 tutionibus de seruili cognatione, Tribonianus^c primā cau-
 sam successionis descendentiū esse affirmat: & nō interes-
 se tradit, an in potestate, uel sui iuris sint: & an ex mascu-
 lis nati, uel foeminis: & tamē omnium sentētia receptū est.

b s. nullā in
 autē de hæ-
 re. ab intest.
 ueni.

c s. repetitis
 inst. de ser-
 uili cognat.

- non nouo iure eos uocari, sed uti iure ciuili uel pretorio prius admittebantur, referri. Nec huic absimile est, quod alibi uidemus: nimirum alia Iustiniani cōstitutione ^o beneficium abstinendi suis h̄eredibus per annum cōcessum: quod non ideo tamen minus iuris pretorij esse creditur, nō autem ciuilis. sed cum cōstitutio ea principaliter propter transmissionem edita sit, quæ iuris pretorij sunt eā referre, nō noua sibi arrogare dicimus. Si quidem ^o cū ex lege Anastasiana emancipati, reseruato agnationis iure filij diminuta parte succederent, ^o ad similitudinem suorū admitterentur, Iustinianus, qui integrā portionem illis dari sanxit, non tamen quicquam noui eo casu induxisse credendus est, quo parentum successionē amplectuntur, cum tunc illis per prætorem prouisum sit: nec enim in ea lege sequitur, instar suorū admitti, ergo ^o suos esse. Si igitur remanere adhuc differentia inter suos ^o ex emancipatos cōcesserimus, indubitabilis ea fuerit questio, qua Bartolus, et alij tractauerūt, an si testator filiū emancipatū instituat, ^o ex eo nepotem in potestate retentū præterat, testamentum præteritione rūpatur? ^o non rumpi, nemo est qui non dicat. nam cū nepoti ab intestato nihil debeat, nulla sit illi iniuria, si cōdito testamēto præteritus sit. Accepta enim nostra hac opinione, aduersus omnium sententiā testamentū illud nullius momenti fore, adferendam fuerit: tamen si etiam, si à cōmuni non discedamus, in proposito tamen casu, Bartoli ^o aliorum sententiam ipse minimè probauerim. Nam dū ipse existimat, ab intestato huic nepoti nil deberi uereor ne falso existimet. Cū enim suus heres quo sit nepos, ^o emancipati ad
- fmi

similitudinē suorum uocentur, cur non æquis partibus utrunq; admittimus h? cum licet iure ciuili ex eorum sententia emancipati instar suorum succedant, non tamen ita sublatam differentiam probaturi sunt, ut idcirco generaliter emancipatio nihil operetur, neposq;, qui in potestate permansit, ideo suus hæres esse non possit. qua tamen in re amplius cogitandum reor.

h d.l. memi-
nimus.

Quemadmodum filia præterita ex statuto, stantibus masculis, &c. testamentum nullum dicere possit.

CAP. XI.

SI statuto municipali cautum esse his uerbis proponatur: existentibus agnatis masculis, filia dotata ab intestato non succedat, quaesitum est, si in testamento à patre præterita sit, bonorum possessionem contra tabulas petere num ualeat, sed & utrū dicere nullam possit? Et nō posse, frequentiori calculo traditū est: quoniam generali & antiqua regula, qui ab intestato non succedunt, præteriti testamentum rumpere prohibentur: & licet in contrariū iucrit Petrus Besutius, quod & nos quandoque opinati sumus, tamen dubio procul iudicando communis ceterorum illa opinio obtineret, quam ita uerā esse intelligūt, si agnati eo testamento instituti proponantur: sed si extraneo testator hæres scripserit, tunc ea remedia filie competere existimarūt, quoniā hoc casu statuti ratio non extenditur. Cum enim fauore conseruandæ in agnatis opulentia editum sit, & hic fauor locum non habeat

a In.d. s. &
qd sitāt.

i s dispo

dispositionem quoque cessare dicimus. Sed & hoc dubium apud me est, quoniam si ratio statuti deficiat, tamen adhuc statutum uiget, nisi per legem contrariam, uel consuetudinem reuocetur: idque Archidiacono & Arcibus. de uol. no uidetur^b. Nam & falsum putauerim, ex sola agnatorum utilitate statutum illud promulgatum esse, cum & alia ratio reddi possit, nimirum ut discordiarum suspitio remoueatur, quæ inter consanguinicos perniciosissimæ oriuntur. quamobrem ex primæ illius rationis defectu argumentum minimè concludens est, cum & uerisimile sit, leges plerumque rationibus motas^d. quod etiam, si unicam illam rationem admittamus, dubium tamen ad huc fuerit, cur femina succedat, cum ut nullam testamentum dicat, uel honorum possessionem petat, fauor ipse agnationis suadeat sed expugnato testamento, ut re ipsa successionem capiat, fauor non dicitur: at qui ignari ipsi potius uocari debuerunt, ut solum mulieris beneficium uenale sit. Verum cum à communi omnium sententia non discedamus, poterit mulier, cui in eo testamento dos relicta est, repudiare eam, cum iuri suo renunciare passim concedatur, quo casu tanquam indotata dicitur testamentum nullam: tunc enim statuti uerbis non comprehenditur, quod in ea filia loquitur quæ dotata est: igitur ab intestato succedet, & ita singulari certè, sed perquam dubio apud me consilio respondit, interrogatus in facti questione Baldus, cuius autoritas maxima hoc casu esse debet, cum qui contradicat ex scribentibus habeat neminem, tamen si qui & hoc apud eum ante nos animaduertent, non reperies.

b In. l. mori
bus. de uol.
& pup.

e l. cū pater.
s. dulcis. de
lega ij. l. cū
opor. C. de
bonis quæ
d Sali i l. si
ferui. C. de
nox.

e l. filium. s.
erit. ff. de
bo. pos. cō.
tra tab.

In consil.
clvi. giti.
v. volum.

Num

Num legitimatio (ut nostratibus Doctoribus usi
ta: a uoce interim utar) ad natiuitatis tempus per
fictionem legis trahatur. CAP. XII.

Titus admodū est questio, num legitimatio
ad ea qua retrospectiua sunt, per fictionē tra-
hatur: & trahi legū interpretes existimāt
quomā ex prudētū respōsis traditū est, quo-
ties aliquis per principē natalibus restituitur, restitutio
nō eam etiā ad precedentia produci. Verū diuersum ius
in restitutioe esse, potius ipse crediderim: cū q a princi-
pe natalibus restituitur, is propriē est, qui cū liber natus
esset, postea seruus factus est: quāobrē ea restitutio in
cū statū reponit, in quo erat cū natus est, ut semper suis
se liber censeatur: tametsi interitū quoq; aliter sit^b, sed
irregulares casus nō cōsiderātur: itaq; cū principis hęc
uerba, restituo te natalibus, ex proprietate locutionis be-
neficiū illud retrorahi denotent, fictionē eam tūc proce-
dere miram non est. Sed in legitimatione aliter obserua-
tur: non enim legitimatio, natalium restitutio est: spiritus
quippe remaneret q legitimatur, si ita esset, cū eius nata-
lia hęc labe notata sint: sed eius ingenuitatis restitutio ē,
que olim iure naturali uigebat^c, cū passim omnes legiti-
mi nascerentur, & hęc restitutio minimē trahitur retro
cū manumissioni similem^d hoc casu legislator affirmet,
que quidem dubio procul præterita non respicit. Quam-
uis igitur restitutio à principe cōcessa retro solet aspi-
cere, nō tū in ea id iuris obseruātiū est, que solius natura-
lis iuris ratiōe restituit: alioquin, ut diximus, etiā seruo-
tū manumissio retro respiceret. Nā & hęc opinioe nō

a l. si. de na-
restit.

b l. ij. de na-
restit.

c s. liceat. i
aut. quib^o
mod. nat.
eff. legit.

d d. s. liceat

Baldus solum, Antoniusq; Butrius probat, sed ex constitutionum ipsarum uerbis confirmatur. Iustinianus in authentico, quibus modis naturales efficiantur legitimi, Licet, inquit, patri filios naturæ et antiquæ ingenuitati restituere, & de cætero sub potestate habere, & paulò in scrius: post legitimationē exinde filios frui solatio, quid enim magis ostēdunt uoces illæ, de cætero, et exinde, quā antea gesta legitimationem non respiceret? Nec interpretatio Alexandri & Iasonis recipiēda est*, qui ideo in eā cōstitutione non trahi retro existimarūt: quoniā si id fieret, in alicuius damnum fieret. Quis enim hoc admittat, cum palam eo casu constitutio loquatur, quo legitimam sobolem non habeat pater? Quorsum ergo istud præiudicium oritur? Alexander III. Pontifex: Tanta est uis matrimonij, ut qui antea sunt geniti, post contractum matrimonij legitimi habeantur. Si ita est, ergo secutis nuptijs non habentur legitimi ante contractum.

Intellectus Doctorum in. §. quid si is, ueros non esse, & corruptum à librario codicem, & quantum id in re literaria reserat: quamobrem ex unius elementi inuersione declaratus, uti debuit.

CAP. XIII.

Quid si is (inquit Scæuola) qui filium apud hostes habebat, testaretur, quare nō induxit, ut si antequam filius ab hostibus redierit, quamuis post mortem patris decederet, tunc deinde nepos, uel etiam adhuc illis uiuis post mortem scilicet cui nasceretur, non rumperet? nam hic casus ad legem uelleiam non pertinet, & c. perscrutandū à nobis

* d. §. & qd
si tantum.

f. c. tãta. ex-
tra q. filij
sint leg.

à nobis est, quinam potissimum sensus his uerbis quadra
 re possit. Et primo à quibusdam ita intelligitur, ut quæ
 Gallus Aquilius de naturali morte filij dixit, Scauola ad
 captiuitatem extendat, ut eo casu nepos auo succedat,
 sed & si nascatur uiuo testatore, nihilominus Galli cõsi-
 lium & hic efficax sit. atq; ita ordinatur uerba, quæ alio
 quin aduersari uidentur, uel etiã adhuc illis uiuis, scilicet
 testatore & filio nasceretur, post mortem aui non rum-
 peret, qui intellectus omnem textum interpollat & sub-
 nerit: tum etiam iure non defenditur. nam si nepos uiua
 auo natus proponitur, certè casus hic ad legem Velleiã,
 non ut Iuriconsultus ait, ad Gallum pertineret. & mini-
 mum negantis hoc Socini responsio nos mouerit, qui le-
 gem Velleiam solum loqui existimat, cum uiuo testato-
 re, filio uerè mortuo nepos nascitur. Nam cum filius ca-
 ptiuus fictè mortuus dicatur, cur huiuscemodi legis di-
 spositio (sicut consilium Galli) ad fictum casum non tra-
 hitur? nam etiam si non traheretur, certè negari non po-
 test, cum casum Velleij magis quàm Galli prouisionis si-
 milem esse: & tanen plus Gallo tribui ex hoc contextu
 colligeretur. Alius igitur sensus per interpretes tradi-
 tur, ut nepos, qui mortuo apud hostes filio, uel etiam illo
 uiuo, post mortem aui nascitur, succedat, & communi
 plurimorum autoritate hæc expositio firma est: ceterũ
 quàm sit absurda, neminem Latine lingue peritum (ut
 opinor) præterit: quomodo enim illis uiuis, pro illo uiuo
 accipiamus? quis allucinatam in grammatico numero Iu-
 risconsultum credat? nam tametsi quandoque pluralis
 pro singulari ponatur, cum ad plura in genere dictio re-
 fertur

referri potest, cum tamen rem solam respicit, salua ra-
 tione recti sermonis fieri nequit. Quamobrem Baldus,
 Ioannes ab Imola, Pontanus, Iason aliter intellexerunt,
 ut ea uerba, illis, uiuis, de filio & nepote accipiantur, ea
 que Scæuolæ sententia sit, si pronepos post mortem pro-
 auui, cum pater & auus captiui uiuerent, natus sit, pro-
 auo agnasci, & idcirco institui posse. Verum hic uerbis
 legis contrarius est, cum non post mortem auui, sed pro-
 auui scribere Scæuola debuisset. sunt & alia Doctorum
 in his uerbis trica, quas, quoniam ex aliorum dictis con-
 futantur, referre operæpretiū nobis uisum non est. Itaq;
 ut ipse quæ nostra sit opinio tandem eloquar, ab imperi-
 tis corruptam esse textum cum suspicarer, ueteres li-
 bros ad eundem censui, & id exemplo antiquorum. Siqui-
 dem Zenonem, cum ab eo Aratus poëta quæsiuisset, quo-
 nam pacto emendata Homeri opera compararet, respon-
 disse ferunt, id futurum, si in antiqua exemplaria incidis-
 set, non quæ ab recentiorum aliquo inuersa essent, quam
 obrem & Valerius Probus, cum quandoque animaduer-
 tisse, scriptorum negligentia optimos quosque codices
 uitari, ex antiquorum lectione eos annotare distingue-
 re, emendare adortus, eternam laudē indeptus est: quod
 ex Græcis Appionem quoque fecisse memoriæ traditum
 fuit, apud quos & Nicanor tam diligens extitit, ut
 ὀρθογῶντες inde appellatus sit. Nam A. Gellium ne-
 mo, opinor, non legit, quantumq; ei negocium ex libra-
 riorum incuria factum sit, omnes animaduertūt. quapro-
 pter & Iustinianus Cesar, non alia de causa, falsi cri-
 mine eos librorum notarios teneri mandauit, qui per
 signa

signa & notas Iurisperitorum responsa & leges scribere audent: callebat enim quam facilis inde esset in mentem lapsus. Igitur cum corruptum codicem, uitiatumque Scæuolæ responsum suspicarer, in Marciana Mediolanensi bibliotheca Digestorum opus, non in tria, ut presentis moris est, sed in duo uolumina diuisum perlegi: quo quidem maximæ fidei apud me erat: tum quod sine glossæ ante Accursium scriptus est liber, tum etiam quod ante cuiusque responsi principium auctoris nomen adscriptum, habet additurque numerus, qua in libris sectione Iurisperitus illud scripserit. In eo itaque Scæuolæ uerba adscripta offendi, ut quod in uulgatis legitur, uel adhuc illis uiuis, post mortem scilicet cui nasceretur, legendum sit, post mortem scilicet qui nasceretur, lubricus enim admodum errore est, unum qui in a uertente, cum non nisi paulò productiore linea disseptaretur: & scriptor qui in superiore & infra scriptura similes uoces scripserat, credidit in hoc quoque idem esse, sed falso. Sic itaque Scæuolæ uerba declaranda duxerim. In precedentibus clausulis dictum fuit, si filius & pronepos nepote præterito instituti sint nisi nepos filio præcederet, testamentum successionem rumpi. quod uerum esse subiunxit, præterquam si emancipatus sit nepos. Subsequitur nunc præsentis responsi Scæuolæ, & si eue prius Galli consilium de morte filij loquens, ad ignis & aque introductionem produxerat, nunc ad captiuitatem quoque producit: deinde quod de emancipatione nepotis dixerat, ad eum casum trahit, quo nepos non emancipatus, sed captus ab hostibus fuerit.

rit. nã filio nepotē q; apud hostes detētis, licet uiui ad huc sint, tamen post mortē testatoris, qui nascitur pronepos institui potest, distinguenda ergo sic uerba sunt, & ubi textus dicit, tunc deinde nepos, punctum faciendum est, & repetendum infrā uerbum, non rumperet, sequitur alius casus ad pronepotem pertinens, uel adhuc illis uiuis post mortem scilicet qui nasceretur, non rumperet. Post mortem, intellige testatoris, sicut in præcedenti

§. qd si tātū.
§. instituens

§. Omnes casus, ex quibus suus hæres post mortem suam &c. quod ait, qui nasceretur non rumperet, necessariò pronepotem intellige. Et hoc sensu omnia de plano & absq; salebra procedunt. tamen si, scio, reclamabunt ceruicostiores quidam, nec mendosi codicis confessionem admittent, quam tamen Baldo concertans, & riuialis Bartolus admittere quãdoq; nõ erubuit, si uera est fama.

Filij appellatione an nepos: item auia an proaua ueniat.

CAP. XIII.

Vbitatum est in ea quaestione, an filij appellatione nepos cõprédatur: & interpretes nostri tam prolixè id explicauerunt, ut uel integros libros cõsarcire quilibet ex eorū scriptis possit: & quoniã à ueritate longè & latè (ut dicæi solet) absuerunt, dum argumētis aduersantibus respõdere per distinctiones, subdistinctiones q; conantur, res in infinitum protracta est. Ceterum ut quid in proposito casu sit, paucis ipse demonstrat, è, scire debemus appellationem filij ad nepotes ex proprietate sermonis non pertinere, sed plerunq; ex similitudinē iuris per extensio-

à §. si inst. q
test. dar.

nem trahi b. si igitur de legis dispositiōe loquamur, pro
 ductionem hanc regulariter locū habere dicendum erit,
 nō in fauorabilibus tantum, sed & in odiosis, nisi diuer
 sa ratio inter utrunq; casum dissimile ius inducat: tunc
 enim nepos proculdubio filius existimatur d. Quōd si
 in hominum dispositionibus dubitemus, tunc filij appella
 tione nō cōtinetur nepos e, quoniam in huiusmodi acti
 bus regulariter nulla extensio fit. si uero contrahentem
 etiam de nepote sensisse præsumat, tunc secus est, præs
 sumitur autē eius uolūtas, cū alioqui dura separatio indi
 ceretur f, uel extranei suis præponerentur g: sed & ple
 runq; ex consuetudine loquēdi patris familiæ cōiungimur
 h, & differētiæ ratio ea est: quia facilius legis uerba pro
 ducuntur, quā hominū i: cum hæc non extendatur, nisi ex
 mentis coniectura: at lex legis uoluntatem semper ex
 ploratā habet, nec ea ratio obstat, quōd in testamētis la
 ta interpretatio fiat: nā id uerū est, si ita esse præsumpta
 testatoris mens persuadcat. nam & indefinitam uniuersa
 sali æqualiter pollere in uerbis legis, certū est, quod in
 hominum actibus nō est k. Sed & huic quæstioni affinis
 est nam auie appellatiōe proauia quoq; significetur: &
 ex uocabuli proprietate superiori ratione negauerim,
 quā obrē si quærat, an Iustiniani cōstitutio, quæ matri
 & auie tutelam deserit l, in proauia obseruanda sit: non
 obseruandā respondebo, quod Angelo, Fulgoso, Paulo
 Castrensi, & Pontano minus est: licet frequentius con
 trariū affirmetur. Nam & matrem auianq; solas admit
 ti, constitutionis uerba indicant, nec Imolæ, Alexandri,
 Iasonisq; responsio sollicitum me habet, dam per dictio
 nem

b l. inst. l. si
 li. d. uer. fi.
 c l. fili. ad
 ma. l. sena
 t. de ritu.
 rup. l. ij. s.
 simater. ad
 tertul.
 d l. sed & mi
 li. ubi nic.
 d neapol.
 de ex. tu.
 e d. s. si. l. qd
 si ne. d. tes.
 f l. lib. d. uer.
 sign.
 g l. Luci. de
 hæ. instir.
 h l. alim. de
 ali. leg.
 i l. cōmo. &
 s. & qd sitā
 tum.
 k bar. in. l. si
 plur. d. le. j.
 l In autē. ut
 ma. & auig.
 m d. s. insti.

nem, solus, non excludi similes casus testanturⁿ: nam id
 utiq; cōcedi posset, nisi sic intellecta uox hæc, nihil ope
 raretur^o, quòd si lex municipalis, ut aliquid inducat, con
 tra ius cōmune extēditur, quāto magis pro iure cōmuni,
 ut proauiam excludat, uox hæc interpretatione adiuuan
 da est: sed & in fauorabilibus solū, casus similes ea uocu
 la nō eximi, Barto. certissimus auctor est: at nos hoc sen
 su, odia quæ restringēda sunt, qualis est legū correctio,
 extenderemus, quid enim, si minor ratio in proauia sit
 quæ ut uerisimile est, nō tam impense pupillū amabit, ut
 gradu proximiores^q, mater uel auia facturæ sunt, licet in
 proauo sit contrā, spe propagandi generis, quid item si
 Aretini^o opinionē sequamur? qui ea dictione casus quidē
 non excludi, personæ uerò similes excludi existimauit,
 in commentarijs tituli, de acquirēda hereditate: quam
 uis Aretinum ipse non satis hoc casu probem.

§. si eius, non rectè ad usq; nostra tempora intelle
 ctum, & quomodo dubiū sit, ad Gallū, an ad Vela
 leium uterq; casus pertineat. CAP. XV.

Subsequuntur in eadem lege hæc ad literam
 uerba: Si eius, qui filium habebat, nepotem
 ex eo instituerat, nurus prægnans ab hosti
 bus capta sit, ibiq; ue uno auo & eius filio
 pariat, mox ille nepos post mortem patris atque auæ re
 deat, & c. Idem querendum est, si iam mortuo filio pro
 nepotē instituat heredē, redeatq; mortuo eo. Sed cum te
 stamentū ab eo non rūpatur, nihil refert, utrū ex iure an
 tiquo

tiquo, in ea lege Velleia excludatur. Vestigandum præci-
 pue est ad quem primus ille casus pertineat, siquidē per
 quam dubium hoc ex interpretum opinionibus factum
 est: cum ad Gallum Accursius, & cum eo plurimorum
 autoritas, ad legem Velleiam Aretinus, Paulus Castrēsis
 ad neutrum, Raphaël Comensis ad Iuliani indifficilem
 casum pertinere, prodiderint, sed quoniam coram ratio-
 nes confutare non admodū difficile fuerit, præsertim cū
 quæ ab Accursio dissiſeant, uerbis legis repugnent, solū
 hoc agendū erit, ut quæ nostra sit sententia exprimamus
 Opinor itaq; prædictum casum & ad Gallum, & ad
 Velleium spectare posse: & id tribus rationibus. Prima
 est propter capita postliminij, quorum alterum tempus
 captiuitatis respicit, & omnia illuc usq; tāquā si nūquā
 nepos in captiuitate natus esset, restituit: alterū tempus
 reditus considerat: & hoc rem Gallo subijcit, illud Velleio:
 quoniam uiuo testatore neposest. Secunda ratio est,
 nam cum nurus capta proponatur, & de reditu nepo-
 tis solum fiat mentio, sequitur ipsam obiſse captiuam:
 quo casu summo iure postliminium locum non habet,
 sed solum censebitur nepos natus ea hora, qua reuersus
 est: & ideo res ad Gallum spectabit. Sed si ex Ioannis &
 Accursij sentētia, æquitate considerauerimus, etiā quod
 mater non redeat, ius postliminij obseruabitur: quo iure
 Velleij dispositio in promptu erit. Tertia efficacius in-
 ducta ratio est, quia si ciuili iure ueritatem attendamus,
 & casus Gallo deberetur, cū tunc solum credatur natus
 cum redijt: si fictionem obseruemus, quia uiuo auo natus
 est, ad Velleiū spectabit: nec fictioni ueritas, aut ueritati
 fictio

Iaf. l. l. si is
 qui p empt.

al. j. C. dca

fictio ^b praeualere debet: cum si idem respicerent, ueritas
 b Ia. i. l. iis obseruaretur: si diuersa fictio: sed hoc casu diuersis re-
 g^o p^o emp^t. spectibus ad utrumq; tendunt, cum Galli & Velleij leges
 diuersae sint: & cum utriusq; unus sit finis nimirum testa-
 menti sustinendi prouisio, eodem quoq; contendere dici
 possunt. Cum igitur propter rationum repugnantiam,
 casus hic perquam dubitabilis esset, consultius Scauola
 uisum est, nil censere, usq; adeò re nõ utili, ut determina-
 tione periclitaretur. Quamobrem & Cato Saccus nihil
 hac in re disputat, quòd uidelicet testetur aduersus Iuris
 consulti exemplū nolle se nodum in scirpo querere. Vi-
 deamus nunc quid in secūdo casu, quem Scauola refert,
 dicendum sit, & primo quem sensum Iuriscōsulti uerba
 accipiant: amplius querendum reor: cum interpretatio-
 nes recentiorum minimè mihi satisfaciant, & communi-
 ter dici solet uariari in eo à superiore casum, quòd quae
 in nepote dicta erant, procedere in pronepote etiam tra-
 dit: intelligēturq; uoces illae, mortuo eo, id est proauo et
 nepote: quod commentum planè absurdū est, cū scriben-
 dum in textu, mortuis eis, Latini sermonis ratio postula-
 ret, Quis enim mediocriter eruditus, de duobus singula-
 riter loquatur? Quamobrē Pylleus Moguntiacus, & Io-
 annes, non pronepote, sed nepotem legunt: lacinant q;
 hoc potissimum modo legis uerba, ut ex hac & alijs ra-
 tionibus non immerito plurimorum calculis damnentur.
 Igitur ut uerum ipse intellectum aperiri, tale interpreta-
 mentū adhibendū opinor: ut dubitet Iuriscōsultus, si cae-
 pto ut in superiore casu supra nepote, mortuo filio pa-
 ter testetur, solo q; pronepote uiuo instituto decedat, de
 inde

inde redeat nepos, quid iuris præteritus ne nepos rum-
 pat: an excludatur à pronepote & nū pronepos ex Gal-
 lo, uel lege Velleia institutus sit & cōcludit à nepote te-
 stamentum non rumpi, sed eū ab hereditate excludi: qua
 propter quo iure pronepos restitutus sit non explicat:
 quoniam nullius utilitatis quæstio hæc est, eū omnino te-
 stamentū ualeat, nepos q; præteritus à pronepote exclu-
 datur. ergo in textu dū dicitur, redeatq; mortuo eo, in-
 tellige nepotē mortuo testatore reuerti: nam hoc modo
 uerba ipsa præmo iū clara, explicitaq; erūt, nec quicquā
 impropriè accipietur, & ex his illud necessariò defendē
 dū est, nepotē hūc præteritū nō rūpere testamētū, sed ta-
 men nouū hoc, aut æquitati repugnās uideri nō debet. nā
 cum non solum testamenti, & aditæ hereditatis, sed &
 medio tempore, nunquam nepos in potestate fuerit, iure
 potuit in testamento præteriri, eū successione illud rum-
 pi hoc casu nequeat: nec obest postliminij fictio: tū quia
 in præiudicium pronepotis obseruanda non est, quoniā
 iniquum sit eum, qui iusto titulo dominus hereditatis fa-
 ctus semel est, confusis bonis priuari, & testamētum adi-
 tione confirmatum subuerti: tum etiam quòd cum mater
 apud hostes obiisse proponatur, ius postliminij ex pri-
 mo capite nepos non habet, quod post Placentinum, &
 ueteres quosdā Raphaëli & Besutio, & Iacobo Puteo
 uidetur, & rationi consentaneum est. siquidem mater
 que apud hostes obiit, hora captiuitatē præcedēte obiis-
 se, ex lege Cornelia fingitur: ergo filium parere non po-
 tuit, quamobrem si primum postliminij caput spectare-
 tur, non ne lex aduersus legem fingeret de quod omnium

c In l. j. C.
de capti.

d In dicta.
s. si eius.

D. And. Alcia. Paradoxorū. k calcu

calculis reprobatum est ^c. Superest, ut ostēdamus, ad quē
 e l. iij. s. ecō casus hic pertineat, & cum Velleius utroq; capite locu
 trario. de tus sit, quādo nemine prāterito filio, substituitur nepos,
 209. posse. uel nepoti pronepos, quod in nostro casu non est, ad Vel
 leium non spectare dixerim, sed & cum Gallus de postu
 humo, ut aiunt, alieno senserit, pronepos autem uiuente
 testatore, natus proponatur (quamuis etiā si eo mortuo
 natus esset, idem iuris, quo ad successionem, seruaretur)
 ad eum uix est ut pertineat, uerum enim uero ad utruq;
 referri posse tandem placuit: ad Gallum, quoniam nepos
 uiuo testatore ciuilitate mortuus est: ad Velleium, quoniā
 uiuo testatore natus est pronepos, & id quidem ex pri
 mo capite legis.

Legem impossibilia fingere, & extrema idonea
 non requiri, & meras affamias esse quae in. l. si
 is qui pro emptore. Bartolus ex seipso de prom
 pserit. CAP. XVI.

Raditur in eadem legis particula, alia fre
 quens regula fictionem uidelicet legis nun
 quam impossibilia ex rerū natura inducere
 idemq; esse in his, quae ciuili iure impossi
 lia reputatur, nos haec temere dici quādoq; putauimus
 & in primis rerum natura impossibile est, cum qui in
 utero sit, ante septimum mensem uiuum esse. tamen pro
 nato fictione legis tum quoque habetur ^b: & quamuis
 multum se interpretes contorqueant, dum huic argumē
 to respondere nituntur frustra tamen eos sese angere, in
 fictionum tractatu Iason ostendit ^c. Et communiter di
 citur,

a l. talis. de
 lega. j.

b l. q. in vte
 de sta. ho.

c in. l. si is q.
 pro empto
 col. 75.

citur, dispensationem eam, nonfictionem esse, quoniam
 quicquid existimauerit Iason, uerba in lege posita (nimi-
 rum quodammodo & perinde) non fictioni tantum, sed &
 dispensationi conuenire possunt. Validius itaque nostrum ar-
 gumentum obstitit: nam Baldo autore^d, ex Papiniani re-
 sponso notatum est, quae per fictionem fieri non possunt, nec
 per dispensationem posse. Igitur si ante septem menses fin-
 gi non potuit natum infantem, certe nec ex dispensatione in-
 duci potuisse, affirmabimus: quod si res alioquin impossi-
 biles, dispensari concedamus, cur non & fingi? par etenim
 utroque casu ratio est. tamen si differentiam hanc ipse mini-
 me agnoscam, cum nihil aliud dispensatio haec mihi uidea-
 tur, quam fictio quaedam. Consultatur etiam communis opinio
 alia ratione. nam si aliquem letali uulnere affeceris, aliusque
 alio uulnere aequae graui eundem percusserit, & eunctantem
 animam accelerare coegerit, uterque hominem illum interse-
 cisse fungitur: cum tamen non nisi semel mori, permissam
 natura sit, & non alias, quam imbecilles responsiones
 huic argumento per iuniores adduci, cum locupletissimus
 testis est Iason^e, tum & nos quandoque diffusius ostendi-
 mus, sed & aduersus, iure civili possibilia, fictiones in-
 ductas esse, animaduertisse me in Iustiniani lege aliquan-
 do memini. Is in titulo, de iure deliberandi. Si infanti haereditas
 delata sit, & ante aditam moriatur, licere parenti
 suo eam adipisci tradit, & iure patrio possideret: tanquam
 si infanti prius delata, & quaesita esset, fingit itaque lex
 delatam & quaesitam infanti hereditatem, quod tamen
 iure civili fieri non potuit: cum infanti delata hereditas
 dici proprie non possit, & cum is adire non possit, qui nec

d l. Papi. s.
 fi. d. inoffi.
 testa.

e l. si ita uul-
 nerat ad. l.
 aquil

f In. d. l. si is
 qui. col. 184

g l. si infanti.
 C. de iur.
 delibe.
 h l. pupil. de
 acq. hare.

animum habet: admittanus ergo generaliter fingi impos-
 sibilitas per leges, si tamen æquitas subsit: quòd si ea non
 dicet, fictio nullum locum nanciscitur: qua ratione in-
 telligenda sunt iura, quæ in idipsum à doctoribus affe-
 runtur: tum aliter explicanda quæstio, Si mortuo filio
 concubina mihi nubat, nū ex eo geniti nepotes legitimen-
 tur: & non legitimari creditum est: tanquam extremum
 fictionis caput actum non esset, quia mortuus filius: nam
 id non obesse ex Iurisconsulti uerbis docemur: qui si
 mortuo, inquit: uiuo aliquem adoptauero: is filij frater
 fuisse uidetur: ut iure merito q; de albo tollendas Bara-
 toli longissimas illas habiliū extremitates censeam, quæ
 nec Romano iure probantur, & nihil ulterius sunt, quam
 in parietibus pictæ nebule.

i In I filiū
de gradi.

Omnes sensus, qui in §. forsita, per Doctores re-
 feruntur, uerbis repugnare, absurdos ineptos
 q; uideri, quamobrem aliter explicatus.

C A P.

X V I I.

Forsitan adhuc dubitat quis, an istis casti-
 bus, si nepos post testamentum nascatur, ui-
 uo patre suo, deinde ex eo concipiatur: is
 q; mortuo patre, deinde auo nascatur, an
 non potuerit hæres institui: quis pater ipsius non rectè
 institutus esse quod minime esset expauescendum: hic
 enim suus hæres nascitur: ergo & sic pronepos admit-
 tetur, qui natus erit ex nepote postea uiuo filio, atque
 si ex eo natus esset adoptatus. Seauole hæc uerba quo-
 niam ab alijs falso accipi contenderim prius ex cætero-
 rum sententiâ declaranda sunt, ut eis propositis, quan-
 to

to

tò proximius nostra interpretatio ueritati accedat, cuiuslibet noscere promptum sit: & primo Accursius ita exponit, ut tali casu controuersiam esse proponamus: Pater filio instituto, nepote praterito, pronepotem substituit, uidebatur testamentum nullius momenti esse, quia prateritus est nepos: quod expauescendum non est, cum ante filium mortuus dicatur, & idcirco successione non potuerit rumpere, sed & si pronepos uiuo filio nascatur, idem iuris est quod in adoptio quoq; pronepote procedit, Verum hic sensus & communiter consultatur, & rationibus quoq; minime probabilis est. nam cum Scauola casum se dubium proponere affirmet, quis hunc intelligi merito dicat, qui antea per illum explicatus fuerat? & quauis in superioribus nepos tempore testamenti natus esset, hic non esset, minima tamen hæc uariationem nihil magis dubiam facit. Præterea cum in uerbis Iurisconsulti nulla de morte testatoris mentio fiat, cur nos eam præter uerba inducamus? expressus enim cauilus est, si illis uerbis, mortuo patre, deinde auo, etiam proaui mortem addiderimus. nam & quis credat istos casus, quos Scauola tacite notat, ad uersiculum, nã & si filius ex interuallo precedentem referri, & nõ potius ad proximiora? itaq; aliter ex Accursij lectione fingendus casus est, ad hunc modum: Pater filio instituto, & nepote praterito substitui pronepotem, qui apud hostes illis uiuis nascitur, & post mortem eorum redijt, quo casu tanquam suus hæres testatori succedit, sed & si nõ testatore aut nepote, sed uiuo tantum filio nascatur, deinde post eius mortem redeat, succedet: & non aliter admittetur, quam alius qui

h 3 apud

apud hostes existēs à principe adoptaretur. Verū in pri-
 mis uelim. paulò diligentius doctores considerent: quia cō-
 mune hic intellectus habeat, cū uerbis textus: nam præ-
 terq̄ quod ubi dicitur, mortuo patre, exploditur antiqua
 lectio, & legitur, uiuo: dictio quoq; deinde, nō cōuenit,
 cur enim, mortuo patre, deinde auo, potius dixit, q̄ pa-
 tre mortuo, & auo: cum etiam si auus patri præmoriat-
 tur, nihil referat? Vbi item in textu de præteritiōe nepo-
 tis, de hostibus, de reditu pronepotis mentio est, non ne
 hæc sunt mera somnia? quis sanus uerbū, nascatur, intelli-
 gat, ciuilitery, cū redit, & nō potius naturaliter ex uentre
 matris? quis etiā adoptionē à principe factā hic ex uer-
 bis accipiat ubi de absentia uerbū ullum? & cū adoptio
 absentis nō nisi summa potestate per solū principē fieri
 possit, quis uerisimile credat, hunc casum à Scæuola con-
 sideratum? ut certe communi hoc intellectui nil sit pro-
 fusus ineptius, qui & diuinæ cōiectura, & ex uerborū
 cōturbationibus solū procedat, & in quibusdā quoq;
 ex præcedētis, sine superfluo sit. Quamobrē Socinus,
 ut erat in nostra hac disciplina perquam acutus, ueterū
 interpretationibus explosis, in hunc fermè modū iuriscō-
 sulti uerba explicat, ut ex consilio Galli ponamus filium
 nepotem, pronepotemq; institutum: accidisseq; ut nepos
 ab hostibus caperetur: apud quos genito pronepote de-
 cederet, qui pronepos mortuo filio & testatore redijt,
 Et quoniā in nepote ius postliminij locū habere non po-
 tuit, uidebatur pronepotem tanq̄ filium serui, non posse
 succedere: quod tamē nimis durū erat: quapropter fauore
 sustinendi testamenti, pronepos suus hæres testatori
 fiet. namq;

a Gl. in. c. fu-
 sceptū. de
 testri. li. vj

fiet. nā et iurisfictione potest aliquis suus heres auo esse, tamet si filiū nunquā habuerit, ut si aliquē in nepotem sibi cum adoptasse affirmemus. sed & hæc interpretatio à Iureconsulti uerbis perquam aliena est, cū ut supra diximus, nulla hic mētio de testatoris morte, nec de hostibus fiat: nequid quisquam deducendum ex præcedenti. §. opinetur: cum ibi de nepote tractatū sit, qui apud hostes nascitur, non de eo qui in patria natus capiatur, ut est Socini casus: nam & falsum est, ex utilitate, quæ in testamento uersetur, de cisionē hanc sustineri: cū & in textu de hoc fauore nihil dicatur: & absoum est, posse testamenti fauorē aliquid aduersus legē Corneliam inducere, cum nec fauor libertatis id possit ^b: quin & in textu uerba illa, uiuo filio, superflua, nulliusq; effectus essent. Ex his igitur nō dubito, quin omnes hæc interpretationes cōmētitie & incōcinnæ paulò doctioribus uideātur, & in posterū reijciātur, qua de causa sic uerū ipse intellectū de tot ambagibus extricandū cēseo. Fingamus ex forma à Gallo & Velleio introducta, filiū, nepotē, pronepotē institutos, substitutosq;: dein euenisse, ut mortuo prius nepote, deinde filio, uiuente proauro, pronepos nasceretur quaesitū est, an ex prædicto testamēto pronepos his succedere possit? & repellēdū uidebatur, quasi inefficax testamentum esset, quoniā eius pater nō rectē institutus erat. Nā institutio ex cōsilio Galli facta, eū admittit qui suus nascitur: nepos autem cum natiuitatis tempore ab alio præcederetur, ut suus succedere non poterat ^c, & ideo præteritus uidebatur. sed tamen hoc parum obstat: quoniam præteritio hæc nullius effectus esse potuit, cū ante

b l. diu. de
capti.

c l. cōmodif
sume. §. co.

h + patrem

patrem ipse mortuus fuerit, igitur pronepos succedet, qui suus hæres ipse nascitur: & post mortē patris nascitur, quo casu nemo eū in potestate præcedit, quod in patre suo erat cōtra, sed si pronepos uiuo testatore nō nascatur, ut in superiore casu est, sed uiuo solum filio, nunquid illi suus hæres erit? & esse Scæuola ait, perinde ac si non eius nepos esset, sed adoptatus in locum filij, siquidem ita illi suus hæres erit pronepos, quādo à nemine in gradu præceditur, sicut si ab auo in locū filij adoptatus esset: admittetur ergo ut suus hæres filio, non tamē ex testamēto proau: nā id impossibile est: sed succedet in primo suitatis gradu: nisi fortasse testamēti uerba ita concepta proponamus, ut non instituāt solum filiū, sed et eū filio substituāt, qui illi suus hæres alioquin esset: quāobrem si uiuo testatore & filio natum hunc pronepotē in casu huius ultimi uersiculi admittamus, nihilominus succedet quā si ex eo, hoc est filio, natus esset adoptatus. Sed huic nostro intellectu aduersari illud uidetur: quod si institutionē ex Galli consilio factā dicamus, cū in eo cōditio sit, si post mortem testatoris nascatur, pronepos hic nō debuit succedere, quoniā cōditio nō euenit: nā uiuo testatore natus est, sed ipse arbitror, concepta non fuisse uerba, ut ad literam in consilio Galli referuntur, sed potius paulò generalius: si filius me uiuo morietur: tūc nepos, & si nepos, tūc pronepos suus hæres esto. nam cū in superioribus casibus eas quæstiones recitauerit, quæ & ad Velleium, & ad Gallum referri poterāt, subsequitur forsitan istis casibus, & c. ut necesse sit uerba ita cōcepta fateri, ut ad Gallum & Velleiū casus hic pertineat. Et hæc quidem

quidem interpretatio mirum immodum cōuenire uerbis legis uidetur: nec efficacia argumenta possunt in aduersum deduci, qua de re cenſeo illi ad h̄erendam, donec aliquid melius aptiusq; inueniatur, & quoniam hi casus nō magis ad uelleium spectarent, quā ad Gallū, aliquibus fortasse non displicuerit in primo. §. casu intelligere pro nepotem etiam post testatoris mortem natum, ut hoc ex subiecta materia accipiatur, quōd uidelicet Galli consiliū ita requirat: nec obstiterint ea uerba, isq; mortuo patre, deinde auo nascatur: quoniam solum ea reserua tur, ut inde constaret, tametsi nepos uiti suus h̄eres institutus esset, & in alio casu pr̄teritus, testamentum tamē non uitiari.

Exheredationem post mortem filij ualere, si instituti sint uenientes abinceſtato: & aliter intellectus. §. in omnibus, quā ab alijs fuerit.

CAP. XVIII.

N omnibus supraſcriptis casibus illud obseruari Sc̄nola iubet, ut filius qui in potestate est h̄eres aliqua ex parte instituatur quoniam frustra post mortē exheredaretur. Videamus num uerū id sit, & quemadmodū intelligēdū. nā si nepotes instituātur, cū filius moreretur, exhereditato eo possunt succedere: et tamē exhereditatio h̄ec uiuēte filio confirmari non potest. nec obest Bartoli, Iasonis, ceterorumq; responsio, dum in uita filij adiuuari possent eam exheredationem tradunt, quasi conditio illa, cum moreretur, uita tempus amplectatur: quod in odiosis cōcesserim, in fauorabilibus certē solam mortem comprē-

2 l. fi. i. si de cōdi. insti.

ditur, at ut exheredatio nõ ualeat summus fauor est. Quã
 b l. q. duos. obrem ipse crediderim si nepos, uel pronepos, uel similes
 de manu. ab intestato successuri, instituti, proponantur, huiusmo
 testamen. di filij exheredationem ualere. nam si filius uerè præteri
 e l. ij. §. eod. tus, etiam contra naturam conditionalium uerborum, eo
 d in prin. l. casu in consilio Galli pro instituto habetur a: quantò ma
 Bartol. gis exheredatio hæc, quæ expressa testatoris uoluntate
 defenditur, propter utilitatem nepotum sustineri debet?
 Igitur si filius exheredatus morietur, locum institutis ne
 potibus faciet: si autem superstes erit, tunc regulam ad
 mittemus, ne talis ineptæ exheredatio filio obsit. nã Scæ
 uolam præsentis. §. eo casu, loqui arbitror, quo filius su
 peruauat: alioquin & ipse ineptè loqueretur, dum non
 requiri nepotis & pronepotis institutionem ait, si liberi
 hæredes instituantur. nam si filium mori uiuente patre
 ex Galli Aquilij formula ponamus, non ne manifestè fal
 sa Iurisconsultus traderet? nam & cum qui Gallum su
 perius reppererat, quoniam de nepotis & pronepotis
 institutione nullam curã adhibuerat, utique non decuit
 in eo ipso peccare, quo alios damnauerat, quare neces
 sariò eius uerba accipienda sunt, cum filius patri supera
 stes est: nam & à superiore. §. continenter, in hunc sub
 sequitur, in illo autem is casus fingitur, quo filius patri
 superstes sit, quod argumentum aliquè quoq; colorè no
 stræ sententiæ affert: sed multò fortius non adinuat, quod
 paulò inferius in legis uellei tractatu pronepotè succe
 dere Scæuola ait e: ita demum si pater eius institutus, uel
 exheredatus fuerit: admissa enim hac opinione cõmuni,
 exheredari non potuit, nisi post mortẽ, quæ inutilis ex
 heredatio

a §. etiam.

hereditatio esset. Quare dicendum est ualere, cum nepos iste ante filium mortuus dicatur. nam responsio, quam eo in loco tradit Bartolus, datum scilicet cohæredem, oppido quàm ariolatur. & textum coarctat, sicuti quæ à ista sone ibidem referuntur, quoniam de præcedentibus casum uariant, admittenda non sunt.

Legis Velleie uerba alia esse, itè aliter intelligenda, quàm uulgò dici solet: & si communes interpretationes admiserimus, nihil noui ab ea inductum. CAP. XIX.

Explicatio Galli Aquilij tractatu, uideamus quemadmodum Velleie legis uerba concepta erant: & duo capita habuisse in cõfesso est, quorum primum ita ad sensum fortasse erat: Qui testamentum faciet, is omnis uirilis sexus, qui ei suus hæres futurus erit, cum nasceretur instituēdi necessariò potestatè habeat quæ uerba quàmuis propriè eū hæredem respicere uideantur, qui si nasceretur tempore testamenti, suus futurus erat: tamen Iurisconsultus ad eum quoq; ex interpretatione producit, qui solo mortis tẽpore inspecto, erat suus, tametsi ita uerba sunt, qui testamentum faciet, &c. Et ideo in textu non nametsi, sed tametsi, pro quamuis legendum putauerim: alioquin Iurisconsulto Latini sermonis usus repugnabit, & crux interpretibus fixa permanebit, dum in mendose illius uocis declaratione æternum se torquebunt. Secundi autem capituli uerba hæc referuntur: si quis ex suis hæredibus
suis

suus esse desierit, liberit eius, & ceteri in locum suorum sui heredes succedant. Quibus uerbis ex Bartoli & Di ni ceterorū q̄ sententia addēdum est, si in testamēto he redes institui sunt, Sed quērēdum est, quo in casu utilis hęc legis dispositio sit: nā nullam caput necessarium esse fixo ostēdam. & cum ex primo institui is debeat, qui si nasceretur tempore testamēti suus heres esset, non ne id longe antea ex xii. tabularum lege fieri poterat, cum omnes admittant, post hūmū suam antiquissimo iure in- stitui potuisse: nec in hoc Doctores ipsi dissentiūt, neq; aliud exemplum quisquam obijciat, de nepote uidelicet, qui uiuente filio institutus, post eius mortem natus est. nam id speciatim ex Velleia inductum nō est, sed ex Scā uole interpretamento: quod uerbis legis repugnare ipse eōcedit, quod et si à Velleio introductam demūt, non ne id prius ex consilio Galli producendū erat tūm quia ni hil differt, an tempore idoneo aliquid faciamus, an ab ine pto incipientes in idoneum conferamus: b: quam regulam Galli tempore obseruari cęptam, Doctores ipsi faten- tur c. nam & Gallum ueteres leges non correxisse, sed potius præter eas consilium suum dedisse, uerior opinio est: cum ergo correctorium nō esset, cur non extēdimus: præsertim cum minor incertitudo hoc quoq; casu esset, quam in illius formula? Nec Iasonis responsio recipienda est, qui prius nō potuisse nepotem uiuo auo orituram in- stitui, tradit: quia poterat testator expectare tēpus quo nasceretur: & dein eū instituere. nā hoc nō cōsiderasse Gallam, ex eo probatur, quia idem statuisset in eo qui ui- uente auo natus esset, sed post eius natiuitatem statim uel perijisset,

a l. placet. s.
cod.

b l. i tēp. d.
hz. insti.
c Soci. i pri
ci. l.

Perisset, uel testamentum facere negocijs prohibitus es-
 set, nam & institutio, se mortuo ab aliquo facta, ad eū
 trahitur casum, quo posthumus se uiuo nascatur: quod
 Iasonis ratione attentata non procederet: sed & posterius
 legis caput superfluum dicendum esset, nam si iure duode-
 cim tabularū filio extraneus substitui poterat, quāto
 magis nepos, & pronepos natus & ex his si aliorum in-
 terpretatiōes probemus, manifestū, puto, est, celebratissi-
 mam hanc Velleij legem nihil noui induxisse: uerum po-
 tius inuētū: superuacaneā, indubitati iuris esse. quod nō
 solum absurdum est, sed etiam legum uerbis repugnat:
 & in primis dū in lege dicitur, in liberorū locū liberi
 sui heredes succedāt: cur uerbum id nouū potius ius in-
 duxisse, quā uetus retulisse, nō dicamus? cum & lex Falci-
 dia nihilo magis efficaci uerbo usa sit (hoc uidelicet, he-
 reditatem capiant) & tamen nouū ius induxisse nemo
 dubitat. Sed & Caius iuris autor: ut tales, inquit, nepotes
 substituerentur, prouisum est lege Velleia: nam si ex
 XII. tabulis id fuisset, nō debuerat ius illud ad Velleium
 referre quoniam quotiescūq; lex noua aliquid refert anti-
 quiore lege prouisum, ea prouisio non ideo noue consti-
 tutioni tribuitur exempli causa: prator ius abstinendi
 suis heredibus dedit: quod Iustiniani quoq; quedā consti-
 tutione sancitur, dicimus ne ideo ius abstinendi ciuili re-
 medio competere, & non honorario? sanē qui dicat, do-
 ctiorum sententijs conuincetur. Quin & si quicquam
 noui antiquae legi adijciatur, illud quod additum est au-
 toritatem antiquiori tribuitur, si uera est Aretini opi-
 nio. Ut igitur a ceterorum, quod uidere mihi contigit,
 sententijs

d l. tractab.
 de tes. mil.
 e l. fi. C. co.

fl. f. ij. C. J.
 ad leg. fal.
 g l. posthu.
 d iust. ru.

h Imo. ale.
 i. l. necella.
 rijs. d acq.
 heredi.
 i i. l. lex cor
 nelia. d vul
 gainst. de
 le. agn. sue
 cel. in pri.

sententijs discedam, suprascriptæ rationes me quammaxime impulerunt. & urinã tam facile uera ipsi inuenire uimus, quam aliorum falsas opiniones confutare possumus. Sed tamen (quoniã difficillimum nodũ quoquo modo soluamus, nihil interesse, Gordiano Alexander docuit) ita nos opinamur, uerba legis Velleiæ, si quis ex suis heredibus suis hæres esse desierit, liberi eius, & ceteri in locũ suorum sui hæredes succedant, perfecta esse, & nullã institutionem (quod Bartolus & alij faciunt) subinducendam, & idcirco nihil posteriore hoc capite de successione in testamento sensisse Velleiam, sed solũ de successione (ut ita dixerim) suitatis. Nã cũ duodecim tabularũ lege solus filius sui hæredis locũ teneret, nepotes et pronepotes eo defuncto in eius locũ nõ succedebãt. qđ etymus in primis ipse ostendit: dicti enim uidentur nepotes, quia successionis paternæ nepotes nõ erant, quẽadmodũ filij. unde & qui nepos posthumus nascebatur, alienus dicebatur, cum eo iure suus hæres ex testamento non esset. quã propter arbitror præteritos testamẽtum eo tẽpore non rupisse. Id & hoc qualiquali colore probabile est: quod

k l. q. se pa-
tris. C. vn
de libe.

omnium sentẽtia constat k, eo iure in suis heredibus successorio edicto, de persona in personã locum non fuisse: quod quamuis ex eo inductũ nõ diffiteor, quia abstinentiã facultatem nõ habebant, tamen & hanc rationẽ in causa extitisse crediderim. nam & alias differẽtias inter filios & nepotes annotauimus: qualis illa, filiũ purẽ solum institui posse, nepotem sub quacunq; conditione potuisse: quod Paulus Castrẽsis tradidit¹. Non igitur absurdũ suc apparatus rit, & hãc quoq; differẽtiam eo antiquissimo iure inter filios,

filios, et ceteros descendentes cōstitueret: cum præsertim
 nusquam contrarium in ciuili disciplina probetur. at id
 induxiss: Velleiū & eius uerba expressim declarant, &
 ex Alexandri imperatoris cōstitutione confirmatur, qui
 ad neptem præteritam scribens m: Mortuo, inquit, patre
 tuo uiuo auo, sine impedimēto legis Velleia. succedendo
 in patris tui locū, rupisti aui testamentum. sed longè cla-
 rius Iulianus Casar: qui superuixit, inquit, auo pater,
 quamobrem non potuit nepos ex lege Velleia in locū pa-
 tris sui succedere. & rescindere testamentum: ut ex his
 uerbis, nisi manifesta calumnia opprimamur, nostra hæc
 opinio per quam dilucidè probetur, et alie confutentur.
 Ex quibus traditū est, Velleium casus solum eos introdu-
 xisse, quibus testamenta confirmētur, non qui rumpant.
 non ne id imperatorie illi constitutioni aduersatur? Nec
 obstat eorum argumētum ex Iuliani indifficili casu: quo
 niam quā inepitè textus ille declaratur, sequente capitu-
 lo ostēdam. Sequitur ergo, Velleiū lege introduxisse, ut
 sui heredes in præcedētium mortuorum gradū succede-
 rēt: non autē quicquam de hereditate locutum. Sed quo-
 niam necessarium est, ut sui præteriti rumpant: instituti
 uel exheredati non rumpant, sequitur noluisse etiam ut
 instituerentur, uel exheredes fierent: quod primo capite
 notatum fuit: que uerba generalia sunt, & omnem com-
 præhendunt, qui suus heres futurus erit. Sed Iurisconsul-
 tus, qui caput illud interpretabatur, ea intellexit om-
 nni casu procedere, præterquam in eo, qui antè à
 Gallo inductus erat: uidelicet cum nepos, pronepos, &
 ceteri, post mortem filij, & dein testatoris, nascerentur
 & id,

m l. iij. C. 100

n In l. si quæ
filiū. C. de
inoff. test.

Et id, ne quicquam alienum Velleio tribueret, alioquin
 ex Velleij uerbis, quæ generalia sunt, etiã Galli casus cõ
 præderentur. Et nostra huic interpretationi solum ar
 gumentum id aduersatur: quod si sustulero, nihil erit
 quod syncerus iudex auertatur, quim in sententiã nostrã
 pedibus statim eat. uidetur enim falsum esse modòs in sui
 tate succedendi à Velleio introductos, cū etiam tempore
 Galli nepotes, et pronepotes succederent, rumperentq;
 testamētum, uerim ipse arbitror, Galli cõsiliū nō ideo
 præstitum, ne testamētū rumpere tur: sed quoniam ini
 quum illi uidebatur. nepotem ab aui hereditate excludi:
 qua ratione etiam motus quandoque Iustinianus, nepo
 ti non suo hereditatem dedit. Igitur si quando in consilia
 Gallii cauet Scauola, ne testamētū rumpatur, id est,
 non quod Galli tēpore rumpere tur: sed quod ex lege Vel
 leia id postea inductum sit: quamobrem cum dixisset sua
 perius, ubi filius et pronepos instituti præterito nepote
 essent, testamētum rumpi, si nepos filio superstes esset:
 subiungit et eū casum ex sententiã legis Velleiã esse. Affir
 memus itaq; hanc conclusionem, nepotem præteritum, le
 ge duodecim tabularum, in casu Galli nō rumpere testa
 mentum, et ab auita hereditate excludi: quãuis si testa
 mentum factū non esset, ad successionem uocaretur. sed
 non sequitur, intestato succedit, ergo et cõtra testamē
 tum: diuersa enim hæc esse, et Accursius, et Bartolus,
 et ceteri omnes auctores sunt. Ex supradictis igitur cõ
 eludendū est, secundū legis caput nihil antiqui iuris atti
 gisse: primum uero id cauisse, ut institueretur, qui futuri
 erāt sui heredes, ne præteriti rumpere tur, cū iure ueteri nō
 rumpe

od. l. si qd fi
 lium.
 p. s. nã & si fi
 li. & s. qd
 si is.

q. s. & qd si
 tantum.

r. l. Titi. de
 suis & leg.

sin. l. j. i. p. t. i.
 gl. ij. de cõ
 tratabu.

rumpent. ceterum quoniam uerba generalia erant, & antiquos galli casus comprēdi posse: tametsi Scæuola, ne inuentione sua Gallus fraudaretur, eos solū Velleio uendicauerit. qui ex uerbis Galli non cotinerētur. & ex hac declaratione sequetur Iuriscōsultum Scæuolam in. §. uidentium, addubitasse, utrū captiuo filio impediretur nepos ex lege Cornelia patri, in sui hēredis primum gradum succedere: & non impediri existimauit. nam si de successione hēreditatis loquamur, dubium id magis erit: licet hoc in articulo Socini rationes perquam frigida sint.

Iuliani indifficilem casum non ita à Doctoribus interpretari debuisse, uti factum est: & quē sensum habeant illa uerba, non permittit institui,
 &c. CAP. XX.

Subsequitur qui in difficili est casus, si filiū habeas, & nepotem nondum natum instituas, isq; nascatur utuo patre suo, ac mox pater deccdat, quid iuris? & uidebatur huismodi nepotem ex lege Velleia, ut institueretur, prouisum non esse: quamobrem non rectè institutus, rumperet testamentum. Nam aut loquimur ex primo capite legis, & illud eos proprie respicit: qui si nascerentur tempore testamenti, sui hēredes futuri essent: quod interpretatus est Scæuola: procedere etiam in eis, qui non testamenti, sed natiuitatis tempore, sui hēredes erunt. at in predicto casu hic nepos nec testamenti, nec natiuitatis tempore est suus. Aut querimus in secundo capite, & illud in suiatis successione liberōs admittit, qui in

D. And. Alcia, Paradoxorū. l. tertium

rerum natura sunt. Igitur non permittit institui nepotem, quia non loquitur, quo ad successionem nepotis in testamento, sed solum de suorum heredum iure: uerum uetat rumpi, quando nepos est institutus, uti in casu nostro agitur: posterius enim caput solum de successione sui tatis (sic facilius intellectus causa loquor) tractat: prius uero de successione hereditatis: sed neutrum hoc casu loquitur. uetat igitur rumpi, quia facit ut in locum filij succedat: & cum reperiat se institutum, non rumpat, & hoc sensu puto accipienda ea uerba esse, quae dum quadruplici interpretatione Accursius exponit, non ne uidetur fateri ea se non intellexisset ut non immerito communitia reprobetur ^a tamen si & illi ipsi autores suum communitum non defendent, dum uidetur dicunt a Iuriconsulto scriptum posteriori capite, non permittit institui, sed uetat rumpi. non permittit (inquiunt institui) quia prius ea potestas ex x i i. tabularum lege introducta erat. nam si lex x i i. tabularum induxisset ut instituerentur, non ne etiam ne rumperent, cum instituti non rumpant? Sequitur uersiculus porro, in quo Raphaël existimauit Iuriconsultum ironice loqui: at certe Raphaëlem ego ridicule: alij uero interrogantis nota scribendum, quod contra uocis naturam est. quare interpretari Scauolam uelle, nepotem hunc potuisse institui utiliter: hoc est, ex interpretatione legis: tamen si ex uerbis nullo iure potuit: & eadem significatione, utiliter, hic accipiendum est, quae & actionem utilem ^b dicimus: hoc est, quae ex uerbis legis directa non oritur, sed ex interpretatione conceditur. & quamuis Scauola ita concludat, Iuliano ta-

^a In. d. 5. ille casus.

^b bar. i. l. curatoris. C. & neg. gef.

men

men uisum est, non ex interpretatione tantum, sed ex uerbis quoq; Velleij casum huc explicari: nimirum commixtis legis capitibus, cum primum locum habeat, nepote in defectum filij substituto, & secundum generaliter loquatur, si quis suus haeres esse desierit, liberi in eius locum succedant: & sic etiam si tempore testamenti nondum nati sint, & quamuis sui non nascantur.

Tertij Libri Finis,

ANDREAE AL CIATI PARADOXORVM

Iuris ciuilibus Liber Quartus.

PROEPIVM.

NOLEVIT apud nostros professores ea consuetudo, ut quorietumq; legē aliquam interpretentur: ex ea quaedam pronuntiata eliciant, quae notabilia dicuntur: tum ex eis Accusij, mox Bart. commentarios trahant, eosq; referant, & ad uerbū penē explicent. quē morē tã:esi pinguioris Mineruae scholasticis non omnino inuicem cretam, studiosis tamen nihil condaucere arbitror: quod uidelicet nimis longa, hac interpretatio in causa est, ut integro anno sex, aut rursus totidem leges, & non eo amplius exponantur. at non ita nos docuit in Digestorum prooemio Iustinianus, aut Vl-

pius

l 2 pius

pianus ipse, si dum pratorii edicta declarat, eius exempla sequamur. quãobrem hinc factum est, ut cum ex pluribus responsis eadem notabilia colligantur, repetita toties erambe in causa sit, ut ingentia hæc in iure civili uolumina conscribantur: nemoq; sit tam ieiunus & sterilis, qui non fluentis sona hæc (ut Lucretij uerbo utar) scaturigine quam plurimis uoluminibus exuberet. accedit his, quòd barbaris uocibus maxima quæq; inculcantes, eademq; sæpius referentes, dum commentorum triplicationes, quadruplicationesq; & expositionum nouas expositiones inducunt, ingentem librorum cumulum conficiunt, quòd si exemplo ueterum scriberetur, quos interpretes uix capit bibliotheca, enchiridion comprehenderet. Deum Opt. Max. testor, ea quæ relaturi sumus cum à me ex hac recentiorum consuetudine scripta essent, sesquiuolumen occupasse, & nunc Latine dicta uix breuissimum libellum implent.

Bonorum possessionis definitionem, tametsi nihil subinducamus, ueram esse: Iurisconsultumq; optimè defendi: tum alia quadam responsa declarata secus, quàm ab alijs traditam sit.

C A P. I.

Bonorum possessio est ius persequendi, retinendiq; patrimonij, siue eius rei, quæ cuiusque cum moritur, fuit. Definitio hæc bonorum possessionis quamuis à Labeone, Vlpiano que Iureconsultis tradita sit, uulgò tamen malè accipitur, ut uel bonam illam definitionem non esse, uel aliqua illi addenda esse uerba, fateri necessarium sit: & cum

CONUCC

a l. iij. §. j. de
bo. posses.

conuenire etiam hereditati uideatur, Accursius differen-
 tia causa adiungi debere existimat, nō simpliciter ius, sed
 ius pratorium esse. quod tãctsi Bartolus, Alexander, Cor-
 neus reprobenb, nihil tamen adferunt, quo definitio hæc
 sustineatur. Vt igitur huiuscere ueritas prodeat, scire
 debemus, quotiescunq; accidit ut aliquis moriatur, inde
 mortui locum ante aditam hereditatem quoddam ius suc-
 cedere, quod defuncti personam refert: idq; ius heredita-
 tem dici, cum Bartolus autor est, tum alij penè omnes
 probant. acquiritur autem & ex lege XII. tabularum,
 ut in agnatis, & ex senatusconsultis, qualia sunt Orficia
 num, Tertullianum, & id genus similia, plerunq; ex con-
 stitutionibus principum: & hi omnes modi iuris ciuilib
 sunt, est & alius, qui iuris prætorij est (quamuis extra or-
 dinem specialis casus, quãdo cõceditur, dubitari solet)
 & ad possessionem bonorum petendam inductus est: &
 quãuis bona ipsa aliquis apprehenderit, non tamen dicitur
 bonorum possessionem habere, donec prætorem adierit,
 & officio iudicis petat bon. poss. sibi decerni: & prætor
 decreuerit. est igitur bonorum possessio ius persequendi:
 quoniam qui officium iudicis implorat, persequi dicitur.
 & huiusmodi petitio persecutio est, & extraordinaria
 actio, retinendã q; quoniã tametsi bona ipsa retineamus,
 persequimur tamen, ut prætor decernat: & ideo copula-
 tiua dictione usus est Iurisconsultus: quoniam quamuis re-
 tineat aliquis, necessarium tamẽ est, ut persequatur, nam
 si cõmunem ceterorum sententiam probaremus, debuisset
 distinctiua legislator uti, non ea coniunctione, & eũ
 dici soleat bonam definitionẽ ex proprio, & genere, &

b In ru. C.
q admit.

c In ru. ff. d
acq. hære.

d s. septima.
Inst. de bo
no. poss.

e l. pecuniã.
s. persecutio
nis. de ver.
sig.

l ; disse

- differentijs constat, in hac ius ad genus, persequendi ne
 tinendiq; ad differentias propriumq; refertur. Nam per
 bonorū possessoriam hereditatis petitionē si retinemus,
 nō persequimur: & per hereditatē neq; nobis, quod ha
 bemus persequendi ius est: sed in bonorū possessione ali
 ter est, cū etiam si res possideamus, necessarium tamē sit
 iure ueteri decretum, quod nec mutatum esse defendi pos
 set: licet in contrariam sententiam frequentius itum, su
 perioribus libris ostenderit. Igitur in quacunq; bo
 norum possessione, etiam proprie loquendo, hereditatē
 adire fortasse non sulsō profitebimur: cum idē iure prae
 torio bonorum possessio nobis acquirat, quod ius ad eundē
 in ciuili lege hinc Imperatores Diocletianus, Maximia
 nusq; Augusti, puberem agnoscentem bonorum possessio
 nem, posteaquam ei fuerit, hereditas delata, pro herede
 gerere non ambigi testantur. h. quamobrem si quis ciuili
 aliqua sanctione hereditatem adire prohibitus, corā prae
 tore decretū interponēte, adire se hereditatem dixerit,
 recte agnouisse eum bonorum possessionem, cum Fulgo
 sio crediderim: dicemusq; adiuisse hūc hereditatem pro
 pter bonorū possessionem, hoc est, ius ad eundē, quod prae
 tore autore cōcessum est. Sed quid si dicat uelle se here
 dem fieri? & licet bonorum possessores loco heredum
 sint, non tamen idem iuris esse, quod superiore casu arbi
 tror: cum tamen si equiparentur, bonorū tñ possessor hae
 res nō sit: nec enim sequitur, hereditatē habet, ergo hae
 res est. & hāc definitionem ita intelligendam esse, etiam
 Bartolus existimauit: sed quoniā obscuris admodū uerbis
 loquitur, posteriores ea non percipientes, aliter atq; alia

ter declarauerunt, uaria q; aduersus Iurifconsultum argumenta effinxerunt, ut ante nos natatore quopiam De lio (quod in prouerbio est) indigerent.

Cur ex agnitione bonorum possessionis filius familiæ nã obligetur, noua ratio allata, ceteris confutatis: & quid sit uotum in iure ciuili. CAP. II.

Vr ex omnibus contractibus, præter mutuum et uotum, filius familiæ obligatur, ex acquisitione bonorũ possessionis non obligatur: an quod huiuscemodi agnitio uoto, ut Batolus ait, æquiparatur? cum ex sola uoluntate pendeat, & ut diximus, uotum non obliget: quod Paulo Cæsare, Alexandro, Aretino, Lasoni non uidetur, cum solo animo subsistat uotũ. at in bonorũ possessione etiam quedã facta requiruntur, ueluti ut uoluntas ipsa exprimitur, & ut decretum interponatur. sed hæc replicatio me parum mouerit, quoniam tametsi ea, quæ Deo uouemus, nulla demonstratione egeant, cũ is cordis scrutator sit & et mentem solam consideret: uota tamen, quorum in iure ciuili mentio est, aliam significationem habent. nam inter pollicitationem & uotũ hoc interest, quod illa promissio est simplex reipũ. uel ciuitati facta: uotũ uero dicitur, cũ principi aliquid promittimus: nam quãuis princeps se acceptare non profiteatur, ex uoto tamen obligamur, præterquam si filius familiæ simus. Igitur cum uotũ ex unius tantum contractu concepiatur, & in eo factum requiratur, hoc est uerborum promissio, potest dici aliam

a In. l. q. alie
na. de acq.
hære.

b xiiij. qu. v.
si quid.

c l. si quis rem
s. uoto. de
polli.

quam similitudinem cum bonorum possessione hereditariaque habere: cum huiuscemodi aditio solum unius factum expectat, & declaratione animi opus sit. ergo ab argumēto recentiorum hoc pacto Bartolus defendi potest: quamquam non multum nobis arrideat, ut quoniam in aliquo similis uoto sit bonorum possessio, idcirco idem ius habeat certè & contractus uoto similes sunt, & tamen diuersa semita gradiuntur. an igitur uerius, quod Raphaël Comēsis, Ioannes ab Imola, Paulus & Alexander ipsi malunt: id esse, quia filius ipse, cum nihil sibi acquirat, sed patri omnia lucretur, æquum non fuit eum obligari, cum secū dum naturā sit, ad eum pertinere onera, cui emolumenta præstantur. sed hoc facili admodum, & uulgato argumēto exploditur: nam cur non idem in contractibus, in quibus licet commoditatem patri filius familiās acquirat, ipse tamen uinculo ciuili teneatur? an ergo quod Decius senior & Iason crediderunt, qui hereditatem aiunt ius indiuiduum esse, nec pro patre acquiri posse? quamobrè cum pater totum sibi emolumentum adipiscatur, ad eum quoque, non ad filium obligationes, hereditariaque onera pertinere meritò debuerunt: sed & contractus indiuidui sunt, ut meritò à Decio iunior consutentur. nam et si in oneribus hereditarijs eorum sententiam admisermus, non tamen quicquam oberit, quo minus filius ipse ratione quasi cōtractus, hoc est, aditionis per eum factæ, debuerit hereditarijs creditoribus obligari: non ex arte alieno, quod testator debuit, sed ex suo ipsius contractu an uerò quod Arctinus antumat B?is tradidit filium non obligari, quoniam nihil sibi acquirat, qui non ex se, sed

d In. d.l. q
aliena.

e In. l. in. C.
quodm Iaf.
i. l. j. eo. tit.

f l. si q's aliā
de sol.

g d.l. q alic.

sed propter patre adeat: nec in illo ius resideat aliquod, sed solum quedam ad eundem facultas, quae iuris non est. In iuribus igitur filius familiaris obligatur, in ea facultate minime: quia iuris non est cum ius ipsum in patre resideat solumque quod facti est, in filium transeat. sed et hoc falsum ipse putauerim, cum Iurisconsultorum responsis traditum sitⁿ. ius ad eundem in seruorum filiorumque persona situm esse, quamuis in bonis dici non possit: quoniam ab aliorum iussu, patris uidelicet, uel domini robur omne dependeat: nam et ita Bartolusⁱ frequenter scripsit, et alij cum imitati sunt. Conuincitur enim expressa lege, potestatem eam ad eundem non facti, ut Arctinus putauit, sed iuris esse. nam etiam si facultatem eam facti dixerimus, cur non idem iuris esset in contractibus, qui facti esse putantur? an itaque uerior Decij iunioris ratio? qui filium adire pro patre ait, et ideo id non agere ut se obliget, quamobrem praeter uoluntatem suam obligatus dici non debet^m, uerum (te appello Deci) cur non et in contractibus idem praesumimus, cum eorum commoditas ad patrem deuoluatur? quod si obligarentur in aditione filij, certe praeter eorum intentionem id factum credibile non est, cum et seire leges praesumanturⁿ, et illarum dispositionibus contractibus suis obsequi^o. Quid igitur dicendum est? ipse autem a Bartolo minime descenda, aut non idem iuris creditoribus hereditarijs, quorum opera in aditione necessaria non est, acquiri dixerit, quod in contractibus ipsi, qui cum filio familiaris contrahit, ex cuius persona substantia contractus capit: in his ergo obligatur, in illo non obligatur. solet enim ex Accursio P tradit, factum, in quo quisquam uersatur lon-

h l. pti. ad legem sal.

i In d. l. pti.
i l. fi. C. de pa. i l. ispo test de acq hered. i l. nec empt. de lib. leg. k l. cōsili de cur. fu.

l In d. l. j.
m l. nō oīs. si cer. pec.

n l. leges. C. de leg. o l. qdā. de ver oblig.

p l. j. C. si ad vend.

l s gè effi

gè efficacius esse, quam quod nil agenti per alios quaeratur.

Materna bona ad filios familiās iure digestorū ratione dominij pertinuisse: firmissimisq; id rationibus defendi, licet contraria opinentur Doctores.

CAP.

III.

Lris ueteris regula est, quicquid filius familiās lucretur, patris eius fieri^a: quod iure digestorum etiam in omni aduentitio peculio ueram esse existimarunt, quamobrem bona materna quamuis ad filios deuoluerentur, ubi tamen ab eis adita esset hereditas, statim patri quaerebantur, quod cum nimis rigidum esse Imperatori Constantino uisum esset, is lege lata sanxit, ut filiorum quidem dominium esset, patri autem usufructus in illis bonis relinqueretur: et ita esse Accursij, Bartoli, ceterorumque communiter calculo probatum est^b: at non Ricardo Malumbi ita uisum fuit, qui idem ante Constantinum de iure digestorum fuisse scribit: cuius sententiam nemini non reprobata, ipsi nos probamus, et tam ueram esse opinamur, quam quae maximè est: et pluribus legibus probari iamiam demonstrabimus: et in primis in tractatu de inofficioso testamento Iurisconsulti Pauli autoritate sustinetur^c: qui si pater inofficiosum uxoris suae testamentum dicat, uictoriae commodum filio parare eum tradit, nam quis Iurisconsultum intellexisse solui de iure ad eundem meritò interpretetur, ut Bartolus facit? quid enim commodi in eo est, si statim, ubi filius adiit, integrum ius in illis bonis patri quaeritur^d patris utique,

^a l. placet. d. acq. hære.

^b In. l. j. C. quidam.

^c l. filius. de inoff. test.

^d in l. iij. s. ite si quis. de le. j.

utique, non filij commodum est, qui ipse pleno iure fru-
 tur. utilitatem enim, quæ nec momento apud filium resi-
 deat, non considerari uulgò notum est: nam & cum illis e l. fi. C. de
 uerbis patrem Iuriscòsultus ratione utilitatis prætereat, bo. quæ li.
 & filio commodum queri testetur, quàm quæso absur-
 dum est, cum illis uerbis exclusum accipere, qui semper
 fruetur: & eñ nominare, qui nec momento dominus futu-
 rus sit sed & longè clarius pro nobis est Caius Iuris at- f l. penul. ad
 tor, qui in titulo ad Tertullianũ: Sacratissimi, inquit, im- Test.
 peratoris nostri oratiõe cauetur, ut intestate matris hæ-
 reditas ad filium familiãr, tametsi in aliena potestate est,
 pertineat. quæ uerba si ab his Doctoribus annotata fuis-
 sent (primus enim ipse, ut opinor, responsum id animad-
 uerti) certè nemo non hanc iuisset in sententiam, quæ eo
 uerborum contextu pluribus modis probatur: tum quòd
 uerba cum effectu accipienda sunt, tum quòd minimè per-
 tinere creditur, quòd momento pertinet, adde quòd
 & Bartolus, pertinere, inquit, ad nos ea res dicitur, quæ
 nostram utilitatem spectat. si enim aliorum opinionem se-
 queremur, nullo esset filio utilitas, nec aliquod commo-
 dum, nisi fortasse spes quedam succedendi in patris bo-
 nis, quam iure ciuili reprobata, nec consideranda se-
 pissime Bartolus scripsit, & alij consenserunt. nam & h In l. si q.
 si acquiri filio huiusmodi bona & deinde patri, unà cum 5. pertine-
 alijs senserimus, Iuriscòsultus ineptè locutus esset. cur re. ff. d. ede.
 enim dicat sacratissimi principis oratione cautum, quòd
 ante eum Orficiano senatuscòsulto traditũ erat? quòd si
 exèplo Iustiniani docemur nefas esse aliquè legum à se la-
 tarum titulo defraudari: non ne impudenter à Iuriscò-
 sulto

§ In. l. ij. §. i. a fulto factū effectū qui quod Orficiano tribuendū fuerat,
 ca. C. d' ve. principis orationi ascribit : nam & Iulius Capitolinus,
 in. ca. u. summae fidei historicus, in Marci Antonini philosophi,
 & imperatoris uita: eū de bonis maternis legē tulisse au-
 tor est, ut dubio procul apud me sit sacratissimum hunc
 principē esse, cuius iuriconsultus mentionē fecerit, eius
 enim oratiōibus alia quoq; cauta esse, alibi ex digestorū
 uolumine apparet: quale illud, ne transactio in alimentis
 admittatur^k, & si qua similia, & si hāc opinionē sequa-
 mur, respoⁿdedum erit duobus argumētis, quorū primū
 ex Iuliani respo^so deducitur^l, is in tractatu, si quis omi-
 sa causa testamēti, tradit, si in bonis maternis nomine fi-
 lij pater bonorū possessionem petierit, & aduersus edic-
 tum cōmittat, in patrem legatorum actionem dandam:
 sed cum lex illa ante Marcum Antonium edita sit, eo iu-
 re bona omnia patri querebantur. Iulianus enim in consi-
 lio fuit Hadriani imperatoris, qui diui Marci auus fuit,
 quod apud Aelium Spartianū in Hadriano relatum est.
 sed & dicere possumus, ex eo Iuliani respo^so nihil in nos
 probari, cū in eo nil sit quo exprimat, hereditatē pa-
 tri acquiri: nā quāuis nomine filij bonorum possessionem
 adierit, possumus interpretari adisse eius mādato, cū bo-
 norū possessio per procuratorē agnosci possit^m, & quā-
 uis in patrem actio legatorum detur, ita dari fateamur,
 non tanquā in dominum, sed uti aduersus procuratorem
 priusquam rem ratam filius habueritⁿ, nam si communes
 interpretationes ibi tradit^{as} sequamur, necessarium erit
 ariolādo subinducere, rem ratam à filio habitam: de qua
 re in textu uerbū nullum. Secundū quod nobis aduersari
 uidetur

§ l. cū hi. de
 transf.

§ l. si filius
 meus.

§ l. Paul. de
 acq. hare.

§ Arg. l. fili^o
 ca. de proc.

uidetur. est argumentū quod ex contrario legis sensu cō-
 ficitur: etenim probari uidetur in bonis maternis iussum
 patris nepotes, qui in aui potestate erāt, requisuisse, ut
 hereditatē adirent, quamobrem nihil actum esse: quod si
 aui iussum implorassent, a quo acquiri: quod ex Ricar-
 di opinione ego interpretor, acquiri ratione usus fructus,
 non tamē quicquam iure domini ad eam transire, ac qui-
 ri enim etiā illud dicitur, quod ratione traditionis tan-
 tum acquiritur: quod et in uerbo accipere plerūq; an-
 notauimus. Igitur nihil obest, quin nostra hęc opinio
 probabilis sit, quę duabus quoq; Cesarū cōstitutionibus
 adiuuatur, quarum prior: bonorū, inquit, possessio etiā
 emolumētum patri allatura: ut implicatius illa particula
 ostendat aliquam bonorum possessionem esse, quę emolu-
 mentum patri non adfert, sed quoniam uarijs respōsioni-
 bus argumentū id eliditur, posterior constitutio, quę Iu-
 stiniani principis est, paulo ualidius impellit, qui, in uen-
 teris, inquit, iuris obseruatione multas esse res animadu-
 uertimus, quę extrinsecus ad filios familię ueniūt, et mi-
 nimē patribus acquiruntur: quemadmodum in maternis
 bonis, quid enim magis propriē ius uetus, interpretabi-
 mur, quā digestorū, cū huiusmodi ita soleat à Iustinia-
 no appellari? Non me latet pro communi sententia indu-
 ci posse superscriptum Pauli, uel alij codices habent Tri-
 phonij libro disputationum vi i. respōsum, si dum in co-
 dicitur alij commodum uictorie parari, non alij, sed illi
 legatur: intelligamusq; de filio accusante loqui Iurifcon-
 sultū, nō de patre, sed contra hanc lectionem omnium anti-
 quorum codicum, quos equidem uiderim, fides est, nega-
 ritamen

ol. j. C. de bo-
 nat. l. fili-
 sa. de her.

p l. i. l. natu-
 de præseri-
 ver. in pri-
 q l. j. C. quā
 adm.

r In. l. cū o-
 portet. C.
 de bo. quā
 lib. in pri.

s d. l. filius

ritanen non potest, controuersi iuris articuli hunc esse.
 Qui iure civili prescriptione xxx. annorū legi-
 timā hereditate excluditur, num uti cognatus tan-
 tundem temporis habeat: & qui iuri civili renun-
 ciavit, num ex capi. unde legitimi succedat: & an
 bono. poss. unde cognati, hodie sublata sit.

CAP. IIII.

Vm tres gradus in successioneibus prætor fe-
 cerit, liberorum, legitimorum, & cognato-
 rum: & quamuis ab uno quisquam exclusus
 sit, nihilo tamen minus ex alio capite succe-
 dere eum permiseryit, dubitatum est, num idem iure ciuili
 sit, ut si filius familiars per prescriptionem xxx. anno-
 rum ab hereditate patris repellatur, possit dein uti agna-
 tus admitti uel xxx. alijs annis transactis, tanq̄ cognat-
 us hereditatem capere. & in facti questione interro-
 gatus Bartolus, posse respondit, quem Baldus, deinde
 & Alexander, ceteri q; probauerunt, nemo q; in præ-
 sentem diem animaduertit, inter consilia Bartoli Fran-
 ciscum Trigrinum contraria opinatum: quam senten-
 tiam audacter aduersus aliorum rationes tuetur. Siqui-
 dem quamuis iure prætorio tria hæc capita constitu-
 ta sint, ut omisso uno, alterum supersit, non tamen id
 considerari iure ciuili credit, quod filio tantum heredi-
 ditatem deserit: non quidem ut agnato cognato'ue, sed
 solū uti filio. alioqui iure ciuili emancipatus est, uti cogna-
 tus admitteretur, quod falsum est, sed omnino magis no-
 uā quedā in eo cōsilio opinatū Trigrinum animaduerti:
 nam cām nouissimo iure differentia agnationis cognatio-
 nisq;

a l. j. quib.
 de suc. edi.

b Cōf. cxxix
 quidā ba-
 buit.

c In. l. ij. de
 acqui. hæ.

d Cōf. clviij
 prædictæ
 rationes.

e s. emancip.
 isti. de suc.
 abintest.

nisq; sublata sit, cū qui à capite, unde legitimi uocantur, exclusus sit, nti cognatum quoq; repelli existimauit, correcta q; in hoc uetera iura, quibus simul differētes hi successio nū modi credebantur: quod & in amplioribus cōmentarijs Angelum sensisse quandoq; annotaui: Sed hæc posterior opinio haudquaquam mihi defenai posse existimatur: nam cū lex, qua huiusmodi agnatorum cognatorūq; differentia sublata est, idcirco sit promulgata, ut latior uia in successionebus esset: cur cōtratiū effectū hoc casu operari debeat, nō uideo: præsertim cū differentia ibi tollatur, quæ inter unum qui cognatus, & alium qui agnatus esset, habebatur. quod ergo in diuersis personis statuitur, in eadem extendendum non est: cum in correctorijs, quæ lex in simplicibus loquitur ad casum mixtū trahi non debeat. sed & cum capita hæc ex iure prætorio inducta sint, lex, cuius solum conformis disciplina respectu correxisse existimāda est, nō propter edictū prætoris k. Cum enim diuersa sint, alteri alteri nil conferre potius credendum est, nisi expressim res constet. sed & dubium est, si agnatus aliquis, qui iure ciuili admitteretur, repudiauerit, num ex lege prætoria per caput, unde legitimi uocantur, hæreditatem queat adipisci? & ex Bartoli uerbis posse dicendum est, dum cum qui senatusconsulti Orficiani beneficio renunciauit, nō habere bon. pos. legitimis concessam arbitratus est: sed hæc sententia omnibus suffragijs reijcitur m, quam tamen nos esse probabilem existimamus. Nam cum prætor his bon. pos. unde legitimi uocantur, concedat, qui ex lege xii. tabu. uel constitutione, uel senatusconsulto uocantur n: &

f ang. i re. l.
q se patris.
in ij. col. j.
vā libe.

g In aut. de
succ. abin.
tes. i prin.

h Arg. l. le.
gñaliter.
d'adi. lega.

i l. si ita d' i
iult. rup.
mod. i. s.
& quid si
tantum.

k s. repe. in
sit de ser
ui. co.

l vide alex.
i. l. si. C. u.
de legi.

m in. l. C.
qu nō pe.
par.
n l. gñaliter.
ude le.

qui

qui semel repudiauerit nō uocetur, consequēs est, ut nec bono. pos. illi cōpetat, connexae enim sunt, bon. pos. unde legitimi uocātur, & iure ciuili hereditas: quamobrem una sublata, tolli quoq; aliā uerisimile est p. nam & Accursius q. licet obscuris uerbis, tamen pro nobis est, dū filium quī bon. pos. unde liberi uocantur repudiauerit, ita demum sibi ipsi succedere tanquam legitimū tradit, si iure ciuili uia adhuc habet. & hoc est quod dicitur, cessante legitima successione nō admittendū. & quamuis alibi praetor se admittere testetur eū, qui iure ciuili herese esse potuerit, intelligēdum est, & etiā in praesentiarum pos sit, quod ex eius sequentibus uerbis colligi potest: nec obstat regula iuris, quoties ex duplici iure, quisquam uocatur, uno repudiato aliud superesse: quoniam eam tūc ueritate niti crediderim, cū altera uia alteram non respicit: quod in casu nostro non est, cum in huiusmodi connexis utrunq; simul tollatur. & haec sic defendi posse opinor, ut tamen in filio qui in potestate moriētis fuerit, nullum locum sibi uendicent: quoniam is tamen si iure ciuili remotus sit, tamen tria capita adhuc ex iure praetorio illi remanebunt, nimirum quia hoc casu sese haec iura ex edicto non respectant.

Quid in causa sit, ut hereditas non adita nā transmittatur reiectae aliorum rationes, & noua assignatur. CAP. V.

Utrum non adita hereditas non transmittitur? Cum huius rei tres rationes assignaretur, clarissimus legum interpres Iason falsas esse eas existimauit: atque ita consueuit, ut

ol. ij. §. fi. un
de le.

p In trāslat.
de constit.

q Ind. l. j.

g Ind. §. fi.

h l. quoties.

e l. j. §. nunc
vidēdū. de
suc. edi.

a In l. emāci
para. C. q
admi.

uit, ut nemini dubium foret, quin ea quæ dixerat, quæ ue-
 rissima essent. quamobrem ipse in huius rei causa esse ar-
 bitratus est, quoniam ius adeundi in bonis nostris nõ est
 & idcirco ad nostrum heredem illud transmitti, iuris re-
 gula prohibemur. uerũ uideamus, num uera sit hæc ra-
 tio: siquidẽ nequaquam uerã esse, semper opinatus sum
 & quandoq; disputauit: ius enim adeundi esse in bonis no-
 stris: existimauerim et huiusmodi hereditatis capefcẽ
 de spem iure ciuili probabilem esse, ex Bartoli uerbis an-
 notauit: is tradidit eam spem, cuius euentus in nostra uo-
 luntate cõsistit ratione nostri, non aliter, quã si re frue-
 remur, considerari: cum si nos uelimus, res omnino exitũ
 habitura sit: quod si ex alterius animo finis dependeat,
 tunc secus esse. quapropter si seruo uel filio familiã hæ-
 reditas delata sit, antequam adeãt, dominus uel pater spẽ
 iustam in illis bonis non habent. quoniã seruus uel filius
 ut adeant, cogi non possunt, cum quamuis iubente domi-
 no posse eos, nolle adire, Alexandri cõstitutione clarum
 sit. sed cum hereditas ipsis agnatis, uel liberis hominibus
 scriptis in testamento defertur (qualis est nostræ questio-
 nis casus) tunc spes illa approbatur, & ius adeundi in bo-
 nis eorum esse cõstat, cum & de huiusmodi spe idẽ iu-
 ris esse, quod de ipsa re ueterũ autoritate doceamur, &
 Bartolus ipse quibusdam exemplis ostẽderit: ueluti dum
 post mortem legitimũ rescripto fieri spurium nõ posse, in
 distinctẽ scripsit, quoniã agnatis præiudiciũ fieret: quã-
 uis enim nondum agnata hereditas sit, iustẽ tamen sperant
 se adituros, & idem obseruatur atq; si adijissent: quin &
 idem, iustam spem habere eum cui fideicommissaria hære-

b l. pret. ad
 legẽ falci.
 c l. reperit.
 co. tit.

d In. l. fi. C.
 de pact.

e d. l. p̄tia.

f l. cūppos.
 C. d. h. i. f.

g l. o. an. i. c.
 iuris. ign.
 d. reg. inr.
 areti. cõsi.
 vij. i. vlti.
 col.
 h i. s. & qd
 sitantum.

D. And. Alci. Paradoxorũ. m ditas

ditas debeat, autumat, & nō aliter iudicari, quā si ea
 iam restituta esset. nam & si domino relicta sit hēredita-
 fratres. facta, si seruum manumiserit, & seruus occisus sit, ex iulia
 cit qd no. nō traditum est, per Aquilianam legem nō a firmationem
 i. l. q duos. solum serui, sed & hēreditatis eius causa amissa domino
 penul. col. restitui, ut expressim cōstet, spem illam probabilem fuis-
 de re du. se, & in bonis domini illud ius ante manumissionē saltē
 k l. ind. Ne. legis dispositione extitisse. Igitur minimē admittendum
 §. idē iulia. ad l. c. Aq. l. puto iasonē, dū ius id ad eundē in bonis nostris esse abne-
 gat, praesertim cū allegata ab eo lex, nō rectē percepta
 sit, sed sententiā nostrā ex Bartoli declaratione tueatur:
 quamobrem huiusce rei aliam rationē esse arbitror. Scia-
 re itaq; debemus, hēreditates in eius personam deferri,
 quem testator elegerit: qua de causa si is ab humanis de-
 cesserit, integra re non debet hēreditas, eius hēredi cō-
 cedi, quē testator ipse nō nouit. singamus, me tibi manda-
 re, ut centū Titio des, poteris ne alteri dare: minimē ue-
 m. vtno. i. l. rō, cū mandati fines sedulō obseruari debeat. eam &
 pē. ff. si cer- dispositio, quae unius mentionē facit, etiā in fauorabilibus
 pet. ad aliū tamen trahēda nō est. Itē & quod alicui in be-
 n. l. Tit. ubi neficiū uel propter merita conceditur, personā nō egre-
 aret. & lib. di testatū manet. in contractibus quoque ius acceptadi
 & posthu. in hēredē nō trāsire eadem ratione proditū est. Igitur
 o l. merito. cū quis institutus est, & illi delata est hēreditas, si inte-
 pro socio. rim moritur ad hēredem nō transmittit: quoniā ea praes-
 p l. iij. & ser. sumitur instituentis uolūtas esse, ut is quem instituit ha-
 expor. beat, nō quispiam alius, quocirca felicissimi imperatores
 Theodosius & Valentinianus, si ante apertas parētū ta-
 bellas filij decēssissent, ad liberos hēreditatem trāsmitte-
 re eos

re eos posse sanxerunt, ne ob casus humanos aui hereditate nepotes frauderentur, & aduersum auitū desiderium alij insperato hereditatis cōmodo fruereutur. en igitur quemadmodū defuncti ipsius praesumpta uoluntas transmissionem uel locum habere suadet, uel uetat: siquidē Baldus, Iasonq; & Socinus causam cur legata trāsmitterentur, nō aliam tradunt, quā testatoris uolūtatē: & id tertię legis argumento, quę in digestis de leg. primo est. si igitur in legatis ita est, cur nō idē in hereditate esse asseramus? nā etiā ius bonorū possessionē contra tabulas implorandi, Balus, Corneus, Alerāder non transmitti existimauerunt: quod idcirco esse interpretor, quoniam ea persecutio aduersatur testatori, & contra auitū desiderium est. quilibet ergo suus haeres trāmittit, cum is credatur patris animus esse, ut trāsmitterat: itēq; quoniā is ipso iure est haeres. quod si illi substitutum esse additum proponatur, nulla fit transmissio, cū ius illud suorū heredem tollatur, unde testatoris mens aduersari praesumitur: sed & in infante idē dicendū est, cum non modicus amor testatoris erga infantis parentē uideatur, qui illi per filiū acquiri uolebat. Concludendū igitur, transmissionē non fieri: quoniam instituentis mens regulariter ea praesumitur, ut illi quem instituit solum esse consultum uelit. fiet ergo transmissio, cum uoluntas hęc ad instituentis haeres porrigitur, ut in superioribus casibus: sed & cum haeres institutus cōstitutionū beneficio annū habeat ad deliberandum, si interim moriatur etiā trāsmitteret: tum ne legis auctoritate fraudatus uideatur, tum quod uerisimile est, haeredem institutū, si uixisset aditurū

q l. unica
C. si ante
ap. tab.

r l. iij. § l. j.

s d. l. emāci
pa. ca.

t l. si fili' q
patri. ff. d
uulg. & pu.

u l. si infāti.
C. de iure
deli.

x l. cū atiq;
tribus. C. c.

m 2 fuisse

fuisse. nã & quotiescunq; heres uel ex factò alterius, uel
 pœne alicuius timore impeditus nõ adit, transmittere cū
 delatam hereditatē & æquum est, & Bartolo, ceteris q;
 uidetur, sicuti & infans non supra scripta tantum ratio
 ne transmittit, sed etiam quia ob atatem occupatum ue-
 risimile est, cum facultas adfuisset, aditurum fuisse: & si
 hanc rationē admiserimus solū illud aduersabitur, quod
 ea ratione obseruata, uniuersale fideicommissi ius nõ trã-
 mitteretur, cum tamen cõmuni ceteris sententia Barto-
 lus transmitti autor sit. uerū efficacibus argumentis
 opinio hæc non sustinetur, ut Lancellotus, Decius & Ia-
 son asseruerunt. & ideo Accursius nunquam transmitti
 ubiq; censuit, quòd etiam si frequentiora seclenur, dicen-
 dum est, ideirco transmitti, quoniam heres qui adijt se-
 mel ratione sp̄ci uerè obligatus est, quoniã heres aduen-
 do uidetur cum fideicommissarijs contraxisse, eo q; nomi-
 ne illis obligatus est, at in directã hereditate, ante aditã
 nemo obligatur. quæsitū enim aliquod ius in causa est, ut
 in fideicommissarij heredem fideicommissum transeat,
 ueluti indistincte uidemus, ubi ab herede adita heredi-
 tas est, etiam si incõtinenti moriatur, tamen omnia trans-
 ferri, quoniam eius patrimonium factum est, plenumq;
 ius illi acquisitum.

In bonorum possessione cur presentia iudicis ne-
 cessaria sit non in hereditate. CAP. VI.

VR in acquirenda bonorum possess. necessa-
 riò presentia iudicis requiritur, in heredi-
 tate non requiritur? Iason treis huiusce rei
 rationes refert, & satis firmis argumenta-
 tionibus

y in. l. uetere
 ff. de acqui.
 hæred.

z in. l. cū fi-
 lio. de le. j.

a l. j. ad tre.

b l. sed & si
 plures. § si
 lio d' uulg.

z in. l. fi. C.
 de admi.

tionibus reprobatur. Ipse uero in causa esse opinatur: quoniam nullo iure quisquam sola uoluntate obligatur, praeterquam ciuili iure. quamobrem cum hereditatis aditio de iure ciuili sit, ex solo heredis animo oritur obligatio: at bonorum possessio iuris praetorii est, quod in obligatione aliquid ulterius praeter mentem, mentisque expressionem expectat. sed haec ratio multipliciter conuincitur: quo enim argumento probabitur Iason, iure ciuili tantum ex sola uoluntate aliquem obligari? nam iure pontificio ex uoto quilibet obligatur, quod solius mentis opere consistit. Idem quoque iure praetorio dicendum est, si praetoris in bonorum possessionis decretum, solam confirmationem respicere, non autem aliquid noui inducere crediderimus. decretum enim iudicis auctoritas est ab eo interposita, auctoritas autem nihil nouat, solum rem gestam confirmat: quamobrem etiam re transacta interponi potest. nam confirmationem ius denuo inducendum non facere, ex Baldi, aliorumque responsis plusquam manifestum est. Si igitur bonorum possessionis animo acquiri, decretoque confirmari dixerimus, quae Bulgarini et Decij sententia esse uidetur, totum Iasonis fundamentum corrui: nam haec ratio questionis ipsius cardinem non attingit. admittamus Iasonis pronuntiatam ueram esse, cur a iuris auctoribus inductum non est, ut in bonorum possessionis, quis obligaretur, si aliquid aliud extrinsecus ab eo factum esset puta si conuentum cum creditoribus hereditariis proponeretur? nam etsi eius dicta probauerimus, in bonorum possessionis, quae ciuili iure conceditur, qualis est septima illa extraordinaria, praesentis iudicis opus non esset: quod falsum puto. cum generaliter dicatur in bonorum possessionis, qualis

b Extra. de uo.

c l. j. C. § p. mi. cu ru. d C. qu. dec. opus.

e l. si qs mi hi b. s. ius. de acq. h. red.

f iud. quind. § sen. doc. i. l. mo. § iur om. iud. di.

g §. septima i. l. i. cod.

qualem testationem sufficere. quid ergo dicendum est? & uix posse ueram rationē excogitari crediderim: attamē si suasorijs locus est, dixerim in bonorū possessionibus decretum necessariū fuisse: quoniā prator eas introduxit, uoluit q; in eis paulō maiore diligētia uti, quod ius civile non fecit, cum decretum non in suo, sed in pratoris aere propriē esset. Nam & Baldus iacobus q; Butrigarius, et Nicolaus à Neapolib; cū quaereretur, cur ius civile cū stipulationem adiuuasset, ut actionem pareret, prator partum nullo auxilio prosequi uoluit? quia (responderunt) stipulatio à civili pactum à gentium iure inuentum est: plus autem pullos nostros quā alienos fouemus. His accedit, quod ius dandae bonorum possessionis mixti imperij est: quapropter omne ab arbitrio pratoris descendit: quod alibi à nobis tractatum est.

h In. s. d. cō
st. inst. d. ac.

ii. v. d. uerb.
oblig.

Quanta differentia sit inter iustam hereditatem & legitimam: pugnancia simul iura à duello exempta, tum error recētiorum ex Latinae linguae ignoratione. CAP. VII.

Si quisquam emphyteoticarium fidei causa agrum stipulatus sibi sit, & suo heredibus legitimis, tractatū est, an de heredibus ex testamento, an uerò de his qui intestato succedant, actum uideatur, & dubio procul eminentissimus in hac scientia Alexander interrogatus, eos solum intelligendos respondit, qui intestato succedūt: quoniam hi proprie legitimi heredes dicūtur: opinionis q; suae illud
argu

a Cō. lvi. sc
cūd. uolu.

argumentum adfert, quòd in titulo pro socio ^b hæc iuris
 cõsulti uerba legantur: de illo queritur, si ita societas coi. ^b l. iij. p. soc.
 ta sit, ut si qua iusta hæreditas alterutri obuenerit, com-
 munis sit: queritur quid sit iusta hæreditas, utrũ quæ iu-
 re legitimo obuenit, an etiam quæ ex testamẽto? & pro-
 babilius est, ad legitimã hæreditatẽ tantum hoc pertine-
 re. Ex his igitur probari Alexander putauit, legitimam
 hæreditatem proprie dici, quæ ab intestato debetur: non
 enim differentia est, an iustũ siue legitimũ dicamus, cum
 hoc à lege, illud à iure, quod idẽ est, proueniat. sed huic
 sententiæ de uerborũ significatione Iuriscõsultus Paulus
 aduersatur, qui lege obuenire hæreditatẽ, inquit, nõ in
 proprie quis dixerit, quæ ex testamento defertur. et quo
 modo hæc dissoluantur, simulq; nõ repugnẽt, maiores no-
 stri ut explorarẽt diu & multũ se fatigauerunt. Fulgo-
 rius non improprie in predicta lege interpretatur, id est
 minus proprie: quæ interpretatio cõmendatione non in-
 diget: sese enim ostendit, maximamq; præ se fert calum-
 niam. Bartolus & Albericus Rosatus ^d, cum exploratũ
 haberent, ex distinctionibus subdistinctionibusq; nullũ nõ
 argumentũ cuitari: aut in quiunt, hæreditas legitima à le-
 ge profertur, et proprie utrãq; significationẽ habet, aut
 ab homine, & eius appellatione ea solũ uenit, quæ ab in-
 testato debetur. Huius rei rationẽ eã esse, quoniã quæ ab
 intestato capitur, cõtinenter ex lege capitur: sed alio ca-
 su nõ cõfessim ex lege, sed ex testamẽto debetur, quod ta-
 mẽ ope legis ualet, uerũ meræ nugæ hæc sunt: nã si appel-
 latione hæreditatis legitimæ, in legũ uerbis ea uenit quã
 ex testamẽto cõceditur, cur nõ & in uerbis cõtrahentiũ
 m + idem

c l. leg. ff. de
 uerb. sig.

d In. d. l. l.

idem esse dicamus: num ualeat argumentū de lege ad contractus: num licet eisdem nos uti uocabulis in eodem significatu quo & Iurisconsulti accipiūt? nū cōtrahentes uerba accommodare, sicut & sensum dispositionibus legū uidentur? non ne legitimū dicitur, quod quoquo modo a lege uires capit? quid ni? cum legitima conuentio sit, & quidem proprie, quae ex partium contractu cōcepta est & non continenter a lege uenit. quis enim credat, ex his argutiolis proprietatem uerbo abalienari: ut quoniā a testamento descendit, legitima nō sit. Sed & praecepto res nostri corruptū codicē arbitrabātur, & apud Iuriscōsultū legi debere credebant, hāreditatem quae ex testamento defertur, nō proprie legitimā esse: quod & ridiculū est, et alijs legibus rationeque uincitur: cur enim proprie legitima dici nō debet, cū legitimā tutelā, legitimā conuentionē dicamus? denique omne legitimū, quod auctoritate legis factū est? Sed ut rem ipse si iam, ex Latinae linguae imperitia hanc questionem non decisam adhuc esse proculdubio existimo, ut tamen si rudiores, planeque barbari quidā iuris sectatores necessarias bonas literas Iurisperito nō esse praedicēt: minime tamē ille praedicaturus sit, qui ex Alexandri imperitia propter eius cōsultationē iniquum iudiciū suscepit. Igitur sciendum est, iustum non simpliciter dici, quod a iure prouenit, sicut quod a lege legitimū, sed eo amplius dictio haec eam habet emphasim, ut illud significet quod omni ex parte perfectū est et cui ad rē, de qua agitur, nihil deest. Hinc apud T. Liuiū. historiae grauiſsimū autorem, iustum praelium, non quod leue certamen sit. sed in quo omne praelij pondus uerta

e bal. i feud.

f l. legitia.
de pact.g per not. p
bar. in. l.
more. ff. d
iur. omn.
jud.h ff. d legi.
ag. suc.

uertatur. exēpla ex humanioris literaturæ autoribus in
 hanc rem adducit GVLIELMVS BVDAEVS,
 uir doctus & diligens, dū id ipsum in nostra lege inter-
 pretatur. Sed & in Apologia II. Apulcius de patruo, q
 fratris filio insidiabatur, ut hæres ei esset: sciebat, inquit
 intestati pueri legitimū magis, quā iustū hæredē se futu-
 rum: iustus enim non erat hæres, quoniā indignus ppter
 denerita. ceterum nostri muneris fuerit, ostēdere, idem
 quoq; legibus Ro. probari: & in primis testamentū, in-
 quit Iuriscōsultus, est uoluntatis nostræ iusta sentētia de
 eo quod quis post mortē suā fieri uoluit intelligemus ne
 iustam, id est, legitimā minimē uerō, nam & codicilli le-
 gitimam sententiam continent, ineptaq; esset ipsa definitio.
 quāobrem iustam interpretare plenam, perfectā, &
 cui maior diligentia addi non possit. Fingamus puerū ex
 filia familiās natū quæ inscio patre nupsit, si is moriatur
 priusquam sententiam de matrimonio suo proferat, erit
 ne legitimus infans? certē erit, & tamen iustus filius non
 erit k. In confessō est, natos ex cōcubina priusquā in uxo-
 rem ducta, secuto matrimonio legitimos dici, num & iu-
 stos filios propriē appellabimus? & non appellari cre-
 diderim, cum Iustinianus: debēt^l, inquit, filij qui post cō-
 cubinæ nuptias nascūtur, fratribus prius natis agere gra-
 tias quorum beneficio ipsi sunt iusti filij, nā et iusta uxor
 Iuriscōsultis dicitur m, quæ uerē uxor, & per quā solē-
 niter ducta est, nō quæ simplici spōsione uxor est, tametsi
 legitima sit: qua ratione & Iuriscōsultusⁿ tolli naturalē
 obligationem iusto pacto dixit, nimirum illud sentiens,
 quōd uulgō pactum ueriticum appellamus. Itaque ut ad

i In l. j. de
test.

k l quinta.
C. de nup.
gl. i. l. liber
tini. & c. x
in. l. Pau.
ff. de sta
homi.
l In. l. eum
qs. s. j. C. &
natu. libe.
m i. j. si uxo.
ff. ad le. iu.
de adult.
n l. sic. s.
naturalis.
ff. de solu.

rem redeamus, iustam hereditatem iuris autor definiuit. que abintestato capitur: quoniam ea non ex lege solum: sed & naturali ratione, ex bono & aequo debetur. Merito igitur iusta appellatur, id est, quam omni iure praestari convenit, quod in hereditate non est, quae ex testamento debetur, quae casu quodam defertur, & plerumque ad extraneos pertinet. Legitimam ergo hereditatem proprie appellabimus, tam quae abintestato, quam quae ex testamento capitur: nec obstant ea legis verba: & probabilius est ad legitimam hereditatem tantum pertinere: quoniam quavis simpliciter appellatione legitima hereditatis utraque veniat, cum tamen superius Iuriscōsultus locutus sit de ea quae ex testamento obuenit, & ex altera sermonis parte ostenderit se non generaliter illud nomen accipere, sed solum pro ea quam iustam diximus, ex Iuriscōsulti mente, in una tantum significatione capi debet: nam & solemus dicere unam partem disiunctivae ex alia declarari: ite alioqui generalia verba ex praecedentibus, vel sequentibus coerceri.

ol. j. d. reb.
dub.
p. l. si fern.
plurim. de
leg. j.

Qua ratione ius accrescendi introductum sit, & num ex tacita defuncti voluntate oriatur.

CAP. VIII.

Quit questionis, qua ratione accrescendi ius fuerit inductum: & communiter dici solet, ex iuris regula id evenisse, qua prohibetur aliquae pro parte testatum, pro alia intestatum esse, igitur ne id accideret, provisum est, ut quae hereditatis portio vel repudiatione, vel morte heredis vacaret,

uacaret, ad coheredem per ius accrescēdi trāsferretur: quā rationē quatuor argumētis cōsultauit Iason^a. uideamus an defendi possit: & primo ab eo adducitur ius accrescēdi, non in causa testamēti solū, sed etiā in succedētibz intestato locū habere: et tñ hoc casu nemo dixerit, etiā iuris regulā quicq̄ operari, cū oī modo semper mortuus de cuius hēreditate agitur, testatus remaneat. Sed huic argumēto ex iuniorū quorūdā snia dici posset, cū q̄ nullo cōdito testamēto moritur, tacita uoluntate id agere, ut hēreditas ad proximiores deuoletur: tacita autem hęc uolūtas pro quodā quasi testamēto est^b: quāobrem si iuri accrescēdi locus nō esset, portio repudiata illi accederet, quē minimē testator habere uolebat. Verū haud quāq̄ ego cōcesserim, regulā iuris, quę de testamento loquitur, ad causam intestati produci, tanq̄ tacita hęc uolūtas pro testamēto sit, cōsequēs enim esset, quālibet dīspōsitionē de testamento uerba facientem, ad intestatos trahi: quod nimis nouū est, quā ob causam aliter nos opinamur, suprascriptam uidelicet rationē in testamētis ius accrescēdi induxisse: at in intestatorū successionē aliā regulam, quod uidelicet iuribus absurdum existimatur, si quis quā scissa hēreditate: portionē unam accipiat, aliā repudiet. qui enim intestato succedunt, legis iussu cōiuncti per ius potius nō accrescēdi succedere uidentur, tanquam principio solidū aduenti quæsītū sit, quāobrem in uitis quoq; crescit. Secundum quo mouetur Iason, argumentum est: quamuis ab initio non possit quisquam partim testatus, partim intestatus decedere ex intercapedine temporis, postea tamen potest, ueluti si adita hēreditate

a In l. j. C. qū nō pet. & i. l. re cōiuncti.

b I. conficiā de iur. c.

c l. j. & ij. & acq. hēr. bart. i. d. l. re cōiuncti. i vlt. quæ.

reditate per querelam pars euincatur^d, uerum quamuis
 d l circa de portione aliquam de hereditate auferri fateamur, haeres
 in of. test. tamē q̄ adijt in solidū haeres est, & in omnibus bonis succēdit.
 Sed & in quaestione nostrae casu, si deficiens ex repudiatioe portio nō accresceret, cōferretur principio q̄
 in totū testatus non esse, cū quamuis renunciatum deinde
 e l. iij. s. v. de sit, repudiatio tamē per fictionē trahatur retro^e. Ter
 trū. ff. q̄ in tium Iasonis argumentū est per locum, quē à consequen
 frau. pa. l. tibus uocamus. si enim uera esset superscripta ratio ius
 si tibi. hō. accrescēdi in cōtractibus locum nō haberet, cū hi nihil
 s. cū seru^o. ad testamenta pertineāt: & tamen in cōtractibus id iu
 de le. ris obseruari manifestū est, quapropter si adiūcto socio
 f l. iud^o ille. rem aliquā cōparauerim, adiectio q̄ illa non ualeat, tota
 de cōtrah. emptio ad me eo iure spectat. Verū enim uero animaduer
 empt. tendū est, ius accrescēdi cōsiderari, cū portio uel morte,
 uel repudiatioe deficit, quod in eo exēplo nō est, ut nihil
 ad rem facere illud opiner, ceterū nō negauro, in cōtra
 ctibus ius non derescēdi locū habere: cuius rei ratio in
 promptu est, ne uidelicet quod suum est quisquam amit
 g vt no. i l. tat: quamobrem nihil sibi in eis uendicare ius accrescen
 si mihi & di opinione quoq; communi testatum permanet. Quarta
 titio. & y b. eius argumentatio ex Iurisconsulti rēssōso deducitur.
 oblig. nam si quisq; pluribus partibus haeres institutus sit, ha
 h l. si sol^o & beat q; substitutū, non tamen partem accipere solam pos
 acquir. hē. test, sed aut omnes illi capiendae sunt, aut nulla. en igitur
 quemadmodum una recepta ceterae accrescūt, quis po
 i bart. i d l. tuissent ad substitutū pertinere, nec quorundā rēssōso
 si sol^o. iaf. satis cōgrua est, qui ideo hoc casu ius accrescēdi cōces
 & Mod. sum arbitrantur, ne res in pēdenti interim sit, cum possit
 eueni

euenire, ut substitutus repudiaret. Nam cur in pendenti
 saltē non stetit, donec deliberaret substitutus an adiret. k In d. l. re
 cōiuncti.
 l vt ibi p
 Arc.
 cum quelibet hereditas in pendenti esse dici possit, anteq̃
 ab herede adeatur, quamobrem ego dixerim, ex tacita
 testatoris uoluntate inductum, quæ huiusmodi præsumi-
 tur, ut institutum uoluerit omnes habere partes. nam in
 substitutione hæc uerba, si primus hæres esse noluerit, in-
 telliguntur si in totum hereditatem non capesset: hæ
 enim sectiones odio non carent: nam & appellatione rei
 in dubijs de tota intelligimus, & plurium partium con-
 tractibus actum tacitè uidetur, ut omnes accipiantur, ut
 in hoc quoq; communis Iurisperitorum sententiā recipia-
 tur, qui ius illud ex tacita testatoris uoluntate prouenire
 existimarunt: id q; uulgò dicitur: quamuis mihi: p̃si ali-
 ter quandoq; uisum sit, cum in bono. posses. contra tabu-
 ius accrescendi detur, & tamen persecutionem eam anti-
 mo testatoris aduersari, nemo non dixerit.

Quemadmodum intelligendum sit, inter diuersis
 modis succedentes iuri accrescēdi locum non esse.

C A P. IX.

 Vlgata regula est, inter diuerso iure succe-
 dētes iuri accrescēdi locū nō esse: cuius ra-
 tionē Iason arbitratus est, ne diuersa cēsca-
 tur eadē: at Decius: quoniam, in similitudi-
 nem aliquam habentes facilius transiri potest: quæ ratio-
 nes per quā leues sunt, & nullius momēti, ut ex illis agno-
 sci possit, iuris hanc regulam ab eis minime intellectam
 esse, sed & tale illi interpretamentum à Salyceto præ-
 statur, ut diuerso iure succedere dicantur, quorum ali-
 qui

a In l. re cō
 iuncti. in
 col. 57.

b In l. j. C.
 quā nō pe.

qui bonorū possessionē secundū tabulas: alij cōtra tabulas
 acceperunt: uel si qui iure pratorio succedunt cum cola
 lege ciuili iure admittantur: quōd & si quodā uti testan
 ti hereditatē nēdicare proponatur, alios ab intestato uo
 catos, diuerso iure succedere, dicendum ex Salyceti sen
 tentia erit: quamobrem his casibus nullam iuri accrescen
 di locū esse, Verū nos longe aliter opinamur: & idcirco
 inter diuerso iure succedentes, siue ciuili, siue pratorio,
 aut secundū tabulas, uel contra tabulas locū esse huic iuri
 arbitramur: ita tñ ut eodē titulo ueniāt, puta ex institu
 tione omnes, uel titulo hereditario omnes: & hoc ex ra
 tione qua inductū illud ius suprā probauimus, ne uideli
 cet quisquam partim testatus, partim intestatus creda
 tur, siquidem huiusmodi ius non tam succedendi modos,
 quam portiones ipsas respicere, satis & super constat.
 Quamobrem si patrono praterito libertus aliquem institu
 tuerit, qui hereditatē non adeat, dubitatum est, num quo
 niam dodrans patrono debetur, cetera quoq; hereditas,
 tanq̄ dodrantis accessio illi exhibenda sit: & non deberi
 Iuriscōsulti responsō cautum est: cuius rei rationem eā
 dixerim: quoniā hoc casu nil contra iuris regulam com
 mitti potest, qua diximus ius illud inuentum esse, ut idem
 testatus, intestatusq; non dicatur, patronus enim heredi
 nullo modo coniungitur, non ex dispositionem testato
 ris, eum alter institutus, alter ab eo prateritus sit: nec
 etiam ex cōiunctione legis, cum heres ex institutione uo
 cetur: at patrono dodrās titulo institutionis minime de
 bitus sit^a. Portio itaque patroni, sicut & portio legata
 vij ex suprascripta ratione heredi accrescit, non qua hē
 redis

e l. sed cūpa
 trono. ff. d.
 bono poss.

d l. etiā s. si
 debita. ff.
 de bo. lib.

redis est patrono legatario'ue, cū tūc iuris illa regulari
 hil attingatur, quamobrem & si quisquam iure speciali
 succederet, quamuis diuerso iure, ne tamen contra illam
 regulam cōmittatur, ius accrescēdi uiam sibi facere, &
 Baldus, & Pontanius, & Alexander existimariūt: adiu-
 uatur q; hæc sentētia Imperatoris Antonini cōstitutioe f
 qui si à milite condito testamēto aliquis in paganis hæ-
 res institutus sit, alius uerò in castrensibus, castrensum
 repudio factō, paganorū heredi ea non accrescere tra-
 dit, si liquidò probatur testatorem castrensia bona ad eū
 pertinere noluisse & quoniam uoluntas militis in expedi-
 tione occupati pro iure seruetur, alioqui si nō probetur
 quamuis diuerso iure successio illa nitatur, ius tamen ac-
 crescēdi oritur, tamen si enim miles idem testatus & in-
 testatus mori possit, in dubijs tamen eius sententiam ex
 cōmuni regula interpretamur, ex his quoq; cōsequēs est
 ut Aretini pronunciatum quoddam paulo diligentius
 perpendamus: is tradidit h, si qui diuerso iure succedit,
 in locum eius subrogatus sit, qui eodem iure ueniebat,
 ius accrescēdi esse: quod uereor ne uerum non sit: hac
 enim in materia locum non esse subrogatis uidebatur:
 alioquin in bonorum possessione, quæ in bonis liber-
 torum defertur, ius accrescēdi non esse: quod falsum
 est, subrogata enim ea bonorum possessio est in lo-
 cum contractus societatis i, in quo non ambigitur,
 quin excludendum ius illud sit: nam in emptorem hæ-
 reditatis non transire quidam opinati sunt k, cum
 tamen ad heredem, cui subrogatus est emptor, per-
 tinet l. ipse igitur & hoc casu ex predicta iuris
 regula

e d. l. unica.
 f d. l. unica.

g l. j. C. de te-
 sta. milit.

h In. l. si to-
 tam d. acq.
 hæte.

i l. j. ff. de bō.
 lib.

k l. si mihi
 & T. ff. de
 uer. oblig.

l l. i. l. re
 cōiunct. in

37. col. & i
 d. l. j. C. quā
 non pet.

regula crediderim portionē h̄eredi accrescere ceterum
 teneri cum hereditatis emptori augmentum illud resti
 m l.hæ. ff. tuere, cum in huiusmodi contractu uēditor emptori pro
 mand. misisse censeatur, quicquid lucri hereditatis ergò sibi ac
 cesscrit m.

Posthumus num hodie in testamento paterno ex
 h̄ereditari possit, & qua causa: & opinio quaedā
 Iasonis confutata.

CAP. X.

l. ij. C. de cō
 tra tab.

b l. maxi. i.
 fi. C. de lib.
 præte.

c s. aliud
 quoque.

d In l. l. si q̄s
 i suo. C. de
 iof. testa.

Vit questionis nū posthumus exhereditari
 in paterno testamēto possit: & huiusmodi
 exheredationē ualere, Alexandri Imperato
 ris cōstitutione expressum est a, quod etiā
 Iustinianū lege approbatur b, & quamuis ita illis sanctio
 nibus institutum sit, interpretes tamen legum, penē dixe
 rim omnes, in aduersam sententiā iuerunt, suæq; opinio
 nis columnā hanc rationem habent, siquidē nouissimo iu
 re prohibentur parentes, nō nisi quatuordecim causis fi
 lios exheredes facere c, ex quibus nulla est, quæ in posthu
 mo locū sibi arrogare possit, quanquā igitur Alexandri,
 aliorumq; edictis olim exhereditatio hæc permetteretur,
 recentiore tamen iure cōcessa non est: corrigūturq; hac
 potissimum ratione ueteres leges. At Fulgosius d aliter
 sensisse, & quidē probabilius, nobis uidetur: existimauit
 enim testamentum quo posthumus exheredetur, ipso
 quidē iure ualere, licet inofficiosi querela expugnari pos
 sit, diuersumq; ius in hoc ab alijs filijs esse, qui si causa nō
 expressa exheredes esse iubeantur, ius dicendi nullū ha
 bent, nec interpretū aliorum argumentatio eū quicquā
 mouet, cum & iure ueteri causa in exheredatione filio
 rum

rŭ aliqua iuſta requireretur, & tamen poſthumustunc
 exheredari poterat, & hac ratione urgeri ſe Paulus Ca e l. cŭratio.
 ſtrenſis fatetur: quamiſ & ipſe extra aliorum ordinem de bo. dā.
 nihil promoueat: nos nouo quoq; argumēto cum Ful- f l. n. d. l. ſi
 goſio ſentimus: nam cŭ ſingulariter iure ueteri cōcedere q. in ſuo.
 tur. ut poſthumus etiā ſine cauſa exheredari poſſet, cōſe-
 quēs eſt, ut lex noua nihil in eo ſtauiſſe exiſtimetur: cŭ
 regula ſit uulgo notior, quā ut hic explicari debeat: po-
 ſteriorē legē, quæ aliquid noui inducat, ad caſus ſpecia-
 les iuris ueteris produci non deberes: quā tamen intelli- g l. ſciēdū.
 gēdam puto, cŭ caſus illi ſpeciales eoſdē terminos reſpi- q lat. cog.
 ciūt, in quibus noua lex lata eſt: alioqui ſi contractus ali- Gloſſ ibi.
 quis, ſeu quelibet diſpoſitio, etiā plurima & uaria priui-
 legia habeat, cōprenderetur tamē in lege, quæ generaliter
 de cōtractu, diſpoſitione uē mentionē faciat: pbatur q; id
 ex Iuriſconſulti quodā reſponſo h, qui in teſtamento mili- h ff. de teſt.
 tari cōpetere honorū poſ. cōtra tabulas teſtatur: quoniā nuli. l. in
 prætor generaliter locutus eſt, & id me annotaſſe memi- frau. s. ſi.
 ni, aduerſus Iasonis quandā opinionē i, qui municipalem i l. l. j. ino.
 legem generaliter de cōtractibus uerba ſicientē, in dote ff. lo. mat.
 accipiendam eſſe negebat ex ſupraſcripta regula: quoniā
 dotis priuilegia plurima ſunt, & quæ notauiſimus diligen-
 ter obſeruāda ſunt, cŭ qui hæc dicat, regulam q; eā decla-
 ret, alium reperiēs neminē, ſed & in propoſita queſtio-
 ne uideamus, an poſſit aliqua cauſa exheredatione digna
 hodie poſthumo impingi: & uidetur poſſe, ſi pater reus
 ſit læſe maiestatis: nam poterit auus nepotē poſthumum
 ea cauſa bonis ſuis arcere, quod & rationibus probabi-
 le eſt: tum quod cōſtitutio ea Juſtiniani, nō in xiiii. tã-

D. And. Alcia. Paradoxorū. n iijm

tum causis, sed & in perduellionis crimine procedit, ut
 frequentiore sententia traditum esse Alexander & Iason
 k In au. nō testantur k, tum quod in filiorū suorum introducta est: 1
 licet. C. d. at si exheredari hic nepos prohiberetur, damnū illi fie-
 libe. præ. ret, cum fiscus ex paterno delicto filij bona hoc casu sibi
 l In. s. et qd uendicaret m. His accedit, quod si filium incapacem testa-
 sitantum. mento pater prætereat, testamētū sustinetur: aq; ita Bar-
 m l. quisq; tolus sensit: nepotem autem hunc non falso incapacē dī-
 C. ad le lu. xeris: nam lex in tali crimine, filij, inquit, etiam proxima
 maicsta. morum hereditate ac successione habeantur indigni.

Cur, & quomodo instituto competat bon. pos. cō-
 tra tab. beneficio præteriti, & non querela bene-
 ficio exheredati, ratio noua, tum ueteres à iunio-
 ribus defēse,

CAP. XI.

lex duobus fratribus, altero præterito, al-
 ter institutus sit, & præteritus bonorum
 possessionem contra tabulas petierit, eius
 beneficio idem remedium instituto quoq;
 competit 2: quamobrem quæsitum est, si filius hic non
 præteritus, sed exheredatus proponatur, cur eius bene-
 ficio institutus ad inofficiosi querelam non possit admit-
 ti b: & uariæ rationes referuntur, quæ tamen recentio-
 rum autoritate & iudicio reiectæ sunt c, uideamus ex
 illis quamam defendi possint: & Decius senior in causa
 esse in primis tradidit, quoniam querela hæc cum
 odiosa sit, & longè minus alio remedio fauorabi-
 lis, interpretatione adiuuanda non fuit, ut ex heredi-
 dati beneficio ad institutum traheretur, odij autem cau-
 sa hæc in promptu est: nam rupto per bonorum possessi-
 onem

a l. postmor-
 tē. s. fi. ff. d.
 cōtra tab.
 b l. mater.
 ff. d. inoff.
 c l. i. l. fi.
 d. liber. &
 posthu.

sionem contra tabulas testamento, naturali æquitate qui
 busdã consanguineis legata cõseruantur^d: at eo per que- d ff. de lega
 relam rescisso, omnes testamẽti partes corruunt, natura- præitan.
 lis q; illa æquitas nibilo obseruatur. nã et pratorie dispo-
 sitiones ex æquo & bono magis depẽdent. q̃ que iure ci-
 uili introductæ sunt, at querelam ad ciuiles, bonorũ pos-
 sessionem ad pratorias cõstitutiones pertinere, nemo du-
 bitauerit, his accedit, cum exheredato querela compe-
 tat, nõ æque fauorabilem esse, atq; id remedium est, quod
 præteritis filijs conceditur, cum exheredati præteritis
 peiores iuris præsumptione existimarentur, uix enim est
 ut qui iudicio patris damnati sunt, boni reperiantur^e,
 quamobrem iure ueteri filius paterno testamento exha- e l. iij. §. iof
 res esse iussus, ingratus præsumebatur^f, alia ratio hu- fi. testa. l.
 iusce rei etiam assertur, inofficiosi uidelicet querelã per maximũ.
 sonalem iniuriam uindicare: quamobrem extra personã C. §. lib. p
 iniuria affectam non extẽdi: & quamuis præterito quo- te.
 que pro iniuria habcatur^g, non tamen ita personæ affixa f l. lib. C. §
 censetur, quemadmodum exheredatio est, que speciali inof. testa.
 ter fit, nam & passim dicimus, grauiolem eam iniuriam g l. Pa. ff. eo.
 esse, que nominatim dicitur^h, quàm si generaliter facta d. l. maxi-
 sit: cum & in præteritione humanius sit, obliuionem præ mum.
 sumere, quàm paterni affectus erga filios tam insignem h gl. i. l. his
 notam. Sed & hanc aliam rationem idẽ interpretes refert. ybis. ff. de
 querelam nisi hæreditate adita non competereⁱ: quam hæ. insti.
 obrem cum institutus semel adieuit, testamentum adia-
 tione confirmatum, ab eodem impugnari non debuit, & i l. filiũ. de
 idcirco querelæ locum esse, eius respectu iniquũ erat: & cõtr. tabu,
 quamuis plures hæredes instituti proponerentur, illis
 n 2 qui non

LIBROS
 DEL DR.
 J. M. A. G. O.

qui nondum adijissent concedi: neq; debuit, ne melioris conditionis fieret qui postremus deliberavit, quam qui primus hereditatem adijt, & ex his manifestam est omnes has rationes defendi posse, si ita accipiantur uti à nobis explicate sunt: alioqui recentiorum argumenta non parum studiosum hominē aduertent. Sed & omnino ueriores esse nostrā hanc sententiā opinor, querelam instituto non competere, quia is ex institutione heres esse potest, querela autē subsidiarium remedium est, & nunquam cōpetit, nisi cessante alio omni legis auxilio: quod ex Iustiniani lege Corneus Philippus annotauit. Quomodo autē beneficio prateriti liceat instituto bonorum possessionē cōtra tabulas petere, magna est inter nostros interpretēs altercatio. quā nos paucissimis finire possumus. Sic igitur cōsendum: ut si filio praterito alius paris gradus institutus sit, tunc is quoq; bonorum possessionē cōtra tabulas petere possit: cū enim is omnino successurus intestato esset, & quū putauit prator, ne omnimodo tabulae nullae cēserētur, permisitq; aduersus tabulas agi, quod si lapsu anni exclusus sit prateritus, tum instituto concessum est, ut secundum quoq; tabulas possessionē petere possit, instituto autē extraneo, certissimū est tabulas penitus nullas esse, nec cōtra tabulas possessionē petiti posse: cessat enim tum omnis causa & spes conuallationis, quapropter si que iura ab instituto petitam bonorum possess. dicunt intelligenda sunt casu quo peti iure potuit, ut quia paris gradus heres prateritus erat, & his consequens est, ut si institutus ex testamento uirilem portionem cōsequi potest, in eorū præiudiciū, quibus in

tegra

k Cor. i. d.
lanaxim.

l l. si duo. d.
le. prest. l.
illud. s. fi.
cōtra ta.
m l. eq. uil.
de secun.
ta. l. si duo.
s. proinde.
n l. si. d. lib.
& posthu.
o l. si duo. b.
s. j. de con.
tra tabu.
pl. ij. C. d. cō.
tra tabu.
q l. si s. san.
cim. C. d. li.
be. prate.

tegra legata ex testamēto per edictū reseruantur, cōtra tabulas petere ne queat, filio præterito testamētum approbāt. q̄d si uirilē cōsequi non potest, etiam approbante præterito, ipse & contra tabulas possessionem petere, & nullas iure civili dicere eas poterit.

Ius dicendi nullum filio sine causa à matre præterito quamuis cōpetat, nō tamen bon. pos. cōtra tabulas cōpetere, ut Angelus, Pontanus, et lason tradiderunt: & cur non decernatur: aliam rationē esse, quam alij crediderint. CAP. XII.

Iure ueteri cum matris præteritio pro exheredatione haberetur, Iustinianus Cæsar lege lata sanxit, ut tam pater quam mater filios nominatim instituerent, uel exheredarent, addita ex xxi i. aliqua causa. Igitur eam legem posteriores interpretati sunt, ut si filium cum causa à matre præteritum proponatur, testamentum ualeat, præteritio que illa pro exheredatione sit, quòd si sine causa præteritum dicamus, ius dicendi nullum illi competat ^b quamobrem dubitatum est, num bonorum possessio contra tabulas illis hodie concedatur, possint uel ab intestato unde liberi à patre uocantur succedere: & Angelus Pontanus que ^c, contra tabulas matris possessionem illis decerni posse, existimarunt, quoniam iure antiquo id prohibebatur, non alia de causa, nisi quia præterito pro exheredatione erat, exheredatum autē à bonorum pos. prætor repellit ^d: at hodie aliter est, quia ppter correctam rationem legis, censetur correctæ lex ^e, & hanc opinionem sequutus lason alio argumento confirmat: regu-

r l. filio. de iust. ru. l. nō vnquā. de lega. j. s l. no puet uit. s. lina.

a s. al' quo que.

b gl. i. s. exheredat. i. auth. d. h. redi. & sal. in. l. ij. C. d' cō. tabu.

d l. nō puta. ff. cod. e gl. i. l. j. d' legi tuto.

iam enim iuris esse, ut is cui iure civili ius dicendi nullam
 concedatur, iure pratorio bonorū pos. contra tabulas pe
 f l. j. s. vocā tere possit, cum igitur in sceminarium testamentis ius di
 tur. ff. cod. cendi nullam competat, bonorum quoq; possessionem de
 cerni dicendum est: quod eo fortius uerū esse arbitrat, quod
 Iustiniani eā legē antiquitas nō corrigere, sed hoc casu tantum
 prater eas procedere, opinatur: in limitatis igitur admittēdam
 extensionē, ut quæ lex in iure dicendi nullam loquitur, ad
 bonorū pos. cōtra tabulas produca- tur, sed omnino à ueritate
 hæc disidere crediderim, uide- tur q; argumēta eorum multipliciter
 falsa esse: & in pri- mis iuris ueteris rationē solam eam esse,
 quod præterito pro exheredatione habeatur, minimè cōcesserim,
 sed & idcirco præteritis à matre filijs, bonorū possessionē illum
 nō decerni, quia sui hæredes nō sunt, nec iure pratorio
 instar suorum ut emācipati admittūtur, sceminæ enim in
 potestate filios nō habēt, quamobrē nec suos hæredes ha-
 bent: prætor autem bonorum pos. his cōcedit, qui uel sui
 sunt, uel sublato emancipationis uelo, pro suis habentur,
 nec Iasonis sentētia recipienda est, qui eandē cum præ-
 cedenti rationē hæc esse multis uerbis ostēdere conatur:
 quasi Iuriconsultus dum posteriorē hanc refert, uir ad-
 modum rudis, & Bataua aure, rationē proximam omise-
 rit, lōgius summatim attigerit, quod planè uerisimile nō
 est: ut omnino Iasonis hæc argutias explodēdas censeam.
 nam & fortasse uerò priorē illam Doctorum rationem
 falsam esse opinabimur, nec filios à matre præteritos, id-
 circo ab ea bonorum possessione excludi credemus, quia
 pro exhereditatis sint, quos prætor reijcit, si enim ita res
 se habe

g l. illud s.
 ad test. ff.
 & cōt. tab.

h In. d. l. ij.

se haberet, consequens esset, ut filius à patre minore por-
 tione, quàm legitima sit institutus, cū in reliqua exheres
 censetur, beneficio præteriti contra tabulas persequi nõ
 posset, quia exhereditati nec ex se, nec ab alijs commissio
 edicto admittitur, quod tamē à iurisdictione abhorret et
 ergo clarum est, exheredationem, quæ ex præteritione
 inducitur, filium à bonorum pos. contra tabulas non re-
 mouere, siquidem & in edicto prætoris hi solū repellun-
 tur qui exheredatione notati sunt: quia iudicio patris in-
 dignos, non putauit prætor dignos, ut admitterentur k:
 at filius præteritione exhereditatus, non existimatur ali-
 qua nota effectus esse^l, cum præteritio non tam iniuriã,
 quàm obliuionem respiciat: quin & se exhereditatos præ-
 tor non admissurum pollicetur, qui solemniter & recte
 exhereditati sunt^m. At in præterito nulla exhereditatio
 solennis intelligi potest, non enim hic queritur,
 an purè, an nominatim, an à gradu exhereditatus sit: sola
 nominis suppressio exheredationem hãc facit, de qua mi-
 nime locutum prætorum, magis probabile, est, cum in ea
 nihil solenne sit. Igitur potius crediderim, solam eam ra-
 tionem esse, ut filij bonorum posses. non petant, quia nec
 sui sunt nec suorum instar habentur: quæ ratio hodièq;
 proceditⁿ: quãobrem nihil à iure ueteri hoc casu immu-
 tatum, uerius est, quod & si eorum rationem ueram esse
 concedamus, non ideo tamen à nostra opinione receden-
 dum erit, cū falsum sit, correctã ratione legem corrigi^o,
 multorum q; calculo contrariū approbetur. nã & ratio
 de substantia legis non est: quamobrem lex & irrationa-
 bilis & iniusta, est tamē interim lex, donec abrogetur, p

bar. i. l. Pa-
 pi. s. memi-
 nisse. d. in
 offi. testa.

k l. nõ puta-
 uit. s. si ex
 duob^o. in
 pri. ff. cod.
 l. laf. i. l. si.
 de libe. &
 posthu. i.
 ij. col.

m d. l. non
 putauit.

n d. l. si. pu-
 tauit. s. j.
 & l. si. si.
 pri. ff. eo.

o Are. i. l. ij:
 de vulg. et
 pupil.

p mod. i. c.
 cū omnes.
 d. cost. are.
 in. d. l. ij.
 in. 7. col.

qua tamen de re diffusius à nobis alibi tractabitur. Sed
 & recepto hoc pronunciato admittendum est, corre-
 cta ratione legē corrigi, si ratio ipsa generaliter corri-
 gatur: quod in nostro casu nō est, cū tunc solum antique-
 tur, cum filius sine causa prateritus est: quod si cū causa
 prateritum asseramus, ius antiquum remanet, ut Accur-
 sius existimauit ⁹, & sequiores alij probauerunt, & ex
 his primum eorum argumentū elidi crediderim. Aliud
 est, quod ex regula deducūt, ubicūq; iure ciuili ius dicen-
 di nullam competit, & honorū pos. contra tabulas præ-
 torem decernere. Nam generaliter id uerū non esse pri-
 mo dixerim, siquidē si fœmina municipali lege, quæ stan-
 tibus masculis succedere prohibetur, institutis extraneis
 à patre praterita sit, cōpetere illi honorū pos. cōtra ta-
 bulas, cōmuni sentētia dici solet ¹, & tamen à iure dicēdi
 nullum arceri, sed & si demus, regulam eam generaliter
 ueram esse, nō tamen argumentum ita deduci potest, cū
 tunc demum uel in limitatis, uel in correctorijs argumē-
 tum per eum locū cōcedatur, si regula à iuris aliquo au-
 tore posita expressim inueniatur, nū si à recētioribus ex
 pluribus legibus cōpacta sit ², ut hæc est. nam & concedi
 potest, prætorē contra tabulas honorū pos. dedisse, illis
 quibus ante se ius dicēdi nullum cōpetebat: sed in propo-
 sita quæstione, cū noua dispositione ius ciuile filio in ma-
 tris testamēto facultatem eā dederit, ratione iuris ciuilibus
 tantum intelligi debet, non autem ad prætorium extēdit:
 alioqui cū iure prætorio agnatis unde legitimi, cognatis
 unde cognati uocantur, successiōnū capita præstita sint,
 dicendum esset hodie cognatos, unde legitimi uocantur,
 admitti

q d. s. ex hie
 redatos.

r alex. in. s.
 & qd si tā-
 tum.

s Raph. cū.
 i. l. ij. d. le.
 j. per. l. nō
 possunt. d.
 ll.

admitti, quoniam sublata nouissimo iure ea differētia est
quod nemo nō aspernabitur, quamobrem fatendum est,
hōic q; prateritis filiis in testamento matris bonorum
possessionem contra tabulas abnegari: & idcirco nec bo
norum possessionem unde liberi uocantur, nec que ex se
natusconsulto Carboniano est, decerni.

Multitudinem actuum non presumi, quemadmo
dum uerum sit CAP. XIII.

Communis omnibus legū interpretibus rea
gula est, semper in dubijs nō de pluribus,
sed de uno actu intelligendū esse, quapro
pter si tanquā hāeres scriptus, testamētū
quo mihi hāreditas delata sit, exhibeam, solum illud fā
ctum à testatore fuisse: presumetur, & qui plura condi
disse dixerit, onere probationum grauabitur, quod & si
in iudicio Stichum aut Erotem petam, tu nec Stichum,
nec Erotē debere te fatearis, de his intellexisse te inter
pretabimur, de quibus & nos locuti sumus^b: ne uidelicet
diuersitas aliqua inducatur, hanc tamen regulam nō
procedere, Bartolus, & post eum alij prodiderunt^c, ut
suspitio periurij euitetur, quamobrem si ex testibus qui
dam testamentum rite factum, alij non solenniter factum
dixerint: de diuersis testamentis intellexisse eos creden
dum esse existimauerunt, & hoc potissimum modo discor
diam tollēdam, ne periuri uideātur. Ceterum ex Iustinia
ni constitutione^d perquam dubia res hęc nobis uisa est.
nam cum quidā sibi legatum in testamento relictū fuisse

a l. om. C.
de test. c. i.
presentia.
de proba.

b Bar. i. l. in
ter sti. s. j.
& yb. obli.
c In. l. ij. C.
de bo. pos.
sec. tabu.

d l. si C. de
reb. credi.

n s reli

relictum esse, presum. Iustinianus ait, hominē hunc per iuram. nam. cur potius, ut suspitio hæc remoueat, non presumitur cōdita duo testamēta, et illud quod repertū est posterius testamētum esse: nā & cum possibile sit, in priori rem illi legatā, & hæredi fiet satis, & is cui delatū fuit iusiurandum, periurij nō erit reus: neq; dixeris, cōstitutionem eam loqui, cū clarū est, tabulas, quæ repertæ sunt eas ipsas esse, in quibus rem sibi legatam ille iurauerat, quomodo enim id manifestū esse potest, cū quæ ad negationem spectēt, manifesta esse nequeāt? nam et nō me diocriter ea lex coartaretur, si ita accipiendā credamus.

e l. iij. d. test.
l. ij. d. pba.

Bonorum possessionem contra tabulas testamētū rescindere, deim ex ea, unde liberi uocātur, succedi, inaudita uulgō sententia. CAP. XIII.

Vbitaui septennero, num bonorum possessio contra tabulas diuersum successioneis genus inducat, ab ea quæ ex bonorum possessione, unde liberi admittuntur, capitur: an uero rescisso per bonorum pos. contra tabulas testamento, succedatur per eam, unde liberi uocantur: & Philippus Cassula, in altius repetita rubrica de testamentis prelectione, posteriorem hanc sententiā probauit, sue que opinionis argumentum Leonis imperatoris cōstitutionem adduxit b, qui liberis, inquit, quocunque iure intestate successioneis, id est, aut testamento penitus non condito, aut si factum fuerit, cōtra tabulas bonorum possessione petita, uel inofficiosi querelamota, equaliter prospiciendum est, quibus uerbis expressim ostenditur, ex bonorum possessione contra tabulas intestato succedi.

a Phi. Cas-
sula, i rep.
rub. C. de
test.

b l. ut li. C.
de col.

di, sicut etiam cum testamentum uti inofficiosum rescinditur in quo clarum, id successione genus locum habere, ut dubitandum non sit, quin & idem credamus in ea bonorum possessione, quæ illi hoc casu æquiparatur. nã & Martiani Ulpiani q; responsis constat, præterito filio bonorum pos. unde liberi uocantur, cõcedi, cum tamen alibi dicatur: bonorum pos. contra tab. illi competere, ut uerisimile sit ubiq; de eadem successione ab intestato agi, sed & Iulianus, cum adita est hæreditas, si emancipatum præteritus bon. possess. contra tabulas nõ petierit, repelli omnino patria hæreditate autor est: quoniã huic prætor bonorum poss. unde liberi uocentur, non decernat, ut ex his uerbis colligi possit, ubi contra tabulas actum sit, unde liberi uocantur, bonorum possessioni locum esse: confirmatur q; id alia ratione. nam si idem operatur ex prætoris edicto bonorum possess. contra tab. quod in iure ciuili ius dicendi nullus, & hoc intestati causam respiciat, certè idem & in illo dicendum est: & tamen si Alexander, Paulus Castrensis, Bartolus q; & alij minime negent, testamentum ad intestati causam ex ea bonorum possess. trahi, non tamen admittunt, ex capite, unde liberi uocantur, successione esse: quæ opinio haud probabilis est, cum filijs in intestati successione nullum aliud remedium cõpetat, præterquam illud, unde liberi admittantur: & sicut iure ciuili testamentum ubi declaratum est nullum, alienius momenti non est, ita & prætorio edicto esse, credibile est, ubi quisquã aduersus tabulas uicit. Sed huic sententiæ aduersatur Ulpiani responsum, qui ita inquit, ab intestato potest cõpetere bonorum possessio, si neq;

c l. fi. d. lib.
& pos. hu.
d l. j. s. pe. ff
si tab. test.
nul. ext.
e l. ij. C. de
cõtra tab.

f In. l. j. vñ
libe.

g l. j. s. uoc. ff.
uc. ff. cod.

h In. d. l. vñ
lib.

i Bar. i. l. il.
lud. de cõ.
tra tabu.

k l. j. s. ita
aut. si tab.
testa. null.
ext.

si neq; secundū tabulas, neq; contra tabulas agnita sit, ue-
 rium hæc uerba ita interpretāda sunt, ut iuriscōsulti mē-
 tē eā fuisse, nobis ipsis persuadeamus, de mera illa intesta-
 torū successione loqui, cū nullæ tabulæ testamēti extant,
 & ita eū intellexisse & legis ipsius uerba, & natura ti-
 tuli ostēdit: quo sensu accipi debet Gordiani quoq; impe-
 ratoris rescriptū, à quo filiæ dotē conferre iubentur, si
 uel intestato succedūt, uel bonorū poss. cōtra tab. petāt:
 disiunctiua enim nō inter omnino disidentia posita est,
 sed quæ qualitate solū quadā distēt, ^m, quamuis enim &
 propter bonorū poss. cōtra tabulas ab intestato succeda-
 tur, ea tamen pura, puta, intestati successio non est, ut &
 Triboniani in institutionibus uerba, eadē ratione inter-
 preter, dū differre, unde liberi uocātur, & cōtra tabulas.
 bonorū poss. ostēdit ⁿ, distāt enim in eo, quod ex alte-
 ra rescinditur, ex altera succeditur. Itē q; dū bo. pos. cōt.
 tab. remediū esse quo succedamus, nō quidē expressim re-
 fert, sed quasi per transfennā ostēdit. nam nec hoc negaue-
 rim ex occasione ab ea præstari, cū resciderit testamētū.
 Et consequēter ex his dubitari potest, cū lege municipali
 fœmina intestato succedere prohibetur, an expugnato
 per bonorum possessionem contra tabulæ testamēto ad-
 mittenda sit? & non puto admittendam, cum ad intestati
 causam deuentum sit, quod si adita hæreditate bonorum
 poss. petitam dicamus, cū qui semel fuit hæres, iure ciui-
 li desinere hæres esse nequeat^o, fortasse aliter fuerit di-
 cendum, cum licet iure prætorio intestatus ille dicatur,
 cuius adita hæreditate testamentum contra tabulas expu-
 gnatum sit, iure tamen ciuili secus est: ut huiusmodi ciui-
 tatum

l. filiæ dotē
C. de col.

m l. pē. C. &
pactis.

n Inst. d. bo.
pos. s. sunt
autem.

o l. Pa. d. in
offi. testa.

tatum leges magis ex ciuili, quam pratorio iure declarantur p.

Si agnatus per in integrum restitutionem abstinuerit, successio ad sequentes in gradu, an ad fiscum pertineat, duo pugnancia responsa, quae alij dissoluerent nequiuerint, extricata.

CAP. XV.

Si cognatus, qui bonorum possessionem acceperat, per restitutionem in integrum abstineat, in eis bonis successorio edicto locum non esse, sed ad fiscum transferri, Papinianus scripsit: at si quis ex senatusconsulto Orficiano adita matris hereditate, deinde abstineat, agnatos non fiscum admitti, Ulpianus ait^b, quae responsa, cum semel pugnare uideantur, Bartolus, alijque interpretes ita se extricauerunt^c, ut de iure pratorio Papinianum uera dicere opinarentur: quae uero Ulpianus scribat, iure ciuili probabilia esse, quae quidem interpretationes minimè uerisimiles nobis uidentur, & cum successio haec pratoria, ad instar successio num iuris ciuilis introducta sit^d, certe non debemus inter utrumque ius differetiam hoc probare. nam cum is qui abstinet, iure ciuili admittitur, & qui succedit. pratorio: & è conuerso cum qui abstinet, a pratore recipitur, & qui succedit, iure ciuili succedit: cum inquam, his casibus nulla fisci ratio habeatur, cur iure pratorio admitti credamus? nam & mater ad haereditatem filij, unde legitimi uocantur, etiam pratorio iure plerumque succedit: & tamen generaliter lex tradit, si à bonorum possess. filius se abstineat, testatoris matrem uocari.

p arg. not. i
rub. C. q
admit.

a l. fi. & succ.
edict.
b l. j. §. sed
si adita. ff.
ad Tertul.
c In rub. C.
de suc. edic.

d l. j. §. nep.
ff. si quis a
par. suc.
ma.

e l. et si mo-
dica. §. pen.
& bo. liber.
f l. ij. §. bono
ru. ad Ter.

uocaris. en ergo quemadmodum si tam is qui abstinet,
 g l. j. C. ad quam qui succedit, uterq; ex edicto succedat: fiscus tamē
 or. in. d. s. repellitur. quinetiā si concedamus aliquē ex successorio
 bonorū. edicto iure ciuili admitti, non' ne etiā, unde legitimi uocā
 tur, iure honorario succedebit? fingamus in Vlpiani casu
 h l. ij. s. si. agnatos eam bonorū possessionem petere, unde legitimi
 vā. legit. uocantur, an eis exclusis hereditas fisco applicabitur? id
 enim aduersus eius uerba est, qui generaliter loquitur.
 quod si Bartolum intelligas loqui, cū solo iure pratorio
 quisquam succedit, cur nō idem opinabimur, cū etiā ciui
 li lege successio addiuabitur? nec differentie ratio per
 i In. d. nab. lasonem assignata, sat firma est, dum iure pratorio ad fi
 scum hereditatē, qua quis se abstinuit, pertinere ideo pu
 tat: quoniā cum admittēdo cognatos non parū detrimēti
 fisco prator dederit, uoluit in eo saltē illi prodesse. & il
 latum damnum resarcire. nā quā parum uerisimile que
 so, est, qui in detrimētū fisci cōtra leges ciuiles edixerit,
 in eius cōmodum cōtra easdē leges rursus edicat: cur po
 tius regula paritum nō est: qua, donec aliquis heres esse
 k l. vacātia. possit, fiscus repellitur: cum & in dubijs non erret, qui
 C. de albo. aduersus fiscū respondeat? quamobrem aliter quā cetera
 vacā lib. x. ri dissoluendum hunc modū nos arbitramur: & idcirco
 l l. nō puto utroq; iure si quisquā abstinuit, successionē nō esse existi
 m d. l. fin. d. mauerim, praterquam duobus casibus, quorum primus
 suc. edi. est, cū legis uerba extēsiua sunt, & generaliter accepta.
 ad eū quoq; qui ex successorio edicto ueniat, referri pos
 n In. d. l. j. sunt: qua ratione Vlpianus sententiam suam tuetur.
 s. sed si ad. nam cum senatusconsulti Orficiani uerba huiuscemodi
 essent, si nemo filiorum, uel quibus legitima hereditas si
 mul de

mul defertur, uolet ad se eam hereditatem pertinere, ius antiquū esto: si filius abstinuerit, iure antiquo agnati admittuntur: quoniam senatusconsulti uerba admittunt. Si uolet, inquit, ad se pertinere, hic enim non uult licet aliquando uoluit, cum igitur uerbū, si uolet, tractū habeat, agnatos ex senatusconsulto admitti, dicendū est. ex hanc rationē mirū est interpretes nostrōs nō perpendisse, cū ea se moueri euidenter Vlpianus fateatur, nec ad rē pertinet, quōd nemo, nisi uelit, ad hereditatē uocatur: quoniam expressam id uerbū, si uolet, extēsiuū est, sed si tacitē intelligatur, cōtrā r: tametsi in eo Vlpiani respōso nō ita insit, ut expressum uerbū est. Alter casus est, cū qui regulariter succedit, ab aliquo specialiter excluditur: nam si abstineat, hereditas ad eum deuoluitur, ad quē ex regula peruenire debuerat: exempli causa. In bonis liberti patronus bonorum poss. habet, solum q; ab eius filio excluditur, quamobrem si se filius abstineat, tanquam remoto obice patronus admittendus est: idem et in matre, quae ex Tertulliano senatusconsulto filio succedit, solum q; a nepote ex eo excluditur, nam si nepos per in integrum restitutionem, hereditatem, bonorum uel possessionē deseruerit, matri successio, non sisco deferenda est: huius que rei causa est, tum quōd quae ratio patronū, matrē uel excluderat, amplius locum non habet: quamobrem regule adhaeremus: tum etiam quōd speciali casu exclusus, nō tam fortiter reiectus est, sicut, qui ex regula remouetur.

o l. fideicō.
s. hoc aut.
de leg. iij.

p ar. l. si ita.
s. ali. ff. de
lega. j.

q d. l. & s.
modis.

r d. s. bono.

In querela inofficiosi, nec ius accrescendi, neq; successionem esse: in ultramontanorū sententiā aduer

sus

suis Bartolum itum.

CAP. XVI.

ala ru. C.
desuccess.

b In. l. si is
q in pri. d
inoffi test.

Requentissime tractata ea questio est, an in querela inofficiosi successorio edicto locus sit. Et hoc in articulo ita per factio- nes diuisi sunt interpretes recentiores, ut Itali, quorum signifer Bartolus, locum esse tradiderint: at Gallici, quorum Petrus Aurelianus primipilarius est, negauerint. Et quoniam utrinque rationes quamplurimae adducuntur, quae minimè efficaces sunt, ea solum argumenta referemus, quorum acumine tota questio sustinetur. Et Bartolum adiuuat Pauli responsum ^b, qui in titulo inofficiosi testamenti: si is, inquit, qui admittitur ad accusationem, nolit, aut non possit accusare, an sequens admittatur, uidendum est: et placuit posse, ut fiat successioni locus. sed huic respondent alij. Paulum eo casu loqui, quo etiam sequens in gradu exheredatus fuerat, quam interpretationem uti diuinaci coniectura ariolantem merito nostri reprobant: uideamus num nos promere aliquid uerisimilius possimus. et dici posset, non ratione querelae, sed respectu bonorum iurisconsultum Paulum loqui. nam si duo admitti ad querelam possunt, repudiante primo, sequens omnem successione[m] habebit: et hoc casu intellige, ut fiat successioni locus: non quidem successorio edicto in querela, sed successioni bonorum: et uerbum, sequens, ita capiatur, ut cum accipias: qui simul admitti poterat: sed in portione repudiata sequens est, cum prius ea ad collegam pertinuisset: et hoc intellectu potius ad ius accrescendi, quam ad successorium edictum uerba haec referuntur. nam in querela

querela locū esse iuri accrescēdi, cōmunis opinio est, ex eiusdē iuriscōsulti sentētia, qui, si duo, inquit, sint filij ex heredati, & anbo de inofficioso testamēto egerint, & unus postea cōstituit nō agere, pars eius alteri accrescit, tametsi neq; satis probem, in ipsa querela ius esse accrescēdi, uerbaq; Pauli magis referenda opiner ad bona, quā ad querelam, nam cum querela totū testamētū subruat, si frater non agat, sed repudiet, alij fratri omnia bona accrescunt. quid igitur in proposito responso accrescere dicamus, cū nihil id operetur, si sola unius querela totū subuertit: quid opus est aliā addi? & cum ex regula constet, portionē semel acquisitam, si deficiat, nemini accrescere: quā ratione concedemus agnitā à fratre querelā si omittatur fratri adiungi? utrunq; igitur respōsum nō in successorio edicto, aut iure accrescēdi intelligendū opinor, sed ad successione bonorū potius referendū. Adducitur etiā pro eadē Bartoli sententia, quōd si emancipatus ducta inuito patre uxore, & genito filio decedat, cū dubitaretur, quid iuris huic in testamēto aui cōpeteret, respōdit Vlpianus, ad bonorū pos. cōtra tabulas admitti e: cū potuerit auus iure suo uti, cumq; exheredare, neq; minus in hoc nepote is, qui de inofficioso cogniturus est, merita nepotis, quā patris eius delicta perpendet. quæ uerba id indicāt, querelā quæ filio exheredato competit ad nepotē per successorii edictū transire. sed quamuis pluribus lason hic agat, in eo textu aliquis dixerit nō tam merita filij, quā nepotis considerari: nō quōd de inofficioso nepos agat, sed quōd sub eo iudice, sub quo filius querelam intentare potuit, nepos bonorū pos. cōtra

c In l. si pro
nas. ff. de i
offi. testa.

d l. j. s. inter
dū de usu.
accr.

e l. iij. s. si e
mācipatus
de bo. pos.
cōtra tab.

D. And. Alci. Paradoxorū. o tabu

tabulas petebat. quamobrē cū nepos ipse nil deliquerit
admittetur s. et ita hunc legē ex Accursij, Alexātri, Arc
imiq; sentētia s interpretandā aiunt: uidebatur enim cū
filius propter ingratitudinē exclusus esset, reiiciendum
quoq; nepotē tanq̄ ex regula, qua Baldus tradit v, remo
ta radice palmites omnes remoueri: quæ ratio efficax nō
est, cū licet filius ingratu sit, nepotis ipsius merita huius
modi non sint. Adducitur rursus aliud argumentū: nā cū
ex filio emācipato haberet quidā nepotem in potestate,
et filius cōdito testamento, patrē præterisset, nepotem
exheredasset, nepos q; in querela succubisset, respōdit
iuriscōsultus, patri querelā cōpetere i: ergo ex successo
rio edicto cōpetit. sed Alexāder, alijs que omnes querelā
hic pro bonorū pos. cōtra tabulas accipiunt. quōd si nec
hoc placet, intelligere aliquis poterit, patri querelā con
cedi nō ex persona sua, sed ex personæ nepotis: et licet
nepos ipse cessisset, nō debuit tamen tolli patri remediū,
quōd semel sibi quesitū est k. et hoc potissimum modo
Bortoli, partium que fundamenta subruī possunt. Trāseā
mus nunc ad ea, quæ pro sua opinione Petrus asserbat:
et licet per recentiores sanè quamplura dicantur, solus
huiusce sentētiæ cardo, et quidē firmissimus ex iustitia
ni constitutione accipitur l. Is tradidit, si pater filium, ex
quo nepotē habebat, instituto extraneo exheredauerit:
mortuo post patris mortē filio, nondū adita hereditate,
omni adiutorio nepotē destitutū: inhumaneque id à iure
consultis statutum: nā si in querela successioni locus fuisset,
profectò nec auxilio nepos indigeret, nec inhumani
per acceptus dici posset, cui argumēto frequentior et sen
tentiā

f In l. i. suis.
 ff. de lib. &
 posthu.
 § In l. si quis
 posthu. § j.
 h In l. si. C.
 delegi. h. q.

l. i. p. filiū.
 de inoffi.
 testamen.

k arg. no. p
 bar. in. l. i.
 emācipa.
 s. fi. de con
 tra tabu.

l. i. si quis fi
 liū. C. de i
 offi. testa.
 testa.

sentia responderi solet: idcirco eo casu successorium edi-
 ctum nō fuisse, quia querela ab editioe hereditatis inci-
 pit: pater autē ante aditam defunctus fuerat: quamobrē
 cum illi querela nunquā competisset, nō potuit nepos in
 ea succedere. uerūm hæc respōsio multipliciter destrui-
 tur. nam ex hereditatio ab aditione uires capit: & tamen
 ante eam aliquid operatur, nimirū ut exherato heredi-
 tas delata nō dicatur^m. cur non idem in querela negari
 quoq; non potest, licet actu ipso querela filio nō cōpete-
 ret, spe tamē cōpetisset: at in successorio edicto spem sa-
 tis esse, ex eo probatur, quōd decretalis bonorū posses-
 sio, si accepta non sit, ad sequētē trāsitⁿ: & tamē prius
 nō cōpetit, quā decretata sit, solāq; spes illa trāsfertur:
 nam etiam quod re ipsa adhuc nō competit, transmitti-
 tur: quamobrem infans hereditatem, quæ sibi delata nō
 erat, ad patrem trāsferitⁿ: & si hoc in transmissione est,
 cur nō multo magis in successorio edicto quod longē fa-
 uorabilius est, cum iure communi introductū sit, trans-
 missio specialibus tantum casibus obseruetur^p. nam &
 natam querelam prius esse, considerari non debuit, cum
 nepos ex ea nō succedat, quæ filio data est: sed ex perso-
 na sua succedat. atqui Paulus Castrensis existimauit, si
 filio delata sit, ne frustra delatam, & ad irritum dedum-
 ctam diceremus, debuisse potius successionem reijci.
 sed aliter quoque argumentum huius legis tollitur,
 interpretatur que quidam, intelligi eam debere, quā-
 do nepos ex patris, non ex persona succedere
 uolebat: uetita itaque erat transmissio, non successio.
 uerūm cum omni remedio caruisse nepotem Iustinianus

m l. filiū. ff.
 de ho. pos.
 cōtra tab.

n l. i. s. scien
 dū. de succes
 so. edic.

ol. si infan-
 ti. C. d. iur.
 deliberan.

p Bart in l.
 ventur.

autor sit, duoq; ea tantum comprehendantur: quam absur-
 dum id sit, nemo certè non uideret. adde quòd nulla fuisset
 inhumanitas, si nepos successorio edicto admissus foret:
 & tamen inhumanè eo casu factum lex ait: quã sententiã
 posse & alijs rationibus cõfirmari arbitror, nam & que
 q l. Pa. de in
 off. testa. rela in officiosi remediũ personale est: at in iuribus per-
 sonalibus successio non est: cõceditur enim propter iniu-
 riã, exheredationis nota illatã, que iniuria ad nepotem
 nõ producitur: & regula est, quotiescunque propter ali-
 quam qualitatem alicui defertur hereditas, in eum non
 transire, in quem ea qualitas non transiuerit: qua ratio
 r gl. i. l. j. C.
 unde uir. ne heredibus bonorum possessionem, unde uir & uxor,
 non concedi Accursius tradit: nam & querelã hãc odio
 sam esse, Bardus, alijq; crediderunt. cur ergo eam inter
 s d. l. si q; fi
 liam. pretatione adiuuamus? quòd si Bartolũ sequeremur, nõ
 ne consequens esset, ut hæc querela successio ab agnatos
 quoq; transiret? quòd à constitutionum sententiã abhor-
 ret, & nemo opinor dixerit. sed & fortius eo mouemur,
 quia aut propter superioris exheredationem inferiori
 querelam cõpetere dicimus: & hoc à successione natu-
 ra disidet, qua ex propria persona quis admittitur: nõ
 ex aliena: personalis quippe iniuria est, aut eis querelã
 ex ppria persona deferri malumus, tâquã ex superioris
 g In. l. pater
 filiũ de iol
 fi. testa. exheredatiõis (quod Bartolus ait) præteritis: & neque
 successione esse arbitror, cum ex hoc edicto ad rem
 prius alteri delatã admittamur: querela autẽ hæc, que ex
 tacita exheredatione oritur, nemini prius delata est, sed
 ab ipsis, qui eam intẽdit, incipit igitur ut has ambages
 ipse tâdẽ extricẽ, tres uarios casus separari oportere ar-
 bitror.

bitror. primus est cū plures exheredati sunt, & unus ex
 pressim uel tacitè repudiat: & tum querelam illi compe
 tentè alijs accrescere Bartolus & pleriq; alij cōsuerūt: ^{u l. si propo}
 ipse suprā ostēdi non ius querelæ, sed portionē ipsam bo
 norū accrescere, utcunque disputabilis est propositio. se
 quens casus est, cum quis exheredatus est moritur reli
 cto heredē, isq; ex defuncti persona intendere querelā
 cupit, quod nō nisi trāsmisionis iure fieri potest: in quo
 articulo solet dici, si querela preparata sit, in quemcunq;
 que heredem trāsmitti x. si adhuc preparata non erat, ^{x l. scim. 5.}
 non trāsmitti, nec in suum quidem olim heredem, uide
 tur enim moriens eam iniuriam remittere. at hodie iusti
 niani cōstitutionibus distinguitur, ut siue aditione hære
 dis inofficiosum testamētum cōfirmatū est y, siue tacitè, ^{y l. cū mota}
 uel expressè repudiata querela est, iuri ueteri adhaereamus, ^{C. de trāsa.}
 nullaq; fiat trāsmisio. si uerò ante aditionem hære
 dis scripti exheredatus decesserit, tum in nepotem suū
 trāsmittatur z. tertius casus est, quo nec de accrescēdi, ^{z d. l. si q; fi}
 nec de trāsmisionis iure agitur, sed de successorio edi
 cto, ut quia exheredatus repudiat uel moritur, an sequēs
 in gradu non ex persona defuncti (id enim nō nisi trāsmis
 sionis iure competit) sed ex propria succedere in iure q̄
 relæ possit, tanquam per prateritionem sibi facta sit in
 iuria: cuius ratio uidetur habenda, cum qui sibi obstabat
 autor suus de medio sublatus sit: & uerius est, si iuste is ^{a l. si is q in}
 autor exheredatus erat, successioni in querela locū es
 se, quia tū ratio legis in hoc nos adigit: cū enim propter ^{prin. de in}
 iustam causam is autor meritò exclusus sit, cōsequēs est, ^{offi. testa.}
 subsequētē in gradu per prateritionem exheredatum

b l. pa. filiū. cōseri, merito q; ex persona sua agere eum posse. quod
 eo. ti l. iij. si autor iniuste exheredatus sit, tam successioni locus
 s. si emāci. non erit, transmissioni erit: qui enim iniuste exheredatus
 cōtra cab. est, iuris censura bonam causam habet. ideo ex eius per-
 e d. l. si q; si sona potest fieri transmissio. ad successorium uerò edic-
 liū. l. feri. tum non attendetur, quod ex persona propria sequen-
 in si. vnde tem admittit, in quo hoc casu ius nullum est. quo propter
 libe. in Iustitiani constitutione, cum filius iniuste exhereda-
 tus esset, nepos non nisi ex patris personae ture transmissi-
 onis admitti potuit, ex sua non potuit: quoniam ius om-
 nino ad patrem pertinebat. & hoc modo conciliari ada-
 uersantia inuicem responsa ego non dubito: quae si qui re-
 ctē perpenderit, nostram sententiam approbabit. quae si qui re-
 ctē perpendit, nostram sententiam approbabit. quod si quis reclamauerit, is scio ea dicet quae non intel-
 liget. nec enim diffusius huiusmodi hoc libro declarari
 possunt, quae latiore tractatu à nobis alibi sunt disputa-
 ta. illud non diffiteor, successorium edictum hic crassa
 Minerva accipi, cum non idem ius ex eo nepoti defera-
 tur, quod filio competit: quippe filius ex iniuria sibi per
 exheredationem facta, agere poterat, nepos ob iniuriā
 non paternae, sed propriae exheredationis ex praeiteritio-
 ne ortae. erit igitur quoddam successorij edicti instar.
 nam & successorium edictum fauore creditorum indu-
 ctum est, ne uidelicet longior illis mora fieret. at in casu
 nostro nulla eis fieri potest mora, qui ab herede scripto
 petere possunt.

LIBRI QVARTI
 FINIS.

Andreas

ANDREAE AL CIATI PARADOXORVM

Iuris ciuilis Liber Quintus.

PROE M I V M.

Equaquã me latet, inuidio
sam fortasse materiam, sicut
& huius operis titulam, fo-
re: quod uidelicet si qui sint
qui ab alijs diuersa doctus
ros se profiteri ausint, hi
tanquam fuci quidam, & in
literaria palestra scioli exi-
stimantur. & ut laudabilia

quæcunq; frequenter silentio transigimus, sic obtestatio
& liuor pronis auribus accipiuntur. Verumenimvero
non idcirco deterreri debuimus, quominus, cum iam me-
ta ipsa iam serè in conspectu foret inceptum cursum pro-
sequeremur, nec me multitudinis autoritas ita urgere po-
test, ut non Pythagorico symbolo potius, aliorumque te-
stimonijs acquiescam: per publicam uiam ingrediundum
non esse ille censuit, ut quæ trita, cæterisque omnibus cõ-
muniã sunt, pertinaciter à nobis defendi nõ debere (quod
Hieronymus inquit) ostenderet, nunquam enim cum hu-
mano genere tam rectè agitur: ut quæ optima sunt pluri-
mis placeant, quocirca Prienenis Bias, septem sapientiũ
unus, plures malos esse, celebri dicterio narrare solis-
tus traditur. Indignatur grauissimus autor Fabius,

o 4

Incrudi

Incraditos quosq; uulgò ingeniosiores haberi. refert M Vitruuius, in Alexandria ceterorum omnium sententijs Victorè poëtâ, rectiore unius Aristophanis arbitrio reprobati. nam & Valerius tam parui æstimatam ab Euripide multitudinè tradit, ut emendare eum uolentibus se, ut doceret, nõ addisceret, in scenam prodissse attestaretur. quã obrem & in religionis nostræ mysterijs productum est, uia latam in errorè nos plerunq; deducere: at quæ angustior sit, æternitati peruiã esse. nihil igitur nobis fraudi esse debet, si horum exẽplo sequiores alios consueimus, noua ipsi excudere nitimur: quod hoc præsertim libro à nobis factum esse non diffiteor. Attẽde igitur humanissime lector, & rem æquis auribus accipe. quando quidem et Iustinianus ex multitudine autorum quid melius æquius ue sit, iudicandum esse non censet: cum possit unius, forsitan & deterioris sententia, & multos & maiores in aliqua parte superare.

Ex pacto quod contractui inest, solam actionem ex contractu dari, nec præscriptis uerbis agi posse, contra omnium hæctenus sententiam, et quam plurimæ leges aliter, quam à cæteris declaratæ.

CAP.

I.

IX pacto, quod incontinenti factum contractui inest, duplicem actionem dari, unam ex contractu, itemq; præscriptis uerbis alteram, nemo est qui non affirmet. tradiditq; id Accursius, tum longo ordine pleriq; omnes, mirumq; est in præsentem diem ita creditum, ut qui contradicat neminem reperias, at ipsi nos eam solum, quæ ex contra

ctum

al. iurisgen
tium. s. quin
imo. ubi
Bar. ff. de
pact.

flu oritur, actionē dari probauimus: que uerò extra ordinem præstat, præscriptis uerbis non cōpetere. quod quamuis nimis nouum esse uideri quibusdam possit, nobis certè nimis uerum uidetur. Et in primis communē sententiā oppugnat, quòd uulgò traditur, cum deficiunt uulgaria atq; usitata actionū nomina, tunc præscriptis uerbis agendum^b: tum & illud quoties actio deficit eā que incerti, & in factum dicitur concedi: quod in nostro casu minimè est, cum dubio procul sit, actionem ex contractu non deficere: illud^c que usitatum & uulgare nomen esse, & coartari, cauillo^d q; restringi à Doctoribus hæc regulas, plus quā euidenter constat dū præscriptis uerbis actionem nō dari intelligūt^e, quādo alia exoritur, que ex eodem uerborū forma originem capiat: secus si ex diuersa. nā certè ex eodem pacto utraq; actio tam ex cōtractu quā in factū datur: quod etiā si ex diuersa forma oriri cōcedamus, nihilo tamen minus cōmunibus regulis repugnamus, cum extraordinaria non concedantur: quamuis diuerso fonte oriri possint, si unum factū sit, cui ordinario iure prouideatur: quāobrem qui beneficio prætoris esse hæres potest, mota status controuersia, ex carboniano bonorum possessionem non habet, cum ordinarium illi remedium sufficiat^d. regulariter quoque post Bartolum dici solet, si ordinario agi potest, extraordinarium, quod non ita abunde prouidet, cessare^e. cum ergo in proposita dubitatione multò plenius per actionem ex contractu bonæ fidei succurratur, cessare præscriptis uerbis, quam quidam stricti iuris esse opinantur^f, saluis legalis disciplinæ præcep-

b l. quoties.
de præscr.
verb.

c In. d. §. quā
imo.

d l. cum sine
ff. de carb.
edict.

e In l. in pro
uinciali.
§. si uero.
de ope. no.
nun.

f In l. pact.
quæ con-
tra. C. de
pac.

ptis admitti debet. nam & cum actio praescriptis uerbis
 g l. si pecu- pœnitentiā recipiat s, & ab huiusmodi pacto recedi nō
 niā. ff. d. cō licere manifestū sit, in eam quoque regulā cōmittimus:
 di. ob cau. sed & cū cōcedamus, nihil magis fictionē, quā ueritatē
 h l. filio quē operari solere h: cur pactū quod fictē pars cōtractus di
 pater. ff. d. citur i, duas actiones parit, cū si uerē pars cōtractus es
 lib. & post. set, solū per actionem unam obseruetur: uerū et nostrā
 i l. lecta. si hanc sententiā optimē ex Pomponij uerbis probari con
 certū petz. tenderim k: qui permisisti, inquit, cretā ex agro tuo exi
 k In. l. pmi mere, ita ut dein eū replem: exemi, nec repleo, prescri
 sili. ff. de ptis uerbis agendū est: sin autem uendidisti cretā, ex uen
 pres. ybis. dito ages En igitur quemadmodum ex pacto, quod uendi
 tioni uest, sola actio ex uēdito datur: nā praescriptis uer
 bis non cōpetere, ostendit cōiunctiua dictio: sin autē quæ
 solet in iure superioribus undiq; aduersari: ut explora
 tum mihi sit, sine calumnia argumentū id tolli non posse.
 Vl. rogasti. s Papiniani quoq; respōsum pro nobis est i, dum, si, inquit,
 si. ff. de pre prædium pro te obligauero, dein placuit internos, ut mi
 scrip. ybis. hi fideiusorē præstare, melius esse dico praescriptis uer
 bis agi, nisi merces interueniat: nam si interuenit, ex lo
 cato esse actionē. quæ postrema uerba ostendūt, eo casu
 actionem praescriptis uerbis non esse, cum & exceptiua
 particula, nisi, diuersum ius à præcedentibus inducat. nā
 & nō alia fōrtasse ratione à diuo Seuero statutū putauē
 m In. l. ij. C rim m, ex pacto quod post donationē mox conceptū est.
 de uictio. agi praescriptis uerbis, re euicta nō posse, quā quoniā
 ex huiusmodi cōuentione ea actio nō solet dari: quā &
 omnino mirū uideri debet, cū ex eo quod in cōtractu de
 ductum est, unica actio oriatur, ex pacto duplicem dari,
 accesso

accessorium' q; ipsum principali actione firmitus fore.
 Sed admissa hac nostra opinione, uidentur quemad-
 modum contraria argumenta dissoluantur. Et primo Ale-
 xandri imperatoris constitutio quedam est. que facta
 uenditione, & appositio in ea pacto, de re uendita obla-
 to pretio quandoq; restituenda: si id minus fiat, competere
 actionē uel ex uendito, uel præscriptis uerbis tradit. Sed
 & Proculi responsō cauetur, si uir uxori fundū uendide-
 rit, cum pacto, ut diuortio secuto, si uellet, eodem pretio
 eam mulier sibi transcriberet, ut id fiat, iudiciam incerti
 esse. Ceterum quoniā & Proculi hoc responsum Alexan-
 dri rescripto nō parum aduersatur, puto ita dicendū, ut
 quoties pactū de resoluēdo, quandoq; cōtractu factū est
 (quoniam durū est, ut quæ actio robur cōtractui dare so-
 lita est, in eius dissidiū usui sit, & tamen æquum sit pacta
 seruari) actio præscriptis uerbis detur, tanquā pactum il-
 lud pars pretij nō sit, sed potius amicitie cuiusdam huma-
 nitatis q; intuitu iniū. si uerò pars pretij sit, ut quia pro-
 pter id pactū res minore pretio uēdita sit, ex uēdito aga-
 tur. in dubio uerò utraq; actione agi possit, ex uendito
 propter regularem naturā pactorū, quæ actionē ex con-
 tractu informant: præscriptis uerbis, quando tale pactū
 legē cōtractui nō dedit, quia pars pretij nō fuit, uel quia
 dubitetur, an fuerit. Imperator itaq; Alexander utrunq;
 casum comprehendit, siue ut in casu dubio quid iuris es-
 set, responderet, siue quòd in separatis claris que casti-
 bus necesse erat alteram omnino competere: quapro-
 pter disiunctiuus usus est. obesse etiam nostræ huic opi-
 nioni uidetur quod Labeo scribit: si mihi bibitot hec am
 uendi

n c. access.
 dereg. iur.
 lib. vj.
 o l. ij. C. de
 pact. inter
 ep. & uēdi

p l. si uir. &
 præscri. y.

q l. fūdi par
 tē. de con-
 trahē. ep.

r l. j. de pre
 scrip. ver.
 s l. ij. s. j. y.
 si. aut. sta.
 ff. de uerb.
 obli.

t l. lab. ff. &
 cōtr. emp.

uendideris, si decuriones locū cōcedāt in quo eā repone
 rem, me quicquam ab illis non petente, actionem tibi pre
 scriptis uerbis dari, sed & posse ex uēdito agi quasi im
 pleta cōditione, cū per me stet quominus impleatur: sed
 hoc multifariā tolli potest, tū quod ibi nō de pacto aga
 tur, quæ nostra est quæstio, sed de cōditione: unde actio
 in factū ex pacto ibi nō cōceditur, sed quia cōditio uere
 impleta nō erat: tū quod de subsidiaria quadā alia actio
 ne, nō de ea quæ ex pacto oritur, loqui Labeonē Barto
 lus credidit^u. sanē & ipse nostram sententiam ibi proba
 ri magis dixerim, dum eo respectu, quod per me stat, quo
 minus cōditio impleatur, agi ex uēdito posse traditū est:
 nā recepta aliorū opinione, eodē respectu debuisset pos
 se etiam præscriptis uerbis agi. uerū & quod Paulus
 scribit non parū nobis negocij facit x: is, si conuenerit,
 inquit, ut res uēdita si displicuisset redderetur, ex em
 pto actio est, aut proxima actioni in factū, quod argumē
 tū eadē respōsione eliditur, qua & Alexandri imperato
 ris superius rescriptū. nēpe id in pacto rescissorio cōtra
 ctus specialiter suprascriptis rationibus inductum, quam
 uis etiā dici possit, huiusmodi contractum, tamen si uendi
 tionis formam habeat, magis innominatæ cōventionis na
 turam imitari: quod Bartolus & Alexāder crediderūt.
 Quamobrē actio in factū datur non tam ex pacto, quam
 quod propter illud pactū contractus ille innominatis ac
 cedit, nam & Accursij sensu accipere possumus, pretiū
 uēditori non solutū, sed sub prædicta cōditione promissum:
 qua de causa potest uēditor exempto agere, tāquā
 nondum rescisso contractu, & præscriptis uerbis: ut si
 displicuisse

u In l. si qd
 cū. in si. ff.
 de iureiur.

z In l. si con
 uenit. ff. de
 rei uendic.

y In l. iurif.
 gē in pri.
 de pact. dū
 allega. l. si
 apud La
 beonem.

displicuisse sibi emptor dicat, illi actioni locus sit. cetera
 que contra nos adferri possent, per quæ leuia sunt, &
 quæ ex se corrument: ueluti quodlibet pactum contractum in
 nominatum esse, & ideo exco præscriptis uerbis agendum. z l. j. de acti.
 Item legibus tradi. ex pacto actione nasci, nõ ex cõtra, & oblig.
 ctu, & id genus similia, certè friuola: cū pars cõtractus ad s. q. m.
 pactum sit, & nihil differat, utrum dicamus ex pacto,
 uel ex cõtractu agi: firmata q; proximitate cõtractus pa
 ctio minime innominata dicenda sit ^b. Et ex his cõsequens
 est, ut quod Accursius aliquando dixit ^c, actione ex cõtra
 ctu subrogari iudicio in factum. uerum sit, & idcirco re
 cipiendam, quamuis nemo non Accursium hic damnet.
 Veramenimvero & Iacobi Butrigarij, & Alexandri no
 ua quedam sententia procul abijcienda est ^d: existimau
 runt enim nõ solum ex pacto incontinenti apposito oriri
 actione unam præscriptis uerbis, sed & duas quoq; pos
 se: ueluti cum per relationem pactiois ad contractum in
 nominatum inducitur: altera enim ex rei præstatiõe dari:
 quare si una uel præscriptione, uel iuramento, uel senten
 tia sublata sit, noua supererit ad agendum efficax. Hoc
 ego dubio procul semper falsum esse opinatus sum: tum
 quod nusquam, ut arbitror, lectum est, duas actiões in factum
 in idem cõcedi: tum quod ex Pomponij responso, etiam
 cõmuni aliorum sensu præcepto, quod supra retuli, con
 uincitur. e. nam & recepta crebriore sententia, actione
 præscriptis uerbis ex pacto, quod contractui inest, orien
 tem, bonæ fidei esse, nemo iam ambigit: at hæc actio, que
 ex rei præstatione oritur, stricti iuris est, quamobrem in
 Aucēda fuerit regula, quæ Bartolus tradidit ^e, & ceteri
b l. fundi p.
tē. de con
trah. emp.
c In d. s. q. m.
imo. & in
d. l. pacta
que cõtra:
d In l. in bo
næ fidei. in
pē. col. C.
de pac.
e In d. l. per
misi.
f In d. l. pa
cta que cõ
tra.
g In l. de di
uisione. s.
fi. ff. solu.
matri.

proba

probauerunt, ex eodem contractu nūquam duas actiones
nāsci, quarū altera bonae fidei, altera stricti iuris sit. quip
pe & omnes norunt, non debere eundem actum effectus
contrarios parere.

h. l. qui ho-
minē. s. si.
ff. de solu.

Lex, petens, in codicis titulo, de pactis, nouo intel
lectu declarata. CAP. XI.

a. l. petēs. C.
de pactis.

Constitutio quedam in titulo, de pactis, hūc
in modum legitur: petens ex stipulatione,
quae placiti seruādi causa secuta est, seu an
recessit pactum, seu post statim interposi-
tum sit, rectē secundum se ferri sententiam postulat.

Quam constitutionem uarijs modis interpretantur no-
stri Doctores, ut tamen fateantur, uoculam illam, statim,
uel superfluum esse, uel rectius fuisse in primo membro
collocandam, sed & ex alio intellectu admittunt, in con-
tractu stricti iuris pacta incontinenti facta inesse: quod
sanē perquam dubium est, quapropter cogitauī quana-
doque, an nouo aliquo sensu lex haec accipi posset: &
placuit ita intelligere, ut si à te hoc modo stipuleri pro-
mittis quod pacto nudo cōuenisti? si prius quicquid conue-
nerat, etiam ex interuallo ualeat stipulatio. quod si nil
conuentum esset, ita ualeat, si statim post stipulationem
contrahatur haec conuentio, ut id in hac constitutione
notabiliter colligatur, ea quae incontinenti postea fi-
unt, censeari antea statim facta esse, nam & Alexander,
& iuniores quidam auctores sunt, si ex forma decurio-
num ante filij contractum requiratur patris consen-
sus, satis esse si incontinenti post interponatur. Quod
igitur in lege municipali est, in stipulatione quoque admit-
timus:

b In. l. is q
ha. s. neq
fili. in. ij.
no. & ac. qui.
ba. redi.

timus: præsertim cum alio qui contractus non subsisteret
 & uulgo dicimus, multa solere induci, ut actus sustineatur.
 nam si stipuler, quicquid te dare, facere oportet, nõ
 subinducetur, oportebitq;: quoniam absq; ea interpreta-
 tione sat & super stipulatio ualet c. Et hæc à nobis non
 quidem pro certis dicta sint, sed ut ex tam uarijs opinio-
 nibus doctior aliquis ueriores eligat. quid enim obest,
 auido lectori uarijs apposuisse epulas?

c l. si si. sue
 rim illd. s.
 si. de p. ob.

Videri indistinctè iure ciuili agi ex pacto posse: et
 quemadmodum in materia peccati, ius canonicū
 in foro ciuili obseruamus: tum confutata quorū
 dā opinio in decretalibus. CAP. III.

Præmissima iuris ciuilis regula est, ex pacto
 nudo actionem non dari, sed solum ex præ-
 toris edicto exceptionem competere. At
 Pontificij canonis interpretes tametsi id
 ciuili lege probari fateantur, suis tamen decretis aliter
 esse opinati sunt: tum quod seruari pactioes Pontifices
 uelint^a, tum quod inter simplici loquela, uel conceptis
 uerbis iuratam promissionem, differentiam deus nullam
 agnoscat^b, sed & seruabo pacta (inquit) Prætor, &
 tamen nulla actio ex eis oritur: & licet simplicem pro-
 missionem seruari non minus deo acceptum sit, quàm
 iuratam, efficaciorē tamen obligationem ex iure iurā-
 do nasci, etiam patrum decretis nemo dubitat^d. Sequi-
 tur itaque, ut frequens ea interpretum opinio ualidis
 argumentis non subsistat, sed cum ita moleuerit, ut

a c. j. de pac.

b c. iuramē.

xxij. q. v.

c l. iuris gē.

s. prætor.

d c. cum cō-

tingat ex-

tra cod.

minime

minime de ea amplius dubitare sit operæ pretiū: uideamus, ea admissa, quid iure civili affirmemus. nā quotiescūq; de aliquo aduersus deum delicto agitur, etiā in civili soro sacros canōez. obseruari debere cōstat: quod etiā si ueniale tātummodo peccatum sit procedere Antonius Butrius, Nicolaus Tudiscus, Ioannes ab Imola prodiderunt. Igitur cum paciscens id de quo pepigit non obseruet, certè uanus & mendax est, delictoq; saltem ueniali sit reus, quamobrē ut delictum illud effugiatur, dicendum fuerit, in soro Cæsaris posse hunc Pontificia lege conueniri: qui ratione omnis pactorū tractatus subrueretur. Cogitauit itaq; sepius, quemadmodum argumento huic intercederim: in primis q; eo adiuuari uidebamur, quoniam ratio cur ex pacto iure civili actio nō nascatur. ea tradita est, quod improuidē huiusmodi promissio facta presumitur & cum pleriq; omnes his offerre soleāt, quos non accepturos opinantur. qua de causa cum animū obligandi affuisse non credatur, qui promisso non steterit, non ideo tamen peccat, cum diuina lege sola mens consideretur, quamuis itaque Pontificio decreto civilis iuris prouisionem sublatam dicamus, permanere tamē adhuc legis rationem, fatendum est, qua peccati suspitio tollitur: ut idcirco sacerdotali iudicio conueniri non debeamus. Sed & animaduertendum est, ne Butrij. Tudisci, & Ioannis sententia uera non sit, & ueniale peccatum a civili sanctione nos non dimoueat. nam & Pontifex Ro. Anglorum regem (quia sus iurisdictioni non subditus) in delicto criminali se iudicaturum solum pollicetur: similēq; huic argumētum ex ultimo prescriptionum re-

scripto

a Bart. in. l. priuile. C. de sac. fan. eccl. In. c. fin de prescript.

g Alexan. in rub. de ver. oblig.

b Arg. not Archid. in c. Neophytus. lxj. dif. in. d. c. si. ke. nouit. d. indi.

scripto colligitur. Archidiaconus quoq; et Baldus nō ua-
 lere pactum, quōd ueniale peccatum inducat, tūc attestā-
 tur, cū ex cōtemptu mortale fieret¹: quale illud, ne parē
 tes alantur, & ne delubrum alicuius sancti uiri adceatur.
 & si qua similia. quin & Alexāder uenialis delicti auto-
 rem pactionē iuramento confirmari probat^m: hocq; op
 timis rationibus aduersus alios defendit Ioannes Andreae
 F. Pontifices Romanos in legem civilem ius nullum habe-
 re affirmatⁿ, praterquam ubi animæ periculum uertitur
 quod utiq; solū in mortali peccato uertitur. Baldus nul-
 lius momenti municipalem eam legem esse ait, quæ impu-
 ne aliquem interfici sinit^o: quoniam homicidium æternæ
 mortis pœnam sortitur. quæ omnia satis indicant, in ue-
 nialibus à civili lege ad canones nil deferēdū, sed in mor-
 tali (ut uocant) solum crimine eos attendi. In proposita
 ergo dubitatione sic respondendum est, ut distinguamus
 an reus accipiendi afficiatur damno, & tunc etiam iure
 civili ex pactione agi potest^r, an nullum ei damnum pœ-
 retur: & cum promissor in uenia digno reatu solum sit,
 non agetur: quoniam hoc casu tus quoque canonicum ni-
 hil attenditur.

l c. fi. d. pac.

m In. l. si a
lia. s. eleg-
ff. sol. ma.
n De regu.
iur. i regu.
possessor.

o In. d. c. fi.

p l elegāter.
s. seruus. d.
dolo.

Novo intellectu declaratur textus in lege, Titia.

§. si. de manumissis testamento: tum aliorum inter-
 pretationes consutatæ. CAP. IIII.

Titia testamento ita cauit: Onesiphore, nisi
 rationes diligēter excusseris, liber ne esto^a
 quesitū est, an ex his uerbis Onesiphorus
 libertatem sibi uendicare possit: & apud
 Scæuolam relatum est, ex his uerbis libertatem potius

a l. titia. s. fi.
ff. de man.
testamen.

Scæuolam relatum est, ex his uerbis libertatem potius
 D. And. Alciz. Paradoxorū. p adimi,

- tius adimi, quam dari. Iurisperiti responsum istud quæ admodum sit intelligendum, magna questio inter interpres
- b i. l. actioe
C. de tral.
i. l. si eū. s.
fin si quis
cautio.
- c l. fi. s. fi. de
leg. iij.
- d i. d. l. actio
ne. & in d.
§ fin.
- e l. fi. de ma
nu. test.
- pretres uertitur b: & cum si testatrix dixisset, Onesiphore, si rationes excusseris, liber esto, dubio procul testamento libertas huic relicta esset, probabiliter dubitatum est, cur non & superscriptis uerbis idem foret, cum eandem contrariorum disciplinam esse omnes dicant, tum eiusdem per se effectus propositum, cuius & oppositum dialectici quoque, nedum Iurisperiti tradant c. Bartolus atque post eum sermè omnes d, cum testamenti uerba futuram respiciant, liber ne esto, & c. negari potentiam actus solum putant: ut ea mens Titie existimetur, Onesiphorum nisi redditis rationibus liberum esse non posse. Quamobrem generaliter eam regulam inducunt, ut quoties futuri temporis uerba proferantur, potentiam: cum presentis, actum denegari putent: & ideo in proposita questione, cum potentia denegetur dictio exceptiua, non nisi potentie respectu ponit. sed hæc omnino à uero abesse nos quandoq; disputationis gratia credidimus, eū indubitati iuris sit, hæc uerba, liber esto, actum inducere: ergo & illa, liber ne esto, actum negare debent: & exceptio illa, nisi redditis rationibus, & c. actum inferre, ut redditis rationibus Onesiphorus liber sit. nam & ex communi sententia dicendum foret, ante excussas rationes Onesiphorum liberum fieri non posse: quod generaliter acceptum falsum est, cum prohibitio hæc testatoris non nisi certis casibus admittatur e. Baldus ex prædicto Scenola resposito promiscue tradidit, ex oratione negatiua sumptū à contrario legis sensu argumentum non ualere

uolare: quod aliquando Alexander & probauit; quãdoq; uerò rectius sentiens argumentis cõsultauit. quæ enim ratio est, ut quod in oratione affirmatiua omnes dicimus, in negatiua non recipiamus? igitur aliter declaranda Iuriscõsulti ea uerba ipse arbitror, & in primis illud affirmandũ, idem pollere, si dicamus: Onesiphorus nisi redditis rationibus, liber ne esto, ac si deceremus: si ratios reddideris Onesiphore, liber esto, sed in nostra quæstiõe dubiũ erat, num etiam ante redditas rationes libertatem adipsisceretur, deberetq; deinde reddere ratios: tanquã illa uerba, nisi rationes diligẽter excusseris, modum, nõ autẽ cõditioem faciendũ: Nam si dixisset, liber esto, ita ut ratios reddas, statim manumittẽdus fuerat seruus, quam obrem & in præscripta uerborum formula idem dicẽdũ uidebatur: quoniã & si ita dixerõ, uẽdo hanc domum, nisi alius meliorẽ conditionem attulerit, emptio non suspenditur, sed statim perfecta est: quod si in contractibus sic agitur, quãto magis in legatis, in qbus accelerãde libertatis fauor est. Quin & Ofilius Iuriscõsultus existimauit hæc uerba: hæres meus Titio, nisi mater mea morietur, centũ non dato: quæ æque ualent atq; illa: si mater morietur, centũ dato: d. c. nõ conditionẽ inducere, & statim de beri centũ, tãetsi nõdũ periisset mater. quod dictũ Labco reprobauit. Sicut igitur in eo Ofilius deceptus est, certẽ & non absurdẽ pro Onesiphoro simili casu dubitari poterit. Iuriscõsultus tamẽ Scæuola decidit, ante excussas ratios liberũ nõ esse, cũ exceptiua uox, nisi conditionalis omnimõ sit: quis in contractibus, ubi de eorum resolutione agitur, respiciat modũ, quoniã contractus in dubio

f In. l. ij. C. d. cõd. i. ser. g In. d. s. fi. i. l. j. an. iij. not. de off. eiuscui.

h l. qbus diebus. s. terminilius de cõ. & dem. i l. libertas. s. j. de mã. test.

k l. ij. de in diẽ addic. & ibi glof. l In. d. l. qb. s. quidã titio. in fi.

m Bar. in. l. j in. iij. q. de de cond. & demonst.

ita interpretamur, ut sub modo, non sub conditione factos dicamus. Cum igitur interrogaretur Scauola, num ex illis uerbis libertas Onesiphoro danda esset, respondit, ex illis uerbis tantum non dandam: quoniam ea potius adimeretur ante excussas rationes, quam daretur: quamobrem expectandum fuerit, ut reddat rationes: nam et ex illis uerbis, et ex facto, hoc est, ex rationum calculo reddito tunc libertas competet. satis itaque iurisperito uisum est, secundum ea quae rogabatur respondere: num ex uerbis solis liber esset. quapropter non inconsulte interrogationis uerba in responsione replicauit. Neque dicat quisquam, perquam breue concisumque responsum hoc pacto fore: nam ita solitum respondere Scauolam, pluribus locis annotauimus. Tam etsi et sat clarum hoc in loco cum esse magis probem: nam et nondum reddidisse rationes tunc seruum illum omnis admittet, qui contextis illis uerbis nihil subinducere uoluerit. et superscripta ad ea quoque questionem adduci possunt. an si uirgini quisquam ita dixerit: non capiam aliam in uxorem praeter te, contrahatur matrimonium: et Nicolaus Tudiscus contrahi dixit: quam sententiam communis ex praedicto responso interpretatio acriter urget.

Legem, cum precum, in codice, de liberali causa
hoc recte hactenus fuisse intellectam.

C A P.

V.

Dioeletiani imperatoris constitutio quaedam est in haec uerba: Cum precum tuarum conceptio, licet cum, contra quem supplicas, ex ancilla tua natum esse expresserit, tamen nomen

mini cognomen, quo liberi dūtaxat cognominātur, addi-
 derit: cōtra eum qui seruus non est, supplicasse te intelli-
 gis. Rescriptum hoc ita communi sensu interpretes acci-
 piunt, ut generaliter concludant, cōfessionem in suppli-
 ci libello ad principem scriptam, cōfidenti praeiudicare,
 quod quamuis dubitatione non careat^b, admittendum ta-
 men nec ipse negauerim, dum tamen de enunciatiuis uer-
 bis generaliter id dispositum nō accipiatur. In huiusmo-
 di enim enunciatis uerū id nō esse, licet Accursij interpre-
 tatio uix patiatur, attamen ratio ipsa, & uerborum pro-
 prietas luce clarius ostendūt. existimauit Accursius^c eius
 cōstitutionis talem causam fuisse: supplicauerat quidā ad
 uersus Titium, uti seruum suū, deinde in progressu libel-
 li adscriptitium, non seruū appellauerat: quamobrē san-
 xit imperator, huic appellationi standum esse, ne seruus
 ille censeatur, sed potius ascriptitius. Verum hęc decla-
 ratio minime uerbis legis quadrare nobis uidetur, cum
 ascriptitius cognomen non sit, quo liberi dūtaxat cogno-
 minentur: sed potius nomen est appellatiuum, non cogno-
 men^d. Quare sciendū est, apud antiquos qui serui erant,
 unico tantum nomine appellari solitos, ut Stichus, uel
 Eros, uel Dama: quōd si quandoq; manumitterētur, prae-
 nomen & cognomen patroni assumebāt, & tum demum
 fiebant trinomines: ostendit id Persius.

Verterit hinc dominus, momento temporis exit.

Mareus Dama. Iuuenalis: Tanquā habeas tria
 nomina. Quanquam id carmen ad Catulli senariū ala-
 ludere uideatur: Nisi impudicus, & uorax, & belluo.
 Et politianus in Miscellaneis Capite xxxi. declarat.

a In l. cū te.
C. de trans-
actio.

b De quo in
l. edita per
Moder. C.
de eden.

c In d. l. cū
pretium.

d Ut no. i. l.
j. de lib. &
posthu.

Igitur cum Proculus patronus Damiani seruum suū esse dixisset, dein de in supplici libello cognomine, quo liberi duntaxat appellantur, nuncupasset, puta. C. Proculum Damianum, confessionem hanc illi praeludicare imperator statuit: quod quamuis subdram uideatur, cū tamen suo re libertatis etiā adulatoria uerba disponant, miram esse non debet, si & idem sit, hoc duntaxat casu in enunciati-
uis, quae praesertim in libello ad principem referantur, cum debeat huiusmodi uerborum forma consultius cōci-
pi, ut in eis nihil superfluat, nil sit uel inconditè, uel bara-
barè scriptum.

e l. paulus. s.
fi. ff. de fidei
com. lib.
f l. fin. C. de
preci. im-
pe. offi.
g c. ad audiē
tiā. de refe.

Dissolutus fortissimus obex, qui dispositioni legis, Cum nota. C. de transactionibus, aduersa batur: improbat. & aliorum compositiones.

C A P. VI.

VM: nota inofficiosi testamēti querela, trās-
actio inter matrem & heredem testatoris ita
conuenit, ut pars bonorū matri daretur, &
ea defuncta heredes testatoris nil praestēt
filij nisi matri actionē praescriptis uerbis cōpetere, ut placi-
ta obseruatur. imp. Alexād. cōstituit: at Ulpianus: si in i-
tuta, inquit, inofficiosi accusatiōe pacto transactum est,
nec fides praestatur, causam integram esse placuit, quae
responsa, cum inuicem pugnare uideantur, nostri Do-
ctores uarijs modis ea conciliare adorti sunt: quidam
transgenti ipsi restitui querelam: at eius heredibus actio-
nem praescriptis uerbis competere, dixerūt: quod proba-
bile

h l. si in i-
ta i. pin. ff.
de inoffic.
test.

bile non est cum non soleat actio de testatore in heredes mutari: & cum predicto casu mater certis limitibus suam transactionem artauerit: uidelicet si promissa ab heredibus seruarietur, cum ipsa agere querela possit certe & eius filij: alij in Alexandri rescripto transactionem sub modo factam, in Vlpiani responso sub cōditione quam obrē actio sublata nō est, nisi eueniente cōditione, hoc est, ubi heredes promissioni steterint: in Alexandri autem cōstitutione sub modo trāsactum fuisse, ex eo colligi, quod in dubio modus presumitur, nō cōditio: quod Cynus, Bartolus, Baldus, ceteriq; existimauerūt. Ipse nō satis extrico, cum ablatiui absoluti eadem ratione in modum potius, quam in conditionē resoluēdi erant, et tamē conditionē serē semper faciunt, nam & qui promittit, cū aliquid factū fuerit, nō sub modo, sed sub conditione promississe, Celsus autor est: & tamen coniuunctiua illa particula, potuit modum comprēdere: sed & quicquid hoc in articulo concludamus, diuinatione hæc solutio nō caret. quidam apud Vlpianum præparatam institutam uē fuisse querelam aiunt, quod in Alexandri rescripto non acciderat. sed & hoc recentiores omnes improbāt, cum ratione eius, cui ea cōpetit, præparamentū aliquod non sit necessarium: sic que Alexandro ab Imola, Riminaldo Ferrariensi, alijs que uidetur, at iuniores quidam, cum eorum lectioni adessent, Vlpiani legem digestorum in re locum sibi facere dixerunt, quo tempore à transactione recedi, passim concedebatur: quod posterioribus legibus in codice Iustiniani emendatum est: ut nouissima ma hoc iure Alexandri constitutio obseruetur. uerum

d l. ij. §. ex
 his de ver.
 obli.

c l. qui pml
 fit. de con
 di. inde.

d l. quis: C.
 de trans.

id multipliciter confunditur, tum quòd Alexander impe-
 rator, & Vlpianus eodem tempore uixerunt. quin & a
 cõsilio Alexandri Vlpianus fuit, ut Aelius Lãpridius au-
 tor est. quamobrem admittendũ non est, alterius legẽ ab
 altero tanquam posteriore correctam: tũ etiã quòd qui
 non licere à transactione discedere Diocletianus & Ma-
 ximianus sanxerunt, longo temporis interuallo post Ale-
 xandrũ imperauerunt: ut credibile non sit, de illorum cõsti-
 tutonibus Alexandrum rationem ullam duxisse. quamob-
 rem aliter nos dissoluendum hunc nodum arbitramur.
 & idcirco in Vlpiani responso redire ad querelam lice-
 re dicimus: quoniam transactio ea pacto nudo facta erat
 quã propter cum actio adhuc sublata non sit, si promissa
 non obseruetur, poterit quisquis ille accusationẽ ordi-
 ri, & si de transactionis pacto excipiat, de contemptu
 heredis replicabit, qui fidẽ nõ seruauit: & eo casu trãsa-
 ctionem per pactum factam, Vlpiani uerba expressim
 ostendunt. ut in Alexandri rescripto, transactio non pa-
 cto, sed renũciatione celebrata erat: quod Aretinus, Ri-
 minaldus, Socinus admittunt. renũciatio autem ipso iu-
 re actionem perimit: & hoc casu pacto longẽ efficacior
 est, ut etiam Decio uidetur, nil ergo mirũ, si semel subla-
 ta querela, ad subsidiariam prescriptis uerbis actionẽ di-
 uertendum est: nam & mater ipsa, si uixisset, non alio re-
 medio potuisset uti, nec nobis obstat, quod Accursius o-
 pinatus est, per pactũ ipso iure querelã tolli: nam & sal-
 sum est, & cõmuni calculo reprobatur, quòd ex inter-
 pretũ recentum scriptis apparet, nec dicat, quisquã non
 cõstare in predicta Alexandri cõstitutione transactionẽ
 pacto

e l. cũ propo-
 nas. C. de
 pactis.

f de. i. l. post
 quã. C. de
 pact.

g Ale. in d.
 l. cũ mota.

pacto nudo factam non esse: nam satis hoc probari uideatur, dum querelam instaurari posse, negat: siquidem nisi premissa esset, de instauratione agendum non fuerat: cum proprie id sit instaurare, quod re, que prius erat, in pristinum statum reducere, adhaerendum itaque huic responsioni est, qua aliud quoque argumentum eliditur: quod ex superiore titulo de pactis Accursius adducit: & Bar. Aretinus que multum inde sese argunt.

h. l. actione.
C. de pactis.
cū pponas.

Paragraphum, quod si faciam, in l. naturalis. de prescriptis uerbis. uulgo male accipi: et innominatos contractus ex forma, quam initio accipiunt denominari: tamen si Bartolus & alij contra.

CAP. VII.

IN contractu innominato (inquit Paulus²) si faciam, ut des, & posteaquam feci, cessas dare, nulla erit civilis actio, & ideo de dolo dabitur. uideendum, est quemadmodum responsum id intelligendum sit: & Bar. quem communiter alij sequuntur locum sibi uendicare eam dispositionem arbitratur, quando ex facto nihil illi adest, qui dare debuerat, quare alio casu prescriptis uerbis agendum esse, quare interpretatio non iniuria quibusdam displicuit, ut iuris consulti uerba, que generaliter in formam regule proferruntur, rarissimo eo casu duntaxat intelligantur, cum ex facientis opera aliquid alteri contrahenti non adest. quam obrem Christophorus Castellioneus^b, & Fulgosius, Decius^c que, semper & indistincte in ea contractus specie dari actionem de dolo, tradiderunt, sed & nihilomi-

a. l. natura
lis. §. qd si
faciam. de p
script. veti.

b. In l. cū p
ponas. C.
de dolo. De
cius in d. l.
cū mo.

nus praescriptis uerbis agi posse: quoniam pluribus id legi-
 bus testatum est. Nec Pauli uerba quicquam eos mouet,
 dum nullam esse actionem civilem dicit: nullam enim in-
 telligunt specialem & nominatam, alioqui generalē quā
 dari, quae actioni de dolo coniungi possit: civilem itaque
 actionem, id est nominatam exponunt. uerū hanc opinio-
 nem impingit & expugnat Alexander^s, ut etiam ab ea
 cum cauillo quoq; non careat recedendum sit. Iuniores
 alij interpretes ex Alexandri rationibus in nouam sentē-
 tiam iuerunt, ut dum dicitur, nulla erit civilis actio &c.
 de ea loqui Iuriscōsultus credatur, quae plenē provideat
 nam in alijs innominatis contractibus habet locum praes-
 scriptis uerbis actio, ut promissor adimpleat, uel condic-
 tio ob causam, ut si poenituerit acceptū restituat &, sed
 in ea specie contractus, quando aliquid factum est, condic-
 ti non potest, cum facta infecta fieri non possint: idcirco
 in locum conditionis actio de dolo datur. uerum et hoc
 nobis haud quaquam applaudit, cum condictio possit in
 quibusdam quoq; factis intendi, ueluti in obligatione re-
 tradi. & si admisseris eo casu cum factum repeti ualeat,
 & condici, & praescriptis uerbis agi posse (quod alexā-
 der existimauit) non minus Iuriscōsulci supertora uer-
 ba restrinxeris, quam uel Barrolus uel Fulgosius, uel qui
 uis alius fecerit. quamobrem generaliter nos illud respo-
 sum interpretamur, ut eo casu nunquā praescriptis uer-
 bis agatur, sed solum doli mali iudicium intendi queat.
 & ratio cur non detur praescriptis uerbis actio, sicut
 in alijs contractibus esse potuit: quoniam cum facta
 ut plurimum repeti non possint, lex generaliter intro-
 duxit

e In d. l. cū
 proponas.

d l. si poen-
 niā. de cō-
 di. ob cau.

e In l. actioe
 i. iij. co. C.
 de trāfact.

duxit, ut ageretur de dolo: tamen si quandoq; reperiantur
 casus speciales, sed ea nō debuerunt generalem regulam
 impedire, cum huiusmodi regulæ habeant locum etiam
 in casibus, qui tanta ratione non sustinentur^l, cum item
 lex frequentiora respicere solet, non quæ ex inopinato
 accidens. probatur etiam nostra sententia ex Alexan-
 dri Imp. in titulo de transactionibus cōstitutionib; atq;
 ex lege quarta in tractatu codicis de dolo malo^l, quæ ge-
 neraliter in predicto contractu actionem doli tribuit:
 quamuis à Bartolo, & alijs maximo cauillo restringatur
 tur, cum reo ex alterius factō nihil adest: nec in commu-
 nem sensum nos traxerint duo argumenta, quibus illi ni-
 tuntur. prius est, quod Alexander Imp. constituit: si in
 querela inofficiosi cum filio hæres scriptus transege-
 rit, ut filius à lite discederet, & partem bonorum susci-
 peret, fide non seruata filio si stipulatio non interuenit
 ex stipulatu, alioqui præscriptis uerbis actionem dari.
 sed eo in casu non esse contractum, facio ut des, sed po-
 tius, facio ut facias. crediderim: quod & Socinus in ante-
 ludijs rubricæ de uerborum obligationibus probat^l, &
 nos confirmamus: quoniam nisi eo in textu hæres scri-
 ptus solum se ad tradendum obligasset, non actio ex sti-
 pulatu (ut uerba indicant) sed certi condictio competi-
 set^m. Posteriùs argumentum ex Iuliani responsō depen-
 det, apud quem, si tibi promisero decē, si fugitiuū seruū
 indicaueris, deinde ea non soluan, competere aduersus
 me præscriptis uerbis iudicium traditurⁿ: sed contra-
 ctum nos illam opinamur, qui sit, do ut facias: non, qui
 casus est noster, facio ut des. siquidem & contractus

f l. ij. §. ex
 his. & ibi
 Socino. de
 ver. oblig.
 gl. iura. de
 leg.
 li l. actinor.
 i l. cum pro
 ponas.

kl. eū mota

l Soci. i rub.
 de ver. ob.
 in xij. cō.

ml. ubi aut.
 de ver. obl.

nl. solēt. de
 præscript.
 verb.

innotuit

- Vt p Bar. i in nominatos à forma in eūdi denominari, magis placet et o.
 d. l. cū mota. quam sententiam Accursius ubiq; tuetur, & nos non rationibus tantum: sed & Iurisperitorum uerbis probari quandoq; animaduertimus. Nam si dedi tibi Stichum ut Pamphilum manumittas: manumisisti. euictus est. Stichus non actionem de dolo, sed præscriptis uerbis dari, Ulpianus scribit. certè si alios sequeremur, qui manumisit, agere de dolo malo potuisset, tanquam is contractus esset, cum facio ut des: nec Alexandri Imolensis responsio quicquam obest, distinguentis, an nihil datum sit an aliquid, licet non plene, ut primo casu de dolo agatur, sequenti non item: nam conuincitur id expressim, cum in contractibus innominatis non interfit, nihil præstes an totum non præstes. neque Pauli responso adiunatur Alexander, dum in prædicta questione dari actionem de dolo putat, si sciens alienum Stichum tibi dederim, nam ea actio de dolo subsidiaria est ex æquitate, ut Riminaldus existimat, non quæ ex contractu, facio ut des, oriatur, si quidem & nos adiunat, quòd innominati contractus sub modo contrahuntur: quamobrem etiam antequam aliquid ceptum sit, oritur obligatio. cur non igitur ab eis determinantur? sed & Bartoli opinio probabilis nõ est, dum ratione eius qui dedit, contractum esse, do ut faciat, ratione facientis, facio ut des, existimauit. nam si semel à me tibi datum est, quomodo (quæso) tu facies ut dē, cum iam acceperis? quòd si qua huic sententiæ argumenta aduersentur, ad eundem est Riminaldus, qui ea omnia diffuse & eleganter explicat. Caterum cum locus hic oneris planè salebrosus sit, non puduit me quandoq; mutare

tare sententiam, & in commētarijs de uerborum signifi-
 catione Pauli Vlpianiq; responsa aliter interpretari, po-
 x l. labeo. ij. de uer. sig.
 sterioribus semper, ut dici solet, melioribus.

Cur in adulterij accusatione licita transactio non
 sit efficax ratio assignata: & cetera ante nos tra-
 dita, confutatur.

CAP. VIII.

Proloquium iuris firmissimum est, in crimi-
 nibus, in quibus de poena sanguinis agitur,
 pactionem transactionemq; permitti: quo-
 a l. trāsfigere C. de trās-
 niam unicuique propriam sanguinem redi-
 C. de trās-
 mere licet; a qua regula adulterij crimen excipitur. dubi-
 a d. 10.
 tauerunt longis questionibus interpretes nostri, qua-
 nam huiusmodi dispositionis ratio fuerit: & alij aliter re-
 sponderunt. quidā adulterium grauißimum crimen esse,
 & idcirco quo magis arceatur, quācunq; pactionē pro-
 hiberi, sed grauiora eo quedam delicta plures annotaue-
 runt^b: & Bal. nō admodū graue existimauit, quoniam hu-
 iusmodi ad facinora impellēte natura, procliuēs sumus^c.
 quapropter Romanus Pontifex, qui in grauibus delictis
 facultatem absoluenđi sibi reseruat, de adulterij, & alijs
 leuioribus criminibus ius indulgendi, reliquis episcopis
 relinquit^d. Bartolus igitur, & alij quidam, in causa hu-
 ius rei asserunt: quod si pro comperto stupro pecuniam
 quisquam receperet, puniendam esse legibus cauetur^e: nō
 itaque mirum si transigi non potest. Alexander Barto-
 lum damnat: quoniam pacisci saltem liceret, cum sine pe-
 cunia simplex pactio procedat. sed dixerit aliquis, pa-
 ctiones quoq; prohiberi, ne de lenocinio paciscens suspe-
 ctum

b l. fi. s. j. ff.
 de pub.

c In c. at si
 cleri. s. j. de
 iud.

d In d. c. at
 si clerici.

e l. auxiliū. i.
 si. de min.

- Etum se faciat, uerum quāuis pro comperto adulterio ma-*
ritus, si uxorē non accuset lenocinij reus sit: non tamen
idē esse quisquam probauerit, cū de crimine dubitatur.
quid enim si deliquisse uxorem ambigens, eam accusauerim? cur ex hac ratione non debuit permitti actio? sed
et quid si extraneus accusauerit: num is lege Julia lenocinij punietur? nam et cōcedamus, pecuniam, ut crimen non deferat, acceptantē plecti: debuit saltē ualere transactio, cū et alibi legerimus, tamen si corrabentes puniantur, actum tamen ab eis gestum ualere, at Salicetus. Fulgosius: Paulus castrensis, Alexander et ceteri iuniores, introductū id fauore matrimonij existimauerunt, ne uide licet ignobili patre nati liberi, per adulterium generosis familijs inserantur. sed cur non idem in stupro? cum ubi graue sibi uterū uel uidua, uel puella senserit, uerisimile est nupturā, ut citra famę dispendium, tanquā ex marito cōceperit pariat: et tamen in stupro idē non esse frequē tior opinio est. nam et fauorabilior omnino causa uitę humanę est, et tamē super homicidio transigitur, ut fauorē hunc in causa huius rei nō esse, facile mihi persuadeā. Omnis itaq; aliorum dictis, sciendum est, iure ueteri adulteros poena sanguinis nō coerceri, sed potius deportari solitos: quod Bart. et ceteri prodiderūt. Igitur co iure cū poena sanguinis nō irrogaretur transactio locum nō habebat: quia in huiusmodi criminibus, cū publice expediat scelera uindicari, superscriptū proloquiū nō procedit: et hoc ex prædicta ratione, ut crimina arceantur, quę ratio non omnino efficax, sed susforia impulsuaq; est. Igitur quāuis ea cesset, remanet adhuc dispositio: ces
- sanit

scuit enim, cū posterioribus legibus capitalis pœna adul-
teris irrogata sit: at non ideo prior ipsa dispositio
fuit tollenda. animaduertendum tamen est, quāuis præ
scripto casu pacisci nemini licet: odium tamen ultro, cis-
tro que remittere litigatores permittuntur, & ex pace
inimicitijs modum statuere, quod Bartolus Alexanderq;
testati sunt, nemoq; quicquam his aduersari prodidit.

Cur in falso transigi liceat: itemq; explicatum,
an in pœnalibus fiat extensio, quasi reipublicæ
inter sit reos puniri: noua quædam aduersus Bar-
toli Aretiniq; sententiã decisa. CAP. IX.

Idem nunc regulam superiori cōtrariã:
que est: In criminibus, que pœnam sangui-
nis non ingerunt, non permittitur aut tran-
sactio aut pactio^a, præterquã in crimine
falso. & huius pronuntiati ratio est: quis publice expe-
dit reos impunes non esse^b. quod quāuis generaliter
uerum sit, ex humaniore tamen regula, qua licere uni-
cuiq; sanguinem suum redimere, traditum est^c, restrin-
gitur ut non procedat, nisi cum de sanguinis pœna non
agitur, sed & in eo dubitari solet, cur falsi crimen exce-
ptum fuerit: & hoc esse propter eius atrocitatem, Do-
ctores scripserunt. quippe homicidio grauius credi-
tur^d, ut etiam sacerdotes eo delicto rei Pontificum de-
cretis statim exautorandi, ciuiliū iudicium criminali
sententiæ subiaceant. uerū quicquid ab alijs traditum
sit, non dubito grauiora delicta quædam esse, in qui-
bus tamen transigi non licet. nam & nix cuiquam proba-
bile

m. l. quis. C.
de adulte.

a d. l. transi-
gere.

b l. ita uolue-
ratus. ff. ad
leg. aquil.
c l. j. de bo-
nis eorum.

d In. i. e. no-
uim^o. de v
bo. signif.

bile fuerit, ut idcirco licita sit transactio, quoniam atrox crimen est: at qui tanto minus permitti debuerat. Bartol. igitur aliter sensit, qui, sicut in homicidio transactio cōceditur, ita et in falso, prodidit, cū hoc in crimine de hominis existimatione et fama agatur, quæ uitæ par est: cum plerunq; grauiorē hanc causam uiri boni et prudētes uitæ periculo ducant. sed et hoc nobis non probabitur, cum ex hac ratione consequens esset, ut quoties de infamæ nota ageretur, transigi posset, quod iuris auctoritate uacillat. Ideo rectius nos sentire forsitan aliquis crediderit. Nam in priuatis publicis que criminibus idcirco transigere non licet: quoniam huiusmodi transigens pro confesso habetur. hoc Bart. hoc Baldus, id ceteri omnes probant. hæc autem confessio non uera est, sed odio in rempublicam delinquentis introiuncta: et idcirco ficta præsumptaue: quod et pleriq; omnes tradunt, at nos id in crimine falsi speciale esse scimus: ut ex eo quantumlibet firmis præsumptionibus nemo cōdemnāndus sit: quod Accursius, Baldus, Alexander, Iason testati sunt 8, et à Philippo Decio eleganter defenditur h. Nihil igitur mirū, si in crimine falsi quilibet trāsfigere potest, cū ex hoc condemnari uti cōfessus nō possit: sed hæc hæctenus. Dis soluenda nunc est ex suprascriptis proloquijs quedā dubitatio, quoties de nocentis alicuius pœna agitur, solēt nostri Doctores, qui patrociniū reo exhibent, allegare in pœnis mitiorem interpretationem retinendam, restringendaq; huiusmodi odia, at qui actoris partes fouent, in primis Barto. adducunt i, qui dixerit admittendam extensionem cum fauorabilis res sit, et reipublicæ expediat

fontes

e l. iusta. de
man: vin.

f Per l. si. de
fua. l. eius
g. de iure
fisci.

g Gl. i. iuris
gētū. s. qd
tere. de pa.

h Dec. in. c.
potrecta. d
confir. uti.
vel inuti.

i In l. quæ ad
modū. C.
de. agric. &
eccl.

fontes damnari, queadmodum queso hæc simul non puniant? Aretinus k Bartoli sententiam reprobatur, uerum nos ex supradictis ita opinamur, ut quoties pœna sanguinis ingerenda est mitiora probanda sint si uerò ea non indicatur, fauor reipublice præualeat.

Quæ pœna stuprum iure ciuili puniatur, duo contraria responsa simul conciliata: & disputatum, an in stupro transigere liceat.

CAP. X.

Cum superius à nobis disputatum sit, cur in adulterio transactio uel pactum, ut ab accusatione discedatur, nullius momenti sit, consequens est, ut uideamus quid iuris in stupro sit obseruandum: & quidam idem esse opinati sunt quoniam adulterij appellatione etiam stuprum comprehendatur, & lex Iulia promiscuè stuprum & adulterium *φλοπξυ* appellat quod & nos probamus. Sed quò nostra hæc sententia firmiter sit, querendum est, quæ pœna stuprum puniretur: nam si ea ad gladij ius non pertinet, indubitatum profectò, quod opinamur, fuerit, Tribonianus in institutionum calce^b: lege, inquit, Iulia stupri flagitium puniatur, cum quis sine ui uel uirginem, uel uideam honestè uiuentem stuprauerit, pœnam autem eadem lex irrogat peccatoribus, si honesti sunt, publicationem partis dimidiæ bonorum: si humiles, corporis coercionem cum relegatione: quæ uerba indicant, eo in delicto sanguinis ultionem non esse, quod memoratu dignum & singulare Mathesyllano uisum est, ceterum dudum ipse animaduerti Paulum de extraordinarijs cri-

D. And. Alci. Paradoxorū. q minibus

k In l. gal.
l. s. quod
si is, deli-
ber. &
posth.

a l. inter li-
beras. ff. de
adult.

b s. in l. lex
Iulia. Inst.
de public.
ind.

minibus supradictis aduersantia prodere d: is, si quis uir
 e In not. j. c. gnam interpellauerit, perfecto flagitio, capite puniẽtũ
 d l. j. de ex- imperfecto, deportandũ, autor est: tam comites qui pe-
 traor. cri. cunia corrupti opem dederunt, trucidandos nam & Bal-
 dus e, si se iudice huiusmodi stupratores oblatis fuissent,
 e In l. si q̄s sum: nam supplicium de illis sumpturũ se dixit, quippe
 nõ dicã ra absurdum est, minus adulterio stuprum puniri, cũ regu-
 pere. C. de lariter equiparari soleat, uerũ totius dubitationis car-
 epi. & cle, do in hoc uertitur, quem admodum Triboniani uerba eli-
 di possint. Cotta uir planẽ doctus & diligens & corruptũ
 In memo- institutionẽ codicem existimauit, & in eo non peccato-
 ralibus. ribus, sed prædicatoribus legendum: quod & humanita-
 tis professores quidam censuerunt: sed & hoc uix pro-
 g baptista bauerim, cũ atrocissimo illi delicto nimis leuis pœna hæc
 pi i annot. esset: alibi utiq; traditur, in uindictã armari iura gladio,
 ead. l. iij. fuit & cum prædicatoribus legerem, & interpretes hor-
 tatores que sceleris intelligerem quòd etiam huiusmodi
 quam aridet, quamobrem uerius est, lege Iulia stuprato-
 ribus eam pœnam irrogari, sed extraordinario iudicio
 longè grauius eos plecti, nimirum pœna quã Paulus tra-
 didit, nec enim nouam est, eiusdem criminis diuersis legi-
 bus, diuersas pœnas constitui potuisse.

Trãsfactionẽ in causa sanguinis processui finẽ im-
 ponere, & nouo intellectu utcuq; exposita lex.
 ij. C. de abolitionibus. CAP. XI.

Vpere est ut uideamus, an transactio in accu-
 satione criminali, cum fieri licite potuit,
 iudiciario processui finem imponat: & im-
 ponere Bartolus alijq; responderunt. nam
 si ub

si ubi trāsactum foret iudex extra ordinē inquirere per-
 mitteretur, nihil certē à legibus, quæ trāsactiones eo casu
 cōcedunt, inuarentur, cū etiam quod quisquā pacifice-
 retur, nō tamen sanguinem suū redemisse dici posset, &
 quāuis publicē inter sit, nocentes puniri: & graui atq;
 bono præsidi conueniat, in eos inquirere: de inquisitione
 generaliter facta intelligendū est: nam alioqui simul pu-
 gnantia facere præsēs uideretur, siquidem ab accusatore
 quā transegit ex Turpiliano senatusconsulto quinque li-
 bras auri exigere potest, quæ multa his indicitur, qui ab
 accusatione desistūt: quod ut plurimū fit, deficientiū pro-
 bationū metu, unde eas accipiens uidetur sateri accusato-
 rē præuaricatum, & accusatus in dubio insons præsumi-
 tur: si igitur inquirat: de rei noxia adhuc agit. In contra-
 riā tamen sententiā iure Fulgosius, Riminaldus. & qui-
 dam alij, huiusq; disputatiōis summa ex Cōstantini impe-
 ratoris cōstitutione pendet: is, si accusator, inquit, per
 deceptionem uel pecunijs à reo corruptus ad postulandā
 abolitionem uenit, redēptæ miserationis uox minime ad-
 mittatur, sed aduersus nocentem reum inquisitione facta
 pœna competens ingeratur, quæ uerba Bartolus solum
 procedere intellexit, cum trāsactum est in illis casibus,
 in quibus iure transigi non potest: uidelicet cum de pœ-
 na sanguinis non tractatur: sed hoc subtiliter illi repro-
 bant, quoniā in illis casibus transigens pro confesso habe-
 tur, aduersus quē inquisitio locū non habet, nisi modica
 quaedam inuestigatio, an delictum factum sit, & tanē in-
 quirī lex iubet: quid affirmandū? Bartoli me plurimū et
 auctoritas & ratio mouet^b, tum quod & eius sententia
 huma

al. ij. C. de
aboli.

b In d. l. trā
figere.

LIBROS
DEL DR.
L. MARCO

humanior est, nouo itaq; intellectu accipiendā esse Constantini eam sanctionem putauerim: dum enim in ea scriptū est, si accusator a reo pecunia corruptus desistat, uo cē redēpta miserationis nō admittendā, ita intelligendū est, ut ipsi accusatori abolitio non concedatur: sed aduersus eū qui, quoniā destitit ab accusatione, factus est reus, inquisitione facta pœna competens ingeratur, quæ est, ut si destitit ab accusatione, quæ pactionem recipiebat, quinq; auri libris ex Turpiliano puniatur, alioqui pœna talis: & hoc sensu nihil de ipso primi criminis reo in cōstitutione dicitur: nam & solam de accusatore eam loqui, is iudicaturus est, qui totam legerit, & hoc quidē modo Bartoli opinio defendi potest, tametsi nō sine scrupulositate, & (quod uulgò dicitur) non citra puluerem,

el. fin. C. de
accom.
d l. q. crimē.
C. q. accus.
nō pos l. iij
de pizua.

Quæ tuor interpretationes, quæ in l. ubi pactum. C. de transactio. per Accursium referuntur, omnes defendi posse, quod alij non putauerunt: tum in alia questione ibidem aduersus Bartoli sententiam itum.

CAP. XII.

el. ubi pactū
C. de tras.

IAmosissima est Imp. Gratiani, Valētiniani, & Theodosij lex, in hac uerba: ubi pactū uel trasactio scripta est, atq; Aquilianæ stipulationis & acceptilationis uinculis firmis iuris inmixta est, aut subsequētis secundum legem accomodandus est consensus, aut pœna unā cum his quæ data probantur, ante cognitionem causæ, si aduersarius hoc maluerit, inserenda est: uestigandum in primis fuerit, quo sensu constitutio hæc percipienda sit, & Azo, quem Bart.

Bart. crebrius q; ceteri secuti sunt, ita interpretatur, ut is qui predicta transactioni contrafacit, & ab ea recedere uult, non solum accepta restituere, & poenam soluere teneatur, sed etiam agēs nihilominus exceptione summo ueri possit, ut Petrus Cynus, Rainerius, Fulgosius, & iu niore alij, predicto casu si accepta restituta sint, & soluta poena, exceptioni locū non esse arbitrati sunt, q̄ sententia uerbis legis defenditur, dum aut promissioni standum, aut superscripta exoluenda esse tradunt, cum enim per disiunctiuam uocula concepta sint, sufficit si alterum interueniat, ut nemo non euidenter calumniatam Alexandrum deprendat: dum quamuis disiunctiuē uerba prolata sint, non idcirco tamen negare existimat, quin cōiun- ctim ea remediāt competant, quasi qui per disiunctiuam promittit, coniunctim ea se saturū nō neget, sed & aliter respondere alij nituntur, quorū dicta quoniam recentiores cōsulent, iterū sub incidē reuocare, presentis instituti nō est: nā & prater Fulgosij argumēta illud quoque cōmuncem sententiā impellit, quod si ea in transactione iuramentum interuenisset, grauior aliqua pecuniaria poena nō infligeretur: & illa opinio recepta nihil per iuriū uindicaretur, prater q̄ simplici infamia: cum tamen eas omnes poenas se statuere in peierationis uindictā Imperatores declarēt, siquidem ecquis queso tam mētis inops esset, ut si Bartolus probetur, transactioni contraueniat? eū & accepta, & poenam reddere cogeretur: & tamē nihilominus quicq̄ ex pristina actione consecq̄ posset, exhibenda igitur hęc est interpretatio, quę & inhumana est, & nō uerisimilis, & uerbis legis repugnat, ceterū

b l. hęc uerba. ff. de uerborū sig.

c l. i. s. si q̄ simplici-ter. ff. de uerb. obl.

d Rimi. & alij.

e In l. si q̄ maior. C. de transa.

cum per acceptilationem actio sublata sit, uindendum est, quemadmodum rursus agi possit, & quatuor antiquorum sunt sententiae: quas communiter nostri doctores damnant, & eas omnes defendi posse nos opinamur, & in primis glossematum scriptor Albertus, suscitari directam actionem dixit, ne poenam & res datas cum ceteris bonis reus habeat: quod Bartolo Alexandroque non uidetur, cum etiam si hoc expresse ageretur, non tamen contrahentes facere possent, ut extincta actio reuisceret, uerum generaliter ego animaduerti omnes contractus dissolui, si per omnia contrarium agatur, quamobrem etiam quod per contrariam acceptilationem praecedens acceptilatio non pereat, quoniam, ut uulgogoscimus, negationes nihil ponunt, si tamen agant partes, ut cessante acceptilatione, prior obligatio duret, nihil opinor oberit quo minus directam suscitetur, cum igitur non utrumque remedium, sed alterum tantum reo competat: si poenam recipit, & res repetit, id agere uidetur, ut actio rursus oriatur, quamobrem ex legis dispositione satis admitteri potest, priorem actionem actori indulgeri, & hoc suadete aequitate, ne omnia reus habeat, cetera quae aduersus hanc interpretationem referuntur, quoniam satis leuia sunt, piget adscribere: alij utilem remisci actionem magis probant quam iniquum sit res retinere, & poenam petere: ubi actor poenam, & res acceptas soluerit, restitutionem in integrum ex clausula generali poterit petere, quapropter a illo illi a praetore decernetur, quae utilis est. nam & aduersus transactionem restitutionem competere, ex legibus satis & super constat, & haec expositio ratione utique non caret: tumetsi Bartolus & post eum alij aliter Accursij uerba perca

f l ab eprioc
ff. de pact.
g glo. in. l. si
vnus. s. pa
ctis nepete
ret ff. cod.
h Arg. l. qua
uis. s. quo
ties. ad vel
leia.

i l. apud cel.
sum. s. la
beo. ff. d. do
li excep.

k l. j. & ij. C.
fi adu. teal.

perceperint, quò facilius in sua ipsi sententiā persisterēt. quidā nullā actionē renasci maluerunt, sed potius conditionē sine causa dari: qua sententiā omnium maxime probabilis est, sed & hoc iisdem Doctores oppugnant, quoniam cū causa propter actoris culpā cesset, nō debet actio nem cōsequi, ne ex proprio dolo locupletetur, uerum et hoc argumētū perquam leue est: cū enim remedia illa disunctim cōpetant, falsum est actorem delinquere, qui scilicet ultate sibi à lege concessa utitur. Igitur absurdū nō est si cōdicere potest, ut si reus in antiquā obligationē reponat: dummodo enim equitas subsit, cōdictio sine causa locū habet m. tametsi qualisqualis culpa arguatur: alioqui si absq; causa decem promiserō, cōdicere non possem, cū uerū sit me si dem fallere. nā & si quid in re mala fide possessa utiliter prado impenderit, repetitionē impendij illi dari, iure Romano catū est n. poterit itaq; actor de facto agere: & si reus pœnam & res datas petierit, tūc ut in pristinā obligationē restitatur, condicet. Quarta sententiā aliorū est, quā Petrus Fulgosius, & Paulus Castrensīs probant, dicentiū, de facto agi posse o. nā generalis regula est, reo uolente huiuscemodi actionē admittendā quā propter cū remedia illa disunctim cōpetant, reus qui res datas & pœnā accepit, necessariò uelle uidetur, ut agere actor possit: quoniam si primus actus spontaneus est, qui necessariò inde cōsequens est, & que uolūtariū cōsetur & hanc interpretationem si ita declaraueris, Bartoli & Alexandri uelitationes nihil eā impediunt, neq; dicat quisquam, posse hunc actorem ex officio iudicis repelli, cum sine actione experiatur: nam cum reus ipse nō possit, ex

l. Graccus.
C. de adul.

m l. q sine.
ff. d. cōdic.
sine causa.

n l. plane. ff.
de pet. her.

o l. Iulian.
s. quātū. ff.
ad exhib.

p l. & idco. i
p. d. cōd.
fuit. At. i.
l. i. p. i. si.
d. acq. her.

q + equi

equitate nec iudex potest, ut fufius Riminaldus, recentiores q; alij explicant.

Qui promiffioni fuae de facto contrafacit, quē admodum teneatur, improbata Bartoli Areti ni q; fententia: & nouo intellectu dilucidata lex, ea quidem, C. fi mancip. ita fuerit aliena.

CAP. XIII.

Siquisquam non facere sub pœna promiffis, deinde perperam & irrito modo feceris, dubitatur num committi pœnam dicamus: & Bartolus^a diftinguendum putat, ut fi fupulator ledatur, dicamus committi, alioqui nō cōmitti: fed cum dubij fumus, an incōmodū pati poffit, idē exiftimandum eſſe, ut foluēda fit pœna. Ita q; fi in mancipij uenditione eam legē dixerō^b, ut nunquam manumitti poffit, & fupulatus fim pœnam, fi emptor manumiferit, nō cōmittitur pœna: quoniā manumiffio ea nullius momentū eſt, & uēditor nullū diſpētiū inde patitur. Ceterū diſtinctio hæc dubio apud me non caret, cum prædicto caſu uenditoris intereſſe poſſit, ne ſeruus manumittatur, cū etiam in contractibus bonæ fidei, ratio affectionis nō modica habeatur^c, fed & quid uenditoris diſpendium illud cōſideremus cū manifeſtū ſit, in pœnis quicquā quod inter ſit nō conſiderari^d? Aretinus dum ſe ex hæc naſſa eximere uult, diftinguendū putat^e, ut fi quicquā his quæ ex proprietate ſermonis in cōditione ſtipulationis pœnalis continētur, quoquo modo contrafactum ſit, pœna omni nō cōmittatur: alioqui cū ex proprietate non continetur

^a In. l. ubi pactū. C. de tranſa.

^b l. ea quidem. C. ſi mā. ita ſu. ali.

^c glof. in. l. fideiuf. ff. de pact.

^d l. ſtipulatio iſta. §. alteri ff. de uerb. obli.

^e In. l. continuus. §. cum quis. ff. de uerb. obligatio.

tur, si stipulatoris intersit cōmitti. aliter nō cōmitti, sed uerba hæc Aretini haud quaquam nobis uera esse uisum est. cū lex ꝛ dicat, ubi transactio per acceptilationē facta est, si contrā quā cautū sit, fiat, ꝛ pœnā solui, ꝛ data reddi: ꝛ tamen eo casu non nisi perperā agi potest: nec lex explicat, an uerba proprie accipiātur, uel improprie quid enim si eo casu expressim cautū esset, ne actor etiā de factō contraueniret, non ne quāuis nō interesset committeretur? quod tamē Bar. negat, non ne etiam generaliter dici solet, cōtrahentiū uerba, quæ de iure intelligi nō possunt, ad solū factum, ut actus sustineatur, referēda s̄t quod etiā in his quæ stricti iuris sunt procedit, ut etiam iudicia ea interpretatione adiuentur ^h, ne ad nihilū reducantur. Itaq; sciendū est, stipulationes pœnales duplici de causa apponi solitas, ut contemptū ulciscantur, ꝛ ut id quod interest resarciāt, qua de causa si directe illis contractū sit, tota pœna committitur, si ex intercapidine ꝛ obliquē, tunc nisi quatenus interest exoluitur ^l. Igitur in proposita questione, si stipulationis uerba cū sensum patiantur, ut etiam de factō contrauenientem cōprehendere possint, id q; actū ueri simile sit, tunc pœnā cōmitti censeo, quod si per obliquum contractus, si intersit eatenus committi, quatenus interest, nec uideo quēadmodum dubiū esse possit, an intersit, cū aut stipulator probabit, ꝛ cōtrafaciens punietur: actore autem non probante reus absoluetur ^k. Nec ab hac sentētia nos dimouebit Gordiani Imperatoris ^l constitutio, qui in prædicto casu cum seruus sub conditione, ne manumitteretur, uenit, si manumissus sit, non tamen committi stipulationem pœna

f dict. l. ubi pactum.

g l. stip. ista habere. s. hi qui. ff. de uerbor. obligatio. h l. solem. ff. de iudi.

i Bart. in l. ij. s. itē si in factō. ff. de uerb. obliga.

k l. qui accusare. C. de eden. l. dicto. l. ea quidem.

m l. i. l. pa
 eta nouif.
 C. de pae.
 n In d. l. cō
 tinu. s. cū
 quis.

enim intelligendam, cū non primus, sed secundus aliquis
 emptor manumisit, quod constitutionis ipsius finis osten
 dit: quamuis enim ex factō primi emptoris contrafactam
 sit: quia nisi alteri uendidisset mancipium illud, liberum
 nō foret: quia tamen directō non cōtrafecit petitioni, pœ
 ne locus nō est, & hanc legem ita accipiendā, Accursius
 censet: & id quidē: in ultima interpretatione, que prio
 ribus prauertere solet m, neq; obstat Iuriscōsulti respon
 sum, quo promissorem sub conditione, si res sacra uende
 retur, nō incidere in pœnam uulgō tradi dicitur: quoniā
 ea Iuriscōsulti uerba aliter accipiēda sunt: neq; enim
 ibi mentio ulla de pœnali stipulatione habetur, sed solū
 is casus attingitur. Finge Titium mihi promississe x. si ec
 clesia uenderetur, nullius momenti hæc est promissio, quo
 niam sub conditione impossibili facta: atque item contra
 bonos mores: quod & ibidem Ioannes ab Imola inter
 pretatus est: omnino enim responsum illud nihil aduer
 sus nos nouat.

Alio sensu, quam ceteri hucusq; fecerint, per ce
 prius uersiculus ultimus in l. cū filio. de lo. primo.

C A P.

XIIII.

Volens pater fideicommissio grauatus est, si
 filio a testatore instituto, restituere hæredi
 tatē nō ut hæres, sed ut pater grauatus esse
 intelligitur, quapropter ex Falcidia lege
 quæquam detrabere prohibetur: quod Papinianus scri
 psit, cuius uerba hæc subsequuntur, intellectu admodum
 diffici

difficilia. Ideo si filio rogatus sit pater post mortē suam, quod ad se p̄uenit, ex legato uel hereditate filio relictis restituere. is q; uiuo patre deccdat, omnimodo patrē id retenturum, quoniam fideicōmissum ex persona patris sui uires recepit, quæ uerba ex contrario sensu indicāt, si extraneo rogatus sit pater restituere, & extraneus interim moriatur, patrem nō retenturū fideicōmissum: quod uix defendi potest, sit q; potissimū, ut quod in directo sensu dicitur, indubitabile sit: quoniā regula est, fideicōmissum conditionale non transmitti: quod uerō tacite colligitur falsum, cū nec extraneus trāsmittat, sed tum quoq; apud heredē permaneat. Accursius, Iacobus ab Avena, Bartolus, Petrus Besutius uarijs modis, ut gryphū hunc dissoluerunt, Iuriscōsulti uerba declarauerunt, sed quoniam eorum expositiones ab Iasone acutissimè confutantur, silentio eas transigendas duxi, cum uideam satis esse, si Pauli Castrensis, quem Aretinus & Iason ipse sequitur, sententiam legi nō cōuenire conuicerim. Igitur Paulus ita suprascripta uerba accipit, ut si extraneo grauatus sit pater post mortē suam restituere hereditatem, & ille interim deccdat, fideicōmissum ad filiū deuoluatur, q̄ effectus erat sui iuris, tempore quo ante patrē extraneus decessit: quod latius Iason refert & exponit. Sed scire uelim, quomodo ex eo uerborum contextu inducant, filium uiuente patre sui iuris effectum fuisse: euidenter quippe uerba contorquentur, & illud inducitur, de quo in lege uerbū est nullū, & regule repugnat, qua traditur, emanationē nisi apertissimis probationibus constat, subducendam non esse, quāobrem nos aliter ea uerba

Iuriscōs

al. si emāct.
pari C. de
collat.

Iurisconsulti interpretamur, recto enim sensu nō dubita-
uerim uerum esse, si filius antequam fideicommissum sibi
restituatur, decedat, non transmitti, sed apud patrem om-
nimodo remanere: at si ex obliquo extraneum induca-
mus, tūc quoq; cōcesserim, si is moriatur, remanere apud
patrem, sed non omnimodo. nam cum quidam casus enu-
merentur quibus fideicommissa transmitti possunt, ueluti
cum mentionem mortis non propter conditionem, sed ut
solam moram respiciat, expresse factam constaret: uel
cum is qui moritur filios relinquit, ad quos coniectari
possit testatorem uoluisse fideicommissum deuoluere, his
quoq; et similibus casibus ad patrem fideicommissum per-
tinet: quamuis in extraneo sit contra: et ratio est: quia
cū pater rogatus est restituere, uti pater, mortuo filio,
nō ad eius heredes, sed ad se bona pertinet: quod pater-
nae pietatis causa inductū uidetur: quae propter alia con-
iecturae, quae filij heredes adiuuare possent, non admittū
tur: quae ratio in extraneis locum non habet, et hoc sen-
su dictio illa, omnimodo, maximam emphasim habet, quae
si aliorū interpretationes sequeremur, in Papiniani uer-
bis superflueret³.

Legem municipale, seu quacunq; aliam dispositionē,
tametsi nihil noui inducat, nō ita interpretatione ad-
iuuandam, ut antiquiora corrigat, quod pleriq; omnes
arbitrati sunt.

CAP. XV.

Ritissima iuris regula est: uerba in quacū-
que dispositione ita debere interpretatiōe
ampliari, ut aliquid operetur, quod Ra-
phael Comensis^b intellexit, etiā si perquam
impro

b L. si cū he-
res. ff. quā-
do dict. le.
ced.

• Corne. in
L. unica. in
gl. fi. C. de
his qui an-
te aper. ta.

d Baldus in
Rub. C. de
contrahē.
amp. in 7.
quaestio.

a I. etiā. in
prin. d. bo.
lio.

b L. cum fi-
lio. ff. de
leg. iij.

improprie accipiatur, quamobrem ne dispositio nihil inducat, etiam pupillum intelligemus, qui xxv. annis minor est: & si quis privilegio suo renunciauerit, etiam cōmuni iuri renunciaſſe, ex hac regula Decius tradidit: quam & recentiores uberrimè sic declarant, ut nihil sit ea diffuſius tractatum. Inter cetera & illud communiter probatur, ut quāuis facultas alicui à lege conſeſſa, ſecundum leges interpretari debeat, ſi tamen nihil noui induceret, ita extendenda ſit, ut cōtra ius cōmune accipiatur: quod & ſuffragio ſuo Baldus: item cōſilio quodam anchayanus, adiuant*, & alij retulerunt: qua in re, quod equidè ſciam, ſolus ego anceps, uix extrico: in primis q; animaduerti, ex iuriſcōſultorū reſponſis aliter probari. nam cum cōditiones, quæ tacitè inſunt, uim ſuā amittant, dubitatū eſt, ſi Titio hærede inſtituto, ita legauerim: ſi Titius hæres erit, centū Scio dato, num cōditionale legatum ſit, & iuris autq; reſpondit, non eſſe: tamen ſi uerba illa, ſi Titius hæres erit, nullius eſſe effectus ſint, cū ergo potius ſuperfluere uerba exiſtuntur, q̄ conditionem inducere, non ne & multo magis idem dicendum eſt, ne legū correſſio utiq; odioſiſſima inſeratur: ſed & ex Pontificis Max. decretali epiſtola, eandem ſententiam comprobati dixerunt, ſacerdotes, qui à proprio tēplo recedant, eius redditus & uindemias amittere, generaliter cautum iure communi eſt: præterq̄ ſi inter Romani Pontificis Palatinos ſint, uel ſuo archidiaconi deſeruiāt. Fingamus ſacerdotū collegio cōſtitutum inter ſe fuiſſe, ne abſentibus quicquam redditus nomine præſtetur, an ſi quis in Pōtifiſicum, antiſtitis uel ſui officio ſit, excuſabitur? & excuſari tradi

c In. e. j. § i. q. di p. gl. i. l. j. ff. h. q. in ius voc. nō ierit.

d In. l. null. C. ad. l. Ju. maie. e in cōſi. 186.

f l. in cōdic. s. j. de cōd. & demon.

g c. ad audiētiā. de cle. non xli.

traditum est, idem ergo constitutionem eam non solum
 ius comune non corrigere, sed & nihil omnino operari,
 nec in specialibus illis casibus quicquam mutaret & tamen fa-
 cilis quae ex interpretatione derogatio fit (limitatio-
 nem uocant) conceditur, quam correctio. Accursij quoque
 expositione praecipuum Iurisconsulti responsum, idem in-
 dicat. si enim municipalis lex sit iuri Romano conformis,
 nimirum ut in ordine digniores praeserantur, quamuis
 nihil ulterius inducatur, ex iure tamen communi intelli-
 genda est, ut uidelicet idonei tantum praeserantur, cum
 tamen generaliter declarata alicuius effectus esse possit:
 quod & ex secunda constitutione de noxiis Salicetus
 prodidit: quin & Innocentius dixisse traditur: quoties
 in mandato id exprimitur, quod iure communi inerat, to-
 ties interpretandum nouam formam illi non esse datam: quod
 etiam Baldus frequenter scripsit. Quamobrem si delega-
 ta iudici causa, ut iustitiam faciat, mandem, & ille non se-
 cerit, nihilominus tamen sententia in re iudicatam tran-
 sit: nec uidetur aduersus mandati formula lata, & quan-
 quam diu haec in re a ueteribus disceptatum sit, in praesentiarum
 tamen nemo est qui non Innocentium sequatur,
 aduersariorumque sententia crebriore calculo reproba-
 tur. ueram & Bartolum nobis addicere opinor: is si con-
 stitutione municipium caueatur, ut effractorius centum sol-
 uat: deinde alia constitutione rursus dicatur, ut quinquagenam
 tantam pendat, primam non corrigi existimauit,
 sed potius posteriorem hanc legem irritam esse: idemque An-
 thony & Alexandro, alijsque uisum est: tamen si ex iu-
 niore alij eo argumento Bartolum damnant: quod nos
 falsam

h In l. ut gra-
 diam. s. et
 si lege. ff. d.
 au. & ho.

i In c. prudē-
 tiam. ij. co.
 de offic. de
 leg.

k Feli. in c.
 cau. quae de
 re iudi.

l Bar. in l. ij.
 s. cu Titio.
 de adi. le. &
 Alex. in l. si
 costan. sol.
 matri.
 n l. i. d. l.
 si costante.
 & i alijs lo-
 cis.

falsum esse disputamus. Superest ut contraria argumeta
 dissoluam: & quoniam plura soleant adduci: quoniam
 tamen leuia sunt, & ex aliorum scriptis conuincuntur, ea tol-
 lere necessarium magis uisum est, quae fortiter aduersari ui-
 deatur: quorum prius ex iure civili est, posterius decretali-
 bus epistolis introducitur. Cuius Pompeius Pontificis de-
 bellatis eorum regionem in prouincia formam redegisset,
 hoc illis indulgit, ut qui Pontica matre nasceretur, Ponti-
 cus esset, quod iure consulti quidam ad solos uulgo quesi-
 tos pertinere credebant, at Celsus Ulpianusque non proba-
 uerunt: nec enim debere id caueri, cum iure communi idem es-
 set, quare ad eos trahendum est, qui ex diuersarum ciuitatum
 parentibus orirentur, sed id ego ita interpretatum credide-
 rim: quia qualia essent privilegij uerba expressim non con-
 stabat: quum obrem ea inducta est interpretatio: sed si
 qualis forma diplomatum sit, appareat, expressimque nihil
 quod ad ueteris iuris correctionem spectet, in eis legatur,
 tunc potius ad literam uerba accipienda sunt, quam ita exten-
 denda ut aliquid nouent. Pontifex uero Romanus cum qui
 busdam ex Fracisci fraternitate concessisset, ut ubique so-
 rent, cum altari uiatorio mystica sacra celebrare possent,
 ita interpretandum privilegium asserit, ut etiam
 absque praesulum licentia id facere eis concedatur, cum alio-
 quum ea necessaria esset: sed hoc me non mouerit. cum enim
 constaret Pontificis eam mentem esse, ut eis indulgentiam ali-
 quam faceret, nisi ea interpretatio admitteretur, nihil
 concessisset: at nostra questio tunc dubitabilis est, cum
 nescimus, qui statuentium animus fuerit: nam & maxi-
 mum fuisset illis incommodum, si a tot praesulibus licentia
 acciperent

n l. j. fi. ad
 municip.

o c. i. his. de
 priuilegijs

accipienda fuisset: & hoc modo intelligentia illa in dam
 p Abb. ibi. nū, fastidiumq; scribitur uertisset r: presertim ubi de ce
 lebratione missarū agitur, que per quā fauorabiles sunt.

Que sint de substantia, de forma, de solennitate a
 ctus, & quemadmodum hæc simul differant, sole
 réq; hæc ab incruditoribus non discerni: tū que a
 dam alia scitu non indigna. CAP. XVI.

Solent nostri temporis Doctores, ea qua
 formam uel substantiam, uel solennitatem
 alicuius actus respiciunt, simul cōiungere,
 & nihil differre arbitrari: uideamus paulò
 diligentius, quali differētia discernantur: & Baldus^a for
 mam sic definiēdā putat, ut ea sit ordinata series, rem ad
 substantiam deducens, quam sententiam auctoritate Nico
 lai Abbatis confirmari crediderim^b: is, ut denunciatio,
 quam euangelicam uocant, ualeat, quinq; seriatim requi
 ri tradidit: que si minus interueniant, actus ille non subst
 itit, sed & idem Baldus^c eius efficacia formam scripsit,
 ut ex ea quelibet dispositio essentiam suam capiat: si non
 interuenerit: nullius momenti sit: & quoties in eadē ma
 teria diuersam esse formam proponatur, non unum actū,
 sed diuersos esse, Ioannes Andrea^e, F. bononiēsis^d, tripli
 citer formam diuidi scripsit: aliā enim uerbis consistere,
 ut in stipulatiōe, quod præcedat interrogatio, & sequa
 tur responsio: aliā rationalem esse, ut in cōtractibus, te
 stamentisq; consensum: aliā legalem, ut in ususfructus
 seruitute personam, ueram is non satis propriē formam
 accipit,

^a In ca. j. de
 no. for. si
 deli.

^b In ca. no.
 uit. de iud.

^c In di. ca. j.
 de no. for.
 si de.

^d In c. si. de
 baptisim.

accipit, sicut & Bartolus, dum ex consensu formam stipulationis constare opinatus est: si enim proprie loquamur, Baldi definitione probandam esse non dubitauerim, ut illud recte de forma sit, quod serie quandam ordinemque denotat: quæ si in aliquo actu requiratur, & minus interueniat, in causa est, ut ipso iure is actus deficiat: quod eò usque fortiter defenditur, ut etiã contractus alioqui fauorabiles, non subsistant. quin & si culpa notarij in instrumento aliquid ad formam pertinens omissum sit, damnũ ad contrahentes in tantũ pertinet, ut frustra egisse iudicentur. sed & si non solum quæ necessariò requiruntur interuenerint, uerũ & aliquid ulterius, uitari pariter contractũ, quidam arbitrati sunt. Quamobrem cũ municipum lege in testamentis tribulis sacerdos, quẽ parochianum uocant, a lesse teneretur. & duos quidam aduocasset, testamentum irritũ esse aliqui responderũt, quã si contra quã lex uelit, factum fuerit: unũ enim requiri, non duos: sed id magis ad solennitatẽ spectat, & nõ equitati solũ repugnare, sed & iure ciuili falsum esse aliquando admonui. Ceterum supradicta omnia eò casu nõ procedunt, cum forma illa, quæ requiritur, leuis est, tamen si enim ea remoueat, nihilominus quæ aguntur, ualida sunt. quemadmodum autem dignoscamus, quæ sit leuis forma, ostendit, in decretalium præfationem Baldus, ut quoties alteri actui, quã qui sit, forma illa conuenit, leuis dicatur. quãobrem in doctorum nostri temporis designatione, libri datio iustam formam respicit: at osculum, & chirotheca, & tegmen capitis, leuem: cum ea nihil ad doctrinam spectent. Id uerum est, eundem Baldum

e. i. l. ita sti.
de yb. ob.
in op. & in
l. j. de cõdi
indebi.

f. l. q. Rome
s. Flauij de
verb. obli.
g. c. sup. eo. &
elec. & Mo
der. i. l. am
bi. C. & tes.
h. Per. l. diu.
s. licet ff. &
iur. co. las.
i. l. si mihi
s. in leg. in
ij. lec. de le
ga. j.

il. j. s. si. ff. &
vetre insp.
k. l. iij. col.
i rub. extr.

D. And. Alcia. Paradoxorũ r existi

existimasse, formam quæ à lege traditur, in dubio inter-
pretandam, ut maximū pōdus habeat, quod & Aretino,
et Iasoni uisum est. Sequitur ut de substantia disputemus
& Baldus: substantia, inquit, est, quæ primam rei essentia-
m præstat: quod Alexander, & Decius probat. *n. n. a.*
rianus idem, & alibi substantialia esse tradidit, quæ in
ipso faciendi contractus tempore interueniunt: sicut acci-
dentalia, quæ post contractū inseruntur: quando quidem
accidētalia esse definiuit, quæ præter naturā cōtractus
inducuntur, ut pactio eundi Roman: naturalia, quæ, etiā
si nō expresse agatur, insunt, ut in emptione eucti: sub-
stantialia, sine quibus actus non ualet, quale in uenditio-
ne pretiū. quapropter si agamus, ut emptio absq; pretio
consistat, nihil tamen agimus. Accursius quoq; credidit,
non posse legē facere, ut contractus, cui substantia desit,
ualeat: nam pugnancia simul hæc essent, actum ualere,
& in substantia deficere: qua ratione si pupillus aduer-
sus debitore sibi ex tutoris cōtractu obligatum agat, &
in libello tutoris se habuisse neget, intentio hæc ipso iure
nulla est, quoniā sibi ipsi aduersatur: cū ex tutoris cōtra-
ctu libellus subsistat, & ipse tutore neget: & ita in facti
quæstione Baldus respōdit: quæ res Aretini quoq; calculo
confirmatur. sed & Baldus, non ualere legē tradidit,
quæ sententiā confirmet, omni remota substantia prolata.
Verumtamen animaduertendū arbitror, ut quæ pro
substantia in contractu iure civili requiruntur, possint, à
lege tolli: si de iure gentiū, secus: alioquin inconsultè iu-
risconsultus dubitasset, an emptio sine pretio procedat:
alibi Baldus substantiæ contractus illud esse appellauit,
quod

l In. l. ij. § si
prius. ff. de
vul. & pup.
m i. l. et. C.
de exec. rei
iudica.

n In rub. ex
tra. de ap.

o In. l. vniu.
ybi et Iaf.
C. de p. ci.
imp. offe.

p In. l. pacta
de cōtra. h.
emp.

q i. l. ij. ff. de
usufru. ca
rū rerum.

r Ang. cōfi.
clxxvij.

s Bal. cōsil.
clxxxj. i. ij.

t In. l. plata
C. defent.

u i. l. j. § em
pti. & v. d.

quod naturam eius necessariò & immutabiliter ample-
 citur: quod uerò immutari uel extingui potest, hoc non
 substantiæ, sed qualitatis esse x. ueram & idem interpretes
 aliquando sic distinxit, ut triplicè esse substantiã opinare
 tur: unã formæ, aliam materiæ, tertiã consensus: quæ si
 in primis casibus desit, negociũ omni iure reieitur: sed si
 cõsensus simplicis solũ defectus proponatur, licet à prin-
 cipio actus pereat, deinde tamen potest conualescere z.
 quæ Baldi pronũciata uera esse existimo, quamuis in hac
 distinctione substantia non admodũ propriè accipiat:ur:
 nam hæc differe nec ipse ignorauit, dũ aliud esse de con-
 suetudinis forma, aliud de substantia arbitratus est. Sed
 & Ioannes Andrea facilius formã tolli, quã substantiã
 tradidit^b: tametsi Zanzelinus mutata forma monetæ, mu-
 tari & substantiam affirmet^c. hoc amplius scripsit An-
 gelus quæ de forma sunt, post actum expediri non posse:
 quæ de substantia, posse: contra Baldus etiam^d quæ sub-
 stantiam spectant, eodem tempore cum actu induci debe-
 re: sed ego in Nelli sententiam pedibus iuerim^e, ut si ne-
 gocium sit, quod unico contextu fieri debeat, ut contra-
 ctus sunt & testamenta, Baldo acquiescam: alioqui si in-
 teruallum admittat, Angelũ sequar. Verum dubitauerit
 quisspiam, quemadmodum secernamus aliquid de substan-
 tia esse: & Baldus & ea quæ in definitione dicuntur, eius
 dictionis substantialia esse autumat: quod & Aretinus
 & Iason probauerunt v: ipse quandoque dubitauit, quo-
 niam iurisdictionis est potestas de publico introducta cũ ne-
 cessitate iuris dicendi. & æquitas statuenda: & tamen
 constitutio boni, & æqui ad substantiam iurisdictionis

x In. d. l. pro
 latam.

y In. l. vnica
 in. iij. colu:
 C. si sex. ex
 tero.

z l. fin. C. ad
 macedo.

a In. c. si. i. v.
 col. d. colu.

b In. c. super
 eo. de sen.
 excom.

c In. l. extra,
 cũ ad sac.
 san in ybo
 taxetur.

d In. cõsi. 80
 7. inci. pro
 decisione.

e In. rub. C.
 d. res. v. e.

f In tract. de
 res. xl. xx.

g In. l. cũ qs.
 in. iij. col.
 C. d. iur. &
 fac. igno.

h In. l. ij. ij
 no. de vul.
 & pup. i. l.
 nemo pōt.
 de leg. j.

i l. j. d. iur. f.
 oĩm iudi.

non pertinet: quippe etiã iniusta sententia ex iurisdictione non deficit, sed & plerunq; iuriconsulti aliquam rem ex effectu definiunt, ut in bonorũ pos. uidimus, cũ nemo dubitet, substantiam ab effectu differre. quamobrẽ quod ex prædicta opinione argumẽtũ colligeretur, probabile crederem esse, nõ quod necessario concluderet. Nunc ad ultimum transeamus: & Balduus: solẽnitã, inquit, modus est, seu qualitas quædã rei accidẽs, qua actus sit solẽnis. sed Bartolus solẽnitatẽ à substantia nõ differre sensisse uideri potest: quod uerũ est, si lata significatione eas uoces intelligamus: nam differentiã propriẽ loquẽdo innocẽtius agnouim, qui tripliciter electionẽ accipi dixit: latẽ, ut cum iure naturali tantum ualeat: propriẽ, ut si in ea substantialia tantum interuenerint: significantius & magis propriẽ, cum & substantialia & solẽnitã eius facta esse proponitur: nam & promiscuẽ atque indistinctẽ solẽnitã lege ciuili auferri possunt, cũ tamen substantialia nequeãt. quin & si substantiã testamẽti probare uoluerimus, septẽ testes requiri nemo ignorat: si solẽnitatem, duos satis esse, Bartoli autoritate docemur. Inno. in c. de cõsuetu. p. In l. ij. C. de contra tabu. p. In l. j. de cõdi. indebi. q. c. ius. de testibus. r. Bart. in l. nõ dubiũ: C. de testa. uenisse solẽnitatem fingat, idẽ iuris est, ut actus ualeat, quod

quod Baldo Aretimo' que scriptū est: & hæc uera sunt ratione efficacia obligationis, nā quāuis in aliquo casu solennitas proprie accepta deficiat, oriri obligationē naturalem magis est, quocirca pupillus sine tutoris autoritate naturaliter obligatur: quod in his quæ sunt de substantia, uel forma, secus est: & ita sensissimè Baldū aliquoties annotauit. Sed & fortasse nō falso dixeris, cōtractus stricti iuris ipso iure ex defectu solenniū infectos nō esse. cuius opinioni id mihi argumētum est: nā omissis solennibus negotiū ipso iure cur corruat, ea ratio traditur, quoniam mala fide id actū præsumitur, ut Barto. sensit, & Pontanus nō damnat, dum notarium qui instrumentū nō solenne conficiat, lege Cornelia falsi reum esse testatur: at mala fides supra scriptos cōtractus ipso iure non uincit. ceterum his contraria scripisse Baldum me non latet, dum electionem cassam esse, uel ex solennium, uel ex personæ defectu cum tradidisset, subiunxit, in dubijs, ne dolus præsumatur, existimandum esse, solennia potius defecisse: quod & nobis placet. quapropter & Bartoli eam rationem nequaquam probo.

Testes qui in testamēto requiruntur, probationis nō substantiæ ergo introductos: & id aduersus ceteros noua ratione defensum. CAP. XVII.

Robabiliter dubitari consuevit, an testes, qui septem in testamento necessariò aduocantur, testamenti ipsius substantiam respiciunt, an probationis causa solum requirantur. & Accursius, Baldus, Iason, & communiter alij de solennitate substantiali esse arbitrantur. Quam

r 3 senten

s In.l. ex factio. i. xij. col. de vul. & pupil.

t l. obligari. §. tutor. ff. de aut. tut. u in. l. ad executionē. C. d. dot. pm.

x in. l. j. C. d. fid. istr. li. x. Roma. d. op. no. nōcia. l. j.

y l. elegāter. de dolo. z In. c. super eo. de elect.

a In. l. nemo potest. de lega. j.

- sententiam cum quandoq; sequeretur, eo rescripto adiuncta
 b l. si vnus. ban, quo testatum est b, si testamento sex tantum testes
 C. de test. ad fuerint, illud iure deficere: de his autem que interlita
 sunt, non ad iuris solennitatem, sed fidei questionem per
 tinere: nam aduersatima dicti iunctura, autem, ostendit su-
 periores casum ipsum ad solennitatem spectare. sed tamē
 respondendum est, & concludendum, ad solennitatem, nō
 quidem substantialem, sed probatoriā pertinere: cum &
 e In. c. i. vl. Baldus, autor sit, in dubio ita fieri soluere interpretatio
 colū. qd sit nem, ut testes probationis ergō, non causa solennitatis ma-
 inueltitu. ducti credantur. eurent quoq; venulcius inquit^d, magis
 d In. l. curēt. stratus testari uolentibus, ne desint testes, ut probatio re-
 ff. de testi. rum salua sit. neq; dixerit quisquā, non ex probatione so-
 lum, sed ex solennitate quoq; id dici. Nam cum maius dicitur
 e Bar. i. l. an inuoluisse, quod ad solennitatem, quam
 de accepti. quod ad probationē spectat, non est uerisimile, iuris au-
 f In. l. hac cō- torem que magis referunt, silentio inuoluisse, ut minora
 s. si C. q te diceret: nec id citra culpam facere potuisset. Iustinianus
 sta. fac. po. etiam in testamento cæci, multorum testium conspectum
 requirere se tradit, ut nullū locum relinquā: in si ijs, tot
 g In. l. si. C. d' oculis spectata, tot insinuata sensibus, tot insuper in tu-
 fidei cōmi. to locata manibus: que omnia nō ad aliud, q̄ ad probatio-
 nē pertinent: quin etiam idē Augustus alibi: lex, inquit,
 ne quicquā falsitatis incurrat, maiorē numerum testium
 expostulat: ut per ampliores homines perfectissima ueri-
 tas reueletur. & hanc sententiam non predictis legibus
 tantum, sed & ratione confirmauerim. cur enim contra-
 ctum, etiam, si de mille philippeis periclitarer, duobus
 probare possim, at testamentum quantumuis minimis
 pretij,

pretij, per septē testes necessariō afferere debeat non ne
 ut Baldus existimat, quoniā in testamēto de eius volū-
 tate agitur, qui in rerū natura nō est, et quid iuris sui sit
 exprimere nō potest quod in cōscriptibus regulariter nō
 accidit, ut hęc quoq; ratio ad probationes tendat. Ut igitur
 hanc sententiā tuear, scire debemus, testes, quidē in te-
 stamento probationem solā respicere: sed si legitimis nu-
 merus nō adfuerit, testamentū deficere: nō quod probari
 non possit, sed quoniā mutam testatoris voluntatē lex
 firmiter præsumat, nā cum quilibet legem esse credatur,
 que hoc disponunt, ut septem testes adsint, si quis sex tā-
 tum adhibuerit, videtur elisorium actum conficere vo-
 luisse: quod & pluribus cōprobari potest. nā si quis con-
 diderit testamentū, quod nō nisi iure codicillorum susti-
 neatur, cur nisi clausula codicillorū addatur, omnino pe-
 rit, eū etiam contractus valeāt, ut valere possunt, nō alia
 certē ratio est, quā quod præsimitur testatorē voluisse
 frustra agere: alioqui cōtractus testamentis favorabilio-
 res essent: in quo & Iason valde dubitauit. sed & Chri-
 stophorus Castellionensis; quotiescunq; à factō testatoris
 conditio pendet, si nō illi pareat, pœnituisse eam præsū-
 mi tradidit: quod & Iason sequitur. Paulus quoq; Cas-
 strēsis, si testator instituat heredes, dein incipiat legata
 relinquere, & non perficiat, testamentum non subsistere
 opinatur: quoniā tamen si testamenta absq; legatis vires
 suas exerceant, quod tamen legata non perficit, mutasse
 totam uoluntatem præsimitur: idem que Aretinus pro-
 bat. generaliter quoque ex regula dici solet, ubi quis
 quam actum non perficit, quem perficere potuisset,

h i. c. ij. de i
 uelitu. in
 ter domi.

i i. l. si. i. iij.
 col. C. d. co
 die. pillū
 tex.
 k i. l. stichū
 q. meus. in
 v. col. de le
 ga. j.

l In. l. si is q
 de testa.

r + pœni

m In. d. l. si
 is qui. testator ea praestari uolisset, credibile est iterum eadem
 n i. l. j. s. sed scripturam fuisse: quod cum nequaquam factum sit, uide
 si legi. ff. d tur poenituisse, & a pristina sententia decessisse. huc acce
 his que i te dit quod Baldus affirmat, si decreto decurionum caueat
 sta. delen tur, ne eorum rescripta, nisi sub certa forma ualeant, dein
 o i. l. huma aliquid statutum sit, ea non seruata, non ualere decretum, quia
 num. in. ij. consensus deesse praesumitur. nam in nostro casu cum septem
 col. C. d le testes necessarii sint, si non allegentur, in testamento con
 gibus. sensus pariter deesse praesumi debet: quoniam nec obli
 gationem naturalem oriri inde crediderim: in quo tamen

P In. l. j. de
 codi. inde.

Doctores certant, & adhuc sub iudice lis est.

Cur iure ueteri. l. Falcidia prohiberi non poterat
 uetera consulantur: & disputatum, an in codicillis
 hodie prohiberi quadrantis deductio ex Trebel.
 possit.

C A P.

XVIII.

Vastum est, qua ratione introducta sit
 lex Falcidia, quam tribunus plebis Falci
 dius, ut in chronicis Hieronymus testatur,
 tulit: & Bartolus, in fauorem testatorum

a i. l. nemo latam, autor est, ne uidelicet absque haerede morerentur
 pot. d le. j. quoniam cum Iustinianus statuit haerede non aduen
 te ad coheredes uel substitutos, aut legatarios, uel fideis
 commissarios hereditatem deuolui: quoniam tunc pra
 b s. si vero i dicta ratio cessabat, consequenter induxit, ut testator
 auth. d hē prohibere posset, ne in suo testamento Falcidiae locus es
 re. & Falc. set: quam opinionem merito improbari opinor: quoniam
 ut sensit Bartolus, Falcidiam prohiberi posse, quasi testa

mentum

mentum omnino sustineatur, uel per ius accrescendi, uel ex substitutione: et cum idem iure ueteri esset, non uideo cur Iustinianus illud induxerit: aut quia etiam singularibus legatarijs fideicommissarijsq; locum in successione fieri constituit: & nec hoc sufficere crediderim, cū etiā iure ueteri legitimi heredes, qui ab intestato succedant, fideicommissarijs legatarijsq; præferantur: & tamen Falcidiæ legis portio reijci non poterat, tametsi herede non adeunte legitimi successissent: & sicut hi in testamēto nuncupati non sunt, sed solum tacita uoluntate admittuntur: ita legatarij ipsi respectu hereditatis præteriti dicuntur, & solum legis dispositione quibusdam potiores sunt. Alia itaq; ratio affertur, iure ueteri institutos heredes, non nisi lucri causa adire solitos, at postquam Christiana religio inualuit, humaniores factos solius pietatis gratia adire debere Iustinianū existimasse: quæ ratio frivola est. & ut alia omittam, an qui actionem ex patre non dedit, delictumq; mendacij ultus non est, tam leuem pietatem considerasse credetur? quam obrem arbitrator Falcidiæ legi iure ueteri renunciari nō potuisse, ex regula qua admonemur, à lege, quæ aliquid fieri uetet, recedi non posse. ueram Iustinianus hic nos ter induxit, ut hoc casu posse, tum ut testatorum uoluntates ampliare, tum quod ad ius antiquum reuertebatur, cum Falcidius legem x i i. tabularum correxerit. Ceterū si Bartolirationes sequeremur, dubitabilis admodum esset illa questio, an Trebelliani beneficio heredi debitus quantans in codicillis per testatorem ne detrahatur, prohiberi possit: nam posse dicendum esset, cum etiam quod

c l. vnica. §.
si yo. C. &
cad. tollē.

d l. cōficiū.
ff. de iure
codicil.

c §. cadē. ff.
de her. que
ab intella.

f Gl. i rub.
C. ne fi. do

hæres, non adeat codicilli sustineantur: & hæreditas ad eos pertinebit, qui in testamento cohæredes, uel substituti, uel legatarij sint. quã sententiã Aretinus quodã cõ
 g Cõf. xij. i filio uidetur approbasse: & recẽtiores sequuntur: quo
 cã Nicolai niam in Iustiniani lege, de hac remissione uerba faciente,
 expressim cauetur, ea in omnibus ultimis uoluntatibus lo
 h s. fi. i aut. cum sibi uendicare h. at dubiũ non est, quin codicilli ulti
 de hære. & mis uoluntatibus attributi sint: uerum in contrariam sen
 Falcid. tentiam euntẽ Baldum animaduertisse memini i, quam &
 i cõ. cccclxx nos probamus, cũ quadrans (de quo agimus) iure institu
 iij. ad cui tionis ab hærede capiatur: igitur per codicillos remitti
 dẽ. i. ij. vo. non potest: quoniã nõ debet id in codicillis auferri, quod
 in eis præstari nõ potuisset: nã & ita sequeretur, omnem
 hæreditatem codicillis dari. quid enim si legitimo hære
 di fideicommittam, ut hæreditatem Titio cum quadrante
 restituat: neq; obest uerba legis esse, ut ea in omnibus ul
 timis uoluntatibus procedãt: nam quamuis generalis elau
 sula ad ea restringitur, in quibus ratio sibi locum facit: &
 sed cum hærede scripto non adẽte fideicommissum uni
 uersale nõ sustineatur, ut Iacobus Belusius, Baldus, Ale
 xander, Iason opinantur: non potest dici remissionẽ hæc
 codicillis fieri posse: & hoc, si Bartoli primam rationẽ
 sequamur, quã supra retulimus, argumentum admodũ
 probabile est.

k l. cõpater
 s. dulcissi.
 de lega. ij.
 l. in. d. l. ne
 mo potest.
 Ias. in l. cã
 quã. xij. co.
 C. de fidei
 commif.

An testator quod supra doctũ est, ex Trebel
 liano, quò minus detrahatur, prohibere possit, mi
 nus frequentem sententiã ueriores uideri, & quo
 modo intelligatur, uniuscuiusq; uoluntatem legi
 bus concordem præsumi. CAP. XIX.

sed

Sed subsequens quæstio est, an ueram sit qua-
drantem ex trebelliano debitum, non dedu-
ci, cum testator uetuit, nam Iustinianus in
lege Falcidia solum corrigi: & communi-
ter dici solere annotat, in hoc differentiam nõ esse, cum
quadrans ex Falcidia iure antiquo illi equiparetur, qui
ex Trebelliano senatusconsulto deducitur^b sed animad-
uertendum est, contrariam sententiam, quam quandoque
Bartolus^c probauit, esse ueriores. siquidem frequentiore
calculo probatur, Falcidiam legem inductam fuisse fauore
testatoris, ut qui in testamento ab eo scriptus est, facilius
ad hereditatem aduendam animum applicet. Senatus
autem consultum Trebellianum, non idcirco scriptum est,
ut heres adeat, cum possit cogi, sed ne directæ actiones
in cassum heredi, uel contra heredem competere. Igitur
quauis de Falcidia aliquid à Iustiniano mutatum sit,
non sequitur idem esse in Trebelliano, cuius autoritas di-
uersa ratione subnixæ est: cum id principaliter heredis
suorem, ea testatorem respiciat: Facilius q; fauori suo re-
nunciare cuilibet permittendum est, quam beneficio quod
heredis causa inducitur^d. cum itaque nihil hoc casu mu-
tatum sit, consequens est, ut concedamus, etiamnum
eant Trebelliani portionem contra uoluntatem testato-
ris detrahi^e: quæ uerò ex Falcidia sit, non detrahi:
tametsi ante Iustinianum etiam legis Falcidie dodrans
aduersus testatoris sententiam rescaretur^f: quod &
Alexander & Ioannes ab Imola, alijq; approbauerunt
uipriam quandoque dubitauit, quoniam pacto id defendi
posse, cum nihil sit in iure uulgatius, quam testatorum
contra

In s. si yo
exp'ssim. i
auth. F he
red. & Fal-
b In l. Mar-
cell. ff. ad
Trebel.
c In d. l. ne-
mo potest.

d Bar. j. l. dā
ni. 5. Sabi-
ni. ff. de dā
no iniec.
e c. Rainal.
in fi. de tes.
f In l. titia.
ff. ad l. fal.

g l. quidā. ff. Interpretaris : & quaelibet praesioni idem uelle, quod
 de ver. ob. etiam lex uelit. Quamobrem ita arbitrari praecedenti
 regula distinguendum, ut si lex aliqua sit, cui renunciari
 possit, nisi expressim constet reuocatum fuisse, eadē praesumatur
 h In. l. iiii. § regu. iur. sponatur contrahentis dispositio, quae & legis est : sed si
 aliquid fieri omnino lex iubeat, tūc metu legis magis quā
 sponate actum credi : nam & Vlpianus^h, uelle, inquit, non
 creditur qui obsequitur imperio patris uel domini, cuius
 rei ratio est, quia cum cogi possent, uidentur timore ducti
 uoluisse : ut non parū dubitem, si agnati simpliciter com-
 promittant, uideatur ne timore idē disponētis decreti, an
 i Alex. i. l. si sponate id (ut cōmuniter probatur) factum : & magis est,
 q̄ maior. ut à cōmuni sententia discedam, & ex hac distinctione
 C. d. trāsa. dilucidē admodū praedicta quaestio intelligi potest : quā-
 uis Barbatius^k, recētiore^s que^l alij uix extricent.

k In. d. e. rai Si testator decem annua leget, donec legatum solu-
 naldus. in uatur, ualere legatū : nec decē ea aliquid ad scenus
 xxx. char. pertinere, quod alij opinati sunt. CAP. XX.
 l Picus in. l. **I**VM Titius testamentum condere, Semprom-
 in quartā. i. nio centum legauit, & heredem damnauit
 28. col. illi in annos singulos sex dare, donec om-
 nem summam solueret : dubitatum fuit, an le-
 gatū id ita, uti factum est, ualeret : an uerō ea sex que
 quotannis exhibentur, sorti sint imputanda : dubitatio-
 nis ea ratio est, quod manifestum est, iure, quo hodie
 utuntur, omne scenus prohiberi : nec concedendum ui-
 detur, ut testator possit facere, ut heres cuiquam usu-
 ras soluat : quippe rem inhonestam, & que bonis mori-
 bus

Si testator decem annua leget, donec legatum solu-
 uatur, ualere legatū : nec decē ea aliquid ad scenus
 pertinere, quod alij opinati sunt. CAP. XX.
IVM Titius testamentum condere, Semprom-
 nio centum legauit, & heredem damnauit
 illi in annos singulos sex dare, donec om-
 nem summam solueret : dubitatum fuit, an le-
 gatū id ita, uti factum est, ualeret : an uerō ea sex que
 quotannis exhibentur, sorti sint imputanda : dubitatio-
 nis ea ratio est, quod manifestum est, iure, quo hodie
 utuntur, omne scenus prohiberi : nec concedendum ui-
 detur, ut testator possit facere, ut heres cuiquam usu-
 ras soluat : quippe rem inhonestam, & que bonis mori-
 bus

bus aduersaretur: iuberet: usuram autem hanc esse, Vlpiani responsum id ostendit: si cui certa quantitas legatur, & quoad præstetur, in singulos annos certum aliquid, ueluti usuras iusserit testator præstari. legatum ualet^a,
 & c. & hanc opinionem non Barto. solū & Iason secuti sunt, sed in facti questione Petrus Anch. Iacobus Puteus atq; Aretinus ita esse responderunt^b: ipse contrariā sententiam potius cū Socino defendendam arbitrore: quoniā in proposito casu interpretari potest uoluisse testatorē an una illa sex potius ex legato, q̄ iure sc̄enoris præstari. si enim in cōfesso est posse quemlibet tot annua legare, do nec illud aut illud factū sit, non ne idem & hoc casu admittendum æquitas admonet: ueluti cū dictum fuerit, do nec illi centū dederis, tot annua hæres meus dato: siquidē & usura ea est, cū ab inuito quis extorquet pecunias ob moram: at nostra questio tunc procedit, cū pecuniæ ab inuito nō exiguntur: hæres enim nō ex sua, sed ex defuncti persona tenetur, & eius uolūtatē exequitur: ut hæc præstatio eodē iure censerī debeat atq; si testator ipse pecuniam repræsenteret: quo casu sc̄enus non est, cū sponte soluitur^d: sed utique hæres, qui annua illa soluit, non de suo soluere, sed de testatoris ære creditur: quā legē suis rebus imponere eum potuisse, non dubitauerim, his accedit, omnes leges quæ usuras exerceri prohibēt, de his loqui, quæ ex contractu debitoris, pactionē uel aliqua debentur: quod hic dici non potest. quod ergo mutatum non est, cur prohibetur stare: nec Vlpiani responsum efficaciter aliorum sententiam adiuuat: tum quod ex eo tacitè probatur, posse certum aliquid in singulos annos dari, quod usu

a l. iij. s. fi. §

annu. leg.

b l. i. l. j. C. §

sum. tri. &

fidei cath.

c In l. ij. de

his q̄ penæ

nonine.

d e. cōsultat

ubi glo. de

usuris.

e Arg. l. p̄m

cipiuus.

quod usura non erit, tamen si detur, donec soys omnis sol-
uatur: alioqui generalis clausula unico exemplo re-
stringeretur: quod incōtinuum esse nemo non dixe-
rit, tum etiā, quod si expressum sit, deberi illa an-
nua pro usuris, non ambigam usuras esse: sed si
earum mētio facta nō fuerit, aliud iuris est:

Et tunc nostrae sententiae locus erit: ex-
pressa enim nocēt: nō expressa non no-
cēt. quāobrē si in cōtractu iurave-
rim solvere tot nomine usurarū,
nullam omnino obligationem
oriri, Bald. ^f scripsit: cum
tamen si nil de usuris
dicatur, non dubi-
temus posse
agi.

f Bal in. c. j.
in. uij. col. 8.
iureiuran.

LIBRI QUARTI FINIS.

ANDREAE AL CIATI PARADOXORVM

Iuris ciuilib Libet Sextus.

PROEMIVM.

Regentibus iam calcem, & metam tenentibus, afferenda excusatio est, quae uel in carceribus ipsis, uel saltē in studiij initio facienda fuerat. Quis enim non auersetur eū de iure disceptantem, qui si laesus esset, ex edicto ut minor posset reuolui? quicquid si

paterna res administranda illi foret, uix aetatis uenia iustis annis potuisset impetrare cum & Homerus iuuenū leuissima esse consilia, at contra seniorum graua, autor sit. quae de causa Licurgus, qui Lacedaemonijs leges scripsit, omnium primū instituit, ut xxviii. seniores semper principibus Laconum assisterent: quod in eius uita Plutarchus refert. Queritur in Epigrammatis Posidippus, iuuenes stultitia, opinionum quae uanitate affici, & debiliter uitulos, fortius boues lassos pedes figere. Hieronymus attestatur. quod & Vergilius noster in Darete, Entello quae eleganter ostendit: quam ad rem in Casina Plautus alludit, dum, qui utuntur, inquit, uisū perere, sapientes puto. caeterum tametsi horum grauis

gracissima est autoritas, non tamen usquequaq; reijcienda iuuenum opera existimandum est: quando quidem & adolescens hæc ætas suarum laudum quâ plurimos assertores habet. quâ obrem in problematis Aristoteles dubitauit, cur ingenij celeritate, efficaciam que promptiores senioribus iuuenes essent. Ausonius q; poeta ad Paulinum inquit:

Non quia mille annos uiuit Gangeticus aler,
Vincit centum oculos regia pauo tuos,
Cedimus ingenio, quantum præcedimus æuo.

Non & Nerua filius, Vlpiano autore, traditur decimo
al. j. de post. & septimo anno publicè de iure respondisse. Mitto Celsum, qui ubiq; adolescens appellatur, cum ea ætate ius ciuile interpretatus fuisset. siquidem & Papiniani constat, tanti nominis uirum, iuuenem admodum decepsisse. Celebratur in patrie nostræ monumentis C. Valerius Petronianus, qui annos tres & uiginti natus, diuina humana q; iura calluerit, nihilominus medicinam pollicita que professus, legatione q; urbana & peregrina quinque functus: quæ propter Græcæ appellatione ἑρπυριεὶς dictus, quod breui multa percurrisset: nã & caudicibus uetito iam ætate grauior, cū à Cæcilio secundo superaretur Homericæ carmine senum imbecillitatem consolatus est.

ὦ γέρον ἢ μάλα δὴ σε νῆος τειρεσι μαχηταί.
Te senior iuuenes pugnaces acriter urgent.

Quid memorem in re militari celebres admodum Imperatores? non ne Cn. Pompeius decimo octauo anno, & de cimo C. Octauius ciuilia bella sustinuerunt? an Alexandrum Seuerum præteream, in cuius consilio Vlpia

Vlpianus, Paulus, Modestinus, alijq; iurisperiti fuerunt, cum tamen & ipse consultissimus esset: nūc eius aetate minor Gordianus adolescens fuit cuius auspicio non solum feliciter foris disciplina populi Romani, sed & domi leges seruatae sunt. conspiciunturque etiamnum in codice quamplurimae sanctiones ab eo latae. uerum quid quaeso magis nos adiuuat, quam Imp. Diocletiani Maximiani quae constitutio qua qui liberalibus studijs, iurijq; ciuili incumbunt, uacationem munerum usq; ad uigesimū quintum annum habent: quoniam eo transacto tempore, nemo (ut Bartolus inquit ^b) addiscere adhuc posse praesumitur. et haec quidem in iuuentutis nostra excusationem satis & super.

^bIn.l.j.C q
pfcf.lib.x.

Perplexae quaedam enucleatae, et lex, aequissimū, ff. ad Tertul. cum quibusdam alijs responsis, nō hactenus à professoribus extricata, nūc declarata (nisi fallor) optime.

CAP. I.

Pauli uerba sunt: Si ex filio nepotem auus manumiserit, isq; patre, & auo, et matre superstitibus decesserit, potest queri, quis potior esse debeat, nam si mater excluserit auū manumissorem, qui patri anteponitur, edicto praetoris inducitur pater defuncti: quo admissio desinit senatus consulto locus esse, & rursus auus uocabitur, itaq; rectius est, auo ius suū conseruare, qui & contra scriptos haeredes bonorum possessionē accipere solet. & cū huius responsi interpretatione nihil mihi uideatur difficilius, querendum est, cur non aliter iurisperitus suum hunc ordinem deduxerit, nam eodem modo & sibi mater haereditatem

^aIn.l.xqff.
ad Tertul.

D. And. Alciat. Paradoxorū 5 tem

tem uendicare poterit, quasi auus patrē, ipsa auum uincat: quod argumentū pro patre quoq; deduci posset, cū mater auo, ipse potior matre sit. quācadmodū ergo extri canus? & Bartolus b Angelusq; idcirco prædicto casu

b In.l.i. s. q
habebat. ff
de bo. pos.
cōtra tab.

matrē excludi opinātur, quoniam auus non ex persona sua sed in locū patris succedens hereditatē petat, pater autē matrem remouet. sed his ego non annuero, cum probandum id sit, auum in patris locum succedere. at qui contrarium uulgò dicitur, in ascendentiū successiōibus alterū

c Vt i aut. d
functo. C.
ad tertull.
d In rep. l. si
ego de iuu
lto rupt.

alterius sedem non ingredi, Cyrillus Homodeus eius legis rationem eam esse scribit d, ut circuitū euitemus. nā cum auus patrem uincat, & pater matrē, ut breuius res expediatur, auus quoq; matre ipsa potior esse debet. sed & hoc dilemma est, cū mater uincat auum, auus patrem cur eadē rōne matrē nō adiuuamus? Philippus Corneus e

s In.l. fi. C.
ad tertull.

pro eo pronūciādum putat, qui in discretis casibus iure potentiori utatur. quamobrem cū pater iura efficaciora habeat, meritō matri antepōnitur. uerū & hoc quoq; telum ipse retorserim, cū dubiū nequaquā sit, ualidiores matris esse rationes, quā sint aui: et tamen auus superior est. Baldus uincere eos tradit, qui primā suae uictoriae et

f In d. l. fin.

exclusionis alienae causam tenēt quāobrem idcirco auum potentiorē, quoniam primus ipse patrem excludat, à quo mater submouetur. quod eisdē rationibus conuincitur, quibus & proximae opiniones, siquidē & pater ipse primus matrē excludit, & tamen remotus auo locum facit. Quid igitur censendū & si me non lateat, tā scabruū sālebrosumq; hūc casum esse, quā nullus in iure ciuili alius sit, licet admodū anceps, ita finiendū puto, ut primum gradum

dum consideremus, & qui in eo cedit, semper excluditur. quãobrem cũ in prædicti nepotis successione, primus gradus patris & matris sit, mater à parente exclusa, non amplius se cõmittit, sed perpetuò remouetur: et auus qui patre potior est, succedit. & hoc pro uero accipiendũ est, cũ is qui succedit, eadẽ semita progreditur, ex qua præcedẽtis gradus hæres est: alioq; si diuerso stipite sint, tũc qui antiquiores & magis simili causa succedũt, primi cõputantur: et dein sequẽs admittitur, si illis iure potior est. quapropter si sit agnatus defuncti, & naturalis pater sit in adoptiua familia, matrem admittamus, quoniam patre agnatus excludit, agnato autẽ potior mater est: nã cũ pater et agnatus iure ueteri uocaretur, primò de illis agendum fuit: eo igitur iure patrẽ agnatus deturbat. unde ex Tertulliano senatuscõsulto inducitur mater, que agnatũ ipsam uincit. cum enim senatusconsultum Tertullianũ factum est, idcirco inductum est, ut matri, nõ alijs prouideretur: at in superscripto Pauli responsõ non ita est: quippe auus simul cum matre nõ inducitur, quia eam eodem ordine, quo pater ueniat, inducendus primò fuit pater, à quo mater ipsa uicta est. Itaq; si municipio statuatur à fratribus patruelibus matrẽ excludi, et alijs patruelibus matre et amita superstitibus, moriatur, puto patrueles tantũ admittẽdos. nam quãuis amita in gradu patruelibus propinquior sit, & uerbis legis noue nõ cõprandatur, cum tamẽ omnes diuerso iure hereditatem petat, & iure ueteri mater amittã uincat: inducuntur dein de ex statuto patrueles, qui matrẽ ipsam remoucant: quod etiã, licet alijs rationibus, sensit Baldus, at si aliquis sit psona,

§ l. ij. s. si sit agnatus. ff. ad Tert.

§ In d. l. xq; finum.

i In d. l. fin

at que et iā iterū uerba textus inuertēda sunt: & cū hac
 in lege de bonis ex peculio per seruos cōparatis, ne men-
 tio quidē sit, nihilominus in uersiculo, quod si seruus, de
 eis uerba Iuriscōsultū facere, in principio nō facere pro-
 diderunt: tam in uersiculo, quemadmodum Iulianum lo-
 qui, qui Marcelli argumento de in respondet: cum tamē
 posterior ex Spartiano, & Lampridio Marcellus Iulia-
 no tradatur. quamobrem Iacobus vō Arera, rei absurdita-
 tate perterritus, impossibile esse scholasticis huius legis
 interpretationem professus est: ceterū nos admodū clari-
 ram semper opinati sumus: & si rectē accipiatur, nihil
 esse quod meritō quēquā angere diu possit, sciendum ita-
 que est, inter Iulianū Marcellū que olim id controuersia
 fuisse, quod Iulianus tradiderat, ab hostibus capto co, a l. in bello.
 qui pro emptore usucapiat, usucapionē interrumpi: quod s. fact. e. ff.
 si interim serui eius aliqua emissent, uel antequā capere de captiuis
 tur, possiderēt, usucapionē in eo nō interrumpi, Marcellus
 nihil interesse dicebat: & idcirco neq, in primo casu, cū
 ipse dominus possideret, usucapionē interrumpi: quā cō-
 trouersia ita fuisse, in tractatu de captiuis, Triphoniū
 referē. Igitur in nostro textu talē questionē euenisse fin b in. d. s. fa.
 gendū est, cum pro emptore usucaperē, & captus ab ho-
 stibus ibi decessissem, tractatum est, an heredi procedat
 usucapio: & non procedere certū est, cū etiam si ipse re-
 dissem, ius postliminiū in eo mihi non profuisset: quare
 & de lege Cornelia idem iuris est: sed quid si nō ipse, sed
 seruus meus emerit, & possederit, & tūc usucapionē lo-
 cum habere, ex Iuliani sentētia constat solumq; illud in pē-
 dicti est, cui acquiratur p seruū: siquidē me reuerso mihi
 5 3 acquif

acquisiuisse uidetur: alioqui dubium est, an heredi ex lege Cornelia acquisuerit: & hæc à Paulo Iuriscōsulto ex Iuliani sententiâ referuntur. nunc Marcelli opinio, quæ ad nostram quæstionem facit, recitanda est. is plenius legis Corneliæ sictionē accipiendam putauit: quapropter dum Iulianus procedere usucapionem à seruo factam existimabat, & iure postliminij acquiri: sed quam dominus per semetipsum perficiebat, interrumpi: minime hæc sententiam probauit. quemadmodū enim plus iuris postliminio reuersus dominus in re, quàm seruus possidebat, habere potest: quàm in re, quâ ipse possideret, cum omnis eorū potestas à domino pendeat? Igitur quod ad principalem quæstionē attinet, cum hereditates in quibusdam uice personæ fungi receptum sit, & legis Corneliæ uerba plenius accipienda sint: dicendam est contra quàm Iulianus opinaretur: & ex eius sententiâ Paulus in principio dixerit, in successoribus locum habere usucapionem negatiuā hoc loco nullam esse, ostendunt antiqui codices, quorum duos ego ante Accursium scriptos offendi: sed & ipse Accursius in quibusdam se libris ita legisse attestatur. tamen si etiam si negatiuam hic admittamus, possit tamen nostra hæc interpretatio defendi. Igitur ut hunc intellectū tueamur, illud in primis assueandū est: eandē hic attingi opinionem Iuliani, Marcelli quæ, quæ & alibi Triphonus recensuerit: quamuis ipse clarius in Iuliani sententiâ, Marcello reiecto, eat: sed hic noster Paulus, cū quæstionem ex Iuliani sententiâ determinet, eius quæ distinctionē referat, & tacitè ei adhaereat, Marcellum de eadem cōtrariâ sententiâ describit, quem nec probare, nec expressim

Ind. 5. facte

expressim reprobare audeat: quapropter Triphonio ad-
 herendū est. et hæc pro legis intellectu sint satis. nā quæ
 argumēta nos uel adiuuent, uel cōsūtēt, uix discernas, cū
 admodum dubitabilia esse Iason ostendat, quale illud: an
 peculiaria bona ab alijs, quæ serui possident, secernantur
 usucapionis causa: item & an differentia sit, acquisita ne
 ex peculio ante domini captiuitatem à seruo bona sint,
 an postquam hostiū potestatis factus est: tametsi ipse pu-
 taurim, cū prius à seruo quesita sunt bona per captiui-
 tatem domini usucapionem interrumpi, siue ex peculio
 sint, siue non sint: at post captiuitatem peculium in seruo
 considerari, quoniam illud administratione suam est, cæ-
 tera uerò minime.

Paragraphum, si pignora, in l. à diuo Pio, de re
 iudic. alio intellectu declarandam, quam hacten-
 nus factum sit. CAP. III.

Vlpiani uerba hæc sunt: Si pignora, quæ ca-
 pta sunt, emptorem non inueniant, addicā-
 tur ipsi, cui quis condemnatus est: addican-
 tur utique pro quantitate, quæ debetur. nā
 & si creditor maluerit pignora in creditū possidere his
 que esse cōtētus, rescriptū est, nō posse eū quid amplius,
 quā quod sibi debetur petere, quia uelut pacto trāsegis-
 se de cætero uidetur, qui contentus fuit pignora posside-
 re: nec posse eum in certam quantitatem pignora tenere
 & superflūū petere. Dubitauit admodū, cum eius lectio
 ni adesset, atatis nostræ maximus Iurisconsultus Iason,
 6 6 quæ

quædammodum secunda huius responsi pars intelligi, sal-
 nis Iuriscōsulti uerbis possit. siquidē interpretū nostro-
 rū Bartoli, Alberici, Alexandri, et id genus similes expo-
 sitiones, scabra & parum conuenire illi uidebuntur: tam
 et si nihil ipse ex suo penu illie deprompserit: commune
 omnium interpretamentū hoc trahitur. Si creditor nolit
 pignora capta sibi adiudicari, sed malit ea tantum possi-
 dere, et dominium penes debitore relinquare: debet hoc
 contentus esse, etiam si minor sit huius possessionis redit-
 us, quam id quod sua interesse possit; debitum nō soluit:
 nam de cætero transegisse uidetur. ceterū ut argumenta
 quæ ex uoculis improprie acceptis, omittā, nō id eo quor-
 modo non absurda sit hæc interpretatio. quis enim cre-
 dat à Iuriscōsulto Ulpiano consideratū eam casum fuis-
 se, cū creditor sibi adiudicari pignora negat, sed inuide
 possessione sola contentus esse? cū enim fructus percepti
 in sortem cōputarentur, quis quæso, tā demēs, et sui pro-
 digus esset, qui non malit addici, quā possideret fingamus
 debere te mihi mille, & pignora pretij mille, & centum
 aureorum capta fuisse: non ne etiam si pignora quingen-
 ta tantum ualere, satius esset ea iure dominij nūc reti-
 nere, quā fructibus esse contentum? cū intra uiginti for-
 tasse annos consumptis fructibus tua pignora restituere
 dem cogi possim. quāobrem aliter nos supra scripta uer-
 ba accipi debere existimamus: & quoniam scribētis mēs
 intelligi nō potest, nisi ex uerbis: attendendum primò est
 quid proprie significet, addicere. & Laurentius Valla,
 & humaniorū literarum professores ceteri, in iure ciui-
 li in eam significationem id uerbū capi tradunt, cū rem
 aliquam

aliquam auctioramur, & alius alio maius pretiū offert: nam tali modo uendere, addicere est uideamus nūc, quid significet in creditū possidere: & ego existimaueim id esse: cum ex causa crediti à iudice nulla facta addictione rem nobis concessam in solutum accipimus, nec idcirco minus dominij translatio sit. In creditum enim ire apud Iuriconsultos significat: cum ex causa crediti à debito re rem aliquā peto, ut eā nō trahat solū, sed etiā det: quo sensu pluribus in locis capitur: & quāuis nec ire, nec possidere quicquam ad donum faciāt, quoniam tamen creditum ad translationem dominij propriè pertinet, nō simplicem traditionem, sed dationem accipimus. Igitur in hoc responsō sic ponendus est casus: cum deberem tibi centū ex re iudicata, & iudex pignora capi iussisset, cum in auctione exposita emptorē nō reperirent, qui tanti ea empturus esset, quāntū tibi debeo, addicenda à iudice tibi esse pro omni debito, vltimus cōset, siue plaris, siue minoris ualeant: quōd si omīssa auctiōe ea à me ex causa crediti petas, ego q; simpliciter dederim, idē iuris est: quia illis cōtētus esse debet, solum q; hic à superiore casus dīfert, quia si maius sit as quod creditū petēdo pignora uideris de cetero transgisse: at priore casu, cū addictio per iudicem fiat, & actus necessarius sit, non potest uideri factam transactionem, magis q; tūc aliquid ulterius petere iudicis autoritate prohiberis, quā quod trāsegisse uideare. Igitur posteriore hoc casu nō poteris pignora retinere, & superfluum petere: quoniam de hoc super suo transactio facta intelligitur: & hoc cū simpliciter in creditum, in pignora iuris, alioqui si expresse aliud

a In. l ij. si
cer. peta.

ageretur lex contractus seruanda esset: & uerbum, addi
 b Arg. 11. ba cantur, in textu geminatum, maiorem emphasim facit: ^b:
 list. ad tre. mirum quippe illud uidebatur.

Rationes legis, in quartam. ff. ad legē Falcidiam.
 alias esse, quam quæ hætenus à professoribus re-
 late sint: tum uersiculus, sed & quod implenda,
 nouo sensu à cæterorum errore uendicatus.

CAP.

IIII.

a l. i. quartā.
 ad l. Falc.

IN Martiani Iurisconsulti responsō traditū
 est ^a, quadranti, qui ex lege Falcidia deducitur non computari, nisi quod iure hereditario acceptum est: quāobrem neq; præceptiones, neq; quicquam causa conditionis implenda acceptum legatarijs prodesse, quominus integrū quadrantem heres deducat. sed in Trebelliano senatusconsulto aliud est: in eius enim portionē omne imputari, quod ex iudicio testatoris heres habeat dummodo uniformiter habeat: quāobrem in legato à coherede relicto dimidium computari: quoniam illud iure hereditario habeat aliud dimidium non computari, ne biformem (ut ita dixerim) portionem accipiat. Videndum est, quæ sit huiusce rei ratio, cum enim in fideicommissis uniuersalibus quadrans ex Pegasiano senatusconsulto, perinde atq; ex lege Falcidia, deducatur, ^b non fuerat absq; magna aliqua ratione differentia hæc admittenda, & Bart. ^c hanc rationem tradit, in lege falcidia caueri, ut is quadrans de hereditate deducatur: quāobrem non nisi quod hereditario iure accipitur deducit: at in Trebelliano, cui Pegasiani

b s. postea
 vo. insti. d
 fid. hered.
 c In d. l. in
 quartam.

fiani senatusconsulti uires attributæ sunt, de hereditate
 nil dici, sed solum illud cautum esse, ut de fideicommissio
 quarta portio retineatur: & idcirco tam uariè inducitur,
 quoniam cum in legatis particularibus plus grauetur hæ
 res (in legatarios quippe onus æris alieni non transit,
 quod in fideicommissio uniuersali non est) in uno graua
 tus, adiuuari in alio debuit, sed hanc rationem & recen
 tiores reprobant: & nobis haud satis facit: quoniam cum
 interq; quadrans lege ueteri equiparetur a, quod in uno
 dicitur, ad alium quoq; trahendum est. & quamuis acci
 dere possit, dictionem, p:rinde & sicut, & si quæ similes,
 eandem similitudinem profus non inducere, regulariter
 tamen inducunt, & nisi expressim differentia constitua
 tur, idem omnino iuris habent, cū itaq; ex Pegasiani uer
 bis nulla diuersitas inducatur, non admiserim, nisi aliud
 constet, rationem hanc esse ueram: quamuis neq; nullum
 applaudit, grauari heredem, quia in legatarios æs alie
 num non transit: quod enim onus considerari debet, cum
 quadrans hic ex lege Falcidia deducto omni ære alieno
 detrahatur: & Baldus aliam rationem refert, quod Falci
 dia res hereditatis respicit: senatusconsultum uerò nõ bo
 na ipsa, sed uniuersitate in quandam, quamobrem in co
 particularia non perpedi: & ideo quodlibet in quadrante
 imputari, quod testatoris iudicio da:ũ sit, sed & hoc mul
 tifariã improbant recētiore, quos tute adire poteris.
 Mathesyllanus fauorem fideicommissi uniuersalis id opera
 ri tradidit, ut multò plura computentur in eius quarta,
 quã in particularibus relictis: quod & iuniores alij pro
 bauerunt,

d Bar. in l. ij
 de leg. j.

e In l. impo.
 ad l. Falc.
 f In l. filiu.
 quæ habent
 tem.

g Picus i l. in
 quartam.
 col. xl.

h In d. l. filii.

bauerūt. nam nisi fauorabiliora essent uniuersalia fidei
cōmissa nō cogretur hāeres adire: uerūm hoc haud mul-

11. si fidei inf
for. s. necel
saria. ff. qui
fatif. cog.
11. si fidei inf
for. s. necel
saria. ff. qui
fatif. cog.
- k In col. ii.
- ¶ Picus i. d. l.
in quartā.
- m In. l. j. de
legi.
- tum nos mouet: cū enim cogatur, cur potius nō ei succur-
ritur, qui cogi potest, quān qui sponte adit? nam & ita
demum fidei cōmissa particularibus legatis fauore praes-
ualēt, cū aliqua hoc specialis ratio suadet: quā in hac du-
bitatione certe non reperimus: alioquin & plures casus
annotare est, in quibus legatis magis, quān fidei cōmissio
indulgemus: ut ex Bartoli cōmentarijs: in lege prima. de
legatis primo cōstat^k. Alij in legatis nō deducti, nisi quid
iure hereditario accipitur, existimauerūt^l: quoniā lega-
ta nō nisi in testamētis iure digestorū relinqui poterāt:
quod in fidei cōmissis contra est. uerū nec hoc auctori sat
placet, & multominus mihi, cū pronūciatū illud falsum
sit: & crebrior sentētia probetur, etiā in codicillis eo iu-
re legari potuisse^m: tamet si uel eo admissio, nō satis con-
sequens ea ratio sit. quid enim cū in testamento fidei com-
missum relinquitur, an idcirco quod possit in codicillis,
ampliandū fuit in legitimi hāereditatis detrimentū? ceterum
nostra tandem opinio recitāda est. siquidem in Falcidia
nō cōputari, nisi qd' hereditario iure accipitur, inductū
esse nō a Martiano Iuriscōsulto, sed ab ipso autore legis
Falcidia magis crediderim: & huius rei auctore habeo
diuū Hieronymū in Eusebij chronica, cuius hāc uerba
sunt: Imperāte Augusto C. Falcidius tribunus plebis legē
tulit ne quis plus testamēto legaret, q̄ ut quarta pars hā-
redibus supeffet, si quatuor aut minus essent: si autē plus
quatuor medietas: eo tenore, ut siue liberis, siue p̄pings,
idē exteris pater sua legaret: illa pars, quā Falcidius cō-
stituit

stituit, nisi pater interdixerit, & legatis fructibus, & iisdem carētibus, equanimiter partiretur: nam si equaliter quadrantē cohæredes deducētur sunt. tam qui præceptiones habent, quàm qui nō habent: certē sequitur, uoluisse Falcidium præceptiones non computari: quod & ex eo efficaciter probatur, quod Falcidius induxit, ne plus quā hereditatis dodrans testamēto legari possetⁿ. Igitur qui superest quadrās portio hereditatis esse debet, & iure hereditario capi. cum enim legis. x l. tabularum uerba ita essent latissimè concepta, is uti legasset rei suæ, ita ius esto^o, per Falcidium potestas hæc coangustata est, ut nō nisi intra dodrantem ualerēt legata. quāobrem quod supra dodrantē in hereditate esset, id iure hereditario ad heredē pertinere debuit: & hoc in causa est, ut nec præceptiones, nec data implēde conditionis causa in Falcidiam imputētur: at in Pegasiano senatuscōsulto aliud iuris est, quando quidē illud nō prohibuit ultra dodrantem fideicomitti, sed solum constituit, ut si fideicommissum foret, quarta portio deduceretur^p. Nil itaq; nimirū, si etiā quod iure hereditario nō acquiritur, in ea portione cōputatur. satis enim senatuscōsulto fit si perinde quadrās apud heredē permaneat, sicut in lege Falcidia remaneret: quāuis nō eadē prorsus forma remaneret: & hoc sit prædicta ratione, quam nec Bar. nec eius complices satis perspexerūt. quod si quæras, cur facilius hoc in lege expresserit senatusconsultū uerò nō expresserit: in senatusconsulto, respondere possumus, uoluisse amplissimū ordinem heredi consulere, & tamen quamminimū posset fideicommissario præiudicare: quid autē in Falcidio efficaciter

n l. j. ad legē
Falcid.

o l. uerbis. &
uerb. figu.

p d. s. pōsta
uero.

citet dicam, uix suppetit: & cum uerba legis qualia fue-
 rint, satis ex Hieronymo constet, non arbitrator adhuc in-
 quirendum: potuit enim legislator per sua aliqua rati-
 one moueri: & legem ferre, quam populus scierit: uel
 luti si iustū existimauit, ut qui in testamento heres scri-
 ptus esset, saltē quadrantē iure hereditario haberet: qd'
 & simili casu in filijs ferē iustinianus introduxit, ut
 uidelicet teneatur pater iure institutionis quadrantē filio
 relinquere: uidetur enim Falcidij legē imitatus, dum etiā
 cōstituit, ut si plures quatuor liberi essent, semissem pro
 legitima habeat: quod & Falcidium statuisse Hierony-
 mus ostendit: quamuis hucusq; quod equidem sciam, ante
 maduenterit nemo. Videamus nunc, cur in fideicommissa
 hereditate, si coheres suum aliquē fundum praestet,
 ab herede totus in quadrantem computetur: si uerō fun-
 dus iste hereditarius sit portio solum hereditaria, puta
 dimidia, imputanda sit. & Accursius, quē Bartolus sequi-
 tur, id introductū tradit, ne eadē res diuerso iure censē-
 tur: quae ratio merito recentioribus omnibus displicuit,
 cum hoc casu potissimū eadē res uariē accipiatur: quippe
 pars una Falcidiae imputatur, alia nō imputatur. quid-
 dam, rei alienae legatum non tanta interpretatione adiu-
 uari, sicut propriae, scribūt. quamobrem legatario incum-
 bit onus probandi, cognitū fuisse testatori, rem esse alic-
 nam. Igitur cum coheres fideicommissa rei nō heredita-
 rie praestat, ut uoluntas haec perstringatur, omne quod
 praestat, Falcidiae imputari debet: cum uerō hereditaria
 res est, latiori interpretatione sola portio cōputatur. Ve-
 rū nec id ego probauerim. cū ex p̄nūtiatis Bar. cōstet,
 non

non aliam interpretationem fieri solere, cum res hæc
 dislegatur, quam cum propria relinquatur: sed & si fil
 sum id esset, ex eorum tamè ratione contrarium asseren
 dum fuerat. cū enim Falcidia aduersus testatoris uolun
 tatē detrahatur, quo magis fideicommissario fauetur, eo
 amplius testatoris sententiā adiuuamus: fauetur autē ma
 ximè, cū tota res aliena legata Falcidiæ imputatur. sed
 & tametsi onus probandi legatario incumbat, non ideo
 minus legatū rei alienæ interpretatione protendi dicen
 dum est, cum argumentū de probatione ad substantiam
 rei nihil inferat. quid erit si hæres hic, cui huiusmodi
 legatū factum est, sit filius testatoris, uel consanguineus?
 tunc enim quicquam probare opus non est, quāobrem for
 tasse in Baldi sententiā eundem fuerit. scire enim de
 bemus, tam in falcidiæ legis, quam in senatuscōsulti por
 tione id imputari, quod noluisse testator creditur: cauit
 utiq; id expresse Falcidius, & ex Iureconsultorū quoq;
 responsis palā est. Igitur ordinatio testatoris, eiusdē rei
 diuersos titulos cōstituētis, cōfundi non debuit. & sicut
 quod accipitur iure prælegati, differt ab eo, quod hære
 ditario accipimus, ita etiā in cōputatione faciendū fuit: et
 hoc tametsi frigide, utcumq; defendi potest, quando nec
 Alexandri argumenta quicquā urgeāt. sed quid si ratio
 ne noua ipsi nodū hūc dissoluimus? ut enim supra uisum,
 est, induxit Pegasianū senatuscōsultum, ut hæres retine
 re quartam fideicommissi, hæreditatis ue possit: et cum
 fundum hereditarium dari cohæredis fideicommissum est,
 pars hereditaria imputatur: quia uere pars hæreditatis
 est, reliqua non est, & ideo nō imputatur: nec obstat,
 quod

x l. titia. ad
 leg. Falc.

y l. duo sūt.
 de test. tut.
 Bal. in l. cū
 quis. C. de
 iur. & fact.
 igno.
 z l. d. l. filiū.

a l. cū quo. §
 fin. ad leg.
 Falc.

b In. d. l. in
 quartam.

quod datum causa conditionis implenda, uel rei propria ipsius heredis legata imputatur: quonia illud subrogari loco quarta portionis fideicommissi uidetur: sed in nostro casu pars non hereditaria fingi non potest in ea portione subrogari. cum enim idcirco legatum hoc ualeat, quia a parte eius heredis, cui praestari debet, separatur, non debuit fingi pertinere ad eius hereditate posse, ne a se sibi legatum uideatur, & una cum ceteris omnino corruat. Et ex hac ratione bellissime infertur ad sequentes Iuriscosul-
 ti Martiani decisiones. cum enim rei hereditaria portio, quae ad coherede spectat, non possit fingi pars esse hereditatis alterius, idcirco non imputatur: quid si legatum hoc consistat in pecunia? & tunc secus est, cum nil fictioni r-
 gnet: quonia in genere suo pecunia functionem recipit. Subsequitur: quid in fideicommissio dato causa conditionis implenda? ueluti si testator me, & Titium heredes instituat: & grauet ut Titio partem meam, si fundum mihi ille dederit, restituam: dein Titio fideicommittat, ut fundum mihi ipsum det: uidetur hic fundus, quia hereditarius, nisi a parte imputari debere: contra ostenditur ex uoluntate defuncti, qui uoluit dari causa conditionis implenda: cum quae eo modo dantur, integre computari soleant: & hoc magis Iuriscosulto uisum est. ponit itaque regulam, a qua duos casus excipit, cum pecunia praestatur, uel cum fideicommissum causa adimplenda conditionis datur. Et hoc sensu puto accipiendam eius uerba, interpretationes enim Doctorum perquam calumniosae sunt: quarum prima est, fideicommissum heredi datur, id est, dandum iniungitur: quod merito recetioribus displicuit: quapropter a Iij. fideicom-

e Gl. in l. ta
lis. de le. j.

d l legatū. s.
j. de lega. j.

e Lij. si cer.
pe.

g bar. ale. ib.
g Mod. Per.
ibi.

fideicommissum appellari posse, quod causa implende conditionis datur, lata & impropria significatione autumat quae responsio seipsam ostendit, ut confutatione non eget. Alij aliter, & inepte, ut huiusmodi assamie quibusdam ante nos improbate sint h; alij ab uno dari, puta x. causa conditionis implende, ab alio fideicommissum malunt, quod uerbis Iurisperiti non congruit.

h In. I. filiū
quē habentem.

Intellectus omnes qui haecenus dati sunt. I. filium quem habentem, C. fami. ercis. probabiles non esse, quare aliter quam à ceteris declarata: & nil differre deductionem ab alijs legatis.

C A P.

V.

filium, quem habentem fundum portionem hereditatis fratribus & quibusdam alijs, sub conditione uerbis precarijs restituere, sanxit testator, post eius conditionis euentum hereditaria parte praedij in quarta ratione retenta compensato praeterea quod à coheredibus uice mutua percepit, & si quid deest in supplementū deducto, quod à ceteris in eo fundo soluitur, supra quartā habens, redere compellitur. Sacratissimorū Imp. Diocletiani Maximianiq; hoc rescriptum, tam difficile intellectu, tam horridum tractatu, tam confusum interpretamentis existimatur, ut nō aliud simile forsā in iure ciuili reperiss. uideamus nos igitur, quo sensu accipiendū sit: & in Accursiana paraphrasi tres expositiones afferuntur, quae contendūt, ut fideicommissum uniuersale, adueniente conditione deducta quarta restituatur, in qua hereditaria portio

a I. filiū. C.
fami. ercis.

D. And. Alci. Paradoxorū. t fundi

fundū computetur, quem fundū in peculium datū uetere
 res crediderunt. Ioannes praelegatum manuit. Azo morte
 causa filio donatū. quae declarationes et textū peruer
 tunt, & etiam iure non probantur: nā cur fundū hunc in
 peculium datū dicamus, uel mortis causa donatum, cū id
 in rescripto nō exprimitur? sed et cōcedamus hoc expri
 mi, cur in quadrante fideicommissario computari debet, si
 nō ex iudicio testatoris accipitur? ea enim quae donantur
 in quartam cōputari non debēt^b: item quae in peculū fi
 lii conceduntur. post mortem patris non retinenda, sed
 communicanda sunt^c: quod in dubio cum effectu intelli
 gendū est, cum & id dicatur propriē ad communionem
 reuocari, cuius pars ad unum, pars ad aliū, uel pertinet,
 uel pertinere potest. neq; dicat mihi quisquam, ex Barto
 li sententia fundū hanc filio ex causa omnem adiudicatū
 fuisse: quoniā & hoc extra rescripti uerbā inducitur: et
 à quibusdā etiam alijs modis cōsuetatur^d: quā aleam Ioan
 nis quoq; interpretatio subit, quòd uidelicet textus uer
 ba multiformiā transferat, & quaedā improprie accipiat.
 quamobrē Cynus improbabilem eā appellat, & merito
 ab aula, ut eius uerbis utar, reiectam. in quā sententiam
 & Bar. & uno consensu alij scribunt. fuit & noua inter
 pretatio Mathesyllani, quam cū expugnata, cōsuetatāq;
 Politus Senensis, me herculē & diligens & bene doctus
 Iuriconsultus, relinquat, illi acquiescendum duco. dispu
 temus interim, an quod ipse ex suo penore interpretamē
 tū assert, defendi possit: is huiusmodi casum in rescripto
 assertū opinatur, ut pater tribus filijs, uel fortasse qui
 busdā alijs etiā institutis, unū ex filijs, uel sub cōditōe ro
 gauerit

b l. i. quartā

c l. certū. C.
 fam. ercis.

d Politus i.
 d. l. filiū.

gauerit portionem suam restituere: retento tamē & dedu-
 cto sibi fundo hereditario, eueniente cōditione tractatū
 est, quemadmodū ratio legis Falcidiae incunda esset: &
 respondetur, debere cū portionem hereditariam fundi cō-
 putare, tum etiā si quid iure legati, uel fideicommissi à co-
 haeredibus accepit, & si adhuc ad quartā desit, suppleat
 ex hereditate: illud autē quod in fundo habet, nō heredi-
 tarium, sed ex cohæredū portioe, hoc nō imputetur, sed
 supra quartam habeat. & licet hæc interpretatio mihi
 quādoq; applauserit, duo tamē maxime nūc uidentur illi
 aduersari. nam si diuinandū nō est, ut certe nō est quomo-
 do in textu probabitur, uoluisse testatorē, ut filius retinea-
 ret fundū de hoc utiq; in quo huius declarationis cardo
 consistit, in rescripto uerbū est nullum: sed cū à testato-
 re dictum non constaret, & imperator retineri iubeat,
 Bartolus ut multo minus arriolaretur, induci id ex tacita
 uolūtate testatoris tradidit: quæ ex eo præsumitur, quod
 fundus is in peculiū illi datus fuerat. Secundū argumen-
 tum ex Pauli epistola ad Nescennium Apollinarem colligi-
 tur: cum enim quartā ex senatusconsulto filius hic dedu-
 cat, nō uidetur qd' portionē tantūmodo hereditariā in
 eo fundo computare debeat, sed aduersus cohæredes om-
 nem potius. neq; mihi satis arripet illa distinctio, ut se-
 cernamus, an testator à cohærede fideicommissario legaue-
 rit, uel fideicommissum, ut tūc epistola Pauli obseruetur:
 an uerò iusserit heredē deducere, ut hoc casu hereditas
 solū portio deducatur, nā si Dyn. Bar. cōcordes q; au-
 thorū traditiones sequamur, cōtrariū potius dicendū fo-
 ret, cū illud quod deducitur facilius totum computetur,

el. nescenni.
 ff. ad. l. falc.

f. in. l. i. quar-
 tam. in se-
 ptima op-
 posi.

t i quam

quam quod ab alio accipitur: exemplū in pecunia, quam si hæres ex seipso deducere iussus est, totā imputat, alio qui nō imputat. Sed & nō crediderim probabilē hāc esse differentiam, cum indubitati iuris sit, in legatis uerba non cōsiderari: ut siue hæredi dictū sit, accipias fundum, siue lego tibi fundū: nisi expressim à Iuriscōsultis animaduersum id offendam, nihil referre arbiter. nam & si deductio hęc à legato differret, debuit utique à Iureconsulto nominari quod si legati species est, tūc Iustinianū obijciam, qui legata sinendi modo nihil ab alijs differre, itidem & præceptiones ex cōstitutione duorū fratrum ostendit. Sed & Papiniani responsum, quod suæ opinionis argumentum habet, pro nostra & cōmuni sententia induci potest: cum enim pecuniam omnem imputari in Falcidiam docuisset: diuersa, inquit, ille causa est prædiorum pro hereditaria parte retentorum: quippe pecunia omnis de portione retineri potest: prædiorum autem alia portio non nisi à cohærede, qui dominium habeat, accipitur. nam cum de pecunia scribens, utatur Iuriscōsultus uerbo retentionis, deinde aduersatiuē loquendo de fundi portione, accipitur, inquit, à cohærede, ostendit nō posse hæredem propria autoritate deducere, & nihil ad deductionem hanc à legato differre. uerū nec uerborū differētia hęc quod ille opinatur, satis probari potest. Si enim scriptū in testamento sit, deducto fundo filii hereditatē restitutus non propterea fundus in Falcidia computandus non est: alioqui si hoc obseruaremus, nec hereditaria pars dederetur, quod textus noster iubet: nam & in legatis dicitur, ut hæres accipiat, uel hæredi detur: & tamen in effectu

gl. ij. C. cōiz
de leg.

h Insti. de le
ga. in pri.
i) n. l. dedu-
ctā. s. nimis
ff. ad Tre.

factu integre nō accipit, cum teneatur reddere. præterea
 quibus ex uerbis cōstet in textu nostro de deductione a-
 ctum uelim Politus ipse uiderit: simpliciter enim scriptū
 est, fundū habentem, cur non alio potius iure, quā dedu-
 ctionis? atqui uerbum, habere, latissimum est: ut ita co-
 angustari non debeat. Consultatis igitur aliorū expositio-
 nibus tēpestiuum est, ut quod ipse sentio, in mediū addu-
 cam: nō quod sententiā nostrā probari postulem, aut ma-
 leuolis uilitigādī ensam præstare uelim: sed ut qualēqua-
 lem offam studiosis potius obijciā. itaq; sic me interprete
 fingendū est de factō euenisse. Testator pluribus filijs hæ-
 redibus institutis, uni prælegauit fundū per legatū uendi-
 cationis, quod siebat hoc modo: fili mi talē fundū tibi ha-
 be, uel præsume, uel uendica, ut Caius in institutionibus
 sub rub. de legatis scribit. idē testator eū rogauit ut hæ-
 reditatem fratribus, si nauis ex Asia ueniret, restitueret,
 mandauitq; ut ipsi fratres uice mutua decem illi darēt: ea
 conditione eueniēte, queritur, quid quarta ex senatuscō-
 sulto Trebelliano deducenda imputandum sit: & si hære-
 ditas restituenda centum estimetur. xxv. erunt pro ea
 quarta retinenda: quæ computatio sic imbitur, ut in pri-
 mis portionem hereditariā fundi imputet, quæ si fundus.
 xxiiii. ualeat, cum tres hæredes scripti proponantur,
 erit viii. rursum decem quoq; illa quæ à coheredibus ui-
 ce mutua percipit cōpenset: quod uerò ad quartam deest
 nēpe vii. ex eo quod restituere debet, sibi suppleat. reli-
 quas enim partes fundi supra quartā habet, nec imputat:
 & redditur hoc mō sensus clarissimus, & dictio illa ha-
 bētē, ad legatū uendicationis refertur, quod solebat eo uerbo

k l. stipula-
 tio ita ha-
 bere de ver-
 bo. oblig.

cōcipi: tamen si etiā nihil impedit, eam uocem ad restituens
 di uerbū referre, quasi eo tempore habeat quo restituit
 ne existimemus (quod alij arbitrantur) eam habuisse funda-
 dum uiuente patre. Nec me mouet Nescenij consultatio,
 qua traditur, aduersus coheredē omne legatū cōputari:
 quoniā eo casu loquitur, quo hāeres grauatus a coherede
 de legatū petit: erit enim coheres cōuentus exceptione
 doli tutus, nisi ille huiusmodi legatū Falcidia imputauerit:
 at nos loquimur in hārede qui nō ipse quicquā petit,
 sed ab eo petitur: cū enim fundus per uendicationē sibi sit
 prelegatus, nō cōpellitur eū petere: sed ppria autoritate
 se ex seipso accipit, ut Caius attestatur: sic q; uocula illa
 habentē, per quā ~~quod per uocem~~ ea in cōstitutione accipitur
 nec nouū est, equitate, de qua in Nescenij cōsultatione
 soli exceptioni sufficere, & adeo efficacem nō esse, ut in
 de actio p̄uici possit, totū enim id uoluntas testatoris si-
 cit, qui legādo per uendicationem magis fauere honora-
 to uoluisse uideri potest: & quāuis hodie sublata sit dis-
 ferentia legatorum uendicationis, damnationis sinendi
 modo, & p̄receptionis, hoc procedit quantum ad actio-
 nes, quae eadem quibuslibet conceduntur, non quantum ad
 alios effectus, qui ex mente testatoris proueniūt, quae po-
 tissimi num attendi debet: quod pluribus exemplis probare
 possum, sed duo sufficiant si testator per damnationē na-
 rui suae adhuc in matrimonio agentis, ius petende dotis
 prelegauerit, nihil agit, si hāeredē sinendi modo grauatus
 uerit, ut sinat se cōueniri ab ipsa, quāuis de facto, uile le-
 gatū est, id q; frequentiore calculo Alexander probat m.
 de uer. obl. rursus si per uendicationem testator dixerit, Titius talē
 fundum

l. j. de dot.
 preleg.
 m. l. si titius.
 de uer. obl.

fundum accipiat, sibi habeat, uidetur etiam hodie concessa facultas propria autoritate sumendiⁿ, cum alioquin de manu heredis pretenda sint regulariter legata, quod in ea specie respondit Modestinus, cum testator suo dixisset, uolo ipsum a seipso precipuum accipere. *σὺ γὰρ κτὸν ἀνοσφόμενον νομίζω σὺν αἰς ἕξει ἐνθάδε πᾶσαις*
 latifundium agriferum comianum cum omnibus que habet instrumentis^o. Adde quod Iustinianus in legatorum fauorem quatuor illas species exequauit, ut minime uerisimile sit, manus iniectionem, que ex legato uenditionis concedebatur, ab eo sublatam: ne quod fauore indultum fuit, in odium retorqueatur.

n Doct. l. c. c. turio.

ol. titia c. s. j. de leg. ij.

Africani Iuriconsulti responsam in l. qui cccc §. qui c. ff. ad le. Falcid. a recentiorum calamita defenditur, qui errasse Iuriscōsultum in computatione assuerabant. CAP. VI.

Qum quidā ducenta in bonis habens, Titium heredem instituisset, mihi centum pure, Scio centum sub cōditione legauit: interim dum cōditio exenit, ex legati fructibus xxv. percepit, dubitatum est, quemadmodum legis Falcidie ratio ducatur: & Africanus Iuriconsultus respondit 2, quoniam tanto minus meo legato Scij legatum est, quanto fructus interim collecti estimari possunt: censi centum mihi, Scio lxxv. legata esse: quare septem partes fieri debere, ut tres Scius, quatuor ego soluam, que decisio quamplurimis uisa est iniusta, & calculi errore facta.

a In. l. q. cccc §. qui cc. ff. ad le. Falc.

t 4 memini

memini, cum adhuc Iustinianus nouus essem, uixq; limita-
 rem digestorum pagellam euoluisssem, fuisse quendam ma-
 gni nominis scholasticum, qui publicè ostensurū se pro-
 posuerit, maximum hac in computatione Africani erro-
 rem: quamobrem, tamen si etiā tū disciplinæ huius admo-
 dum rudis, dolebam tamen tanti uiri memoriam lacerari,
 aliquo post tempore editus tractatus est, nō eius quidem
 arrogātis uiri, sed per quā consummati Iuriscōsulti, qui
 ut uerbis modestior est, ita rationibus efficacioribus pug-
 nat. *b. is inquit, siue tēpus quo cōditio existit, considere-
 mus, siue tēpus mortis cū superiore iunctum utroq; casu
 uideri aliter computandū fuisse. nam cū, ubi extitit cōdi-
 tio, dominus legati puri cētum uiginti quinq; habeat (ex
 fructibus enim x x v. illi acquisita sunt) cui uero sub con-
 ditione legatum fuit, centum teneat, nō septē partes, sed
 nouem faciendæ fuerant: non enim quarta amplius, sed
 quinta in legato puro est, cū ego centū x x v. Scius cen-
 tum acceperit: quōd si aliud tempus, nimirum mortis, cō-
 sideremus, ego centum habui, Scius non æquē centū, sed
 tanto minus, quantum potuisset interim ex fructibus ac-
 quiri, donec centū fierent: quæ summa l x x x. esse potest
 cum ex centum lucrer x x v. eadem ratione ex octoginta,
 x x. Igitur perinde est, ac si à principio ego centum,
 Scius l x x x. habuisset, qua ratiōe in nouē quoq; partes
 diuidendum fuit, quod conferendum erat. Caterum quo-
 niā uerisimile non est, Iuriscōsultum Africanū errasse,
 uideamus an defendi sua hæc cōputatio possit. & credide-
 rim, si tempus quo conditio existit, respiciamus, nō posse
 dici, cum cui purè legatū est, c x x v. habere, ut ille exi-*
 si ma

b Repe. l. fi-
 liū. C. fa-
 mi. ercif.

stimauit, sed cetera tantum: nam cum is sua centū statim habuit, confusa sunt proprijs bonis, factaq; sunt pars patrimonij ipsius legatarij c. & ideo fructus inde collecti amplius non cōputantur: ut idcirco augeri legatum dicere possimus, cū illi fructus sint rei iā suæ: at in fructibus legati cōditionalis aliter est, quia heres eos in quēcūq; euentum de re hereditaria capit, quapropter utriq; cōputat, censeturq; illo minus in eo legato esse. Igitur merito mihi centum legata cōputantur, Scio l. x. xv. & in v. l. partes sit deductio: neq; à tēpore mortis ex altero arguementi capite fieri computatio debuit, cū si Scius l. x. x. tantum haberet, x. illa sibi soli acquireret, sed in nostro casu l. x. x. hæc v. collecta non Scio tantum, sed & mihi profunt: ut tandem nobis in hoc applaudam, quòd eius sententiæ semper fuerim, ut magis me Iurisconsultos ingenij debilitate non intelligere faterer, quàm eis erroris aut, negligentia notam inurerem: non quòd ipsi homines non fuerint, sed quòd nos ita illis inferiores ut discernere ubi lapsi sint nequeamus: si tamen quādoq; dormitauerunt, quod non opinor.

c l. sed & si plures. s. si lioff. d. vul. & pupil.

d l. in rōne. co. tit.

Intellectum Hugolini in l. re coniuncti. de leg. iij. non rectè à recentioribus defendi, tametsi uerus sit: quamobrem disputatum, an alijs modis sustineri possit.

C A P. VII.

Difficilis est Pauli illa lex, qua qui sint coniuncti, uel re uel uerbis, explicatum est: iā q; siue materiam expositiones uel Doctorū respicias, siue etiā Iuriscōsulti uerba: præferatur

tur enim, inquit, cæteris, qui re & uerbis coniunctus est: quòd si re tantùm coniunctus sit, constat non esse potiorè: si uerò uerbis quidè coniunctus sit, re autem nò, quæstio nis est, an coniunctus potior sit, & magis est ut ipse præ feratur, dubitatũ fuit, quo intellectu uersiculus hie ulti mus accipiendus esset: & quoniam ueteres maiorum opi niones. Ioannis, Roglerij, Azonis, et id genus cæterorum referre cum ab omnibus recentioribus consulerentur, opè repretium nò est, uideamus an Hugolini interpretatio, quæ dubio procul uerbis legis admodũ cõgruit, uera sit, & quomodo defendatur. existimauit is, à Iuriscõsulto in ultimo responso queri, nũ coniunctus uerbis tantũ, præ feratur illi, qui re solum coniungitur, & responderi præ ferendum: & profectò cum præmodum cũ textus uerbis cõgruat hæc expositio, nò arbitror futuros fuisse unquã aliquos, qui cũ Hugolino nò sentiret: nisi Iuriscõsulti quodam responso arcerentur, quo hoc uidelicet tradi tum est eos qui uerborum cõplexu iunguntur, & qui re connexi sunt, æqualiter succedere, nec alterũ alteri præ ferri: Pomponij a, enim in tractatu de hæredibus institue dis uerba hæc sunt. Si ita quis hæredes instituerit: Titius hæres esto, Caius & Mauius ex æquis partibus hæredes sunt. quamuis, & syllaba coniunctionem faciat: si quis tamen ex his decedat, non alteri soli pars accrescit, sed omnibus hæredibus pro hereditarijs portionibus: quia non tam coniunxisset, quam celeriter dixisset uideatur. Pe trus ex Genabo, quim Aureliam dicunt, & alij quidam Gallici Doctores b negant Titium in proposito exẽplo re tantum coniungi, atque ex eorũ sententia, inter primã

a l. si ita qd
ff. de hæc.
insti.

b In d.l. re
coniuncti.

insti

institutionem, & secundā addendum fuit punctum, quod
 a quē pollet atq; copula, & idcirco etiam uerbis coniun-
 git. sed hęc resposio nemini nō reprobatur: ubi enim ne-
 cessaria est copulatiua illa uox, uel subinducitur, uel ex
 puncto colligitur: at in nostro casu nemo eam ad rectam
 locutionem quicquā facere fatebatur. Salicetus distinguē-
 dum putauit, ut si coniunctus re, alios uerbis coniunctos
 precedat, quod in superiore casu est, tunc pariter succē-
 dant, ex præsumptione legis, quæ testatorē magis uoluisse
 se celeriter scribere, quā cōiungere, arbitrat. perinde
 igitur est, ac si omnes re coniungere uoluisset, at uerō si
 eōuerso scriptū sit, & coniuncti uerbis ordinē scriptu-
 ræ eum antecedant, qui re coniungitur, secus esse, cū eo
 casu quicquid de celeritate nō fingatur: Iason id improbat
 tanquā in textu ordo ille non cōsideretur quod parum
 memouerit, fortius ex eo urgeor, quoniā si testator re
 coniungere uoluisset, non inuicissim eo addico, se æquis
 portionibus instituere, quo casu etiam celerius dixisset.
 & hac admissa opinione, præferendū erāt, uel Caium uel
 Mæuius, quod etiam uerbis cōiuncti forent. Petrus Besu-
 tius^d, nunc cōiungi eos uerbis negat: quippe nō ut cōiun-
 gret, sed ut celeriter diceret appositam à testatore co-
 pulā: nunc Titium re quoq; disiunctū opinatur, tanquā uer-
 ba illa æquis portionibus, ad eū quoq; referri debeat. sed
 utranque expositionem argutissime Iason confutat: cur
 enim uox hęc, æquis partibus, ad Titium referatur, cum
 quæ in aliena clausula dicta sunt, ad præcedentem refer-
 ri non debeant: aut cur conuinctos Caium, & Mæuium
 non dicamus, qui una oratione positi, etiam remota
 copul

c. l. d. c. cō-
iuncti.

d. l. u. rep. d.
l. re.

copula coniunguntur? Iason cum se ualde notabiliter respondere testatus esset. Titium asseuerauit neque re coniungi: cum enim in principio absque partibus haeres institutus sit, censetur institutus in totum, quamobrem ubi Caium, Mauiumque testator addidit, existimandus est ad dupondium transisse. Cum igitur diuersis assibus instituti sint, non potest credi ius accrescendi inter eos, tanquam re coniunctos, esse, sed et Caius Mauius non coniungitur, quonia non tam coniunxisse, quam celeriter dixisse testator uidetur. Ceterum et haec Iasonis interpretatio minimè mihi satisfacit: cum, si ratio celeritatis cessaret, praesupponit textus Titium alijs coniungi, ergo ad dupondium transgressum non est: quod et Ioanes ab Imola satis perspicue ostendit. nam et cur Caius Mauius iungi negem? quasi testator duas orationes faceret, separatimque eos scribere uoluerit, sed celeritatis causa una clausula utrumque instituerit: uidetur utique nobis hoc non sat congruere: quis enim Iuriconsulto hanc testatoris uoluntatem manifestam fecit, ut ex ea à communibus regulis recederet? ex uerbis certe non constat: ergo obseruanda non fuit, sed potius ex uerborum respondendum fuerat, Caium aut Mauium Titio praeferrì. Quid censendum? existimarem in casu claro, cum constat testatorem expresse egisse, ut unius uerbis coniungeretur, alius re tantum, cum qui coniunctus uerbis est, praeferrì: quod ex Hugolini interpretatione constat: alioquin in dubijs tanta efficacia non esse coniunctiuam copulam, ut propter eam disiuncti excludantur: quamobrem censeri potius, gratia celeritatis appositam, eo scilicet respectu, ut etiam disiunctus simul admittatur, non ut coniunctum

uerbis

¶ In d. l. si
ita quis.

uerbis tantum, quasi nō coniunctum excludat: & hoc in heredibus præsertim in quibus ut æquales portiones fiant, legibus admodum placuit.

Lex, mulieri & Titio, de condi. & demonst. declarata: & ab Raph. Soci. las. argumentis defensa: & noua ratione dicendum ex ea probari, tamen si speciali iure succedatur ius accrescen. esse posse.

CAP. VIII.

Mulier & Titio ususfructus, si non nupsierit mulier, relictus est: si mulier nupsierit, quamdiu Titius adiuuet, et in eodē statu erit, partem ususfructus habebit: tantum enim beneficio legis ex legato mulieri concessum esse, intelligendum est, quantum haberet si conditioni paruisset: nec si Titius qui conditione defectus est, legatum repudiet, ea res mulieri proderit. Ex hac Papiniani lege eam conclusionem colligit Bart. ut quoties aliquis iure speciali aduersus testatoris uoluntatem legato fruitur, in coniuncti portione ius accrescendi non habeat: cuius rei uariæ rationes à Baldo diuersis locis referuntur, quæ à Socino Iasonoq; collectæ, omnibus ad manus sunt, ceterum uidendum est, an communis intellectus defendi possit: existimauerunt enim Raphaël Comensis, & recetiores alij, non solum Bartoli eam conclusionem ibi non probare, sed potius contrariæ sententiæ argumenta duo efficacia colligi: primum est dum dicitur, quamdiu Titius uiuit, & in eodem statu erit, partem ususfructus habiturum: si igitur non uiuet, uel in eodem statu non erit ususfructus

^a In l. recōiuncti.

^b Rapha. & Soc. in d. l. mul. las. in l. re coniuncti. col. liij.

fructus ad mulierem pertinebit. sed argumētū hoc haud ita ego admiserim: quoniā si Titius in eodē statuto erit, sequitur eum non habituram usumfructum, non tamen cōcedēdam est, ad mulierem deferendū: at qui ad proprietarium potius ex regula pertinebit. quamobrem, quod

c l. si Titio usufru. ff. de usufru. lason adfert, uerba illa nihil operari, explodendum est: operantur enim, ut Titius usufructu deturbetur, dominus proprietatis eam capiat. Secundum argumentum ex ratione legis deducitur: inquit enim Papinianus, tantum ex beneficio legis mulier consequetur, quantum haberet, si cōditioni paruisset: sed si paruisset, iure accrescēdi toto usufructu frucretur: cur ergo cōtrā uerū & hic respondendū puto, uerba ea accipi secundum legis casum oportere: cum enim Iuriscōsultus, quando Titius legatū acceperat, locutus esset, subiunxit illam rationem, quae eo casu per quā uera est: sed ubi Titius repudiaret, tūc ea ratio inducenda non est, nec obijciat mihi quisquam rationem generalem esse, & ideo extra casum trahi, quoniā tamen si hoc per uulgatū sit nimis, & indistinctē uerum esse omnes admittant: possunt tamen plures leges adduci quae huius pronuntiatī falsitatem ostendunt. sed & Bartolus id intellexit, si cōmodē ad alios casus ratio produci possit, nō aliter: Baldus uerō hoc admittit, cū in generali clausula ratio recitatur, nō si in speciali, uel (ut uerbis eius utar) discretiuat, quod in nostro casu est. & haec ad cōmunē intellectuū defendendum satis. Ceterum aliam huius responsi rationem esse opinor, quā uel Baldus, uel alius q̄sq̄ tradiderit: fauore enim matrimonij in supra scripta questione admittebatur mulier, etiam cōtrā uoluntatem

c l. si Titio usufru. ff. de usufru.

dl. regula. ff. de iur. & fact. igno.

e In l. metū. s. animaduertere. ff. quod met. cau.

f In c. ij. requis. extra de ap. pel.

luntatē testatoris: sed postquā iam nupta est, cessat paucillum ille fauor (nō enim quæ nupta est, aliud matrimonium sperare debet) quamobrem priuilegium cessat, & id ex regula, cū acquisitionis causa amplius nō subest, licet quæ sita permanent, acquirenda desinere. Igitur aduersus Bartolum existimauerim etiam, inter succedētes iure speciali ius accrescendi esse: si tamen specialis illius iuris, & gratiæ causa adhuc supersit: sed si nō superest, neque iuri non decrescendi locum esse, nam si Bartolum generaliter sequamur, illud falsò dixerimus, iuri non decrescendi etiam inter speciali indulgentia succedentes, semper locum esse: in prædicto enim responso, mulier Titio non uerbis tantum, sed & reconiungitur: quæ propter & ius non decrescendi utiq; illi competeret, & tamen non succedit.

g l. j. i. p. r. i. c. i.
vbi cor. C.
decad. col.

Num definitionem generaliter procedere sit satis Accursij, Angeli, Alexādrī, Aretini, Abbatis sententiam ueram non uideri. CAP. IX.

Quæsitum est, an definitio ea sustinenda sit, quæ non omnes casus comprehendit, sed regule tantum adhaeret, atq; generalia complectitur: & Accursius sustinendam esse arbitratus est^a, neque ex speciali iure aduersus definitionem probabile argumentum esse, quamobrem Nicolaus Tundiscus, Aretinus, Decius^b eam iudicij definitionem probarunt, ut sit actus trium personarum in iudicio contentium: tametsi enim quandoq; absque actore iudicium sit, quale est inquisitionis: satis tamen esse opinantur si qua

a In. Loīs. d.
reg. iur.

b In tub ex
trade iud.

si quae frequentiora sunt, describatur. Alexander: quoque
 e i ru. ff. co. in dote illud in definitione probat, ut detur propter one
 matri. co. x ra matrimonij: quauis aliquando accidat, ut ex pacto tea
 neatur mulier, ea onera de suo sustinere, non uir ex dotali
 bus bonis. sed et Areti. de testamēti substantia esse here
 d i l. j. d. tes. dis institutionem scripsit a, quamquam speciali casu mi
 col. pen. les in codicillis instituat. Angelus equoque filij definitionē
 e in cō. lxxj) Iurisconsulto Vlpiano traditam probat, ut is sit, qui ex
 uiro et eius uxore nascitur, licet et alij filij sint, non ex
 uxore nati: ueluti legitimati, ut uocant. qui ab illis iuris
 estimatione non differunt. Sed satis fuit generaliter fini
 re et quod ex Papiniani responso probatur l, qui: lex
 f i l. j. d. leg. inquit, commune praecipuum est, cum tamen priuata
 quoque leges sint. Vlpianus g: puto, inquit, conditio
 g i. l. su. quo q. s. puto. nem, que in potestate est generaliter recte defini: si
 ff. de here. cti potestas est: potest enim haec, si Alexandriam perue
 iulit. nerit, non esse in arbitrio propter hyemem: quare ad ge
 neralem definitionem recurrendum est. Ceterum licet
 me horum autoritas plurimum moueat, non dubitauerim
 tamen cōtraria opinionis assertorem me praebere: et ut
 ab alijs discedam, efficacioribus utique rationibus addu
 cor. nam nemo, opinor negauerit, cui rei id quod in defi
 nitione dicitur, non competit, nec definitionem congrue
 h l. quit. s. re b: quod si ita est, sequeretur, ut speciales casus impro
 cui. aut. ff. priē appellarentur: alioqui definitio cum de finito non
 d. aur. & ar cōuerteretur: nec esset quod Graeci dicunt ἀντιστοίχον
 gen. leg. itaq; iudicium inquisitionis, iudicium non esset: dos, in
 qua onera matrimonij non sustinerentur, dotis nomē cla
 suram propriē non haberet, et id genus cetera: quod
 certē

certè nimis nouum est. Siquidem & quod Iurifconsultus
 in regula iuris tradit, omnem definitionem periculosam
 esse, quoniam facile subuerti potest, falsum esset: si enim
 satis foret generaliter definire, quæ quæso difficultas est
 in terminanda regula nulla utiq; ut Iason ait k. Celsus,
 regula, inquit, Catoniana sic definitur: quòd si testamēti
 facti tempore decessisset testator, inutile foret legatū, id
 quādo cūq; decesserit, nō ualere: quæ definitio in quibus-
 dam falsa est. uiden' igitur definitionē, qua generalia tan-
 tū describimus, idcirco reprimi, quoniā in quibusdā de-
 ficiat: neq; oberit, si ex Bartoli testimonio eā non definitio-
 nem, sed descriptionem esse dixeris m: quoniam si des-
 criptio, quæ facilius sustineri solet, eo argumento cōfuti-
 ditur, quanto hercle magis definitio? nam & Vlpianus
 Seruij definitionem in dolo reprobat: quæ tametsi gene-
 raliter uera sit (rarò enim fit, ut citra simulationem dolus
 inducatur) quia tamen etiam sine simulatione id agi posse
 Labeo ait, Labeonis definitionem uti magis uerā pro-
 bat. Accursius o quoque, si cautio in definitione ususfruc-
 tus esset, non posse absq; ea ususfructum dici: autor est:
 ut inde expressim ostendat, omnia quæ in definitione di-
 cuntur, requiri ut definita res nomen suum habeat, &
 uel speciales casus comprehendat. & nostræ huic sententiæ
 non aduersatur superscriptum Papiniani responsum p:
 quoniam eo non tam lex definitur, quàm simpliciter de-
 scribitur, quod recentioribus quoq; quibusdā uisum est:
 sed & Vlpiani auctoritati q, quo minus respondeam, in
 causa est, quod in utraq; partem adduci posse uideo, li-
 cet efficaciter neutram probari.

D. And. Alci. Paradoxorū.

H

Cano

i l. omnis. &
 regu. iur.
 k In iu. sol.
 mati.
 l l j. de reg.
 Ca.

m In. d. l. j.

n l. j. de dol.

o i rub. ff. &
 usufruc.p In. d. l. j. &
 legib.

q i. d. s. puto

Canonem pontificium à synodali nihil differre, &
 probabilem non esse huius rei disceptatio-
 nem. C A P. X.

Radunt canonicae legis periti, duplex esse
 cōstitutionum genus: alias enim pontificias
 esse: alias quae à sacerdotum generali cōuen-
 tu synodales conciliares'ue dicuntur^a. quae
 in re. ut cōmunem sententiam tueamur, ex doctiorū anno-
 tationibus quaedā axiomata affirmanda sunt, in primis q̄
 illud: ut cōstitutio in conuentu generali facta: tamen si illi
 intersit Romanus Pontifex, tamen conciliarijs dicatur,
 si à concilio originē tractatus trahit cognoscimus'q; id,
 cum in cōstitutionis titulo solū ex concilio promulgatā
 scribitur: alioqui si suppresso sacrosanctae synodi nomi-
 ne solus Pontifex inscribatur, pontificiā esse cōstat, quodā
 si proponatur dictum, Iulius Pontifex de cōsensu cōcilij
 Nicolaus Tudiscus oratione quodā conciliarem esse asse-
 ruit: recētiore Felinus, & Decius cōtrā^b: quoniā iuris
 regula est: solere res gestas faciētibus attribui, nō ijs qui
 consentiunt tantum. sed sciendū est, in quibusdā contra-
 ctibus requiri quorundā cōsensum, ad quos contractus
 ipse nō pertinet: & non dubitauerim superscriptae regu-
 lae adherendū: sed cum is qui facit, & ille qui consentit,
 etiam separatim potestātē faciendī habent, cum par hoc
 casu sit utriusq; cōditio, fortiori titulum rei gestae attri-
 buimus: quamobrē & cum generalis sacrorū antistitum
 conuentus, legē promulgandi ius habeat, et nihilominus
 idem Pontifex possit, in dubijs fortiori adherendū fuerit:
 praevaleat autem conciliū non ambigam^c. quod si nō ge-
 neralis

aabb. & Mo-
 der. in. c. j.
 de spōsa

b Fel. i. c. j. &
 spōsa. Dec.
 in. c. j. & iu-
 diceijs.

c Gl. i. l. si pa-
 pa. xl. dist.

neralis synodus, sed conuentus aliorum, puta Cardinales
 consenserint, Pontifici negocium omne adscribemus^d. d. c. j. de ren.
 libro. vj.
 Hinc si Pontifex legem ferre aſſerat, uel autoritate con-
 ciliij, uel decernente simul sacroſacta ſynodo, conciliaris
 ea lex appellabitur. Sed quid ſi inſcriptum ſit, Iulius Pō-
 tifex ſacro approbante concilio? pontificalem eſſe tradi-
 tum eſt, cum potuerit à Iulio prius fieri. deinde à ſynodo
 approbari. ſed quorſum hæc? num de titi uillitio, capri-
 nae ue lana diſputamus? minimè uero: nā in hoc utilis que-
 ſtio eſt, quia difficilius aduerſus conſtitutionem ſynoda-
 lem admittitur diſpenſatio, quàm aduerſus Pontificis le-
 gem^f, que enim à pluribus fiunt, maiori firmitate nitun-
 tur: & hæc ex aliorum ſententia, cui nos nequaquam
 ſubſcribemus hæc enim ratio ſacroſanctæ apoſtolicæ ſe-
 di iniuriam facit, quaſi in ſanctionibus, ex ea diuulgatis
 perfectæ cognitio non adhibeatur, nam & cum Impera-
 tor legem promulgat, ſi in cōſultationem quamplurimos
 conſistorianos adhibet, & uniuerſis approbātibus, tum
 demum ſe legem ferre atteſtatur: cur eandem diligētiam
 in Pontifice Romano nō præſumimus? at qui non ita ſen-
 ſit Gratianusⁱ: qui decretales, inquit, epiſtolæ canonibus
 conciliorum pari iure exæquantur: nam & ſi id admittis
 mus, conſequens eſſet, conſtitutionibus ſenatusconſulta
 præuerrere, quod nemo dixerit: ſed & cum Pontifex ap-
 probante concilio ſancit, cur hanc rationem non produ-
 cimus? probabilem itaque tot interpretum ſuperiorem
 queſtionem non arbitror: inutilis quippe eſt, & que nul-
 lo uſui eſſe poſſit.

^e c. nimis &
 iureiu. c. ſi.
 ij. q. j.
^f Scrib. in. e.
 at ſi clerici.
 §. j. de iudi.
^g c. prudētia
 de off. j. de
 leg.

^h l. h. humanū
 l. ſi. C. d. II.
ⁱ xx. diſtin.
 in principi.

PARADOXORVM. FINIS.

K 2 Clarif.

CLARISS. ET

OPT. VIRO D. IOANNI SELVAE

Regij Senatus Mediol. Praesidi, Andreas
Alicatus Iuricons. S. D.

V M in omni disciplina maximo nominis sui periculo hi agant, qui uetere, & multis seculis probata lectione, immutata, nouas ipsi res substituunt: tum illi nobis uidentur temere magis facere, qui in sacrosancta iuris ciuili uolumina id moliri ausint. quippe cum in ceteris serè artibus, si mystica & medicinam demas, nullo humani generis incòmodo peccetur (nec enim multum refert, in emendatus circunferatur alienius historici, poetae, musici, astronomi, huiusq; professionis autoris quisquam liber) in legibus ipsis si quod uerbum uel excidat, uel malè percipiatur, maximum in humanis opibus detrimentum affert. quapropter quae muneris partes esse deberent, satis hoc ipso admonitus, non sine summa trepidatione quicq; innouare ausus fui, etiam si certissimis serè rationibus adducere: donec emendatissimis quoque codicibus nostras annotationes comprobari posse cognouissem, cum igitur & plura à nobis collata exemplaria fuissent, cum item Hetruscorum Pandectas obiter, ceu per transfennam, legere mihi datū esset: decreui pauculas aliquid

quas de multis, insigniores tamen, in codicillum obserua-
 tiones redigere: mediastinis q; seruolis, qui in alienū locū
 impudenter obrepserāt, de familia eiectis, ordinarios re-
 stituere: & quātū in me esset, in libertatē asserere. quod
 nū satis legitimē à nobis factū sit, id omne, uelim nolim,
 ad lectoris iudiciū pertinet: in cuius notione cū tergiuer
 sari nequeā, solū illud relictū est, ut faciliē cādidū q; pecto-
 ris sortiri desiderē: qua in re optima me spe plenū, merita
 certa nostra cōstituunt. cū enim nō ambitioni opus id
 scripserim, cū & superbia multò minus à me tribuatur:
 quid est quòd dubitē, ne nō humanū, modestū q; habere
 cōtingat? cum itē delator ipse neminē in ius uocē, famē q;
 aliorum per me nihil detractū sit: nō est quòd uerear, ne
 crabones dicar excitasse. accedit his minimē ampullosus
 titulus, demissæ q; sub illū disputatiuncula: quas etiā si ui-
 derit Momus, minimē operæpretiū facturū est: si uerum
 est, summa petere liuorē, & rapidissimis uētis incōcussa
 radice stare harūdines, nō hic magnā eruditionē quisquā
 requirat, minus q; à leguleo sermonis nitore, et stili cādo-
 rem expectet: rebus solū ipsis pugnamus, id q; ne frustra
 membranæ occuparētur, quādo paucioribus uerbis fieri
 potuit, nō opisthographa, & uel in tergo (quod ille ait)
 Orestem scriptū multi facimus: agellus noster minor est,
 & q; uilioribus solū holusculis luxuriat. desideret quisq;
 lepidū dicēdi characterē, exquirat eruditionē (nō nostrū
 hoc onus) is alios adeat, uel certē miscellaneis immorea-
 tur, exoptet, nescio q; plurimarū obseruationū ingentē
 soluam, res ipsas curet, stylū quāuis ineptū nō auersetur,
 poterit & hoc ab aliquibus accipere. exierūt & diguæ

lectu alie annotationes, in quibus & bonam frugem cola-
 ligere studiosi possunt, & recentiu autoru ingenia ad-
 mirari: eos ipse imitatus in iuris ciuili disciplina compo-
 sui, que illi in alia professione factitauerat. sed in eo mihi
 durius certame fuit, quod nemo est tam infelicis ingenij,
 qui non paucos apud quocumq; autoru locos possit uel eme-
 dare, uel diuersa a ceteris sententia interpretari: & id
 etiam, si dijs placet, sine ulla prauaricationis noxia: at qui
 de uno codice idipsam faciat, non passim, ut opinor, repe-
 rietur. extiterit qui ante nos paucas quasdam notulas hoc
 tractatu uulgauerint, sed illi quidem non dicam aridi, & ice-
 iuni (quandoquidem id a nobis etiam ultrò affectatum est) sed
 nullius planè iudicij literaturæq; fuerunt: ut non iniuria te-
 meritatè damnes, ea que ipsi ignorant, publicæ editioni
 mandantium: contra & alios cernere est perquam eruditos,
 qui tamen quod ferè omnia ad humanitatis studia deflea-
 ctant, iuriconsultis ipsis non æquè magno sunt usui uerum
 hoc in re literaria frequēs uitium est, quod uidelicet cæca
 ambitione omnes ducamur: neq; est quisquam, quem non in
 aliqua re uidere suffeum possis. quãobrem & fortasse nos,
 nostraq; suspèdet naso aliquis, præsertim cum tam libere au-
 sus fuerim etiã præiudicij præscriptione reiecta, annota-
 tiunculis hisce nostris, contra receptas à maioribus senten-
 tias pronunciarè. sed hi uelim sciãt, que à nobis affirmantur,
 non eo animo dici, quod lectore etiam reluctante in nos-
 tram sententiã uelimus pertrahere: liberum unicuiq; iudicium
 sinimus: & uelut in apparatusissimo conuiuio plurima
 fercula apponuntur, ex quibus quod magis sapiat, uocati
 eligant: ita & honestioris ocij studiosis pro serculo
 hic exhi

hic exhibetur liber, quē is demū legat, probetq; ad cuius stomachum hæc lectio fecerit. ego quidē ad utranq; subeundā aleam paratus, cōstāter qualescūq; iudiciū tulerō: ut si forte populari aura exceptus, multorumq; manibus tritus fuerit, non idcirco exultē, cristam̄ ue tollā, cū plures malos Bias existimauerit: uel ecōuerso si rarissimum quensq; eius lectio retinuerit, hæc causa mihi displiceā, cū deserto ab omnibus auditoribus discipulo, Antigenidas musicus: mihi dixerit, & musis cane: cuius exemplū imitatus Augustus, cū omnium cauillis obnoxium Tiberiū ipse approbaret, & uos inquit, καὶ τὰς μουσικὰς ὁρῶσιν ὑμῶν Tiberi: ut meritō, quascūq; huius nostri cepti se alea uerterit, etiā clarissimorum uirorum exemplo habeam, unde causam tueri possim, & hys quidē ipse satis aduersus caninam faciendā firmum me præparauit. minus certē ne gocij exhibebunt, quos togatos uultorios uerē appellaueris, qui non alia sine iuri civili assiduam dant operam, quam ut assidui fiant, hoc q; potissimū studio sint locupletes. nam hi ut plurimum solis interpretum uulgatissimum scholijs immersi, cum Latinè tria uerba effari non possint, non est quod dubitem aduersus illos etiam intrateli iactum nudus progredi. Intendī animum iandiu, in dies que & horas hoc ipsum ago, ut Bartoli, cæterorum que sententias optimè teneam: quo in studio nec recentiorum uolumina auersor: adlubescunt mihi ea omnia, autores que ipsos ob ingenij quandam perspicaciam acumen q; non modica in ueneratione habeo. cæterum uix æquo eos animo possum ferre, cum optimè iurisperitorum responsa se interpretaturos predicantes.

Locus Tran
quilli.

omnia potius comminiscuntur, quam quæ ad Dionysii, ut in proverbio est, faciant: quos tamen non dubito, si nostras hæcæ pauculas interpretationes uiderent, de sua sententia in nostram quædoq; transituros: quod minime nostrates isti recentiores facturi sunt, qui ubi paulò elegantiorum libellum uiderint, attoniti, tanquam uetres illi barbari, Romanam aciem uix oculis sustinent: qui etiam ueluti magica manibus deturbant: quod & si mihi contingat, non iniquo tamen animo laturus sum. quando quidè Lucilij exèplo, qui Tarentinis, Siculis & Consentinis solū se scribere attestatus est: ipse humanitatis studijs insignibus tantum iurisconsultis scribo & non aliter, quàm à decorum mysterijs prophanos omnes, impiusque uulgus hinc arceo, explodant ergo, reiciant, deturbent: id non secus boni consulam, quàm si rem nihil ad se pertinentem ne attingere quidem uelint: quanquam & mihi satis fuerit paucorū consensus, non omnino nostras lucubrations aspernantium. nec enim eò temeritatis mihi progredi licet, ut librum hunc protinus approbari, & ceu Phidiacum opus in Mineræ arce statui uelim. quapropter non nisi multorum, & præsertim consultis. uiro Iaco. Mutij conuincio serè debellatus adduci potui, ut in apertum, tanquam insignem tabulam referrent cæsi tamen plurimorum iudicio, maluiq; nimie facilitatis, quàm morosæ cuiusdam contumaciæ reus describi.

Postquam igitur uela uentis permisimus, aurâ (quod ille ait) soluentibus bene precemur: ne ea, ut Vlyssis socijs accidit, utre dilapsa, in Lestrygonas Circumq; littus nostram penè disiectam ratem impingat. Id autem periculi

ut

Locus Quin-
tiliani.

Postquam igitur uela uentis permisimus, aurâ (quod ille ait) soluentibus bene precemur: ne ea, ut Vlyssis socijs accidit, utre dilapsa, in Lestrygonas Circumq; littus nostram penè disiectam ratem impingat. Id autem periculi

ut

ut audacius pertranseam, tutelare aliquod numen diligē
 dum fuit, quam personam tu amplissime pater, senatusq;
 nostri columen Ioannes ut sustineres, cum etiam atque
 etiam desiderare, posse, id assequi mihi uisus sum, si opus
 hoc qualecunq; est, tibi dedicarem: quod ut facerem. &
 egregia merita tua, et clarissimi illius uiri Antonij à Pra
 to, qui tibi primarium hunc locum demandauit, autori
 tas impulerunt: si enim summam integritatem, sapientiā,
 æquanimittatem, iurisprudenciam perspicere uoluerimus
 non aliud clarius exemplum etiam inter ueteres inueniri
 poterit: rursus, si animo aduerterimus, quāta cum digni
 tate principem hunc in senatu locū tuearis, uerè te sum
 mi illius uiri personam sustinere non dissitebimur. sed
 hæc auribus tuis iam nimis pestillata sunt, qui cum quo
 tidie benefacere non desistas, in communeq; amplissime
 huic urbi cōsulere, plurimas quoq; de te laudes audire cō
 pelleris. quandoquidem hoc uel maximum uirtutis præ
 mium est, laus & gloria. Accipe igitur, consultissi
 mè uir, dispuñtiones hæc nostras, ea
 lege, ut arbitrio tuo uel stent, uel
 cadant: autorem que ipsum
 iamdiu tibi addictum,
 commendatū ha
 be. Bene
 uale.

✱ s. Andrea

ANDREAE AL CIATI IURISCONSULTI

Disfunctionum Iuris civilis

Liber Primus.

PROOEMIUM.

VM propter imminētia In-
subribus bella, nostrorum q;
temporum in ea regione cas-
lamitatē, collibuisse pauilla-
lum secedere, Bononic q; for-
te aduēssim: nescio quo pa-
cto in manus meas incidit ue-
nale digestorum uolumen an-
tiquissimum, membranis scri-
ptum tam pulchris characteribus, ut pridie eius diei no-
tatum uideretur, qua ad me delatum esset: in eo nulla
Accursij interpretatio, nullius paraphrastis glossema-
ta cernebantur: sola erant in regulas iuris cuiusdam
antiqui expositoris scholia, quæ eruditione, & Latina
linguæ elegantia cum ipsis Iureconsultis certabant: &
quod non minorem codici gratiam comparabat, autorum
in scripta aderat nomenclatura, tam diligens, ut num-
merum librorum titulos q; unde responsa excerpebantur,
contineret: tum non uulgaribus protritit q; tomis di-
uisa uolumina sed in duas tantum partes, & posterior à
Trebelliano senatusconsulto exordium accipiebat. quæ
res abundè mihi exploratissimum fecit, ineptam esse re-
centium

centium dubitationem, dum potissimū ambigunt, cur secundum digestorum uolumen infortiatum dicatur, quasi nō barbara hæc uox sit, & nullius sensus, ab indocto aliquo literatore primū facta, quæ deinde alij æquē indociles secuti sint. Igitur cū sparsim & inordinatē eos libros quodammodo delibassem: annotaui insigniora quedam errata in uulgatis codicibus esse: quæ si cum antiquo illo cōferantur, poterūt cognosci, & de omni albo uel induci uel circumscribi. & quoniam, quo anno hæc prodebat, tractatum de acquirenda possessione celeberrimi quique proffessores declarabant, libuit, à prima eius tituli lege auspicari. Et cum in promulgatis exemplaribus sic legatur.

Vnde possessio dicta sit, & declarata lex prima
ff. de acquiren. posses. CAP. I.

PAULUS: Possessio appellata est à pedibus, ut & Labeo ait, à pedibus pedum quasi positio, & c. in eo ueteri libro scribo sic inscribitur: Paulus libro LIIII. ad edictum Possessio appellata est à scdibus, & ut Labeo ait, quasi positio: quia naturaliter tenetur ab eo, qui ei insidet, quam Greci κατοξίη dicunt, & c. Vulgatam enim lectionem falsam esse, literatum, puto neminē latebit, cum possessio in etymo uocabuli nihil cōmune cum pedibus habeat: imò grammatici omnes norunt, possidere, asidere, considerare, residere, dissidere ab hoc uerbo sedeo omnia formari: quapropter Baldi, Pauli Castrensis, Iasonis que questiones qui laudauerit, dam id maximè scire satagunt, cur possessio magis à pedibus, quàm ab alia corporis parte denominetur? Sed & quis Accursij,

ARGU

argumentum probauerit, possessionem propriè in rebus mobilibus dici negantis, quoniam in earum possessionem pedibus non eamus? ut illud mirum in eo sit, qui cum meliora uiderit, id quod deterius fuerat, maluerit sequi, quòd autem dicitur, quasi positio, allusio, uocabuli est, quandoquidem etiam dicimus, ponere sedes.

Inemendatà. l. si paterfam. de hered. insti. tutorq; suo modo restitutam, ut amplius optima quæq; in genia nō habeant quo se in eius explicatione torquere possunt.

CAP. 11.

Aliud subsequitur maius erratum, ut maximi quicumq; Doctores ualde se ob eam reuertorserint: id in titulo, de heredibus instituendis, est, in quo ex Marcelli responsis ita traditur: Si paterfamilias Titium, quem ingenuum esse credebat, heredem scripserit, ei q; si heres nō esset. Semproniam substituerit: deinde Titius, qui seruus fuerat, iussu domini adierit hereditatem: potest dici Sempronius in partem hereditatis admitti, & c. ut in hoc casu duo semisses fiant. ita ut alter semis inter eum qui dominus instituti heredis fuerit, & substitutum æquis portionibus diuidatur. dubitauit hic Accursius, & serè omnes, cur computatio hoc modo fieri debeat: item q;, quid de semisse, qui superest, sit agendum: & cum longissimi tractatus hac de re centuriati sint, nihil attinet tantam molem confutare. In antiquo codice is Sempronius Titio coheres traditur, hac scriptura: Si paterfam. Titium, quem ingenuum esse credebat, heredem scripserit, ei q;, si heres nō esset, Semproniam coheredē substituerit, & c. ut planis-

siue p

finē pateat, si coheres Titio Sēpronius fuit, prius duos
 semisses constituendos esse, ut alter ad Sempronium, al-
 ter ad Titium pertineat: deinde propter patrisfam. era-
 rorem, rursus semissem illum Titij cum Sempronio æquis
 portionibus diuidendum: quod & Tribonianus in insti-
 tutionibus asserere uidetur, qui in partem admitti debe-
 re substitutum refert: partis autē appellatione de dimi-
 dia intelligendum est, nec quicquā obstat, quod Juriscon-
 de semisse integro, Sempronio dando, expresse nō loqua-
 tur: nam cum principalis tractatus sit de errore testato-
 ris, nihil peritur diutius immorari in Sēpronij portio-
 ne, cū id scrupulo omni careat, & ita in factō euenisset,
 ut etiā coheres esset: accidit autē fictis nominibus, nā res
 in Parthenio Titi Imperatoris seruo respse cōtigerat: is
 autē est Parthenius, cuius & Martialis meminit, cōsciū
 cū Entello & Stephano necis Domitiani; cuius rei Tran-
 quillus et Dion sunt auctores, ut facili depreſu sit, error,
 cū in digestis Tiberius tradatur, quem in institutionibus
 Titū castigatius appellant. Quōd autē dicitur, Sēpronū
 in partem hereditatis admitti, intellige eā partē heredi-
 tatis, quæ Titio applicāda erat: alioqui Sempronius suum
 semissem omnino habiturus erat, tanquam coheres.

Subrepta ciuitati pecunia, quæ actio cōpetat: concia-
 liata duo responsa, quæ aduersari simul uidebantur.

CAP. III.

Arcellus quoq; in titulo, ad. l. Iuliam pecu-
 latus: qui, inquit, de re ciuitatis aliquid sibi
 surripiat, constitutionibus cauetur, pecula-
 tus crimē cōmitti, & hoc iure utimur & c.
 cui

cui responso contrarium affertur aliud Papiniani: qui ob pecuniā, inquit, ciuitati subtractam actione furti, nō crimine peculatus tenetur. quos obices dum remouere quaerit Accursius, mera agrotantium somnia affert. In antiquo exemplari ita refertur: Ob pecuniam ciuitati subtractam actione furti, necnon crimine peculatus tenetur, essat itaq; hic omnis dissensus, & concors sit Marcello Papinianus.

Ex Graecae uocis deflectione Caius, qui absurdè loqui uidebatur restitutus. CAP. IIII.

Sed & Caius libro xxxiii. ad edictum adducitur, in l. licet. de uerbo. significat. Qui licet, inquit, inter gesta & facta uideatur quaedam esse subtilis differentia: attamen nihil inter gestum & factum interest, & c. quae quæso differentia hæc est? qui modus loquendi? In eo codice Graecæ dictio textui inseritur, hoc modo: attamen *καταχρηστικῶς*, nihil interest inter factum & gestum: significat autē illa uox, quod abusiue dicimus: & hoc uel maxime propter leges municipales est notandum.

Supellex unde dicta, emendatum Vlpiani responsum. CAP. V.

Vlpianus de suppellectili legata: Labeo ait originē fuisse suppellectilis, quod olim his, qui in legatione proficiscerentur, locari solebant, quæ suppellectilis usui forent. in emendatus est codex, quæ ex insigni nota uidetur turis. ineptè loqui: quamobrem cū ueteri nostro codice reponas, locari solebant, quæ sub pellibus usui forent: ut ea sit suppellectilis

Et illis etymologia: quo autem sensu capiendae sint hic pel-
les, neminem latebit, qui Iulium Caesarem in commentariis
legerit.

Decesse integram legem in titu. de probationibus:
quapropter à nobis in integrum resti-
tutam. CAP. VI.

In ultima lege, titulo de probationibus,
quae lex Iuriconsul. Serbidio Scauolae tri-
buitur, deest in fine huiusmodi responsum,
quod paragrahum uulgo dicimus. Si ancil-
la fuerit, ad libertatem perductam non uideri, neq; per
fideicommissi relictis sibi probationem, nec quod alimēta
sint, uti nutrici praestita. Subsequitur deinde alia lex hoc
modo. Idem libro. ij. ad Masurium Sabinum: Commemo-
rationem in chirographo pecuniarum, quae ex alia cau-
sa deberi dicantur, factam, uim obligationis non habere.
Quae uerba cum apponere dubitasset ne maledicēdi an-
sam praestarem calumniatoribus, ut adscriberem perpu-
lit: quoniam ita quoq; scriptam esse in antiquissimis Flo-
rentinorum Pandectis, quidam mihi retulerunt.

Legem, non hoc. C. unde legi haecenus regulis iu-
ris repugnasse, nunc à nobis emendatam,
non aequè. CAP. VII.

Celebratissima est Imp. Diocletiani, et Ma-
ximiani constitutio, in titulo, qui in codice
Iust. est unde legitimi, et unde cognati: quae
in uulgatioribus libris his uerbis annotatur

Non

Non hoc an tenuerit quis res hereditarias, nec ne, sine uoluntate acquirenda sibi hereditatis, querendū est, sed an admisit hereditatem, uel bonorum possessionem. Quod quidē rescriptum, si ita legatur, nō satis idonea ratione adduci uidetur, dum potissimū negat id esse inquirendū, an qs res hereditarias tenuerit sine uoluntate sibi acquirēda hereditatis. nā cū hereditas adeatur, uel solo animo, qui extrinsecus ex aliquo factō innotescat: si probetur, aliquē res hereditarias tenere cū animo acquirēda hereditatis: non ne satis cōstabit eū esse heredē: sicut ex cōtrario, si probabitur abesse uolūtate adipiscēda hereditatis, probabitur ex eo actu nō audiuisse. cur igitur nō querendum est, cum idem sit, uel id querere, uel illud, an admisit hereditatē, bonorum uel possessionē quā ob rē cum de uera lētionis incolumitate dubitarē, cōsului antiquos codices: & non solū, quem habebā ipse, id genus unum, sed etiā alios, qui mihi paulō uetustiores Accursio uiderentur: in his reperi aliter legendum esse illud rescriptum, & uerba illa, sine uolūtate acquirēda sibi hereditatis, esse cācellis inducēda: quoniā superfluant, & abundent: quippe existimauerim pro glossēmate ab aliquo iurisperito superapposita, quæ dein ab imperitis in ipso cōtextu recepta fuerint. Caterum nō uulgatē solū lectiōi, sed & nostrā huic declarationi obstat Bartoli, aliorumque argumentum, quo probare contendunt, responsū id iure non consistere siquidem si delatam Titio hereditatem dicamus, probato eum res hereditarias tenuisse, cōstabit esse heredem: quōd si non delatam dicamus, etiam quōd admisit, non sequetur uerē esse heredem.

l. j. l. de rep.
 heredi.

cui

cui rationi, concordi omnium interpretum consensu, respondetur, ita textum accipi debere, ut principium in eo intelligamus, cui delata non sit hereditas: finem uero legis cōtra in eo, uidelicet, cui sit delata. quæ portēta sunt hæc: quæ cauillationes? ipse certè totā legem, cum delata est hereditas, accipiendam puto: nec id amiserim, idcirco quòd quisquam res hereditarias retinuerit, in dubio existimandum adijisse, nisi fortasse is sit filius, qui uel ipso iure est hæres: quo casu lex ista nō procedit, cum ex rubrica constat, de legitimis, & cognatis hunc titulum principaliter loqui, non de filiis. Itemq; nisi cum alio is de re hereditaria contraxerit, ne scilicet ullus captio sit locus. & ita quandoq; disputando defendi.

Bar. l. gerit.

L. cum putarem, famil. ercis. declarata alit, & quā alij existimauerint. CAP. VIII,

IN lege, cum putarē familiæ erciscundæ, sub ipsius responsi finem Paulus Iuriscōsultus de cohæredibus loquens, quorum alter solus cohæres existimabatur: Planè, inquit, si sine iudice diuiserint res, etiam condictionis est earum rerum, quæ ei cesserint, quem cohæredem esse putauerit. In antiquo meo exemplari fidelior hæc lectio reperitur: Planè si sine iudice diuiserim res, etiam conditionem ei, qui fuit hæres, competere dici potest: non enim transcriptum inter eos intelligitur, cū ille cohæredem esse putauerit, ex quibus uerbis colligitur, si transcriptum intelligeretur, nullius partis conditionem dari: & tamen Accursius plerumque in hac fuit sententia, in diuisione hereditaria

Bart. in d. s. duo fratres.

D. And. Alciat. Dispunctionū. x taria

taria, in qua transigi uidetur, pro parte cuius possit, & pro parte condici: quod merito reprobatur: nam & non subtili. i. str. e huius legis generalibus uerbis conuincitur dum enim l. dedi. de co dicitur conditione dari, quis a quo animo coartationem di. ob cam. hanc admittat, ut intelligamus pro parte tantum dari, pro reliqua uero rei uendicationem: nec me mouerit Accursij ratio, asserentis, cum rem meam quasi tuam trado, non transferri dominium: quoniam qua ratione pro dimidia transfertur, eadem et pro tota transferatur: cum in diuisione uniuersitatis altera res in locum alterius succedat: & quod unus heres habet, ex seipso habere, non a coherede creditur, quod & Bartolus annotauit.

L. eam quam. C. de fideicom. hucusque non uero sensu declarata, quare emendatur, uti debuit.

C A P.

IX.

IRactatus fideicommissorum in Iustini. codice hoc rescriptum habet: quod ut breuitati consulerem, non ut uulgo legitur, sed ut in antiquo meo codice extat, referre operae pretium duxi. Eam quam frater tuus instituerat, siue quaesita, siue non quaesita hereditate decesserit, cum tantum simpliciter antequam duodecimam annam aetatis impleset, uerbis precatius, testamento facto, nonnullos ei uoluerit substitutos, nihil prohibet fideicommissum petere, uel ab ipsius heredibus, qui bona intestati tenent. tunc enim locum habent, quae regulariter traduntur, ea quae in testamento relinquuntur, si ex testamento non adeatur haereditas

reditas: non ualere, cum uerbis relicta directis adiri po-
 tuit hereditas, nō cum illa ipsa sic data est, ut esset etiam
 abintestato successoribus postulanda: quod rescripsimus
 sequentes adseuerationem tuam, quasi scripta heres non
 fuerit iure adoptata: alioqui si in familia relicta, heres fā-
 cta decessit, consequenter ipsius heredes petitioni fidei-
 commisi respondere coguntur, ponendū autem ita est in
 factō casus: Titius habēs adoptatiuam filiam, solam here-
 dem instituit: & præterea prælegauit etiam fideicommis-
 sum, in quo fideicommissō substituit & quosdam heredes,
 si moreretur ante duodecimū, queritur quid iuris: & re-
 spondent Impp. siue filia adeat, siue nō, fideicommissum de-
 beri: nā cum testator solam eam instituit heredē, & præ-
 terea prælegauit, illud prælegatum, ea aduente heredita-
 tem, esset nullum: quia a nemine sibi ipsi legatur: quapro-
 pter uidetur eam fuisse defuncti uoluntatem, ut eo casu ua-
 leret, cum non adiretur hereditas: igitur filie competit
 fideicommissi persequutio, sed ponamus eam aduuisse hæ-
 reditatem, uel fuisse heredem ipso iure, & decessisse in-
 tra duodecim annos: num substituti admittentur? uideba-
 tur non admitti, quia fideicommissum à principio est in-
 utile, contra respondetur: quoniam uel sola uoluntas ex
 coniectura in fideicommissis sufficit, determinantur itaq;
 hac in constitutione duo, me herede, pulcherrimi casus,
 & ualde dubitabiles, qui etiam ex uulgato exēplari col-
 liguntur, si ubi legitur peti, petere corrigamus: alio-
 qui ceteræ interpretum expositiones, salua Latini sermo-
 nis ratione, non consistunt, quod autem in principio dici-
 tur, siue quesita, siue non quesita hereditate, desleete ad
 x 2 fratrem

LIBROS
 DEL DR.
 L. MATOQ

fratrem, ut is perierit, ex cuius testamento uel quaesita, uel non quaesita fuit hereditas: uel si respici filiam matris. in-
 1. fideicō. s. tellige, decesserit: non tunc quidem, cum petit fideicōmis
 sic fid. d. leg. sum sed postea, ut id uerbum, decesserit. tractū habeat.
 ij.

In definitione furti, quaedā uerba superfluo addi,
 aliaq; corrupta esse. CAP. X.

Furtem primam de furtis, quae Iurisperiti
 Pauli est, ex antiquo codice libet in mediū
 afferre, ea legitur hoc modo: Furtū à furo
 uo, id est, à nigro dictum Labeo ait. quod
 clam & obscure fiat, & plerunq; in nocte: uel à fraude.
 ut Sabinus ait: uel à ferendo, seu auferendo: uel à Graeco
 sermone, qui φῶπος appellant fures: imò & Graeci di-
 xere ἄρᾳ τὸ φεσῶν, &c. dein paulò inferius: Furtum est
 contrectatio rei fraudulosa, lucri faciendi gratia: id est,
 uel ipsius rei, uel etiam usus eius, possessionis ue, quod le-
 ge naturali. &c. operae pretiū autem idcirco existimari
 praedicta referre, quoniā uulgò in definitione additur,
 furtum fieri solum inuito domino: quod usquequaq; ut
 rū non est: nam si domino uolente, cum existimem eū nol-
 le, quicquā surripiam. Pomponius ait, furē me esse: quod
 & ratione non caret. ex delinquentis enim animo malefi-
 cia pensantur, non ex aliorum uoluntate: Sed & de inco-
 lumitate uerae lectionis Accursium nō latuit, qui ea uer-
 ba, inuito domino, tam in digestis, quā in institutioni-
 bus subaudienda existimauit: tamen ab impressoribus
 glossa in textu insitum perperam nunc legatur.

L. An

In l. iter oēs
 s. penul. in-
 fra de fur.

L. Antiochensium. de priuil. cred. emendata, &
nouo sensu clarior reddita. CAP. XI.

IN titulo de priuilegijs creditorum Papi-
niano tribuitur responsum quoddam cor-
ruptissimum, ita ut nullo pacto cōstrui, &
salua ueterum loquendi ratione intelli-
gipossit: id nos ex antiqua lectione sic reponimus. Paulus
libro decimo resp. Antiochensium Cælosyria ciuitatis,
qui de lege sua priuilegium in bonis debitoris defuncti
accepit, in ius persequendi pignoris durare constitit: ut
sit sensus, Antiochenum quemcunq;, qui ex lege sua mu-
nicipali præfertur cæteris creditoribus, si iure legisagat
non idcirco minus posse propter anteriorem hypothe-
cam agere, cum illud ius sibi saluum remaneat, & lex illa
quicquam de ciuū iure non detrahat, sed accumulet po-
tius. Est autem Antiochia Syria metropolis, & omnium
orientis urbium, ut Herodianus scribit, longè pulcherri-
ma: cuius fortasse utilitati concessum erat, ut ciuium An-
tiochensium in bonis debitorum potior causa esset, hîq;
cæteris aliarum urbium ciuibus anteferrentur: *ἡ πόλις*
τοῦ πρῶτου id priuilegium appellari, Plin. Cæcil. in epi-
stolis ad Traianum Cæs. ostendit. Sane quæ Accursius
& Bartolus hic scribunt, uerbis legis non quadrant, alio-
qui salua uulgatorie lectione sic posset construi: Consti-
tit ius pignoris persequendi durare, quod ciuitatis Cæ-
losyria Antiochensium priuilegium de lege sua ipsa sci-
licet ciuitas in bonis debitoris defuncti accepit. sed alius
hic est quàm à cæteris tradatur sensus, & minimè ueris-
similis.

similis: non enim solent Iurisperiti scribere, lex aliqua municipalis duret, uigeat q, an id minus: cum de facto nō respondeant. sed de iure quod factum sequitur.

In titulo de publicanis, quoddam responsum antiquae lectioni restituendū esse. CAP. XII.

Pud Paulū in l. licitatio. de publicanis, principium legis aliter in exemplari nostro fideliori legitur, quā in alijs soleat: nimirū his uerbis: Locatio uestigialium, quae calore licitantis ultra modum solitae conductionis instatur, admittēda est, & c. quibus uerbis nihil inuatur Philelphi in epistolis sententia, ex uulgata lectionis argumēto, existimantis licitatore pro proxenata accipi: sed & serē incontinenti sequitur: ad conducendum uestigial inuitus nemo compellitur: & ideo impleto tempore conductionis, ea alijs locanda sunt. Reliquatores uestigialium ad iterandam conductionem, & c. Haec autem quantum non in uerbis, sed in re ipsa ab alijs dissideant, qui Accursium ibi legerit, cognoscat.

Paragraphū Augerius, in l. qui Romae. ff. de uer. oblig. non satis haecenus intellectum: sed & in eadem lege. §. Si. corruptum circumscribi.

CAP. XIII.

Vulgatissimam legem, qui Romae, de uerborū obligationibus, per lege rē, & impressa cum manu scriptis codicibus conferrem, animaduerti ex duobus responsis, quae paragra

paragrapho signantur, alterū, quamuis corruptum non
 circumferatur, uulgò tamen rectè non intelligi: alterū ne
 rò ob scripturæ labeculā erroris causam Accursio, de in
 de Aretino dedisse: is est huiusmodi in. . §. Scia. Querit
 tur, si Scia, quæ fortè trāsactionis causa, usuras q; heres
 di promiserat, cū heres, trāsactioni ne staret, diu litigaf
 set, teneatur usuras eius tēporis præstare, quod interim
 lapsum est, dum iniuste heres litigat. Et Sciuola respon
 dit: Si Scia nō cessasset ex stipulatione pecuniam offerre,
 iure usuras non deberi, ex quibus uerbis Accursius, Aretinus
 q; existimarunt, necessariam fuisse oblationē, alio
 quin usuras deberi. Bartolus & alij frequentiori consen
 su consentaneum iuri id non existimant, sed tamen uerbis
 legis expressim aduersantibus idonea responsione nō sa
 tis faciunt. igitur ex antiquo meo codice ita legendum est
 Respondi. & si Scia ante cessasset ex stipulatione: & cæ
 tera: non autem, si Scia non cessasset. Quod uerò respon
 sum rectè non percipitur. hoc est: In paragrapho Augerius,
 traditur talis casus, non quidem ut Doctores referunt,
 sed ut ipse arbitror: Augerius seruo Mauij promi
 sit, se soluturū quicquid patrē suū debere cōstitisset, pa
 tre defuncto, & alio herede instituto: cum Mauius egis
 set cū herede, & constitisset. queritur nū Augerius te
 neatur: & id potissimum ratione eius tēporis, quod in
 tercessit ab eo tempore quo stipulatio cōcepta est donec
 constitit: & respōdet Iuriscōsultus, si conditio non exti
 tisset, stipulationem non esse cōmissam: & consequenter
 cū respectu accessionum & debiti interea temporis au
 di conditio nō extitisset: & ubi extitit, solum referatur

ad tempus, quod stipulationē præcessit, non quod secutū est, meritò ob illud nō tenetur: ratiōe uerò ipsius sortis & summe quam cōstitērit tempore stipulationis conceptæ debitā, tenetur. negāt id ex cōmuni intellectu Doctores: & ut colligitur: tribus ratiōibus: prima Roglerij hæc est. nā cū Augerius promiserit, quicquid patrem debere cōstitisset, nisi constet eo uiuente, post mortē euane scit stipulatio: quoniā pater amplius nō debet sed debuit: igitur cōstabit patrē debuisse, non debere: quo quidē modo cōcepta sunt uerba stipulationis: que ratio leuior nescio, an absurdior sit: cū enim in stipulatione cōditio ubi euenit, retrahatur ad tempus, quo concepta est, & illud considerandum sit: certè eo obseruato, tum debebat, nō autē nunc debuerat. nam & cum stipulatio ad hæredes transeat, hæres ipse qui patris personā fide resert, nō solum nō debuit, sed nūc debet, an in stipulationū uerbis cauiamur? Cognouit certè Paulus Castrensensis abesse id à naturali ratiōe. Secunda ratiō affertur, iniquum esse, ut declaratio debiti facta cum hærede. qui forsitan instruetus non est, præiudicet filio: sed & hoc leuissimum est, cū calculis inducatur ex ratiōibus, quæ nūc tam præsto erunt hæredi, sicut patri futuræ fuerant, nec probabilis sit superscripta præsumptio. quapropter ineptas esse has ratiōes animaduertens Iason, tertiam hanc addidit: nā & si constet quid quantumque debuerit pater, non tamen constat cum Augerio, & idcirco in eius damnum non dicitur constare, nec committitur stipulatio. Sed & hoc non probauerim cum Augerius hic non differat ab intercessore fideiussore uē: quapropter res inter alios

act4

acta, quāuis alijs non præiudicet, tamen si actum sit cum principali, id fidem facit respectu accessorij, quod pluribus exemplis in tractatu rei iudicatæ confirmat Alexander. omitto communem hunc intellectum, non nisi per cauum illum accepto contextu procedere. quid enim aliud est ita interpretari, si cōditio non extitisset, id est, quia cōditio non extitisset? Igitur dubitandū nō est, quin nostra sententia sit probabilior, dum ergo in textu dicitur, questum est, an Augerius teneatur, intellige uerbū, tenetur generaliter, nō solum respectu sortis, sed etiam auctarij à tempore conceptionis ad euentum conditioni: & dum sequitur, respondi si cōditio non extitisset, & c. declarata eatenus, quatenus extitit cōditio cōmiti stipulationi: extitit autem respectu sortis, & accessionum usq; ad tempus conceptionis, post non extitit: priore igitur casu est commissa: posteriore non æquè respondit autem Scævola succinctè. & breuiter, more suo, & uerba cōtulit directe in eum casum, quo cōditio non extitit, id est, usurarum: quia is casus magis dubius fuerat. ratio autem decisionis ea est, quoniam Augerius non promissit, nisi quod constitisset: igitur donec constat, non est in mora: non debet ergo soluere seu fructus, seu usuras mediij temporis, quæ solent deberi propter moram, cum ipse nequaquam in eam inciderit. & ita disputationis causa disparebat Alciatus.

l. papi. s. si
ex cā. ff. de
inoffi. test.
Alex. in. l.
sæpe. in. vi
char. de re
iudi. gl. in
l. de uno-
queq; ff. de
re iudic.

Glo. inver
certas. s. j.
j. cōlti. cod.

Titulo de fideicommiss. libert. responsa
quædam correctæ
CAP. XIII.

x s De fideio

DE fideicommissarijs libertatibus sic legitur apud Celsum: Scæuola Claudius, cum tibi iussum fuerit manumittere, utiliter datur si fideicommissaria libertas. sed ex nostro per ueteri codice aliter legendum esse admonemur, nimirum hoc modo: Celsus libro XXI. ad Sab. Acciolam, Claudius cum iussum tibi fuerit, manumitte, utiliter datur fideicommissa libertas. Sed eodẽ titulo in l. generaliter. uersiculo cogitur, dum dicitur, si hoc maluerit is, qui rogatus est manumitti: superfluum est uerbum manumitti, ex antiquo codice: hic non seruus accipiendus est (quod fecit Accursius) sed ipse heres. Et paulo inferius: Sed potius ab eo ad libertatem perductus, qui erat rogatus manumitti. In antiquis legitur, manumittere, quod magis placet. Quia etiam in l. fideicom. li. ita dari, dum legitur uulgo, si te meruerit corruptus est codex. quia Latine non dicimus merco te: quia propter legendum, si demeruerit, ut hæc præpositio in compositione augeat, quæ quandoque minuere solita est.

Legem, imperatores, de appell. in emendatâ circũ ferri: & propterea à nobis tractatum, quomodo restituenda uideatur. CAP. XV.

Imperatores Seuerus, & Antonius inuenerunt appellationes, quàm retro ad principem factæ sunt omisit his, ad quos debuerunt fieri, ex uno ordine ad præfides remitti. Lex hæc in titulo de appellationibus corruptè circum lata, maximum Accursio negocium fecit.

fecit, dum unum ordinem nunc interpretatur referri ad clarissimos, nunc ad ordinem, qui sit, ut ab minore ad maiorem prouocetur: & utrunq; non cōuenit: nō quidem prior, cū praesides ipsi Clarissimatus dignitate fungantur, nec de clarissimo ad clarissimum appelletur: sed nec posterior, cum desicret rescriptum in eo, quod maxime intererat referre, uidelicet à quibus iudiciis prouocetur, nec enim passim uerum est, à quibuscunq; iudiciis retro prouocetur, ad praesidem negotium remitti. Igitur ex antiquo codice, ubi legitur retro, reponere recto ubi uno, imo. appellauit autem in eum ordinem magistratus municipales, quorum ordo infimus est: & ab his praesides iure prouocandum esse, uulgò dicitur.

Alexandri Imper. rescriptum inter tractatus appellationum, haecenus à nemine intellectum, nunc nostro Marte, de Graeco translation, unicuiq; posse intelligi.

XCAP. XVI.

IN eodem titulo alia est lex Graeca Alexandri imperatoris, ab aliquo in Latinum uulgò translata, qui se & Latine & Graecè nihil intelligere demonstrauit: ea rectius hūc in modum transducenda fuerat. Imperator Alexander uniuersis Graecis in Bithynia existentibus: Prouocare quidem qualiter quisquam ab ius dicentibus prohibeatur non uideo: cū aliam uiam capessentem: idem facere liceat, & ad me celerius deuenire: iniuria autem, & uī aduersus prouocantis uti. & custodia militarē circum immittere, & (ut simpliciter loquar) ris ad nos accessum huc praestruere

struere prohibemus: suggerētes procuratoribus nostris, & populorū magistratibus, ut quā protulimus, nostræ huic iussioni obediāt: illudq; sibi proponāt, nō minorē subdito rum securitatis curam nobis esse quam eorum uel bene uolentia, uel obedientia sit. Si quis autē uerba desiderat hæc sunt. Ἀντοκράτωρ Ἀλέξανδρος τῷ κοινῷ τῶν ἐν Βυθυνίᾳ Ἑλλήνων, ἐκκαλεῖσθαι μὲν πῶς ἅντας κωλύοιτο ἀπὸ τῶν δικαζόντων οὐχ' ὄργῃ, ὅπως ἔξει τὴν ἐτέρῳ ὁδῷ παρεπόμενον ταύτῳ ποιῆν, καὶ δάκτυλῳ πρὸς μεταφυσῆσθαι. ὕβρει δὲ καὶ βία χρῆσθαι πρὸς τοὺς ἐκκαλεμένους. Ἐ φησὶν ἑρατιωτικῆν περισσεύει. Ἐ ἀπλῶς ἐπιπέμει, ἀποφρατταῖν αὐτοῖς τὴν δευτέρο αὐτόσ' οὐ, ἀπεγορεύει τῆς ἐπιτροπῆς Ἐ τῆς ἡγεμονίᾳς τῶν ἔθνων, Ἐ πειθίσονται ταύτη μετ' τῆ προῆρῆσ' ἔδ' ὅτις ὅτι τοσούτῳ μοι μέλει τῆς τῶν ἀρχομένων ἐλευθερίας, ὅσῳ Ἐ τῆς ἐννοίας αὐτῶν ἐν παιδείᾳ. Et huius constitutionis exemplū retulimus, ut inde ceteri cognoscant, quantū fidei adhibendum sit illi, quisquis fuit, qui quæ plurima in digestis sunt, responsa Græca transtulit in Latinum. sanè constitutio hæc ex Pandectis florentinis accepta est.

Decipi in decisionibus litiū etiā peritos, ob humaniorū literarū imperitiā: atq; ibi instauratū iuris cōsulti. 7 espōsum, tit. de pœnis. CAP. XVII.

Um duo pueri aleam luderent, atq; ut fieri solet, iurgio orto, quod in regione aluei reatē dispositā tabellam alter negaret, paulō iracundior alter tēperatorio cultro, quem

secum de ludo literario forte attulerat, collusorē per cui
 sit, ita supra pubē, ut statim et cuestigio moreretur: quae
 situm est, quae poena puer plectendus esset. respondi, non
 ultra exilij ultionē coercendū: atq; id ex Homeri carmine
 ἴλ. quod Claudius Saturnianus in titulo digestorū
 de poenis allegat: quāuis in vulgatis codicibus uitio scri
 ptorū nihil legatur qd' ad rē faciat. Verba Iuriconsulti
 ex antiq; codicibus ita reponēda sunt: Euctus spectatur
 ut in demētissimo quoq; facta (quāquā nō minus lex eū, q
 occidēdi hominis causa cū tutelo fuerit, quā q occiderit
 puniat) & ideo apud Graecos exilio uolūtario fortuiti ca
 sus luebatur: ut apud praecipuū poetarum scriptum est.

In. l. aut fa-
 cta. s. fi.

In. l. aut fa-
 cta. s. j.

Εὐδ' ἐμὲ τυτθὸν ἰόντα Μενόπειον ἔξ Ὀπείαντος
 Ἠγαγὼ ὑμῆτερον δ' ὦ ἀνδ' ῥοκτασίης ὑπὸ λυγρῆς,
 Ἠματι τῷ ὅτε παῖδ' α κατετεκνον Ἀμφιδάμαντος
 Νάπειον ἔκ ἐτέλωρ, ἀμφ' ἄσπραγάλοισι χολωδεῖς.

In nostras puerum ex Opōente Menœtius edes
 Me duxit, cædem quò fugi propter amaran,
 Tempore cum fatuus genitum Amphidamante percemi
 Inuitus: propter talos cum incanduit ira.

Nec quicquā obest, quod Homerus inquit οὐκ ἐτέλωρ,
 id est inuitus: quoniā nemo ita percussit, ut inuitus percu
 tiat: sed accipiendum est, uel quod post iracundiæ calorē
 poenituerit, uel quod nō existimabat eum ex tali uulnere
 periturū, quod maximè in nostro casu fuit, cū ex genere
 cultelli cōiectemur mentem nolentis occidere: is quippe
 armorum appellatione non continetur, quod & existi
 mauit Arëtinus. Sed & huiusmodi homicidia fato ple-

Cōsi. lxxx. l
 j. C. de. sic. l.
 si q. s. q ab
 ortionis. ff.
 de poenis.

rumq;

runq; imputantur: nec Cornelia de sicarijs puniuntur, nisi alijs delictis aggravata sint: nam tunc rei summo officio afficiuntur.

In titulo, depositi, duo resposā emaculata: & quid sit trophima.

CAP. XVIII.

Legem, Publica, quæ sub titulo depositi est, nonnihil in emendatâ esse cū dubitarem, placuit cū antiq; scripturis vulgatas cōferre: in his ita legere est. Lucius titius ita cauit

Ελαβον, Ἐἴχω εἰς λόγον παρακεταθῆκους, τὰ προγεγραμμένα τῷ ἀργυρίῳ δ' ἠνάγκη μὲν εἶναι, καὶ πάντα ποιῆσαι, καὶ συμφωνῶν, καὶ ὁμολόγησεν ὡς προγεγραπτεῖται, καὶ συνβέβηκεν χωρηθῆσαι σοι τόσον ὑπέκτισ μὲν εἶναι ὁ μὲν ὀβολοῦν τεσσαρῶν μέχρι τῆς ἀπὸ τῷ ἀποδοσῆναις ὀτανδὸς τῷ ἀργυρίῳ. quæ verba sic Romanè transferat: Accepi, & in rationibus depositi relatū habeo, ut præscripti argenti sestertia quadraginta, omnia facturus, ut cōsentio, & ut firmissimè pmitto secundū superscripta: quibus cōveni me fœnoris nomine daturum in unūquēq; mēsem tibi pro singulis libris obolos quatuor, donec omne argētū reddidero. Quæro an usuræ peti possint. Paulus respondit: cum contractū, de quo queritur, depositæ pecunia modū excedere: & ideo secundū conventionem usuræ quoq; actione depositi, peti possunt. Legendus autem est hoc modo iste paragraphus: qui cum Græca cautione conscriptus esset, Accursius nihil admonito, cuius essent ineptæ ille trāslationes, tanquā Iurisconsul. ipsius fuerint, eas interpretatur: cum tamen nemo, nisi planè

ἄριστος & sit, qui imposturā lectori fieri non animadver

tet. Sed & sequens paragraphus ita legendus uidetur. Ti-
 tius sempronio salutem. Habere me à uobis plus minus
 x. & discos duos, saccum signatū, ex quibus debetis mihi
 x. quos apud Titium deposuistis: item quos trophimati
 decem, item ex ratione patris uestri decē, & quæ excur-
 runt &c. Significat autem trophima hic: ut arbitror,
 ἡ πορπόρα, id est, mercedem ipsam & pretium nutri-
 cationis, & id serè quod uulgò pretiū duodene dicimus:
 poteit. Latine dici nutritium, sicut plurali numero nutri-
 tia, nutricum merces: à qua uoce nec Ulpianus Iuriscon-
 sultus se abstinuit. Ostendit igitur Titius hac epistola,
 habere depositum, super quod inter cetera sibi debean-
 tur decē, quos trophimati debebat Sempronius, τρεῖς γὰρ
 significat alere, τρεῖς δὲ τρεῖςque nutritionem: ut nō
 omnino damnandus sit Accursius, qui id ingenuè fassus
 est, se non intelligere: & non satis rectè alij faciant, qui
 nescio quid hic de cistiphoris inculcant: quod, mehercle,
 tantum ad rem facit, quantum, quod dicitur, in leute un-
 guentum.

Legem ult. C. de bon. auto. iud. pos. ex unius uocula
 superfluitate inenodabilem esse. CAP. XIX.

Um Imperator Iustinianus sanxisset, ut si
 plures creditores alicuius contumacis es-
 sent, & unus ex primo decreto in possessio-
 nem missus foret: is etiam alijs ita prodesset
 ac si illi quoq; in possessio. iuissent: subsequitur in ultima
 constitutione de bonis auto. iudi. posid. his serè uerbis.

Simantem

Sinautē hi qui detinent possessionem, uel ex sententia iudicis, rem uendiderint, uel alio quocunq; modo legitimo, omne ius, quod in iisdem rebus habere noscuntur, in alias personas post definitū à nobis tempus transtulerint, & certam pecuniam acceperint: quicquid superfluum inuentum fuerit, deponatur & c. Dubitauit Accursius, quid esset istud tempus, à Iustiniāno definitum: & nunc idem tempus opinatur, quod in iure dominij impetrādo statuitur: nūc id quod ad praescriptionē necessarium est: quorū utrunq; non cōuenit: quandoquidem ius dominij in pignoribus cōventionalibus, non autē praetorijs impetratur: itēq; tempus praescriptionis expectare nimis longum esset, cum secundum decretum soleat sequenti anno interponi. Igitur cum dubitarem, consului antiquiores codices: in his reperi illa uerba, à nobis non esse: sed solum legi, in alias personas post definitū tempus transtulerint & c. quapropter libet haec contexta uerba aliter intelligere, uidelicet statutum tempus significari, nō quidem à lege, ut uulgò existimatur, sed ab ipso iudice: puta, quia creditor ex primo decreto ita missus est ab ius dicēte in possessionē, ut si debitor intra annū, uel xx. menses nō comparuerit, habeat ius uendendi ea bona, in quorum possessionem destinatus est: esse autē tempus id praetoris arbitrio statuendum, communi calculo censeri Ioannes ab Imola, & Alexander abundē testantur.

Legem si hereditas, de testa. tu. ex minimo scriptorum lapsu obscurissimam reddi: quapropter suae luci à nobis restituta.

CAP. XX.

Iuris

Iuriscōsultus Vlpianus de testamentaria tutela: si pater filio & nepoti ex eo tutorem dederit mortuo, uiuente, se filio confirmari dationem tutoris in nepotem ex lege Julia Velleia tradit, cū enim confirmatum sit testamētū, consequenter tutoris quoq; datio ualebit, in eo testamento quod ualeat, ubi nepos uel hāeres institutus sit, uel nominatim exheredatus. impressi codices, & etiā bonā pars eorum, qui post Accursium scripti sunt, dictionem habent superfluentem, quae non parum negotij ipsi Accursio fecit: siquidem post haec uerba, in eo testamento quod ualeat, subsequitur, idem ubi nepos uel hāeres institutus sit & c. cum aut uox illa eradenda sit, aut, quod in alijs annotaui, legendum sit, id est: ut sit sensus, ualere dationem tutoris in testamento quod ualeat: tunc autem ualeat, ubi nepos uel sit institutus, uel exheredatus: quoniam alioquin agnatione rumpret, ut ex Galli Aquilij institutionibus constat. nam quod Iacobus Areneus hic comminiscitur, mihi certē non fiet uerissimile, qui in sequens comma illud uerbum, idem, refert: quasi diceret, idem esse, uel quod nepos sit institutus, uel quod exheredatus. Sed certē haec ex se ipsis constant: tantum abest ut nostris argumentationibus reprobanda sint.

Rubricam. C. de senten. ex periculo reei
tandis, uitio scriptorum labe non ca
rere: quapropter declarata uera le
tio. CAP. XXI.

D. And. Alci. Dispvnctionū. y Expli

Explicāde nunc sunt quedam rubricæ, quæ
 propterea quòd corruptæ circumferantur
 non satis integrum sensum habent. & in
 primis titulus est codicis Iustini-ani, de sen-
 tentijs ex periculo recitandis: in quo lemmae uox illa,
 ex periculo, non sat rectè explicari potest. nam si Do-
 ctorum interpretationē hic referā, scio uix tenere risum
 lector poterit: quando quidem tractari aiunt, quæadmo-
 dum sine periculo sententiæ ferantur: & in exemplū ad-
 ducunt nescio, quem, prætorem Genuensem: qui cataphra-
 ctus equo insidens sententiam tulerit, dum iram uicti for-
 midat. sed ut uerum fateor, ὡς φιλίππος τὰ ὑτ' ἐσι κλέ-
 σωμίμωρα, ut Aristophanis uersiculo utar. quapro-
 pter ex quorundam sententiā legendam uidetur, de sen-
 tentijs ex breuiculo recitandis: tractat enim totus ille lo-
 cus, quemadmodum sententiæ ex scripto recitari debeāt
 breuiculus, diminuta forma deducitur à breui, hoc est, ab
 scheda, seu scriptura, pictatio ue. & ut alios omittam,
 Imp. Valētin. Valēs & Grat. titulo Codicis, de cōueniē-
 dis fisci debitoribus, lib. x. inter chartulas (aiunt) confe-
 scati cuiusdam, breuis asseueratur inuentus, & c. quāuis
 futuri sint, qui existimabunt barbaram etiam uocem, quā
 nihil frequentius in Romanorū scribarum archiuis, me-
 minit & plerunq; Lampridius & huius monetæ consimi-
 les. in uetustis tamen codicibus, itēq; Theodosiano codi-
 ce uulgata lectio approbatur, ut forte dictio illa, pericu-
 lum, ad experientiam memoriæ referenda sit, ἀπὸ τῆς
 τρεῖσας, id est, à tentamento, ut in diuinatione C. Verrens
 interpretatur A. Scouius Pedianus.

Rubricam

Rubricam. C. de sponsalibus, non recte vulgò
consideratam. CAP. XXII.

St & malè exposita rubrica Codicis, de
sponsalibus, & arris sponsalitijs & prosee-
neticis: interpretatur autem Accursius pro
scenetica salarium esse, quod proscenetis
datur: & cum de hoc nil agatur hac in tota sectione,
existimauit rubricà esse ipso tractatu generaliore, sed
sciendum proxenetriam significare conciliatricè nuptia-
rum: & sensu sequiori ideo dici, quoniã id minus soleret
per foeminas fieri. uocatur & promnestria, Aristopha-
nes in Nubibus, εἰδ' ὄφελ' ἢ πρὸ μνηστρίας ἀπελίσθαι κα-
κῶς, ἢ τῆς μετ' ἑωυτοῦ τῆς σὺν μνηστρία, imprecatur
mortè Strepstades, iratus filio, promnestria, quæ suasce-
rat ut eius matrem duceret in uxorem. Igitur in hac rub-
rica arbitror legi debere proxenetrijs: ut intelligamus
hic tractari de arris sponsalitijs, quæ uidelicet dantur
sponsis & proxenetrijs, quæ scilicet deponuntur apud
proxenetrias: & hoc modo rubrica ita generalis non
erit, quin possit comprehendi, ex his quæ in tractatu dicun-
tur. Caterum quòd Accursius tradit, proxenetricum di-
ci salarium proxenetæ, aduertendàm est quoniam Iuriso-
consultus in eius tituli lege ultima tradit ἐπιμνηστρί-
κῶν dici: quamuis in uulgatis codicibus Græca uox des-
sideretur.

In lege secunda, C. de uete. iure enuclean-
do, quedam uerba emèdari declararique
debere.

CAP. XXIII.

γ 2 In poa

LN posteriori constitutione, de veteri iure enucleando, edicit Imperator, ne alicui liceat interpretationes in ius civile cōdere, ne ex his aliquid dubietatis insurgat, unde iterum omne ius turbetur: quod edictum non modo patiam contemnitur, longa iam interpretandi consuetudine ab Hirnerio cepta, ab Accursio perfecta, à Bartolo, Baldo. ceteris q; *συμμορταῖς* usque ad nauseam auclta: uerumetiam, si dijs placet, nemo laureola Doctoratus insignitur, nisi cum hac prefatione: damus tibi auctoritatem glossandi, ut sicut prima initia aduersus Iustiniani legem auspiciantur, ita discant in futurum in eadem corruptela perseuerare, & indies aliquid aduersus legumlatores conari. Libet Caesaris ipsius uerba referre: quoniam in uulgatis codicibus Græcarum quarundam uocularum defæta sunt imperfecta, nemo eorum qui iuris peritiam habent, audeat commentarios iisdem legibus adnectere: nisi tamen si uelit eos in Græcam uocem transferre sub eodē ordine, ea q; consequentia, sub quo Romanæ uoces poste sunt, hoc quod Græci *ἕρῃα ἰσότῃ* dicunt: uel si quis forsitan per titulorum subtilitatē annotare maluerit, & ea que *ἕρῃα ἰσότῃ* dicuntur, componere: significat illud per uestigia, quasi iisdem uestigijs inherere: hoc uerò summaria quedam per titulos, quorum mentio quoq; in precedenti constitutione.

Legem, Meuius, §. duorum, ff. de lega. secundo non rectè hæctenus perceptam: nunc posse intelligi: si quis tamen hæc quoque, si quis scripta legat.

CAP. XXIII.

Verba

Verba Iurisconsulti ita se habent: Duorum
testamenti pars fundi: que Meuij est, Ti-
tio legata est: non ineleganter probatum
est, ab uno herede soluta parte fundi, qua

l. Meuius. s.
duorum. de
leg. ij.

Meuij fuit, ex alio testamento liberationem obtingere:
nec postea parte alienata reuocari actionem in se mel extin-
ctam. Sed si pars fundi simpliciter, non que Meuij fuit le-
gatur. solutio prior non perimit alteram actionem, atq;
etiam hanc eandem partem aliquo modo suam factam po-
terit soluere alter heres. namque plures in uno fundo do-
minium iuris intellectu, non diuisione corporum obti-
nent, &c. Accursius hoc in loco non, namque plures, ut
uetustus meus codex habet, sed, neque plures legit: atque
exponere conatur duobus modis, sed mehercule tam alie-
nis à uero sensu, quantum ipse à literatis literis fuit: fuit
autem opidoquam longissimè. Igitur ne in his que mini-
mè necessaria arbitror, consutandis tempus teram: sic in
hoc responso fingendum esse casum opinor, atque ita de-
clarandum. Fundus, puta Trebatianus, communis erat
Meuij & Sempronio: fingamus duorum testamentis mi-
hi legatam partem huius fundi, que Meuij est, hoc casu
solutio prior perimit alteram actionem: sed pone nō esse
dictum aliquid de Meuij, sed simpliciter legatam partem
fundi Trebatiani: an hic idem erit quod superius minimè
uero: & ratio est, quoniam Meuius & Sempronius in
eo fundo dominium habent iuris intellectu, non diuisione
ne corporum: cum enim constat medium fundum utrius-
que esse, non tamen constat utra pars alterius sit: igitur
non habent dominium diuisione corporum, sed solo iuris

intel

intellectu, quo iure totus fundus illis communis est. Igitur si solvatur mihi pars huius fundi, ex quo possibile est, ut in diuisione spectet ad Sempronium, rectè solutè est: si iterum solvatur, rectè quoque soluitur, tanquàm si eadem nò sit, cù iuris intellectu potuerit uel Meuij esse ergo tanquàm diuersa penditur. Idem quoque iuris est hoc casu, cum fundus est duorum, atque si res aliqua generaliter legatur, quæ potest rursus solui, licet diuersa ratio sit in homine generaliter legato. Caterum his ulterius insisterè, presentis non est instituti: non enim me præterit, quàm dubitabilis hic sit intellectus, ut existimo, tamen uerus.

Restitutum Græcum responsum. l. ult. de act. et oblig. ex cuius ignorantia antiqui decepti, longè de linea aberrauerunt. CAP. XXV.

Ultima lex in titulo de actionibus et obligationibus circumfertur: quæ si eo legatur modo, quo in antiquis digestorum uoluntatibus conspicitur et emendatior erit, et non parum à uulgatioribus differens, uerba ita se habent. Procurator Scij admisit subscriptionem apud argentiarii uisculariū in uerba infra scripta: ΑΟΥΝΙΩ ΚΛΑΥ ΔΙΩ ΕΠΙΥΝΩΝ ΚΑΘΩΣ ΠΡΟΣΥΓΓΡΑΨΑΙ ΤΙΣ ΔΟΥΤΑ, ΑΝΙΩ ΕΦΑΛΟΜΕΝΕ, quæro an C. Scium obligare potuerit, et c. (nam quæ sequuntur, satis fideliter impressis leguntur) Caterum nec interpretatio Accursij, quæ, nescio quis, inuertit potius, quàm Græcam illam subscriptionem conuertat, admittenda est: quippe quæ nil cōmune cum uero sensu ha-

su habeat, cum in ea de exactione debitorum nihil de uasculis conficiendis minus sit: sed hoc modo rectius dixeris: *Lucius Claudius agnoui, prout adscriptum est, reliqua à nobis debita esse. Est autem L. Claudius procuratoris nomen, nec uasularius artifex quicquam ad argentariam pertinet, non probatur itaque, ut Doctores opinantur, ex hac lege, confessionem procuratoris extra iudicium factam domino non obesse, sed potius si procurator in calculo subscribat, reliquorem se alicuius esse: si reuera non sit, dominum nequaquam obligari, non refert Accursij translationem: quoniam cum, ut dicitur, neque calum neque terram attigerit, operæ pretium non arbitror, talia chartis infarcire.*

Pauli responsum, titulo de adulterijs, hæcenus ineptè perceptum, ex mala unius Græcæ dictionis translatione. CAP. XXVI.

PAULUS libro primo ad legem Iuliam, de adulterijs, cuius responsum sub eodem titulo indigestis relatum est: Lex, inquit: Iulia stuprum & adulterium *καταχρηστικῶς* appellat *φλογᾶν*. Sed propriè adulterium in nuptiam committitur propter partum, ex altero conceptum composito nomine: stuprum uero in uirginem, uiduam uel cōmittitur, quod Græci *δυναστεύουσι* appellant. Igitur quod in uulgatis codicibus est, promiscuè, abradendum est: quandoquidem non id *καταχρηστικῶς* significat,

7 4 sel

sed potius quod dicere solemus, *abusiuius*, & magis improprie: quod uel propter leges municipales notandum est, ceterosq; id genus tractatus, quibus per extensionē uerba non accipimus: & quāuis latius quoq; aliquando capiamus, uix est ut ad hunc maiore abusum trahamus nisi fortasse sit fauore testamentorum: pro quibus sustinendis non improprie tantum, sed ut Raphael Comensis ait, impropriissime quoq; uerba deciarantur.

In.l.cū filio
deleg.ii).

Sc. uole Græcū respōsum aliud uulgata trāslatione
significare quā debeat. CAP. XXVII.

In.l.Tais.s.
sorore.

Esertur et in fideicommissarijs libertatibus huiusmodi Sc. uole respōsum: sorore sua herede instituta, de seruis ita cauit. Βούλωμαι ἢ πῶτα κελὼ γλυκυτατα μὲ ἀδελφῆ, ἢ παρακαταθήκῃ ἔχειν Στίχου καὶ Δάμαρ τῶς μὲ πῶγματι τὰς, οὐς ἐγὼ οὐκ ἐλευθέρωσα ἄχρις ἐάν τῶς ψύφῶς ἔρῃαι τρεῖς ἰσῶσι, ἐάν δὲ κρῖνοι ἀφῆσσι ἡμῶν νισά σοι τὴν γνώμην μὲ. quæro si paratis actoribus rationes reddere, heres libertatem non præstet, dicēdo eos nō placere sibi, an audiendi essent: respondit, non spectandum quid hæredibus displiceret: sed id quod uiro bono posset placere ut libertatem cōsequantur. eas autē uoces Græcas, quisquis ille fuit, ita uulgò trāstulit: Volo & rogo dulcissima mea soror, in cōmendatione te habere Stichum & Damam meos actores, quos ego non manumisi donec rationes redderent: si autem tibi placuerint, significauit tibi mentem meam. Quæ uerba ut cunq; translata satis congruunt Græcis literis, referuntq; totius clausule sensum

sensum: ut quod inde sequitur, omnino sit abradendū: si-
gnificauit tibi mentem meam, id est, ut redditis rationibus
sint liberi, postrema enim hæc uerba supra cōtextam lu-
riscōsulti pro glossematæ ab aliquo addita, deinde in or-
dinem ipsum ab imperitis relata crediderim: quæ quanti
momenti sint, nemo certè non uidet: cum longè dubitabi-
lior sit is casus, quem simpliciter Græcè Iuriscōsultus
proposuit: alioqui si ea uerba in fideicommissio fuissent,
nemo dubitasset hos boni uiri arbitrato fore liberos.

Iuliani sententiam quandam iure non subsistere,
nisi menda de illius scriptis tollatur.

CAP. XXVIII.

Pud Iulianum de suis & legitimis: quòd,
inquit, nepotes ex cōsuetudine cognati ap-
pellantur, non propriè, sed per abusionem
potius accidit. Quæ uerba si hoc modo le-
gatur, id necessariò probat, cui nemo nō, qui peritus sit, litè prætor.
reclamaturus est generis, uidelicet uerbū per abusionem c. rodol. ubi
de specie dici: id enim falsum est, nā cū cognatio uox sit Ab. de reser.
generalis, quæ agnatos cōtineat, nō uideo cur nepos etiā
post mortem testatoris conceptus, non dicatur propriè
fuisse illi cognatus. Quare & antiquum meum codicem
& cum qui Florētia sit, nō dubito longe fideliores esse:
in his ita propemodam est, non propriè, sed per abusionem,
uel potius ἀναφορῶς accidit. significat autem uo-
cula hæc per relationem: & hic est sensus: ut cum testa-
tor sit mortuus, non possit habere cognatum, tamen per
quēdam quasi abusum, uel potius relationem ad hoc tem-

pus, si uiueret, dici cognatum. Illud ergo quod dixerat Iurifconsultus, per abusionem statim emendauit, in super Græcam illam dictionem addit. ando.

Declaratus Iurifconsultus, dum amphorarium uinum explicat. Græcam que uocem Latine subrogandam. CAP. XXIX.

IN ultima lege, de tritico, uino, & oleo legato: quod si inquit Iurifconsultus ita esset legatum, uinum amphorarium, amineam, & dulcia omnia: nihil inter dulcia, nisi quod potionis fuisset, putat Labeo, & c. In antiquo codice, non amineam legitur, ut sit species uini. cuius Vergilius & Ausonius meminerint (syllaba tamen in illo inemendata, sunt & amineæ, prosunt etiã amineæ) sed potius Græcè ἀμίνωπ, id est optimum: quod quidem in iure non multum reserret, nisi Comensis Raphaël in ea aduersus Bartolū fuisset heresi, ut si generi una tantum species adderetur, existimaret per speciem genus non restringi: si uero post genus plures species annumerarentur, tunc coarctari, cuius opinionis argumentum ex superscriptis uerbis colligebatur: quasi non aliam ob causam dulcia omnia restringantur ad potiones, quam quia due enumerate erant potionum species. uini scilicet amphorarium, & uinum amineum, sed, uti dixi, inemendatus est codex, non tamen dissiteor, Raphaëlis sententiam longè mihi probabiliorē uideri, quam Bartoli, qui hoc in tractatu ita distinguit, secat, subsecat, minutiasq; rursus diuidit, ut in clarissima re chaos ipsum induxerit.

PRIMI LIBRI FINIS.

ANDR

In l. quæsi-
tū. s. si. ff. de
tun. instruc.

ANDREAE AL

CIATI IURISCONSULTI

Mediolanensis in Secundum li-

brum Dispositionum

Praefatio.

SCRIBENTEM me, & hisce quisquilijs successiuas horas tribuentē, nihil equae ab incepto deterret, quam quod lectorū iudiciū reformidē, nam & eo magis id mihi pertimescendū est, qui maximis (his praesertim diebus) negocijs districtus, uix oeciū

studio suppeditare possam: quapropter, non iniuria, ue reor ne in nos studiosior aliquis genuinum meritō frangat, minimeque eius audaciam probet, qui aliud agens, edenda, & per manus hominum itura, componat, sed & his fortasse illud satisfecerit, quod nō omni laude destrandus sit ille statuarius, qui tunc si ipse poliendi ignarus, corpus tamen ipsum, marmorisq; uenas diligēter cōspicatus, materiam peritiori exhibuit, sicut nec omnino illudati rhetores, quod iugulum nudent, in quo excellentiores oratorum eloquentia aciem stringant. sic enim & ipse defendi potero, qui locos difficiles & mendosos annotarim, & ceu digito indicarim, prodeat nunc eruditior aliquis, qui maiore eos ocio explicet, qui distringat, qui expoliat. uerum omnino ab his qui ista facere possunt

possunt, parum mihi metuendum est. sunt enim in literis
 ficti quidam, qui cum ipsi, uel Cirneo melle amariora con-
 gerant, doctos tamen naso suspendere nō erubescunt: so-
 lumq; inde eruditos se arbitrantur, quod sibi tum maxi-
 mē placeant, cum de peritioribus iudicant his ergo non
 aliud respondeo, q̄ sicuti Solon existimauit, eos demum
 bene imperare, qui ipsi seruissent: ita eos demum de erua-
 ditis rectē pronunciarē, qui ipsi uel æquē bene, uel melius
 componant, quandoquidem meo iudicio is in literarum
 palestra solum aliquod nomen mereatur, qui πρὸς ὅπῃ
 σὺνταξίῃ ualeat: sic antiquos, sic etiam recentiorum ali-
 quos laudamus, qui nihil aliud quā criticus est, is ut Phre-
 neticus meritō insputatur. Horum igitur cum uti Mega-
 rensiū, οὐ λόγος, οὐδ' ἄριστος sit, secundum hunc li-
 bram dijs auspicijs exordicndum duxi, quem uel sola
 nouitate plausibilē fore meritō suspicor, studiososq; hoc
 nomine ad eius lectionem prouoco: ex quibus fortasse ali-
 qui in hisce Græcis uerbis maiorem sermonis puritatem
 requirēt: qui uelim sciant, in factō ita accidisse, ut eo mo-
 do conceptæ clausulæ proponerentur, nec idcirco Iurif-
 consultos arguendos, qui nō de castitate elocutionis, sed
 de iure responsitarent, cæterū & si quisquam nobis etiā
 alia obiccerit, is sibi hoc proponat, cum qui edere quic-
 quam in publicum uelit, periculi magnitudinem non pro-
 spicere, at studiosorum humanitati diffidere nolit.

Celebratissimum quoddam Scæuolæ responsum
 non rectē à glossematicis translaturum, declara-
 tumq;

CAP. I.

Instituto

Instituto filio herede, ex eo nepotibus emā
 cipatis, ita testator cauit. Βούλομαι δ' ἐπι
 ἐμῆν οἰκίαν μὴ πωλεῖσθαι ὑπὸ τῶν
 κληρονόμων, μηδ' ἐδανείσθαι παρὰ αὐ
 τῶν, ἀλλὰ μόνον ἀτὴν ἀκίραται αὐτοῖς ὡς ὕιοις ὡ
 ἐγγύοις ἐῖς τὸν ἅπαντα χρόνον. ἐὰν δ' ἐτις βωλεθῆ
 αὐτῶν πωλεῖσαι τὸ μέρος αὐτῶν ἢ δανείσασθαι, κα
 τὰ αὐτῶν ἐξουσίαν ἐχρέτω πωλεῖσαι τῷ συγκληρονο
 μίῳ αὐτῶν ὡς δανείσθαι ἢ ἐπὶ αὐτῶν. ἐάνδ' ἐτις
 παρὰ ταῦτα ποιήσῃ, εἶσαι τὸ χρηματιζόμενον ἀχρη
 σον ὡς ἀνέκρονον. queritur cum filius defuncti mutuā pe
 cuniam acceperit, &c. legendum hoc modo est Scæuole
 responsum, non uti ex uulgata lectione passim circumfer
 tur. nam ἔστι illud mirum. Accursium præter morem suū,
 nō admonuisse lectorē, Græca testatoris uerba in arche
 typis esse. Eorū translatio hoc modo faciūda erat his, q
 Latina barbaris antistare arbitrantur. Heres meus domū
 meam ne uendito, ne ue creditoribus obligato. sed ipsa
 permaneat simpliciter in filijs, in q̄ nepotibus per omne
 æuū: si quis aut ipsorū uel uendere, uel creditoribus obli
 gare partē suā uoluerit, id ei ut faciat potestas esto, dum
 coheredi uendat obliget ue: si quis hęc infionē aduersus
 fecerit, quod ob pecuniā obligat inutile ἔστι infirmū esto.
 Ex ueteris q̄ translatione nō cōstat an uoluerit testa
 tor alijs, q̄ fœneratoribus posse obligari domū, cū uerba
 illa simpliciter possunt restringi ratione aliarū obligatio
 nū, ἔστι tamen Græcè dicitur μηδ' ἐδανείσθαι, quod nō
 solū ad creditores fœneratitios, sed ad quoscūq; qui pec
 unia

est in uulgata translatione Latine non ponitur: cum fuerari in passiva significatione ueterum nemo dixerit. dicit aliquis, quid istud ad iuris civilis professionem attinet? cui ipse: non aliter, quam totus titulus de uerborum significatione.

Græca lex, titulo locati, restituta: cum tamen ex interpretibus eam deesse hæcenus nemo animaduertit. CAP. II.

Libet referre Græcam legem quæ in omnibus codicibus impressis ita desideratur, ut nequæ ullam interpretationem Latinam habeat, ut ea in pandectis Florétinus est in titulo locati, subiequiturq; legem, cui initium est, si cui locauero; Modestini. lib. vi. excusationum. οἱ ἐπιτροπῶν γνόμῳ ἢ κηράτωρς πρὶν ἐκτίσασθαι τὸ τοῖς μισθῶσι, μισθωτὰ καὶ σάρατος γινέσθαι κωλύονται. Ὁ αὐτὸς ἀποκρυψέμενος τὸ τοῦ προσελτι τῆ μετῴσας τῶν τῶ κείσαρος χωρίῳ, ὡς παραποιήσας κολάζεται, τὸ τοῦ ἐκείσερ ὁ αὐτοκράτωρ Σεβηρός, κατὰ πάντα δ' ἐ ἐγκριζέταις ἀπὸ τροπείας, ἢ κηρατωρίας, εἴη κηκλυμινε μεσθῶσαι Ὁ περὶ τῶ ταμῶ. Qui tutores facti sunt aut curatores, priusq; satisfecerint, conducere aliquid à Cesare prohibentur quod si quis dissimulans progredietur: et agros Cesaris conducat, uti contra faciens punietur, ut Imperator Seuerus constituit: secundum hæc et qui tutorum, uel curatorum officium iniungunt, ab fisco conducere prohibentur.

Facit. l. j. C.
de tut. uel cu
ra.

Non

Non antiphona, sed antichresis, in duobus digest.
 responsis legendum: in eaq; interpretatione maio-
 res nostros omnes ballucinosos esse. CAP. III.

Sicut pecuniam inquit Marcellus, debitor solu-
 erit, potest pignoratitia actione uti ad re-
 cuperandum antiphonam: nam cum pignus
 sit, hoc uerbo poterit uti. Accursius hic,
 quem corruptum in codicem incidisset, meras nugas effu-
 tiuit in declaratione huius legis quem & secutus Barto.
 existimauit hic probari pignus, quod sub alterius nomi-
 ne datum esset, repeti per pignoratitiam actionem. sed
 nescio an maiora fuerint Pauli Castrensis somnia, qui
 nescio quid hic de praetorio pignore intelligit: quod tan-
 tum ad rem facit, quantum crepida, ut dici solet, clauus
 trabalis. itaq; legendum est, non antiphonam, quae ad hanc
 legem nullius sensus est. sed antichresin. *antichresis*, ut
 ex etymo uocabuli conijcere licet, pignus est, quod ita
 datur, ut eius usum & fructum pro usuris sibi creditor
 computet: puta, si tibi tradam fundum ea conditione, ut
 eum pignori habeas, donec tibi centum soluerim: & ut
 interim fructus colligas pro usuris, quas alioqui tibi praes-
 tare debuissim. uerbi gratia: Sex. uidebatur, quoniam id
 non omnino consuetam pignoris formam seruaret, non
 competere pignoratitiam actionem, quod Marcellus
 negat. Et hoc quoque sensu haec uox accipienda est in
 titulo de pignoribus, ubi idem Iuriconsultus, & si,
 inquit, *antichresis* facta sit, & in fundum, aut in aedes
 alias inducatur, eo usque retinet possessionem pignoris
 loco,

i l. si pecu. ff.
 de pign. act.

loco, donec ei pecunia solvatur, &c. ubi etiam de pignore pretorio Accursius & ceteri intelligunt: qua expositione nil frigidius est. Eius autem sensus hic est: Si promitto tibi fundum Scianum in pignus dare, cuius fructus in usurarum compensationem tu capias, deinde non illum, sed alium tradiderim, an retineas possessionem, &c.

Restituta græca vox Iuriconsulto, cum antea mutilus esset sensus. CAP. IIII.

IN lege, quam Tuberonis, de peculo unius Græcæ uocula defectus totum sensum tenebris inuoluit & maculat. nam cū Iuriconsultus dixisset, ut seruus peculium habeat, scientiam domini necessariam esse subiungit: scire autem non utiq; singulas res debet ex necessitate, πικρὸν πῆρσι ποῦ. et in hanc sententiā Pomponius: inclinat. Significat uox illa, pinguis: id aliā declarationē nō uidetur indigere, cū et ea in hūc sensum Aulus Gellius utatur li. XIIII. c. 1.

Eudemonis deprecatio non satis fideliter uersa: quapropter hic de eius expositione disputatum.

CAP. V.

REferenda nūc à nobis est Græca lex, quæ in uulgatis codicibus ita translata, ut sensum qualemqualem exprimat, quibusdam inter pretibus ineptitudinis, aut erroris ansam præstitit: ea est in titulo digestorū ad legē Rhodiā, de iactura, in hæc uerba. Αἰσῶσις Ἐὐδαιμονίας & Νικημῶσις ἰσος

Ἀντωνίου Βασιλεία. Κύριε Βασιλεῦ Ἀντωνίνε, ναυσιγίον
 ποιήσαντ' ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, διαρπάζοντ' ὑπὸ τῶν δημο
 σίων τῶν πρὸς Κυκλάδας νήσους οἰκοῦντων. Ἀντωνίνου
 μ' ἄτερ Εὐδαμόνι, ἐγὼ μὲν τῷ κόσμῳ κύριος, ὁ δ' ἐνό
 μος ῥηθελείας, τῷ νόμῳ τῶν Ῥοδίων κρινώδω τῷ ναυ
 πικῷ, ἐν οἷς μάλιστα τῶν ἡμετέρων αὐτῶν νόμ' ἰναντιώτατα
 τοῦτο δ' ἐκείνῳ καὶ ὁ θεότατος Αὐγύστου ἐκρωσεν.
 Eudamoni Nicomediensis ad Antoninum Imperatorum
 supplicatio. Domine Imperator Antonine, naufragiū sā
 cientes in Italia. direpti sumus à publicanis, Cycladas in su
 las habitātibus. Antoninus dixit Eudamoni: Ego quidē m
 nūdi dominus: lex autē maris. qua lege Rhodiorū nauti
 ca iudicetur, in his in quibus nulli nostrarū aduersatur.
 Idem enim & diuus Augustus existimauit. Libuit hāc legē
 referre, ut duos interpretū nostrorū errores cōsulas
 re, & in primis dū Accursius et Bart. ceteri q; aūt ita ac
 cipiendā: ut ualeat cōsuetudo, cui lex nō aduersatur: cū ni
 hil hic de cōsuetudine dicatur: imò τῷ νόμῳ, inquit, τῶν
 Ῥοδίων κρινώδω, id est, lege Rhodia iudicetur. νόμῳ
 enim apud Græcos, si proprie loquamur, legē scriptā ma
 gis significat: sicut θεσμός legē nō scriptā: & quandā po
 tius consuetudinē refert. Nā & Iuriscōsultus ubiq; hanc
 Rhodiā legē appellat: ut nō uideā cur cōsuetudinem hic
 intelligamus. sed et dū dicitur, ego quidē mūdi dominus,
 lex autē maris: quidā Gallici Doctores existimabāt pro
 pter aduersatiuā, maris imperiū ad imperatores nō per
 tinuisse: quòd sanè perridiculum est: tametsi Baldus &
 Iason hac ratione existimauerint Venetos Romano im
 perio subditos non esse. sensus autem huius legis is est:

Ioan. Igne
 i tract. Bal.
 in rub. d. re
 rum diu. Ia
 son in. l. ex
 hoc iure.

D. And. Alci. Dispunctionū 2 Nam

Nam cum Imperator sit mundi dominus, certè non terrarum tantum, sed & mare ipsius legibus parere debuerat, & ipse in eis leges statuere: cum tamen in mari, nõ lege propria iudicet, sed Rhodia, quæ ab eo approbata est. Intellege ergo, dum dicitur, ego mûdi dominus: quia orbè terrarum ex lege mea rego, lex autè, intellige Rhodia, maris: quoniã ex ea ius in mari redditur. hanc accedit, quòd particula hæc δὲ, id est, autem, nõ ita aduersatur, ut præcedentia semper excludat.

Ex solonis legibus uerba quedam à Caio adducta suo loco restituenda esse: eorumq; interpretatio adtehta.

CAP. VI.

Hægem, quæ in titulo finium regundorum ultima est, fuisse maxima ex parte à Iuriconsultò Caio Græcè scriptam nemo ignorat: eam in digestis ex Bulgari translatione Latinam habemus, licet non sat politam: cuiusmodi tamen ut sensum satis conuenièter exprimat, præterquam in fine, dum dicitur: alia autem ligna quinq; pedes: nam scribendum erat, alia autem arbores duos pedes. Id ex Græca ipsa Solonis lege constat, cuius Plutarchus quosque meminit: ea in hunc modum Pandectis extat. ἕαυ πρὸς αἰμασίαν παρ' ἀλλοτρίω χωρίω ὄψιν τὸ ὄρον μὴ διαβαίνειν, ἕαυ τείχιον πρὸς αὐτὸ ἀπολείπειν, ἕαυ δὲ οἰκίαν δύο πρὸς αὐτὸ, ἕαυ δὲ τείχιον ἢ βόθρου ὄψιν, εἴσον τὸ βάθος ἢ πρὸς τὸ ἀπολείπειν. ἕαυ δὲ τείχιον ὄψιν, ἕαυ δὲ οἰκίαν ἢ σικυῶν γένεια πρὸς αὐτὸ ἀλλοτρίω φυτόν, τὰ δὲ ἄλλα δὶνδρα δύο πρὸς αὐτὸ.

ror

ror inualuerit, non aliud in causa fuisse existimauerim, quoniam quod in Iustin. codice, Valentis Imp. legem esse antea aduerterant, quae, nescio quid, de quinque pedum praescriptione loquitur: sed ea alium sensum habet, ut ex Iulij Nipsi commentarijs alibi declaraturus sum, nam et mutatos quandoque in sepulchris fines, apud Cic. 11. de legibus traditur. sane et quod uulgo translatus est passus, malum uulnam: *ογυνια* enim id quoque mensura significat.

Ex mala interpretatione L. Lucius, de serui. rusti, praedio. quaedam Bartoli, caterorumque distinctiones adductae, de albo tolluntur. CAP. VII.

De seruitutibus rusticorum praediorum lex est Graece scripta his uerbis. Λούκιος Τίτιος Καίω Σείω τῷ ἀδελφῷ πλείισα χάριται. ὕδατ' ἐν τῷ ἴσθμῳ εἰς τὴν κρύσταλλον κατασκευασθῆσθαι ἐν ἴσθμῳ ὑπὸ πατρὸς μου, δίδωμι καὶ χαρίζομαι σοι δ' ἀκτυλον, ἕως τὴν οἰκίαν σου τὴν ἐν τῷ ἴσθμῳ, ἢ ὅπῃ δ' αὖ βούλει.

Lucius Titius Caius Seio fratri salutem dicit plurimam. Ex aqua fluente in fontem, quem instruxit in isthmo pater meus, do, et ob gratiam concedo tibi digitum, in domum tuam in isthmo quocumque uolueris. quero an ex hac scriptura usus aquae etiam ad heredes C. Seij pertineat, et Paulus respondit, non pertinere: huius rei rationem ego arbitror quoniam non tanquam ius, sed in modum simplicis facultatis concessum erat, ut aqua duceretur. Item uerbum *χαρίζομαι σοι*, id est, gratificor tibi, personam respicit: et ideo ad heredes nil transmittitur, unde constat, in textu qui

Latinus circumfertur, legendum non esse, ius aquæ fluentis, ut passim haberetur: nã cum Bartolus distinxisset ea ratione, ut cū uerba concessionis referuntur ad factū. cōcessio sit personalis: cū uerò ad ius, tūc ad heredem transferat: & huic opinionū cū obstat et id responsum. quo dicitur, cōcedo tibi ius aquæ, & cetera: eò cōfugit, ut rursus subsicaret, an cōcessio terminata esset, uel ne. quæ quidē sunt meræ scholasticorū cruces: tantum refert, incidisse uel in deprauatos. uel malè translatos codices: quapropter antiqua translatione abrasa, nō dubito quin æquisimus & doctissimus quisque pro nobis sit. Illud nō prætereundum, Accursium hīc tam ineptè, digitum aquæ, intellexisse, ut planè constat, mechanicarum rerum nihil sciuisse. quando quidem etiamnum uulgò mensores & hydrometræ non aliter aquarum mensuras colligant, quam per digitos, palmos, pedes: quarum rerū rationem in Iulij Celsi commentarijs, quos de arithmetica arte facit, legere memini. sed quoniã togatus aliquis uulturius exclaimabit, οὐδὲν ἔπος εὐνοῦσόν, hīc referre supersedeo.

Legem, iura. ff. de legibus, cum non sit rectè acciperetur, alio modo declarandam.

CAP. VIII.

LYRA constitui oportet inquit Iuriconsultus Pomp.) ut dixit Theophrastus in his, quæ ὑπὸ τῷ πλεῖστον accidunt, non quæ ἐκ ἀπαρολόγητον. Subsequitur deinde Celsus nam ad ea potius debet optari ius, quæ frequenter & facillè quàm ad ea quæ per raro eueniūt, quoniã, ut ait Theophrastus τὸ γὰρ ἀπαξ ἢ δις ἀπαρβαίνουσι οἱ νόμοι

μοτέροις. Has leges ita interpretantur recēiores Iurife-
 consulti, ut casus qui rarò accidunt, non habendos in con-
 sideratione existiment: quod nequaquam ipse probauerim.
 quare sciendum est, nomothetas non simpliciter auctores
 legum significare, sed ipsos qui principaliter leges
 promulgant: qualis apud Græcos Solon, Draco, Minos, Lycurgus:
 apud nos Pompeius, qui tulit legem Pomp. Iulius legem Iuliam,
 Cornelius Sylla legem Corneliam, & similes. Ipsi uerò Iurifcōsulti Ulpianus, Paulus, Scauola,
 non sunt *νομοθέται*, sed legum interpretes: hi plerunque
 casus referunt, qui rarissimè eueniunt: quapropter de his
 in superscriptis responsis minimè intelligendum est, ut
 uulgò fieri uidemus. sed & rarissimos casus non conside-
 rari fatendum est, raros tamen considerari: uerbi gratia,
 fœmina uel septenos parere potest, istud est rarissimum:
 potest & tergeminos, istud rarum: unum uerò uel duos,
 frequens, quod igitur statuendum? certe mediū illud, tres
 posse nasci. quamobrem Paulus: quia, inquit, fieri pote-
 rat, ut tergemini nascerentur, quartam partem superstiti-
 ti filio assignauerunt, τὸ γὰρ ἄνωγ' ἢ ὀλίγ', ut ait Theo-
 phrastus, τὰ ἀγαθὰ βέλτερον οἱ νομοθέται. idcoq; & si unū
 paritura sit, &c. hoc enim modo legenda sunt Iurifcon-
 sulti uerba, quæ in uulgatis codicibus tam peruersè cir-
 cunferuntur, ut nullum sensum accipiant: cui rei insignem
 errorem addidit Accursius, qui tergeminos interpreta-
 tus est sex.

I antiqui. ff.
 si pars her.

Legem aduersus, de arbitris, quorundam
 temeritate corruptam circumferri.

CAP. IX.

2 3 Aduersus

In. l. aduer-
sus. ff. de ar-
bitris.

Duersus sententiã arbitri fit, si petatur ab eo à quo arbiter peti uetuit: quid ergo si à fideiussore eius petatur, an poena cõmittatur? & putat Iulianus cõmitti, & ita Sabinus scribit: nã τὴν δ'ὐνάμει à reo petitur. ita legẽda sunt Iuriscõsulti uerba: significant autẽ cum à fideiussore petitur per quandam, ut ita dixerim, possibiluatẽ à reo peti, cum si fideiussor soluat actionem habeat contra reum. uerba autem Græca non solum in Tuscorum celebri archetypo, sed & in alijs antiquis codicibus ita se habent, ut nemini dubium esse debeat, quin quisquis ille fuit qui uulgatam translationem induxit, longè aberrauerit, imposturamq; cæteris fecerit: is ita transtulit: nam etenim qui à fideiussore petit à reo peti, quid queso cõmune hæc uerba habent cum Græco τὴν δ'ὐνάμει? dixerit aliquis, cur Iuriscõsultus Latine potius locutus non est? sed & hoc plerisque notũ, dici istud non sat eleganter potuisse. nam & ueteres δ'ὐνάμει dicebant: quoniam possibile, non admodum recepta uox erat.

Sibi ipsi restitutus Vipianus, cum scriptorũ incuria nullo sensu eius uerba acciperentur

C A P. X.

L. de xate. s.
quod autẽ.

Vipianus de interrogatorijs actionibus, seu ut antiqui codices habent, de interrogationibus in iure faciendis, ita serè in castigatis uoluminibus ait: Quod autẽ ait prætor omnino nõ respõdissẽ, posteriores sic acceperũt, ut omnino nõ respõdissẽ uideatur, qui ad interrogatũ nõ respõdit, id est πρὸς τὸ ἔρωτο: cuius uocis interpretatio est, ac si dixeris

dixeris, ad uerbum, πῶς enim significat ad, ἔτ' & uerbū
 ut hic risum tenere ne quierim, cum uidissem Accursiū
 Græcas uoces tanquam Latine essent. exponentē, pro se
 pos: cui deinde quoniam ultima syllaba nihil significabat
 facile fuit addere, ut diceretur, poscit. sed quid ego hic
 Accursium? quasi uel hic unus eius error, aliosq; nihilo
 leuiores fecerit, uel iustam causam non habeat, qui eorū
 uitiorum reus fiat, quæ temporis magis erant quam ho-
 minis. Sanè ἔτ' & Græco sermone uariè accipitur, sed
 præsertim pro carmine heroico, cuius inuentionem Py-
 thio Apollini tribuunt: responsa enim dabat carmine, id
 per excellentiā Epos dictū fuit, quod ἐπεὶ τὰ τὰ πρὸς
 ματὰ τοὺς ἄστυχοις, id est, uti responsum erat, res subse-
 querētur, ut Eustathius sub ipsum Iliadis Homericæ prin-
 cipium tradit. inde natum adagium ego crediderim, ut
 cum res iuxta præscriptum consequerētur, πῶς ἔτ' &
 euenisse dicerētur: quæ uerò minime pposito quadrarēt
 ea οὐδ' ἐν πρὸς ἔτ' & facere testaremur. quo sensu &
 Luciani in Philopseude uerba accipienda sunt οὐδ' ἐν
 πρὸς ἔτ' & τὰ τὰ φασί, nihil hæc aduersum ut
 dici solet: nec enim de his interrogabam. οὐδ' ἐν πρὸς τὸ
 τῶν ἰσομύων. non me latet ERASMV M ROT. modis
 omnibus incomparabilē uirum adagij rationē aliunde de-
 ducere, nimirum ut à scena translatur cēseatur, ubi hi-
 strion saltatu gestuq; carminis genus representat, sed ne-
 risimilius uidetur, quod nos prodidimus.

Vnam uoculam malè in l. iij. de condiclio. triticea.
 translatur, totum sensum peruertere.

CAP.

XI.

Σ 4

De

a In. l. iii. de
cōdi. triti.

DE conditione triticaria, in digestis titulus est, in quo tractatu ulpiani iuriscōsulti hæc uerba in emendatis codicibus referuntur. In hac actione si queratur res, quæ petita est, cuius temporis æstimationē recipiat, uerius est, quod Seruius ait, condemnationis tempus spectandam: si uerò defierit esse in rebus humanis, mortis tempus, sed etiam ὡς πλάττει secundum Celsum erit spectandum: non enim debet leuissimū uitæ tempus æstimari, & c. significat autē dictio illa ἐν πλάττει, quasi latius dicas, & in obseruatis iuris angustiis, ne ita tēpus mortis spectetur, ut ad leuissimam æstimationē rem redigamus: sed potius, quod bonum æquumq; est, æstimemus. Inducenda igitur circūscribēda uel est uox illa, antea, quæ loco Græca dictionis supposita fuit: ut uarie illæ & incōstantes Accursij expositiones explodantur: qui dum illud aduerbium tripliciter interpretatur ostendit planè se textum non intelligere. Sanè uox ista, ἐν πλάττει, non hic solū, sed in tribus alijs digestorum locis reponenda est: & in primis Labeonis responso b de probationibus, cum queritur memoria facti, nō hoc queritur, num aliquis meminerit, quo die aut quo Consule factum sit, sed num id aliquo modo probari possit, quando id opus factum sit, & hoc Græci ἐν πλάττει dicunt. Iulianus quoq; c de solutionibus, ratum, inquit habere dominus debet mox, cum primum certior factus est: sed hoc, ἐν πλάττει, et cum quodam spatio temporis accipi debet. In quem sensum & Ulpianus d, in titulo rē ratam haberi: Græcè, inquit, hoc ita erit accipiendum, ἐν πλάττει, & cum quodam spatio temporis.

b l. penul.

c l. ratum.

d l. quo enī.
ff. rem ratā
habe.

Diction

Dictionem $\alpha\gamma\alpha\rho\alpha\tau\tau\omega\varsigma$ duobus Iulifconsulti
locis reponendam, nec sine ea sensum sa-
tis quadrare. CAP. XII.

Haec uerba edicti^a, quo puer tot legitimos
ad bonorum possessione uocat, quæ ei esse
heredem oporteret, si intestatus mortuus
esset, $\alpha\gamma\alpha\rho\alpha\tau\tau\omega\varsigma$ nõ ad mortis testatoris
referuntur tempus: ita in emendatis codicibus (intelligo aut
Florentinorum Pædectas) legitur: quamuis uulgò Græca
uox nõ desideretur: quia nec impressorũ uitio spatium qui-
dem relictũ est, in quod possit referri: cũ tamen necessa-
ria sit, si eas quas Accursius facit^b, subauditiões uelimus
enare. id aut denotat $\alpha\gamma\alpha\rho\alpha\tau\tau\omega\varsigma$, quod est cũ exten-
sione: unde apud Græcos præteriti imperfecti nomẽ: $\epsilon\tau$
nõ hic solũ locus, sed $\epsilon\tau$ lex $\chi\chi$ ex quibus causis in pos-
sitione eatur, ubi ex fideliori lectione ita reponendũ est:
Hæc uerba, neque defenderetur, $\alpha\gamma\alpha\rho\alpha\tau\tau\omega\varsigma$ scripta
sunt, ut neq; sufficiat unquã defendisse, si nõ duret defen-
sio: neq; obui si nunc offeratur, hac in emendatione diu-
tius immorandum non arbitror: quando quidẽ uix opinor
fore, qui his antilogia connectat, ut Plautino uerbo utar.
Vlpiani emaculata uerba, titulo de iniurijs.

CAP. XIII.

In lege iniuriarum de iniurijs, uox Græca
deest, quæ totum sensum obnubilat, ut uix
quicquam sanè ex eo eliciatur: est autem ibi
ita legendum: si quis me prohibeat in mari
pescari, uel uerriculum, quod Græci dicunt $\sigma\tau\epsilon\gamma\eta\nu\upsilon\upsilon$, dua-
cere, an iniuriarum iudicio possum conuenire: significat

αὐτὸν ὁμοίως ῥετὴ. nec huic ab similibus est minimus quidem
 uocularum defectus in lege. si quis uxori, de furtis, nisi
 clarus idcirco sensus deprendi non posset. Si quis, inquit
 Ulpianus Iurifconsultus, asinum meum in equas suas, Ἐ
 γονῆς δυνάτω. καὶ ἄλλοις captam admisisset, furti non tene-
 tur, nisi furandi quoque animum habuerit. hoc autem uerba
 illa referunt, quasi Latine, generationis gratia, dixisset.

Legem ultimam, de colleg. illicitis, & in Latina
 uoce, et in Graeco sensu corruptam circumferri.

CAP. XIIII.

Aius quoque Iurifconsultus in titulo de colle-
 gij illicitis, inter ceteros adducitur, qui in
 haec uerba responsum id cōscripserit: quod
 referre operae pretium non arbitrarer, nisi
 tam Latinis uerbis, quam in Graeco sensu deprauatum
 esset. Sodales sunt qui eiusdem collegij sunt, quos Graeci
 ἑταίρους uocant: his autem potestatem facit lex pactio-
 nem, quam uelint, sibi ferre, dum ne quid ex publica lege cor-
 rumpanit, sed haec lex uiddetur ex lege Solonis translata
 esse: nam ibi citata est eadem. ἕαυ δ' ἑ δ' ἡμῶν, ἢ φράζοις
 ἢ ἑρῶς ὀργύω, ἢ καῦται, ἢ συνίτιαι, ἢ ὁμοτάφωι. ἢ δια-
 σῶται ἢ ἠὲ λεία, ἰκόμνοι, ἢ εἰς ἑμπερίαι, ἢ τὶ ἄν
 τοῦτων δ' αὐθῶνται πῶς ἀλλήλους κύριον εἶναι, ἕαυ μὴ
 ἔπεγορίση δ' ἡμῶσι καὶ γράμματα. Si plebs uel vicini,
 uel sacrificoli, uel nautae, uel conuiuae, uel cōmunia sepul-
 chra habentes, uel in thiasis socij, uel ad praedam simul
 profecti, uel in negotiationem, uel id genus simile, alter
 cum altero conuenerit firmam esse dum publicis sanctio-
 nibus

nibus non contradicat. Sanè *οὐκ ἔστιν ὁμοίως* Athenæus eos-
 dem cum *ἐπεὶ σὺν τοῖς* esse tradit: hi sunt collegæ, qui *θίασον*, hoc est tributum, de publico, exigunt, ut inde donati-
 ua, seu congiaria in plebem, uel in collegia distribuunt:
 quamuis alia quoque uulgaris sit *θίασι* significatio. De-
 mosthenes & Xenophon *θίασος* appellant multitudine-
 nem, rei diuinæ causa coeuntem: quales nostro tempore
 sunt, quos uocamus uulgò scholares & disciplinatos. sed
 & huius legis mentionem facit Plutarchus in solonis uita,
 & Cornelius Tacitus Augustæ historie lib. XI III. ex
 his autè manifestus est Accursij error, qui Latinum codi-
 cem corruptè legens, meris ambagibus inuoluit illa uer-
 ba. nam ibi citata est eadem, quasi uel illicita, uel licita le-
 gendum foret: cum nostra sententia dubio procul proba-
 billor sit. dicitur autem citata, id est nominata eadem: in-
 dicant autem illa uerba, *μὴ ἀπὸ τοῦ νόμου δυνάσασθαι*
ἡσυχίας.

Due leges restitute cum Græcis uerbis, super q̄
 ea re disputatum. CAP. XV.

Duo sunt in titu. de ædilitio edicto leges, que
 quoniam impressis uoluminibus absq; Græ-
 carum uocum descriptione uulgatæ sunt, nō
 satis perspicuè possunt intelligi. eas ex Pifa-
 no codice placuit his nostris q̄sq; uilijs adnectere: et quā-
 tū interest inter uita, que Græci *κακονόμοι*, et que *νόμοι*
βλάστη aut *νόμοι* appellant, tantū inter alia uita, & eū mor-
 bū ex quo q̄ minus aptus usū sit, differt alia lex hæc est
 Pauli Iurisconsulti: Matuam morbosum esse, Sabinus ait
 MOR

morbosū enim esse si, sine uoce apparet. sed qui grauiter loquitur, morbosus nō est, neq; q̄ ἀσάφως. planē qui ἀσπμῶς, hic utiq; morbosus est. significat autē ἀσάφως obtusē loquentē, sicut ἀσπμῶς idē est ac si sine ulla significatione sermonis diceret: q̄ qdē sonū emittūt sine ullo intellectu: & ijdem ferē quos Iuriscōsultus de supel. legā. loqui ait τῆ ἀνάρρησ φωνῆ, id est uoce inarticulata.

Demosthenis uerba Claudio Saturnino restituta, & haec tenus nō intellecta, lex nūc optime declarata. C. XVI.

Laetius Saturni. in tit. digestorū de pœnis: Qualitate, inquit, delicta cognoscuntur cū sit aut uel atrocius uel leuius est: ut furta manifestis à nō manifestis discerni solēt rixē à gras satura, expilatiōes à furtis, à uiolētia petulantia. Qua de re maximus apud Græcos orator Demosthenes sic ait: οὐ γὰρ ἡ πλὴν παρῆσιν τῶν ὀργῶν, ἀλλὰ ἡ ἀπιμία οὐδ' ἐπὶ τῶν τῶν τοῖς ἑλλήνεσιν ἐστὶν δεινῶν, ἐπὶ πρὸς δεινῶν, ἀλλὰ τὸ ἐφ' ὕβρις. πολλὰ γὰρ ἀνποιήσεν ὁ τῶν τῶν ὡς ἀνδρῶν ἀθηναῖοι, ὡς ὁ πατρῶν ἰνία οὐδ' ἀν ἀπαγγεῖλαι δύνασθ' ἐτίρω, τῶ σχήματι, τῶ βλέμματι τῆ φωνῆ, ὅταν ὡς ὑβριζοῦν, ὅταν ὡς ἐχθρὸς ὑπάρχων ὅταν κονδύλοισι, ὅταν ἄλλ' κόρησ. ταῦτα κενῶν, ταῦτα ἐξίστησιν ἀνδρῶν ἀντῶ ἀνδρῶν τῶ προσηλακίῃσιν, οὐδ' οὐδ' ἀντῶ ἀνδρῶν ἀθηναῖοι, ταῦτ' ἀπαγγεῖλαι δύνασθαι τῶ, τὸ δεινῶν, παρῆσιν σαιτοῖς ἀκούσιν, οὐτῶς ἄλλ' ὡς ἐπὶ ἀλλοδαπῶν τῶ πράγματι τῶ πᾶσιν κενῶν τοῖς, ὀργῶσι ἐν ἀργῆσ ἢ ὕβρις φαίνεται. Nō enim plagam

irā prae se fert, sed cōtēptus neq; graue est liberis uerberari, tāctsi graue, sed si per cōtumeliā. multa enim is, qui uerberat, o iuri Atheniēses: facit: quorū quaedā is qui patitur, neq; alteri denūciare poterit, habitu, aspectu, uoce. percutit quis uti cōuiciator, percutit uti inimicus existens, percutit pugnīs. percutit in maxillā: hęc mouent, hęc extra seipsos constituunt homines, iniuriam pati nō assuetos. nemo enim, iuri Athen. denūcians hoc quod aggrauat, audientibus representare potest, ita uti rei ueritas se habet: cum tamen ipsi perpeſso & uidentibus manifesta iniuria apparuerit. Ita totus hic locus emendandus est, & uulgares ineptiæ explodendæ.

Quaedam uerba nec Latinè, nec fideliter tit. de pigno. translata: quapropter à nobis declarata uti debuit. CAP. XVII.

Scauola in ultimo serè responso de pignori In. l. cum tabernis, huiusmodi refert epistolam. *Ἰακωβὸν* bernā. ff. de pigno.

σάμην & *παρὰ σοῦ συναγῆαι πιντακῆσαι*, *παρὰκαλίω* σὲ, μὴ βιβαίωσιν ἐλ-
 λ' ὑποθήκην παρ' ἐμοῦ λαβῆν, οἷδ' αὖς γὰρ ἀκρεβῶς
 ὅτι ἡ τὰ βέρνα & οἱ δῖλοι μὲν οὐδ' ἐνὶ κάτεχονταί ἢ
 σοι, ὡς ἐσχνημόν ἀνδρῶπιω πιστεύσας. Cum mutuo
 acceperim à te denarios quingentos, id rogo, ne aliam à
 me cautionē petas, sed hypothecā accipias. euidenter enim
 nosti, & tabernā et seruos meos, ad neminē aliū quàm ad
 te pertinere: qui mihi tanquā honesto uiro fidem adhibē-
 dā duxisti. Libuit & hęc referre: quoniā in protritīs exē-
 plaribus non satis fideliter Græci huius epistolij sensus
 redditur:

addita sunt, & in familiam alienam irrepserunt: nec Scavo
la eas voces agnosceret, quantum autem id in iure civili
refertur, qui legem uulgatam uiderit, scio nihil indubita-
turus est: etiam si illi adsit (quod aiunt) cornea fibra.

Clausulam codicillarem ex Paul. responso non
satis bene perceptam: idcirco noua exposi-
tio assignata.

CAP. XIX.

LAulus Iurisconsultus in tractatu de testa-
mentis, ex his, inquit, uerbis τὰντων τῆν
δικαιῶν βούλομαι εἶναι κυρία ἐπὶ πᾶ-
σις ἐξοσίαις, que in scriptura paterfamili-
as addidit, uideri eum uelle uoluisse omni modo ualere
ea que reliquit, etiam si intestatus decessisset. Accursius
ita Græcas uoces interpretatur, dubitans tamen &
per coniecturas: Legata que reliqui, & fideicommissa
sa dari uolo ab omni herede meo, etiam ab intestan-
to, que interpretatio nihil habet commune cum ipsis
literis: quare ad uerbum ne dubites ita traduci debuisse:
id testamentum uolo firmum esse per omnem pote-
statem, quibus uerbis clarum est etiam comprehendi heredis
institutionem: que si iure directo sustineri ne-
quibit, in fideicommissum flectetur, nam Accursius ex-
posito solum legata, & fideicommissa, non autem insti-
tutiones comprehendit: quod etiam Baldus notauit: cum
tamen uel precipue in tractatu testamentorum respiciantur
institutiones, alioquin ea Lex in legatorum sectione
referenda fuerat.

l. ex ca. 5. fi.

Decla

Declarata quoq; lex: cum enim, de stip. seruorū:
ante nos non intellecta. CAP. XX.

l. cum enim
ff. de stipul.
seruo.

Si seruus communis Titij & Mæuij ita stipulatur, Titio aut Mæuio dare spondes, inutilis est stipulatio: idem si dixerit, Titio x. aut Mæuio fundam dabis: non idem si Titio aut extraneo stipulatur. et rationē his uerbis prosequitur Ulpianus titulo de stipulatione seruorum: cum enim stipulatur domino aut extraneo seruus, utrunq; constat, & in domini persona stipulatio, & in extranei solutio. at hic ῥῆ ἰσᾶζωϋ corrumpit stipulationem & solutionem. significat illa uox Græca, æqualitatem, qua eadem forma per disiunctiuam nominati sunt domini, propter quam dubietatem uitari stipulationem. at cum domino & extraneo stipulatur, ῥῆ ἰσᾶζωϋ, hoc est æqualitas ista cessat: quoniam extraneo cum stipulari nequirit, habetur solum pro adiecto. Accursius hoc in loco quantum recedat ab orbita, ac toto erret celo qui eum uiderit, non ambiget,

Quid sit quod uulgò dicitur, Romam esse communem patriam, qui q; item ciues Romani, pluri me leges hætenus non intellectæ, declarantur.

CAP. XXI.

l. rem. ff. ad
municipa.

Odestinus Iuriconsultus titulo ad municipales. Roma, inquit, communis patria nostra est. Cuius uerba Accursius enarrans, id dictum idcirco existimat, quòd quilibet Romæ conueniri possit. quam sententiam, qui in ius pontificium scholia edidit. ubique probant: nullius q;

nullus'q; ferè est ex iuris ciuilibus Doctõribus, cui hæc in-
 terpretatio nõ applaudit. ceterũ hæc mihi sententiã tan-
 tum abest ut placeat, ut uerbis Iuriconsulti eam repu- Iaf. in. l. qui
 gnare existimem. quis enim amittat id consequens esse romæ. ff. de
 propterea quòd aliquis cõueniri ni illa urbe possit idcir- uerb. oblig.
 co eam censeri patriam? an quòd Statiliensis si à suis iu-
 dicibus ad Senatũ Mediolanensis Ducis prouocat, Me-
 diolani litigare aduersarium cogit, ideo Mediolanensis
 est? Igitur ut nõ hanc solum legem, sed & multa alia iu-
 ris ciuilibus responsa explicem animaduertendum est, ne
 quaquam uulgò cognitã esse historiã, unde hæc omnia
 declarantur quã eo libentius referre destinaui, quòd ple-
 riq; etiã eruditi humanioris literaturæ professores, hæc
 in re hallucinati uidentur. Cõstat hoc in primis, cũ Ro-
 mani uicinas sibi nationes armis domuissent, ueluti qui La-
 tium incolunt, eos non planè pro subditis habitos, sed in
 societate admissos: ita ut legione Romana ius militandi ha-
 beret, magistratus'q; in ea plerũq; gererent: quales sunt
 decurionatus, tribunatus præfectura castrorũ, & simi-
 les: id uocabatur ius Latij ueteris: & hoc ea ratione, quo-
 niam subsequente tẽpore Latinis socijs ius quoq; in urbe
 Romana adipiscendi honores indultũ fuit, ferèbãt'q; undè
 cum Romanis tribubus suffragia, plerunq; & ipsi magi-
 stratus deligebantur: unde non iam ius latij habere dice-
 bantur, sed ius ciuitatis: fuit'q; primo Latinis hæc præro-
 gatiua à Romanis tributa, quòd uidelicet uiciniores erãt
 & cõterranei oēs (Roma enim, ut Plinius auctor est, La-
 tij pars est) quòd itẽ eorũ fideli opera in prælijs uteban-
 tur, quapropter apud Liuium fere ubiq; legimus Romanis

D. And. Alcia. Dispunctionũ.

A nis

nis legionibus additos socios Latini nominis, propaga-
 tis deinde uiribus, cū Italis quoq; dominaretur (intelligo
 autē Italiā secundum ueteres terminos) & illi peterēt ut
 ipsi quoq; ciuitate Romana donaretur, & sēditione opti-
 matū Romani id denegarēt, multae sēditiones exorta sunt
 quarū præcipuū incitamentū Fuluius Placcus fuisse dici-
 tur hunc Apianus Sophistes tradit, cum consularū gere-
 ret, primum retulisse de admittēdis in ciuitatē Italis, acq;
 iure honorū illis concedendo, quod cū impetrari nō po-
 tuisset, irati Itali libellū Romanis, duce Titio Afranio, in-
 tulerint, quoq; partes cū Etrusci quoq; sequi constituis-
 sent, dubitātes Romani ne tantā belli molē sustinere nō
 possent, eos præoccupauerūt sic Etrusci priores in urbē
 adsciti, demū cum aliquādiu cum Italis belligerātū esset,
 multaq; incōmoda ultro citroq; illata: tandē pax sequu-
 ta est, & Itali quoq; ciues Romani habiti sunt: cuius rei
 etiam Velleius Paterculus hīstorix libro primo meminit
 celebratur Ennij spondaicū carmen apud Cēsorinū: quo
 traditur Campanos in ciuitatis Romanae iura etiā admis-
 sos, Ceterū in ferendis suffragijs nouos hosce ciues Ro-
 mani decipiebant: quoniam quinque & triginta Romano-
 rum tribus priores rogabantur: quae cum Italicis nume-
 ro superarent, faciliē quos libitum fuerat, promouebant:
 quod a principio clā fuit, uerū cognita fraude, nouae se-
 ditioni ansa praestita est, donec bona fide Romani cū so-
 cijs egerunt, post aliquot deinde tempus, cū Trāspadani
 populi idē ius peterent, annitente Pompeio Strabone,
 qui Cnei pater fuit, lex lata est, qua & ipsi iura Latinita-
 tis recētiora cōsecuti sunt, hoc est ius petendi magistrat-
 us,

tus, & eadem quæ Itali ante habuerāt: cuius rei autor est
 Asconius Pedianus. nerum id tum etiam omnibus Insabri-
 bus concessum non fuisse arbitror: cum Tranquillis au-
 tor sit, Lambri accolat de petenda ciuitate, L. Scylla, &
 P. Antonio cōsulibus, agitasse: & Plutarchus tradat No-
 uocomēses Iulij Cesaris rogatione ciuitatem adeptos. qd'
 cum egresferet Marcellus, coram decurionē flagris pu-
 blicè eadi iussit, cum hac exprobratiōe, ut meminisset ei
 uem se Romanū non esse, nec Casarem ius id indulgendi
 habuisse. sed utcunq; sit, & uniuersis etiam Insatribus id
 iuris tandē indultū esse, ex Corn. Tacito constat. Conque-
 ritur Cicero apud Atticū, quod M. Antonius Siculis iura
 ciuitatis Romanæ cōcesserat: tanquam id fieri debere, in
 cōmentarijs Cesaris uidisset. protensa demū hæc concessio
 est in Narbonensem prouinciam: scribit Tranquillus
 ex semibarbaris Gallorū quosdā à Iulio Casare ciuitate
 donatos, & in curiā admissos. nam & alibi traditur pro-
 positos publicè libellos, ne quis nouo senatori curiam mō-
 straret, quod uidelicet tot externi in curiā pro senatoria
 bus irruerant. caterū quamuis Galli ciuitatem Roma-
 nā adepti forent, ius tamen adipiscendi honoris aliquan-
 diu illis detractam fuit, donec Aulo Vitellio, & L. Via-
 psanz cōsulibus, Claudius imperator uniuersæ Galliæ Co-
 mite illud quoq; indulsit, habita super hoc ornatissima
 oratione, quā X. lib. Corn. Tacitus refert. fuit & id pla-
 tū ad aliquas hispaniarū urbes, donec in uniuersū illè quo-
 q; ciuitatē adeptæ sūt. apud Strabonē refertur, uidisse eū
 Nemausi in Gallia. Gallos hoies, qui adilitatē questuram
 quæ in urbe Roma gesserāt, quod uidelicet ciues Romani

l.iur. ff. d. cē. effecti forent. Legitur & apud Spartianū, à diuo Seuero
 Neapolitanis & Palestinēsis ius ciuitatis sublatū, qđ
 in armis contra eum fuerant. Paulus Iuriscōsultus in titu
 l. j. ff. de cen. lo de censibus: Iuris, inquit, Italici sunt τρῶες, Βυρροῦς,
 & Συρραχίου, hoc est Troas, & Berytus, & Dyarachiū.
 Quamuis in codicibus Græcè nocet ubiq; præterquā in
 Pandectis Florentinorum desint: & Ulpianus eodem titu
 lo: Iuris Italici est in Syria Phœnice splendidissima: Ty
 riorū colonia, unde mihi origo est, nobilis regionibus, se
 ric seculorū antiquissima: sic enim legendum est, referri
 tur enim in illo titulo multæ ciuitates, quæ ius habent Ita
 licum, hoc est quorū incolæ adipisci possunt in urbe Ro
 ma magistratus: & sunt immunes, sicut ipsi Romani Ita
 liæ, qui nec uectigalibus multis, nec tributis, capitationi
 busq; atterebantur. quapropter Drepanus paccatus (nisi
 fallor) in quodā panegyrico in Maximum Tyrannum in
 uebitur: qui in Gallis hanc capitationē perduxerat. Cum
 igitur, ut superius ostēdimus, id ius ciuitatis plurimis na
 tionibus & gentibus concessum esset, tandem diuus Anto
 ninus lege lata sanxit: ut qui imperio Romano subditi fo
 rent, ciues Romani essent. Paulus iuris autor in titulo de
 statu hominum: In orbe Romano qui sunt, ciues Romani
 ex cōstitutione diui Antonini effecti sunt: ita enim in Pā
 dectis Etruscis habetur: quamuis uulgò lectū sit, in urbe
 Romana, nec quenquā moueat nouitas dictionis: quando
 quidem uox hæc frequens Spartiano, Lampidio, Marele
 lino, & id ætatis autoribus, nam nimis nouū esset, si idcir
 co quòd quisdam Roma esset, ciuis Romanus haberetur:
 quod existimauit Accursius: quoniā ita statutum fue
 rit in

& in. l. j. in
 prin. C. de
 eadu. tol.

rit in grāmaticis & professoribus. Tranquillus in Cæsa
 re: Omnes, inquit, medicinam Romæ professos, & libe
 raliū artiū doctores, quo libentiū & ipsi urbem incoler
 rent, & ceteri appeterent, ciuitate donauit. Idem autor
 est, multas ciuitates sua merita in rem publicā allegantes
 latinitate uel ciuitate donatas. Intellige autem per latini
 tatē ius illud Latij ueteris. Plinius lib. 1111. naturalis hi
 storia, cum de Lusitania loquitur: In ea, inquit, colonie
 sunt quinque: municipium ciuium Romanorū unum: Latij
 antiqui, tria. & lib. 111. de citeriore Hispania loquens:
 Continet, inquit, oppida ciuium Romanorū, x111. Lati
 norū ueterum, xv111. fœderatorum. unum: stipēdiaria,
 cxlix. & alibi sepe. Sed & Iosippus libro aduersus
 Appionem 11. Romanorum, inquit, clemētia non modi
 cū cunctis appellationis suæ donum cōcessit: non solū ui
 ris singulis, sed etiā in uniuersum maximis gentibus. Hibe
 ri deniq; antiqui, & Tyrrheni Sabiniq; Romani appellā
 tur. Idem approbat Strabo, qui omnes Italos hac ratione
 Romanos dictos scribit. relatū est apud A. Hirtii. hyber
 nis in Gallia à Cæsare peractis, cum uenisse in Italiam, ut
 municipia et colonias appellaret: quibus M. Antonij quæ
 storis sui cōmendauerat sacerdotij petitionē. quod idcir
 co factū est, quia ius suffragiorū habebāt, et unā cum po.
 Ro. magistratus creabant. ceterum id ius ferendi suffra
 gij, ut erat ante occupatam remp. maximū, sic postea mo
 dicæ utilitatis fuit: quoniam ut Heren. Mod. scribit ad eu
 rā principis magistratū creatio cœpit pertinere: qua
 propter & lex Iulia de ambitu in urbe cessauit. uerū
 alias inde cōmoditates accipiebant, qualis immunitas, &
 A s quam

l.j. ff. ad leg.
 Jul. de ambi
 tu.

quã Græci ἀτρελεύου uocant. Itē qđ iure Romanorū pro-
prio, quam rem inferius declaraturi sumus, utebatur. Itō
quia principes in magistratus nō admittebant, nisi ciues
Rom. hoc est subditos imperio Ro. quapropter lib. 17.
scribit Amianus Marcellinus, inuectum in Constantiniū
patrem, filium, quod Barbaros quosdam, & in orbe Ro-
mano non genitos promouisset ad consulatū. Illud tamen
non diffiteor, nō idcirco quōd alicui concessa ciuitas es-
set, habuisse eum protinus ius suffragiorum. nam cū Ita-
li in ciuitatem Roma. recepti sunt, post aliquot annos ius
quoq; suffragiorū receperunt: quod ex Lini Periocha cō-
stat: sicut Galli Comati prius ciues esse cōti, dein annitente
Claudio in curia etiam iura prorupere. nam & illud
cōcesserim, quā plurimis nationibus ius ciuitatis datū, ho-
noris solū causa, non quōd immunitatē aliquam haberēt.
Igitur constitutionē diui Antonini, cuius meminimus, ci-
uitatem omnibus tribuisse, ita intelligo, ut non tamen ci-
uiū immunitatē concesserit solū Italicum immune fuisse
etiam Iurisperiti posteriores tradiderunt: nō æquē pro-
uincias, quæ annua tributa pendebant. nec tamen omnino
inutilis fuit hæc constitutio: quandoquidem omnibus tri-
buebat ius in legione Roma. militandi, & in ea honores
adipiscendi, quod non ciui Roma. uetitū erat. Hinc in pa-
latinis Theodosij officij legimus, in legione Rom. mili-
tasse Neros, Dacos, Belgas, Batanos: cū alioquin auxi-
liarcs tantū fuissent, nō legionarij. sed et qui ciues Rom.
essent, flagris subijci ex delicto nō poterāt. hinc in Actis
Apost. προσελθὼν δ' ὁ χιλιάρχος ἐπ' αὐτῶ, λέγει
μοι ἐσὶ σύ ῥωμαῖος εἶ, ὁ δ' ἐφη, ναί, ἀπὸ κρήνης τε ὁ χι-
λιάρχος

In. l. j. C. de
viucap. trial.

ἀρχὴ ἐγὼ πολλοῦ κεφαλῆ τὴν πολιτείαν ταύ-
 την ἐκτησαίμην, ὁ δὲ πᾶν ἔφη, ἐγὼ δὲ ἔγιννα
 μαί, ἐνθάδε οὐκ ἄπεισαν ἀπὸ αὐτοῦ, οἱ μέλλοιτες
 αὐτοῦ ἀντίστασιν καὶ ὁ χιλιάρχος δὲ ἐφοβήθη, ἐπι-
 γυνοῦς ὅτι ξωμαῖος ἐστὶ, καὶ ὅτι ἦν αὐτοῦ δειδώς.
 hoc est, accedens tribunus dixit illi: dic mihi, num tu Ro-
 manus es: et ille dixit: etiā. respōditque tribunus: ego mul-
 ta summa ciuitatē hāc cōsequutus sum. et Paulus dixit: at
 ego etiā natus sum. protinus ergo discesserunt ab eo, qui
 cū torturi erāt. tribunus quoque timuit, postquā rescivit
 qd' Romanus esset, & quod uinxisset eum. Erat et aliud
 ciuibus Romanis propriū, quod uidelicet in potestate fi-
 lios habebāt: si modo ciuem Roma. uxore habuissent: cū
 alijs enim matrimoniū nō erat, quod etiā sequenti capite
 ostensurus sum. ceterū ut tandē capiti huic sinē impo-
 nam, potuerūt & ex superscripta Antonini constitutio
 ne, alia oriri cōmoda: quae nos quamplurimis negotijs oc-
 cupati, colligere ex autoribus nequaquam potuimus, sed
 nec indecorum Varro putauit, spicilegio perfectō spicā
 relinquere, sicut nec uindemiatori racemum.

Quemadmodum intelligendum sit, Francigenas
 in potestate filios non habere: item num subditi
 fuerint Roma. imperio. CAP. XXII.

Scribit iuris autor Caius, in potestate non
 stra filios esse, quos ex iustis nuptijs pro-
 creamus: quod ius proprium ciuium Roma-
 norum est. Id quomodo intelligendum
 sit, non omnibus constat: tamen si satis repertum id

1. uel. de his
 q. furt. sui. i.
 lli. de p. po.
 s. fina.

A 4 apud

apud auctores facile sit. Nā cum id ius ad ciues Romanos tantum pertineat, sequitur ut qui iura ciuitatis nō haberit, minime filios in potestate habeat: sed potius huiusmodi liberi uentrem sequantur hoc magni momenti fuerat, priusquam diuus Antoninus statuisset, in orbe Romano qui essent, ciues fore Romanos, quamuis enim Romanis armis domitæ essent nationes, parerentq; prouinciar: nō tamen in eis filij patrie potestati suberāt, nisi si qui parentes ius ciuitatis impetrassent. hinc quandoq; legimus ius Quiritium feminis fuisse impartitum: quod non alia causa fiebat, quam ut ex eorum connubio nati, in patrum potestate essent haberenturq; Romani ciues. ostendit id in Topica Ciceronis Boëtius, quin & ipse Cicero, Si mulier, inquit, cum fuisset nupta cum eo, cū quo connubium non esset, nūcium remisit: quoniam qui nati sunt, patrem non sequuntur, pro liberis manere nihil oportet, uera igitur sensit Accursius, qui Francigenas non habere filios in potestate tradidit, quod hi ciuitatis iura nunquam habuerint. non me latet, quantum nugarum hoc in articulo recentiores quidā infarserint: quas omitto, ne chartæ dispēdium feram. historie ueritas ita se habet, Gallos omnes Romanis principibus paruissē, et ius ciuitatis adeptos. quin Orosius, Eutropius, Eusebius: siue quisquis ille fuit, qui additamenta *τοῖς Ῥωμαῖοις* scripsit, ostendūt Roman prius ab imperio Romano desciuissē, nimirū à Gothis captam, quam Gallias ipsas. Igitur Franci Scythica prius, mox Germanica natio, Maximiano Diocletiano q; imp. Rheno traiecto, in Neruijs & Treueris cōfederunt: cum id ab ipsis Imperatoribus impetrassent:

ut in quodā panegyrico (nisi fallor) Mamertinus refert.
De quibus intellexisse Aufonium crediderim in mosella.

Arua'q; Sauromatum quondam metata colonis.

Hic & Salij dicti sunt, ut Amianus Mar. lib. xvi. scribit
& eorum lex Salica: unde & Sidonius Salius pede, falce
Gelonus, accidit deinde ut direpta à Gothis urbe, legio
nes Romanæ, quæ Rheno impositæ arcendis Barbaris
erāt, cū ipsis hostibus, qui maxima multitudine aucti, flu-
mē trāsire conabātur, cōuenerint: ut quas Romani, tunc
retinebāt urbes, eas sibi haberēt, reliqua Gallia ipsis ac-
cederet, quāobrē propulsatis populariter Gallis, Franci
eorū sedes tenuere, ut scribit Procopius: & Hinc Frācia
dicta horū rex Theudibertus, cū in Italiā numerofo cū
exercitu uenisset, et Iustimiani duces, Gothosq; simul pro-
fligasset, minimē propositi tenax, retrocessit in Galliam:
quod interpretatus est Iustianus, tanquā metu suorum
ducum fugisset: unde se Francicū appellauit. quo titulo
uti nimis superbo indignatus Theudibertus, decreuerat
cum exercitu in Thraciam penetrare, & Byzantio bella
indicere: sed id notū fato propea morscius frustrata est
ut Agathius scripsit. Igitur Galli ipsi, item Franci, qui
Treuorum, Neruorumq; loca tenuerūt, Imperio Rom.
paruere. At alij, qui tādē traiecto tota gēte Rheno Frā-
cie nomina dedere Romanorum hostes, suis solum regi-
bus cernices summiserunt, nisi quandoq; Episcopum ne-
gantem in Gallia dominatos Romanos, qui si uel Hilariū
suam legisset, huiusmodi deliramenta effutire non fuisset
ausus. sed uerum est, quod cum Romæ essem, saxeo illi
pasquillo affixum deprendi.

A 5 Tandem

Tandem maxime Pontifex galarum
 Pasquillo hoc tribuas tuo roganti.
 Si sensu sine sum, rude atque marmor,
 Complures quoq; episcopos creari.
 Ipso me mage saxcos uideamus.

Annotati duo errores in decretis Pontificū, ab
 ipsis autoribus commisi, ex Græca lingua in-
 peritia

CAP. XXIII.

Ibet duos summorum uirorū errores quo-
 rum scripta pro lege recepta sunt, cōsuta
 re: atq; id citra uerborū ambitum, cum ue-
 ritas ipsa huiusmodi non egeat adminiculis
 nos que quamplurimum à multiloquio abhorreamus. In
 ueterum patrum decretis, relatum est Alexandri Pontifi-
 cis huius nominis secundi, quoddam responsum, quo di-
 citur duorum fratrum uxores ianitrices appellari, quasi
 eandem ianuam tenentes, uel per eandem ianuam intran-
 tes. quam sententiā, quisquis sūt Isidorus omnino malus
 Latinitatis autor, us etymologijs illis suis uisus est sequi
 sed dii boni, quāru euidenti errore: tantum refert incidit
 se in corruptos à librarijs codices. Modeste uerba sunt
 in titulo de gradibus affinitatis, ita legenda: Viri frater
 leuir est. apud Græcos δ'αὐτῶν appellatur, ut est apud Ho-
 merum relatum: sic enim Helena ad Hecτόρῃ dicit, δ'αὐτῶν
 ἐμοῖς κινῶς uir, soror glos dicitur, apud græcos γάλας
 duorum fratrum uxores ἀνερῶν dicuntur apud Græ-
 cos, quod idē Homerus uno uersu significat, δ'αὐτῶν, ἢ
 γάλας ἢ ἀνερῶν ἢ ἑπὶ πηλώ. Cū igitur magis pro
 bi

XXXV. q. v. c.
 qd̄ autem.

I. non facile
 ff. de grad.

bi illi patres quàm docti apud Modestiniū legissent, duorum fratrum uxores inateres dici, Græcam dictionem quæ in eorū codice Latinis notis scripta fuerat, Latinam existimarunt, & corruptè scriptam: unde non inateres, sed ianitrices legendum crediderunt. quorum error ex carmine illo Homeri deprenditur. ἰδω. quod inter legendum à nobis reperiunt, Iurisperito restituumus. nemo enim unquam audebit profiteri, se apud idoneos autores ianitrices eo significatu offēdisse: nisi is planè execors sit & omnium indoctissimus. sunt qui has *συνύμαδες* uocant: sane duarum sororum uiri aëlij, *αἰδω* nuncupantur. Alius est Isidori error, XX I. distin. quo in loco ex eius auctoritate refert gratianus, Metropolitanos dici à mensura ciuitatum, quod falsum est: cum *μετρηπόλις* Græcè dicta sit, quasi matris ciuitas, quâobrem per *ἡτρε* scribitur: cum si uera esset Isidori sententia, *μετρηπόλις* per *ἰδω* dicendum foret. Suidas metropoles dici tradidit eas urbes unde colonie deductæ sunt: quoniam hæ quasi coloniaram matres sunt. meminit & in hunc sensum Thucydides.

Quid significet *lis* & controuersia, item iudicium: & Isidori error in. c. forus, de uerbo. signifi.

CAP. XXIII.

 Estatū est uarijs opinionibus inter nostros l. j. ff. de test. Doctores, quò *lis*, & controuersia accipi l. causas. C. de transact. & crebrior sententia uidetur esse, ut cō- de transact. trouersia de re extra iudiciū acta dicamus: tunc uerò tunc dici, cū in iudicio facta est cōtestatio. Sunt q
aliter

aliter opinentur, respondeamq; contrarijs argumentis: ut nihil est in iure, quod altercando nõ inuoluitur. Ipse proprietatē sermonis ex antiquis scriptoribus accipiens dā duco: inter quos Cornelius Fronto in opere, cui titulum fecit, de nominū, uerborumq; differētijs: Lis, inquit, nascitur: controuersia pertinacia efficit: & litigant homines. res in cōtrouersia deducitur: ita cōtrouersia paratis est, lis summa. ex quibus uerbis cōstat, propriè quoq; litem dici antequā contestatio fiat: controuersia uerò potius post iudiciū acceptū, quæ sententia ex Digestis ipsis plerumq; probatur: licet Iustinianus & Roma. Pontifices in decretalibus uocis proprietatem non obseruēt. Ceterum & dubitatū est, quomodo intelligatur iudiciū: & aiunt post litē cōtestatam solum esse iudiciū. quam sententiam Isidori autoritate confirmant: qui forus, inquit est exercendarū litiū locus, à fundo dictus, siue à Phoro-neo rege, qui primus Græcis leges dedit. constat autē forus causa, lege, et iudicio, causa à casu quo uenit, dicitur: est enim materia & origo negocij nondū discussionis examine patefacta: quæ dum proponitur, causa est: dū discutitur: iudiciū: dū finitur, iustitia. uocatur autē iudiciū, quasi iuris status. uerba hæc Isidori quam inepta, quā falsa sint. nemo arbitrator doctus ignorat. & in primis ubinam gentiū reperitur forus masculino genere, hoc in significatu nemo enim ex antiquis hoc dixit: nec dubito, si Papiasianus, ut alij iurisconsulti ita dici audirēt, quin barbarā uocē deridiculo haberēt, dispuerentq; sed & etymus ipse nihilo melior: fari primam producit. forū corripit. A Phoro-neo uerò dictū qui credam?

cum

Extra in rubri. de iudi.

cum Phoroneus Argiui regis nomen, id apud suos Argi
 uos nō obtinuerit, ut de suo nomine forum dicerent, ipsi
 enim ἄγορᾶν, δίκας ἡγορᾶν, πάλαι ἡγορᾶν dicunt, nō forū:
 quin φόρος apud ueteres Græcos cum tributū signifi-
 cecit, tum & alia nihil ad forum facientia. ut nō parum mi-
 rer, Philelphū, alioqui uirū eruditissimū, maluisse Isidori
 ineptias quadā oratione sequi, quā grauissimū autorē
 M. Varronē: qui lib. 1. de lin. Latina. forū dictam à stren-
 do ait, quōd in eum locū litigantes cōtrouersias deferāt,
 sicuti negociatores res quas uēdere cupiūt. Sed & quod
 subsequitur, dum discutitur causa, dici iudiciū, aut aliter
 intelligendū est q̄ uulgō fit, aut non satis rectē opinor di-
 ctum. quippe iudiciū etiam dici ante litē contestatā ostē-
 di Iuriconsultus: qui ubi ceceptum est iudiciū, ibi & si-
 niri debere ait. quæ uerba Barto. & alij omnes interpre-
 tantur, ut sit ceceptū à solius citationis transmissione. Igitur
 existimo Isidorū nō à uocabuli significationem respec-
 xisse, sed ad res ipsas, quis enim admittat, causam ubi dis-
 cussa est, dici iustitiam? id certē non conuenit definitio-
 ni: nam & propriē negociū discussum dicitur causa, ut
 Bartolus & ceteri tradiderūt: cum tamen Isidori uerba
 non satis id admittant. arbitror itaq; hanc fuisse eius sen-
 tentiam, ut causa esset uerbum generale, quod compren-
 dat principium negocij cum proponitur, & cū quis deli-
 berat, & proponit ut litigat: ubi autem ea discutitur, est
 iudiciū. quod accipiendum est, nō solum cum ipsum factū
 etiam discutitur, sed etiā tractatur quæ preparatoria dis-
 cimus ipsius discussōnis. at ubi iudicatū fuerit, dicitur factū
 ita iustitia: quia tum ius suum unicuiq; est redditum. nam
 & si

c. gratū de
offi. deleg.
Iu. l. j. de in-
ris. om. iud.

Et si iudicium à iurisdictione dicitur, id constat, antè liti-
tis contestationem, iurisdictionem dici coeptam. Illud non
omiserim, non minus quàm Isidorum falli eos, qui iurisi-
dictionem non à dicendo iure, sed à ditto, hoc est domi-
nio iuris appellatā perquam ridiculè tradiderunt. Et hæc
quidem satis.

Quid sit pecunia erania, non herosa apud Iurisa.
consultum tit. de solu. CAP. XXV.

l. creditor.
ff. de sol.

Serbidiij Scæuole uerba hæc sunt, in titulo
de solutionibus: Creditor obligatam à debi-
tore pecuniam, ut alia die accepturus distu-
lit: mox pecunia, quia illa res publica: ut eba-
batur, quasi herosa iussu præfatis sublata est: respondi
detrimentum creditoris non esse. uilendum est quid si-
gnificet uox illa insolens herosa: Et ut mittam Accursij
ineptias, cū ad ueteres codices cōfugissem, deprædi Græ-
cam dictionem corruptam circumferri: nō igitur legen-
dum est herosa, ἑρῶσα, significat eranos Græce merce-
dem, tum etiam collationem pecunie uice cuiusdam tribu-
ti indistæ. ἀπό τῶ σωματίου, id est, à contribuendo, auto-
rem huius rei citant quidam Athenæum. Plinius secūlus
noctis ipsius mentionem facit, apud quem extat Traiani
epistola in hūc modū: Amasenos cōcessum est eranos ha-
bere, si tali collatione non ad turbas, nec ad illicitos cœ-
tus, sed ad sustinendam tenuiorum inopiā utūtur. ex his
igitur constat quid Iurisconsulti intellexerit. Meminit
ἑρῶσας Et Iulius Pollux libro octauo. κατ. λε.

Resti

Restituta Græca dictio, atq; declarata in l. uerbum. C. de infam. & cōsideratum Luca uerbum in euangelio. CAP. XXVI.

Imperatoris Gordiani constitutione cautū est, cum iudex causa non cognita accusatori dicit ἐσυκοφαντησας, non idcirco eum notari infamia. dubitarunt aliqui de uocis ipsius significatione: & sciendum est ad hoc trahi, ut significet calumniatus es. Usus est hac dictione Lucas in euangelio: *ἠὲ λέγε δ' ἡγορεῖσθε μὴ εἰτε συκοφαντῆσαι ἑαυτοὺς, καὶ ἀπεκρίθη τῷ ὁ Ἰουδαῖος Ἰσκαριώτης, neminem concutiat, neq; calumniemini, & contenti estote stipendijs uestris, deducitur id uerbum ab eo quod est fiscos maldere. scribit Festus, apud Athenienses dictos sycophatas: quoniam cum fisci essent in prætio, multa iudicabantur his qui eas auferrent: at qui aliquē accusaret huius criminis, sycophanta dictus, qui litem de re leuissima ordiretur. hinc coeptum est trahi ad calumniatores, & uiros nihili. meminit hoc significatu Aristoph. in Pluto. & Terentius, Plautus, & ceteri. quapropter ridicula est Accursij interpretatio, nescio quid ex Æsopi fabula asserentis. Græcè autem legēdum ἐσυκοφαντησας, non autem Latine sycophanta, iudicio sunt antiqui codices.*

l. verbū. C.
cxq. cau. i
fa. iroga.

Quid sit edictum perpetuum: & quedam ad Iulianum Iuriconsultum pertinentia.

CAP. XXVII.

Videa

i. j. C. de an.
& capit.
l. ij. ff. de sta
tu ho. l. edi.
ca. de eden.

Ideamus quid in iure civili sit perpetuum
edictū: cuius titulos atq; ordinē se imitari
Hermogenes ait: et Imperator, mutari, in
quit, et corrigi actionē cōuenit, prout edi
cti ppetui monet autoritas: mētio huius est & mille alijs
locis. & Sciēdū est, edicta pratorū annua fuisse, quæ ipsi
in albo proponebāt: ubi magistratu functi fuissent, alius
succedebat, qui noua edicta proponebat. sic ius uariē di
ci solitū: quod cum ambitiosis pratoribus malefaciendi
ansam præstaret lege à cornelio lata cautū est, ut prato
res ex edictis suis perpetuis ius dicerent: ut scribit Asco
nius Ciceronis interpres. Ceterū tēpore Hadriani prin
cipis: Saluius iulianus iuriseonsultus (patria Mediolanen
sis, ut ostendi Dion, & Aelius Spartianus, si apud eum
emendetur lectio) omnia pratorum edicta in unum colle
git, & sub congruis titulis posita interpretatus est. cœ
perunt que tum pratores congesta ab Iuliano edicta se
qui: non autem ipsi noua proponere, Eutropius, Didius,
inquit, Iulianus rempublicam inuasit, uir iure peritissis
mus, nepos Saluij Iuliani, qui sub Hadriano perpetuum
cōposuit edictum, tradit Spartianus, Seueram Imperato
rem in Didij Iuliani inuidiam inuisse, Saluij decreta abo
leri: quod non obtinuit, edictum uidelicet perpetuum in
dicans. In eius laudem id epigramma statuae quandoq; in
scriptum Græcè legi.

Τὸ τὸν ἰσχυρὸν νομικῶς φάσκει, εἴ ποτε ἰδύσασαι,
Ρῶμι & Βεροῖ, πάντα θεὸς δύνεταί.

Iulianum Beroë leges mirata docentem:

Romaq; dijs possunt omnia, dixit, agi.

Quid

Quid sit abdicatio, emendata quedam constitutio, declarataq; cum Græce uocis additamento.

CAP. XXVIII.

SVb titulo, qui est in Iustin. Codi. de patria potestate, huiusmodi constitutio diuulgata est: Abdicatio, quæ Græco more ad alienandos liberos usurpabatur, & ἄνωξις uocis dicebatur, Romanis legibus nõ cõprobatur. Quæ lex in impressis codicibus corrupta circũferebatur, nõ in Græca tantũ uoce, sed etiã in Latina; cũ alẽdos legeretur, pro eo quod est alienãdos. & ut omittam Odofredi interpretationem, quæ nullius est pretij, sciẽdum est abdicatiõẽ hoc modo fieri solitam: cũ filius patrẽ iniuria affecisset, aut minus audiẽs dicto fuisset, eũ pater ad iudices uocabat: & probata causa permittebatur abdicatio. causæ autem ipsæ minimẽ semper eadem erant, sed incertæ, & scilicet patrẽs arbitrio. hinc declamationum frequens materia: genere & familia indignos abdicari lex concesserat. causas huiusmodi fuisse Lucianus in abdicato tradit: si filius noctu foris cubuisset, si comessaretur, si tenones pulsasset, si libidinibus incumberet. addit Fabius Quintilia. in declamationibus, eum quoque qui uoluntati paternæ repugnasset, abdicari potuisse. eum autem qui abdicatus fuerat, pater educare non tenebatur: imò omnium egenum uestibus spoliatum dimittebat: defuncto patri in hæreditatem nõ succedebat. idem alibi tradit, sine narratione culpæ patribus permissum non esse, ut filios abdicent: nullam autem certam esse abdicatiõis causam, sed & idẽ ostendit. eos qui à parentibus abdicatos recipiebant, le-

I. abdicatio.
C. de pa. po.

D. And. Alc. Dissunçtio. B se rei

se reipublica reos fieri, apud Lucianum dubitatur, num pater filium, quem semel abdicauerit, receperit q; deinde in potestatem possit rursus ex noua causa abdicare, celebratur à Valerio Maximo Casetus eques Romanus qui Casari iubenti, ut quendam filiorum abdicaret, respondit: celerius mihi Casar omnes filios eripies, quã ex his ego unum nota pellam mea abdicari autem ad tempus potuisse uidetur credidisse Seneca libro controuersiarum. Tertio apud quem quamplurima abdicatorum exempla leguntur. Illud nõ omiserim, superuacuum fuisse exheredationum causas ab Iustiniانو nominatim scribi, si lex abdicacionis non fuisset arrogata.

Quid sit edere, ex Labconis sententia declaratum: nec omnino recte restitutum fuisse eius locum à Politiano in Miscellaneis, atque quid sint aduersaria. CAP. XXIX.

In l. j. §. eum
quoq. ff. de
eden.

In lege prima, in digestis, titulo de edendo, eum quoque edere (inquit Ulpianus) Labeo ait, qui aduersarium suum ad alium producit & demonstrat quid dicturus est, uel ita dicendo quo uti uelit, & c. neminem puto latet in miscellaneis suis Angelum Politianũ ostendisse, non alium, sed album: item non dicturus, sed dictaturus, in Pãdeckis Florentinis legi. ceterum nec tamen omnino istud nos probamus, quandoquidem uix est, ut aliquem sensum elicias qui non de uerbis extorqueatur. noster codex, ut in aliquibus inemendatior est, ita quedam uerba habet, unde scriptura ueritatem possimus coniectari.

Legen

Legendum itaque hoc modo est: cum quoque edere Labeo ait, qui aduersaria sua ad album producit, ut demonstret quid dictaturus est, uel id dicendo quo uri uelit. Sciendum enim est, Latine aduersaria dici tabulas rationum tu multuariè confectas: quæ idcirco conscribuntur, ne res memoria excidant. uulgo dicimus notas, uel quinternetos. solent enim mercatores rationes suas chartulis quibusdam summam inscribere, quas & inducunt & circumscribunt, deinde diligentius æstimato calculo in libros rationum referunt. Igitur cum edere Labeo existimauit, qui ad album prætoris aduersaria producat, & demonstret rationes illas summam, & per notas in eis descriptas, quemadmodum in calendarijs seu libris rationum, sit extensurus: etiam si non omnem rationem, quæ in aduersarijs annotata est, uelit in calendarium referre, sed aliquam partem tantum: & hoc modo clarissimus est Iurisconsulti sententia. de aduersarijs Cicero in oratione pro Roscio mentionem facit: usque ad eam te diligis, & magnificè circumspicis, ut pecuniã non ex tuis tabulis, sed ex aduersarijs petas? suum codicem testis loco recitare arrogãtia est: suarum præscriptionum & liturarum aduersaria proferre, non ne amentia est? Quin & idem rursus: quid est quod negligenter scribamus aduersaria? quid est quod diligenter conficiamus tabulas? qua de causa? quia illa sunt menstrua, illæ æternæ, hæc delentur statim, hæc seruantur sanctæ: hæc parui temporis memoriã, illæ perpetuæ existimationis fidem & religionem amplectuntur: hæc sunt coniecta, illæ in ordinem confectæ, itaque aduersaria in iudicium protulit.

B 2 nemo,

nemo, codicem protulit & cetera in hunc sensum. eius
 uocis meminit etiam Ann. Seneca. hęc censeo que Iuris
 consultus Græca uoce τὸς ὀπίσθεντες dixit in ti-
 tulo de bonorum possessione secun. tabu.

SECUNDI LIBRI FINIS.

Andreas

ANDREAE AL CIATI IURISCONSULTI DIS

punctionum, in iure Civili
Liber Tertius.

PROEMLIVM.

ICVT apud Græcos qui
comædi esse non poterat, tibi
sejse exercere solitos ves
teres tradunt: ita uerco ne
in nos aliq; illud intorqueat
qui de suo ingenio tanquam
ex pœnore quæquam pro
mere nequeat, aliena com
mēt etia corrigere interpre
tari que consueſſe. quanto enim melius, si magnum alis
quod opus aggressus, decumanum (ut ita dicam) librum
conſeciſſem: unde nomini meo gloriam, & inter poſteros
quoque ſamam comparare potuiſſem. uerum quid huic
ueriora ueris obijcienti reſpondeam? conſitentem certè
reum habebit, dum id ſciat, non me iudicio. ſed neceſſitas
te deceptum. nec enim nos latebat, ſi forte Triphon alis
quis emendata digeſtorum uolumina edidiſſet, fore ut no
ſtri labores ſordeſcerent. Id autem faciè euenturum non
ſolum præuidere potui, ſed etiam ſpectare debui. & uis
nam hoc iadiu accidiſſet. ne bonæ illæ horæ, quas huic
negocio impendi omnino temerè conſumptæ uiderentur.
grauioribus etenim fortæſſe ſtudijs eas tribuiſſem: quam

B 3 uis

uis necessariam & id opus, publicè q; utile futurum arbitrer, quòd multa hìc quoque declarantur, quæ haud de triuo sumpta quisquàm dixerit, sed & qui sic nos improba uerint, uelim felicioribus auspicijs oneri huic incumbat, in quo nos succubuimus: ea q; prosequantur, quæ nobis assequi minimè licuit: tum enim cognoscent despicatui omnino nò habendum hunc librum, qui eruditissimorum uirorum exemplo sit consecutus, præsertim q; ueterum Iurisconsultorum, quos me imitari nequaquàm debet quid, enim aliud Claudij Saturnini notæ in Scæuolam indicant, quàm mihi eadem ratione à nostrorum Doctorum traditionibus recedere licitum eos q; redarguere, dùm id iure agere me credam? uerum & quis insurandùm calūniæ à scriptore expetat? multi enim maximi q; interpretes, uitio librariorū corruptis codicibus in sceleratissimos errores prolapsi dicuntur: quòd nisi ita esset, haudquaquàm opus fuit Iustiniani lege prohiberi, ne ius ciuile per notas traderetur. execratus est eos Hieronymus librarios, qui quæ de suis scriptis exciperet, exëplaribus cõferre negligebat, diligenter q; nò emendarèt, quòd si à tanto uiro in historia est factum, quid nos in iure agamus? ubi tanto cautius agendum est, quanto maiore cū noxa delinquitur. non me præterit, ineptum & ἀόνομαστον fore, si quisquàm id etià uelit, ut prorsus in scribèdo nò erretur, hoc tamè diligenter curadum esset, ut in his tantum quæ modici momèti foret, peccaretur, quoniã cū impressoria hæc ars eiusmodi sit, ut quod malè uno in loco est positum, per oēs exëplariū quoq; traduces inuertatur, late uagatur malum, nimio q; plures decipit. Ipse q; quacum in me fuit, insigniora in iure primū errata

rata

rata corrigere adortus sum, quædã uetera nũc ab alijs nõ explicata interpollabo, cũq; deinde sensum uerbis affrã q; cõuenire magis uidebitur. qd' idcirco libetius à me ter tio hoc libro fit ut uertẽdo stylo nimũ lassus lector, haq; beat et quo interim qescat, et fastidius quo se recreet.

Quæ sint centesimæ usuræ, quid calendariũ, quid semissales, defensa Hermolai Socini q; sententia: Et restituta sibi ipsi lex Septimia, de pollicitationibus.

C A P.

I.

Centesimis calẽdis dari utiliter stipulantur, inquit Paulus: quoniam præsens obligatio est, in diẽ autẽ dilata solutio. uideãũ est unde hic modus loquẽdi defluerit: Et scire

l. centesimis;
ff. de uerbo,
obliga.

debemus, ueteres solitos scenerari nõ in annos, sed in menses: quod ostenditur ex uulgato Pauli respõso: Lecta, inquit, in auditorio Aemilij Papi. est cautio huiusmodi. L. Titius scripsi me accepisse à P. Mænio x v. mutua numerata mihi de domo sua, et hæc x v. pba recte dari stipulatus est P. Mænius: spopõdi ego L. Titius, cõueni' q; inter nos, ut P. Mænio ex summa supradicta menstruos refundere debeat denarios trecentos, et c. nã et Aeschynes in oratione aduersus Cresiphontem in Demosthenẽ inuebitur: qui in singulas minas scenoris nomine menstruas drachmas exigeret Aristophanes quoque qv̄ νεφέλαις Strepsidem senem inducit, qui aliquã sibi optat moantatricem Thessalam, quæ carminibus lune exortum disse rat: sic enim futurum, ut creditoribus suis usuras nõ reddat: cũ argentarij in nouilunia usuras exigant, et ex neo cuius scenus crescat: *νιομνωας* autem nostris calendis

non ab similes nemo ignorat. Igitur cum calendis scenora
 exigi solitū fuerit: centesima usurae dictae sunt, ex quibus
 duodecim pro cētenario recepimus: idcirco sic nuncupa
 te, quod cētesimo quoque mēse sortē sequent. cuius rei ar
 gumentum praestit sidon. Apol. sub finem tertij libri ad
 Turnum: qui cauta, inquit, sceneratori est cētesima: quae
 per bilustre perducta tēpus, modū sortis ad duplū addu
 xit: nā octo annis quae centū fuerāt sunt ducēta. lustrum
 enim hic pro quatuor annis accipitur: quod ex Dionisij
 quoque Alicarn. uerbis cōuincitur, et Suidae. Idcirco apud
 aliquos quinquēniū cōprehēdit: quoniā post quatuor an
 nos expletos statim erat lustrū, ut ad principiū quinti an
 ni respiciendū sit, non ad finē. idē enim est lustrum, quod
 Olympias Ouidio, Martiali, Ausonio, Seruio Gram. ex
 superscripta ergo ratione, etiā stipulationes cōcipiebantur
 in calēdas: quapropter Paulus dixit, cētesimis calē
 dis dare spōdes: ex hac etiā cōsuetudine deductū puto, ut
 calēdaria libros rationū dicamus, nā ut animaduerti, so
 let Iuriscōsultus ea dictione uti, cū sceneratorum ratio
 nes describit. ceterū cētesimis usuris, duodecim in cēte
 nariū accipi, sicut semisibus sex trientibus quatuor, Her
 molaus ex L. Columellae auctoritate docuit: quam senten
 tiā Socinus latissimo tractatu defendit: ostēditque nostros
 Doctores hac in re ex δ'ισμείτρως, quod aiunt, errasse.
 eadem sententia in titulo de pollicitationibus comproba
 tur. Septitia certamen patriae suae pollicēdo sub hac cōdi
 tione pollicita est, uti fors apud eam remaneret. et ipsa
 usuras semissales ad praemia certatiū resoluat, in hac uer
 ba: φιλοτιμῶς κελάρῳ ἀνῶντε τὴ τροπαιουῖον ἀπὸ μνη
 ρία

Soci. i. l. iij.
 §. fi. ff. ad. l.
 Falcid. l. Se
 ptitia, p. pol
 licit.

ριαδ'ωρ τριῶν ἤν τῷ κεφαλαῖῳ, αὐτὴ κατέχουσα ἀργύ-
 ριον ὡς ἀσφαλιζομένη πρὸς τῆς δεκαπρωταῖς ἀξιο-
 χείως ὡς τῷ τέλει ἤν ἐξ ἑβδος τριῶν μυριάδ'ωρ τέκοι
 ἀγανοδοτῶντος ἐν πεκαλιζομένη τῷ ἀνοδ'ός μδ. ἐπαῦ-
 λης δ'ε ἤν ἐξ ἑμῶ γνηθισομένων τέκων. χωρήσει δ'ε
 ὁ τόκος εἰς τὰ ἄλλα ἤν θυμυλικῶν, καθ' ὡς ἐφ' ἑκάστῃ
 ἀθλίματ' ἢ βυλὴ ὀρίση. Ex liberalitate mea qua-
 driennale certamen dedico triginta milliū sortis, ut pecu-
 nia penes me retēta, idonea apud Decēprimosecaucam me
 soluturam, quae solent praestari x x x. millium usuras, desi-
 gnatore & praefecto ipsi certamini marito meo, dein-
 cept' q; filijs, qui ex me gignētur cedet' q; id in saenoris in
 Thymelicorū praemia, sicut unoquoq; in certamine Sena-
 tus decernet, Volui Graeca ipsa apponere, ut absq; exem-
 plo nos à vulgata lectione recessisse nemo calūniatur. Igi-
 tur si mulier haec mauult semisses usuras praestare, quam
 ipsam sortē, non ne expressim iudicatur, has nō esse quin-
 quaginta in centenariū, sed sext' alioquin mulieris huius
 insaniam elleboro purgare opus fuisset. uerū & Her-
 molai sententiā Budaeus in libro de asse, Demosthenis Plu-
 nijq; autoritate cōprobat: ut minime dubitē, quin uerios
 ra ueris recesserat. Idē & alio argumēto me annotasse me-
 mini, cū antiqua eulogia interpretarer, extat mediolani
 Plinij Caeilij monumentū, quo inter caetera inscribitur,
 eum in nominibus libertorū suorum collocasse cēties &
 decies octies millia nūmūm: hoc est sestertia cxviii. itē
 rursus nummorum sexagies sexies centenorum, hoc est
 sestertia sex, et nummos d c. cuius summae incrementum

centū & quinquaginta sex esse ait: nā si per semisses usu-
 ras incrementū cōputetur, ex suprascripta summa centū
 & quinquaginta sex denarios in mēses, lucrificari cōsta-
 bit mēstruas enim usuras fuisse, suaprā diximus, pēdiq; eas
 denariorum quāritate eodē loco luris cōsultus ostēdit. at
 Plinium solitū semisibus pucunias locare, ipse est autor,
 x. i. li. ad Caniniā. in Papin. quoq; respōso, titulo depōsi-
 ti, cuius supiore quodā capite memini, L. Titius pmittit
 χρυσήσας τόκου ἐκείνης μῆρας ἐκείνης μὲν ὀβολὸς ἑκατόν
 τρισσάκας, prāstare usurā singulis mēsisibus p. unaquaq;
 mina obolos 1111. cū enim sex oboli drachmā cōstituit,
 & cētū drachmā minā: sequitur beses usuras prāstari,
 hoc est octo in cētenario. atqui si Accursij et aliorū uera
 esset opinio, octoginta pro cētenario extorquerētur. nō
 igitur dubito nos ueriora dicere, cū Iustinianus sanxerit
 negociatores besibus faenerari posse, & nō ultrā. ex re-
 spōso autē hoc Pap. colligitur hoc esse octo in unaquaq;
 centū. paulō diffusius hęc explicari: quoniā adhuc ex re-
 cētioribus suere qdā, qui Accursiū etiā impresis tracta-
 tibus defenderēt: sed (dij boni) tam ineptē, ut nihil peius.

Declarata lex, lecta. ff. si certum peta. et quid si
 gnificet decies sextertium. CAP. II.

1. lecta. ff. si
 certū peta.

Osteaquam in usurarum tractatū incidit
 mus, licet ulgatam illā Pauli legem inter-
 pretari titulo de rebus creditis, Lecta, in-
 quit, est in auditorio Acmil. Papin. prāse-
 prero. cautio huiusmodi. L. Titius scripsi me accepisse à
 P. Mevio quindecim mutua numerata mihi de domo sua
 & hęc x v. proba recte dari calendis futuris stipulatus
 est

est P. Mæuius: sponendi ego L. Tit. si ea die suprascripta summa P. Mæuius data, soluta nõ erit, tũc eo amplius quo post solua pœna nomine in dies xxv. denarios cœtenos: denarios singulos dari stipulatus est P. Mæuius, sponõdi L. Tit. conuenitq; inter nos, ut P. Mæuius ex summa suprascripta mensruos refundere debeam denarios trecentos ei, herediue eius, &c. Huius quãtitatis rationẽ Paulus Castr. dum cõmentarijs suis inire uult, mirum est quantũ a recto tramite recedat: & memini cũ tyro essem, Paulum Picum præceptorẽ nostrũ, uirũ alioqui maximi nominis, integræ lectionis tẽpus transegisse, dum calculum hũc ducit: nihiloq; doctiores hac in re scholasticos ab eo recessisse, quã aducnerant. hoc igitur primò sciendũ est, sestertios & nũmos idem fuisse, denariumq; quatuor nũmos ualuisse, seu mauius quatuor sestertios: at mille nummos, sestertiũ unum neutri generis estimari. ostendit id Budæus Parisiensis, uir clarissimus, in lib. quem de asse et eius partibus scripsit: nec in hoc aliqua est controuersia, caterũ in eo tota lis uersatur an idẽ promitto x v. sestertia, uel promitto quindecies sestertiũ. Budæus lõgè hæc differre existimauit: quoniã, quindecies sestertiũ, quindecies cœtena millia sestertiũ nũmũ significat, hoc est sestertia neutro genere mille & quingenta: ostẽdit q; id pluribus argumentis, in cuius nos quoq; sententiã rectã contendimus: quoniam consuetudinẽ hanc loquendi aperitissimè demonstrat grauissimus autor Titus Liuius. Is belli Punici lib. iiii. itã frẽ ad uerbum scripsit. Cum deessent nauæ. Cõsules ex Senatuscõsulto edixerũt, ut qui Lucio Aemilio, et Caio Flamini cõsoribus, millibus aris quinquaginta

quaginta ipse, aut pater eius census fuisset usque ad censum millia, aut cui postea tanta essent facta, nautam unum cum sex mensium stipendio daret: qui supra centum millia usque ad CCC. millia, treis nautas cum stipendio annuo: qui supra CCC. millia usque ad decies aris, quinque nautas: qui supra decies, septem. ecce enim quemadmodum clare demonstratur, decies aris significare decies centena millia aris. Igitur in hoc responso, siue legamus quindecim mutua, siue quindecim millia mutua, idem est: quoniam xv. millia nuncium intelligemus: quae summa reddit denarios 111 M. DCCCL. Igitur priore pacto actum fuit, ut singulis xxv. diebus in centenos denarios singuli pro faenore redderentur: quamobrem ex summa superscripta soluendi erant denarii xxxv 111, estque admodum graue id faenus, quippe quod centesimam etiam duabus uncis excedat, reformata ergo pactione, ut omnino CCC. denarii menstrui soluerentur (qua ratione fors annua die fuisset restituta) quaeritur quid de usuris? subieceram hoc loco ad ipsum Budaeum epistolam, quam quia nimium prolixa, et ad institutum opus parum pertinens erat, summonendam hac editione duxi, et inter epistolarum mearum regesta seruandam.

Quae fuerit lex Papia, ex autoribus relatum: Isidorique in canonicis decretis lapsus.

CAP. III.

distin. iiii. c.
quaedam.

Vadem, inquit Isidorus. 111. distin. leges dicuntur ab his, qui eas condiderunt, ut consulares, Tribunitiae, Iuliae, Corneliae. nam sub Octauiano Caesare suscepti consules Papius et Pompeius legem tulerunt, quae a nominibus eorum

eorum appellatur *Papia & Pompeia*, cōtinens patrum
 pramia pro suscipiendis liberis, quantum hoc loco dece
 ptus sit *Isidorus*, ex hoc probatur, quod non duo cōsules
 legem hanc tulerunt, sed ab *Augusto* lata est, appella
 tur que *lex Papia Poppæa*. ea continebat, ut si uir &
 uxor filios non haberent, quod alter alteri reliquisset, de
 cima parte fisco adiudicaretur. sublatâque est *Honorij*
 & *Arcadij* Imp. constitutione, quæ adhuc sub titulo de
 infirmendis pœnis cœlibatus legitur, ut mirum sit, eum
 qui in ius canonicum scholia illa composuit, eius legis
 sententiâ ignorasse, quæ uulgarissimo in libro repertus
 facillima foret. ad hanc pœnam allusit *Iuuen. Sat. ix.*

l. fi. C. de im
 fir. pœnis
 cœlib.

Iura parentis habes, propter me scriberis hæres,

Legatum omne capis.

Si enim filios non gignebant, decima parte legati multa
 bantur. ut & non parum admiratus sum, quid super illis
 carminibus alij sentiant: quando quidē totus illi poëtae lo
 cus ex hoc capite declarari potest. si illud addiderimus,
 quæ ex lege *Papia Poppæa* portio legatario uel heredi
 auferebatur, ead. eâ dici: de quo etiam infra dicitur cap.
 vi. *Tacitus lib. hist. 111.* Relatū est, inquit, de moderâda
Papia Poppæa, quâ senior *Augustus* post *Iulias* rogatio
 nes, incitandî cœlibū pœnis, & augēdo arario sanxerat:
 nec ideo cōiugia & educatione liberorū frequentabātur
 præualida orbitate. hinc apud *Ausonium*, Iuriseonsulto
 qui uxorē duxerat, sed adulterâ, dicitur placuisse legē *Pa
 piam*: quoniam ea cœlibes prosequeretur. uerūm displi
 cuisse *Iuliam*, quod eius quodam capite, mariti crimine le
 nocinij plecteretur, qui adulteras uxores in matrimonio
 retine

retinebant. Eandem hanc Papiam esse arbitror, quae apud Suetonium dicitur de maritalibus ordinibus: Hanc, inquit, cum aliquanto seuerius, quam ceteras emendasset, praeterea multu recusantiu ferre non potuit, nisi adempta demum, leuitate ue parte poenarum, & uacatione triennis data, auctisq; praemijs. sic quoq; abolitione eius publico spectaculo pertinaciter postulante equite, accitos Germanici liberos, receptosq; partim apud se, partim in partiu gremiu ostendit: manu uultuq; significans, ne grauareretur imitari iuuenis exempli: cumq; etiam immaturitate sponsaru, & matrimonioru crebra mutatione uim legis eludi sentiret, tempus sponsas habendi coartauit, diuortijs modum imposuit. ex his colligere possumus. emendata fuisse hanc legem a diuo Augusto: cum prius eam Papius Poppaeus tulisset: quare etiam simpliciter ab autoribus Iulia appellatur. Iuuen. Nam placet Ursidio lex Iulia. non enim ibi intelligenda est ea, quae in adulteros seuit: quod alij existimauerunt. eiusdem legis aliquo capite etiam cauebatur, ne maiores quinquagenarijs, uel sexagenarijs nuptias contraherent: quod caput a Tiberio legi additum Claudius antiquauit, ut idem Tranquil. scribit: nos certe Iustimiani lege id factum dependimus, titulo de nuptijs

I. sancimus.
C. de nup.

De ordine dignitatu quamplurima: & decipi pluribus capitibus Doctores nostros in l. prima. ff. de offic. eius cui mand. est iuris d. CAP. IIII.

I. j. de offic.
eius cui.

Um de ordinibus dignitatum tractatur, solent nostri Doctores ita rem explicare: ut hi quatuor sint: alios enim superillustres, ut patritij & senatores: alios illustres, ut consules,

sules, præfectus prætorio: alios spectabiles, quales præfectus urbis, prætor, proconsul, alij uerò sint clarissimi, sicut præsides prouinciarum. quam sententiam & in ipsa serie, & in exemplis nunquã probaui: nec enim usquam probatur in dignitatũ ordine superillustris esse: nec eadictio satis Latina est, cumq; præfecti spectabiles sint, ostendit Ausonius ab illustrium dignitate solum superæari: is in Mosella ita canit:

Quique suas rexere urbes, purumque tribunal,
Sanguine & innocuas illustrare secures,
Præfecturarum titulo tenuere secundo.

Quãuis me nõ lateat, aliter quoq; hũc locũ accipi posse: quim & Cassiodorus lib. epist. vi. dignissimos esse illustres tradi, tũ spectabiles: Spectabilitas, inquit, clara, et consistorio nostro dignissima inter illustres ingreditur, inter proceres aduocatur, & rursus: quando, inquit, hic uicinus est honor illustribus, dũ alter medius nõ habetur delectet te illos imitari, quos proximitate cõtingis. hinc est ut apud eum toto in opere nulla fiat superillustriũ mētio nec quicquã in Iustit. autēticis necessariò in hãc rē probatur: ut nõ immeritò aliqui etiã ex nostris, à cõmuni sententia discesserint. sed & qd' illi tradunt, ultimum dignitatis gradũ esse clarissimos oppido quã fallitur: posse illos enim subsequuntur perfectissimi, quãobrẽ Iustinianus cũ lib. cod. xi. de clarissimis dixisset subdit tractatum de perfectissimatus dignitate, ubi Imp. Cõstantinus, codicillis, inquit, perfectissimatus fruuntur, qui impetrauerunt, si abhorreant de conditione seruili, aut fisco, uel curiæ obnoxij non sunt, uel si pistores non fuerint, uel non

In authē. vt
ab illustr.

l. j. C. de per
sec. dig. lib.
xij.

in ali

in aliquo negotio constiterint nec sibi honorem uenali
 suffragio emerint, nec re alicuius administrauerint, & c
 ut non parū mirer, quonā modo maiorum nostrorū dili-
 gentiam constitutio hęc fecerit. ceterum & quod illi
 singulos magistratus sub aliquo harum dignitatū certo
 gradu collocāt, in eo quoq; falli demonstrabo: cum his di-
 gnitatum nominibus illustres uiros ad ipsa munera assu-
 mi appareat, nō autē a muneribus seu officijs ipsis digni-
 tatem accipi. Amianus Marcellin. qui res sub Constātio
 gestas descripsit, lib. xxi. de eo principe loquēs, nec sub
 eo, inquit, dux quisquā cū clarissimatu puectus est: erat
 enim, ut nos quoq; meminimus, perfectissimi. cōcedit idē
 & Castiodorus lib. v. i. dū duabus epistolis formā uera-
 borum tradit, quibus hęc dignitates a principibus solent
 conferri: ex eo enim noscere possumus, officiorū accessio-
 nes has nō fuisse. extat Ticini in fronte templi Ioannis in
 Burgo antiquū marmor, Græcis inscriptum notis, alicui-
 us, ut arbitror, corū Græcorum qui sub Iustiniano cum
 Gothis certarūt: in eo traditur periisse eū sub cōsulatu
 πρῶτος τῶ λαμπροτάτος. unde colligitur, eū, tametsi
 cōsul esset, solūmodo clarissimū fuisse. solēt aut Græci nō
 stra dialecto priores gradus pronūciare ἰδυστοίς ἢ
 ἀνεκταβίλλοι ne q; admiretur si Græcē apud Zonarū
 Procopium, idq; etatis leuiores autores, ita scriptū repe-
 riat legi & apud Agennium geometricum autorem, cu-
 iusdam imperatorie constitutionis uerba, qua geometras
 spectabiles esse decernitur, & antequā proficiantur dia-
 ci clarissimos, perfectissimorum mentionē aliquoties &
 in culogijs, & in autoribus deprendi: & cum nostri Do-
 ctiores

Flores profiteantur, præfides prouinciarũ esse clarissimos, eorum sententiam ueterũ autoritati discordem hinc cognosco. In Hispania Tarracone hæc inscriptio in marmore legitur, Pississ. fortiss. feliciss. D. N. Cõstantino Maximo uictori semper Augusto, Baldus macrimus V. P. P. P. His. Tar. & c. quas notas sic interpreters, Macrimus uir perfectissimus, præses prouincie Hispanie Tarraconensis. Celeie quoq; Carnorum alia est inscripto in hũc modum. D. N. Fl. Cõstantino clementissimo, atq; uictori Augusto Martinianus. V. P. Præses prouincie Norici. Indubitatum enim apud nos est illas notas, V. P. uirum perfectissimũ significare. Inter uulgata Panegyrica extat oratio Eumenij Gallicani rhetoris, quã pro restaurãdis scholis coram præside Gallie habuit. eum: ipse rhetor cõpluries inter orandũ, uirum perfectissimũ appellat: qui titulus quandoq; præscriptis tantũ notus, quã loq; extẽsis scriptus est, ut nemini id dubiũ esse debeat. Mediolani quoq; in diui Ambrosij cænobio, marmor inditũ eulogiũ quoddã ita legitur: Atilius Crescens V. P. ex tabulario palati. quæ uerba nõ aliter interpretanda crediderim, quã ut uirum perfectissimum significant: sicut hæ notulæ. V. C. uirum clarissimũ demonstrant. Ambrosius lib. epist. vii. Antiochus, inquit, uir C. hoc est uir clarissimus. & Roma in foro Traiani sub statua Claudiãni poẽtæ ita legabatur Cl. Claudio. V. C. Tribuno & notario: ut male sentiant aliqui, qui uel quintæ cohortis, uel uirũ consularum interpretantur: abolita enim ea ætate erat cõsuetudo. qua quis cõsularis diceretur, reciderãtq; dignitates in semibarbaras hæc appellaciones. rursus Tarracone &

D. And. Alci. Disiunctionũ. C id

id legitur eulogiam. M. Aurelius Valētinianus V. C. p^ræ
 ses provinc. Hisp. cieter. leg. Augg. & c. nam et Apuleius
 in Apologia, quā orationem habuit coram Claudio mas
 ximo proconsule, eū appellat uirum clarissimū. Indē que
 ostenditur, non semper spectabiles fuisse procōsules, sed
 aliquos quoq; clarissimos, eodē titulo Mauortium Lolliā
 nū consulem ornat Julius Meternus in proœmio operis:
 cū, si uera nostri sentirent, illustris fuisset appellāus. ue
 rium & idem in iure civili probari nemo sanus ambege
 rit, aiunt ipsi p^ræfectum urbis fuisse spectabilem: at qui
 Theod. & Val. quadā constitutione illustrem appellant
 urbecariam p^ræfecturam, at Ambrosius in epist. ad Vas
 lent. cum, inquit, uir clarissimus p^ræfectus urbis Symma
 chus, aiunt rursus procōsules esse spectabiles: attamē quā
 doq; legi esse clarissimos. Seuerus: si tabulas, inquit, testa
 mēti uir clarissimus proconsul est secutus, & c. quin etiā
 senatores ipsos solum clarissimos appellat Constantinus
 clarissimi uiri senatores in hac regia urbe, & c. sed et ali
 bi dicitur: Cū salutatus esset Imp. Antoninus à Daciano
 Auētio, & Opellio Macrimo p^ræfectus p^rætorio clarissi
 mis uiris, & c. Quid igitur censendū: & illud scire debem
 us, tres ciuū ordines olim fuisse, senatorū, equitū, ple
 bis: qui senatores erant, hi & clarissimi existimabatur:
 cuius rei fidem faciūt nō solū quedā supra à nobis relata
 argumenta, sed & Vlpiani autoritas, qui cū tradidisset,
 foeminas nuptas mariti dignitate censeri, subiecit, nuptā
 senatori, esse clarissimam. Plinius quoque lib. v. i. nat.
 hist. Vestilia, inquit, C. Herdicij, ac postea Pōponij atq;
 Ortisiti, clarissimorū uirorum cōiūx: cū senatores, intel
 ligat,

f. quicqd. C.
 de aduo. di
 uer. iud.

l. j. si ex sal.
 inlt.

l. ij. C. & his
 q ven. ita
 impe.

l. ij. C. & sen.
 paf.

l. foemine ff
 de senator.

ligat, sed omnino apertius Aelius Lampridius in Alexan-
 dri Seueri uita, praefectis praetorio suis senatoria addidit
 dignitate, ut uiri clarissimi & essent & dicerentur: quod
 antea uel raro fuerat, uel omnino non fuerat, eo usque, ut si
 quis imperatorum successor praefecto praetorio dare uel-
 let, laticlauiam (uestis est senatoria) eidem per libertum
 summitteret. Alexander autem idcirco senatores uoluit esse
 praefectos praetorio, ne quis non senator de Romano se-
 natore iudicaret. haec ille. Hos inter clarissimos aliquis erat
 gradus: siquidem Isidorus etymo. lib. ix. cap. 1111. primi
 ordines, inquit, senatorum dicuntur illustres secundi spe-
 ctabiles, tertij clarissimi, inferius quartum aliquod genus
 non est: quis autem senatoria quisque origine esset, usque ad legi-
 timos annos eques Romanus erat, deinde accipiebat hono-
 rem senatoriae dignitatis. Iustinianus quoque cum lege uete-
 ri constitutum esset, ut clarissimi per procuratorem litigarent,
 de his clarissimis solum intelligendum sanxit, qui hanc & il-
 lustres essent: & horum descendentes ipsi quoque senatoria
 dignitate habebant: & ideo Ulpianus, senatores, inquit,
 accipiendum est eos qui a patribus et consularibus, usque ad
 omnes illustres uiros descendunt: nam si aliquis, equestris
 uel plebeij ordinis, beneficio principis in senatum allectus
 fuisset, ius senatorium ad heredes non transferbat, nisi in-
 signibus illis fuisset ornatus: hinc apud Cornelium Tacitum
 consularia, quaestoria, praetoria, censoria insignia:
 hinc apud Ulpianum uir praefectorius, speciosus, sed quod
 idem est, spectabilis, media uox erat. quae & illustres com-
 prehendebat. itemque solum clarissimos Plin. epist. lib. v. & spe-
 ctatissimos appellasse uidetur: adhibui in consilium duos,

In authē. ut
 ab illust.

l. fi. de sena.

l. j. de senat.

C 2 quos

1. Speciosas.
de verb. fig.

quos ciuitas nostra spectatissimos habuit, Careliū & frō
tinū & c. quapropter Vlpianus, speciosas, inquit perso-
nas accipere debemus clarissimas psonas utriusq; sexus,
item eorū qui ornamentis senatorijs utūtur: quod perit
de est ac si illustres dixisset, consularia enim, quaestoria,
prætoria, præfectoria insignia, senatorū ornāmēta sunt.
apud posteriores Casares uidentur illustres esse consu-
les, præfecti prætorio, magister militum, præfectus urbis
quaestor Casaris, quod hi ipsi principia sudebant, maio-
resq; magistratus erant: qua ratione & comites sacrarū
largitionū, item rerū priuatarū, item sacri palatij eadem
dignitate censebantur. Qui uerò à senatu sortito delige-
bantur, ut procōsules, hi spectabiles erāt: sicut & qui a-
lio titulo ex senatu ad prouincias, uel militiā regendā à
principe destinabātur, ut duces, ut comites cōsistoriani,
ut comites sacri patrimonij, ut comes oriētis, ut uicarius
præfecti prætorio oriētis aut Aphricæ, quiq; illi hono-
re æquati sunt, ut magistri sacrarū libellorū, ut proximi
memorie, ut archiatri, ut comites, qui puincias regūt, ut
pseffores, qui uigesimū stipēdiū pmeruerint: ceterū præ-
tor quoq; itē præfectus uigilū, & ipsi spectabiles erant:
non enim sacri cōsistorij pars iure magistratus sui erant
sed & primicerij domesticorū eodē pertinēt, neque nō si-
lentiarij qui uerò his officijs functi iam essent, simplici-
ter clarissimi dicebātur: quo fit ut quādoq; consularē, id
est clarissimatus dignitatē lex appellet: senatoria enim di-
gnitas illis remanebat, nec tēpore finiebat. Et hæc qui
dem quā ad clarissimos attinet sufficiāt. Equestris digni-
tas clarissimorū gradam cōsequitur, olim maxima in aua-
tor ita

1. ij. C. de do

1. j. C. de pre-
lib. xij.

toritate quòd ex equitibus centumviralis ordo cõstabat ad quos pleraq; iudicia pertinebant præfectus quoq; dicitur l. j. C. de equitibus Alexandria eques erat, spectabili dignitate in si dignis illustribus enim negatum Aegyptum accedere. Tacitus lib. i. Augustus inquit, inter alia dominationis arcanæ uetitatis nisi permissu ingredi senatoribus, aut equitibus Romanis illustribus seposuit Aegyptum Caterum & procuratores Caesaris eiusdẽ ordinis erant, idem Tacitus lib. x. i. eodem anno audita uox principis est, parem uim uerũ habendam à procuratoribus suis iudicaturum, ac si ipse statuisset. nam & Augustus apud equestres, qui Aegypto præsiderent. lege agi, decreta que eorũ perina de haberi iusserat, ac si magistratus Romani cõstituisset, mox alias in puincias & pleraque in urbe cõcessa sunt, quæ olim à prætoribus noscebantur: Claudius omne ius tradidit, de quo toties seditione, aut armis certatum, libertos que quos rei familiaris præfecerat, sibi & legibus adequauit. Qui nec ex senatu, nec ex sequestri ordine ad dignitates assuuebatur, perfectissimi uidetur appellatis quod suprãdicta Iustiniani cõstitutio, Amiani que Marcellini locus ostẽdunt, quibus ab equestribus, & à clarissimis distingui perfectissimos apparet. Cõstantinus in eod. Theod. senatores, inquit, apud grauitatis tuæ officium de suis moribus perdoceat: perfectissimi apud uicariã præfecturã, equites Romani & ceteri, apud præfectũ uigiliũ, nauicularij apud præfectum annonæ.

l. j. C. de his qui ven. etc.

Qui fuerint defensores ciuitatum, quid item duum uiri in municipijs, & interpretatum nostrorum magna incuria. CAP. V.

C 3 Duo

Dvo sunt in Instimiani codice tituli, quorum alter de defensoribus ciuitatum inscribitur alter de magistratibus municipalibus. quae de causa Azo uir ille celebris, & Odofredus, tam alij existimauerunt, defensores eos dici qui in ciuitatibus sunt: municipales uero magistratus, in uillis seu castris: municipium enim castrum significare, sed quae a mentia haec unde haec sibi somnia isti confurxerunt? nemi enim ita alphabetario praecptori ignotum esse arbitror, *municipes* primo dictos *ciues Romanos*, qui in urbibus suo iure, suis legibus utentes, muneris tamen honorarij cum Romanis erant participes: deinde obseruatum est, ut unusquisque suae ciuitatis *municipes* diceretur. hinc Plinius in epistol. & Comum & Mediolanum *municipia* appellat. ostendit idem Ulpia. Paulus q. & Festus Pomp. qui tres *municipium* species refert. magistratus itaque *municipales* dicuntur ipsi ciuitatum *decuriones*: at *defensores ciuitatum*, non ex *decurionibus*, sed ex alijs deligebantur treis numero, qui hoc agerent: ne tenuiores, & infimi a nobilibus lederentur: quod ex ipsis constitutionibus satis constat: ut admirer quonam modo duo legum, ut ita dixerim, *reprosecutionis*, aduersus ea docere ausi sint, quae expressim *Iuriscōsulti* ipsi declarant. ipse quippe Ulp. *ciues ipsos municipales* esse dixit in ciuitate, & eorum magistratus a defensoribus differre, ipse constitutiones declarat, ceterum in eo contigit dubitari, duumuirorum magistratus quis nam esset, & in urbe Roma criminalia tractasse T. Linius lib. primo autor est, & de eis etiam multa legere nemini apud eum qui *Titulo Fenestellae de Rom. magistratibus*

Liij. & iiii.
C. de def. ci.

tibus circumfertur: sed operæ partium est inquirere, quæ
 lesnam fuerint in alijs urbibus. Iuriconsultus Vlpianus l. j. ff. si quis
 de his intelligens: omnibus, inquit, magistratibus, non ta iurifdi.
 men duumuiris, permissum est, iurisdictionem suam pœna
 nali iudicio defendere. Angelus, maximos fuisse magistra
 tus istos existimat: alij aliter intelligunt, communi senten
 tia uidetur approbari eosdem esse duumuiros & magis
 tratus municipales, dixerit aliquis quid hoc refert ad
 ius ciuile? cui nos, ut inde cognoscamus, an ius multâ in
 dicendi spectet ad magistratum municipalem. Igitur ipse
 arbitror duumuiros ex ipsis decurionibus duos fuisse: quod
 ostendit Pau. in tit. de albo scribēbo. In albo, inquit lex,
 præponi debet, qui maximo honore in municipio functus
 est, ut qui duumuiratum gessit. Item alibi: is qui nō sit de
 curio, duumuiratu uel alijs honoribus fungi non potest.
 Item rursus alio loco: In duumuiros, & in rempublicam
 etiam post annum actio datur: ex cōtractu magistratuum
 municipaliam. Iterū in tractatu de damno infēcto: Dnas
 res magistratibus municipalibus prætor innoxit, actio=
 nem & possessionem: cetera iurisdictioni suæ reseruaui
 si forte duratur non cauere, ut possideri liceat, non duū=
 uiros, sed prætores permissuros, duumuirum fascibus
 uti imp. constitutionibus cautum est. sub titulo de decu
 rionibus, quod arguit fuisse decurionem eosdem carceri
 bus municipiorum præfuisse, Iuriconsulti tradūt: sed et
 eos locare publica solitos Vlpianus scribit. meminit ho
 rū Cæsar in cōmentario belli ciuilibus primo. Duū uiris mu
 nicipiorum omnium imperat, ut naues conquirant, men
 tio est & apud Cæcil. lib. epist. 1111. Gymnicus agō apd'

l. j. Falb. fat.
 l. honores. ff.
 de decur.
 l. i honora
 riji de act. &
 obl.
 l. iij. s. duas

l. duumuirum
 C. de decur.
 lib. xij.

l. si qs vxori
 s. si. fugit. ff.
 de furtis.

Vienenses celebrabatur, hunc Trebonius Rufinus in duū uiratu tollendū curauit. Spartianus in Hadriano: per Latina, inquit, oppida dictator & adills, & duumuir fuit. apud eos emācipari neminem iure ciuili posse, cōstitutio nes indicāt, Igitur duumuiros, in ordine decurionū duos fuisse ex suprascriptis cōstat, qui carcerum curam habebant, qui publica locabant, qui reipub. negocia gerebāt qui fisci utebantur: ceterum qui ius multandi non habebant, sicuti nec defensores ciuitatū, qui que autoritatē emancipationibus interponere non poterant. Vnde constat malē argumētari Doctores nostros, qui magistratui municipali existimant non licere multam indicere, & cōsequenter, neq; delegato: item corā eis non posse emancipari, quasi aliquid non permittatur toti ordini: quod tamen duobus eorū abnegetur: ut idcirco nō dubitem, quin ordo decurionum, & quilibet cui mādata sit iurisdictio, suam iurisditionem pœnali iudicio tueri possit, quā quæstionem aliquando latiore tractatu commentarijs nostris explicuimus.

l. j. C. d' emā
cip. lib.

l. defēsores.
j. C. de def.
ciuit.

Arg. l. ij. C.
de iport.
j. l. impū ff.
d' iu. om. iu.

Quid sit uigesima, uectigal' q; illud, declarata duæ
constitutiones Iustimiani. CAP. VI.

Vniuersi in constitutione quadā traditur, editum quoddā fuisse à diuo Hadriano indultum, sub occasione uicesimæ partis hereditatis uideamus quidnam id sit. & sciendū est, cū propter multitudinē exercituum, quos Augustus Cesar alebat, propterq; maxima impendia, quibus fiscus

graua

l. fi. C. d' edi.
diui. Hadr.
tol.

grauabatur, maximis egeret pecunijs, instituit legibus la-
tis quædã uectigalia: & ut se excusaret, professus est, di-
ui Iulij cõmentarijs se edoctũ ut ea institueret. Igitur le-
gem Papiam tulit, quæ multa capita continebat. Primum
est, ut si quis extraneus hæres institutus fuisset, is prius-
quã hæreditatem adiret, uicesimam partem fisco impen-
dere teneretur. qua lege filij & proximiores hæredes nõ
tenebantur huius rei autor est Dion. Aliud caput erat,
ut si hæres institutus uiuente testatore, uel ante aditã hæ-
reditatem decessisset, fisco bona addicerentur: & hoc ab
Iustiniano sublatũ, titulo de caducis tollendis, nemo igno-
rat. Tertiũ caput fuit, ut quod uir uxori uel uxor uiro le-
gasset, decima parte fisco attribueretur, si filios nõ habe-
rent: & huic capiti Cõstantini cõstitutione derogatũ su-
pra ostendimus. Primum caput Nerva emendauit: sed nõ
omnino ut dignum erat, Traianus eo solũ teneri statuit
alia familia genitos hæredes: quod decretum Cæcilius in
panegyrico plurimis uerbis collaudat. Ceterum Gratius
Imper. in totum uicesimam ipsam sustulit: quod in
gratiarũ actione Ausonius affirmat. Hinc est quod Iusta-
nianus ait uicesimam hæreditatis de republica recessisse.
scribit Põp. de origine iuris, primũ A. Offiliũ de legibus
uicesimæ scripsisse. addit Capitolinus, M. Antoninũ phi-
losophũ, de uicesima hæreditatum leges tulisse. additum
fuit illi legi aliud caput à Tiberio Cæs. quod Claudius an-
tiquauit, ut est apud Tranq. ex his autẽ non dubito, quin
Accursij error intelligatur: qui caduca bona in bellis ci-
uilibus idcirco attributa fisco tradit, quia homines occi-
debantur: cum tamen supra ex Dione propter impendia

l. j. C. de ca-
du. tollen.

bellorum latam legem illam ostenderim.

Reuocata sub eadem interpretatio. l. cretionū
C. de iur. delibe. CAP. VII.

l. cretionū.
C. de iur. deli.

Retionum scrupulosam solennitatem hęc lege (inquit Theo. & Valen. Cas.) amputādam decernimus, dubitavi quandoque quid dictio tam insolens significaret: tandem q̄ illud placuit, ut intelligamus derogari solennitatibus, quę in hereditatum aditione seruabantur. creui, inquit Festus, significat hereditatem adij: à uerbo crescere, & cernere. Cicero ad Atticū lib. epist. x i. Literas tuas accipi pridie Nonas Feb. eoq; ipso die ex testamēto creui hereditate, sed & idem rursus: Galeonis hereditati creui. duco enim cretionem fuisse simplicem, quoniam ad me missa est, idem ad Dolabellam: à te peto, ut me hęc, quasi falsam hereditatem alienę glorię sinas cernere. Igitur arbitror, non aliud esse cretionem, quàm aditionem: cum ergo obseruarentur in adeunda hereditate solennitates quędam, eas Imperatores hac constitutione sustulerunt. Ceterum quęnam solennitas hęc esset, haud facile dictu est: nisi ex lege Papia introducta fuerit, cuius supra meminimus: mortuo enim testatore statim hereditas adiri non poterat: quare dies non nisi ab apertura tabularum cedebat, quod per Iustinianum emendatū fuit. sed et hac in re Isidorū pro malo autore ipse nō duxerim. hic etymolog. lib. v. cap. x x i i i. totā hanc rē sic explicat: Cretio est certus dierū numerus, in quo institutus hęc aut adit hereditatē, aut finito tēpore cretiois excluditur, nec libe

l. l. C. de ca-
da. tollen.

liberum illi est tempus ultra capiendæ hereditatis. appellata est à decernendo, id est constituendo, quòd hæres debeat decernere: ut puta cum sic scribitur, ille hæres mihi esto, additur q; intra dies tot. aduandarum autem hereditatum statutus erat certus dies, & ultra cretio non erat &c. Igitur secundum suprascripta accipi debet & Plin. Cæcil. epistola ad Traianum: Iulius Lærgus rogauit me testamento, ut hereditatem adirem cernerem que. In codice Theodosiano uidetur cretio solennitas esse, quæ in hereditariis intestatorum locum sibi habebat, ne legi Pæpiæ fraus fieri posset.

Novo intellectu declarata. l. generaliter. §. si. ff. de decurionibus disputatum que quid sit Iudaica superstitio. CAP. VIII.

Os qui Iudaicam superstitionem sequuntur, diui Seuerus et Antoninus honores adipisci permiserunt: sed & necessitatem his imposuerunt, qua superstitionem eorum non lederent. Verba hæc Vlpiani sunt, titulo de decurionibus: quæ quantum Accursium, Bartol. & ceteros torserint, illud argumento est, quod cum alibi legissent, Iudæos omnibus honoribus arceri. hoc autem responso uideatur concedi: in eam sententiam deueniunt, ut responsum istud sit correctum, quo nihil putidius ferè potuit dici quapropter ut nos ueritatem ipsam omnibus notam faciamus, illud scire conuenit, Vlpianum ipsum à Christiana religione fuisse discordæ, et ethnicorū que deos coluisse. floruit

I generaliter. §. si. ff. de decu.

floruit enim Alexandri Impe. temporibus. Aelius Lanprⁱ
 dius, Alexāder, inquit, Paulū & Vlpianum magno in ho
 nore habuit: quos præfectos ab Heliogabalo: alij dicunt
 factos, alij ab ipso: nā & consiliarius Alexandri & ma
 gister serinij fuisse perhibetur Vlpianus: qui tamē ambo
 assessores Papinniani fuerunt. Idē etiā authoy est, nemia
 nem solū amittere Alexandrū cōsueuisse, præter præfe
 ctum suū, & Vlpianū, & assessores suos: quos propter
 summā iustitiā singulariter diligebat. Igitur tēpore quo
 Vlpianus uiuebat, nondum recepta erat Christi fides.
 Prīmus enim Imperator Christianus fuit Philippus, lon
 gē Alexandro posterior. cum itaq; à Christi traditionis
 bus alienus esset Vlpianus, non mirum est si nostram fis
 dem superstitionē iudaicam appellauit. quoniā enim pri
 mum in Iudea Christiani fuerant, nomine hoc fuerunt di
 cti, hinc est quod septimus Florens in apologetico cap.
 xxi. ostēdit Christianos à Iudæis differre: & id nō altā
 ob causam, quān quia gētiles omnino qualis esset nostra
 religio ignorabāt. Tacitus quoq; hist. lib. primo & uige
 simo, ubi iudeorū superstitiones descripsit, transgressi
 inquit, in mores eorum idē usurpant: nec quicquā prius
 imbuuntur, quān cōtemnere deos, exuere patriā, paren
 tes, liberos, fratres uilia habere, quæ uerba in Christianos
 ab eo cōtorta sunt. Idē expressius de eis lib. xv. ergo
 inquit, abolendo rumori Nero subdidit reos, & exquisi
 tissimis pœnis affecit, quos per flagitia inuisos uulgus
 Christianos appellat. autor eius nominis Christus, qui
 Tiberio imperitante per procuratorē Pontium Pilatum
 supplicio affectus erat, repressā q; in præsens exitiabilis
 super^a

superstitio rursus erūpebat: non modo per Iudeam, ori-
ginē eius mali, sed per urbē etiam. Idem etiā sub finem li-
bri secūdi: actū, inquit, est de sacris Aegyptijs, & de Iu-
daicis pellendis: factūque patrū cōsultum, ut quatuor mil-
lia libertini generis ea superstitione infecta, quis idonea
etis, in insulā Sardinia ueherentur, coércēdis illic latro-
cinijs: & si ob grauitatē celi interissent, uile damnum:
ceteri cederent Italia, nisi certā ante diem profanos ri-
tus exuissent. & hęc quidē impiissimus autor Cornelius
Tacitus scribit: quibus nō absimilia Plinius Cæcilius eru-
it libro: qui inscribitur epistolarum ad Traianum: de
Christianis enim loquens, eorum appellat superstitionē,
prauā immodicā que. Itē rursus: neque ciuitates, inquit,
tantum, sed uicos etiam atque agros superstitionis istius
contagio peruagata est. sed & Suetonius, nescio an ma-
gis Plinio impurus: in Nerone, inquit, affecti supplicio
sunt Christiani, genus hominū superstitiōis nouæ ac ma-
lesicæ. Spartianus quoque in Caracalla: septēnis puer cū
collusorē suum, puerum ob Iudaicam religionē grauius
uerberatum audiisset, neque parētes eius, neque auto-
res uerberū diu respexit, Quintilianus etiam lib. 111. est
inquit, cōditōribus urbium infame contraxisse aliquam
perniciōsam ceteris gentē: qualis est primus Iudaicæ sus-
perstitionis autor, & Græcorum leges inuisæ. ex his igitur
haud difficulter cognoscere possumus, Vlpianum nō
de Iudæis, sed de Christianis intellexisse, quod etiam cla-
rius ostenditur ex rescripto, cuius autoritatē citat. nam
cum diui principes Marcus, & Verus, Marcomanis in-
ferrent bellum, canis que ad inopiā peruenisset exercitus
ut aqua

ut aquæ penuria periclitarentur omnes: Christiani milites precibus largissimos imbres à Deo impetraverunt. cumq; in certamen prodissent, fulmina faciem hostium perstringebat, impetusq; grandinis eorū animos ita exterruit, ut maximam Romanis uictoriā de se Marcomani præbuerint. unā legionē Christiani nominis id impetrasse Dion autor est, quæ deinde *καρπυνοβόλη* dicta sit, id est, fulminatrix. Suidas rem omnē in Iulianum quendam mysticem coniecisse uidetur. Igitur imperatores tanti beneficij non inmemores, per rescriptum, Christianorum dogma confirmarunt, Christianosq; accusari uetuerunt, eiusdemq; conditionis cum ceteris esse in honoribus adipiscendis constituerunt. meminit huius rescripti Septimus Florens in apolog. cap. v. Si, inquit, litere M. Aurelij grauißimi Imp. requirantur, quibus illam Germanicam sitim Christianorum militum precationibus impetrato imbri discussam contestatur: sicut palam ab huiusmodi hominibus pœnam dimouit, ita alio modo palam disperdit, adiecta accusatoribus damnatione, & quidem tertiore. Igitur in Vlpiani responso legendum est, non diu Scuerus & Antoninus. sed diu Verus et Antoninus. nam Aelius Verus unā cum hoc Antonino imperauit, ut est apud Capitolinum. simili menda corruptos esse textus alijs in locis, ante nos alij admonuerunt.

Aduocatorum honorarium quā pecuniæ nostræ summam non possit excedere: quid item nostræ monete comprehendat aureus: de quo in Digestis.

CAP. IX.

CUM

Vm de aduocatorum mercede, quod hono-
 rarium appellare Iurisconsulti solent, tra-
 ctatur, solet adduci Vlpiani responsum: quo
 traditur, permissum aduocatis esse pro sin-
 gulis causis usque ad centum aureos accipere. Quæ uer-
 ba solent nostri temporis Iurisconsulti interpretari, ut
 centum ducatos, qui nostro tempore cudentur, signifi-
 cent. quam sententiam quidam recentiores non probant,
 nec nos unquam probauimus. Igitur scire debemus, cen-
 tum sestertios idem esse quod aureus. ostendit id Tranq-
 uinus in Othone: qui Othonem tradit excubanti cohorti diui-
 dere solitum, quoties cæna principem acciperet uiritim
 unum aureum. quod describens Tacitus libro xv. cen-
 tenos sestertios dedisse Othonem attestatur. nec obstat
 quod Iustinianus in institutionibus de libertorum succes-
 sione scribit, pro mille sestertijs unum aureum computa-
 ri: quia uel accipiendum est ex mille sestertijs aureum
 pro reditu computari: sic enim Iurisperiti continget ex
 dextrantibus usuris, & satis id constat apud Columellam
 uel, quod magis placet, sensus legis is est, ut cum tempo-
 re quo lata est lex Papia, ditiores essent liberti, quam
 sub Iustiniano, ut ipsemet demonstrat: quod lex Papia di-
 sponebat in eo, qui mille sestertios possidebat, ipse dispo-
 suit in eo, qui suo tempore possidebat, unum aureum.
 nec enim diuitie Romanorum sub Iustini. comparandæ
 fuerunt ætati illi aureæ, quæ Augusti tempore erat. Igi-
 tur dum Iurisconsultus dicit mercedem licitam esse cen-
 tum aureorum: intelligenda sunt sestertia decem: seu,
 quod idem est, sestertij decem mille: congruit que quanta-
 titas,

l. j. s. licita. ff
 d. var. & ex-
 traor. cog.

s. posseayo.
 inst. de suc-
 ces. lib.

titus hæc illi, quæ per Claudium Cæsarem taxata est. Cornelius Tacitus lib. histo. x. i. nihil inquit, publicæ mercis tam uenale ea tempestate fuit. quàm aduocatorum perfidia, adeò ut Sanius insignis eques Ro. quadringentisnumorum millibus Suillio datis, et cognita præuacatione, ferro in domo eius incubuerit. Igitur cõsurgunt patres, legemq; Titiam flagitant, quæ cauebatur antiquitus, ne quis ob causam orandam pecuniã, donum ue accipiat, deinde obstrepentibus istis, quibus ea cõtumelia parabatur, discors Suillio Sillius acriter incubuit, ueterum oratorum exẽpla referens, qui famam in posteros. præmia eloquentiæ cogitauissent pulcherrima alioquin et bonarum artium principem sordidis ministrarijs scadari, ne fidem quidem integramanere, ubi magnitudo questuum spectetur: ut quomodo uis morborum prætia medentibus, sic fori tabes pecuniam aduocatis ferat. et paulò infra. hæc ita haud frustra dicta princeps ratus accipiens pecunijs posuit modum, usq; ad dena sestertia, quæ egressi repetularum tenerentur meminit huius senatusconsulti etiã Plin. Cacil. ad Valerianum lib. v. ubi affirmat se letari. quod in causis agendis, non modò pactioe, dono, minere, uerum etiã xenijs semper abstinerit. ceterum uidendum nunc est, quàm quãtitatẽ pecuniæ nostræ centum hi aurei, seu dena sestertia cõficiãt. et sciendum est, sestertium duas libras argenti et semissem ualuisse: quæ summa nostra moneta libris centum plus minus ualeat; ut inde consequens sit, sestertium æris, seu maioris nummum, duobus tantum asibus nostris ualuisse: cum horum millia sestertium argenti neutri generis cõstituunt. Sunt itaq; decem sestertia, mille libræ. Quæ ratione aureus apud Vlpianum. x. librarum

brarum nostratum summam estimatione reddet: non, ut nostri Doctores arbitrantur, quatuor libras. & ita ad estimationem nostram redigēda est etiā pœna legis Iul. repetundarū, quā Venuleius refert. Is tradit, non licuisse magistratibus pecuniā accipere, nisi usque ad centū aureos in anno. quapropter cum Hermogenes scribat, non esse pauperē, qui quinquaginta aureos habet: intelligāmus eū non esse pauperem, qui nostræ monetæ libras habeat quingētas. & hoc quidē modo aurei estimatio incūda est, eū eius mentio reperitur in digestis, nam tempore Iustiniani suus ille solidus, cuius mille locis mentionē facit, subsesquiplus erat ad ueterem aureū. nec in eius estimatione à recentioribus recedo.

l. eadē. ff. ad
le. Iul. rep.

l. nōnulli. ff.
de accus.

l. eos. C. de
modo mul.
Soci. cōf. xly

Adducta quedam de uectigalibus, & nouo sensu illustratus uersiculus, si de uectigalibus, in. l. si finita. de dam. infec.

CAP. X.

Vlpianus lib. x. l. i. ad edictum, cuius responsum sub titulum, de dāno infecto, Tribonianus redegit, ita serē ad uerbum: Si de uectigalibus nō caueatur, mittendū in possessionem dicemus, nec iubendū possidere: nec enim dominum capere quis possidendo potest, sed in uectigali prædico si municipes nō cauerint, dicendū est dominū per longum tempus acquiri, uerū uisum id Accursio est, alteri responso repugnare, quo Paulus, in uectigalibus, inquit, & in alijs prædijs que usucapi non possunt, publiciana cōpeti, &c. & Accursius specialiter hoc in causa dam-

l. si. ita. s. de
vec. ff. dam
infec.

l. cū sponsus
ff. de publi.

D. And. Alcia. Dispunctionū. D ni

ni infecti obseruari tradidit, ut possit praescribi: alijq; aliter torquetur. nobis uidetur locus satis clarus, & id praesertim si Higini de limitibus agrorum uerba audiamus. Is, uectigales, inquit, agri sunt obligati quidam reipub. P. R. quidam coloniarum, aut municipiorum, aut ciuitatum aliquarum: qui & ipsi plerunq; ad Pop. Rom. pertinentes, ex hoste capti, partitiq; ac diuisi sunt per centurias, ut assignarentur militibus, quoru uirtute capti erant amplius destinato modo quam uerus militu exigebat numerus: qui supersuerant agri, uectigalibus subiecti sunt: alij per annos alij uero mancipibus ementibus, id est coaducentibus in annos centenos, alij quinos. plures uero finito illo tempore iterum ueneunt, locanturq; ita, ut uectigalibus est consuetudo. municipes autem ipsi per centurias locant, aut uenudant proximis quibusq; possessoribus. puto itaq; in Ulpiani responsio non municipes legendum, sed mancipes: ut hi intelligantur, qui ius uectigalis per centum annos emerunt. aut ergo aliquis non emit ius perpetuum a republica, & nihil unquam praescribit: aut emit, & si non caueat, praescribitur ob dominium illius iuris empti: ita tamen, ut id nihil reipublice dano sit. Posset etiam intelligi, si municipes ubi iam fundus reuersus est ad eos, non caueant praescribi, nisi alia lege urgeremur, quae sancitum est, nec res populi Rom. nec ciuitatu posse usucapi.

l. usucapione. ff. de usu.

L. quidam ignauie. C. de decur. libro. x. qua facta temeritates iste religiosorum iniquissimo iure reprobantur, declarata ex historijs.

CAP.

LXtat x. Codi. Iustinia. libro quadam consti- l. quidā. C. &
 tutio, que Valentinia. Impera. adscribitur, decu. lib. x.
 Ea sancitum est, quicumque monachonio con-
 zregantur, tanquam ignavia sectatores, &
 qui munera ciuitatum subterfugiant, debere de eremis
 extrahi: eorum que bona eis applicari, qui horum loco
 munera ipsi subirent. hanc legem cum a religione ho-
 mines auocare uideatur, Doctores intellexerunt in pseu-
 domonachis tantum sibi locum uendicare: & his qui
 non Dei zelo ducti: sed solum ut munera subterfugiant,
 in eremum secedunt. quam interpretationem, ut istis die-
 bus recipiendam puto, ne quid uideatur in iure tam im-
 pium, ita ipsius legislatoris longē aliam mentem fuisse at-
 testari libet. siquidem is Valens tam atroci odio mona-
 chos prosequutus fertur, ut per Lucium nequitie sue sa-
 tellitem tria eorum millia ex Aegypti eremis abstraxe-
 rit: Macharium eorum pontificem & magistrum in in-
 sulam exulare coegerit. Eusebius Casariensis histo. libr.
 xi. Valens, inquit, uastat eremum, bella quiescentibus
 indicit: tria millia simul, aut eo amplius uiros, secreta,
 & solitaria habitatione dispersos, oppugnare pariter
 aggreditur. Idem attestatur etiam Socrates Episcopus
 tripart. histo. lib. vi. ca. vi. sed & Theodoricus in
 vii. ca. xxix. Eremitas Antonij sequaces Lucius ex-
 pulit: eorumque sanctissimos praesules duos Macharios, Isi-
 dorūque, & ceteros spelūcis suis eieciēs in quādam insulā
 quam impij habitabāt destinauit. quinetiam Eutropius:
 Valēs, inquit, impietatem, quam dudū meditatus fuerat,

operibus implens, lege data ut monachi militaret: nolentes per tribunos & milites suisibus iussit interfici: quorum innumera multitudo per uostas tunc Aegypti solitudines diffusa constat: praecipueq; apud Nitriam martyrij consequta est palmam. Paulus quoq; Horosius: Valens, inquit effrenata liber audacia legem dedit, ut monachi, id est Christiani, qui ad unum fidei opus, dimissa secularium rerum multitudine actione, se redegerant, ad militiam cogeretur: uostas illas tunc Aegypti solitudines, harenasq; diffusas, quas propter sitim & sterilitatem, periculosissimamq; serpentum abundantiam conuersatio humana non nosset, magna habitantium monachorum multitudo compleuerat. huc tribuni et milites missi, qui sanctos ac ueros milites dei alio nomine persecutionis abstraherent, interfecerunt agmina multa sanctorum, &c. Sed & Hieronymus in chronica Eusebii: Valens, inquit, data lege ut monachi militaret, nolentes suisibus iussit interfici, quae propter Suidas οὐδὲν, inquit, ἐξ ἑσφορῶν ἐπεμαρτε πρὸς βυτίον & δὲ κακός τε καὶ μοναχός, in exilium missi Valens monachos. haec igitur execrabilis est illa constitutio, cuius suprascripti auctores meminerunt: idcirco fortasse à Triboniano non reiecta: quoniam aliam interpretationem recipere poterat, praeter eam quam Valens ipse probabat: tametsi & id Triboniani impietati potest imputari: quandoquidem Suidas scribit eum fuisse ἀθεός, & ἀλλότριον κατὰ πάντα τῆς τῶν χριστιανῶν πράξεως, omnium decorum contemptorem, & praesertim à fide Christi abhorrentem, cui tamen auctori uix est ut ego assentiendam putem, cum apud grauisima existimationis historicos aliter de Triboniano traditum sit.

In inscriptiōe epistolariū Iustiniani, an legendū sit antecessores, an uerò assessores, disputatum: & ibi quædam de Pendeētis Florentinis. CAP. XII.

In digestorū principio extat Iustiniani epistola, quæ mittitur Theodoro, Theophilo, Dorotheo, Isidoro, Anatolio, Triboniano, alijsq; Iuriconsultis, quos titulo antecessorum usus est honorasse. quamobrem quandoq; dubitavi, ne non antecessores, sed assessores potius legendum esset cuius emendationis argumentum ex Procopio deprehendam, qui Partici belli libro primo Tribonianus, inquit, Pamphilius imperatoris paredrus, quæ magistratum Romani questorem, Latini Iuriconsultum uocant. & alibi Basilidem fecit questorem, mansuetudine ac equitate inter patritios clarum. & alibi Proculus tunc imperatoris paredrus erat, magistratum questoris gerēs, uir iustus, &c. quibus in locus interpretis fidem desidero, qui proquestorem ubique cocestorum transtulit, nesciuit Romanarum dignitatum uocabula Græco idiomate non rectè pronuciari, quod apud Suidam centies deprehendisse meminimus, ceterum paredrum Græcè, assessorem Latine dici, nemo est qui uel ex lexico discere non possit. Scribit Iulius Pollux. Athenis tragædopætes fuisse, solitosq; principem regē. et imperatorē (ita enim interpretor *πρωλευαρχου*) binos assessores eligere, quos secum haberent: necesse autem erat quingentorum iudicio hos prius approbari. Igitur his argumentis non dubitabam, quin eo in loco assessores legendum foret. equidem nunc admodū dubius sum, cum antiquorum codicum scripturam emendationi

D 3 huic

l. tãta. C. de
vete. iu. enu.

huic dissideat: semper enim antecessores legitur. sed & in Pandectis Florentinorum ante titulum, qui est de legatis primo, epistolã Gracã Iustiniani ipsius legi, qua ita scriptum annotatum, μετὰ πρῶτον τοῦ Πλευκλεῶς μνήμας καὶ σὺν τῷ ἀντικειμένῳ, post patritium inclytæ recordationis questoriũ & antecessorẽ, quã epistolã Latinẽ scriptã vulgò habemus in titulo de veteri iure enunciãdo. Illud tamẽ animaduerti, dictionẽ Gracã a censore uideri deductam, ut ea ratione procõsor dicatur, quã ἀντὶ πρῶτος procõsul. sed tamen magis arbitror Gracũ scriptorẽ nesciuisse latinã uoces ad amussim describere. nec tanta omnino illis libris adhibenda est fides, ut eorũ autoritate potiores non sint rationes: quãdoquidẽ & interis aliquos errores scriptoris manu commissos agnouimus, ut minime ἀεὶ καὶ τῶτον illud cum Politiano existimẽ, sed potius multis post Iustinianum seculis descriptum: ut ineptẽ faciãt, uel qui tantis cum (ut ita dixerim) ceremonijs illud ostendũt, uel qui etiã seris omittũt, ut uideant. Sanẽ in antecessum dare. Annæo Senecæ, epist. c. xix. uideatur esse in nominibus creditorum, quod in ultimis uoluntatibus prelegatum, ut suspicari libeat, antecessoris uocabulum ea tempestate in usu fuisse: hoc q; nomine appellatos qui iura profiterentur.

Explicata Iuriscõsulti, Grammaticorũ q; sentẽtia,
quid donũ a munere differat. CAP. XIII.

l. inter donũ
ff. de verb. si.
l. munus. se-
cũda. de ver-
bo. signi.

Donum inter & munus hoc interesse Vlpianus & Labeo existimauerunt, quod inter genus & speciẽ. nam genus esse donũ Labeo ait, a donãdo dictũ, munus speciẽ: id enim

enim est donum cū causa, ut puta natalitiū, nuptiarū. Mar-
 tianus autē munus esse tradidit quod necessario subimus:
 dona uerò quæ nullius necessitatis, seu officij causa præ-
 stantur, subditq; in hoc uentum esse, ut nō quodcunq; mu-
 nus idem donum accipiatur: sed quod donum fuerit, rea-
 ctè minus dicatur. quæ uerba Vlpiani responso aduersa-
 ri uidentur. si enim donum est genus, cur munus nō rectè
 donum dicitur? annotari id Laurentius Vallæ. & utrūq;
 Iurisconsultorum damnat: nullum enim donum esse sine
 causa, certè & in hac re aliter Grammatici opinati sunt
 munus scilicet hominibus mitti: at dona dijs dari. quod
 Seruius & Donatus existimauit, quorū sententia est Plī.
 Cæcil. uerbis cōfutatatur, qui libro epistoliarum quinto ad
 Valerianū scribit, se in orādīs causis non modò pællione
 abstinuisse, sed & dono, munere, xenis. sed & Agratius
 donum dantis esse, munus accipiētis scripsit: quo nihil est
 ineptius, & certè agrestis hic nimis est literator. Corne-
 Fronto: munus, inquit, est quod amicus, uel cliens, uel li-
 bertus officij causa mittunt, uel munus gladiatorum: do-
 num. quod dijs datur. inde ubi dona ponuntur, donarium
 appellatur. possunt & illæ nihilominus dona dici, quæ
 donant pauperibus diuites & potentes. Illud quoque do-
 num putandum est, quod donatur militibus in castris, ut
 uallaris corona. Igitur Vlpianus donum latiore signifi-
 cationē habere tradit quam munus. negat id Martianus:
 sed eius sententia non aduersatur Vlpiano: quoniam ipse
 accipit munus latissimo significatu, cum trahitur etiam
 ad onera, ueluti munera ciuitatum, munus gladiator-
 rium, &c. Vlpianus uerò munus cum ad largitionem

refertur, nō æque latā notationem habere putat. Caterū quod subiungit Martianus, in eo uentū esse, ut quod minus fuerit, id donū rectē dicatur: ad cōsuetudinem loquēdi respexit: non ad proprietatē & hoc modo Valle impetus cōerretur. tametsi etiam alij aliter dissoluerunt, tanquam donum, & generis & speciei nomen sit: quod non probo. Illud sciendū, in responso Vlpiani, genus et speciem Ἰσχυριστικὸς accipi: sicuti & in institutionibus cum dicitur, *populus differt à plebe, sicut species à genere: non aliud enim significatur, quàm latiore sensu accipi populum, quam solet plebs.*

s. plebs. isti.
siust. & iur.

Cur donatio inter uirum & uxorem prohibita sit, Plutarchum nouam rationem assignasse: sed & quedam de libertis uindicta manumissis, nouusque intellectus constitutioni datus.

CAP. XIII.

Ntonini principis oratio, cur donatio inter uirum & uxorem iure ciuili prohibita sit, in hæc uerba ostendit: *Maiores nostri inter uirum & uxorem donationes prohibuerūt, amorem, honestum solis animis æstimantes, famæ etiā cōiunctorū cōsulentis, ne concordia pretio conciliari uideretur, ne ue melior in paupertatem incideret, & deterior ditior fieret. caterū his rationibus aliam addidit grauißimus autor Plutarchus, qui Traiani Cæsa. præceptor, uir plurimè lectiois, in opere cui titulum fecit, γαμικὰ πῦραγγέλματα, sic propemodum scripsit: καὶ γὰρ ὁ βρομαῖος νομοθέτης ἐκώλυσε δῶρα διδόναι ἐν γαμβάνῃ παρ' ἀλλήλων τοὺς λεγαμικότες. οὐχ ἵνα*

l. ij. de don.
iter virū &
uxorē. in. fi.

ἢ καὶ μὴ εὖδὲς μετὰ λαμβάνωσιν, ἀλλὰ ἵνα πάντα κοινὰ
 νομίζωσιν quibus uerbis demonstratur, idcirco prohibe-
 ri donationem, quod absurdum legislator existimauerit,
 uideri aliquid inter uirum & uxore, quod commune nō
 esset: praesertim cum sint, ut in sacris literis dicitur, duo
 in carce una. cum igitur in sponsis haec ratio locum sibi
 non uendicet, inde à legislatore permissum est, ut quan-
 tū uelit, sponsae sponsus donare possit Libet & hic refer-
 re, quantum à constitutionibus uideatur recessisse Corne-
 lius tacitus: is libro hist. x i i. manumittēdi duas species
 institutas scripsit: ut relinqueretur poenitentiae, aut nos-
 tro beneficio locus, quos uindicta patronus non liberaue-
 rit, uelut uinculo seruitutis attineri, quae uerba, indicant
 tamen si, propter ingratitudinem liberti in seruitutem re-
 uocentur, eos tamen nunquā reuocari, qui manumissi uin-
 dicta forent. quae sententia admodum mihi placeret, tum
 quòd ita Tiberium Cas. cōstituisse scribit: tum etiā quòd
 multis Iuriscōsultorū locis quadrare uideo: nisi me Con-
 stantini Imp. constitutio non parum moueret: is ad maxi-
 mum praef. praet. Si is inquit, qui nostro consilio uindicta
 liberatus est, post coërtionem poenitentia dignum se praes-
 stiterit, ut ei ciuitas Romana reddatur: non prius fruatur
 beneficio libertatis, quā si hoc patronus eius oblati pre-
 cibus impetrauerit. quae uerba indicant, & eum qui uin-
 dicta manumissus erat, ex ingratitudine in seruitutem re-
 uocari: nisi rescriptū istud alio modo malimus interpre-
 tari: ut uidelicet significet, non libertatem quidem amitte-
 re, sed solum ciuitatis Romanae iura, quod ex eo proba-
 tur, quod requirit lex ut patronus hoc petat: nam si in

l. si manūif-
 sus. C. 3 lib.
 & corū lib.

seruitutem reuocatus foret, non patronus, sed dominus dicendum erat. quod autem dicitur, nō prius fruatur beneficio libertatis: intellige beneficium iustum, quatenus iura Romanæ ciuitatis comprehendit.

Explicata lex, siue si mensor falsum modum dixerit: & ex Agēnio Urbico quedam de mensoribus. CAP. XV.

l. siue. ff. si me. fal. mo. dixer.

Si mensor falsum modum dixerit: cū ex edito prætoris teneri constat, addit Paulus idem esse, siue de itineris latitudine sefellert, siue de seruitute immittendi, proijcendi q; queratur, cōtorsit hic se Accursius: quid enim comunc habet mēsoris officium cum seruitute immittendi & proijcendi illa enim mensuram non accipiūt: quare intellexit, cum agitur de latitudine loci in quem mittatur proijciatur: ue: quā expositionē ipse nō probo: cum tunc nō de seruitute ipsa queratur, ut Iuriscōsultus dixit, sed de loco in quo seruitus cōstituatur. quapropter sciendū est, mensorum officium apud antiquos non solum in eo uersari solitū, ut agros metirentur: sed ut etiā promouciarēt: & nō de mēsuris tantū, sed etiam de seruitutibus. ostendit id Agennius Urbicus in libro de cōstitutionibus agrorū: qui cū de seruitutibus itineris, aque pluuie, & similibus differuisset, subiungit, difficillimū esse mensori in eis plerūq; iudicare. Sed & in iudicando, inquit, mensor uirum bonū & iustū agere debet: neq; ulla ambitione, aut sordibus moueri: seruare opinionem, & arti

mori

l. i sacris. cir ca med. C. d. p. x. fac. scrip. tionū. li. xij.

moribus omnis'q; illa artifici ueritas custodienda est, exclusis illis similitudinibus, quæ falsæ pro ueris subiunguntur. quidam enim per imperitiã, quidam per imprudentiam peccat: totum autem hoc iudicandi officium, et hominem, et artificem exigit egregium. erat æquissimum et in aduocatione eadem fidem exhiberi in controuersijs à mensuris: sed hoc possessores æquo animo ferre non possunt. nam cum his ueritas exposita est aduersus sinceritatem artis eos facere cogunt. multa enim sunt in professione, quæ generaliter pro ueris asserantur, multa quæ specialiter: quedam quæ argumētis etiã mēiri artifices cogunt: et hæc quidē ille de mensuris refert: quæ idcirco libentius in mediū attuli, quoniã is autor nequaquã uulgatus est: unã tamen cū Iunio Nipso, M. Varrone de arithmetica, et Balbo de colonijs Latinis, Breui in publicum prodibit: si modo per ociam mihi licuerit eos emendare: liber enim ipse tam abrosis characteribus est, ut uix legi possit.

Cur digestorum libros hac nota, ff. citemus: item quid sit paragraphus. CAP. XLVI.

Vid in causa sit, quod cū digestorum aliquem locum uolumus allegare, librum ipsum per duplex ff. signamus, quandoq; ut sententiã meam proferrem requisitus, non dissimilia his respondi. Cum responsa hæc iuris prudentum tanquã in centonem quendam Tribonianus redegisset, operi et Digestorum et Pandectarum nomen imposuit: et quoniam Græci ipsi cõfarctores fuerint, uerisimile est eos solitos
sub

sub Græco nomine pandectarū, librum ipsum adducere. Cum itaq; primam tantum notam π̄ cum accentu circū flexo describerēt, nostri Latini eos imitabantur: sed scriptores librarij, qui literas ignorabant, existimauerūt esse binas. ff. in quam figuram facillē fuit adiecto unco Græcā notam deprauare: & hinc mala hæc scribendi consuetudo inoleuit. Nunc uideamus quomodo apud ueteres paragraphus accipiatur. & sciendū est nō tritā, promulgatā q; hāc esse uocē: sed à doctissimis quoq; græcorū scribi solitam. siquidē Hephæstion autor est in Aristophanis comædia, asteriscū inscribi, ubi genus carminis uariatur eius nota est stella imaginula: at coronidem apponi, uel cum locorū commutatio fit, uel histriones relicto choro abscedant, uel ecōuerso recedat chorus subsistētibus histrionibus: eius nota est linea ab inferiori parte flexa v̄. Paragraphum uerò eam lineam protensam hoc modo dici π , quæ κατὰ πρόσωπον ἀποδοίκα, iambicis et choricis inter strophā & antistrophum apponitur: huic dipla addi solet, redditur q; trigoni obliqui citra basim species <. Eustathius inter poëtarū figuras $\omega\alpha\sigma\alpha\gamma\pi\alpha\phi\mu$ nominat, id est paragraphen: quæ fit cū præcedentia complectentes, ad alia transitum facimus, ut apud homerum, $\omega\varsigma\ \sigma\iota\ \mu\epsilon\gamma\ \tau\epsilon\ \omega\iota\omega\nu\tau\omicron\ \kappa\alpha\tau\epsilon\ \sigma\pi\alpha\tau\omicron\upsilon$. Idē & alij Græmatici tradidere: ut possimus etiam paragraphen dicere eo sensu, quo ineptiores paraphum dicunt, tametsi Isidorus etymolo. primo, paragraphū scribat hæc nota & poni ad separandas res à rebus, quæ inconnexæ cōcurrunt: quemadmodum in catalogo loca à locis, regiones à regionibus. in agone præmia à præmijs, certamina à diuersis certaminibus separantur.

Novo sensu perceptus paragraphus tripli in institutionibus, de action. & ex Græcis autoribus depromptum quid sit sportula. CAP. XVII.

IN Iustiniani Cod. titulus est notissimus, qui inscribitur de sportulis: sed & eorum frequentissima est mentio, passim per varia iuris civilis loca. In institutionibus quoque Tribonianus: cum quidam, inquit, maiorem uera estimationis quantitatē in libello conventionis inseruit, & ex hac causa uiatores id est exequutores litium, ampliorē summā sportularum nomine exegerint, tunc ad id quod propter eorum causam damnum passus fuerit, reus triplum ab auctore consequatur, & c. Sunt qui interpretantur sportulas dici pecunias, quæ nuncijs dantur. addit Accursius dictas, quia in sportulis quibusdam obligationes ponebant, quæ quantum uera sint, iam declarbitur. & sportulam primò acceptam constat pro eo, quod indies clientibus suis sub limine portæ Romani exhibebant ad uitæ usum: cuius loco quandoque pecunia dabatur, centum uinidelicet quadrantes, ut apud Iuuen. saty, prima, & Martialem non uno in loco legitur. nomen accepit à sportula, seu sporta, uel sportella: quæ nomina sunt utensilium spartearum ad maioris summæ pecunias capiendas. Ceterum cum aliquis magistratum nouum inibat, uel alicuius laticie causa per liberalitatem pecunias decurionibus distribuebat, quod singulis dabat, sportula dici cœptū est. quo in sensu & Dion, & Tranq. & Plin. Cæcil. ad Trianum, & Apul. in apolog. & aliqui ex nostris Iureconsultis uerbum id acceperunt. sed & alibi pro mercede

l. si mulier.
ff. de do. in-
ter vir & ux.

aduo

l. spulij. de
decurio.

advocatis data intelligitur. ut apud Cæcil. lib. 1. In me-
dia Basilica tam palam sportulæ, quam in triclinio dan-
tur: ex iudicio in iudiciū pari mercede transitur. sed hæc
quidem quæ ab alijs etiam tractata sunt, haud multum ad
superiora iuris civilis loca pertinent: quare ut quod ipse
legerim, in medium proferam, aliter quàm cateri fecerint
libet sporulam intelligere. siquidē cum Aristophanis nu-
bes per ocium carmine de Græco in Latinū transferrē,
apudq; eum Strepriadem senē mæstū legissem, quod ve-
reretur ne prytanijs cōdemnaretur, Græcū eius poëte in-
terpretem, eūdemq; doctissimum virum cōsului: qui pry-
tania nuncupari scribit à Græcis, quod Romani sportu-
lam dicunt. cum enim contestanda lis esset, actor & reus
pecuniam contributebant, deponebant quæ: is autem qui
in causa succubisset, omnia pendebat. ea vero pecunia
sportula dicebatur. & uel fisco addicebatur, uel eam iu-
dices pro mercede sua retinebant. Idem & Suidas scri-
psit: qui decimam partem eius, quod à debitore peteba-
tur: pro sportula dari solitā autor est. Igitur cū decima
pars dari pro sportula iudicibus consuevisset, si maiore
summā aliquis petisisset, omne damnum quod ex ea causa
reus fecisset resarciri illi cū tripli additamento Iustinia-
nus sanxit. In authenticis tamen coarctatum id legitur,
ut in centenos quosq; aureos, octo exolverētur: cum alio
quin denos præstari necessarium fuisset.

In autē. de
iudi. s. si qd
autem:

Cōstitutio, Archigerōtes, C. de epi. & cle. decla-
rata, præter Accursij, caterorūq; sententiā: &
quorūdam grāmaticorum error in expositione
verborum iuris civilis.

CAP. XVIII.

Arcadij

A Ready Honorisq; Imperatorum cōstitutio
 est sub titulo de episcopali audiētia, in hac
 uerba: Archigerontes diaecetēq; ἐπεγοίας
 ταμίῳ, non nisi Christiani dirigantur,
 & c. dubitatum fuit quo sensu accipi debeat. et inter pri-
 mos se offert Accursius, qui eos sacerdotes, quibus deli-
 cta sua in metallum damnati cōfitentur, Christianos esse
 iūberi hac lege existimat. id q; eo argumento, quod scri-
 ptum sit diocetē ergasiotānorum quæ uerba ipse inter-
 pretatur significare episcopos seu diocesanos damnato-
 rum in metallum, id enim esse ergasiotanos. quæ exposi-
 tio quā inepta sit, nemo alicuius iudicij, qui Græcē sciat,
 nō cognoscet. igitur fidelis lectio uidetur, quā supra retu-
 li: uetant πῖσθ. imp. aliquos præfici qui procurent nego-
 cia aule principalis, seu qui annonam, & penum, et quæ
 ad uictum principis palatinorū q; pertinet, emāt, nisi iisdē
 Christiani sint, ἀρχι ἐπεγοίας, si ad uerbum transferas,
 principes seniorū, seu summos senes significat. quæ ratio
 ne ἐπεγοίας Matthæi in Euan. summi sacerdotes dicuntur
 Ἐπίτροποι οἱ ἐπεγοίας, ἢ οἱ ὑπεμμεταίς, τῶς αὐτοῦ
 ἀπεμμεταίς. diaecetæ uerò procuratores, dispensatores
 quæ demonstrat. διοικητὴς procurator ἐπεγοίας lucrum
 questum notat, ταμίῳ promptuarium, penus. hinc
 Tania mulier Homero, σῖτρον δὲ αὐδ' οἶν ταμίῳ παρὲ-
 λλαξέ φέροσα. in quolibet priuato dicitur ταμίῳ.
 Sed in hac constitutione placet intelligere solum de
 principis cella: sicut xi. Cod. lib. de prædijs Tamiacis,
 Sanè & ταμίῳ questorem significat, & œconomum.
 Et cum Accursius in harum dictionum interpretatione
 insigni

insigniter errauerit, non tamen dicitur agendum cum eo, aut contumeliosus insectandus. quod quidam Grammatici fecerunt, existimo. si quidem uicia illa temporum fuerunt, non hominis: perierant enim assiduis bellis non solum Graecae litterae, sed & Latinae, at nostra aetate illi ipsi humanioris literaturae professores, si de significatione uerborum in rebus civilibus errare sibi licere permittunt, cur Accursii non tolerant, in uerborum latinorum sensu cacutientem audiui quandoque; irrisum ab Socino Angelum Politianum, quod ignorasset quis suus haeres diceretur, fallitur Qui dii interpretes in illo carmine. Artificis perijt cum caput arte sua. quod uidelicet non perceperint quae sit eius itis diminutio, falluntur rursus apud eundem poetam: Nec uos erronem tellure admittite nostram, cum uerbum illud iuris erronem non intelligentes, errore non legunt in Sapphus epistola, praeruaricantur in Val. Maximum, qui bonorum possessionem non explicant. Labuntur apud Plautum alij in questione seruorum in tribus libertatum speciebus: in eo quod leno filiofamilias pecuniam mutuum dare abnegat, ne eum perdat lex. Sunt apud eos trecenta similia, quibus ipsi miserime hallucitantur: & deinde non erubescunt in Accursio nihil prorsus uelle desiderare.

Callistrati responsio in l. semper. de iure immunitatis restituta Graeca diuorum fratrum epistola.

CAP. XIX.

libet in eorum gratia qui Graeca didicerunt, particulam rescripti referre, quod a diuis fratribus emanatum, a Callistrato Iuriconsulto citatur, titulo de iure immunitatis.

Verba

Verba ita se habent: ἢ σίκου ἢ ἄλλοι πίνες ὡὲν προφάσει
 τῶν ναυκληρέων, καὶ τὸν σῖτον ἢ ἔλαιον ἐμπορευομένων
 εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ δήμου τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἔντων ἀτελεῶν
 ἀφαιρῶντες ἢ λατρεγίας διαδοῦράσκειν, μήτε ὡὲν πλείο
 τες, μήτε τὸ πλείον μέρος ἢ λουσίας ἐν ταῖς ναυκληρείαις
 καὶ ταῖς ἐμπορείαις ἔχοντες, ἀφαιρῶντων τῶν τοιούτων ἢ
 ἀτέλεια. Fucre et quidā alij sub nauiculariorū prate-
 xtu frumentū et oleum mercatiū in foro populi Roma-
 ni, qui immunitate fruebantur, equum ducentes publicas
 functiones subterfugere: cū neq; nauigent: neq; plurimā
 substantie partem in nauicularia et in mercatura habeāt
 huiusmodi igitur uiris imunitas auferatur, et c. existimo
 autē hac in lege accipi forum Romanicū, non forū quod
 Romæ foret, sed ἀγορὰς, id est conciliabula cōuentus uel
 in quibus annona uenalis esset: quæ deinde Romam por-
 tabatur. alioquin dictio illa ῥωμαϊκου midtum insolens
 est: ut ea ratione dictū sit ἀγορὰν τοῦ δήμου τοῦ ῥωμαϊ-
 κος, qua horreum populi Rom. Siciliam, Aegyptum, Ly-
 byam Aristides appellat in oratione εἰς τὴν ῥώμην.

Isauri latrones, Buccellarij q; in constitutionibus
 quales accipiendi sint. CAP. XX.

Isauros, qui populi Lycaonibus Paphilis q;
 et Gallograecis finitimi sunt latrocinij in-
 fames fuisse Strab. xii. refert: quos cū Serui-
 lius superasset, et ad internationem redegis-
 set, Isauricus dici meruit. Eosdem Amianus Marcel. in
 xiiii. scribit sub Gallo Cesare ad pristinas artes rela-
 psos, piraticam quoq; exercuisse: et coacto ualido exer-
 D. And. Alcía. Dispunctionū. E citu.

I. provincia
rū C. d'ferijs
l. fi. C. ad. l.
iul. d' vi. pu.

citu, etiam à legionibus Rom. se aliquandiū tutatos, cum finitimos populos diripuissent: ut non immerito horum audaciam ulturi Arcadius & Hon. imp. etiam uenerant paschatis festis, eos ad supplicium duci permiserint nulli feriarum ratione habita. Leo quoq; imp. lege Iulia de ni publica, eos teneri sanxit, qui uel Isauros: Buccellarios domi alerent, qui autem fuerint Buccellarij: non ita facile repertus est. Suidas Buccellarios Gallo græcos dictos fuisse scribit: & Buccellariorum regionem, Gallogræciam. Is qui sub Theodosio iuniore militiâ Rom. descripsit, autor est, Buccellarios equites fuisse in exercitu Romano, quibus magister militū per orientem præerat aliosq; iuniores dictos, alijs seniorū nomen fuisse: ut existimare libeat, milites hosce cum missionem accepissent, latrocinari, & rapto uiuere solitos. sed & fortasse gentis uitium hoc fuit Isauri enim Gallogræcis proximi, cū huiusmodi socijs latrocinia exercebant. Iustinianus quadā constitutione fabricari priuatim arma prohibet, quæ Isauris *μυροκώρτια* dicuntur, quæ que item Sitinnos uocant, seu uersabilia. sic enim legendum & in antiquissimis eod. icibus, & in eo opere, quod sub nouellarum Iustiniani titulo circumsertur, deprendi. dicta sunt fortasse *μυροκώρτια*, quod solo manubrio cōsistant, uel quod etiā remi uicem præberent: Piraticam enim exercuisse Isauros supra scripsi. non me latet id nominis *κώρτια* falcem seu teli quoque genus significare apud Græcos: sed magis placet *κώρτια* & *κώρτια* ea tela nuncupari.

In auth. de
armis. §. si

Emendata lex prima, & rursus lex ultima in tit.

naut.

naut, caup, stabul, & qui sint mesonauta & epiba
ta: & aliorum error qui nautobatas legunt.

CAP. XXI.

IN eius edicti interpretatione, quo nautas,
caupones, stabularios, ut recepta reddant,
cōpelli posse prator iubet, scribit Vlp. pro
nauta intelligendum esse exercitorem: non
enim dominus debet per regimē, aut mesonautam obliga
ri. Interpretatur Hermolaus uillis mancipij nomē esse me
sonautam, qui in medio nauis ad imperia omnium excu
bet: qua ratione mediastini in dōmo dicuntur, quā senten
tiam alacrius probarem, nisi in Pandectis Florentinis
μισθωκυριῶν per *πῆρα* scriptū esset, subsequitur idem Iu
riscōsultus: & sunt quidam, qui in nauibus custodiae gra
tia præponuntur, ut sunt dietarij. fuit tempus cum legen
dū existimarem *δουλοποιῶν* in ipsis tamen Pandectis le
gitur *νευφύλακας*. sed & subsequitur. Si quis igitur ex
his suscepit, puto in exercitorē dandam actionem: quā
is q̄ eos hmōi officio præponit, cōmitti eis permittit: quā
quam ipse uel nauicularius, uel magister id faciat, quod
Græci *χειρὸν δουλοῦ*, appellant, id est manus immissio
nem, & c. non me latec à nobis quandoque aliter lectum
fuisse: sed quod nūc probamus, Pandectarū Thuscariū lea
ctioni cōuenit: igitur ueterū exemplo cū meliora nactus
sim, *παλιωδῶν*. Apud eūdem Iuriscōsultū ita serē alibi
legitur: Si nauta inter se dānū dederint, hoc ad exercito
rē nō pertinet: sed si q̄ sit & nauta et mercator, debet
illi dari, & quid si quis ex his sit, quos uulgō *νευτιπῆρα*
τας dicūt: & huic tenebitur: sed et huius factum præstat

cum sit & nauta. per nautepibatas intelligi eos arbitor
 qui nauem insecundant: & pro pretio uecturae, seu nauolo,
 ipsi nautarum officio funguntur: ἐπιβαται, in secundo, non
 me latet quosdam nautobatas legere hoc in loco, & eos
 interpretari, qui per funes nauium insecundant: sed hoc non
 multum quadrat sensui, & ex archetypi, quod auct, lectioe
 genuinum non esse Iurisconsulto conuincitur. sane
 hic aliqua de epibatis dicerem, nisi hoc instituti
 nostri minimè esset, uocabula uide-
 licet interpretari, satis enim id
 lectori esse debet, si ea attin-
 gimus, unde ipsorum Iu-
 risconsultorum sen-
 tentia possit ex-
 plicari.

LIBRI TERTII FINIS.

ANDREAE AL CIATI IURISCONSULTI IN Librum Quartum Dispunctionum.

PROOEMIUM.

ICATI optimum queng; mi-
 litem in ultima acie colloca-
 bant ueteres Roma. Impera-
 tores: ita & scribentem me in
 hac literaria palestra, melio-
 res obseruationes sub operis
 finē seruare æquum fortasse
 fuerat: cum praesertim auidia
 tate rei adducti, prima queq; etiam non digna perlegē-
 mus: at in processu, nisi operæ pretium sit, utpote fastidia-
 ti, minimē persistimus, uerum enim uero neque a nobis
 tam scrupulose scribi conueniebat: tum quod multorum
 exemplo & per satyrā factus hic liber, ne omnem gra-
 tiam amitteret, non uerebar: tum etiam quod uel sola bre-
 uitas fastidium id uidetur ablatura: nisi quisquis is fue-
 rit, lector, non dicam delicati stomachi, sed planē imbecil-
 li fuerit, polliceri multa, & uel merces indicas quarto
 hoc me libro traditurum nequaquam ausim. quid enim
 hoc opus, ubi id protinus præstandum est, quod spon-
 deris: atque ubi Græca solum fide contrahatur: illud tan-
 tum etiam iuratus affirmare possum, bona me fide cum o-
 mnibus doctis agere: quapropter nil ultra a lectoribus

E 3 posth

postulare. quàm ut paria mecum faciant. nisi certe superioribus mēsis inceptam *μικρολογία* cuiusdā (cur enim non ita appellem eam, qui leuissima quæq; insectatur?) paranesim. Is eum quoddam Dispositionam caput legisset, in contrariam statim iuit sententiam, vulgatam q; interpretationem ita cœpit defendere, ut argumenta à glossæ matris Accursij confingere, dictiones improprie ex sece Doctorum cōformatas inculcaret: breuiter ita pro cōmuni stare, ut chlypeo solū se tueretur: hasta non impeteret. quis dubitat nihil à ueritate tantam abhorre, ut dicendo (quod ille ait) probabile non fiat? at si quisquis ille ita in animum sibi induxisset, ut arma potius pro nobis induceret, eadem ratione, & fortasse sic illius communia impugnasset: ut nesciam magis faustum fortune numen Bartolus habuerit, an iratū quidam alij senserim: cum quæ ille scripsit, cæteris reiectis ita probentur, ut pro eis omnes pugnent: nō quod is ueriores alijs: sed quòd popularia magis ediderit. quæ propter non falsò crediderim mentiri Sætyram, qui in uirtute nullas fortune uires tradidit: cum quotidie uirtutis atque existimationis premia inde etiam pendere uideamus, ut & ipsi mihi implorandum eius nomen sit, ne nullo non in loco inconstans hæc dea lasciuat.

Quid sit proprie nomen, errare uulgares Grammaticos: & noua interpretatio ne declaratus. §. primus. in. l. pater. de leg. a. ij. Bartoli q; cæterorum in hac re hal lucinatio.

C A P. L

Si quis

SI quis in nomine testator, uel cognomine,
 prænominē, agnomine, legatarij errauerit
 si de persona constet, nihilominus ualet le-
 gatum: idemq; in heredibus seruari, Iuris-
 consulti tradunt. declarauit hæc uerba Accursius, ut in-
 telligendum existimet nomen, quale sit Albertus: cogno-
 men uerò quasi familiae, seu cognationis uocabulum sit.
 quale est Asinellorū, quæ gens fuit Bononiensis. qua ra-
 tione nomen mihi erit Andreas, cognomen Alciatus: &
 sic in similibus. nemoq; est in præsentem diem, cuius uul-
 gata sit opinio, qui non in sententiam Accursij iuerit. Iu-
 risconsulti, Rhetores, Grammatici turmatim que ceteri
 id genus scriptores, non uno in loco hoc prodiderunt.
 qua ratione Matthæus & Pantheus Veronenses Pli-
 niam ex Secundorum familia fuisse tradiderunt: sicut
 alij Valerium ex Maximorum, Tullium ex Ciceronum
 gente natos asserere minimè dubitauerunt. quam senten-
 tiam penitus falsam esse spero fore. ut nemo tandem du-
 bitet. & in primis illud nobiscum ceteris nequaquam cõ-
 uenit, in nominibus Romanorum, qualia sunt, C. Iulius
 Cæsar, quod nomen propriè dicimus, simplicem homi-
 nis appellationem comprehendere, sicuti præsentis æuo Al-
 bertus, Andreas, Franciscus, & similia. illa enim Iulij nẽ-
 cupatio etiam familiae nomen comprehendit: quapropter
 Cæsar ipse ex ea appellandi formula ex Iuliorum fami-
 lia fuisse ostenditur: ut non præter rationem eius filia
 Iulie quoque nomen habuerit, quam nuptam Cne.
 Pomp. nemo ex Tranq. Plutarcho, Lucano ignorat: sed
 & ipsius amitam eodem modo dictam ex eius oratione.

Trāq. refert: amite meae Iulie paternū genus dijs immortalibus cōiūctū est: à Venere Iulij, cuius gentis familia est nostra. nam & idem autor est, Claudiū Tiberium familia Claudia fuisse. patritia gens, inquit, Claudia orta ex Regillis oppido Sabinorū, inter cognomina & Neronis asumpsit, quod significat lingua Sabina fortis et strenuus Idē in Nerone: Ex gēte inqt, Domitia duae familiae claruerūt, Caluinorū & Aenobarborū: ostēditq; Domitiū nomē, nō cognomē esse. hinc Cn. Domitius Neronis atavus, & alij eodē nomine usq; ad Neronem: qui & ipse Domitius dictus est, ut scribit Tacitus. qua ratiōe C. Suetonius Trāquillus, C. Suetoniū lenē patrem sibi fuisse attestatur hinc in antiquis inscriptionibus eodē nomine parētes cū filijs annotatos plerūq; legimus: qualis illa Medio. ad Victoris Martij. D. M. Aurelio Iaa. signi. ex numer. Dalmat. fort. & Aurelio Valentiano exarcho posuit Aurel. Iustus pater, &c. ecce enim quēadmodum Aurelij nomē patri filijs q; cōmune, ostendit familiā significare. nam si ipsam cognomē familiā referreret, quomodo Ciceronis, Scipionis, Neronis filia nuncuparetur. hae enim appellationes fæmineū sexū nō cōprēdūt. quapropter Ciceronis filia Tullia, seu per diminutionē Tulliola dicta est, quoniā ipse ex Tulliorū, nō Ciceronū fuit familia. quod & in legibus ostēdit dum addubitat, nū sui maiores à M. Tullo rege originē trahāt. ceterū & alijs autoribus sententiā nostram probare facillimum fuerit. Val. Maximus libro vii. autor est, Q. Metellū plures & celeberrimos eiusdē nominis viros præterisse, ut extraneum heredē institueret. nemo certē aliud per idē nomē hic intelliget, quā
can

eandem familiã. Cincius, Gentiles, inquit, mihi sunt, qui meo nomine appellantur. tradidit idẽ & ad Trebatium scribẽs Tullius in Topicis: Gentiles sunt, qui inter se eodem nomine sunt, & qui ab ingenus oriundi sunt. extat penes me Vale. Maxi. quoddã opusculum, quod inscribitur de nominibus Roma. in eo ita ferẽ legitur: Romanos arbitrandum est maximẽ ab Albanis & Sabinis multiplicandorum nominũ consuetudinẽ traxisse: quoniã ab illis orti sunt. omnia aut quæ ad unũquẽq; nostrũ differendũ excogitata sunt, à nomine differunt: quia eo gens cognoscitur, ideo q; gentilitiũ dicitur: cetera ordine uariatur: nã quod prapositionitur, prænomen: quod postfertur cognomen: quod ad ultimũ additur, est agnomen. sed quædã cognomina in nomen uersa sunt: ut Cepio, qui hũc in Bruto nominis locũ obtinuit, & c. Diomedes quoq; Grammaticus eandẽ sententiã pluribus explicat: qui prænomen, inquit, est quod nominibus gentilitijs prapositionitur, ut M. P. C. nomen propriũ est. gentilitium, quod originẽ gẽtis uel familie declarat, ut Portius, Cornelius, Iulius. cognomen est, quod uniuscuiusq; proprium est, & nominibus gentilitijs subiungitur, ut Cato, Scipio, Caesar agnomen est, quod extrinsecus cognomen tum adijci solet ex aliqua ratione, uel casu quesitum, ut Censorinus, Africanus, & c. Idem & in Græcis nominibus fuisse Arũtius Claudius asserit, ut hoc exemplo, Alexander Dardanus Paris, Achilles Aecides $\omega\omicron\delta' \alpha\epsilon\varsigma \omega\omicron\upsilon\varsigma$. ex his declaratur Scæuolæ responsum, titulo de manumissis test. qui ex nixa matre sublatum filium nomine patris uocatum traxit. l. uxorem. dicit. quod alia ratione dictum non est, quã ut ostẽdere

Iaf. i ru. fol.
mat in. iij.
col.

I. imperat. ff.
ad Trebel.
l. fi. ff. de ha
re. instit.

iura familiae eū semper retinuisse: ut non omnino impru-
denter Bal. scripserit: qui si posthumus nascatur, appel-
letur q; nomine aliquo paterno, eius filiū fuisse praejumi
tradit, cuius nomē refert: licet Iason in cōtrariam iuerit
sententiā. nā & alibi in iure plerūq; patres filijs cogno-
mines annotauit. Papin. Imperator. Hadrianus, cū Iunius
Cerealis filio suo Iunio Simonidi, si in potestate sua esse
desisset, & c. Paulus de hered. insti. Pacumencius Andro-
sthenes Pacumenciā Magnam, filiā Pacumencij Magni, ex
asse heredē instituerat, & c. Illud Ἐγγυος. Pacluseium
potius uideri legēdū, sicut et Noniū Rusūm: quorū necis
in Cōmodi uita meminit Ael. Lāpridius. Igitur et Aphri-
canus titulo sol. mat. Titia diuortiu à Seio fecit: hāc Ti-
tius in sua potestate esse dicit, & c. & id qd tradidimus
regulariter uerū est: alioqn me nō latet, legi etiā plures fi-
lios, quorū diuersissima sunt à parētibus nomina: sed id
idecirco accidit, cū filij emancipati in alienā familiam irre-
pserūt, ex arrogatione adoptione uel alia causa: puta
quia heredes ab aliquo instituti fuerāt, cuius nomē ferre
erāt test. mēto insti. quādoquidē lege Diocletiani permis-
sum est unicuiq; prae nomē, nomen, cognomē sibi mutare,
dum id in alicuius fraudē non fiat. Caterum & serui cum
manumittebātur, domini nomen accipiebant, eiusdem q;
cum domino familie censebantur. quapropter Pomponij
Attici seruus Dionysius, postquam uindicta liber factus
est, coepit appellari M. Pomponius Dionysius: idē de Eu-
tychide à T. Cecilio manumisso, qui factus est T. Cecilius
Eutychedes: ut est apud Cicer. lib. iiii. epistolarum ad
Atticū, cuius cōsuetudinis etiam meminit Tertullianus,

et.

& latius explicat Politianus quodā capite Miscellaneo
 rum: ut iam in promptu esse possit, quēadmodum Serbia I. pater. s. j.
 dij Scauola respōsum percipi debeat: duobus libertis Stia ff. de le. iij.
 cho & Erote haredibus institutis, ita cauit: fundū Cora
 nelianū de nomine meo exire ueto, unus ex haredibus Sti
 chus ancillam Arethusam testamento liberam esse iussit,
 eidemq; partē suā fundi legauit. quēro an hares, & cæ
 teri colliberti Stichū ex causa fideicommissi eius fundi par
 tē ab haredē Stichū petere possint. respō. nō cōtineri. In
 telligendū autē est nō cōtineri scilicet fideicommissō, & cō
 sequēter ab Arethusa restituendū fundū nō esse. quod qui
 dem respōsum optima ratione subsistit. Finge testatori
 ex cōsuetudine Romana nomē fuisse Caio Sempronio Tu
 ditano, qui manumiserit Erotē & Stichū: his huiusmodi
 nomenclatura attribuetur, C. Sempronius Eros, item, C.
 Sempronius Stichus. rursus pone Stichū Arethusam li
 berā esse iussit, ea dicetur Sempronia Arethusa. cum er
 go testator Sempronius Tuditanus uetuerit fundū de no
 mine suo exire, si Arethusa id habeat, fideicommissō locus
 nō erit, cū & ipsa Sempronia sit, nomenq; hoc est fami
 lian, testatoris retineat: ut iure mirari possimus qua ra
 tione Accursius, Bartolus, ceteriq; ad remotissimam di
 ctionem uerbū illud, non contineri, retulerint, intellēxe
 rintq; Iuriscōsultū negare testatoris nomine Arethusam
 cōtineri. quā interpretationē dum quoquo modo defēnsa l. cū pater. s.
 dere satagunt: per cauillationes alius Iuriscōsulti respon fidei. ff. de lo
 gat ij.
 sa peruertunt, Fidei (inquit ille) haredū meorū cōmitto, gat ij.
 ne fundum Tusculanum alienent, & ne de familia nomi
 nis mei ex. it. secundum uoluntatem eos quoq; inuitatos
 intelligendum

intelligendū est, quibus hæredes extranei fideicommissam libertatē reddiderant. ratio enim huius responsi fuit: quoniam qui ex iussu testatoris manumittuntur, in illius nomē succedunt: quāobrem fideicommissi uerbis cōprehenduntur, sicuti & in suprascripto Scauole respōso: non autem id ex præsumpta tantū testatoris uoluntate inducitur. quia iusserit eos manumitti, ut Accursius, Bartolus q; censuit, repetitur etiā aliquoties in iure ciuili hæc dictio nomen? & hoc non alio significatu, quān familie seu gentis. Illud tamen sciendum est, familiam a gente, significatione differre quoniam gens latius accipitur, ut comprehendat omnes eiusdem stirpis & nominis, etiam millesimo gradu disiunctos: Familia magis ad agnationem refertur: quod ex Tranq. in Nerone cognitu facile est, & hæc quidem satis.

l. ult. in fi. ff. de grad. succell.

Restitutum Græcum adagium Iurifconsulto. tit. de iureiur. l. si duo. §. fi.

CAP. II.

l. si duo. §. fi. de iureiur.

Ulpianus libro ad edictū xxii. cuius responsum sub titulo de iureiurando in Pandectis hodie legitur, ita ad uerbū scripsit: si quis iurauerit in re pecuniaria per genū principis d. re se non oportere: uel intra certum tempus iurauerit se soluturum, nec soluerit: Imperator noster cū patre rescripsit, fustibus eum castigandum dimittere, & ita ei superindici, *πρωτη ως μὴ ὀμνῆς*, &c. Verba hæc sunt reum admonentis. que sic Latine transferas: petulenter, seu temerè ne iura. uerisimile autē est uulgò fuisse tactatum huiusmodi dictum: & quod serè pro uerbis

uerbij loco usurpari posset, Sueton. in Caligula, nō mul-
 tum dissimilis irrisionis facit mentionem. alterum, inquit,
 qui se pro salute ipsius periturū nouerat, cunctantē pue-
 ris tradidit uerberatū, insulatum q; ut uotū repositēs,
 per uicos agerēt, quoad præcipitaretur ex agere, uerum
 has irrisiones, cū quis per ora hominū cum insula defera-
 tur, Græci *παραδολες μακρίκοροι* appellāt: id enim sit ut
 exēplo cæteris sint: latine traduci dicūtur Lurio et Traq.
 in Vesp. & in euangelio Matthæi. Cæterum & in eodē
 Iuriconsulti loco sic legitur: nunquid ergo qui iurauit s. idem iul.
 furtum se non fecisse, hoc solo nomine cōdictione, si cōue-
 niatur, exceptione utatur? cæterum si contēdat, qui cōdi-
 cit, quasi cū herede se furis agere, nō debeat repelli? &
 quasi *μνομομαχῆς* cōdicitio ei dari debet. uocē Græcam,
 huius partis, ad uerbū interpretaberis: quod nec Accur-
 sū fecellit, sed hanc ego uocē à Iuriconsulto de rhetori-
 cis libris acceptam crediderim. siquidē scribit Hermago-
 ras, in causis quatuor modis nō cōsistere defensionē: quo-
 rum unus est qui uocatur *μνομομαχῆς*, cū ex prima parte
 tantum, hoc est persona agētis, cōstat causa, nec quicquā
 ex secūda affēri potest, ut sunt loci cōmunes. uerbigræ-
 tia, leno qua parte uenturos ad se adolescentes sciebat, sō
 uerā fecit occultam, ea iuuenes perierunt: accusatur quōd
 causam mortis præstitit: hic lenoni nulla defensio est
 appellatur id genus etiam *ἑτερομαχῆς* & *κατ' ἑτερομα-
 χῆται*, ut Chyrius Fortunatianus scribit. addit q; nō mul-
 tum esse huic dissimile, quod *ἄχρημαστον* dicitur. cū era-
 go Iuriscōsultus eum qui iurasset se furtū nō fecisse, non
 solum actione furti, sed etiā cōdictione tutum ostēdisset:
 dubita

dubitauit an id tantum procederet, cum hoc solo nomine id est ea sola causa conuenitur, quod ipse furtum fecerit, an uero etiam procedat: cum non tanquam ipse fur, sed tanquam furis heres conuenitur. & non respondit procedere, quapropter actorem habere conditionem *μὴ ὀνομασθῆναι*, id est, quae ex parte rei nullam defensionem habeat: non enim iuramentum ad hunc casum extenditur. & hic uerus est legis sensus, quem nec Accursius nec alius quisquam, cuius edita sit sententia, satis perspexit.

Qui fuerint exconsules, exquestores, ex patritij.

CAP. III.

IN Iustiniani principis constitutionibus, quorundam dignitatum nomina referunt: quae quidem si simplici, & consueta forma annotata forent, nemo est qui non intelligeret: sed quoniam praepositionis cuiusdam additamento scripta reperiuntur, quam plurimis etiam doctissimis uiris uestigandi anxietatem praestiterunt: sunt autem haec dictiones exconsul, exquestor, ex patritius, & si quae aliae similes. existimauit P. Crinitus in libris de honesta disciplina, exconsules esse eos, qui consules fuerant, sed nunc magistratu sancti sunt, idemque in ceteris: ut qui Ciceronis tempore consularis diceretur, ab Iustiniano sit exconsul nuncupatus. quam quidem sententiam prorsus sequerer, si uel scriptorum eius autoritas, uel rationibus aliquibus id ipse persuaderet: ceterum cum autorem hac in re nullum laudet Crinitus, non arbitror tantum illi deferendam, ut contenti simus, *αὐτὸς ἔφατ*. Igitur ut eius dicto nos intercedat

cedamus, quandoq; opinatus sum exconsules dici, qui cō
sulari quidem dignitatem habebant: sed administratio
ne carebant, et comodis: qualem patrem suum Aufonius
describit: l. petitionē.
C. de aduo.
diuer. iudi.

Curia me duplex, & uterque senatus habebat,

Muneris exortem, nomine participem.

Argumentū que huius rei mihi erat Imp. Leonis et An
thennij cōstitutio, qua fisci patrono post bienniū cōcedi
dicitur excōsularis moderatoris prouincie dignitas. sed
an fortasse uerius cōsulem idem esse quod excōsulem, &
an fortasse uerius cōsulem idem esse quod excōsulem, &
temporum uitio, que iam in barbariem dilapsa fuerant,
hanc latini sermonis inductam corruptelam. ostenditur
id ex Iustiniani cōstitutione secunda, titulo de ueteri iu-
re enuclean, nam in principio constitutionis Tribonia-
nam exquestorē appellat, quē inferius simpliciter que-
storem dicit. Sed & in autographo Græco, unde illa effi-
cta est, sic legitur: πᾶσι τὸ ἔργον τὸ τοῦ τῶν ἐπίσω ἀνδρῶν
τῶν τριβωνιανῶν ἐπιτροπῆς αὐτῶν τῶν πρῶτων ἀρχῶν. & τὸ
ἐργὸν αὐτῶν κτὸς ταμίᾳ τῆς ὑπᾶτος. qua uerba sic ipse
Tribonianus, ut arbitror. Latinis reddidit: & omne stu-
dium Triboniano uiro excelso, magistro officiorum, &
exquestori sacri palatij nostri, & consuli credidimus.
hinc euidentissime apparet uerbum ταμίᾳς, quod nos
questorem solemus uertere, exquestorem, quod idē est,
dictum. qua ratione etiam Exarchum, quem Rauennæ
Constantinopolitani Casares constituebant, nomen sum-
psisse uerisimile est, quasi τῶν ἀρχῶν: tametsi ἐφαρ-
χῶν quoque suum Athenienses habuerunt, ut Onomasti-
cōν 111. l. l. Pollux scribit, nam & hæc prepositio

l. tāta. C. de
ve. iu. cnu. i
prin.

in

in compositione quādoq; ferē nihil à simplici significac-
 tione uariat: qd' liquido apparet in dictione ἑξῆς γῆδος,
 ἑξῆς ποῦ ἑξῆς τῆς ὁ. Isidorus tamē Criniti sententiae, quae
 eadē & Accursij fuit, autor, dum qui consulatu excessē
 runt, excōsulens interpretatur, non parum me mouet, ut
 forte exconsules interpretari debeamus, qui cōsulari di-
 gnitate ornati sunt: siue quia nūc consules sint, siue quia
 fuerint: quamuis etiam re ipsa eius honoris administra-
 tionem nunquā habuerint. fortē etiā qui cōsulari patre
 nati sunt, hac appellatione potuerunt contineri, sicut
 ἑξῆς λυτῆρος Graeci uocant ἑξῆς ἰδουτῆρος μῶου filios. qd'
 tamen non prodo. In cod. Theod. sub rubr. quorum app-
 non recip. exantistes dicitur, qui antistes olim fuit: quoa-
 niam Chronopius exantistite, &c.

Restitutum responsum Iuriscons. in l. creditor. §.
 Lucius. ff. mandati. & declaratum optime.

CAP.

IIII.

In l. credi-
 tor. §. luci.
 ff. mand.

Quasi situm fuit, nū procurator, cuius libera
 administratione rem suam dominus mandas-
 set, ita ut quemadmodum uellet, de ea nego-
 ciaretur, posset pro proprio facto rem do-
 mini obligare. Et cum quidam posse affirmarent, aduersus
 eos sensisse Scaeuolam iuris autorem libro responsorū
 primo, allegabatur. Item quæro, an cum Seius ma-
 gistratu sanctus debitor extitisset, Lucius Titius eo no-
 mine coueniri possit, uel res eius obligata essent pro-
 pter uerba epistolæ suprascriptæ. Respondi, neq; conue-
 niri posse, neq; res obligatas esse. Ceterum qui in aliam
 sententiam iuerant ita argumentam id euitabant, ut dice-
 rent:

ret: tamet si epistola uerba uideretur generalia, coartari
 tamē ad ea, quae uēditionē, negociationē, pignus, simileq;
 opus respicerēt. qd' falsum esse ex ipsis tuscōrū Pādēctis
 dicebā: in qbus ea epistola hoc modo legitur: Σίω τέκ-
 νω χαίρειν. ἐγὼ μὲν ἤνι φύσει νομίζω τὸ ὑπὲρ πατρός
 ἐγὼ τῶν τῶν πατρὸς ὑμῶν πραγματευέσθαι, δ' ἴχα τὸ τίνα
 ἐπιτροπικῶν αἰτέω. εἰ δ' ἐδ' αἰ τοιοῦτος τινὸς ἐπιτροπ-
 ῶν σοι περὶ πάντων ἐμῶν, ὡς θέλεις πραγματευέσθαι,
 εἴτε πωλεῖν θέλεις εἴτε ὑποτελεῖν, εἴτε ἀγοράζειν εἴτε
 ὄπῳ πράττειν, ὡς κυρίῳ ὄντι τῶν ἐμῶν, ἐμὸ πάντε κύ-
 ρια εἶναι τὰ ὑπὸ σοῦ γνώμῃ καὶ ἡγούμενος, ἢ μὴ ἂν ἀν-
 τιλεγόντος σοι πῶς μὴ ἐμίσην πράξω. Seio filio salutē
 Ego quidē secūdū naturā esse arbitror, quēlibet pro pa-
 tre ἔ παρ' ἐκείνου filijs negociari, etiā sine ulla mādati qua-
 sitione. si ergo ita fert usus, mādo tibi de oibus meis rebus
 uti uolueris negocia exerceas, siue uēdere uelis, siue obli-
 gare, siue emere, siue quomodocūq; agere, nō aliter atq;
 si dominus tu rerū mearū esses. me quicquid feceris, ratū
 firmū ducēte, ἔ nihil tibi cōtradicēte, nec in unā quidē
 rē. Igitur ex uerbo illo ὑποτελεῖν, qd' Accursius pacisci
 trāstuli, nos maluimus obligare: cōstat gñalissimū fuisse
 mādatū: qd' tñ nō cōprēderet, q' Seius i ppriā cān uerte-
 ret.) Nouus intellectus. l. ob es. C. de predijs minorū: et
 ibi quantum refert puncti ratio. CAP V.

R

Ationem scribendi, pūctaq; dictionibus suo
 loco addēdi, nō minime apud Grāmaticos
 diligentiae partē fuisse illud ostēdit: quod si
 ea non obseruetur, nō mediocres intelligen-

D. And. Alci. Dispvntionū

F dis

L. ob. et. C. d.
p. d. mino.

dis autoribus tenebras iniicit. hinc cū apud Latinos ple-
riq; Grammatici de punctis scripserint, Ni canor quoq;
Alexādrinus idcirco styuacrius est cognominatus, qd'
anxie & nimis sollicitè πρὸς styuacrius scripsisset. Igitur ut
etiā in iure ciuili ex eorū omiſſione aliqua peruerſi oſtē-
dam, ſatis erit unicam conſtitutionem referre, quā Imp-
Dioeletianus & Maxim. Augg. & Caſ. Leontio direxe-
re, in hæc uerba: ob æs alienū tantū causa cognita, præſi-
diali decreto prædium ruſticū minoris prouinciale di-
ſtrahi permittitur. quam conſtitutionem noſtri interpre-
tes ita interpretātur, ut inde regulariter, prodant, taxa-
tiam dictionem ſimilia non excludere, cū enim legiſſent
& ex donatione propter nuptias, & ex causa dotis, &
alijs quoq; modis prædium minoris poſſe uenundari. ſi cō-
ſtitutione cauetur ob æs alienum tantum id fieri poſſe: cō-
ſequēs eſt nō excludi ſimiles cauſas. et ex hæc interpreta-
tione uarijs in locis plurima in queſtiones perperā expli-
cāt noſtri Doctores, quas per laſonē alicubi collectas re-
perire non admodum difficile eſt. ceterū omnis hic error
ex eo promanauit, qd' ſuo loco punctū in uulgatis codici-
bus oppoſitū nō erat: cum poſt dictionem, alienū, ſtatim
ſubāedum fuiſſet, eo ſenſu, ut ob æs alienū fundū diſtrahi
liceret, cognita tantum causa, nō enim quāuis ſtatim con-
ſtet uenditionem ob æs alienū fieri, idcirco decreto opus
nō eſt: quinimō neceſſaria eſt cauſe cognitio. quid enim
ſi alia ratione, qua minoribus magis conducatur, æs alienū
diſſolui poteſt, quā ex fundi uenditione? neceſſent hic ali-
qui argutias, quaſi indubitati id eſſet iuris: quos conſuta-
re ſuperuacuum eſt.

In l. ſi cōſtā
et. ff. ſo. ma.

l. qd' Labeo.
et. ad carbo.

Lex,

Lex, pars literarum, de iudicijs, nouo sensu elucidata, & explicatum qui sint Archontes.

CAP. VI.

PAulus libro responsorum ii. his uerbis utitur. quæ sub titulo de iudicijs, à Triboniano in Digestis relata, in omnibus uulgatis con-
dicibus nõ satis fideliter leguntur. Pars literarum diui Hadriani: Τὸς ἀρχοντας ἐν ᾧ ἀρχοσι ἐνταυτῶν μήτε εἰσέναι δίκην ἰδίας, μήτε διακίπτων, μήτε φευγόντων, μήτε περὶ ᾧ ἐπίτροποι, ἢ κορατωρες εἴμ. ἐπιέδι' αὐτῶν εἴμ. ἢ ἀρχὴ καὶ αὐτοῖς πρὸς τοὺς φευγόντας, καὶ τοὺς φεύγοντας πρὸς αὐτοὺς εἰσαγωγισμοὺς εἶναι τὰς δίκας. Archontas, id est Atheniensium summos magistratus, quo in administratione erant ano, neque propria causam introducere oportet, neque actores, neque reos esse: nec in eorum quidem causis, quorum tutores, uel curatores sint: ubi autem magistratu functi fuerint, & ipsis aduersus reos & reis aduersus ipsos actiones introducenda sunt. & hoc modo transferenda fuit hæc epistola: alioquin si uulgatam lectionem sequamur, dubium erit quod sibi noluerit Hadrianus, cum dixit non posse magistratus cognoscere de his rebus, pro quibus tutores fuerint, non enim rebus tutores datur, sed ut Iuriscōsulti nostri tradiderunt, persona, ceterum & Accursij, Bart. ceterorumque interpretatio minime conuenit, quæ generaliter hanc legem in omnibus summis magistratibus locum sibi uedicare existimarunt, quæ in re quantum decepti sint non dubito quin eruditi cognoscant, quod enim nos alios sequuti, τὸς ἀρχοντας exposuimus summos
F 2 magi

magistratus, de eis tantum intelligendum ducimus, qui Athenis constituebantur, neque id nominis apud Græcos frequētius pro alio magistratu accipitur, quā pro Atheniensi: quod apud Latinos in Spar. quoq; & Treb. Pollione deprædes, Scribit Suidas hos magistratus Athenis fuisse Archontas, quos scere principes Latine dixeris. hi erant nouem: quorū thesmothetæ, id est, legumlatores numero sex, βασιλεύς & πολέμαρχος. hoc est rex, itē q; imperator: tum ipse Archon. meminit & Plut. in Politicis. & in Periclis uita, Pausanias q; horum quoque mentio est apud Iulium Pollucem. Igitur quod Hadrianus scripsit περὶ ἀρχόντων, intelligendum est specialiter ab eo in Atheniensium iudiciis ita constitutum. ut minime trahent

I. antiochen. da sit pars epistolæ ad omnes, qui summū magistratū gerunt, ut hæctenus nostri interpretes fecerunt. qui cū plura responsa eorum sententiæ aduersantia uiderēt antinomiam per quedā subterfugia querūt euitare. sed & exemplo non caret, aliquid in iure ciuili relatum, quod unius tantum ciuitatis iura respiciat.

Iustiniani inconstantia in condendis legibus suggestatur tum ex Græcis autoribus refertur quis uir Tribonianus fuerit. CAP. VII.

EXtant in Iustiniani Codicis tractatu ad. S. C. Tertullianum, quedam constitutiones tam simul contrariæ, ut nemo extricet: quin clarissimè constat ab altera alteram corrigi: quam rem breuissimè explicabo. defuncto filio sola matre superstite, ex senatusconsulto mater succedebat: si fiat

I. pe. & fin. & auten. C. ad tectul.

si fratres erant superstites, non succedebat, siue uterini,
 siue germani forent: si sororum aliqua extitissent, in stir-
 pes uocabantur, ut mater dimidiā, cætere sorores aliā
 dimidiā obtinerent, emendauit hæc iura Iustinianus, &
 primo constituit, ut fratres utring; coniuncti, una cum
 matre succederēt, quæ in uiriles portiones admitteretur.
 emendauit rursus hoc idē Imp. distinxitq; eos, qui utring;
 coniuncti essent, ab his qui solum germani forent, sed &
 cum sorores extarēt, correxit idem Imperator legē quā
 semel confirmauerat: statuit q; ut si sorores utring; con-
 iungerētur, succederēt in dimidiā: quod si fratres quoq;
 adessent, eorum beneficio in uiriles partes uocarentur.
 rursus idē correxit, ut semp mater cū sororibus utrin-
 que adiūctis in uirilem admitteretur, etiam si fratres ex-
 tarēt: si utring; defunctū non attingerent, penitus ex-
 cluderentur. huius inconstantiæ, leuitatis q; rationem cū
 posteriores interpretes diu uestigare cōtenderint, atq;
 in primis Corueus mirificè hoc in negotio se distorquet
 at ne amplius quisquā se cruciet, libuit Triboniani uitā
 referre: unde quid in causa huius rei fuerit, facillimè di-
 gnosci poterit, Igitur Suidas Græce quidem, sed in hunc
 sensum: Tribomanus, inquit, Græcus omnis religionis cō-
 temptor, & præsertim à Christiana fide abhorrēs adu-
 lator & fraudulentus, persuasit Iustiniano Imperatori
 fore, ut is nunquam moreretur: sed in cælum cum carne
 assumeretur: Quæstor fuit Iustiniani, hic tantum naturæ
 dotibus, ingenioq; pollebat, ut suæ ætatis nemini secūdus
 esset: auaritiæ autem eousq; erat deditus, ut ius & fas ue-
 nale haberet. nam singulis diebus & leges ferebat, & la-

tas renocabat : uti indigentium usus, à quibus pecuniam
 acceperat, postulare uideretur. cum diu post indeptū ho
 norē superuixisset, morbo tandē decessit, ab aliquo nula
 la proysus affectus iniuria, quòd uidelicet sermone comi,
 blando que erat. & auaritiæ morbū doctrinæ præstatiā
 uelabat. caterū & his nō absimilia in Tribonianū Proco
 pius lib. bell. Pers. primo refert. addit que fuisse gñe Pam
 phylum, & unā cū Ioanne ut populi seditiones sedaret,
 à Iustiniāno de magistratu quādoq; dictū. ut nō absimilia
 lem illi arbitrari quis possit, quē Verg. notat, qui leges si
 xit pretio, atq; refixit: frequens enim id Græuis delictū
 fuit. quapropter idē Procopius cū proclum laudare uela
 let: erat, inquit, Proclus imperatoris assessor, magistratū
 questoris gerēs : uir in primis iustus, & procul ab omni
 auaricia. Ideo neque aliquā legē facillē in alicuius gratiā
 conscripsit: ut iam Triboniani ipsius mores nemini igno
 ti esse debeāt: tamet si cū Iustiniāno ubique laudet, sed fa
 cile est indocto imponere regi: ἀναλαμβάνω & quippe
 Iustiniānus fuit, & omniū litterarū ignarus. quid mirū
 cū eius pater Iustinus à teneris ānis suū custos, mox bonū
 dein lignarij fabri minister fuerit. ut Accursij scrupulum
 tollamus, ubique dubitantis, propterea quòd Iustiniānū,
 Cōstāntini filiū, in decretis legerat. sed ille alius est, nostro
 posterior: qui ἑνωτέρων Græcè cognominatur, quā
 truncis esset naribus. Sunt tamen qui aliter de Tribonia
 no sentiāt, nec temere grāmaticis de iurecōsulto creden
 dum arbitrentur. quandoquidem etiamnum uideamus,
 & sepius experiamur, quanto supercilio id hominum
 genus, quo iure, qua iniuria & mortuos & uiuentes inse
 Accur,

Etetur, quãq; suis in studijs hi sibi placeãt moriæ benefi-
cio felices, alios oēs cõtēnãt: & epistolis ante ipsos legũ
codices præfixis, Accursiũ, Bartolũ ceterosq; acerbissi-
mis cõuincijs dilaceret: imperatoris sui Laurẽ. Valle exẽ
plo prouocati, cui mortuo honos epitaphio habitus fuit:
Tandem ualla silet, solitus qui parcere nulli est.

Si quæris quid agat, nunc quoq; mordet humum.
Quod sanè carmen longè magis ipsis quàm Valla cõuer-
nisset: cuius doctrinæ pleraq; huiusmodi cõdonãda sunt:
at hi ea maximè reprobant, quæ non intelligunt.

Restituta Iurifconsulto, titulo de nudinis, Plato
nis uerba, declaratãq; lex ante nos inextri-
cabilis. CAP. VIII.

Scripsit Callistratus iuris autor, titulo de
nudinis, in hæc serè uerba: Si quis ipsos
cultores agrorum, uel piscatores de ferre
utensilia in ciuitatem iusserit, ut ea ipsi dia-
strahant, destituetur annone præbitio, cum auocentur
ab opere rustici qui confestim ubi detulerint mercem,
tradere eam & ad opera sua reuertere debeãt. deniq; sum-
mæ prudentiæ, & autoritatis apud Græcos Plato, cum
institueret quemadmodum ciuitas bene & beatè habita-
tari posset, in primis istos negociatores necessarios duxit:
sic enim ὁ πολίτεια ait: δὲ γὰρ πλείωνων γεωργῶν
γεῶν τε, ἢ τῶν ἄλλων δημιουργῶν, ἢ τῶν ἄλλων δὲ κα-
κοποιῶν, εἰσφερόντων, καὶ ἐξαφέροντων ἕκαστα. οὗτοι δὲ
εἰσὶν ἔμποροι, καμίσιας δὲ ὁ γεωργὸς εἰς τὴν ἀγο-
ρὰν τί ὡς ποιεῖ, ἢ τις ἄλλος τῶν δημιουργῶν,
εἰ μὴ

εἰ μὴ εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον ἴκη τις θεομύθιος τὰ τοιαῦτα
 αὐτῷ ἀνταλλάξασθαι, ἀργυρεῖ δὲ αὐτῷ δημοργίτας
 καθήμενος, σὺ δὲ κορᾶ, οὐδ' αὖ μῶς, ἀλλ' εἰσὶν οἱ τῶ το ἄρα
 τις ἰατρούς ὑπὸ τῷ διακονίῳ τὰ τῆσιν ταύτην, plu
 ribusigitur agricolis, et alijs artificibus, et ministrisopus
 est, qui importēt & exportēt singula: sunt autē hi merca
 tores. cū autē rusticus aliquid horū quæ ipse facit, uel ali
 quis alius artifex in forū defert, si nō codē in tēpore ue
 niat, quo & illi quibus cū est hæc permutaturus, cessabit
 ab opere in foro consistens: minime uerò: sed sint qui cū
 hoc animaduertāt, seipsos ad hoc ministeriū praeparēt,
 & c. & hoc modo restituendus fuit hic locus: quādo quia
 dē si uulgatā trāslationē inta clā reliquerimus, nullū sen
 sum satis cōuenientē possumus elicere. sed & illud admo
 nendus est lector, Calistratū Iuriscōsultū, ut breuitati cō
 suleret, nō omnia Platonis uerba retulisse: sed intermissis
 quibusdā clausulis, dialogorūq; interlocutionibus, simul
 iūcta adscripsisse, quæ in suā sententiā facerēt. λόγῃ enim
 apud Platonē diffusior est hic locus libro de republica se
 cūdo, quā is sit quē Iuriscōsultus mutuatus est. ueræ autē
 lectiōis incolūitati etruscorū uolūntibus à me obseruata ē.

Qui sint parabolani, Accursij error. CAP. IX.

l. placet. & l.
 sequē. C. de
 epis. & cleri.

Idi plerunq; ab eruditissimis iuriconsultis dubi
 tari, quinam fuerint parabolani, & unde
 dicti: quorum mentio in cōstitutionibus ha
 betur. & Accursius, qui nihil se praeteriss
 se uideri uoluit, tanquā rem maximè haberet in prōptu,
 statim pronunciauit, parabolanos esse medicos: nomenq;
 ab

ab eo sumpſiſſe, qd' multas haberet parabolas, qd' uideli-
 cet ut quiſq; loquacior eſt, ita doctior medicus vulgi opi-
 nione exiſtmetur. quæ expoſitio, meo quidẽ iudicio, pla-
 nẽ ridicula eſt: quare aliter ipſe cẽſuerim: fuiſſe enim ple-
 beios quosdã parabolanos, qui ſamulitio uel eccleſiarũ,
 uel hoſpitalium, xenonum uel deputati erãt, & quaſi ad
 ſcriptitiũ glebæ: ut ſicut illis omni uita ab agrorũ cultu-
 ra recedere nõ licebat, ita his ab ſeruitio, agrorũ, qui in
 noſocomijs reſidebãt. parabolanos, glebæ ad ſcriptitios
 eſſe: in iuris ciuiliſ Græco interprete legi, dicti à Græca
 præpoſitione τῆς & βολῆς, quæ uox pro gleba acci-
 pitur.

Modestini trutinæ ſuppoſitũ reſponſum in. I. nato-
 rum. de uerborum ſigniſi. CAP. X.

Modestinus libro excuſationũ II. n. 27, in-
 quit, τῆς τοῦ προσηγορίας τῆς ἑξῆς τοῦ ἐξῆς
 τῆς ἐξῆς τῆς ἐξῆς, quod reſponſum à Tribo-
 niano ſub rubricam de uerborum ſigniſi.
 translatum Græcẽ lectum fuit, donec aut Accuſius, aut
 quiuis alius latinam maluit interpretationem afferre, in
 hunc modum. Natorum appellatio & ad nepotes exten-
 ditur. ceterum quoniam me non latet, quam diffuſus ſit
 hic tractatus: num appellatione filiorum contineatur ne-
 potes. quid item cum liberos dicimus, & ruruſus num
 ſub nepotibus contineantur pro nepotes: uolui lectorem
 admoneri, firmum & irreprenſum argumentum ex ſua
 præſcripto reſponſo afferri in hanc rem non poſſe: quã-
 doquidem Modestinus de proprietate, & ſignificatu
 Græcæ uocis diſputat, non Latina.

F 5 Ratio

Rationem. l. prima. C. que res exportari non
deb. aliam esse, quam Doctores uulgò tradide
runt. CAP. XI.

C. que res ex
por. nò deb.
L.

L Mpp. Valentiniāni & Gratiani constitutio, ad Theodosium magistrum militum in
hæc uerba legitur: Ad Barbaricum transfe
rendi uini, olci, & liquaminis nullā quis
quam habeat facultatem: nec gustus quidem causa, aut
usus commerciorum, cuius quidem legis argumento dicitur
Baldus, existimauit eum, qui lege municipali anno
nam in aliam ciuitatem deferre prohibeatur: si aliquant
portunculam, uel gustus causa deportet, legis pœnæ ob
noxii esse. Negauit id Iason, non alia ratione quam quòd
pœnas quammitissime interpretari æquum sit, cuius sen
tentiam statim sequutus fuisset, si eius legis uerbis Bal
dum nò adiuuari docuisset. Caterum ipse arbitrator ratio
nem legis spectandam, que profecto non alia meo iudicio
esse potui, quam ne eius liquoris gustu admoniti Bar
bari arma in nos uertant: idcirco que eas regiones armis
querere studeant, unde sibi id liquaminis cõparare possint.
nam qui primi Gallorum in Italiam uenerunt, hoc
gustu allectos grauisissimi auctores tradiderunt, inter
quos Titus Liuius lib. V. gentem Gallorum, inquit: traditur
fama dulcedinis frugum, maxime que uini, nouit
tam uoluptate captam Alpes transiisse: & inuexisse in
Galliam uinum illiciende gentis causa, cum ergo
lex municipalis magis locupletandi territorij sui causa
sa, & auertende caritatis, ita iubeat, quam alia ratione
non

In l. ij. in. fi.
ff. diur. om.
iudi.

non arbitror qui gustus causa ammonam alibi detulerit,
eius iussu coerceri.

Declarata lex, cum quis. §. codicillis. de lega. iij. &
restituere Græcè dictiones etiam in. l. ij. C. commu.
de lega. CAP. XII.

Erbidij Scæuole responsum, sub rubricam l. cum quis.
de legatis tertio, in hæc uerba in emenda- §. codicillis.
tioribus libris legitur. Codicillis ita scripsit

Βούλομαι πάντα τὰ ὑπέτε τα γιμένα κῦ
ρια εἶναι μαξίμου κυριώ μεδ δυνάτεια πινταπιοσχίλια, ἀ' τε
να εἰ λάβου παρά καταδικμ του θεῖου αὐτου ἰσλιε μακ
ξίμεδ, ἵνα αὐτῶ ἀποδ' ροθῖντι ἀποδ' ὄρω, καὶ γίνονται σὺ
τόκο τρις μύρια, ἀποδ' εθυναῖ δ' εἰ αὐτῶ Βούλομαι, ἐν
τω; γὰρ τῶ θεῖου αὐτου ὄμοσα, uolo omnia, ut infra dī
gesti, firma esse Maximo domino meo denaria quinque mil
lia, que in depositum à patruo ipsius Iulio maximo accen
pi; ut ubi uir factus esset, cum incremento & usuris trigin
ta millium redderem: restituui ipsi uolo, sic enim ipsius pa
truo iurauit. quesitum est, an & ad pecuniam depositanti
petendam sufficiant uerba codicillorum, & c. Libuit ex
archetypo Florentino Græcum hoc responsum referre:
tum ut Roglerij audacem nimis expositionem confutas
rem, qui cum Græcas dictiones non uidisset, ex cōmodo
Latinæ nihil ad rem facientes confinxit: tum etiam ut
importunam nimis Bartoli quætionem offēderem, hui
us legis argumento colligentis, paria nos facere, siue lea
genus cum quis uir fuerit, uel cum adultus. quam senten
tiam ipse minimè probo, cæterum huius consuetu
dinis

l. ij. C. cōia
de lega.

dinis, cum in testamento testatores iureiurando se obligant, meminit Iustin. quadam constitutione: cuius uerba quoniam in uulgatis codicibus nimium concisè referuntur, operæpretium fuerit referre. Omne uerbum significans testatoris legitimū sensum, legare uel fideicommittere uolentis, utile atque ualidū est: siue directis uerbis, quale est iubeo forte: siue precarijs utatur testator, quale est rogo, uolo, mado, fideicommitto: siue iuramento interposuerit, cum hoc nobis audientibus uētilatū est, testatore quidem dicente ἐν οἴῳ partibus autem huiusmodi uerbum huc atque illuc laceratibus, &c. In impressis enim deest uox Græca nonnullius tamen momenti. si uerba cōstitutionis rectè percipere uoluerimus: cum enim testator ἐν οἴῳ, id est cum sacramenti religione legasset, dubitabatur nunquid deberetur legatum: puta, iuro me daturum Titio centum. legata enim uoluntatis liberae sunt, non necessitatis, ut iusiurandum necessarium sit.

Paragraphus ulti. in. l. dominus. de pecul. lega. quemadmodum uertendus de Græco erat. CAP. XIII.

l. dñs. s. fi.
ff. de pecu.
lega.

Aliud quoque est eiusdē Scæuole respōsum in tractatu de peculio legato, in hunc uerborum modū: Seruis libertates legataque dederat, & conditionem ita scripserat, ὅσος κατέλιπον ἐλευθέρως ἃ τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ τοῦ τοῦ βούλομαι εἶναι ἀνεῖτα ἄσος. quaesitum est, an peculiaz quoque eis legata uiderētur. Respōdi secundū ea que proponuntur, non uideri legata: idem etiam ut reliqua rationum legata non sint transtulit eā clausulam nescio quis

Quis ex ueteribus, & non satis perspicue: uerbum enim illud ἀνεφέρατος, interpretati sunt, nō seruatos, & sint inquisitione: quod ineptissimū est. si enim aliquis factis legatis subderet huiusmodi clausulā, nō ne uideretur adimere legata? quid enim aliud significat, non seruari? igitur ita trāsferendū fuerat: quotquot dereliqui libertos, atq; eis legata, ipsos uolo esse inexcussos. hoc sensu, ut inexcussus accipiatur pro eo qui liberatus sit à fastidio aduersim reddēda rationis, & calculū semel ductū rursus in eundi, ἐφέρατος indagatio est: unde deducitur ἀνεφέρατος, potest & ad illud trahi, quasi inobseruatos dicas, ut uidelicet minimas operas heredibus debeant.

Legem xi. de legibus, non rectē ab Accursio intellectam. quapropter emendata & declarata.

CAP. XIII.

M Artianus libro institutionum primo, cum l. ij. ff. de lib.

definiret quid esset lex, Demosthenē Chrysippumq; autores adduxit. eius respōsum sub titulū de legibus Tribonianus retulit: sed cum parte plurima Græcis characteribus notatum esset, superiorum temporum incuria pœnē incognitum manserat: retulimusq; quandoq; quemadmodum quod ex Demosthene adducebat, legendū foret, nunc opportunū fuerit, ut Chrysippi quoq; uerba restituamus: præsertim cum quisquis fuit ille, qui ea trās tulit in Latinum, haud multum feliciter sit rem aggressus. Sic itaque eo in loco legendam esse iudicamus: sed & philosophus summus Stoice sapientiæ Chrysippus, sic incipit librum, quem fecit πρὸ νόμου. ὁ νόμος πάντων ἐστὶ βασιλεύς, θεῶν τε

τὰ ἐντροπείων πραγμάτων. οὐκ ἂν αὐτὸν προσά-
 τυμῆναι ἢ κελῶ καὶ ἢ ἀισχρῶν ἐρχοῦνται, ἐκγε-
 μόνα, καὶ κατὰ τοῦτο, κανόνα τὸ εἶναι δικαίω καὶ ἀδίκω
 κοῦ, καὶ ἢ φύσει πολιτικῶν ζώων, προστατικῶν μὲν
 αἰ ποικίλων, ἀπαγορευτικῶν δὲ ὧν οὐ ποικίλων. quæ
 uerba sic in Romanam uocem transferri possunt: diuina
 τῶ humanarūq; rerū regina est lex, quā praesidere, prin-
 cipē, ducemq; esse & honestis & turpibus conuenit: se-
 cundumq; hæc iustorū iniustorumq; regulam esse, & eo
 τῶ quæ naturaliter civilia sunt animantium: ut facienda quæ
 dē iubeat, rursus nō facienda prohibeat, intellige autem
 κανόνα, id est regulā, quā oēs imitemur: sicut Plin. lib. 14.
 Polycletus, inquit, fecit quæ canona artifices uocant, li-
 neamēta artis ex eo petentes, uelut à lege quadā: solusq;
 hominū artē ipse fecisse artis opere iudicatur: ut in aper-
 to Accursij error sit, qui regulā eo sensu accepit, quo lu-
 riscōsulti tradūt, eā esse quæ rem, quæ est, breuiter enar-
 rat: qd' minimè in presenti casu cōgruit, sed & idē scho-
 liographus existimauit, dū de diuinis rebus Chrysippus
 dixit, idcirco factū, quoniā plurimæ leges ius diuinū re-
 spiciunt: ut quæ de fide catholica loquūtur, quæq; sacer-
 dotibus leges statuūt: quod etiā minimè nobis applaudit:
 quandoquidē tēpestate Chrysippi harū legum nulla ex-
 tabat. Item Βασιλευς nō satis quaerat, quapropter ad il-
 lud Euripidis in Hecuba allusum esse magis crediderim:

Nos imbecilles forsā & captæ sumus?

At diu ualentes, lexq; diuis imperans,

Etenim uel ipsos lege censemus deos,

Aequa

Acqua atq; iniqua hac fruientes uiuimus.
 ut intelligamus legibus quoq; ipsis subijci deos. hinc
 apud Ouidium Iupiter sic deos alloquitur:
 Vos etiam (quoq; hoc animo meliore feratis)

Me quoque fata regunt.

Conectet his aliquis argutias: quoniam in iure quan-
 doq; legerit, principes ipsos legibus subiectos non esse.
 sed alia est lex, quã Chrysippus definit, alia sunt Imp. cõ-
 stituciones, quibus ipsi non coërcentur.

Quẽ sensum accipiãt uerba illa, ditis causa, &c.

in. l. iij. commodati. CAP. XV.

Iurisconsultus Caius de uerborum significa-
 tione libro primo, sepe ad hoc, inquit, com-
 modantur pecunie, ut ditis gratia numerationis loco intercedant, quod responsum
 ab Iustiniãni consarcinatoribus in tractatum commodati
 translatum est: ibi que se mirum interpretem Accursius ostendit, qui ditis interpretatur, id est diuitis: uer-
 ba que responsi in eo accipit, qui ut diues appareat, cõ-
 modata utitur pecunia, ne cum facultatibus labi cernentes alij creditores, nimis durè statim exigere uelint.
 quem sensum si illis uerbis exprimere uoluit Caius, mirum quam bardus, Latini que sermonis imperitus fuerit
 primum id ab eo quæsierim, ubinam gentium dis pro dis-
 tite singulari numero in Romana lingua ex communi usu recipiatur? rursus que & si maximè ad-
 missum sit, nunquid ea uerba illum intellectum perti-
 nent? Ipse plerumque de lectionis incolumitate dubitauit

l. iij. ff. cõm. diui.

dubitauit

dubitavi: sed quoniam uix occurrebat quod in eū locum simile uerbum quadraret, plurimorum q; ueterū codicū scriptura cōtra me erat nō ausus fui quicquā pro certo constituere. hoc solum opinatus sum: iōgē magis cōuenire, si nō ditis gratia, sed dātis legeretur. finge me tibi debere decē, quæ tua intersit tibi debere titulo mutui: hoc ut cōmodius fiat, mihi decē commodabis, quæ ego coram testibus recipiam, promittam q; restituturū ex lege mutui: deinde ubi testes abscesserint, commodatum tibi restituant: supererit q; tibi actio ex mutuo, nec mihi ulla exceptio non numeratæ pecuniæ competet. erit autem eo casu commodatum pecuniæ: quia easdem quas mihi ut numerarem dedisti, protinus restituo.

Quomodo à principis rescripto appellatur, diui Pij epistola, ut debet, translata, reiectis aliorum nugis.

CAP. XVI.

Quesitum est, inquit Ulpianus, an aduersus rescriptum principis prouocari possit, forte si præses prouinciæ, uel quis alius consuluerit: et ad consultationem eius fuerit

scriptum: est enim quesitum, appellandū ius super sit. quid enim si in consulendo mentitus est: de qua re extat rescriptū diui Pij, quo ostenditur, prouocari oportere. ut haec rescripti ita se habet: ἐὰν ᾤσῃς εἰλην τῆς ἡμῶν, ἀμα δὲ καὶ ἀντιγράφωμεν ἡμῶν, ὅτι οὐκ ὑπέσφη τοῖς βασιλευσίν ἐπικαλείω πρός τῆ ἀφασίης γὰρ δὲ ἀφασίης ἢ ψευδῶς, ἢ οὐχ οὕτως ἔχον τὰ ἐπισαλμένα, οὐδ' ἐπιφ' ἡμῶν εἶναι δ' ὅτι προσεδνωσμελίον τῆνίως ἐταρῶν

i. j. ff. d. app.

ἔχουσιν τοῖς γραφεῖσιν ἀντιπεσεακλότων. hoc est, si scripserit quis quā ad nos, & illi aliquid rescripserimus, uolētibus ad sententiā nostrā prouocare permissū erit. si enim docuerint uel falsa uel nō ita se habere quæ scripta sunt, nihil à nobis uidebitur iudicatum, priusquam cōtrā scriptū fuerit, quēadmodū aliter res se habeat, quā nobis insinuatū sit. Et hoc modo legendi emendandī q; sunt codices: qui enim uulgarem lectionem instituit, is non sat rectē rescripti, neq; uerba, neq; sensum Latinis reddidit & praesertim dum uolentibus, inquit, prouocare ab enūciatiōe licētia extat. Graeca enim uerba πρὸς ἀρροφασιν, id est ad sententiā dicunt: ut uidelicet accipiendum sit de eo ad quem prouocamus, non autem à quo: ut minimē dicatur appellari posse ab enunciatione, id est mendacij relatione principi facta, ut Accursius sensit, sed ab ipso rescripto, eo uidelicet pretextu, quōd minus uera in supellice libello enarrata fuerint. sed et hoc ex rescripto dubius alioquin articulus finietur: finge iudicem secundum sacri rescripti formam iudicasse, ad quem erit prouocandum? nū ad eum, qui illo iudice superior est, an ad ipsum principem, à quo rescriptū fuit? & superscriptæ epistolæ uerba indicant ipsum principem ad eundem.

Quid sit cōmilitum in l. hereditate, de castr. pecu-
lio: & correctā lex illa. CAP. XVII.

IN titulo de castrēsi peculio, Triphonij l. 1. h. heredi. ff. riscōsulti responsū legitur: quod quoniā de castr. pecu in signi corruptela notatū est, nec Accur- in princ. sius illud intellexit, nec eo modo scriptum

D. And. Alcia. Dispunctiōnū. G quis

quisquā alius, nisi per coniecturas intelliget. nostri itaq; erit instituti, breuiter quēadmodū castigatē legendū, sit percensere. sic ergo reponēdum est: Triphonius lib. 1x. disputationum: Hereditate ab agnato commilitone data Scæuola noster dubitabat: quia potuit & ante notus, & amicus dare: potuit & non dare, nisi cōmilitium charitatem auxisset. nobis ita uidetur, si ante cōmilitium, factum sit testamentum, non esse peculiū castrensium eam hereditatem: si postea, contra. emendandæ igitur sunt in uulgatioribus libris tres dictiones, commilitonum, cōmilitum, itaque. Dicitur autem Latine commilitium, militum commercium, & facultas ipsa seu ius quo unā militant. Reperitur hæc dictio etiam apud Tacitum, & in epistolis Sardonij Apollinaris.

Legem, qui habebat, deleg. 1. 1. nequaquam fide liter ab Accursio translata, intellectam que.

CAP.

XVIII.

I. q. habebat
ff. de leg. iij.

Scæuole uerba sunt: qui habebat in prouincia, ex qua oriundus erat, propria prædia, aliaq; pignori sibi data ob debita, codicillis ita scripsit: Τῷ γλυκευτάτῳ μὲ πτωχῷ δὲ Σέουλομαι εἰς τὰ ὑερὶ αὐταὶ δοθῆναι, & ἀφ' ἑριζῶ αὐτῷ χάριτι πάντα ὅσα ἐν Συρία κέκταμαι σὴν πᾶσι τοῖς ἐνδοσὺν βοσκήμασιν, δούλοισι, καρπίσι, ἀπαλοτοῖς ἢ σκέναις πάσαις. quesitū est, an & prædia, quæ pignori habuit testator, patriæ suæ reliquisse uideatur: secundū ea quæ proponebantur, respondi nō uideri relicta, si modo in propriū patrimonium, quod serè cessante debito
re sit.

re sit, nō sint redacta, ceterum ut clarior sit Iuriconsulti
 sensus, ita transferri possunt legati uerba: suauissimæ pa-
 trie meæ uolo in partē suam dari, & ipsi separatim adiu-
 dico prædia omnia quæcunq; in Syria possideo, cum omni-
 bus in eis existentibus, & pecoribus, & seruis, & fructi-
 bus, & usu consumptibilibus, & apparatu omni. ex Accu-
 cursij enim interpretatiōe illud in primis dubiū relin-
 quitur, num testator pecora solum, quæ ibi insunt, omnia re-
 liquerit: quādoquidem uniuersalis illa dictio, omnibus, pe-
 cora tantū apud eum respicit. at in Græco legato genera-
 liter & absolutè dictum fuerat. οὐκ ἄρα τοῖς ὑπόλοιπῳ.
 rursus dictio illa καταβεβηκός, quam ille depositis uertit, à
 Græco uerbo καταβέω deducitur, quod cōsumere signifi-
 cat. quapropter melius fuit eū referri ad omnia, quæ usu
 cōsumi possunt, & prodigi. nam si prædia cum depositis
 quisquam legauerit, fortè non idem iuris fuerit: cū is qui
 pignori fundos habet, satis possit depositos eos habere
 penes se, donec debitor fidem absoluat.

Novo sensu exposita. l. Titia. §. Titia cū nuberet,
 de leg. ii. nihil q; ad rē ibi enunciatius uerba fece-
 re: & Græci legati uerba restituta. CAP. XIX.

Quam diffusa, & quā longis tractatibus ex-
 plicata sit illa quæstio, nū uerba enūciatiua
 disponāt, nemo opinor ciuilibus studijs in-
 tatus ignorat: & in ultimis uolūtatibus di-
 sponere Petrus Besutius, cuius meus, & Raphaël Comen-
 sus tradiderūt: id q; ex Modestini responsō, quod integro
 G 3 nolū

LIBROS

DEL DR.

L. N. A. 170

uoluntate interpretatus praeceptor meus Paulus Picus,
 mihi tamen plerūque dixit, se ipsius iuriscōsulti sensum
 uix potuisse percipere, tum quòd ineptè translata erant
 in eo de Græcis quædam uerba: tū quòd & Latina, pro-
 pria obscuritate nō quadrarent. quibus uerbis mihi alio
 plus nimio curioso, aurē uulsit: qui propter sententiam
 meā explicaturus sum. ea uerba sic legi debēt: Titia cum
 nuberet Caio Seio dedit in dotē prælia, & quæsdā alias
 res: postea decedēs codicillis ita cauuit: γαίωv Σειού τῶν
 ἀνδρῶν μὲ πῆρκα κατατίθειμαί σοι ἄβύγατες, ὡ βούλομαι
 δ'οδηῖναι εἰς βίωv χρῆσιμὴν κ' ἐπιμετρησίαν μετ' ἡμῶν κώμης
 Νεκκλίνων ἢ ἐφθασὰ δειδωκῆναι εἰς προικασίην σὺ
 μασι τοῖς ἐνφειρομένοις τῆ προικί, & κατὰ μὲν εἰς ἐνο-
 χληδῆναι αὐτὸν περὶ Πλοροικός ἔσαι γαρμετὰ τελευ-
 τῆν αὐτοῦ σὰ κ' τῶν τέκνων σουῶν. hoc est. C. Seium
 maritum meū cōmendo tibi ò filia: cui uolo dari in uita-
 usum & fructū, participationē pagi Naccleni, quā olim
 in dotē cū corporibus doti illatis dedi: & in nulla re eū
 molestari in dotē: erunt enim post mortem ipsius tua &
 filiorum tuorum. præterea alia multa huic eidem marito
 legauit, ut quādiu uiucret, haberet. quero an propter
 hæc quæ codicillis ei extra dotē relicta sunt, possit post
 mortē C. Seij ex causa fideicōmissi petitio filie heredi Ti-
 tiæ cōpetere, ut earū rerū nomine, quas in dotē C. Seius
 accepit. Modestinus respōdi: licet nō ea uerba proponā-
 tur, ex quibus filia testatrix fideicōmissum à C. Seio, post
 quam præstiterit: quæ testamēto legata sunt, petere pos-
 sit, tamen nihil prohibet propter uolūtatem testatrix,
 post

post mortē C. Scij fideicōmissum peti. sensum itaq; huius
 responsi sic interpretamur: cum in dotē Scio Titia fūns
 dum Nacclenū instructū dedisset, iussit eum restitui post
 mortē mariti: querebatur num etiam ea que ultra dotem
 marito legauerat, essent restituenda. & uidebatur nō es-
 se, propterea quōd fideicōmissi illa uerba, erūt post mor-
 tem tua, & filiorū tuorū, solum ad bona dotalia referuntur,
 nō ad alia legata. & quāuis in eis dictū fuisset, ut ea
 quādiu maritus uiueret, haberet: poterant tamen huius
 modi uerba intelligi, ut nō inde fideicōmissum esse uide-
 retur, cum etiā si hāeres C. Scij ea haberet, aduersus uer-
 ba testatoris nō uideatur factū: quippe tū quoq; maritus
 quādiu uiuit, ea habet: sed tamē iuriscōsultus ex presum-
 pta testatrix mente, nō solū bona dotalia, sed etiā alia,
 fideicommissio comprehendī interpretatur. cum enim quis-
 quam ita legat, ut quādiu uiuit legatarius habeat: licet
 scrupulosa quadam interpretatione dici possit: nō esse fi-
 deicommissum: attamen mens testatoris illa esse satis cre-
 ditur, ut restitui post mortem debeant. nihil igitur ad rē
 facit, an uerba illa, erunt post mortem tua, & c. enūciati-
 ua dicantur, uel id minus, cum iuriscōsultus pro claro ha-
 beat fideicōmissum inducere: sed in hoc dubitauit, an in
 ceteris legatis idem iuris esset. quāpi op̄ter cū in uulga-
 tis codicibus legitur, & earum rerum nomine, & c. cor-
 ruptus est locus, & non coniunctiua dictio. & legenda
 est: sed potius quæ ad similitudinē refertur, ut pro sicut
 queritur enim. num petitio fideicōmissi competat ratio-
 ne bonorum, quæ extra dotem relicta sunt, ut pro sicut,
 competit earum rerum nomine, quæ in dotem datae sunt

ob ca-

ob castellum Nacclenum cū corporibus uidelicet illatis, in hoc enim clarissimum est, competere actionem: sed dubiū fuit, respectu illarum rerum, quas marito legauerat, ut eas haberet, quandiu uiueret: ut inde cognosci possit, quā minima elemēti unius inuersio, totum sensum obnubilat, & obscurum reddat: tum & illud, nihil ad presentis responsi interpretationem, eam quaestionem facere, num enunciatiua uerba dissonant. quem tractatum, cum identidem à quibusdam ubique inculcetur, meritò repositam cramben appellauerim.

Legem, diem sancto, malè intellectam ex unius diuincule inuersione. CAP. XX.

Apinianus libro responsorum tertio: Diē inquit, sancto legato Caesaris, salarium comitibus residui temporis, quod legatis praestitutum est, debetur, modo si nō postea comites cum alijs eodem tēpore fuerint: diuersum in eo seruatur qui successorē ante tēpus accepit. haec uerba sub titulo de assessoribus relata hodie leguntur: corruptis tamen exēplaribus, in quibus non praestitutum, sed praestitū falsò legitur. uerū & tantū negocij ex eis, interpretibus nostris fuit illatū, ut in quatuor haereses diuisi, uaria in responsi interpretatione tradiderint. nos omissio quid ipsi senserint, cū facile unusquisque eorū cōmentarios sibi cōparet, nostram sententiam sic explicamus. Cum imperatores legatum suum in prouinciam mittebant, salarium suum quod sibi haberet, constituebant: tum etiam aliud quoque assignabāt, quod suis assessoribus deberet.

fing^a

fungamus igitur legatum, cū in prouinciā uenisset, mor-
tem obiisse: nam idcirco de suo salario assessores periculi
tabuntur: & non periclitari responsum est. finge rursus
nō decessisse, sed successorem illi datum, & tunc aliud iu-
ris obseruatur: quando enim praesidi ante tempus succes-
sor datur, non fit id, nisi cū ipsius contumelia, & ob per-
uersos mores: quapropter et omnes qui ab eo electi sunt
decidūt, quoniam ab improbo sunt delecti. in morte non
ita est: nec dicat quisquam, posse successorem dari lega-
to, qui tamen nullius culpa erit reus: quoniam nisi delin-
quat nō solet princeps aliū subrogare ante finitā admini-
strationem: cum etiam si sua opera indigeat, possit praes-
ses per delegatum, quem princeps approbauerit, in ma-
gistratu esse: nam & qui Romanae historiae peritus fue-
rit, non opinor hac in re aliquid dubitaturus est.

Multa Iurisperitorum responsa, de uasis
mensuris quae loquentia declarantur, redu-
cunturq; illae ad nostri temporis normam.

CAP. XXI.

Amphora uas est uinariam, mensuram uide-
licet et cōtinens. Ut autē breuibus expediam,
nō tam quod alij longissimis tractatibus pro-
sequūtur, quā quid ipse sentiat: Hemina un-
cias continet nostras septem semis: sextarius, uncias x v.
congius, heminas xii. modius, heminas xxxii. urna
heminas xlvi. amphora, heminas xcvi. Sed quoniā
qui sextarij pondus nouit, caetera nouisse facillimē potest

G 4 proban

probandum à nobis est, in sextario x v. esse uncias: & in
 primis Plinium laudo autorē, qui lib. x x i. cap. ultimo,
 cyathum pendere drachmas x. scripsit: unde cū in sexta
 rio cōstet x i. esse cyathos. sequitur centum & xx. dra
 chmas, hoc est uncias x v. pendere. sic & Rhem. Palamō
 de cyatho: bis quinq; hunc faciūt drachmæ, si appendere
 tentes. Cleopatra quoq; quæ de unguentis, et chemicis ca
 ratiōe Græce scripsit: ὁ ξέστος, inquit, μέτρον μὲν ἔχει πο
 τύλας β. σαθμῶ δ' ἐστ' ὀρεχμαῖς ρη. καλεῖται δ' ἐ πύλα
 Αἰγυπτίοις ὁ ξέ. κς ἴμιον, id est, xestes, qui & sextarius,
 mēsurā habet heminas duas, pondere drachmas c x x. uo
 caturq; ab Aegyptijs Iniu. Galenus quoq;: παρὰ δ' ἐ τοῖς
 ἰταλοῖς, inqt, ἐνερίσκειται ὁ χῶς μέτρον μὲν ἔχει πο
 τύλας β. σαθμῶ δ' ἐ ὑδάτῳ ὀμβρίῳ, ὅτι ἔστι
 ἐξ ὑδάτῳ ὀστῶτον, ὀρεχμαῖς x. In Italis cōgius inueni
 tur, in quo mēsurā sextarij sex insunt, id est heminae xii.
 pōdere uerò drachmæ o c c x x. aqua pluuiali accepta,
 quòd ea iustissimum semper pondus habeat, nec mētiatur
 unquā. ne memouet qd' ab autoribus traditū est, in xeste
 seu sextario Atticas uncias xvi. alibi uncias x x. esse quo
 niā Attica uncia erat aliquāto leuior quā Romana, cōm
 unis uerò Græcorū lōgè leuissima, eiusdemq; ponderis
 erāt Romane quindecim, cuius Atticæ xvi. Græcæ. xx.
 quæ res cum à me alibi tractata diffusius sit, nō est quòd
 hic repetatur. Sanè cadus congios decem continet, sicut
 & metreta Dioscoridi lib. v. licet alij cadū duodecim cō
 gios cōtinuisse referāt. Pollux metretam, amphorā quan
 doque significasse scripsit: sed priorem sententiam pro
 bo. Hæc uolui præfari, ut quedam Iurisperitorum loca
 explo

exploratoria facerem in titulo, de tritico, uino & oleo legato. Pomponius, uino legato, ea demum uasa sequuntur, quæ ita diffusa sunt, ut non ad perpetuum usum reuerterentur, ueluti amphoræ & cadi. cū enim amphoræ & cadi uasa sint mensoria, & non magnæ amplitudinis, in eis uinum perpetuò non seruat, sed ad tempus conditur non ita est in dolijs, quia dolia etiam maximæ amplitudinis fiunt. nec certā mensuram habent. hinc eodem titulo Proculus: illud uerum esse puto, cui uinum legatum cum uasis erit, ei amphoras, cados, in quibus uina diffusa seruamus, legatos esse: uinum enim in amphoras & cados hac mente diffundimus, ut in his sit, donec usus causa probaretur: & scilicet cum his amphoris & cadis id uendicamus. In dolia autem aliam mentem conijcimus, scilicet ut ex his postea uel in amphoras & cados diffundamus, ut sine ipsis dolijs ueneat, declaratur eodem modo aliud responsum, quo traditur, legato uino in amphoris illud cōprendi, quod in urnalibus erat: urna enim dimidiam amphoram comprehendit.

Legem quisquis, C. si cert. pet. hætenus non intellectam: tū quid ibi significet collectarius: rursumq̄, quædam de argentarijs & mensarijs.

CAP.

XXII.

Imp. Honorij & Arcadij ad Theodosium l. quisqs. C. præf. præf. constitutio est, in hæc uerba si cer. pet. Quisquis iudici scenebrem pecuniã mutua uerit, si in prouincia fuerit uersatus, quasi emptor legum atque prouinciar: uel si quis collectarius hono

honoris precium dederit ambienti, exilij poena una cum ipso iudice plectetur, pro huius cōstitutionis interpretatione dubitatū fuit, quid significet collectarius. et Accursius, mox alij existimauerunt, eum hanc appellationē sortiri, qui eundem honorem ambienti riuali suo pecuniam dat, ut desistat, nec secum concertet: quae sentētia nullius auctoritate comprobatur. Suidas: Collectarius, inquit, est, ἐγγυραγωγὸς ἢ ἰσὶ τῆς ἀργυρίας ἀλλοτρίων. hoc est argentarius cāpsor, & pro argento monetam uicissim tribuens. Acron quoq; in horatiū, collectarios pro coactoribus argentariorū accipit. Igitur sciendum, in re nummaria esse argentarios numularios, mensarios, cāpsores, trapezitas, collybitas: quae omnia uocabula serō idem significant: nisi quod argentarij maiores negotiato res erant, qui non in permutando tantū, ut ceteri, tabernam exercebant: sed qui etiam nummos foenori collocabant, non suos tantum, sed etiam aliorum. hinc apud Plautum argētarius pro foeneratore accipitur: sicut enim nostris temporibus in foro mercatorum literis quibusdam, quas cābij uocāt, debitores subscribūt, solius q; p̄xenetā testimonio utūtur, ita ueteres illi argētarij rationes pro instrumento habebant: quapropter ne fides labefactaretur, de publico solebāt cōstitui: eligebāturq; magnae fidei homines, si itaq; aliquis collectarius, id ex argentarius, pecuniam ambiēti aliquem honore praesidi, quo eum facilius consequatur, dederit: & ipse & praeses exilij poena coērceri debent. hic itaq; rectus est cōstitutionis sensus, ut nemini dubium esse possit, uulgatum illum Accursij explodendum esse: nisi quisquam in significatione uocabulo

caulorum idoneum illum habet autorem.

Præscriptis uerbis actio unde dicta: & quid ab exceptione distet præscriptio: quid item sit actio nem dare: & declarata lex ii. C. de formulis.

CAP. XXIII.

Hæodosij Valentiniiani que Imp. cōstitutio est, Hieronymo præf. præf. scripta his uerbis: Nulli prorsus non impetratæ actionis maiore, uel minore iudicio agenti opponatur exceptio, si aptam rei & proposito negotio competentem eam esse constituerit. quæ quidem cōstitutio non id respicit, ut à Pontificibus, quod Accursius & quidam alij attestati sunt, actiones impetrari solitas ostenderet: cum id etiã ante horũ Imp. tēpora, in usu esse desisset: sed potius ad iudiciorum, que sub prætoribus agitabantur consuetudinem refertur, nam priusquã quisquam item cōtestari permitteretur, necesse erat, ut prætorẽ adiret: narratã que illi re prætor que cōpetere sibi uidebatur, actionem illi dabat. Cicero in uerrem, si quis eũ pulsasset, edixit se iudicium iniuriarũ non daturũ quicquid ab eo peteretur, iudicem de sua cohorte daturum: ipsi autem nullius rei actionẽ se daturum. hinc in edictis prætorum, que passim sub titulos digestorũ composita leguntur, item que in interdicitis, prætor nũc se daturum actionem affirmat, nunc uti equitas suggerit, negat. erant autem actiones quibusdam formulis comprehensæ, quas litigatoribus iudices præstabant: nisi quod ex facti differentiã plerunque eas prætor immutabat: & pro arburio uel expungebat

expungebat, quæ ad rem non faciebant, uel quæ necessa-
rio erant apponenda, subiungere non grauabatur. non
ita erat in cōtractu innominato, in quo certa forma uer-
borum erat statuta, ut uidelicet quemadmodū se res ha-
beret, decriberetur. tum quæ cōtractus species esset re-
ferretur. hinc actio præscriptis uerbis dicta, Cicero de
finibus bonorum & malorum: omnis autem inquerēdo.
quæ uia quadam & ratione habetur oratio, præscribere
primum debet. ut quibusdam in formulis ea res agatur,
Idem in oratore ad Brutum: quid est quo præscriptum
aliquod, aut formulā exprimas, cum in iūo quodq; gene-
re præstet, & plura genera sint? præscribere enim Lati-
na lingua statuere, & certo modo ante ordinare com-
prendit. cuius uulgatæ significationis non est quod hic
satagam probationis causa quicquā offerre, ut inde for-
tasse præscriptiones pro exceptionibus sumi credendum
sit: quod certis formulis exceptiones ita cōstarent, sicut
& actiones Fortunatianus certè rhetor, atq; idem con-
sultus, lib. 1. institutionum rhetorices: quid interest in-
quit, inter præscriptionem, & translationem? quod præ-
scriptio excludit actionem, translatio autem differt, qui-
bus uerbis ostenditur, generalius esse exceptionis no-
men, cum præscriptio ad eas solum referatur, quibus seu
à principio seu post litem contestatam probatis euane-
scit actio: licet docinus aliam ipse differentiam excogi-
tarit, quam non sequor.

In rub. ff. de
excep. Dec. i
iu. extra co.

DISPVNCTIONVM FINIS.

Andrea

ANDREAE AL

CIATI IURISCONSULTI, AD

magnificum & consultiss. Baptistam
aplanum Regium Senatorum,

Epistola.

VIT hoc semper instituti
mei amplissi. Senator, ut si
qua à nobis ingenij monumē
ta alaborari contingeret, ea
nō nisi ad eruditissimos quo
usque destinarem. qua in re
imitari ueterum scriptorum
diligentiam existimaui, qui
opera sua nō tam amicis dia

cabant, quā corrigenda tradebāt. accidit enim plerūq;
ut hallucinemur. & cū diuino illo Homero, nimio plus
quam deceret dormitemus: quapropter plurima, quae
nūc edūtur, emēdatione indigēt. sic Cicero Atticū, Var
ronē. Brutū, operū suorū titulis praetulit: sic ad Balbū Lu
lius Frōto, ad Nemesianū Calpurnius, ex nostris Vlpian
nus, Paulusq; ad Sabinū scripsere. Idē & mihi his diebus
usu euenit, cum enim superiore anno Venetijs agerē, ubi
hospes publicam priuatāq; urbis magnificentiam perstre
xissem, nō potui diu solus, hoc est, sine libris esse, quapro
pter cōmodato acceptis quibusdam iurisciuiilibus intera
pretibus, eius quod interest tractatum perlegi: qui & si
mihi aliās lectus animaduersusq; fuisset, propter crebras
tamē occupatiōes in multis exciderat. hęc postquā à me
materia

materia diligentius cōspecta est, quòd quidam interpre-
 tēs longè & latè à linea aberrare mihi uidebātur: de cr-
 ui in eam militiam & ipse nomen dare, uires q; meas ex-
 periri, nū dilucidè & Latine interpretari ipse possen-
 ea q; argumētis confutare, quæ à uero abesse iudicassem.
 assumpsi itaq; prouinciam, nō satis scio an humeris meis
 parem, quibusdam q; noctibus ad umbilicū perueni. quæ
 propter cū dubitarē, nec accelerata nimis editio, rara q;
 librorum supellex, diligentie nostræ multa detraherent,
 nō sum ausus impressoribus tractatum cum te inconsul-
 to tradere: si quæ enim nos fefellissent, ea, scio, minimè in
 genij tui summum acumen præteribunt. quod & à me id
 circo alacrius, confidentius q; factum est, quòd te uirum
 noram non Iurisperitorum solum (quod de Ulpiano
 Modestinus ait) κορυφαίου, sed etiam humanorū litera-
 rum ita studiosum, ut quoties per publicas occupationes
 licet, in earū sinum, ceu in amcensissimum uiretum soles
 diuertere. Laudarē hic uirtutes tuas, & sicut æquū esset,
 latissimo in bene dicendi campo uagarer: quod & si tuæ
 gloriæ, quæ supra captū in genij nostri est, nihil cōferret
 posteris tamē exēplo multū profuturum uideretur, dum
 unusquisq; optimos tuos mores respicere, te imitari quæ-
 reret tenti speculū sibi proponere in primis curaret: sed
 tua quoq; humanitas talis est, ut celebrāda facere quā ce-
 lebrari malis: & cū ad uirtutis summū gradum peruen-
 ris, nihil tamē te supra ceteros extollis, quæ incompara-
 bilis tua humanitas & prudētia, omnium animos in sui ad-
 mirationem erexit: ut cum maximos amicos beneficijs
 tuis obnoxios comparaueris, non minores quotidie uirtu-
 tibus

tibus magnis alliciat. tot ergo merita tua, tot animi, fortuna. que munera, hoc de me etiam postulare uidebatur, ne silentio te praterirem. Qui uentri, qui luxui dediti sunt, qui malis auribus famam aucupantur, eorum equisimum est perpetuis ignorantia obliuionis que tenebris nomina inuolui: quod $\epsilon\ \lambda\iota\beta\eta\ \text{palus}$, decantatus que poetis abyssus $\epsilon\lambda\lambda\epsilon\gamma\omicron\sigma\iota\kappa\alpha\omicron\varsigma$, significant, at qui uirtute ornati moribus conspicui, uita innocentes, tui que plane similes sunt, eos in omnium ore esse, $\epsilon\ \text{pro rostris nomina semper recitari conueniret}$, ut inde omnes sibi exemplum sumerent, merito igitur et hac quoque causa tibi librum ad duxi, dicaui que: quamuis mei potius honoris hac in re rationem habuisse uideri possim: cum enim acerrimo tuo iudicio lucubrations hae nostrae indigeant, certe si eas tuo arbitratu correctas ediderim, longe consultius egero. sacre inter ueteres, qui quod aliquid in arte prater ceteros explorassent, nouos sibi atque eosdem superbos titulos indiderint: qualis Callimachus ille sculptor, q se $\tau\alpha\sigma\iota\tau\chi\omicron\nu\omicron\upsilon$, quod artem subtilius expoliisset, appellauit his ego contraria penitus sententia, recte mecum aeternum existimabo, si obrectatorum dignas uoces euita uero: tantum abest, ut quicquam mihi laudis aut gloria comparari putem, ut igitur ex uoto negocium omne succedat, tua hoc industria efficere poterit, si uehementem te censorem, ac qualis Aristarchus fuit, criticum, expertus fuero.

Vale.

Andreas

ANDREAE AL
CIATI IURISCONSULTI

in Commentarios eius quod in
terest, Praefatio.

Oris fuit apud quosdā ex an
tiquis autoribus, ut quoties
cūq; aliquid præter vulgatā
consuetudinem ederent, tanta
quam cause suæ diffidētes, à
lectoribus ueniam peterent.
quāobrem cum Albinus, nescio
quis, Romanus scriptor
patriam historiam Græco idiomate tractare, indulgeri
id sibi in operis proœmio petijt quod uti ineptum M. Ca
to non immeritò delusit: si enim amphyktionum decreto
coactus fecisset, equū id concedi fuerat: sed ei qui sciens
prudens que deliquit, haudquaquam ueniam dandam esse
arbitratus est. Ego etsi contra aliorum consuetudinem,
Latinè in iure ciuili disserturus tantum abest quicquam
deprecor, ut potius qualiquali commendatione non indi
gnam me existimem, non me latet ab Romani imperij in
clinatione nullius opera extare, quæ Latina dictione in
ciuili disciplina concinnata sint: quin potius tum primum
ab recto cursu flecti cœptum est: & barbarissimis quis
busdam corrupta commentaria, in pretio tamen habes
bantur: deinde processu temporis Mandrabuli more
tò deuentum, ut nostris hisce diebus nulla bona litera
in omni

In omnibus, quotquot sunt, iuris civilis interpretibus, reperiri queat: & iam uulgo circumferatur, nullū esse iurisconsultū posse, qui Latinè loqui & eleganter sciat. quod certè nescio qua ratione absq; impudenti calumnia dici possit: cum antiquos, uel x i i. tabularum uel rescriptorum uel edictorū interpretes uideamus & doctè, & eleganter scripsisse. ex quibus Herennius Modestinus nō solum quædam Græcè edidit, sed etiam uersificator egregius P. Maronis periochen composuit. Antistius Labeo omnium sciētiarū cognitionem professus ab Gellio quoq; traditur. Atteium Capitonem non minus eloquentia quàm ceteris artibus præditum Tacitus affirmat. quin & legislator Solon, quanta humaniorum studiorū autoritas fuerit, ipse expertus est. siquidem ut Demosthenis interpres πρὸ πρὸ βίας, & Plutarchus Laërtiusq; tradit, cum Attici et Megarenses de Salaminos insule possessio ne contenderent Solon Atheniensium causam Homericouersu approbasse dicitur.

Αἶας δ' ἰκ Σαλαμῶν ἀγῶν δλοκαίδεκαωντες:

Bis senis Salamine Ajax cum nauibus ibat.

Cui carmini subsequens ex suo tanquā Homeri addidit:

Ἐτι δ' ἀγῶν ὄδ' ἀθροικῶν ἰσαντο φελαγγες.

Cecropidum quo castra loco posuere Phalanges.

Quē numerū Homeri esse iudices arbitrati autoritati uatis ducti, tanquam omni memoria Atheniensium Salaminis fuisset, pro Solone pronunciauerūt. his accedit, quod & non hos tantum, sed principes quosq; Philosophos ab hisce studijs non abhorruisse. ferè constat, cum tam eleganter Plato scripserit, ut nō alia lingua locuturū, si in ter

D. And. Alci. De eo quod interest. H 746

*ras descenderet, Iouem Cicero diceret, quàm Platonica-
 minto Empedoclem, res nature carminibus decantantem
 quid Socratis hymnos Epicharmi modos, Xenophontis
 historias, Xenocratis satyras commemorem: cum uel ma-
 ximè Epicurū damnet Cleomedes. quod barbaras uoces
 suis scriptis inseruisset: & M. Cicero quosdam sui tēpo-
 ris philosophos infectetur, qui se neq; distimulè, neq; ele-
 ganter, neq; ornatè scribere profitebantur. quam ob cau-
 sam lectione indignos eorum libros attestatur. quāto me-
 lius Malaurēsis Apuleius, qui sibi de philosophia dispu-
 tanti nec unum solæcisimū ignosci, nec unam syllabā bar-
 barè pronūciatam donari, uolens libēsq; agnoscit. posse
 & Christianæ pietatis mystica in exemplam adduce-
 re, quibus satis in cōfesso est, & Hieronymus fatetur, uatū
 prophetarūq; responsa lyricis carminibus cōstare: cūta
 fuit humanitatis studiorū autoritas: quapropter et illud
 traditū, deū oracula uersibus edita fuisse. quid igitur est
 qd' quisquā miretur, si interpollata ueterū cōsuetudine
 in uera ciuilia Latinas interpretationes cōdidero: et hæc
 quidē, nō quod ipsi hanc nobis gloriā uendicemus, quasi
 uel lepidiusculè, uel eleganter disceptatores hæc in disci-
 plina esse possimus: sed qd' etsi nō satis rectè omnes, nos
 tamē minus quā ceteri (quod ad huiusmodi studia attib-
 net) barbarè loquimur, & scribimus. sit itaq; hic quē edi-
 mus tractatus, quasi quoddā huius nostri conaminis spe-
 cimen: quod si lata frōte studiosi excipiāt, ad cetera capes-
 senda animum fecerint: alioqui Græci carminis memor-
 pedē referā, *νέειν δ' ὀμνοῦσι μᾶλ' ἢ ἁπόικων νεκῶν*
 necumq; interim illud insusurrabo: bene qui latuit, bene
 mixit.*

uixit. ceterum antequam institutum munus exequar, con-
stitutionis ipsius uerba recitanda sunt.

Imp. Cas. Iustin. Aug. Ioanni de sententijs, que
pro eo quod interest proferuntur.

QVM de eo quod interest dubitationes anti-
qua in infinitum producta sint, melius non
bis uisum est, huiusmodi prolixitatem, pro-
ut possibile est, in angustum coarctare. San-
ctius itaque, in omnibus casibus, qui certā habent quan-
tatem, uel naturam, ueluti in uenditionibus & locatiōi-
bus, & in omnibus contractibus, hoc quod interest, dua-
pli quantitatem minimè excedere: in alijs autem casibus,
qui incerti esse uidentur, indices qui causas dirimendas
suscipiunt, per suam subtilitatem requirere: ut hoc quod
reuera inducitur, damnum hoc reddatur, & non ex qua-
busdam machinationibus, inmodicis peruersionibus in-
circuitus inextricabiles religatur: ne dum in infinitum
computatio reducitur pro sua impossibilitate cadat: cum
scimus esse naturae congruum, eas tantūmodo pœnas exi-
gi, quae uel cum competenti moderamine proferuntur, uel
a legibus certo sine conclusa statuuntur. & hoc non so-
lum in damno, sed etiam in lucro nostra amplectitur con-
stitutio: quia ex eo ueteres quod interest, statuerunt. &
sit omnibus, secundum quod dictum est, finis antiquae pro-
lixitatis huius constitutionis recitatio.

QUOD in primis in lege dicitur, dubitationes
antiquas fuisse, uidendum est qua in re ue-
teres dubitarent. & Accursus in eo uersa-
ri dubiū credidit, quemadmodū estimatio
H 3 quate

quatenus interest faciūda esset: id'ne quod extra rem lita
 erū, damnumq; uenit, an id quod circa rem tantum uersa
 tur. quod ipse quidem non probauerim: hæc enim consti
 tutio idcirco est edita, ut ueterū altercationes tollerētur
 quāobrem si dubitatū foret, quatenus extrinsecus inter
 esset, debuerat hoc presenti lege impator declarare: cū
 tamē res hæc tam dubia adhuc sit, quantū nunquā. Petrus
 & Cynus² uariatū in eo tradunt, quod ueteri digesto
 rum iure, id quod interest in bonæ fidei actionibus ad du
 plū usq; progrediebatur: sed an idē in cōtractu stricti iu
 ris esset obseruandū, non æquē cōstabat. sed & id nihilo
 magis placet: cum si ita fuisset, æquū & rationi cōueniēs
 erat, ut ex cōtextu legis hoc tandem explicaretur, cū ta
 men posset adhuc ea opinio defendi, in cōtractu stricti iu
 ris ad duplū non prorogandam æstimationē: nam ex duo
 exempla affert, uenditionis scilicet & locationis, qui cō
 tractus bonæ sunt fidei: & licet uulgò dicatur regulam
 exempla nō arctare, si tamen plura exempla sint^b, in con
 fesso est saltem declarari, ut in eadē specie solū regula
 procedat: nec obstarent uerba constitutionis in omnibus
 contractibus, & c. quoniam de similibus tantum accipien
 da sunt illa uerba, & id cum Accursio. Igitur omnes con
 tractus intelligere possemus, q tamen bonæ fidei essent. si
 itaq; admitteremus eorum sententiam, consequēs esset, in
 eo adhuc ambigi, quod se declaraturam Imperator credi
 dit. Bartolus^c autē uidetur existimasse, nihil dubitatū, an
 luerum, quod cessaret in eius quod interest æstimatione,
 esset cōputādum: sed idem prorsus hodie iuris esse, quod
 & olim in hac questione fuerat: quod & Fulgosius opi
 natū

^a Bal. in. ix.
 op. hic.

^b Gl. in. l. nū
 quā. de pti
 ua deli. l. a
 cel. in. l. j. d
 iur. om. iu.

^c Bar. hic in
 viij. co. ver
 si. uenit ad
 vlt. partē.

natus est. & in hanc sententiam crebrius est itum, sed d In. l. j. de
 num circa id quod extrinsecus intererat, quicq̄ per hanc act. ep. ff.
 constitutionē sit immutatum, non reperio qui Accursio
 dissentiat: quem tamen supra non probavi. ceterū nec il-
 lud nobis sit uerisimile, nihil hac lege noui inductū: quo
 sit, ut (cum lex dicat, in contractibus certis, quod singu-
 lariter interest conuent. & summs duplum excedere non
 posse: in incertis secus) putem in hoc potissimū certasse
 ueteres: sed tamen in digestis nihil reperiri, quod eorum
 sententiam inuet, qui aduersantia huic constitutioni pro-
 diderunt: quoniam huiusmodi responsa per Tribonianū,
 collegas q̄ de eo uolumine sint reiecta.

Quod subsequitur, certam quantitatem uel
 naturam: disputemus quemadmodum cer-
 ta quantitas accipiēda sit: & Bartolus quid
 alij opinati sint, refert. ex quibus Accursius:
 contractus, inquit, dicuntur certi, quorum quantitas uel
 species certo sine terminata, potest ostendi qualis quan-
 titas que sit: cum ergo in obligationem uertitur certa qua-
 ntitas, certam quantitatem habere dicitur: cum certa spe-
 cies est in obligatione, dicitur habere certam naturam.
 sed ad hac interpretatione idem recedit tum Bartolus,
 ceteri que, eo maximè argumento, quòd uerbum, natu-
 ram, ita in lege superflueret: nam & ea que certam spe-
 ciem habent, dicuntur certam quantitatem habere. qua
 ratione si quis legauerit quantas summas distauerit, cen-
 suit Aristot. species quoque contineri: & si quis stipule-
 tur sibi dari quantas pecunias ex hereditate peruene-
 rint, non pretium, sed rerum corpora stipulatus uide-

e Arg. in q
 bus in p
 ma consti.
 cod. & no.
 in. l. j. de le
 gar. j.

ff. certū ff. si
 cer. pet.

g l. si quisq̄
 de leg. ii).

h l. cū sign. tur^b. sed tamen quamuis ceteri id probent, satis leuiter
 de ver. sig. arbitror hanc sententiam oppugnari: quoniam eadem ra-
 tione Iurisconsultus Paulus reprehenderetur: qui certum,
 i Ind. l. cer. inquit, est cuius species, uel quantitas ostenditur^l. super-
 fluet enim species. sed & appellatione quantitatis pro-
 priè speciem contineri nusquam probatur. imò ex aduer-
 x Veluti i. l. so plura argumenta deduci possunt^h. nec nos tangit Ari-
 ex morte. stonis responsum: quando quidem aliud est si dixero, lego
 C. de pact. Sempronio quantitatem: aliud, si quantas summas, & c.
 conuen. dictio enim quantus adiectiuus, non ad solam quantitatem
 refertur, imò ex propria uocabuli significatione magni-
 tudinem potius notat. Ex poetis affatim exempla succu-
 runt.

Verg.

Nam qualis quantusq; cauo Polyphemus in antro.

Idem: Nunc quales Diomedis equi, nunc quantus
 Achilles.

1) quāt. ff. Ex Iurisconsultis illud^l, quanta audacia, quantaq; teme-
 de pub. ritatis sint publicanorum fictions, & c. nec de sermonis
 proprietate ambigitur, standū esse grāmaticis. nec obesse,
 quòd uerbum quantitatis à quāto formetur: quoniam
 consuetudo loquendi à doctis obseruata, ipsa est que uer-
 bis proprietatē tribuit, ut Fab. Quint. lib. ii. est autor^m.
 unde cum consuetudo nō assumpserit uerbū quantitatis
 pro specie, adiectiuū uerò ex adiuncto frequētius: non est
 abjurā, alterū propriè dici, alterū non a quē: nā & fami-
 lia à famulādo dicitur, & famuli appellatione nō uenit do-
 minus, & tamen uerbo familie cōprenditur, Item adno-
 tuit Aristot. uerbū, summa, quod ipse probauit ad certat
 species referri: tū & in eo casu uolūtas testatoris ex pre-
 fatione

fatione talis esse conijciebatur: quopropter tot collectis
 equum fuit statui ibi certam speciem contineri: sicut
 cū quis quantā pecuniam dari stipulatur, quippe uerbū
 pucunie generale est, & species cōprēdit. cōsequēs igitur
 est, primā hanc Accursij senētiā posse defendi, quā
 uis semetipse dānauerit, ab ea in aliā trāsire. Hęc est, ut
 per certam quātitatē, speciem quoq; accipiamus: per cer-
 tam uerò naturam id potissimum intelligamus, cum pro-
 missio de genere aliquo est facta: ueluti promitto hominē
 spondeo equum: & homo enim & equus certos fines na-
 turaliter habent. non placuit id Iacobo ab Arena, quibus-
 dam rationibus, quas per Bartolum reiectas cernere est.
 pergit etiam Accursius id declarādo, ut certū intelliga-
 tur, cum in obligatione est datio: quāobrē si stipuler da-
 ri Titium, certam speciem stipulor: si dari centum, certam
 quantitatem: si uerò dari hominem, uel equum, tūc stipu-
 lor: certā naturā, & debebitur mediocris. Ceterum si
 fieri aliquid stipulemur, puta dari curari centum, uel Sti-
 chū, uel hominem: hęc stipulatio incerta est. quippe fa-
 cti, & stipulationes facti sunt incertæ. dānāt rursus id
 Iacobus ab Arena, & Petrus: nam uenditor solū tenetur
 tradere, quod facti est: & tamē lex uēditionis cōtractū
 appellat certum. sed uēditionē meri facti non esse respō-
 det Bart. quoniā uenāitor si dominus sit, non tradere tā-
 tū uerū etiam transferre dominium tenetur. ceterū, ut
 idem affirmat, non idcirco defenditur Accursius: quoniā
 in lege subsequitur exēplū locationis, quæ proculdubio
 est facti, cum conductori dominus patientiā præbet, quæ
 meri facti est. Aliter itaq; accepit ea uerba Iacobus ab

o l. lega. gñā
 luer de le-
 ga. j.

p l. fin. ff. si
 cert. pet. l.
 ubi aut. ff.
 de ver. ob.

q Lex emp.
 dact. emp.

r l. i. cōuētio
 nalibus. de
 ver. ob. l. si
 iē alienā &
 act. emp.

s nota. i. l. ij
 de ver. ob.

Arena: quē dū bartolus improbare uidetur, explicat: nec tandē ab eo ipse disīdet: quod & Baldus facie. aiunt illi, cōtractus dici certos, qui certam quantitatem uel naturā respectu sui uel adiuncti, habent. quam sententiā sequor. nā id quod interest, non in iure, sed in factō consistere iurisconsulti dicunt, solēt autem ea facti appellare, quorū uis est dubia, & omnis à probationibus pēdet. Igitur in tractatu eius quod interest, certitudo uel dubietas nō est accipiendā ratione obligationis, uti sit in obligatione dādi faciēdi q: & in hoc deceptus est Accursius. nec est accipiendā ab eo quod ab initio in obligationem deducatur id quod interest, uel nō deducatur: quod Nicolaus Martar. credidit: sed id quērendum est, possit protinus probari, uel non possit. Igitur in uenditione & locatione cū de pretio conueniatur, clarum est, si conuenta non seruetur, minus interesse nequaquam posse, quam sit pretium & idcirco cum hic contractus respectu probationis euīdens sit, dicitur certus: idem in pacto eundi Romam, si uicissim promissa sit pecunia: & si qua similia, uti declarat Bartolus: qui tamen admissim non extricat, quomodo certam naturam intelligamus. si enim cum sequamur, idem fuerit uel certam quantitatem, uel certam naturam dicere: quod non probo. nec admissa eius sententia. quam ceteri omnes creberrimo calculo approbant, Accursij opinio procedit: nam si hominem generaliter promitto, ipse existimauit promissionem hanc certę naturę esse: et tamen eius estimatio ratione sui, uel adiuncti, non sit plānē certa. concedamus deberi mediocrem, non sequitur tamen certitudo: potest enim plaris estimari unius mediocris

e In. l. quate
nus de reg.
fur.

u l. Arethu.
d. st. hom.
l. erit. cū. d.
ver. ob.

eris alio æquè mediocri: quandoquidem hæc mediocritas
certos fines non habet. & cum hæc electio sit multum
difficilis, & ambigua, non videtur certam naturam habe
re, non itaq; omnino hæc in re communem sententiã se
quor: quæ & eo amplius conuincitur, quod nulla lege
naturam ita accipi probant; quare illud debemus scire ea
de natura contractus dici quæ tametsi non exprimantur
in eum deducta intelliguntur, uel ex consuetudine, uel
alia de causa, ueluti in emptione: nam de natura huiusmo
di cõtractus est, ut præstetur euictio &. quod inductũ est, x l. pact. ff. &
quoniam assidua consuetudo fuit ut præstaretur. dicitur cõtra. em.
etiam de natura rei illud, quod illi regulariter accidit &, vbi glo.
quamobrem Raphaël Comensis de natura penoris esse y l. cũ qd. si
tradidit: ut breui consumeretur &: certè in eius æstimatio cer. pet.
ne ipsius quoq; nature ratio ducenda est. non me fallit z l. ita stip.
penoris naturam interpretatos esse alios fauorem, quo magna. de
niam penus propter alimenta fauorabilis sit: sed frequen ver. oblig.
tius admittitur de natura, quod primò dixi. Igitur in
proposita quæstione dicendum opinor per certam quan
titatem intelligi ea, quæ expresse solent deduci in contra
ctum, puta pretium & rem: per certam naturam, quæ ta
citè de natura contractus recepta creduntur. exempli
causa: uendo uel loco tibi domum centenis: hic cõtractus
certe quantitatis est: trado Stichũ est certæ speciei, quæ
facile æstimationem capit. mutuo centum frumenti mo
dios, tu recepisti: negas reddere æquè bonum: hic contra
ctus habet certam naturam, de eius enim natura est, ut
æquè bonum reddatur. iudex itaque hæc ex cõstitutione
id æstimaturus est. Baldus aliter uisus est intellexisse, ut

H s per

per uerbū naturam, accipiamus facta, quorū natura res
 spectu uicissitudinis mensurā recipit, ueluti pretiū ratio
 ne rei, usus rei ad pensionē: sed & id reuoluitur eodem,
 nam si concedo tibi usum rei nō statuta pensione, in aliā
 mationem redigetur ille usus, ex natura similium contra
 ctuum, & ex consuetudine, quantum pensionis de huius
 modi rebus praestari soleat. & haec quidem satis & su
 per. Ceterū quoniam Accursius uidetur existimasse, in cō
 tractu emptionis factum nō uersari: & Bartolus nō me
 asidua. de rum factum, sed etiam dationem: Iacobus autem ab Aze
 xdil. edict. na, cōtraria differuerit: uideamus cui sentētie adhaeren
 dum sit, & in tractatu, si certum petatur, cōmunis ferē
 omnibus est opinio^b, si uēditor dominus sit, teneri dare
 si uerō dominus non sit, tradere solum obligari^c. à qua
 sententia nullo pacto discedendū esse Fulgosius Doctor
 alioqui peruiçax, et ceteris refractarius, prodidit. nobis
 tamen quid ultra alios occurrat, subticendū nō est: & in
 primis hoc existimo, sentētiā quam turmatim alij sequū
 tur, à ueritate abesse, quimo indistincte et impromiscue
 uēditorem tradere tantum obligari. cuius rei primū ar
 gumentū est. quod Celsus scribit a: si tibi pecuniā dedi
 di. ob cau. ut Stichum dares, nō emptionem, sed innominatū cōtra
 ctū esse: nā si datio ad emptionē faceret, nequaquā prescri
 ptis uerbis agi posset. respondet huic rationi Philippus
 Decius^e: ideo contractū hunc innominatū esse, quoniam
 eo modo concepta erāt uerba, quo in contractibus inno
 minatis solent. alioqui si cōtrahentes uoluissent emptio
 nem esse, non eo modo concepissent. quam responsionem
 nō probo: quoniam ex uerborum forma contractus ius
 ris

a l. cū qd si
 cer. pe. l. qd
 si nolit. s. i
 asidua. de
 xdil. edict.

b i. l. cer. cō
 dict. i. pri.
 ff. si cer. pe.

c In d. l. ex
 emp.

d l. fi. de cō
 di. ob cau.

e In d. l. cer
 ti cōdicti.

ris gentiū nequaquam uariantur^l: non enim attendimus *ff. de præf.*
 quod nomen contractui datur, sed quid in eo deducendum *ver. l. infu-*
 sit: quamobrem etiam si cōtrahentes uerbo emptionis & *lā. facit. l. si*
 uenditionis uterentur, & pacto expresso uenditor dice- *quis in fun-*
 ret se rem dare. nihilominus emptio non esset. & quam- *di. ff. de le-*
 uis eo in responso Celsus dubitet, an emptio fuerit, cum *g². l.*
 tamen subiungat nullā aliam obligationē, quam præscri-
 ptis uerbis oriri, cōsequens est, nihil referre an cōtrahen-
 tes emptionem appellauerim: cum nō ab ipsis, sed à iure
 publico nomina cōtractibus data sint. quare rursus respō-
 det idem Doctor, idcirco in responso Celsi, contractum
 eum inuocatum esse, quoniam pecunia uti certa spe-
 cies data sit. quod quidem diuinatoria coniectura affir-
 mat: nihil enim hac de ratione est in eius uerborū conte-
 xtu. Igitur iterum referunt generaliter quidē uenditorē
 non teneri dare, nisi idē & dominus sit, & tradēdi facult-
 tatem habeat, uerū & hoc perquā improbable est, cū
 in responso Celsi coniectetur, cū qui Stichū dare promi-
 serat, nō fuisse dominum: quod præterquam quod extra
 legis uerba inducitur, nequaquam uerisimile est, aliquā
 scilicet id promittere uoluisse, quod in se non haberet.
 nam & Celsus competere ait repetitionē pecuniæ, si Stic-
 hus antequam des, moriatur: quod referre operæpretiū
 non erat: cum etiam si Stichus mortuus nō esset, cōpete-
 ret tamen repetitio: quippe tibi dedi pecuniam, ut Stichū
 dares: si ergo Stichus dominus non es, quomodo potes
 cum dare omnimodo igitur pecuniam condicere possum
 quoniam nō dedisti: ut conuenit, sed tradidisti. non rec-
 dunt ita q̄: recēiores à prima respōsione, quō cōsultauit
 & c̄

Et eo magis, quoniam si is contractus emptio esse potuisset, absurdum non erat, si Celsus pronunciasset. Et coditione ob causam competere, tanquam ex contractu innominato: Et etiam actione empti tanquam is contractus emptio nis et uenditionis esset, simili enim ratione motum. Vlpianus statuisse, utranque actione competere posse aliquando legitur. Secundum huius sententiae argumentum est, quod Papinianus scripsit: si uenditor nouata priori obligatione, uenditori per stipulationem spondeat rem dare, nihilominus non nisi ad tradendam obligari: quia uerisimile non est id actum, ut obligatio augeatur: ut qui tradendi solum reus erat, noluerit dandi quoque obligationem superaddere. loquitur autem Iurisconsultus in eo uenditore, qui dominus erat. Id ex eo probamus, quod si uenditor ancillam tradidisset, Iurisconsultus in bonis emptoris futuram tradidit: nam si dominus is non fuisset, non dominium, sed usucapiendi facultas solum esset translata: non enim res in bonis dicitur, nisi que in dominio est. Tertius. Et quidam fortissimus locus est ab Celsi autoritate, in tractatu de actionibus empti. Is tradidit, si iactum retis emero, et captos pisces piscator nolit tradere, ad estimationem rei agendum: nam si uenditor dare teneretur, non ad estimationem, sed ad ipsam rem specialiter obligaretur: piscator enim piscium quos capit, dominium iure gentium nanciscitur, hunc obicem ita remouent recentiores, quod ad factum obligatus principaliter uenditor esset, retis scilicet aquis immergere, quam obrem quamuis pisces acquirat, datio tamen uti accessoria facti principalis naturam respicit: unde in id quod maius est, obligatio succedit. hanc responsionem meministi.

Iasont

§ 1. Labeo
 scri. si mi-
 hi biblio-
 theca. ff. de
 cotra. em.
 h in l. si sti.
 ff. de de cu.

§ 1. sequitur.
 § de illo. ff.
 de usucap.

§ 1. bonorum.
 de ver. sig.
 § 1. si factum
 de act. em.

Iason confutare uellet, & Decius etiam deposito pignora
 re ueri conaretur. doctissimum quendam Græco hemisti
 chio utrunq; taxasse: *δυσκώτερον δὲ δυσκώτερον* & *ἐμπύρο*.
 Ipse certè arbitrator non defendi: quoniã si solum factum
 illud principale consideretur, locatio esset, nõ emptio^m.
 quandoquidẽ si pretium des, ego uicissim factum, opera
 rũ locatio est: sicut si rem, esset emptio. In proposito ex
 go casu diceretur piscator locasse operã: quod falsum
 est: cum Iuriconsultus emptionẽ esse uoluerit, si argumẽ
 tum à titulo uerũ est, nam cum iactus hic propter pisces
 fiat, debuit cõseri ac si pisces ipsi absq; aliquo facto uenũ
 darentur: quo casu piscium datio in obligationẽ uenisse
 uidetur: factum autem quod dationis causa inducitur, da
 tionis effectus operaturⁿ. Præterea existimo factum id
 nõ aliter considerari, quàm in eo qui uenationẽ uendat,
 eũ indagines disponit: quod utique leuissimũ est, utrũque
 enim Iuriconsulti æquiparantⁿ: atqui nullius facti esse
 indagines, & retis pedicas ue collocare, nemo serẽ igno
 rat: sed & factũ ipsum non uẽditur: uerũ pisces ipsi qui
 capiuntur: cur ergo factum hic principaliter asseramus?
 respondent itaque alij, idcirco æstimationẽ piscium peti,
 quoniam illi facile corruptibiles. litis finẽ integri non ex
 peccant: quod adhuc perquam frigidum est, id enim tem
 poris quo durant, debuit saltem posse eos peti, distinguẽ
 dumq; à Iuriconsulto fuisse, extarent, uel nõ: nam & ue
 risimile est, in re leui, qualis est captura piscium, proti
 nus iure reddi à prætorẽ: qua ratione interdicitũ de glã
 de legenda triduo perimiturⁿ. Aliter itaque Aretinus So
 cinus que cauillantur. nam ideo nõ teneri dare piscatorẽ
 aiunt,

m l. cõuenit
 l. fundi. ff.
 de cõtrah.
 emp. l. ij. ff.
 locati. s. si.

n l. natur. s.
 quod si fa
 ciam. ff. de
 præscr. ver.
 l. cũ seruus
 ff. de cõdi.
 & demon.
 o l. ex empt.
 s. fin. ff. de
 act. empt.

p l. s. sed ex
 capiuntur. &
 ferijs.
 q. l. j. de glã.
 lega.

aiunt, quoniam à principio uenit in contractum id, cuius nondum uenditor erat dominus. quod equidem ratione caret: cum emptor spem euerit, & in eam casum collatus sit contractus, quo uenditor dominus futurus esset. nõ dubito itaq; eo responso probari uenditorẽ, quãuis dominum, nõ tamen specialiter, ut det, cogi: quæ sententia ex prima quoq; lege de actiõibus empti, probatur: licet Fulgosijs etiã id opinatus sit. uenditorẽ nõ dominum, si tradendi facultatem habeat, tradere ad unguẽ teneri. Adhuc uentur etiam in hunc sensum Vlpiani uerba: qui uendit, necesse nõ habet fundum emptoris facere, ut cogitur qui fundũ stipulanti spondit, nam eum loqui in uenditore qui dominus sit, illud est argumẽto, quod nõ esse eũ similem dicit promittenti fundum: quoniã is cogitur dare: si enim cogitur dare, necesse est esse dominũ: quoniã impossibile est, ut qui dominus nõ sit, det: cũ traditio nil amplius transferat quã in se habeat. si igitur in sponso re qui dominus sit, uerba Iurisconsulti accipiuntur, certè & in uenditore domino accipi debẽt, cum aliter elaudicaret argumentum. Sed & alibi Vlpianus, uenditorem rem tradendi esse ait: deim subiungit, siue is uenditor dominus sit, siue non. respondent recẽtiores: cum uenditor est dominus, teneri quidem tradere: quæ traditio secum dationem habet: inquit enim, oportet uenditorem tradere: quod uerbum puram necessitatem tradedi inducit, ut de actiõis solui non posset, non id mihi placuerit, cum oportere plerumque aliquid fieri dicamus, quod nullius necessitatis est, sed commoditatem tantũ respicit: nam et cum in datione duo insint, ipsa traditio, siue quæ domi-

niam

rl. si ita distrahatur. ff. de contrah. empt.

rl. ex empt. ff. de ac. em.

rl. cũ oportet. C. de bo. que lib.

nium non trās fertur, & etiam dominij ipsius abdicatio
 debuisset potius Vlpianus uerbo dandi uti: cum appella-
 tione traditionis quæ leuior est datio, non cōprendatur.
 Sunt & pro hac sentētia aliæ rationes, quas cum alij re-
 ferant, & nihil in presentiarū quod illis addā occurrat,
 referre supersedeo. Superest ut argumētis, quibus cōtra-
 ria sententiū opinio falcitur, respondeam. ea omnino re-
 latu digna duo sunt. Primū est, qd' Iabolenus scripsit,^u
 nemo potest uideri eam rem uendidisse, de cuius domi-
 nio id agitur, ne ad emptorem transeat: sed hoc aut loca-
 tio est, aut aliud genus contractus. Respondet Socinus ex
 Baldi sentētia F, pactum quod naturalia contractus impe-
 dit, non ualere: quod falsum est: substantialia quippe cō-
 tractuum pactionibus tolli nequeunt: naturam respicien-
 tia queunt. colligi itaq; inibi uidetur, dominium de sub-
 stantia contractus emptionis esse: sed tamen & id nō pro-
 bo. si enim dominium substantiam eius contractus respi-
 ceret, res aliena uenditari non posset. et tamen nemo
 dubitat ualere uenditionē. Igitur aliter dicendū putau-
 rim: nam cū emptio & uenditio inuenta sint, ut per eas
 acquiramus iure gentiū dominia, uel usucapiendi condi-
 tionem, lex absurdum existimauit posse expresse cōue-
 niri ne dominium trāsferatur: expressa igitur nocent non
 expressa non nocent.² Alterum argumentum est: quod
 si emptor possessionis, uacua possessionē tradi stipulatus
 sit à uenditione, huiusmodi stipulatio causam honorū cō-
 tinet, ut Vlpiani^b responso cautum est: sed certē respon-
 sum illud in emptore intelligi non potest, sine expressa
 uerborū cauillatione. quamobrem con interpretatiōem
 Iason

u l. cū manu
 s. fi. ff. d. cō
 trah. emp.

x In d. l. cer
 ti cōditio

y gl. i. l. pact.
 comenta.

z s. pretium
 insti. co.

a l. nunq. ff.
 de cōdi. &
 demon.

b l. i. cōuētiō
 nalib' s. fi.
 ff. s. y. ob.

Iason se idcirco attestatur sequi, quoniam meliorem non
 reperit ipse cū Accursio aliter sentio: ut distinguamus,
 an aliquis simpliciter tradere promittat, & solum factū
 uidetur promississe: quod si etiam uacua possessionē spo-
 ponderit, tunc talis stipulatio causam bonorū completi-
 tur. differētie ratio est: nam nisi ex hac posteriore domi-
 niū transferretur, tradi uacua possessio nō diceretur: cū
 ille penes quem dominium residet, merito animum possi-
 dendi habere presumatur: non igitur possessio esset ua-
 cua. nec hanc interpretationē argumenta Iasonis conuel-
 lunt, qui Pōponij illud affert^d, emptorem qui possessio-
 nem sibi tradi stipuletur, idē facere ac si uacua possessio-
 nem tradi stipuletur, nam respondeo, solere expressionē
 aliquādo plus operari, quā si tacitē idem ageretur. nā
 & in emptore illud procedit, qui secundum contractus
 naturam stipulatus intelligitur^e, secus est in eo qui sola
 stipulatione possessionem sibi uacua tradit stipuletur.
 & hoc modo sublata sint argumenta, quae cōmunem sen-
 tentiam adiuuabāt. reliquū est ut ratiunculas quas dā neo-
 tericorum elidam ueluti dum dicitur, uenditorem de cui
 stione teneri, quod admonet obligari eum, dominium
 transferre. nam consequens id esse negauerim: alioqui si
 haec presumptio reciperetur, is quoq; qui rei uēditae do-
 minus nō esset, dare cogeretur, cum cuiuslibet eum teneat.
 alia est ratio ex eo responso, quo & qui alienam rem uēdi-
 derit, si medio tēpore dominium acquirat, cogitur imple-
 re uenditionē sed & dici potest, in eo casu rem nō fuisse
 traditā priusquā dominium acquireretur: & hinc satis im-
 pleri uēditionē dici, cā tradēdo, ut in eius interpretatione
 Accur

e glo. i. l. fi.
 ver. uacua
 C. unde vi.
 dl. datio. ff.
 dact. emp.

e Glo. i. l. sti-
 pulat. i. g.
 j. de uer. su.

f l. l. an. s.
 j. de uerbo.
 obli.

g l. si quis alie
 nam. ff. de
 act. emp.

Accursius scripsit, ex hac igitur opinione quã aduersus
 cõmunes traditiones tutatus sum, cõstat argumētũ, quod
 Iacobus ab Arena cõtra Accursiũ intorquebat, uerũ esse
 nec per Bartol. rectè respõderi animaduertendũ tamẽ est
 si a frequẽtiori sententia nõ recedamus, mixtãq; dãdi &
 faciendi obligationẽ in uẽditione fatemur, nihil impedire
 quim idem in locatione defendamus, prorsusq; ab Iacobo
 Accursiũ tueamur. Ille enim usus, quo cõductor fruitur,
 loco dominij succedit, quod Soci. arbitratus est h: quod
 et ipse idcirco cõprobauerim, quoniã a nemine nõ tradi
 tum est, ubi cõductor fructus collegerit, tũ demũ illorã
 dominũ acquiri, nõ prius: quapropter damnũ uel ueniẽ
 tis exercitus, uel alterius rei, fructibus collectis ad cõdu
 ctorẽ pertinet: si adhuc in agro sunt, locatoris periculo
 percunt: quã damnũ rei ad dominũ semper pertinet. &
 hanc Soci. sententiã defendi posse in agri, similisq; rei lo
 catione crediderim: nõ in eo qui operas locat, puta nomẽ
 clatore, tibicine, histrione: nõ enim hi quicũ faciunt quod
 ad dationẽ trahi possit, qua de re scitum est apud Rutar
 chum Dionysij Tyrãni dicturiũ: Is musici canorẽ admittẽ
 tus, eo ardore animi premiũ ingens illi promisit. post ali
 quot dies musico promissa repetẽti, nõ ne, inquit, par
 ri relatu est tu me re inani, sono uidelicet, alacrerẽ fecisti,
 cõtra ego te spe pollicitationis, quã equẽ inanis est, quã
 rendũ hic esset, an seruitutes certæ dicatur, uel incertæ,
 & uideretur id ab ea quæstione emanare, an in seruituti
 bus principaliter datio uersetur, an factũ, quam rem ali
 quando latius excussi in lege quã secunda est de uerborũ
 obligationibus. sed quod ad rem presentẽ attinet, id in

h In. l. certi
 cõditio.

i Scrib. i. l. si
 merces. 9.
 vis maior.
 ff. locati.

D. And. Alei. De eo quod interest. I qui

quirendum non arbitror, ius'ne, an factum contineant: cū
in hoc tractatu hoc modo certitudinem nō accipi supra
dixerim. Igitur puto esse incertas, cum in his nequaquā
sit certa quātitas, aut natura: in arbitrio ergo ius dicen-
tis fuerit, quatenus intersit in eis estimare.

Qvod lex habet, id quod interest & c. uidea-
mus quid sit id quod interest, tū & quotus
pliciter intersit. Et Accursius dupliciter id
definit: Interesse est (perō à latinē sciētibus
insolentis uocula ueniam) singulare rei pretiū. nam Ves-
nuleius k: stipulationes, inquit, quāti ea res est, promissio-
nem habent, quæ uerba id quod singulariter interest, re-
spiciunt. definitionē tamen hanc ueteres nō probant: idē
& Bartolo, Baldo & Salyceto uidetur. nā id solam finit
quod singulariter interest, cū tamen alijs quoq; speciebus
intersit. sed hoc facile reiecerint, qui existimabūt de una
hac tantum specie loqui constitutionē hāc, quod inferius
enarrabo. Igitur aliter impugnant, cū in eo quod inter-
est, ratio damni emergentis ducatur, sicut et lucri cessan-
tis: cum tamen de hac re in definitione sit nihil. posse re-
sponderi, uerbum rei generale esse, et augmenta diminu-
tiones q; sub eo comprēdi l: appellatione enim rei aucta-
ritate quoq; eius continetur m. quāpropter ex hac defini-
tione ita accipiendum erit, ut interesse sit singulare pre-
tium rei non præstitæ cum suo augmento accessione q;
hoc est lucri, damni q; non habita ratione. alia item ratio
ne urgetur hæc definitio. nam id quod interest, pretium
rei quandoq; excedi n: sed uti uerui, res hie generali si-
gnificatione accipienda est, non ut id tantum quod d
prius

k In l. si. de
præst. stip.

l l. ait. præst.
s. per hāc.
ff quæ in
frau. cred.
m l. etiā. ff.
de solu.

n l. j. de act.
empti.

principio in contractum deducitur, comprehendat: sed ut sequentium quoque accessionum ratio ineatur. quippe dubium non est, estimationem rei simpliciter acceptam, interesse non dici: sed eam estimationem cum damni emergentis, & lucri cessantis estimatione iunctam, tum demum eius quod interest uerbo contineri. Secunda Accursij definitio hæc traditur: Interesse est damnam emergens, et lucrum cessans ex eo quod aliquid fieri cessatur. hanc probant Martinus, Iacobus Butriga, Baldus, & ex antiquis maior pars. reprobare tamen aliqui, quod interesse damnum non est. sed hic accipiendum est damnum pro eius estimatione, exemplo legislatoris, qui, damnum hoc, inquit, reddatur, id est damni estimatio: superadditur aliud, quoniam plerunque lucri cessantis ratio non habetur. respondet Salycetus: licet omne lucrum non attendamus, id tamen deduci quod iure communi delatum est, procedit itaque definitio in lucro, quod iuris est, ut computetur. nam id negare non possumus, cessantis lucri rationem in eo quod interest haberi: id enim hac constitutione expressim cauetur. satis autem est si definitiones casus regulares comprehendunt, non qui raro, & obiter proueniunt, qua ratione Alexander dotis, Nicolaus Tudiscus iudicij, Aretinus testamenti uulgares definitiones tuentur, quam rem in Paradoxorum sexto sub eundem reuocauit, in idem Bartolus quoque argumentatur: quoniam reperire est, quod publice interfit, et estimationem non capiat: uti libertas, sanctorum dotium, & id genus cetera. cui rei respondendum est, omne quidem id generaliter & in uniuersum statui non posse:

ol. hæc yba
quãti. ff. de
uerb. sign.

p l. si sterilis

r l. j. so. ma.
l. libert. de
reg. iur.

l 2 posse:

posse: sed tamen lex quâdoq; moderatur, & ad æstimationem redigit, præterea absurdū non esset, si fateremur de eo quod inæstimabiliter intersit, definitionem nō loqui, quid enim id ad præsentē tractatū: lex quippe de eo facta est, quod à prætorē taxari Possit. Prosequitur Barto. aliterq; impellit: quoddā, inquit, interesse appellamus, cum nō lucrū cessat, sed damnū, & ecōuerso lucrū emergit. Finge hostem mihi damnū dare, certē mea interest cessare dānum: idē in legato repudiato, interest enim mea lucrum emergere, uerūm argumētum id *ἀρρίστον* & *ἄπειρον*, ut Græci dicunt, & conuersorium est, tolliturq; ex inuersione capitum: nam si aduersus hostem ago, in causa est dānum, quod emerit, emeritq; est mihi si heredem qui me legatum cōgigit repudiare, in ius uoco, id idcirco facio, quoniam eius causa cessauit lucrum, similis argumēti exemplum habemus apud Gellium, & etiā Africanum

¶ 1. qui cccc. titulo ad legem Falcidiam¹, sunt & qui alijs rationibus idem impugnant: quoniā non id quod interest comprehendit, cum damnū ex eo infertur, quod id fiat quod fieri non debet: respondet Salycetus, satis comprehendit: quoniā appellatione facti, non facere (ut ipse ait) cōtinetur: hinc si stipuler non fieri stipulatio facti est². Sed & ipse in hanc definitionem illud intorqueo, quod non comprehendit id quod nostra interest: quia cum promississes dare, non dedisti: in obligationem enim rem dari id quod interest, deducitur, quāuis nō iure obligationis, saltem iudicis officio³. Cum igitur id non contineatur, consequens est definitionem non esse perfectā: nisi dixeris appellatione faciendi latissime dationem uenire, licet improprie, præter

s Arg. l. si. de
his q. deie.

v l. ubi autē.
s. illud. ff.
de ver. obl.

x l. vinū. si
cer. pet.
yl. iij. s. dare
de usufru.
l. si stipul.
de usufr.

præter cæteros aliam quoq; finitionem edidit Bart. ut di-
 stinguamus id quod in genere interest, an quod etiã uni-
 uersaliter, si enim sequenti hoc modo accipiamus, inter-
 esse, inquit. est iusta alicuius utilitas quod sanè quàm im-
 propriè à Bartolo dicitur. nam & genus, ut ipse ait, ge-
 neralissimũ in eo quod interest dici, sicut & alibi profes-
 sus est, in officio iudicis, nemo dialecticus unquã admise-
 rit: itaque nõ dubitauerim id qd' interest, generaliter dic-
 ei posse, quòd uerò aliud sit æstimabile, aliud quod peti-
 tur, aliud inæstimabile, aliud quod peti nõ possit, sint que
 hæc eius species: ipse nequaquã fatebor: cũ potius accidẽ-
 tia sint que speciem diuersam non faciunt. ut si dixerim,
 hominũ quidã albi, quidã nigri sunt: qua ratione possessio
 pro emptore, aut pro donato, aut pro derelicto, species
 quidẽ possessionis nõ sunt, sed differentie quedã ex acci-
 denti. Ceterum etiam si Bartoli hanc distinctionem ad-
 mittamus, dubio tamen nõ caret eiusmodi definitio, cum
 iusta alicuius utilitas reperiatur, que tamen propriè ad
 id quod interest, non refertur: quale est rei pretium^b.
 quòd si pbari dixeris æstimationẽ quidẽ rei ab eo quod
 singulariter interest nõ cõprendi: sed nõ tamen esse cõse-
 quens, quum id quod in latissimo genere intersit, æstima-
 tionem hanc cõtineat. respõdeo ab eo genus remoueri,
 à quo omnes eius species abdicãtur. hæc autẽ species sunt,
 singulare conuentũ cõmune, quibus speciebus clarum est
 rei æstimationẽ non cõtineri. In eundem etiã illud contor-
 quetur, aliquid nostra interesse: non tanquã utilitatis nõ
 habitæ pretiũ, sed uti damni emergentis æstimationem,
 & de proprii sermonis natura multum differentie est,

a Bart. in l.
 iij. col. de
 acqui. pos.
 d. l. hæc ver-
 ba quãti. &
 verb. signi.

c. l. j. s. fi. si
 quis iud. l.
 fi. de præc.
 stipul.

si dicamuss *damnum emergere*, uel utilitate non haberi: alioquin in *Accursij* definitione superflueret, *lucrum cessans*, cum expressisset id *damnum emergens*. merito itaq; *Bartoli* definitiones sectatorē nullum in hoc tractatu habuere: sed *Accursio* creditū est. *Præcedentē* nostram rationem *Dyni* argumentū confirmat: is inter iuris regulas hoc syllogismo utitur: hæc uerba. *quanti ea res est. nō ad id quod interest*, sed ad *rei æstimationē* referuntur, ut *Iurisconsulti* tradunt: *negatiua autē uerbo, potest, præcedente, omnis potētiae actus excluditur*: quoniam *uniuersaliter negat. rei ergo æstimatio nullo modo id continet quod interest, & tamen iusta est alicuius utilitas. nam & quod idē dixit, aliquid fieri nostra interesse, quod quidē æstimari possit, peti non possit, nimis planē perfunctorium est. nam quatenus interest, in factō consistit, quod ad probationem referri superius dixi: si igitur peti non potest, nec in iudicium deducit ualet, et probationes erūt incongrue, nec à iudicibus admittendæ. non uideo itaq; cum probari nequeat. quomodo nostra interesse dici possit, tum *uiri æstimatio, nisi Bartolum loqui intelligamus de eo quod intersit quidē uerè, sed probari nequeat: quā si probaretur. æstimationē caperet: probatio enim nihil de rei substantia immutat. definiuit & aliter Dynus: qui interesse, in quantitate consistentem damni æstimationē dixit: quod quidē defenli potest, si appellatione dāni, rationem quoq; *lucri cessantis ducendā* putauerimus: & id enim quodammodo *damnum dici potest* s. in hanc tamen definitionem aliquis idcirco dixerit, quoniam id quod *nostra sola affectione intersit non comprehendat. Item damnum* putat**

d Dyn. in. c.
mora.

e c. j. de reg.
iur. lib. vj.

f l. duosunt
ff. de test. iur.

gl. proculus
de dā. infr.
l. iij. in pri.
ff. de usufru.
quæ ad. cau.

putat estimationem esse in quantitate consistentem, nec scio an satis probem: quoniam fortasse mea interest habere fundum ^h: id ergo quod mea interest, in quantitate non consistit: licet damnū mihi per dationem quantitatis restituatur. et hoc argumento suprascriptæ Doctorum definitiones reprobari possent: quia interesse, ut ipsi dicunt, nō est ipsa estimatio rei uel damni, lucri uel: sed per huiusmodi estimationem cōpēsatur mihi, & restituatur damnū, ita quod mea amplius non interest. uerū aliud est ipsa res, aliud rei solutio: nam et estimatio hæc quodam quasi subsequens est eius quod interest ⁱ. quoniam ex ea rem ad præmium deducimus, definitiones aut rei substantiam amplecti debent, nō exteriora ^k. nemo enim dixerit estimationem substantiam eius quod interest, respicere, sed potius quendam effectum. quapropter cum lex dicat quatenus intersit in factō consistere ^l, definitiones autē nō quæ facti, sed iuris sunt, soleāt terminare, nō arbitror in hoc inquirendū, modicæ enim id utilitatis definitiones uerò in iure periculose sunt, quāobrem & Iurisconsulti ueteres descriptionibus potissimum utuntur ^m.

Quero, id quot interest, quot modis accipitur. Et plures species adducuntur, quæ tandem in treis reuoluuntur: interest enim singulariter, communiter, & ex conuentione: interesse singulariter dicimus, quod in personæ petentis consideratur: communiter, quod communi estimatione. sive, uendidi tibi fundum redditus aureorum sex in annos, dein accepta pecunia non trado, quin imò annum integrum retineo, tu tandem mecum agis:

h l. i. fundo
de re uedi.

i l. j. de con
hen. emp.
k bar. i. rubr.
de appel.

l d. l. quate
nus.

m l. j. § reg.
Cato. l. j. §
do. i. suus.
de her. ist.

iudex id quod interest estimabit. si singulariter estimatus est, accidere posset tua uel uiginti interfuisse, quod statim non tradiderim: uel ex probabil aliqua affectione, uel ducta alicuius damni ratione quod tibi euenit quia fundum non tradidi. si communiter estimatio inestur, fortasse tua non referret xii. puta quia in homine eiusdem qualitatis communiter ex mora maius in simili re detrimentum non accidit, sed si fingere rursus in eo contractu interfuisse pactioem, ut si euestigio fundum non traderem de na tibi rependerem: dicitur ex conuentione interfuisse decem. Superest uideamus ut uera sit haec distinctio: et ut primis Dynus, et alij quidam existimauerunt unico tantum modo nostra interesse: cuius rei argumentum in hac constitutione esse arbitrati sunt, dum sanxit Iustinianus, hoc quod interest, dupli quantitate minime excedere id est dupli communis estimationis. aiunt ipsi igitur, communis estimatio non est species eius quod inter sit, cum quo excedit, minime idem sit cum eo quod exceditur. nam quae res disponit, et quae res disponitur: eiusdem non sunt generis: quamobrem si id quod communiter uel ex conuentione interest, estimationem rei praetergreditur, disponitur et restringitur, ne dupli excedat, estimationemque coarctat. Igitur absurdum est opinari eiusdem generis species esse: consequens alioqui foret, estimationem communem non respicere id quod interest, sed respondendum est huic rationi, uerum esse, communem estimationem ab eo quod interest differre: non enim ipsius rei communis estimatio, et interesse communiter idem est, ut argumentum Dyni supponit: sed ultra rei communem estimationem damni emergentis, et lucri cessant

a l. j. ff. de act. empti.

o l. fi. de pt. fun.
p i. c. mora.

q l. fi. de fun. instruc.

cessantis cōmunis usu ducta ratio id efficit, quod interes-
 se cōmune appellat, & Bartoli, ceterorū que uerba ita
 accipi debent, ut male faciant recentiores quidā, qui, ut
 Barto. arguere uideatur, eius uerba falsō referūt, & pes-
 simē declarāt. illud tamen profitebor, si ex mora damnū
 aliquod non accidisset, nec propterea à lucro esset cessa-
 tum, tunc latissima significatione estimationem rei in eo
 quod interest contineri. Adducit & in sententiam suam
 alia argumenta Dynus, quæ si referā, operæ pretiū factu-
 rus nō sum: quoniā id satis esse debet, legi ea apud Saly-
 cctū confutata posse, uerior itaq; ea est cōmunis opinio,
 quam supra retuli, tribus scilicet modis id quod interest
 diuisionem capere: à qua tandē nec Dynus ipse recessit.
 Videamus quemadmodū singuli modi probabiles sint: &
 quod cōmunis estimatio sit par eius quod interest, dedu-
 citur ex eo quod qui iudicio aliquē sistere promittit, ad
 cōmune estimatiōē cōdemnatur: & tamen lex quan-
 doq; affirmat, damnari in id quod interest, nam & in li-
 tem iuramus, quatenus nostra interest: & tamen in ta-
 li iuramēto uentre rei estimatiōē constat: quin etiā lex
 Aquilia quādoq; legitur estimatiōē damni ulcisci, quā-
 doque plectere quatenus interest. Id uerū est: posse id in-
 telligi, quatenus interest singulariter, nō cōmuni estima-
 tiōe: allegant in hanc rem & quædā alia Dynus Salice-
 tusq; que tute uidere poteris. at illud quod ex cōuentiōe
 debetur interesse conuentū dici Baldus quibusdā ratio-
 nibus prodidit: nam pretium id ex debitoris, non traden-
 tis mora petitur: ergo ratione eius quod interest præsta-
 tur. siquidem ex pœnitentia prætium nō datur, quādo in-

r In repet. l.
 quatenus.

s l. ij. s. si. ff.

q fatil. cog

t l. si. ff. si q3

in ius voc.

v l. pe. de in

lit. iuran.

x l. uideam^o

s. si tamē

eo. titu.

y l. lex ait q-

ti. l. si seruū

ad. l. aquil.

a Bald. in. ix

colum.

nominatis contractibus pœnitere non liceat: consequens

bl. cū te. C. igitur est ex mora præstari b. quod non aliud est quam
de pac. in- quod interest. sed hoc argumentum efficax nō est: cū nō
ter empto. ex mora principaliter id prætiū debeat, sed ex cōtrac-

ctu, quia ita conuenit si nō fieret, tantum dari quare cum
legi contractus paritum non sit, euenit conditio: debetur
itaq; illa pœna non propter morā, sed propter conditio-
nis euentū. alia Baldi ratio ex eo deducitur, quod si rem
æstimatam uxor marito in dotem dederit (cum non hoc
est actum. ut uendita sit) soluto matrimonio, diminuta re

e l. æstima- uel perempta, æstimatio petitur: idem in pecore æstima-
ræ. ff. solu. to in societatis contractu. Certè hæc æstimatio dicitur
matrimo. conuenta, cum ita æstimari conuenierit. quod argumen-
d l. cū duo. tum friuolum est: cum æstimatio cōuenta ab eo quod inter-
bus. s. duo. est in conuentione differri. addit idem scriptor, pro-
bus. s. dam. bari id in Venulei responso: quo dicitur, id quod inter-
na. ff. p. so. est in conuentionem expressa quantitate deducendū esse

e l. si. de præ quoniam alioquin difficilis sit huiusmodi probatio. Et
to. stipul. hoc argumento clarissimè explicatur, quid sit quod Do-
ctores interesse conuentū appellant: non enim esse ipsam
rei æstimationem, ut præcedenti ratione deduxerat: sed
pœnam quæ additur: si principalis conuentio non obser-
uetur: ueluti uendo tibi Seimnum fundum centum aureis,
& promitto tradere: & si non tradidero intra annum,
spondeo. xx. quod nam hic erit interesse conuentum? cer-
tè ipsa uiginti, non autem centum, quæ sunt ipsa rei æsti-
matio. Idem q; Dinus probat, & quandoque Bartolus:
licet idē cum Accursio etiā uariauerit: & ipsa centum,
interesse conuentum existimauerit: si quis tamen in pro-
posito

f l. u. s. co. v.
uenio ad v.
timam.

posito exemplo centum & uiginti interesse conuentum appellauerit, uiginti quidem in ea summa proprie dixerit, centum improprie. & hæc sunt de aliorum traditionibus, quæ prosequi placuit. Cæterum quæ nobis magis adlubescant, talia sunt: et inter cætera uerbum interesse, substantiuo modo prolatum, in iure ipso ciuili non reperiri, quoniam latinè sic dici non potest, nisi ex adiecto in solens dictio temperetur: quare illud Ausonij: Hoc quod amare uocant, aut misce, aut solue Cupido. Solent itaque Iurisperiti appellare id quod interest. sed et diuisiones hæc, quas supra ex recentiore disciplina tradidi, à ueteribus non referuntur. neq; enim singulariter, uel communiter, uel ex conuentione interesse, apud antiquos legere est: sed uoces hæc à neotericis interpretibus factæ sunt, ut facilius quod mente conceperant, declararēt: quod etiam Fulgosium non præterijss. Igitur quicquid ad me pertinet, qualitercunq; dum non iniuste pertineat, mea interesse dicitur: nostra enim refert, ne quicquid iurium nostrorum aliquis perditum uel minutum eat: in summa, quicquid ad nostram utilitatē spectat, nostra interest: formatur autem ab eo quod est in re esse, qua de re si promissum dare centum, & non des, nostra interest te centum dare: si spondidisti tradere Stichum hominem, & non tradas, ad nostram rem pertinet, ut tradas, uel id solus quod communi estimatione Stichus ualeat: & idem in similibus. Potest itaq; pro certo affirmari, in eo quod intersit etiā rei pretium uersari: si enim rem non das, utiq; mea interest te estimationem saltē dare. si ergo hoc quod interesse uocant generaliter accipiat, omnes species comprehendet, & qui

g Fulg. in. l.
1. de actio.
empti.

h l prætor
ajc. de suis
& legiti.

ic. cū de no.
de præbē.
lib. vj.

k l. si vno. ff.
locati.

Et quidē ppriē: species enim suo generi propriē inest, nisi quis existimet hominē ppriē nō esse animal, & equū non esse bestia, uel pauonē propriē nō esse auem. illud tamen aliquādo accidit, ut uerba angustiore significatione accipiātur quā pprietas uocis ferat: aliquādo latiore & uberiore, uti uel rei de qua agitur ratio, uel loquēdi consuetudo tūc requirat^r. quapropter qd' legitur, hæc uerba quāti ea res est, nō ad id quod interest, sed ad estimationē referūtur. idcirco dictū est, nō quod nostra nō interest, estimationē habere, sed quod estimationē deberi alia ratione iā clarū est. unde cū dicitur, nō ad id quod interest, & c. intellige generaliter, uel ratione cōmunis interesse, uel affectionis, uel alio modo: sed ad estimationem, id est rei pretiū, ut quod interest illā estimationē, nō excedat. illud nō diffiteor, in tractatu nostro interesse illud intelligi, qd' singulariter interest, quāuis & quādo que cōe accipiamus, sed id uariis, idq; hac rōne, quoniā utrūq; incertū, & probari debet: quare & estimatio cōmunis, que nondū certa est, hoc uerbo plerūq; accipitur si uerō certa sit, rarissimē sic nūcupari reperies: quoniā aliud habet nomē, & quidē elegantius, uidelicet estimatio uel pretiū, quo frequētius appellatur: & que loquēdi cōsuetudo, in altero insolentiā & quādam impropriē tatem induxit. Igitur omne quoquo modo interest, dicitur propriē interesse: & licet aliud peti possit, aliud nō possit, nō tamen ideo minus dicitur interesse: nec ppter hanc differentiā species uarietas uidetur inducenda: quo circa quod interest intra rem, uel extra, uel affectionis causa, in specie differre non opinor.

l Bar. in. l j.
in. iij. col.
de acq. pos.

Ait lex

Allex. dupli quātitatem minime excedere:
 quæ sitū est, duplū id quemadmodū colligē
 dum sit, & Accursius tres sentētias refert:
 & prima Placentini est, id quod ex cōuen-
 tione interest, duplari hūc ipse Accursius, Bartolus, & a-
 teri que damnant: quippe plurimos esse casus, in quibus
 nihil quod inter sit, in conventionē deducitur, nec eorū
 standam legē. quamobrem Bulgarus, & Iacobus But. id
 quod cōmuniter interest, duplari crediderūt. Accursius
 Bartolusq; ubi interesse cōmuniter potest, in æstimatione
 nē q; id cadit, hoc duplari malūt. si uerō cōmunis hæc æsti-
 matio iniri nō possit, tunc quod ex cōuēctione interest, ad
 duplū usq; protendi poterit, ita tamē, ut si eadē in re ac-
 cidat & cōmuniter interesse, & ex cōuēctione, id quod
 communiter interest, dupletur: si maior ea summa futura
 est, quā ea quæ de æstimatione conuenta fuerit: alioquin
 dupletur cōuenta: & hoc in odium eius qui in mora est:
 quoniam is in maiori quantitate semper condemnandus
 est. Videamus quemadmodū interesse ex cōuēctione hic
 accipiamus: & si pænā ipsam, quæ in obseruantia cōtra-
 ctus principalis punit, intelligamus, dubio procul existi-
 mus Bartoli & sequiorum sententiam à ueritate abesse. si
 enim cōtrahentes expressim cauerunt, nō uidetur ab eo-
 rum prouisione recedendum: cum regulam iuris habea-
 mus, quæ expressē aguntur, ea quibus tacitē lex prouid-
 erit, tollere. & hanc sententiam Salycetus probat, qui
 fragile Bartoli argumentū ostendit. satis enim est, si qui
 contractui non paret, id quod interest ad duplum pena-
 dat, durissimēq; secum ageretur, si maioris summae du-
 plum

m Arg. l. con-
 tumacia. &
 re iudica.

n l. fin ff. de
 præto. lit. p.

plum representare cogeretur. sed quid si Bartoli sententiam accipiamus in estimatione conuenta, hoc est, in rei ipsius pretio? nec etiam arbitrari rectius sentire Placentinum. & in primis sciendum est, aliorum sententiam unico Vlpiani responso paucillum adiuuari: is tradidit, si res uendita non tradatur in id quod emptoris interest agi, hoc autem interdum pretium egreditur, non enim statuit Iurisconsultus summam ad quam usque protendatur: tu intellege egredi usque ad duplum, ut hac lege cautum est, quae efficaciter in illos inducitur. Ait lex, in contractibus certis, qualis est emptio & locatio, id quod interest, dupli quantitate minimè excedere: constatque his in contractibus uersari pretium, idque esse quod estimatione conuenta appellamus. Cum igitur lex dicat non excedi duplum, ratione simplicium dictum id nemo negauerit, cum in duplo simplicium insit, & sic ipsa estimatio, at estimatio rei alia non est praeter conuentam, cum conuenta eam tollat, quoniam quod expressum est, tacitum tollit. nam & in uenditione quod conuentum est, semper attenditur, cetera negliguntur. quare & Bartoli ratio exploranda est, qui in contumacis iniuriam maiorem summam attendi probauit, Nam potius quod minus est, obseruandum fuerit: cum haec constitutio, non ad extendendam eius quod interest estimationem, sed ad coartandam promulgata sit. Sed & nostra haec opinio Pauli Africanique responsis luce clarius probatur. hi, si haeres seruum, cui fideicommissaria libertas debeatur, uendat, & emptor in eo erudiendo multas pecunias effuderit, deinde ex constitutione seruus in libertate prouocet, competere emptori repetitionem pretij tradiderunt, & id omne quod emptoris interest, quia

ol. j. de acti.
empti.

P s pretium
insti. de co
trah. emp.
q s. tripli. in
sti. de acti.

r l. si uoluntate.
C. de re
scin. uedi.

al. Titius. et
l. seq. de ac.
empti.

quia in eo erudiendo proficit, ita tamen ut pretij duplū non excedatur. an ergo quemadmodum ipsa æstimatio conuenta dupletur. sed quia subsequitur aliud responsum, uideamus an supradictis aduersetur, si enim arcam aliquis alienam uendiderit, & emptor in ea edificauerit, deinde per dominum euincatur, dubitat Iurisconsultus, an emptor in omne id quod interest, uenditorem conuenire possit. & cum erga dominum exceptione ut sibi restituat quod edificando impedit, tutus fuerit, non posse a uenditore id repeti statuit: in omnibus tamen his casibus si uenditor alienū sciuerit, omnimodo teneri debet. respondent quidam uerbum id, omnimodo, ita coarctandum, ut duplum nō excedat: sicut uerbum, omne, in prioro responso positum per Iurisconsultum ad duplum restringitur. quod ego, cum cauillatione non careat, non admitto. Bartolus priorem legem per hanc sequentem corrigi tradidit, quod æquē absurdum est. Fulgosius nō corrigi, sed declarari arbitratus est: ut distinguamus an uenditor ignorauerit rem esse alienam, & duplum non excedatur: an sciuerit, & tunc omnimodo teneri: quod & Bartolo ferè placuit. Sed & ipse nequaquam sequar: cum uerisimile non sit: Iurisconsultum, qui prioro responso ignorantiam in herede nullam tradiderat, tam citò de sententia decessisse. Itaque arbitror ueterum & hac in re perspicacitatem longè defecisse: uersiculus enim ille ultimus, non ad computationem referendus est, quæ in æstimatione eius quod interest prius facta fuerat, sed ad obligationis ipsius substantiam. quod ostenditur ex illis uerbis, teneri debet, &c. traditur enim an
 tenet

teneatur, uel id minus: nō autē quomodo uel quatenus teneatur. Igitur quis superius explicauerat, cū auream alienam quā uenū deisset, si ubi emptor edificia struxerit, euincatur, an uenditor in id quod interest emptoris, sit cōdemnāndus: & si emptor in possessione fuerit, nō tēneri tradiderat, cū dominū exceptiōe doli mali expensas reficere emptor cōpellere potuerit: si uerō in possessione nō fuit, tū agere cōtra uenditorem emptorē posse. quod declarādo Iuriscōsultus prosequitur, ut cū uenditor rem alienam sciuit, omnimodo teneatur: nō possideat emptor siue possideat, et doli exceptionem nō opposuerit, nec aliter exprimit quatenus ratione eius quod interest, sit cōdemnāndus uenditor. quod & ex superiori respōso, et ex hac cōstitutione deciditur, duplū nō egredi. Igitur distinctio in sciēte tradita in secūdo illo casu procedit, nō autē ad heredem serui uenditorē, quod in priori respōso scribitur, trahenda est, hāeres enim suprascripto casu dubio procul onus manumissionis sibi à testatore impositum norat: quāobrem & Seia legatū accipere noluit, ut potestē re inutile. nec uerisimile est, hāredē testamentū quo institutus fuerit, ignorasse: uox itaq; illa, omnimodo, ad proximiorē casum referenda est. quae interpretatio etiā regula iuris adiuuatur, relationes uidelicet ad proxima que trahi u. Ceterum & sentētia hāc nostra ex ipsius legis ratione cōfirmatur. in cōtractibus enim certis duplū idcirco excedi nequit, in incertis uero quantumcūq; interest, deducitur: quoniā in illis, cum certā quantitatem uel naturam habeant, facilius quod simplicum est dignoscitur: quāobrem contrahentes non uidentur uoluisse illud

et ei qui. ff.
si certū pe
ta. Bartol.
u l. j. s de in
de. p post.

gula iuris adiuuatur, relationes uidelicet ad proxima que trahi u. Ceterum & sentētia hāc nostra ex ipsius legis ratione cōfirmatur. in cōtractibus enim certis duplū idcirco excedi nequit, in incertis uero quantumcūq; interest, deducitur: quoniā in illis, cum certā quantitatem uel naturam habeant, facilius quod simplicum est dignoscitur: quāobrem contrahentes non uidentur uoluisse illud

illud maxima summa excedere: at in incertis non ita est,
 cum haud facile simplū reperias. Si igitur hæc ratio uera
 est, nemo quippe est qui eam non probet: in quem alium
 finē certitudo ista considerari potest quā ppter pretiū
 quoniā uidelicet hi cōtractus certū pretiū uel habēt, uel
 habere haud diſſiciliter poſſunt, quod enim cōmuniter in-
 terest quibuscūq; in caſibus deprēdi potest, puta uiciſſim
 promiſimus, ego Romam ire, tu Venecias, id nōne in com-
 muni æſtimationē redigi potest: conſequens igitur est,
 aut legis huius diſtinctionem ratione carere: aut ipſius
 rei æſtimationē conuentam duplari: quam ſententiā ſerē
 cōmuni dixerim, cū non ſolūm Placentino, ſed & Salyce
 to placuerit: tum Petro, recētioribusq; quibusdā Aureliē
 ſibus: hi ita exiſtimauerunt, in caſibus certis cū pretiū
 ſtatutum eſt, illud duplari, quod ſi nihil certi cōſtitutum
 ſit, quod cōmuniter intereſt attendendū, non habita aſſe-
 ctus ratione: ſi ſinge igitur me tibi centū ſeſtertijſ domū
 uendidiffe, nec poſtea tradidiſſe, quam propter morā tu
 trecēta amittis, ſi aduerſus me agas, & tantū te dāni paſ-
 ſum probes, iudex me in ducētis ſolū condēnabit: duplū
 enim nō excedet, quod ſi te amiſſiſſe quinquaginta tantū
 pbaueris, in ea quinquaginta dānabor: excedere ita dū-
 plū non poteſt, in minorē ſummā cogere poteſt, in incer-
 tis cōtractibus id iuris non eſt: quia quicquid intereſt, id
 omne redditur & diſſerentiæ rationem dixi: quoniā cum
 certū eſt pretium, ſeu cōuenta æſtimatione, qui maius dam-
 nam duplo patitur, ſuam culpā agnoſcere debet, qui non
 quibuscūq; remedijs uſus ſit, ut ſibi conuenta ſeruarētur
 ſed cū à principio incerta eſt æſtimatione, quicquā a cōtori
 D. And. Alc. De eo quod intereſt. K im

x Mode. i. l.
quatenus.

y l. p̄tia. ad
leg. Falc.

imputandum non est, cum incertus fuerit quantum potuerit sua interesse.

Hec legis uerba, ut quod re uera inducitur
dammū, hoc reddatur, declaranda diffusius
sunt, & id uestigandum est, quemadmodū
ipsius quod interest æstimatio meunda sit:
hoc enim est damnum reddere, dicentiamus itaq; quid sit
eum singulariter interest, tum de eo quod intra rem uer
titur, dein quando extrinsecus intersit, tandem q; quid
in maleficijs iuris sit. quod primò querēdū proposui, ita
explicat Bartolus. Cum de eo quod singulariter affectio
nis causa interest dubitamus, condemnationē idcirco non
augendam, quoniam ex communi usu pretia rerum con
stituuntur^a: & si seruum aliquem meum quis occiderit,
ex Aquilia lege in eius pretium condēnatur^b: nec idcirco
pœna augetur quod eū ualde amauerim: quod uer
terna ex hereditate ad me peruenerit. In actionibus tan
men bonæ fidei huius affectionis rationem habendam. Pa
pinianus scripsit^c, inde q; actionem dari, quod in stric
tū iuris iudicijs est contra^d. nisi fauor minorum tum
quoq; dari suadeat^e. & superscripta Bald. dalycetis,
ceteri q; omnes probant. Mihi quedam notare placuit.
& dum generaliter traditur propter affectum, condēna
tionem nunquam augeri, in bonæ fidei iudicijs actio
nem tamen dari, que alioqui non competisset, rationem
huiusce rei nullam esse dixerim: si enim affectus hic ita
fit efficax, ut actionem inde dari fateamur, quanto ma
gis poterit in causa esse ut æstimatio augeatur? maioris
quidem operæ est rem nouam concedere, quàm concess
sam

- a l. pretia.
ad leg. fal.
b l. qui ser
uum. ff. ad
leg. aquil.
c l. cum ser
uus. ff. mā
da.
d l. fideiuf
foris. ff. de
pact.
e l. si in em
ptione. ff.
de min.

sam paulisper augere. sed & diminutionem estimationis
 suadente affectione Celsus fieri^l. in proposita specie scri
 psit. si area aliena inaedificauerim, re euicta à domino re
 fl. in fundo
 ff. de rei v.

situendū mihi est quod fuerit impensum, nisi is dominus
 sit, qui si omne restitueret, laribus fundis q; auitis carēdū
 haberet. si igitur diminutio estimationis ob affectus quā
 doq; sit, ita si idem affectus iusserit, augmentum faciendū
 uidetur. Ceterū & quod passim aiunt: in actionibus bo
 g Arg. l. fi. 5.
 fi. de leg. iij

ne fidei ob affectū agi posse, cū alioquin in stricti iuris
 contractu aliud sit, probare ipse nequeo: cum in confes
 so sit, actionem, qua testamēta rescindimus, stricti esse iu
 ris^d. sicut & aliam quamlibet rescissoriam: & tamē hac
 cōpetere ob affectionem Iabolenus autor est^l. Pone liber
 h Bart. in. l.
 si hæres. ff.
 de eo quod
 certo loco.

tum meum, qui soluendo non erat, me testamento præ
 teriuisse, an contra tabulas bon. possess. petere possim? &
 i l. libertus q
 soluēdo. ff.
 de bo. lib.

cum mea non intersit, non posse uideretur. quod si in eius
 hereditate fundus est, qui parentum meorum quandoque
 fuerit, uel seruus qui singulari aliquo officio me de me
 ruerit, cur uica non interest t competet itaque persecu
 tio. Sed & alibi traditum est^k, patri qui fundum pro fi
 k l. pater. ff.
 de iur.

lia dotis nomine tradiderit. si is fundus constante matria
 monio euincatur, actionē ex stipulatu duple ob affectio
 nem competere. neque dixerit quisquam stipulationem
 hanc quoniam uenditioni accesserit, bonæ fidei esse^l: nam
 l Arg. l. si sti
 pulatus. de
 usu.

stipulatio eius contractus naturam. cui accedit, ita imita
 tur, ut firmiorem ualidiorēq; conuentionem faciat: non
 ut qui non teneretur, idcirco teneatur: & qui agere non
 poterat, idcirco possit. ^m Nam & si tradidero tibi sera
 num, & mihi tecum cōuenerit, ut cum manumittas: uel si
 m Alex. i. l.
 j. ff. de pac.

ancillam tradidero, pactus ne prostituatur, & tu colle
 n l si seruus uenta non serues, agam in id quod mea affectionis ergo
 ea lege. ff. interest^a atque in promiscue, seu contractus bonæ fidei
 de ser. exp. fuerit, seu non; idem que Accursio uisum est. communem
 igitur sententiam merito non sequor, nec me mouerint
 que referunt Doctores argumenta; quale illud ex Pa
 pua. responso^o: cum seruus se ab extero emi mandat, si
 o l cū seru^o. ff. manda, emptor non manumittat, domino competere in id actio
 nem: quoniam in bonæ fidei iudicijs affectus ratio haberi
 ri solet: interest autem uenditoris ut manumittatur affe
 ctu. Nam responsum illud non ita simpliciter accipi de
 bet: sed hoc potissimum modo, cum seruus se emi ab ex
 traneo mandat, mandat a principio nō ualet, sed eius
 robur ex domini uoluntate descendit, ut an ne habere
 uenditionem uelit, hoc est pretium accipere, an mancipiū
 consequi: si igitur approbat cōtractum, quicquid in eo
 est deductū, censetur approbasse, non solum q; ut seruus
 sit uenditus, sed ut manumittatur, quoniam illud est cōse
 quens, & ideo seruus mādauit se emi. in contractibus
 autē bonæ fidei id esse actū, uidelicet ut seruus manumit
 tatur, presumitur eius affectionis ratione, quā homo ho
 mini debet, presertim cū libertatis accedit fauor. at in
 cōtractibus stricti iuris nō presumitur actum, nisi quod
 p l. quicqd & uerb. obli. expresse cōstat, & qd' per quā necessario cōsequens est
 non itaq; in proposito casu actio simpliciter datur, quia
 propter affectionem interfit: sed quoniam tacitē ita con
 uentū uidetur, ut fieret seruus ille liber. alioqui dominus
 nō fuisset uenditurus. Nō ergo id propter naturā affectio
 nis omnimodo est inductū: sed quia cū dominus principē
 lem

lem contractū approbaverit, videtur etiam consequētia approbasse, & id egisse, ut servus manumittatur. in contractibus enim bone fidei id deducitur omne quod actum est. in stipulationibus vero id quod est expressum. Aliud adducitur argumentū ex Neratij Prisci respōsō: is tradidit, si in fundi in se collata minor adiectione superari se passus sit, in integrum restitui, cum sua interest: puta quia fundus ille paternus fuerit. quod cū specialiter in minore inductū fuerit, cōter adiectionem non cōsiderari in his iudicijs ostendit: restitutio enim in integrū stricti iuris est. Sed & hic animadvertendū est, cum minorem respexerimus, satis fuisse quod prator in integrum restitutionē concessit, nec equum fuit ut accumulato novo favore specialiter in eo effectiōnem cōsiderandā duceret. quare hoc scire nos equū est, id respōsum ita intelligi debere, cū minor rem emit, quam adiectionis causa habere sua interest, & dein ex licitatione superatus eam perdat, restitui eū in integrū posse: agit enim de ea re rursus i iure patrimonii redigenda: favorabiliorq; causa recuperandi est, quā acquirēdit, ac semel fundū minoris fuisse illud ostendit, quod adiectione superatū dicitur. sane venditio ea lege facta, pura est, sed quæ ex cōditionis euentu resolvatur. Quapropter superscriptis rationibus aliter distinguendum opinor: cū enim agimus ut ius nostrum conservetur, nec quicquā depercat, adiectionis ratio habēda est: idemq; iuris, cū res nostra perditā est: sed nos id agimus, ut recuperetur in is qui facultatem recuperandi habent, & hæc rei illius ratione quā à nobis teneri nostra interest. quod si de ipsarū rerum estimatione tractemus

q. si in emptioe. ff. de minor.

l. uideam* ubi Bar. ff. de usur.

s l j. ff. de in diem addi. glo. in l. ij. co. titu. t d l i fūdo. u d l si ep. & d l liber tus qui.

ea tam in bonæ fidei quā stricti iuris cōtractibus ex affe-
 ctu nō augetur. cū uerò an ex hmōi affectiōe actio detur
 x d.l. p̄tia re-
 rum. d.l. si
 seruus.
 2 d.l. seru' ea
 dem lege.
 a d.l. cū ser-
 uus & l. j. s.
 ij. ff. de tu.
 & ra. dist.
 b d.l. pater
 de euit.
 c In. l. j. s. si
 quis i frau.
 ff. si cōd. in
 frau. pet.
 d Bal. Nouel-
 lus. in trac.
 dot. i quar-
 ta parte, in
 fine.
 e Not. in. s.
 fuerat. de
 act.

quærimus. & si expresse conuenit, dari nemo dubitauerit: idq; siue bonæ fidei actio, siue sit stricti iuris, aut nihil expresse est actū: & in bonæ fidei cōtractu facilius tate actū p̄sumitur, quā in ceteris: sed & in cōtractu stricti iuris tacitè id cōuenisse quādoq; p̄sumitur: ueluti si fauore dotis admoneamur^b, uel aliter ita dicet æquitas. Nec nostra huic sententiæ negociū facit quod legitur si libertus fundum uendiderit, & in fraudem suam uenditū patronus idcirco asserat, quod in eo maximā haberet affectionem, ex uicinitate, opportunitate, zelo: quod uel illic fuerit enutritus, uel parētes sui sepulti, nō tamen Flauiano iudicio experientē audiri: nā nibi id patronū mouere debuit, cum in rebus suis arbitrari quoquo modo uelit, libertus queat. potest q; libere accepto pretio alienare dū minor cētenario nō fiat: non enim nos admiserimus, quotiescunq; de reuocando agitur, id quod ob affectionē interest, in astimationem deduci: sed tū deduci, cum is q; agit, reuocandi habet. Igitur ex superscriptis huiusmodi questionis ueritas elucescit: cū pater Titio in uxore filiam tradidisset, & curator Titij uaticum se ei p̄stiturum promississet, ut Romæ studiorū causa ali possit: defuncto curatore dubitatū fuit, an aliqua actio patri cōpeteret, ut curatoris heredes Titio uaticū p̄stare cōgerētur. & Baldus Nouellus respōdit cōpetere^d: interest enim soceri, generū fieri eruditiorē: quod eò p̄cedit quoniam nā contractus dotis respectu soceri bonæ fidei est. Sed & alia questio deducitur: lege municipali cautam est, ut agnatus

agnatus rem, que paterna fuerit, uenditā redimere intra
 annū & diem possit: an si minor, cui facultas hæc compe-
 tisset, lapsu temporis exclusus est, possit in integrum re-
 stitutionem petere, & recentiores posse arbitratū¹, &
 hoc ex Neratij Prisci responso, quod supra ostendimus
 nō multum sententiam hanc adinuare, quādoquidē eo in
 casu ius in re minor habuerat, quod per negligētia amif-
 sum est: at in proposita questione debilius est ius, uideli-
 cet ad rem, quod non ita euidentē minorem ledit, ut cūq;
 sit, eorum sententiam non damno. Illud etiam nō est præ-
 tereundum, Accursium existimasse, in contractu stricti
 iuris affectionem considerari: quā opinionem reproba-
 ri supradicta ostendunt. Caterum quoniam Bartolus id,
 quod ob affectionem interest, singulariter interesse di-
 xit^h, recentiores quidam argutias in eum intendent, nam
 eius quod singulariter interest, in emptionis contractu ra-
 tio habetur, & tamen affectionis nō habetur. Itē id quod
 interest, indistinctē peti lex ait, & tamē ex affectu nō pe-
 titur, que argumenta nullius pretij sunt: quoniam non idē
 plane esse id quod, singulariter interest, & quod ex affe-
 ctione, Bartolus scribit: sed alterū alterius partē esse, &
 uti specię in genere cōprendi, in his enim casibus, quibus
 affectus ratio ducitur, nostra singulariter interesse dici-
 mus. Discutiendū nunc est aliud Bartoli pronunciatum:
 id huiusmodi est, aliquando nostris ob affectionē pecula-
 riter interesse, unde etiā in litē iuratur, id considerari ge-
 neraliter, & ut actio detur, & ut estimatio augeatur,
 que quidē usq; ad duplam protendi potest: sequuntur q;
 idē Alexander, lason, ceteri. Ego etiā duplū excedi posse

f In. f. da-
 dū. C. de
 contrah.
 emptio. in
 l. quatenus.
 iij. co. de
 reg. in.

g Gl. in. l. si
 vnus. in
 princ. in
 ver. videa-
 mus. ff. de
 pact.
 h l. j. de a-
 ctio. emp.
 hac. l.

crediderim, quod ex Vlpiani responsis probo: is iurari in
 i. videam⁹ infinitum posse, tradidit. Idem dubitat, an iudex qui ius
 s. si. de i. lit. vandū desert, possit quantitatē taxare intra quā iuretur, si
 iur. enim suprascripta opinio vera esset, q̄s dubitauisset posse
 se, uel saltem cum duplum usque taxatur? quæ enim legē
 permittuntur, indubitātū est fieri posse. quod itē operæ
 pretiū fuit, quicquā de ea taxatione ambigere? cum hac
 constitutione specialiter coarctetur. sed & idem in bonæ
 fidei iudicijs arbitrio iudicātis reliquit, an taxare eā sum
 mā uelit: quod apertissime ostendit, nihil eam taxationē
 ad legē nostrā pertinere. distinguendū quippe nō in bon.
 fid. uel stricti iuris iudicijs, sed certis uel incertis casibus
 fuerat. Prosequitur idē, cū iuratū est posse iudicē ex ma
 gna causa à iureiurando discedere, quod certē non recte
 dictum esset, cum etiā sine causa, ubi duplū excessum est,
 recedatur. nam & constitutio cum in casibus certis du
 plum nō excedi iussisset, in incertis uerò id attendendam,
 qd̄ uerē probabitur, subiūgit ita statutū, ut utetur in fin
 itas, Videt̄ ergo quod ad duplū restringitur, infinitum
 nō dicit? & tamē suprascripto casu in infinitū iurari dixi
 mus. nā & cur ita iurari lex cōcessit, si regulariter id iu
 ramentū intra duplū coarctetur? uerum etiā alibi idem Vlp
 k l. q̄ restituere. ff. de rei vendica. pianus^h, qui restituere iussus, rem interuenterit, condem
 nandum scribit, quanti actor in litē in infinitum sine ullā
 taxatione iurauerit. id enim est longē duplum excedere,
 cū sine taxatione, id est iudicis præfinitōe iuretur: quod
 etiam uerborū geminatio exuberantia q̄; arguūt. Nec ob
 stat nostra constitutio, à qua Vlpiani supradicta respons
 sa corrigi Iacobus ab Arena existimauit, quod sarrē
 non

non satis probabile uerisimileque est. Igitur ipse crediderim, cum lex concedat in litem in infinitum iurari, id omne quod iuratum est, presumi uere iurantis interesse: idcirco prestandum tanquam res ita sit iudicata. locum itaque sibi uideat constitutio, cum per alias probationes damnum probatur, quam per iurisiurandi sacramentum, quod presumptio ne efficacissima inducit. Albericus Rosates nobiscum sentit: et in eo quod ob affectionem interest, constitutione nequaquam procedere existimat. sed et eandem sententiam Fulgosius probat.

Alb hic in
vlti.col.

m Fulg. id.
l. videam*

Sequens quaestio est, quid cum intrinsecus damnum incidit, an omne reddatur. Et priusquam ulterius progrediamur, agendum pauisper est de uerborum significatione, quid sit quod intrinsecus interest, et quid quod extrinsecus. et Barto. arbitratus est, quae ex ipsa re continenter proueniunt, ut partus, fructus, et similia, ad id quod intrinsecus interest referri: quae uero non ex ipsa re, sed occasione rei procedunt, extrinsecus respicere. unde consequens fuit hereditatem seruo meo delatam, uti habeam ad me extrinsecus pertinere. Petrus et Albericus id notarunt, quin potius intrinsecus dici quod rem quacumque comitatur: idem et confirmarunt alij, quoniam lex uenditorem quanti emptori interest, rem non esse cuictam prestare debere ait: ueluti ancilla praegnante cuictam, uel seruo cui hereditas relicta sit: aequat enim partum et hereditatem relictam, quae paritas ostendit utrumque intrinsecus spectare. Idem et alibi o similibus argumentis probatur, quae nobis satis leuia uidentur, cum nos de no-

n l ueditor.
de eue.
o l. pterea. et
rei vend. l.
actioe. s. di
ximus. pro
foci o

K s mine

p l. j. C. loca
ti.

q l. itē veni-
unt. §. itē
nō solum.
ff. de peti.
hære.

r l. q. pprio.
de procur.

s l. cōditio-
nes. quæ
extrinse-
cus. ff. de
cōdi. & de
mō.

t l. extrinse-
cus. ff. de
verbo. ob.

n l. non quo-
cunq; . §.
iul. de le j.

x l. pæria re-
rum.

tur, cum nos de nomine disputemus, illa rei effectum per-
tineant. ipse in Bartoli sententiâ, quæ cōmuniter probat
tur, pedibus uado, et Antonini constitutione & adiunatur
qui damnū extrinsecus ueniens illud appellat, quod nō ex
re uenit: sed in rē datur ex remota causa. Vlpianus 9, hæ-
reditas, inquit, augmentū & diminutionē recipit, sed ea
quæ ex ipsa hæreditate proueniūt, putō hæreditati accē-
dere: si extrinsecus, nō, quia persone possessoris accedūt
Caius: procurator inquit, quod ex lite cōsequutus est, seu
principaliter, seu extrinsecus: restituere domino mādati
actione cōpellitur. quibus uerbis cōstat, qd quid principa-
liter non adheret, extrinsecus interesse. non tamen diffi-
teri ausim, uerbū id aliquando largius, quandoq; aliter
accipi prout res quā tractamus requirit. inde cōditiones
extrinsecus uenire alia significatione dicimus: itē in sti-
pulatione extrinsecus aliqua deduci eodē sensu lectū est.
Sed quod hæreditas seruo nostro delata, ad nos extrinse-
cus pertineat, alia quoq; ratione probari potest: nam cū
intrinsicus nostra interest, quia in eo uersatur rei aestima-
tio, cum his accessionibus, quæ continenter ex re prouer-
niunt, semper augetur cōdēnatio: eiusq; ratio habetur:
ex his enim accessiōibus locupletiores dicimur, quod eui-
denter constat: et enim uaccam prægnantē pluris licitabe-
re, quam sterilem: & tamen qui cum seruum habeat, cui
hæreditas delata sit, nō idcirco dicitur locupletior. Non
igitur ita intrinsicus hoc nostra interest. Vtcunq; tamen
hoc in articulo opinemur, disputationem omnino utilem
non arbitror, quoniam uoces hæ, intrinsicum uel ex-
trinsecum interesse barbare sunt, a Doctoribus que nos-
tris

stris cōsistat: nec in iure ciuili specialiter appositæ reperiuntur, ut aliquid in eo quod interest denotent. fatuum igitur crediderim super recētorū uerbis disputare: cum qui ea fecerunt, illis possint quā uoluerint significationē dare. Nec enim in iure uidimus, idcirco magis rationem eius quod interest duci, quia extrinsecus interfit, uel nō: res equidē cōsiderantur, non uerba, quæ non alia ratione pēnata Homerus dixit, quā ut leuitatē notaret. Hoc tamen ex Bartolo annotatione dignū duxerim, cū serē existimasse, causam seruitutis ab ipso fundo separatam dici. quod recentiores nō probant: uam creditor pigneratitia actione conuentus, non solum fundū, sed etiam seruitutes tenetur restitueret: quod argumēto est. fundum seruitutes in se, non extrinsecus continere. seruitus enim fundo annexa est, & sine eo esse nequit². quam sententiam & ipse confirmauerim: quandoquidē petitione hereditatis nō solum fundos consequimur, sed etiā seruitutes²: & tamen lex ait, nos ex ea nō consequi, nisi quod intrinsecus comprēditur. Nec Bartoli mouemur argumēto: nec enim passim uerum est. seruitutes non esse in bonis^b: quinimo sunt, licet protinus fundo debeantur, & consequenter ad nos pertinent. unde existimauit Bartolus, quæ ab aliqua re porrō descendunt, ea illius rei esse æstima, quod legi municipali intelligendæ confert: qua cauetur, cogi quem libet iurare delata sibi ab aduersario iusiurandi forma, stari que sacramento, præterquam in his quæ extrinsecus à formula ueniunt. Finge, detulisti iusiurandum, an mutuatus mihi centum fueris: iuro te mutuatum, sed me tibi tantundem uini præstisse, æstimum id est,

nec cre

y l. credit. ff. de pig. act.

2 l. cū fund^o ff. cō. præd.

a l. irēueniūt

b l. j. de usufru. le. Bar.

in d. l. j.

c Segno. in consi. post malef. Angel. Aret.

nec crederetur compensatio, si superscripta sententia uera esset. Adde etiam estimum id dici, quod de rei natura non est^d.

d l. sum. s.
utiū. de dā
no infect.

Explicitis itaq; uocum ipsarum quibusdam quasi interpretatiuiculis, prosequendū est, quemadmodum superscriptam quæstionē determinemus: & quod intrinsecus interest, quatenus rei estimationē spectat, semper cōsiderari, rationem q; illius duci, Bar. & ceteri tradiderūt. Sed in eo nō modica difficultas uertitur, qd̄ dubiū est à quo tempore estimatio crescat. nam si tibi uinū mutuo dederim, nec reddas, estimationis rationē incūdam temporis, quo in iudicio petierim, Sabinus scripsit: at si uinum uendiderim, nec tradam, estimatio emptori cōputabitur, quanto pluris uinum ualuit, uel cum uēditum est, uel cum fuit petitum: quod Pompo. tradit. quemadmodum hæc respōsa extricabimus: & ueteres interpretes plurisariā distinctionibus ea disseuerunt: quorū sententias Bartolus, & recentiores consutans. Igitur ipse in uenditione tempus quo cōtractus initus est, perpēdi idcirco prodidit: quia tunc in mora esse uenditor incipit, cū pretio accepto statim teneatur uinum tradere. nō probant id recentiores, nec admittunt statim uenditorem pretio accepto esse in mora: nam nec lex Bartolum defendit, cum pretio accepto uenditor nō solum rem, sed etiā rei accessiones teneatur tradere, solum q; ratione lucri non faciendi sit in mora, nō autem si damnum emergit. Aliter itaq; ipsi respondent. in Pomponij responso actum fuisse ut statim uinum præstaretur: & hoc per locum à solitis conijciunt: usita

e l uinū. ff.
si cer. pet.

f l. datio. s.
cū per uen
ditore. ff. d
act. emp.

g In. d. l. ui
num.

h l. curabit.
C. de acti.
emp.

tum

tum enim est, ut in uenditione data pecunia statim res tradatur, item mutui natura est, nō ut incōtinenti reddatur, sed post aliquod tēpus: at in uenditione cū aliud non agitur, presentī die debetur. igitur in mutuo cōtractus tempus nō inspicimus, quia tunc nō solet reddi: in uenditione cōtrā & ita Fulgōsius quoq; existimat: sed in aduersum deducitur: quoniā si cōtractus tempus in uenditione respiciamus, consequens esset, ut tum uinum quoq; periculo uenditoris periret: quod falsum est, cum periculum emptor subeat, ut Vlp. scribit, nisi dixeris tunc periculum ad emptorē pertinere, cum uenditor moram nō cōmisit: at in Pomp. responso cōmiserat: quia interpellatus fuit. cum enim Iuriskon. loquatur, cū uenditor fuerit in mora necessario debemus interpretari uenditorē fuisse cōpelatum: alioquin mora nō dicitur. nam quoties legislator aliquid refert, intelligere debemus omnia interuenisse, quę actui necessaria sunt. Accipiendū itaq; Pomponij responsum est, ut interpellationē ab emptore factā dicamus alioquin si uenditor uinum non tradidisset, nulla in eo fuisset mora. Ceterū quoniam hic tractatus responso quedam simul pugnantia continet, quorū cōcordiam cum diu interpretes nostri tractauerint, uoto frustra habiti sunt: quoniā ut Iason ostendit, eorū distinctiones & in cauillis & coniecturis quibusdā fallacibus consistunt: nostrę opere fuerit, Gordianū hunc nodum, nō ut Alexander fecit gladio secare: sed quantū uires possint, manibus dissoluere. & quoniam ueritate uerborū aduinculis nō indiget, aliter quā in presentē diem quisquā existitauerit, sic arbitror explicandum. Cum de his cōtracti-

i l. j. de peri.
& cōmo. rei
uendi.

k Decius i. c.
j. de iudi.
Fulg. Alb.
de ros. las.
in. l. barba
ri. in. j. co.
de off. pto.

l In l. uinū.

bis

bus ambigimus, in quibus debitor facere tenetur, ueluti
 fundū restituere, rem tradere, distinguendū putamus eos
 qui sunt districti iuris, ab his qui bo. fid. dicuntur, in illis
 morē purgare ad litis usq; cōtest. permittitur^m: & idcir
 co estimatio nō nisi à litis cōtest. tēpore innitur^m: in his,
 quoniā magis ex bona fide proceditur, usq; ad sententiā
 trahi uel restitui res pōt^o: quapropter rei estimatio non
 fit, nisi in sententiā tēpus. Cū uerò de his cōtractibus qua
 rimus, in quibus uersatur datio, eodē modo distinguendū,
 ut in bonae fidei cōtractibus estimatio incatur, utrius tem
 poris uoluerit actor, morē an sententiā: in contractibus
 stricti iuris litis cōtestate tempus obseruemus. quod si
 si p. ved. ff. certā speciē dari actum est, quāuis obligatio praecise uis
 deac emp. deatur, tamen tēpus sententiā attendemus: ita tamē, ut si
 r. l. si. de cōd. tri l. vinū. si cer. pet. quapropter tali casu lex litis estimationem solui iubet:
 s. l. ubi aut. s. que estimatio & rei ipsius & accessionū omnium, eius q;
 si. de verb. qd' interest ualorē resarcit. unde cōsequēs est, ut praecise
 obliga. nō cōpelli quenquā ad dandum existimē, praeter quā eum
 t. l. fiteruus. qui rei uendicatione superatus sit: ab hoc enim res manu
 de euict. l. militari propter ius dominij, quod in actore est, auferrī
 hācres. s. debet. ^u at in casu nostro satis est litis estimatiōe dari:
 si vn^o. & s. nam quāuis lex teneri eum omnimodo dicat, non tamen
 si incerto. consequens est, ut aliter quā in pecunia cōdēnādus sit:
 fam. xrcis. si eam dominū promissor nō transferat, non exprimitur
 u. l. q. resti. ff. in lege quo alio remedio sit agendū: tacet si & non inepēd
 dere iudi. dici posset, in promissore fundi Tusculani procedere, qui
 x. Alexā. l. ij. idē & domus sit, & rei danda facultatem habeat: at
 s. ex his. co. nos in eo loquimur, quem clarissimē non conficit certe
 pen. dever. oblig. illius

illius speciei præstandæ potestatem habere priorem tamen resolutionem magis probo. Si igitur sub ipsam sententiæ ferendæ tempus debitor offerat æstimationem, quia dare nolit, iudex debet id admittere, & creditorem compellere, ut rei petitæ pretium recipiat, quoniam si reus rem tunc daret, eius respectu liberaretur: idem ergo si pretium præstat. quòd si reus tunc nihil offert, iudex re peritam solui pronuntiabit: & si reus non soluat, ex officio ius dicens id curabit, ut æstimatio in stricti iuris conditionibus reddatur ³, eius temporis respectu quo res petita est, tunc enim mora incipit. in bonæ uerò fidei contractibus, iudex in æstimationem (ut dixi) condemnabit, utrum actor uoluerit, aut tempore quo expressim mora facta est, puta per interpellationem, seu tacite, ueluti cum dies qua solui actum fuisse presumitur, interpellat: aut à tempore quo sententia est ferenda. & Pomp. ita accipiendum est responsum ^a, dum inquit uenditorem condemnari utro tempore pluris uinum fuerit, uel quouinum uenit, uel quo lis in condemnationem deducitur, id est lis ipsa sit condemnatio, & fertur sententia: non enim de litis contestatione hic quicquam accipitur, quippe uerba repugnarèt: qui tunc ad rem faceret condemnatio? & suprascripta locum sibi uèdicant circa æstimatione ipsius rei principalis: non autè in fructibus accessionibus uel, quæ indistinctè à mora incipiunt in tempus sententiæ ^b, ut infra enarrabimus. & si in præsentì tractatu hoc modo distinxerimus, Accursij et Bar. ^c ceterorūq; commèta minimum nos offendètrè quibus alter cum rem nò satis perfectam haberet antiquorū ingenia tenebris

y s. fi. insti.
de temp.
ap.

z d. l. vinū.

a d. l. datio.
s. cum per
vendi.

b l. Iulianus
scribit. l.
fructus. ff.
de rei vendi.
di.

c Bar. in. d.
l. ij. s. in
hac.

inuolu

in uoluta fuisse tradidit. Dixerit fortasse aliquis absurdū esse, eum qui in mora ad usq; sententiæ tempus perseuerauerit, tā leuiter plecti, ut rei æstimatio nō habeatur, nisi quatenus tunc ualet, cui ipse responderim, æstimationem quidem, uti diximus, in eundem: sed nō idcirco minus poterit reus in eo cōlemnari quod ex mora iure inducitur non enim ideo effectus more sublatis existimantur. Igitur Sabini responsum intelligi debet: cum iam sententiā sua iudex declarauit unum reddi debere, et hoc est quod in eo dicitur unum per iudicem petiitum fuisse. in obligationibus enim dandi æstimatio non soluitur iure obligationis, sed post latam sententiā officio iudicis. actor enim ubi reus condemnatus fuerit unum reddere, in executionem iudicati officium iudicis implorabit: & si unū non reddetur, iudex in æstimationem & quatenus interest, ream compellat. quod ergo in responsō dicitur per iudicem petiitum non est: licet si communem eius legis interpretationem sequeremur, nullius esset momenti, uel certē inauditam rem confirmaret: in mutuo uidelicet nō solum certi conditione agi, sed officium quoque iudicis implorari. Verū & in Pomponij responsō illud adnotandum est, obligationem dandi esse, quoniam uenditor in genere tenebatur: quod & recentiores, quamuis Bartolo repugnante h, approbant. nam & locum sibi uēdicare arbitror in rei iudicate executione, quo officium iudicis requirimus. cum enim uenditor esset obligatus ad genus, in principali causa solum queritur, ut uenditor det, non autem de eo quod ob moram actoris interest. Caterum quoniam in hoc tractatu non mediocrem
seru

d l. uinum.

e l. si iura. ff. de re iudi.

f d. si per uēditore
g l. ex empt. ff. de ac. emp. i pri. h i d. l. uinū

scrupulum Vlpianus iniecit¹, eius uerba *παρρηγοῦς*, & i l. iij. ff. de
 obiter emaculanda sunt. Is in lege 11. de triticaria con- tri.
 ditione, in Pandectis Florentinis ita scripsisse deprende-
 tur: In hac actione si queratur res, que petita est, cuius
 temporis estimationem recipiat, uerius est quod Seruius
 ait, condemnationis tempus spectandum. si uero defierit
 esse in rebus humanis, mortis tempus. sed etiam *ἐν πάρεσσι*
 secundum Celsum erit spectandum: non enim debet leuis
 simū uitæ tempus estimari, & c. significat autem dictio
 illa *ἐν πάρεσσι*, quasi latius dicas, & obseruatis iuris
 angustijs: ne ita tempus mortis spectetur, ut ad leuissimā
 estimationē rē redigamus: sed potius quod bonū æquūq;
 est, estimemus. Inducenda igitur circumscribendaq; est
 uox illa, antea, que loco Græcæ dictionis supposita fuit,
 ut uariæ illæ & inconstantes Accursij expositiones ex-
 plodantur: qui dum illud aduerbiū tripliciter interpreta-
 tatur, ostendit planè se textū non intelligere. & hæc qui-
 dem à nobis dicuntur, non quod nostra distinctio à uul-
 gata lectione diserepet: sed quod non ab re ducimus hu-
 iusmodi castigationes ceu gemulas nostris scriptis in se-
 rere, ut ergo unde digressi sumus reuertamur, illud con-
 tra superscriptam distinctionē fortissimè intorqueri po-
 test. nec enim in obligationibus facti eam differentiā ad-
 mittendam esse uideretur, ut in stricti iuris cōtractibus,
 quāti res ualeat in litis cōtestate tempus inspiciamus, tā
 quam hucusq; rem promissam dare liceat: quinimo etiā
 post litis cōtestationē, si reus offerat id tradere quod pe-
 titur, absolui debere ferè constat², sed hic animaduertē
 dum est, quoniā nequaquā arbitrator uerū id esse, tametsi
 k 3. fi. isti. p
 ppe. actio.

D. And. Al. c. De eo quod interest, L. Bar

- Bartolus ubiq; hoc tradat, alij q; probet: plurimas enim
- 1 Barto. § 1. si hæc hæresis leges uiolat, & per cauillationes discendi co
 insula. in. j. git. & in primis si insulam, inquit lex, fieri stipulatus es
 opp. de ver. sem, & transferit tempus quo potuisti facere, quandiu
 oblig. litem contestatus non sim, posse te facientem liberari pla
 cet: quod si litem cōtestatus sim, nihil prodesse tibi si adi
 fices. ecce quæadmodū in nostrū sententiā uerba legis acce
 dūt: & tñ Bart. intelligit. qñ lis nō sup facti petitionē sed
 super id qd' interest, est cōtestata, cū de eo qd' interest
 uerbū ibi sit nullū: cōsequēs q; ex hæc sua interpretatiōe
 sit, iurisconsultum illud silentio transmisisse, in quo fuit
 m l. sed si a. damētū & cardo totius legis cōsistebat. Sed et Paulus^m,
 lia. ff. de cō in contractu stricti iuris, si reus offerat: usq; ad litis con
 sti. pec. testationē diluere moræ damnū scribit, post lit. cōtestatā
 minimè: imo sententiā omnino proferrī debet. & id intel
 ligere cū obligatio inefficax est. quod Bartolus fecit, per
 quam incōueniens & absurdum est. loquitur autem Pau
 n l. si reus. ff. lus^m in obligatione facti: interpretatur enim uerba illa,
 de procur. neq; fecisse in prætoris de cōstitutā pecunia edicto prius
 ab eo descripta: ut meritò Accursius quādoque & Ray
 o d. l. iterdū nerius existimauerint, post iudiciū acceptum indistincto
 s. si de pb. cōsequens nunc est, cōsequens nunc est,
 obli. ut obiecta redarguam. & dum adducitur iuris regula, si
 ante rem iudicatam is cum quo actū est, satisfaciat, actor
 p d. s. si. ist. rem absoluedam esse: respondeo satisfieri in casu no
 & perpe. & stro actori. si post litem contestatam super petitionem fa
 temp. act. cti, reus non ipsum factam, sed quatenus interest actoris
 rependat: inuito enim actor e factam præstando non sa
 tisfacit, nam cum lex obligationem facti post litis cōtest.
 in estimationem

in estimationem eius quod interest transfundat, illud incipit deberi, non factum. & hæc ita defenduntur absque aliqua iuris scripti conturbatione: cum alioquin in hisce questionibus cernere sit Doctores ipsos miras Attolycos Sophistas q. nam & pro nostra hac sententia illud facit quod quoties stipulatione pœna adijcitur, ea loco eius quod interest succedit. sit que hoc casu nouatio, & post lit. contest. solum potest solui pœna. cur non igitur idem est in eo quod interest? illud non omiserim, & in hoc multum se contorsisse Bartol. cuius dicta quâdam que latissimè discurremus. Cum à nobis declaratum sit, quemadmodum incûda sit eius quod interest ratio in rei ipsius debite estimatione, reliquam est, ut & id quaeramus, qua ratione imbutur in fructû accessionum que computatione. & Bartolus, quem uti significum ceteri serè omnes sequuntur, tribus pronunciatis rem absoluit. ¶ si mihi fundû dare obligatus es, à tempore quo lis est contestat, fructus considerabûntur. ¶ si tenentis tradere, à tempore more fructus accedent, non sicut fructus, sed uti portio eius quod mea interest te non fuisse in mora. ¶ si dandi simul & faciendi reus es, ueniunt in condemnationem in tempus moræ, nisi præcedentis contractus natura aliter suadeat: ueluti cum uenditor rem dari, uacuumque possessionem tradi pro mittit. & hæc quidem Bartolus & ceteri dixerunt, quorum sententia nobis nequaquam uidetur probabilis, Et aduersus secundum pronunciatum illud adducitur, quod Pompo. = scribit, eum qui sibi possessionem tradi stipulatur, nihil intelligi de fructibus agere, & propterea neque ab lit.

L 2 contest.

q l. fin. ff. de
præt. stip.
l. j. ff. d. pe.
leg.
s In. l. ita si
pulat. ma-
gna in. vj.
quaestio.
l. i. l. v. de
mus. ff. de
vsur.

u l. si fundû
tradi ff. de
ver. oblig.

x l. stip. ff. de
vsur.

y Iason in. l.

si filius fa.

s. ff. de ver.

obliga.

z l. datio. s.

j. de ac. ept.

cōtest. neque ab mora eorum rationē duci & recētiōrū
 in eo responso interpretatio perquam insulsa est, qui nō
 computari fructus tradunt uti fructus, sed tanquam por
 tionē eius quod interest. quapropter cum uir diligens,
 & cautus rusticus longē plures fructus sit collecturus q̄
 soleant patritij, si cōputarentur ut fructus, quicquid ru
 sticus collegisset, computandū foret: sed cum estimetur
 tanquā id quod interest, id solū in pretio fuerit, quod ut
 risimiliter patritius collegisset. hęc expositio cauillatio
 ne nō caret, cum enim fructus id sint quod intrinsecus in
 terest, si Bartolo hic credimus, cū lex dicat fructus nō de
 beri, nonne ostendit, id quod intrinsecus interest nō de
 beri, quatenus in fructibus continetur? Sed & frigida est
 eorum ratio, cū possit patritius æquē multos fructus rea
 cipere, atque facturus erat uillicus, si per æquē diligen
 tem agricolā uineā coli faciat. sunt enim hęc subtiles que
 dā argutie nō aliqua lege, nō iuriscōsulti respōso expres
 se, sed quas suo de uertice Bartolus formauit. Quin &
 suprascripta distinctio caret ratione: cum enim is qui te
 netur dare efficacius obligetur eo qui tradēdi reus tan
 tum est: nonne absurdum est, eam fructus debere, nō nisi
 si à litis contestatæ tempore, hunc uero ab ipsa moratitā
 que communem sententiam nō probo, quam alijs etiā ar
 gumentis Syllimanus, Suzarius, Oldradus, Butricarius,
 Fulgosius^d damnant: tamen si nec ipsi rectē declarent. Il
 lud igitur sciendum est, eum qui sibi fundum tradi stipula
 tus est, in dubio nō uideri id egisse, ut causa honorū hu
 iusmodi stipulatione comprehendatur, quapropter qui
 ita stipulatus est, fructus suos non facit: cum ex regula iu
 ris

a. l. ubi aut.
 §. si de uer.
 oblig.

b. l. a. d. l. ui.
 dicamus.

c. l. si retrad.
 §. de p. ob

ris ad dominum. non ad eum qui in possessione sit, fructus
 pertineant: in ambiguis quoque qui rem tradi stipulatur
 de huiusmodi traditione videtur intellexisse, ex qua fru-
 ctus non debeantur. Cum ergo quisquam fundum certo
 die tradi stipulatur, si promissor non tradiderit, in id co-
 demandus est, quatenus stipulator damnum passus est,
 & lucrum amisit. sed num in fructus? & opinor non debere
 quonia si stipulator collegisset fructus suos non faceret,
 sed restituere eos domino teneretur, unde sua non inter-
 est habere, quod illicite haberet. & hoc modo est acci-
 piendum Vlpiani responsum: qui si fundum, inquit, certa die
 prestari stipulor, & per promissorem steterit, quominus
 ea die prestetur, consequaturam me quanti mea inter sit
 mora facta non esse. id enim est unde omnis caligo in praes-
 senti articulo euagata est: est autem accipiendum in eo qui
 in mala fide esset, & idcirco fructus suos non facit in du-
 bio enim casu Vlpianus loquitur: & cum quilibet res suas
 scire praesumatur, si quis dominus fundi non est, hanc
 quaequam verisimile id eum ignorare: quin potius creditur
 scire cum res suas, & consequenter fundum suum non esse.
 se. cum igitur aliquis fundum simpliciter tradi stipulatur,
 & scit fructus ad dominum pertinere, non autem suos fieri,
 eius probabiliter non interest fructus sibi dari, quos re-
 stituere domino cogeretur. Iuriscōsultus autem generalis-
 ter locutus est, a tempore more stipulatori quod sua inter-
 est restituere. si enim est bonae fidei possessor, sua inter-
 est habere fructus: si male fidei, non interest. quare alius
 unde accidat ut in stipulatione quae rem tradi concipi-
 tur, bonae fidei possessori fructus a tempore morae reser-
 ciantur

d l in fundo,
 ff. de rei ue.

r l. in cōven-
 tiōib⁹. §. si.
 secundū in
 tellectū quē
 supra te-
 nui. ff. de
 verb. obli.
 f d. l. i. fūdo.
 g d. l. si fūdū

h l. cū de in-
 debito. de
 proba.

i d. l. in fun-
 do.

k d l. si fun-
dum.

ciantur, cum in stipulatione dandi non ita sit: cui ipse res-
ponderim. eū qui dare teneatur, esse uel debere esse do-
minum: cum qui dominus non sit dare nequeat: donec igitur
dedit, facit fructus suos. Ceterum iniquum id uisum
fuit, ut ex sua mora fructus lucraretur: quare placuit me-
diam uiam eligi, ut post litem cōtestatam in fructus colle-
ctos teneretur. at priore casu fructus ad dominum perti-
nent, uel cum qui loco domini sit, puta quis bonæ fidei
possessor. quæ ratione si uersus dominum, uel bo. fid. pos-
sessorem in mora sis, fructus tradere statim teneris: si uerò
creditor tuus dominus fundi non sit. nō teneris. igitur
in hoc articulo sic distinguendum potius fuit: ut cum is
qui stipulatus est tradi, nec dominus, nec loco domini est,

ll. datio. §. j.
m d. l. in cō-
uentionib.
n d. l. si fun-
dum.

nullo tēpore fructus rei accedant, nisi uacuum possessio-
nem tradi stipulatus sit: nam hæc causam bonorum con-
tinet, ut in principio operis demonstravi. si uerò est domi-
nus à tempore quo mora facta est, fructus computabuntur,
quòd si quisquam sibi dari stipulatur, tunc in Barto-
li communem q; sententiam uado, quòd fructus ab lit. com-
test. tempore computādi sint. sed cum dari & fieri spon-
demus. fructus à tempore moræ collectos præstabimus.
Idem iuris est si rem restitui petierim, quòd & in actio-
nibus bonæ fidei, uel earum naturam habentibus plerū-
que existimant.

o d. l. videa-
mus.

p d. l. si sti-
pulus.

q d. l. videa-
mus.

r laf. in. l. si
filij. §. j. de
verb. obli.

Etia questio est, quemadmodum id quod
extrinsecus interesse aiunt, in condemnatio-
nem deducatur. quem tractatum cum Bar-
tolus pluribus distinctionibus explicauit,
nos qui eius uestigia imitamur, quinque axi-
omatibus

omatibus sumus enarraturi. Id igitur primum sit: accessio extrinsecus proueniens, quæ rem quocumque prosequitur, in eius quod interest æstimationem ita cadit, ut eius ratio semper habeatur: ueluti si ancillam uendidero, & cuius sit partus in condemnationem deducetur quatenus tua interest partum non euinci. idem si seruum emerò, cui sit delata hereditas: finge enim a te occisum, certe mihi in omnem quoque hereditatem tenebris. Sed hic aduertendum est: quia communi æstimatione quamuis seruo relicta sit hereditas, non tamen is carioris pretij æstimatur, ut Paulus scripsit: cuius responsum ubi castigatè legitur, recentiores corrumpunt: at quod reuera corruptum est, silentio trāsfigunt. is autor, pretia, inquit, rerum non ex affectu, nec utilitate singulorum, sed communiter funguntur. inuertunt quidam, & finguntur malunt legere, uerum fictio ne hæc, an potius æstimatio nihil. sanè hæc commune habent. ipse uulgatam lectionem probò: accipiendum enim est funguntur, id est functione recipiunt, hoc est æstimationem quæ fungitur uice rei. est autem in passiuæ significatione positum. quod & ueteres in simili uerbo, utor, fecisse Gellius obseruauit, & alij prodidere, maculosus autem circumscribitur uersiculus, finem uersus, quem nos ex antiquis codicibus ita restituumus: sed nec heredem post mortem testatoris institutum seruum, tanto pluris esse, quanto plus cucnire potest. Pedius scribit: est enim absurdum, me ipsum heredem institutum non esse locupletiozem antequam adeam. si autem seruus heres institutus sit, statim locupletiozem effectum: cum multis causis accidere possit, ne iussu nostro

s l. pretia re
rū ad. l. fal.
t mod. i. rep
l filiu, que
habentem.

adeat: acquirat etenim nobis certè cū adiret. esse autè præ
 posterū, antè nos locupletes dici quàm adquisierimus.
 & hoc modo legenda sunt eius respōsi uerba. Sed & dū
 dicitur, eadē causa est eius serui, qui noxam nocuit, nec
 enim delinquēdo quisquā pretiosior si: significat noxā
 nocere, delictum facere, quòd per noxæ deditiōē expur
 getur. T. Linius libro. x. quādoquidē hicce homines in
 iussu Po. Rom. Quiritiumq; fœdus ictū iri sponponderūt:
 atq; ob eam rem noxam nocuerunt, quo Po Roman. sce
 lere impio sit solutus, hosce homines uobis dedo. Hoc au
 tem dictū est propter æstimantiōē, quæ augetur in lege
 Aquilia. Sed his omīssis, ad rem ex diuerticulo redeamus
 cum constet idcirco quòd alicui delata sit per seruū hæ
 reditas, non censeri eum ditiores: certè consequēs est,
 huius accessionis in eo quòd interest rationem non duci.
 Sed tamen ut huic argumento respōdeatur, debemus sci
 re, si hereditas mihi delata sit, cum in bonis meis ius ada
 eundi comprehendatur. rectè nūcupari me locupletiorē: &
 sed cum seruus meus hæres institutus est, non idem est ut
 possim ipse locupletior dici: non enim propriè tunc mi
 hi delata dicitur hereditas, quippe delata est, quam quis
 ad eūdo consequi potest: at hoc casu adire ego nequeo.
 quid enim si seruus nec precibus nec minis flectatur, &
 adituum se neget? ipse enim locupletior non sum, &
 multominus seruus, cui nihil potest acquiri. Igitur ut om
 nes obices remoueamus, non obstat primum argumentū,
 quòd uenditorē ancillæ cuiuslibet partu, teneri Iulianus scri
 bat, quòd & in uenditore serui probatur hereditate
 cuiuslibet nam utroq; in casu & partus, et hereditas empto
 ri

u d.l. preia.

x Bar. in.l.

post eman

cipatū. s. si

ff. d. l. leg.

y l. delat. ff.

de yb. sig.

2 l. cū ppo

nas. C. de

hære. inst.

a d. l. uendi

tor. ff. de

cui.

ri semel acquisita fuerant, unde ius habuit in re, non autē tantum spem ex qua pretia rerum non augentur. quod uero ncratius ^b scripsit, si seruum occideris cum hæreditas delata fuerit, teneri te lege Aquilia in omnem hæreditatem: ea ratione inductum est, quia deliquisti, at in delictis quanti quanti etiam extrinsecus interest, sit condemnatio: quod infra disputabimus. sed et quod ait lex, si hæreditas amissa sit, quia seruus non exhibeatur, id damnum hæreditatis æstimari debere: in actione ad exhibendum sibi locum uendicat, quæ arbitraria est, & in qua iustitiam in litem defertur ^a, unde nō ratio solū eius quod extra rem damni incidit, in ea inuirt, sed affectio quoque probabilis est, & hoc modo possunt contraria argumenta cuitari. Caterum & specialis ratio Pauli responsio assignari posset ^c, quapropter Bartoli suprascriptum axioma generaliter accipiendum uideretur. quod enim ait Paulus ^f, si hæreditas seruo meo delata sit, interim non esse me locupletiozem, nec huius lucri in eo quod interest rationem communiter duci: procedere arbitrator in cōmuni rerum æstimatione, quæ propter deductionē ex lege fidei debetur aduersus legatarios, qui ad lucrum admittuntur, quare si seruo meo delata sit hæreditas, cum cuilibet adire, uel id minus liberum sit possum ego iussum seruo nō præstare ^g, ne uidelicet adeat. nec id mihi damno aduersus legatarios esse debet: cū id in fraudē fieri nemo dixerit, si lucro abstinere. Igitur donec adijt seruus nihil amplius æstimabitur: & id erga legatarios qui lucrum spectant, at in iuribus, quæ aduersari supra demonstrauit, dominus cui resarciendum est damnum, de cuitando

bl. ncratius.
ff. ad leg. aquil.

c. l. sed hæreditas. ff. ad exhiben.
d. litē uideamus. s. si. ff. de i. lit. iur:

e. d. l. prætia
ff. ad. l. fal.

f. in. d. l. prætia.

g. l. qui autē.
ff. q. in fraudē credi.

detrimento agebat: & uerisimile fuit, dominū ut seruus
 adiret iussurum fuisse. cum hoc domini utilitatē respice-
 ret, at priore casu iussus in cōmodum legatariorum uer-
 gebat, non domini, qua propter credibile fuit, dominum
 prius non fuisse iussurū, quā cū legatarijs transegiisset,
 & hoc uerius esse opinor, quā quod ibi Bartolus com-
 mentus est. Secundum Bart. axioma est: In re quæ estima-
 tionē intrinsecus augeri non patitur, id quod extra rem
 accidit, damnum representatur. quod cū æstimatio in-
 trinsecus augeri potest, contrā: & id, cū interest, quis
 non fecisti. exempli causa, quod Vlpianus ait, centum
 apud te deposui: quæ cū repeterem, nō tradidisti: æstima-
 tio hīc augeri nequit, centum enim aurei omni tempore
 centū ualent. habebitur igitur solū ratio eius quod extra
 ipsam rem mea interest. quid enim si pecuniam sub pœ-
 na debui, & quoniam mihi depositum tradere renuisti,
 coactus sum pœnam solueret & dictum id Bartoli com-
 muniter approbatur: uideamus quā ueram sit. & in
 primis rationē nullam habere id uidetur. Cui enim cum
 æstimatio non augetur, uenit id quod extra rem interest
 nōne utrumque simul cōsiderari potest, ut & æstimatio
 augeatur. & quantum interest etiam extra rem simul cō-
 ueniat: nam Gallus Aelius scribit si uestimenta aut sc
 phus petita sint, & ea non praestes, nō solum te condem-
 nari in eorū æstimationē, quæ quidem augeri potest: sed
 etiam in id pretium, quod mercedis nomine capi potuis-
 set, si ea locassem: hoc enim extrinsecus interest. sed & ual-
 ida ratione idem cōuincitur: cum enim in his rebus, quæ
 pretium intrinsecus accipiunt, rationem cessantis lucri
 habeamus.

h l. nūmis d
 i lit. iur. l.
 ii. s. si. de eo
 qd certo lo
 co. l. si pœ-
 nā l. liber.
 ij. s. fin. de
 verb.

i l. si sterilis
 s. cū per uē-
 ditorem.

k l. uideam
 ver. pœna.
 ff. de usur.

habeamus¹, quanto magis estimandum fuerit id quod ex-
 trinsicus interest, quatenus damnum respicit. multò et-
 enim æquius est nobis ne detrimentam aliquod patiamur
 succurri, quàm ne lucram perdamus^m. Verum & illud ad
 uertendum est, Vlpiani exemplumⁿ, quod supra adduxi,
 hancquaquam sententiã communem adiuuare, cum enim
 eorum penes te à nobis deposita abnegas, condemnabe-
 ris quidem in eo quod mea extrinsicus interest, in alio nõ
 condemnaberis: quoniam pecunia certam habet estimã-
 tionem. igitur in utroque damnaberis, nisi alterum, uideli-
 cet nummorum estimatio, locum hoc casu non haberet.
 quonobrem nostræ sententiæ assertor quoque Fulgosi-
 us fuit: qui duplici ratione communia insectatur, licet utra-
 que non satis firma. aiebat enim, in oleo similibus q; rebus
 accessione estimã causam facilius quàm in pecunia admit-
 ti: ut facillè & quod intrarem, & quod extra damnum
 emergit, simul computetur. aiebat rursus, id lege constã-
 re, si res uendita non tradatur, quanti interest emptor-
 is agi^p, quod interdum rei pretium egreditur: ea enim
 uerba. quanti interest, necessariò extrinsicus accipi. non
 enim intelligi possunt in eo quod nostra habere ex affe-
 ctu interest: nisi (quod uerius est, & ego probo) respon-
 deris, de eo accipi quod singulariter ob utilitatem inter-
 est. id enim & in condemnationem deducitur, & rei
 pretium plerunque egreditur^q. Caterum nostræ huic sen-
 tentiæ uinculum. Pauli Iurisperiti responsum aduersa-
 tur: qui, cum per uenditorem, inquit, steterit quò minus
 rem tradat, omnis utilitas emptoris in estimatiõnem
 uenit, quæ non extra rem consistit. neque enim si potuit
 ex unq

Id. I. videat
 & hac. l.

m l. fi. C. de
 codicil.
 n l. nummis

o l. oleo. C
 loc.

p l. rogasti.
 s. si tibi. ff.
 cer. peta.

q l. j. de act.
 emp.

r l. si iterilis.

ex uino puta negotiari & lucrū facere, id estimādum est non magis quā si triticum emerit, & ob eam rem quod non sit traditū, familia eius fame laborauerit: nā nec pretium tritici, nec seruorum fame necatorum consequitur. Huic respondet Fulgosius. nō omne quod extra rem damnū uenit emptori repēdi: sed illud tantū quod nō omnino est impertinens. cur enim non preuidit emptor, hoc accidere potuisse, ut uenditor triticum nō traderet? sibi igitur aliunde interim parare debuerat: nec cauto patri familiā cōuenit dicere, non putarem responsionem hanc Fulgosij ipse non approbo: quādoquidem uulgō dicitur exempla regulam non arctare. cū enim iuriscōsultus semel dixerit utilitatem, quæ extra rem consistit, non estimari: sequentia exempla restringere dictum non debent. nam & quod ratio cessantis lucri habeatur, nequaquam impertinens est, & tamen negat lex estimari. Igitur alio modo censendum arbitror, & illud affirmandum, hoc in tractatu ex cōtractu emptionis & uenditionis, ad ceteras promissiones argumentis non inferri. hoc enim in cōtractu etiam uersus negotiatorem lucri cessantis ratio non habetur: cum tamen in reliquis casibus habeatur. Itaq; puto generaliter concludēdum, non solū eius quod intra rem. sed etiam simul eius quod extra rem nostra interest, rationem habendam: aliud tamen esse specialiter inductum in emptionis & uenditionis cōtractu. nam cum emptor & uenditor simili iure censeantur. & quod passim aiunt, sint correlatiua, non debuit alter plus altero grauari. cū igitur id statutum esset, ut emptor, si pecuniam non traderet, in usuris solum legitimis condemnaretur

al. ff. de pe
ri. & cōmo.
d. l. iij. s. ff.
ff. de eo qd
certo.

v l. ij. C. de
cupref. lib.
xij. d. l. ff.

naretur, equum fuit ut uenditoris quoq; mora nihilo du-
 rius puniretur. unde si rem uenditā non tradit, solum in
 eo quod intrinsecus interest damnatur: id enim quod ex-
 tra rem uersatur, legitimum usurarum modum excedit. x l. oleo. C.
de usur.
 Tertium Bartoli axioma est huiusmodi. Cum quis nō ne-
 gligētia, sed ex malefacto reus est, puta quia tradidit rē
 non suam, si scienter, quicquid etiam quantūcunque ex-
 trinsecus interest, si ignorās, usq; in duplum tenetur: si
 uero ignorans uitiosam rem tradiderit, tenetur quanti y d. l. titius.
 minoris: praterquā is qui uas uitiosum praeiitit. pro-
 batur hęc sentētia ex Pauli Africaniq; respōsis alijs que z l. iulian.
de act. em.
 item legibus. Verū supra admonui, ea responsa male a l. tenetur. s
qui uas.
 fuisse à ceteris intellecta: quoniam ex eorū uerbis ostēdi
 etiam in sciente rem alienam. illud procedere ut ad du-
 plum solum conueniatur: nam ex non comprehendi eū cas-
 sum sub hoc axioma existimari, nō enim qui rem alie-
 nam uendit, uerum est male facere: imō rei alienę uendi-
 tio ualet: ex satisficit emptori is qui de euietione se obli-
 gat. igitur in diuersam sententiam eo: atq; opinor, quo-
 ties ob rem alienam traditam agatur, siue imprudens uē-
 ditor, siue sciēs fuerit, quatenus emptoris interest omni-
 modo condemnādum, ita ne duplum egrediamur, quod b d. l. si rem
alienam.
 si ob id agimus, quia malefactum, ueluti cum uenditor
 sciens tignum uitiosum, uel ouem morbosam tradit, c d. l. titius.
 inde quicquid detrimenti emptor consequitur, puta la-
 psa domo uel corrupto grege, omne resarciendum est.
 quod in ignorante uenditore non ita est: solum enim agi-
 tur quanti minoris. Verū dubitauerit aliquis: cur cum
 uenditor rem alienam ignorant tradit, non tenetur quā-
 ti mi-

- eIn.l.Titi. *ti minoris actione? respondeo: si emptor sciisset alienā uerisimile est nullo pretio ab eo empturum: at quādo res nō aliena est, sed uitiosa est, uiliori pretio saltem uēdibilis est: expedit itaq; tūc quāti minoris agere: quod maxime probo. cōuitiū rei affixum est. Dixcrit aliquis cū uēditōr sciens rem uitiosam tradit, Iulianus ait quanti quanti emptoris interest damnari: nonne id presenti constitutioni aduersatur, qua traditum est, in contractu emptionis &*
- f Bart.in iij. *uenditionis duplū: nō excedit? Bartolus respondet, omne illud quanti quanti emptoris interest, simplam quantitatem esse quatenus cōmuniter interest. id ego non probo: quoniam supra demonstrauī hanc constitutionem ita intelligendam: ut condemnatio in id quod interest non fiat ultra duplum uel pretij conuenti, uel ubi nihil conuentum*
- g d.l.Titius *fit, pretij singulariss: at in casu Iuliani exceditur. tignus enim tibi fortasse uenditus est decem, & domus diruta ducentis ualeat: igitur ex hac cōstitutione duplicāda fuerant*
- h d.l.Iulia. *sola decē. itaque Fulgosius^b, aut, inquit, id quod interest in locum rei principaliter in obligationem deducte succedit, & nunquam excedit duplum eius pro quo subrogatur: aut principaliter ex seipso perpenditur, & excedit: ut in casu superscripto Iuliani: cum enim agitur ex maleficio, simplum certum non est: unde tunc secundam constitutionis partem attendimus, sed aduersus Fulg. deduci uidetur, quōd constitutio duplum ex pretij conuenti quāritate desleat, quod cum in Iuliani quāstione certum sit, non possumus dicere incertorū casuum regulas obseruari: quid cōscimus? Accursij sententiam, licet Bartolus confirmauerit, nequaquam supra admissi: quoniam*
nimis

nimis constitutio coartaretur: si eam disponere tantū dicamus circa duplām pretij singularis: nam & in Iuliani casu predicto, quod communiter interest, tātum esse nō crediderim, quoniā, ut etiā Albericus notauit, id accidere potest, ut domus cui tignū uitiosum intuli, ex singulari aliqua ratione mihi charior esset: nec tamen ex lege nostra cōsiderabitur domus, uti singulariter mea interest, non dirutā usq; ad duplum, sed tigni estimatio duplabitur. Cynus, difficilis hæc, inquit, est oppositio & cornuta. Martinus & Bulgarus nostrā constitutionē editam esse, ut solū quod intra rem interesset coartaretur, existimariūt: Iulianū uerō loqui cum extra rem interest, quod summē displicet: lex enim hæc nostra generaliter introducta est, ut omnes ueterū difficultates tollerentur quamobrem Iacobi Rauē. Petri q; sententiā probo, quā Nicolaus Mat. Alberi. Q. Rosates sequuntur: nec aliter credidisse uidetur Fulgosius, ut communē hanc putem, ab his traditum est, in uenditione tigni duplicem obligationem uersari, rem tradi, & uitiosum non tradi: uenditor itaq; tradere tenetur, & quod bona fide tradet, cū ex eo capite agitur, quia tignū non sit traditū, obligatio est certa, & duplū estimatio moræ nō egreditur, cū ex alio igitur quia in dolo malo es, & uitiosum tradidisti rōne doli obligatio est incerta. hoc enim uitiosè tignum non tradere, certam estimationem natura, uel qualitate rei non habet: & ideo condemnatio fit quanti interest. idem iuris est in pecude morbosa: nec aliter Martinum, Bulgarum q; sensisse opinor, licet

i d l. Titius

mutile,

k l. sed ad-
des. s. j. lo-
cati.

mutile, & nimis laconicè scripserint. Ceterum etiã dum Bartolus, quando quis rē uitiosam ignorās uendit, actio ne quanti minoris conueniri affirmat, nō satis penes me hoc constat, cum alibi legatur ^h, si tibi agrum locem, in quo mala herba nascitur, & propterea pecuascere non possis, te ad pensionē nō teneri: non solūm quāti minoris non agitur, sed nihil penitus petitur: nisi dixeris ex eo uitio fundū penitus inutile reddi: quod nō satis probo: magis etenim illud arriserit, si intelligamus idcirco omnem pensionem à colono retineri, quia ex morte pecorū tantum detrimenti fuerat passus: alioquin si malam herbam rescauerit, euulseritq; nihil obesse uidetur, quo minus solam quāti minoris conueniatur. Quod autem prosecquitur Bartolus, in uase uitioso uēdito idē iuris esse, siue sciuerit, seu ignorauerit: & uenditorē nō quati minoris, sed in omne prorsus quod intersit conueniri: uidetur eare ratione, cur enim id in uase specialiter inductū est: meritò itaq; Accursij sententiã Fulgosius probat: is nihil in uase specialiter fieri scripsit: sed solūm obseruari, ut si res quarū uitium probabiliter ignorari possit, ueniendatur, uēditor ignorans quāti minoris iudicio solūm teneatur: quod si nō facile fuit, ut ignoraret, in omne quod intersit condemnari ^l. Verum ne hoc ipse probauerim:

l l. tenet. s.
sed si uas. ff
de act. em.
m l. quate-
n. de reg
n d. l. lulia-
uus.

cum facilitas hæc dignoscendi uitium, uel id minus, sit facti: quæ augere eius quod interest condemnationem non debet, nisi quatenus probetur ^m. sed & quid si peccus sit morbosum: uel tigrillus cariosus, ut facile, dignosci possit: si tamen uenditor ignoret: nonne conueniri quanti minoris lex ait ⁿ? quæ generaliter hoc sanxit
nam

nam & contrarium potius distinguendum fuerat, cum in
 rei vitiose uenditione minus emptori succurratur, cum uia
 tiam facile potest agnosci, quam si non sine industria de-
 prendatur. o. quapropter Vlp. si intelligatur, inquit, uis
 tiam morbus ue mancipij, ut plerumq; signis quibusdam de
 monstrari solent uitia, potest dici edictum cessare. & ratio
 in promptu est: sibi enim suam negligentiam emptor impu-
 tet, qui uitium minime lateas statim non deprenderit. Igitur
 a maiorum traditionibus discedo, interimq; hoc magis
 pbo, ut distinguamus, an res uedita seu locata, ob uitium
 penitus sit inutilis: & hoc casu ueditor, tametsi ignarus
 in omne quod interest danabitur. nam uas si uitosum sit,
 puta quia unum effluat, nullius commodi est: uasorum enim
 ea est natura, ut idcirco ematur, conducantur ue, quia ui-
 no impleri possint: hoc igitur ueditor tenetur scire, alio
 quin est in culpa. aut res uedita ex huiusmodi uitio non
 est penitus inutilis, sed solum depretiatur: & tunc quanti
 minoris experiendum est. nam pecus infirmum penitus nul-
 lius commodi non est, sicut nec tignus uitosus: si enim one-
 ra grauia nequibit ferre, sustinebit saltem leuia. Et distin-
 ctio haec probatur ex natura actionis: nam quanti minoris
 actio rem nihil penitus ualere non arguit, sed minoris uale-
 re, unde cum res ratione eius operae ob quam emitur, sit
 omnino inutilis, non ea actio competit: sed per actionem ex
 contractu quantum est quod emptoris interfit, refarcitur,
 quoniam dominus scire debuit rem suam, an satis idonea
 esset operae cui principaliter conueniret. Accursius hoc
 in articulo plurifariam anceps fertur: cuius diffensiones
 referre operae preciam non arbitror: quando quidem &
 D. And. Alc. De eo quod interest M nostra

o l. j. ff. de
 edil. edict.

nostra sententia eo cōfirmatur, quòd lex ^P in uase nō intē
 p d. l. Julia. *integrò: & quòd defluat, semper loquitur, quòd ostēdit*
 ex eo uitio reddi nullius cōmoditatis. Quartum Bartoli
 axioma in hanc fōrmam est: in contractibus qui utriusq;
 contrahentis gratia sūt, qualis est uēditio, si seruus uen-
 q d l. sed ad *datur, emptor nō aget contra uenditorem, nisi scientem,*
 des. 5. j. *& qui tacuerit: quòd in rebus inanimatis est secus. Vi-*
 denda primo est ratio differētiæ: & priore casu idcirco
 succurri uenditori crediderim, quia facillē potuit à seruo
 r l. cum plu *decepi: uitia enim in homine facillimē latēt, & propter*
 res. 5. si ser *ex reprehensionis & maledicentiæ deum Monum traditur*
 uū. ff. loc. *ex fabula, tribus in rebus Iouē arguisse. quòd capris cor-*
nuā inutiliter fecisset, utpote reflexa, nec quibus se tueri
possent. quòd tauris eadē non in armis posuisset: sic enim
futurum ut ualentius impeterēt. quòd homini in pectore
fenestras nō aperuisset, ut inde eius mens cognosceretur
ne deciperet: plerūq; enim accidēre, ut quos exterius pul-
cherrimos censeas, animo sint fœdissimò. Sed ad rem, si
Bartoli uerba simpliciter acciperemus, apertē reprimēdi
posset: quoniā ex traditione serui, ut obliger in eo quòd
extrinsecus interest, sufficiat etiam si ignorauerim: quia
 s d. 5. si ser- *ob malam electionē sum reus culpæ: quòd procedit ge-*
 num. *neraliter, cum seruū à me conduxisti uel emisti. Itaque*
Bartolum intellexisse crediderim, cū simpliciter mecum
egisti, ut locarem Stichum: nam si is tibi furtū fecerit, nil
tenor, nisi sciuerim eum esse furem. sed & dum idem di-
singuit, an probabiliter ignorari uitium à me potuerit sua
pra consutauit. Quintum axioma sic explicatur, in con-
tractibus qui alterius contrahentium causa solim sunt
puta

puta dātis, ut depositum: is qui dat, tenetur in omne qua-
 litercunq; intersit, sciat seu ignoret, at si causa recipien-
 tis fiant, sciens tantū tenetur: ignorans uerò seruum pro
 noxa dando, liberatur. casus hi clarissimi sunt: quia ita
 expresse à iuriconsultis proditum est, qui distinctionis
 quoque rationes asserūt. nodus ergo in scirpo quaerendus
 non est: solum aliquid dubitationis est in mādato. cū alibi
 lex generaliter dicat: si seruus, quē ut emerēs mandauī,
 damnū tibi intulit, me teneri: alibi uerò distinguat, ut
 liberer eum pro noxa dādo. sed quia id rectē Accursius,
 & ceteri extricant, ulterius nō existimo agendum. Cete-
 ram quoniā in plerisque superius à Bartolo recessimus:
 ex nostra sententia breuiter sic fuerit dicendum: in con-
 tractibus nō reciprocis promissor pecuniā post moram,
 et quod intrinsecus, et quod extrinsecus interest, repræ-
 sentare debet: cum generaliter uerò quaerimus, in omni
 bus cōtractibus, accessionem rei quaquā tendat comitem
 considerari: in contractu autem uēditionis, quod extrin-
 secus interest, quia non factum quod fieri debuerat, non
 rependitur: in ceteris contractibus rependitur. quod si
 uenditor est reus quia malè fecit: si sciens, omnimodo con-
 demnatur: si ignorans, aut res uendita emptorem nihil
 propter uitium inuat, idem iuris est: aut aliquid inuat, et
 agitur quanti minoris. quod si uenditor iniuste tradidit,
 quia rem alienam, in id quod extrinsecus interest empto-
 ris, condemnatur: dum tamen duplum non egrediamur.
 in alijs distinguo, ut ex Africani responso constat, titulo
 de fertise.

M 2 Superest
 uis.

t l. in rebus.

s. i. i. q. sciēs

ff. cō. l. pe:

co. titu.

u l. n. l. si ser-

uus s. q. d. ve

ro. ff. d. fur.

x l. iter cau-

fas s. si ser-

uus. ff. mā.

y d. l. nūmis

z d. l. vendi-

tor.

a d. s. cū per

venditor: ē.

b d. l. Iulia.

c d. l. sed ad-

des. s. si yas.

d d. l. titius.

e d. l. si ser-

uus.

Vpereff ut quartam quæftionē explicemus
 num uidelicet hæc cōstitutio in maleficijs,
 feudelictis, locum sibi uendicet. Accursum,
 Barto. & cæteri communiter uendicare ſta
 bi locum affirmant. Sed in hanc ſententiam illud torques
 tur, quod ex cōmuni interpretatione inſ reſponſo Iuliani
 ni ſuperius retuli. ſi enim ut te decipiam, tignū tibi uitio
 ſum uendidero, & domus corruerit, omne tibi detrimen
 tum reſarcire cōpellor: quod nō ſolum duplū, ſed decies
 decuplum poteſt excedere. Illud itē adducitur: ſinge ſub
 pœna ducentorum aureorum promiſſiſſe me tibi librum
 cōmodaturum: Titius furatus eſt librū, quapropter cot
 ctus ſum ducenta ſolucere, cum liber decē non excederet:
 num Titius reſarcire mihi hęc pœnam debet? certe contra
 ſtat deberes. ecce igitur quæadmodum excedatur duplū
 rei. ſinge te ui aut clām aliquid mihi damni intuliſſe, ita
 debes damnari, ut eodem ſtatu conſtituar. quo ſorem, ſi
 nec ui, nec clām aliquid feciſſes, poterit certē id duplū
 æſtimationis damni egredi. & ita cenſuit Petrus: nec no
 ſtra hæc cōſtitutio aduerſatur: quia & ex uerbis ipſius,
 & ex exemplis apparet in cōtractibus ſolum procedere.
 quod & inter Baldi reſponſa Signorellus Homodeus re
 tulit. is, ſi inquit: in ſluuio communi molendinum ad ſiſa
 cem: quod tu prohibeas, quia tua inter ſit ne id ſiciā, uer
 lutū quod tuū nō ita frequētabitur, nihilominus iniuſte te
 id ſicere: quoniam ratio ceſſantis iucri in cōtractibus ha
 betur ex preſenti conſtitutione: non idem in cæteris ſici
 ctis: igitur conſtat conſtitutionem in contractibus ſolis
 loqui. poſſet tamen dici delicta ratione doli mali incerta
 eſſe, &

n.d.l.iulian.

g l. inſician.
do. 3. ſina.
de fur.

h l. ſemp. 5. i
hoc iterdi
cto. ſi qd
vi aut clā.

i Cōſi. lxxj.
in primo.

esse, & idcirco secundum constitutionis casum attendi,
 ut quicquid sit quod interest refundatur: & hoc probo,
 nec aliter Iaco. Paul, Pet. Cyn, Alb. Ros. Mart. Bulg. sen
 scriunt: & cōmuniter ferè tenetur, si ita declarauerimus.

Rosequitur in constitutione: cum scimus
 esse naturæ congruam & c. Ex qua parte
 legis Cyn. Barto, atq; alij annotauerūt, pœ-
 nas in iure coarctari, nec in infinitū posse
 progredi. & pœnas legales quadruplum non excedere
 satis cōstat. sed dubium est, quid in cōuentionalibus. &
 distinguit Accursius, an per multiplicatiua nomina, an
 per numeralia stipulatio concipiatur. quod Gallici Do-
 ctiores reprobant: cum uerborū differētia futiles sint. id
 tamen faciliter reijcitur, cū has differēntias in iure fieri
 plerūq; uiderimus. exemplum unum proponere interim
 sat fuerit: cui testator per uerba numeralia reliquit, pu-
 ta, lego Titio centū, potest in testamēto esse testis. quod
 si dixerit relinquo tertiam partem hereditatis: licet hæc
 portio sit minor centum, tamen non potest esse testis ut
 cunq; sit communiter doctores Accursium supraferri, ta-
 ratione damnāt. Bartolusq; aliter distinguit: cum cer-
 ta est simpli quantitas, pœna uel quadruplam potest ex-
 cedere: cum incerta, non potest: quoniam uerisimile non
 est: uoluisse contrahentem in tanta summa condemnari:
 uitanda q; hoc casu erit infinitas: quæ ratio fragilis est,
 cum in genere potuerit promissor simplum, quamuis in-
 certum, æstimare, & sibi imputare debeat qui noluit
 quadruplam egredi. Igitur cōstitutionis uerba de legali

k. s. oēs inst.
 de actio.

l. s. legata-
 rijs. instit.
 de testa.

m In. l. stipu-
 latio ista. §
 alteri.

M s pœna

n Bald. hic pœna accipienda sunt. Bald. & Ioan. ab Imola existimant
Imola, & uerunt per simplicia nomina, neque quadruplum posse
Alexad. & excedi: quod & Alexander quibusdam rationibus confir-
Iaf. in d. 5. mat: quibus Iafon respondet. Ipse crediderim conuenit
alteri. pœnam aliquo modo egredi non posse, id quod cum legi-
timis usuris uerè interest. quæ sententiæ tribus rationibus

o l. fin. ff. de
prato.

adiuuatur. Prima: hæ pœnæ eius quod interest loco sub-
rogatur: igitur eius naturam imitentur, ne illud excea-
dant. Secunda: lex nostra, quatenus taxationem eius quod
interest coercet, argumētatur à pœnis: igitur ultra legis
restrictionem pœnæ extendi non possunt: aliter enim ar-
gumentum non ualere. nec dicat quisquam constitutio-
nem loqui in pœnis legalibus: quia probabilius est ad con-
uentas respexisse, quæ loco eius quod interest subrogan-
tur. Tertia ratio: ex Papin. responso elicitur, is frustra
dupli pœnam adijci promissionibus auctor est, quia sic fra-
ciliter legitimus usurarum modus excederetur. en ergo
pœnam excedere non posse id quod usurarum ratione
habita interest. nec illud responsum in eo intelligendum
est, qui scenerare solet, nec item in obligationibus con-
tum dandi: sed etiam in factis, si subsit simul suspitio: illu-
d non negauerim ubi suspitio fraudis nulla sit in Baro-
toli sententiam me accedere: at cum simplicem est incerta-
tum, tunc dubio procul duplum excedi nequit: id quæ om-
nes probant.

p l. Julia. §. 3.
idē Papin.
ff. de actio.
empt.

Postremo lex ait: & hoc non solum in da-
mno, sed etiam in lucro, & c. Notandum
his ex uerbis est, nō solum damni emergen-
tis, sed etiam lucri cessantis rationem uerba
res hæ

res habuisse. quapropter & in eo statuitur, ut duplum non excedat pretij conuenti. pro declaratione igitur huius articuli statuendum est, quemadmodum generaliter lucri cessantis ratio habeatur. & ut aliorum ambages missas faciamus, duobus uerbis id habet: ratio lucri cessantis, quod uerisimiliter aliquis fecisset regulariter habetur & id non procedit, si lucrum illud

cum alterius iniuria acquirere
tur. idē iuris est in corruptionis, uen
ditio.

nis que cōtractu, ut utrimque aequalitas seruatur: ut supra declarauit.

qythael. cū
similibus.
r l si is cui
de furtis.

s d. s. si steri
lis.

F I N I S.

M 4 AND

ANDREAS ALCIA^oTVS SACROSANCTO AN^otistiti Philippo Saulo electo Brugna^o

tensi, S. P. D.

VI meus in te est amor, sum
 maq; obseruantia, humanissi
 me Saule, cum iandiu munu
 sculo aliquo tibi ostendere
 decreuissem: nūquam tamen
 nisi in presentia, data est oc
 casio. nam cū precibus quo
 rundam adductus, treis ultis
 mos Codicis Iustiniani libros emendare conatus fuisset
 creuissetq; castigationes ille in opusculi formam: usus
 sum operæ pretium facturus, si hoc quaecunq; est libelli
 tibi nominatim dedicauissem: tum quòd inde non minima
 operi auctoritatem comparari uidebam: tum etiam quòd
 non alij magis quàm eloquentissimo Iurisconsulto opus
 dandum erat, quòd ex iure ciuili, humanioribusq; litteris
 constaret: quibus in studijs ita tu proficisti, ut cum sum
 ma laude possis utrisque primis partes sustinere. acci
 pe igitur sub patrocinio tuo eius auctoris opusculum, què
 iandiu tibi addictum habes, uel ex eo maxime, quòd et tu
 merito in huiusce gloriæ partem debes admitti: qui non
 parum multam opem nobis attuleris, cum nescio cuius an
 tiqui auctoris de palatinis officijs, ad Theodosium impe
 ratorem, quòd unicū extabat exēplar, mihi dono dedisti
 quos

quoniam illud ad hanc prouinciam obeundam necessariū
 esse cognouerat. uix cuiquā credibile fuerit, quātū diffi-
 cultatis nobis attulit eorum autorū inopia, qui tempore
 quo cōstitutiones hæ, quas emēdādas suscepimus, promul-
 gatae sunt, fuere in pretio. Nam cum in his nō admodum
 castigatum sit dicēdi genus. dilabēte latini sermonis ele-
 gantia, nō Cicero, non Iulius, nō ex antiquioribus aliquis
 fuit adeundus: sed qui posteriori inter Theodosium &
 Iustinianum ætate floruerunt: quorum scripta rarissima
 extant, quæ res, uti arbitror, una deterruit alios: ut cum
 plures sint qui in Pandectas annotationes ediderunt, ne-
 mo tamē ausus est hoc oneris adsumere: quod nos nō qui-
 dem alijs doctiores, sed audaces fortasse magis sumus ag-
 gressi. me adiuit itaq; tuus iste codex, nec minus legum
 interpres Græcus, aliq; quidam recentiores, cæterorum
 manibus haudquaquā triti, uulgatiue: ut uel ob hoc non
 paruum gratiam aucupetur hic liber, quod repētū rara,
 nec passim cognita contineat. hac enim nostrā tempesta-
 te, cum probabili certē consilio, se ueteribus unusquisq;
 familiarem præstet, eos que autores nocturna & diurna
 manu uerset: usu uidemus, ut rerum posteriori tempore
 gestarum cognitio penē sit nulla. quotus enim ille est, eo-
 rum scripta qui uitas Imperatorum post Tranquillum
 scripsere, qui perlegat, aut lectas intelligat? cum tamen
 in hac parte non parua sit utilitas. quod ad me attinet,
 & si hoc opus breui tempore à nobis absolutum sit (non
 enim plus dimidio mense in eo elaborauimus) maximo
 tamen studio continuæq; cura ita usi sumus, ut quod pro-
 pter tempus deesse potuit, sit repensum diligentia. augu-

ror tamen, quàm potius uideo, quantos in meū caput erabrones excitent: cum exploratum mihi sit, increbuisse eā inter recentiores iuris ciuillis sectatores opinionem, ut eiusdem esse negēt, & leges scire, & humanitatis studiū profiteri. sed hos uel tu ipse potes cōuincere: qui utrāq; scientiam adprimē calleas: ut Arcinum omittam, Græcē & Latinē disertissimum: qui tamen etiam ipsorum iudicio, optimus fuit iuriconsultus. nam & uterq; nostrum Iasonem audiuit etiam in latinis litteris longè præstantē. sed hoc natura plerisque datum est, ut quod ipsi assequi non possint, maledictis deprimant. ceterum ut nemini hic nō esset quod posset addiscere, si obiter alicuius antiquioris autoris, ab alijs malè intellectum locum, data est occasio declarādi, nec hoc grauati sumus adscribere, ut quoquo modo uidelicet studiosis proficerem, quod & ipsum quibusdam fortasse non probabitur:

mancipiolam certē tuum tui erit officij
defendere, & iuuare suffragio.

Vale. Bonomiæ, No-
nis Ianuarij.

M. D. XIII.

ANDREAE AL

CIATI IURISCONSULTI MEX

diolanensis in tres posteriores Codicis Iu-
stiniani Libros, Annotatiunculae.

De iure fisci. lib. x.

NLEGE quarta, Codice
de iure fisci, lib. decimo cer-
ta, ait imperator, forma sua
per metroicis data est. Cre-
diderim ueram lectione esse,
metoecis: sic enim à Grecis Metœci.
dicitur qui sedes mutat, &
de loco ad alium transit La-
tinè transmigrator dici po-
test.

seu incola. quem etiam *μετοικου* Pomponius appel-
lat. de uerborum significationibus. l. pupillus. quamuis
ibi Græca dictio impressorum uirio desineretur. Sanè me-
toecion etiam locus Athenis fuit, in quo erat carcer. Loens in di-
digestis.
Metœcia quoque ibidem dies festus. Item sacrificia de
receptis in ciuitatem colonis, sic appellari autor est Plu-
tarchus in Theseo. Suidas metœcos dici eos tradit,
qui extra patriam habitant: & tributum quod ab
his persoluitur: metœcion: uiri enim soluebant drach-
mas xii. foeminae, vii. sed si qua filium peperisset, erat Metœcia.
immunis. Menander horum meminit, & Aristophanes:
τρούς

Τοὺς γὰρ μετακοσ ἀχυσὰ τῶν ἀσῶν λέγω.

Palcam metacos esse dico civium,

- Optio.** ¶ In lege, super,) scribit Accursius, Optiones eos nuncupari, qui publica exigebat. cū ego haud rectē pcepisse hāc distinctionē existimo: cū Plautus in *Asinaria*, Varro Nonius, Vegetius, optionē in cū sensum capiāt, ut miles sit, qui agros antecedit, tanquā eorū vicē, si usus uenerit, gerere sit paratus, Priscis Accēsus dicebatur. hoc in significatione capitur apud Callistratū in *Lulti. de iure iur.* quāobrem etiā qui in palatina militia idipsum agat, quod in exercitu optiones, iure arbitror dici optionem. Ut nemini liceat in emptione specie &c.
- Sitocomia.** ¶ IN rubrica, de munere siconie.) legendū, sitocomia. Est autē magistratus nomen, qui frumenta & annonā curabat, Arcadius Iurecōs. in *l. munerū. de mune. & hono. personale*, inquit, munus est cura emēdi frumētī & olei. nam harum specierū curatores, quos σιτοκόμας Graeci uocant, creati moris est. *Vlp. quoq; de uacatione mun. l. 11. sextūdecimum*, inquit, annū agentē ad munus Sitocomiae uocare nō oportet. Habetur etiā huius uocis mentio in *l. ulti. de administra. rerū ad ciuita. perti. uerū & illic & apud Vlpia. Accursius hallucinatur. apud Arcadium Graecū nomē deest, quod in Pādeētis dicitur σιτωκόμας & ἑλωκόμας. Sicut etiā apud Hermogenianum in lege prima, in prin. de muneribus, ubi σιτοκομία ait, id est annonae, ac similitū cura, munus personale est nomen ipsum deducitur ἀπὸ τοῦ σίτου, id est à frumētō. & κομῆσαι, qd' est curare. nec aliquē moueat, qd' Arcadius eo nomine appellari tradat eos, qui etiā oleū emi curāt: nā ea quibus uocantur.*

scimus, oia possunt σῖτα, hoc est cibaria dici. Hom. ἰλ. 1.

Πάτροκλος μὲν σῖτον ἐλάωμ ἐπένευε τροπέην,

Diuisit capiens Patroclus edulia mensae. Idē ἰλ. 7

Σῖτος καὶ οἶνος τὸ γὰρ μὲν ἐστὶ αἰ ἀλικί.

Et Bacchus uires, & robur edulia praebent.

Ex his patet error Accursij, qui mentionē omnino nullā de Sitocomis, huius in legis contextu haberi tradit, & ideo suspicatur aliquam legem Graecā sub hoc titulo ab Imperatore fuisse appositam, quae amplius non extet: cum in primis uerbis scriptū sit: quoties urgente necessitate comparationes frumēti & hordei &c, quid enim aliud hic designatur, quā Sitocomia?

De decurionibus,

¶ LEX, Circensium magistratus. (existimat Accursius, Circensium
Circenses populi nomē esse: qd' nusquā legit, nisi fortasse magistratus
Cōrenesium loco id nominis subsidiū fuisse liberiorum
culpa aliquis opinetur. quibus lectionē uariare non placet, his operæ pretium facturus uideor declarare, quinā
hic sit magistratus. posse enim hic intelligi arbitror eos
qui Circēsiis ludis praerāt, quos quidā Plauti autoritate in Pœnulo adducti, designatores appellāt. sed eorum
opinio haud satis pbabilis est: cū ludis funebribus potuit
ea fabula esse acta, sicut Terētij Adelphi, nā & Horatij
interpres, & Donatus scribunt, ludis tantū illis designatores
praefuisse. quā in sententiā iturum Anneum Senecam existimauerim, qui de beneficijs lib. vi. eos libitina-
rijs adiungit, Vlp. de his qui notātur infamia, l. athletas.
magistratum esse ostēdit: cū tanquā maximū beneficium
huiusmodi administrationē à principe dari solitam testatur, qui

- Circitores** tur, qui autē sint ludi Circenses, sat puto esse perspectum ex Tranq. Scruio, & ceteris. Possimus etiā legere, circitorum: ut intelligamus eos, qui à triumuiris, aut à praefecto uigiliū cōstituti, urbem noctu circūbant, ad extinguēda incendia, & arcendos fures. uide illud in Iuuenilibus: Quid mecū tibi circitor moleste? ad me cur prohibes uenire furē? Vegetius quoq; lib 1 1. idoneos. inquit & probatissimos tribuni eligūt, qui uigilias circueant. ut ueniēt si emerferit culpa: quos circitores appellāt. nūc militie factus est gradus & circitores uocatur. quid enim, si hos Imperator circēses appellauit? sane circitor. alio atque alio significatu capitur apud Vlp. in. l. quicūque. de infortoria actione, et Modestinū in. l. si duos. de excu. tit. si modō fidelia sunt exēplaria. nā mihi subolet. eam legē, sicuti & alias pleraq; eo in titulo ex Græco trāslatas à quodā, qui nō magis Græcè quā Latinè sciuerit. Circulatores uerò apud Paulū in. l. ult. de extraordinarijs crimin. hi dicūtur rabulae, q serpētes circūserunt, proponūt que quales sunt nostro tēpore, qui se diui Pauli gratiam (ita enim dicunt) habere profitentur. sed id ab re est. In lege, quidam ignauia, Imp. Valens, quidam, inquit, monazonio cōgregantur.) Suidas monazonos esse tradidit inter milites uiros honoratos, & cingulo illustres. sed hoc ad rē presentem non facere existimo: quoniam hic per monazonium intelligo in eremis locū, in quo monachi congregantur *μοναζῶν* enim id significat, quod solitariē uiuō, uide & *μοναζῶν* patrio casu hic legi posset. Nā Eutropius atque Orosius tanto odio tradunt Valētē, qui eiusce legis autor fuit persecutū monachos: ut abstracta
ex ere
- Circūitor.**
- Circulatores.**
- Monozoni.**
Monozonii

ex cremis multa eorum milia, Barbaris trucidāda obiece-
 rit, eo in pralio quo aduersus Gothos confligit: et si Bar-
 to, qui inter Iuriscōsultorum interpretes lōge primus est
 eum q; secuti ceteri existimēt hac lege prohibuisse Valē-
 tem cōuenticula impiorū: & eorū præsertim qui ad sub-
 terfugienda munera ciuitates deserēbāt: sed hi pfectō nō
 norūt, quibus furijs sit in monachos inuectus hic Impera-
 tor: nec ex historiārum ignorantia decepti hoc tātum in
 loco sunt recētiōres, sed & in plerisq; alijs. duo interim
 proposuisse nūc sufficiat. scribit Vlpianus in. l. generalis Nona decla-
 ter. de decur. eos qui Iudaicā superstitionē colunt, admit- ratio data
 ti ad honores posse: & diui Seueri atq; Antonini rescri- ad. l. genera-
 pto, necessitatē ceteris impositā, ne huiusmodi supersti- liter. in fin.
 tio laderetur. In huius legis interpretatione, ita clausis ff. de decur.
 oculis agūtur nostri Iurisperiti, ut quoniā alibi legerint
 Iudeos ad honores nō admittēdos, sūt cātur antiquiorem
 legem corrigi: cū tamen haud de Iudejs Vlpi. loquatur, Iudaica su-
 sed de Christianis. nā ueteres quiq; scriptores, qui nōdū perstitio.
 per orbem terrarum Christi fide recepta floruerūt, eam
 superstitionem Iudaicā appellant: quod ex Cornelio Ta-
 cito lib. xv. Tranq. in Tiberio, Plinio q; dignoscere
 unicuiq; est in prōptu. quod autem de Antonini rescri-
 pto sit mentio, cur ab Imperatoribus promulgatum sit,
 ostendit Tertulianus Apologetico aduersus gentes. nam
 cum exercitus Romanus contra Barbaros dimicaturus
 esset: & ad summam inopiam aque ita foret uentura ut
 milites siti perirent, Christianorum qui in bello erant,
 precibus à Deo Optim. Maxim. impetratæ sunt plu-
 uie: quibus omnis sitis lenata est. In huius rei gratiam,
 à p̄ssī

à pijsſimis Imperatoribus lata eſt, lex, cuius meminit Vlp.
 Vlpian^o In ſi ipſe quoq; gentilis fuerit. nam Alexandri tempore
 riſcōſultus. fuit in pretio, cū nondū hic cultus publice admiſſus fuiſſe
 ſet, ut in Alexandri uita ſcribit Lāpridius, qui huius uir
 cum maximo honore facit mentionem. Secundū fuerit
 delarare, quonā intelligenda ſit modo lex, quinq; pedū,
 C. ſuium regundo. qua quidē in conſtitutione ita labora
 uerunt pleriq; Iuriſconſulti, ut reſerat Accurſius, neſcio
 quem Petrū, qui omnes ſe leges intelligere gloriatus fue
 rat, de hac interrogatū obmutuiſſe. ſenſus itaq; huic tex
 tui talis uidetur aſignādus. Scribit Iulius Nypſus in men
 ſuris agrorū ad Celfum, legem x i i. t. b. apud Romanos
 ſeuſus uerior fuiſſe, qua cauebatur inter cōfines uiciorū agros quatuor
 I. quinq; pe que pedum ſpatiū relinquēdū eſſe, ubi aratrū circumue
 rti, & iter fieri poſſet, intra quod ſpatiū nullus eſſet uſu
 capioni locus. quod & Cicero lib. de legibus primo oſtē
 dit. hāc igitur præſcriptionem antiquatam hac conſtitu
 tione crediderim, eodē Nypſo autore: eſi in hoc non
 tam diſputo, quā locū indico unde ueritas exquiri poſ
 ſit: cum enim per ocū potero, diſſuſus rem omnem ſum
 explicaturus. Sunt & cōplura alia, quæ longiore egent
 interpretatiōe: ueluti quid ſit nexus, in. l. unica. C. de uſu
 cap. tranſfor. quid itē ibi res mancipi, & ne mancipi: &
 quid ſit teſtamentū per æs & librā: nā qui Boethium in
 Topicis nō uiderit, haudquaquā intelliget. quin & fre
 quentiſſima illa dubitatio, an de iure digeſtorum, mater
 na bona filijs familiās quærentur, ex Iulij Capitolini
 uerbis in M. Antonini uita, qui à diuis fratribus id lege
 declaratum tradit, luce clarius poteſt perſpici: cuius res
 ſcripti

Filijs ſa. bo.
 materna q̄-
 ri de iure ve
 teri.

scripti & Iuriscōsul. Caius meminit in. l. sacratissimi. ad
 Tertullianum, ut proculdubio cōmunis recentiorum sen
 tētia hac in questione sit explodenda. Accedit his, qd' ex
 lege Falcidia dodrantē ab hereditate semper deduci tra
 dunt recentiores omnes: cū tamen diuus Hieronymus in
 Eusebij chronicis, ita demum euenire tradat, cū non plus
 quatuor heredibus erant instituti, alioqui semis apud he
 redes remanebat. Nam & quæ sit cretionum solēntas in
 Lcretionū. C. de iure delib. non intelliges, nisi ex Cicero
 ne cōiectaueris: qui ad Atticū lib. x i. literas, inquit, tuas
 accepi pridie Nonas Februarias, eōq; ipso die ex testamē
 to creui hereditatem. & rursus: Galeonis hereditati cre
 ui. dico enim cretionē fuisse simplicē: quoniam ad me mis
 sa est. licet Veneti librarij, ab Pomponij editione (cum eā
 non intellexissent) dissidentes, aliter impresserint: cū &
 creui hereditatē, acquirere significet, Festo autore. Sed
 hæc alibi diffusius.

Lex falcidia

¶ In l. quinque summat es. Imperatores Theodosius &
 Valentinianus mentionē faciunt augustalium. qui hoc
 nomine appellantur, nō reperies, arbitror, qui id in expe
 dito habeat. Vegetius rei militaris li. i. sic nūcupatos te
 statur eos, qui primos ordines in bello ducebāt, quōd ab
 Augusto ad id munus essent adiūcti. Capitur etiam hu
 iusmodi dictio pro dignitate quadā, quæ inter magistra
 tus municipales erat: Horum mentio in plerisq; antiquo
 rum tumulis: qualis ille in antistitis Brixiani palatio.

Augustales
qui.

Coll. Fabrum. & Cēt. sex Sextio, On esige
 ni ornamentis decurionalibus, Brixia v i

v i r Augustal. patrono collegiorum Fa

D. And. Alc. In tres post. Cod. li. N bro

brorum, & Centonariorum, & Dendrophororū
 Creabantur autem hi Augustales ab ordine decurionum
 ut ex alio epigrammate didicimus, quod in mensa mara-
 morea Mediolani, in diui Nazarij templo est.

Faustus VI VIR Augustalis, qui inter primos Augu-
 stales à Decurioni Augustalis factus est, Viriæ Maxi-
 mæ uxori caris, et Vrso, Lupo, Leoni, libertis futuris.
 Erant etiã tanquã iudices decurionum, ut ex lege sequen-
 ti cognitu facillimū est. Nō me latet, Augustalem præsa-
 ctum in Aegypto fuisse ab Augusto constitutum: cuius
 mentio in digestis, de quo & his agi crediderim: nam et
 inde appellatam credere quis possit Augustanicam, quæ
 pars provincie Aegypti est, ut scribit Amianus Mar-
 cellinus: quæ tamen in re iudicium meum non interpono.
 ¶ In l. si quos spontaneos. Hypomnematographis quæ hæc
 uox significat ignorauit Accursius: quamobrem quedã
 de emponematibus nihil ad rem scientiæ inculeat. sed
 illis omisis, sciendum est Hypmnematographos eos ap-
 pellari, qui cōmentaria scribunt ὑπομνήματα enim cō-
 mentarij sunt. Cicero filius epistolarū lib. xv. multam,
 inquit mihi operæ eripitur in scribēdis Hypomnemati-
 sanc postquã Augustus Cæsar Aegyptū in provincia
 formã erexit, inter ceteros magistratus, etiã Hypomne-
 matographos constituit, ut scribit Strabo, de his hæc cō-
 stitutione agi existimo.

De Municipibus.

¶ In l. prima, mētio est nominis possessiui, biblius. quod
 inde deductū sit, quidã aure nec bæota, nec illepidi igno-
 rant: cū tamen Anienus, qui Dionysium poetam transtu-
 lit,

augustanica

Hypomne-
mata.

lit, Byblum nō longè à Libano in Phœnicia collocet: ut
cināq; dicat Beryso hoc carmine: Hic Tyrus est opulus, Biblus.

Berytus, & optima Byblos. Dionysius:

Καὶ τὸ πορὺν ἀγυῖναι, Βερυτροῦ τ' ἄκρον ἰσθμῶν.

Berytus aut metropolitana urbs est, satis apud Iureconf. Berythus.

celebrata: ueluti in Pædeclaram proœmio, in. l. unica, de

metropoli Beryto. in. l. sciendū, de censibus. ubi iuriscōs.

cam coloniā appellat, augusti beneficijs gratiosam. qui-

bus uerbis addicit Fl. lib. v. cap. xx. qui non alia, uti arbi Locus Plinij

tror, de causa felicē Iuliam appellari tradit. extant apud

Græcos de eius incendio uaria epigrammata, minimè ad

presens opus facientia.

¶ In. l. ii. ex pumcia equitaria. Nege aquitania. que Gal

lia est: sat nota ex Cosmographis, & Tibulli carmine:

Gentis Aquitanæ, celesber Messala triumphis.

De incolis.

¶ In. l. iii. in splendidissima ciuitate Lauitiorum.) ue-

ra lectio est. Laodiceorum, à Laodicea, que & ipsa no-

tata est ex Plinio lib. v. cap. xxix.

De muneribus patrimoniorum.

¶ Lex est, cuius initium, nec protostasia.) possumus hic

legere, protastia. nomē enim id est à Græcis magis cele- Prostates.

bratur, pro cuiusiā præfecturæ genere. τὸς ἀρτῆνας enim

presidē, adiutorē in bello, de sensorem' ue significat pro-

stater, inquit Suidas, sacrificulus est, ad altarium præfer: Prostasia.

est etiā magistratus nomen, qui præerat inquilinis Athe-

na incolentibus. Prostasia quoq; auxiliare turmā signifi-

cat, & alia, ut apud Suidam ex Demosthene & Didymo.

Antiqua tamen lectio & ipsa improbanda non est: cū si-

N 3 gnifi

gnificatione non differat à prostaſia. Capitur autem hic
 ſeu p munere quod præſtabatur à principe decurionū,
 ſeu (quod magis puto) pro eius magiſtratus munere, qui
 ſacris præerat. apud Eufſtathium uidetur proſtaſia idem
 munus eſſe quod proxenia: ſunt autē proxemi hoſpiti-
 bus ſuſcipiendis præpoſiti: quod munus ſolebat à regibus in-
 iungi, ut Herodotus autor eſt. ſcribit Aelius Dionyſius
 proxenos ciuitatis hoſpites dici, ad quos diuertant lega-
 ti, & qui eos ad populi concionem deducant. Quòd autē
 ſequitur, decaprotia.) per decaprotos intellige eos, qui
 pecuniam exigebant, quam ipſi fiſco demum numerabāt.
 quòd ſi morte alicuius, rei publicæ fuiſſet illatū. damnū
 decaproti de eo quod receperāt, ipſi ſupplebant. munus
 nō ab ſimile ueſtigaliū cōductoribus. quod *ἀνακτορικόν*
Græcè uocatur. Arcadius Iuriſconf. in. l. ult. de muneribus,
 & honoribus: Præterea habent ciuitates prærogati-
 uā: ut hi qui in territorio earū poſidēt, certum quid ſra-
 menti, pro meſſura agri per certos annos præbeāt. quòd
 genus collationis, munus poſſeſſionis eſt: munera uerò mi-
 xta ſunt decaproti, ut Herēnius Modeſt. & notando, &
 diſputando bene, optima ratione decreuit. nam decaproti
ἀνακτορικόν & *ἀποικιακόν* ueſtigia tributa exigētes. et
 corporale miniſteriū gerūt, & pro muneribus deſuncto-
 rū fiſcalia detrimenta reſarciūt, cenſet igitur Iuriſcōſul-
 tus eorū munus qui decaprotis dant tributa, poſſeſſionis
 eſſe: decaprotorū uero mixtum, hos decemprimos latina
 uoce dixit Cicero in oratione pro Roſcio Amerino. Exi-
 ſtimo autē huiusmodi officium mancipibus proximū fuiſſe
 ſe, quos Aſconius Pedianus tradit publicanorū eſſe prin-
 ciper

Decaproti.

Decēprimi
 qui ſint apud
 Ciceronē &
 Firmicum.

cipes, qui decimas à fisco emebant. in eo tamen differre: tum quòd ex decurionum principibus eligebatur, & idcirco nobiliores erant: tum etiam quòd illi ex portorijis ut plurimum recipiebant uectigalia. at hi fundos ciuitati uectigales habebant, unde pecunias colligerent, ab eorū uidelicet dominis. huius frequens uocis quoq; mentio est apud Iulium Fir. lib. iiii.

De excusatione munerum,

¶ Lex, negociantes parthiarij. Corrigitur. quidam, parthiarij: eorum uidelicet more, qui quoties aliquid nō intel ligunt, inelamant corruptum codicem: & culpam suam refundunt in librarjos. Ipse certè minoris duxerim, igno rantiam meā fateri, quā alios noxæ reos facere: quod ta men in presentiarum necessarium non est: cum parthia rios hic, interposita aspiratione, intelligere possimus, parthiarum pellium negotiatores: quarum mētio apud Plinium: & de quibus sensisse Martianum iuris ciuilib au torem existimant plerique in l.ultima, de publicanis alio quin & hoc nomine dici possunt, qui ex celeberrimo car rarū emporio (is in parthis uicus est) negociabantur, nā & inde carream, dicitur ligustrum Paulo Iurifcons. in l. non omnes. de penu legata. et si ibi impressus codex cor ruptus circumferatur.

Parthiarij.

Carreū apud Iurifcō. quid significet?

¶ In lege, maximarū cōficiendi pollinis, Carisus decli nari iubet, pollis pollinis. Caesar in analogia, & Probus in Catol. pollē. pollinis, mauult. Est autē flos farinæ. Vnde deducuntur pollinctores: quoniā in funeribus cænas opi paras, panesq; ex polline compararent, pretio nō parcē tes, inde à Græcis τιμιωτῶλαι dicti, ut Iulius Pollux au

Pollen.

Restituta in
riscòsul: o: n
ti qua lectio.

tor est. horum mentio in. l. euicunq; de insti, act. si libiti
narius, quem Græci *παρῆτα* appellât, seruû pollinctorē
habuerit, ubi in impressis codicibus & Græca uox de: st

& pro pollinctore, pollicitator legitur. sunt qui existi
ment pollinctorē, quâdo libitinarij seruû significat, dici
à pollincēdo. hoc est mortuos curâdo: ut ait nonius apud
Catonem uerò cum significare qui pollinem facit: quod
probo. neque me latet, quâta sit apud humanioris litera
tura p̄fessores cōtentio in huius uocule differentia. cum
pollactore: quam hic referre non attinet.

Veredarij.
Paraueredi.

¶ Quod autem sequitur, paraueredorum.) intellige eos
qui uerendum (est autem curriculi genus) regunt uereda
rios dici. hinc paraueredorum munus, cum ultra ordin
ariam cursus publici functionem, hoc munere extraordi
nario aggrauantur subditi, ut paraueredi causa a'iquod
conferant qua ratione dicitur & parangaria: de qua dis
tione infra dicturus sum

Rheticus li
mes.

¶ In eadē lege, Rheticus limes.) quid hic uelit Impera
tor, Accursius non percepit, quare sciendū est. Rhetos
populos prope Germaniā esse: per quos opus erat trāsire
re barbaros, atq; Rom. imperij hostes, qui in subdita Im
peratori regna tenderent. iubet igitur hac constitutione
Augustus, eos quibus Rheticus limes cura est: ne à Bara
baris capiatur, à muneribus que supra retulit, nō esse ex
cusatos: ut si usus uenerit, ipse ad eos possit ire, habitus

Fl. Vopisci
locus.

rus qui munera subcāt. Fl. Vopiscus in Aureliano Fuluij
Boij mētionē facit, qui dux fuerit Rhetici liminis. qu idē
in Bonosio, Tribunatus, inquit, egit, & dux limitis rheti
ci fuit. et si apud eum, uitio impressorum, Rhetici militis
legat

legatur: sed castigatio lectio est, limitis.

¶ In eadem lege, illicitæ expeditionis.) legendum, Illyricæ, ex antiquo codice, sunt autem hi populi, quos Sclasonas vulgaris lingua appellat: de quibus Plinius cap. xx. tertij libri, & Polybius historiarum. 1 1 1.

¶ Quòd uerò subsequitur, utilitatis.) uerior lectio est utilitas. hoc sensu: Sordida munera nulli subeant, exceptis his à quibus limes Reticus includitur, & curatur, uel exceptis his, à quibus utilitas expeditionis Illyricæ adiunatur pro tempore & necessitate: id est, quotiescunq; in illyricos expeditionem ducere opus est, erant enim quidam qui ad munera tenebantur, quoties Imperator pro sua utilitate agmen in Illyricos fortasse rebellantes duceret. hoc infra clarius patet in. l. prima, titulo proximè sequenti.

Qui morbo se excusat.

¶ L. cum auriculari.) uetustus, odex habet, articulari. sic enim appellatur chiragra, quòd articulos, id est digitos, ledat. quæ infirmitas quo modo leuetur, habes apud Corneliium Celsum quarti libri capite ultimo. paruus hic utiq; error: sed uel ob hoc non obmittendus, ut antiquæ scripturæ fides salua sit.

Articularis morbus.

De Athletis.

¶ Lex unica & singularis est, quæ athletarum certamina sacra appellat, cur sic nuncupentur, Accursio minime perspectum est: cū id adeptæ nominis sint, quòd in deorum honorem fierent. quatuor enim erant celebrati Græcis agones: quorum præter Pindarum, hymno v. Archias

Agones facti quatuor

Quoq; his meminit notissimo epigrammate.

Τισσαρης εἰσιπ ἀγῶνις ἀν' ἑλλάδος, τισσαρης ἴποι.

M 4

Oi

Οἱ δ' ἄνδρες μὲν θνητῶν, οἱ δ' ἄνδρες δ' ἀθανάτων,
 Ζηνὸς, Ἀητοῖδ' ἄσσο, Παλαίμων, Ἐρχεμόροιο,
 Ἀθλὰ δ' ἐστὶν ἄν, κότιν, μίλα σέλινα, πίτυς.

Sacra per Argivas certamina quatuor urbels
 Sunt: duo facta uiris, & duo cælitibus.

Vt Iouis, & Phæbi, Melicertæq; Archemori' que.
 Præmia sunt pinus: poma, arrium, atque oleæ.

Declarat^o Iu-
 riscōsult. in
 l. ij. de alex.
 lu.

¶ Hoc autē in certamine quinque ludis utebatur: quos
 Paulus Iurecōsultus in. l. secunda, de alex. lusu describit,
 & Simonides hoc disticho:

Ἰδιμα, καὶ πύθοι, Διοφῶν, ὁ φίλων ἐνίκσε,
 Ἀλμα, ποδ' ὠκείων, Δίσκου, ἄκοντα, πάλμυ.

Isthmia Philonis, Diophon, & Pythia, uicit
 Et cursu, & iaculo, saltibus, orbe, pale.

apud Pindari quoque interpretentur

Ἀλμα ποδ' ὄς, Δίσκου τεβολῆ, Ἐργοντ' ἐροῖν,
 Ἐδρόμος ἡδ' ἐπάλμυ, μισθ' ἐπλετοκῆσι τελετῆ.

Cum disci iactu, saltus pedis, impetus hasta,
 Atque pale, & cursus, studium fuit omnibus unum.

Pancratium

Qui autem his omnibus ludis uicisset, pancratias nū-
 cupabatur. Pancratiū enim hi quinque ludi uocabatur: si-
 cuti & Pentatblum, autore Hermolao in Pliniū. que tam-
 men sententiā ex autoribus probabilis non est. nam Lucia-
 nus pro diuersa ludicri specie pancratium ponit. dum pa-
 lestram esse tradit ludum, qui in lutea aspergine fiebat:
 qui autem in pulnere sit, recto stadio inuicē se percutiē-
 tium, pan- ratiū esse. Huius ludi meminit Synesius in lib.
 de Somnijs. Thucydides lib. v. & Proper tius: Dum pati

tur duro uulnera pancratio. Nā hic propriū haud in
 telligere opinor de quinq; ipsis ludorū generibus: sed de Propertij lo
 co tantum, cuius ex Luciano meminimus. Sicut & Iuriso cus
 conf. in l. qua actione. §. si quis. ff. ad legē Aquil. Si quis, Locus in di
 inquit. in colluctatione, uel in pancratio, uel pugiles dū gestis.
 inter se exercentur, alius aliū occiderit: si in publico est
 certamine, cessat Aquilia. Mentio huius etiā apud Sene-
 cam habetur in declamationibus: Plinium lib. xxxv. Gel
 lium lib. i. i. Imperator quoq; Iustinianus in authentico Locus in
 de consiliis: Post illud, ait, quod dicitur totius dici, auth.
 multa delectatione cōplebit populum hoc, quod uocatur
 Græce πρῶτον, & cum bestijs pugnātes homines.
 sic enim ibi legendum est, non pancarpon, id est Latine
 sylua conspecta. hæc enim uerba ab aliquo literatū igno
 ro addita textui ipsi crediderim. Quod autem sequitur
 supradictis proximū, adorna, existimo eum locum sic di
 ctum, quod in eo cantantes cernerētur, ἄρα ὁ ἄστω, id
 est cano, ὁ ὀπῶ uideo. quod ad superiora attinet: dum
 Lucianus pancratiastas scribit exercere se in puluere so
 litos, intelligēdum est de eo puluere quo se inspergebāt:
 cuius mentio apud Statiū in pugna Tidei atq; Achillei:
 & apud Vergilium fulua luētatur arena. Inde Iulius Pol
 lux inter gymnica instrumēta enumerat, κόμις & ἄσπις.
 hoc est pulueris sportulam. Sanē athlete quidam sunt,
 qui quod hastis luderent, xistiei dicebantur: sicut & hi
 striones, thymelici, at saltatores nūcupati: ut in l. athle
 tas, de his qui notā. infra. & in l. septicia. de pollicitatiōi
 bus: quāuis utrobq; corrupta sit lectio. Adde quod pro
 agonica, id est certaminis uictore, seu athlotheta, id est tu
 ctiones.

Geracleoti-
cum.
certamen.

dice legitur agoneta: & pro agone Heracleotico, erat
ticum: cū ibi certamen significet quod in Herculis hono-
rem fiebat: & idcirco dictū Heracleoticū. Hinc in Græ-
eis scholijs, et polluci, τοὺς γυμνακούς, ἀγῶνας, στυμνότε
τοῦ ἡρακλείδου ἀγῶνα εἰς κέλευσιν. meminit & Lampri-
dus in Alexādro: Agoni præfedit, et maximè Herculeo
in honorè magni Alexandri, magis tamen placet lectio
quæ de Pandectis Thufcis accipitur, de qua aliquādo plu-
ra. Athletarum meminit etiam Vlpianus in lege athlete.
de excusatio. tutorum. & Arcadius de muneribus l. ulti-
ma, his uerbis: μάστιγῶφοροι quoq; qui athletas in cer-
taminibus comitantur personali muneri seruiunt. *μαστω-
γοφόροι* enim erant, qui cū flagellis in manibus athletas
præibāt. sic autē ibi legēdum est: seu athlothetas, hoc est
certaminū iudices: quos etiam *βραβυτῆρες* appellāt. Ver-
rīm hæc lectio accommodatior erit in prædicta lege, se-
ptimia, ubi legitur agoneta. Quod autem supradiximus
de thymelicis, emendandū etiam est in sacris canonibus,
de cōsecra. dist. v. c. nō ministros. & apud Imperatorem
in prædicto auth. de cōsulib. ubi in scena, inquit, ridicu-
lorū est locus tragædis, thymelicis, choris, & spectacu-
lis uniuersis. itē paulò inferius: Simimuseos spargere quæ
uocātur misilia, thymelicis, & caueis, et in quadrāgulis.
Illud nō prætercūdū, hoc auth. è Græco translātū fuisse
& propterea cōplures barbaras in eo dictiōes reperiri.
Ceterū latissimus est de huiusmodi ludis dicendi cāpus:
uerim ad præsentem rem hæc nimis fortasse multa.

Emaculatæ
Pandectæ.

Sacri cano-
nes correcti.
Restituta an-
tiqua lectio
i authenticis.

De excusationibus artificum.

Lect. i. c. 11. ¶ Lecticarij. Hi sunt qui lecticas, in quibus per urbem
magnates

*ingnates circūferēbātur, fabricabant: quarum meminuit
 Iuue. saty. prima. alioquin hoc etiā nomine dicūtur seru-
 ui, qui eas ferebant. pōponius, l. si ex toto. de legatis pri-
 mo: Si lectuarios, inquit, octo legatū sit: nō potest pars
 seruorū uēdicari. hos Petronius arbiter lectuarios appel-
 lat: Procurator in sula à cœna excitatus, à duobus lectua-
 rijs in mediā rixā profertur, nisi apud cū scriptorū uitio
 lectio salua nō est. lubrico inter hæc lapsu, meminit lecti-
 cariorū etiā Ser. Sulpitius in quadā ad Cicero. Epistola.
 ¶ Seu actarij) Crediderim ueram lectionem esse, arca-
 rij. id est qui arcas faciūt: quorum mentio est in. l. uli. ff.
 de iure immunita. nisi ibi malis legere, arcuarij. hoc autē
 in loco nec improbanda fuerit lectio, lactarij: ut intelli- Lactarij:
 gas eos qui lac uendunt, & qui edulia ex lacte conficiūt.
 Spartianus in Alagabili uita: Dulciarios & lectarios ta-
 les habuit, ut quecūque coqui de diuersis edulijs exhib-
 buissent, uel structiores, uel pomarij, illi modo de dulci-
 bus, modo de lactarijs exhiberent.*

¶ Quadratarij, quos Græco uocabulo ποέτας appellāt) quadratarij
 legendū ποέτας: ἀπύρυντι, quod est figo: uel quod ma-
 gis est, ἀπὸ τῶν πιντέων, quod ornare significat Suidæ:
 etsi rōdere quoq; pecora, Aristophani. quadratarij uerò
 dicūtur marmorarij, qui ea adamusim quadrāt. Sidonius
 lib. iii. quod factum siue ab industria, seu per iniuriam,
 mihi magis quàm quadratario huiusmodi lector adscribet.
 In sacris quoq; libris, in. iii. coronatorū uita sic legitur:
 Dum Diocletianus omnes metallicos congregaret: inue-
 nie Clauiliū, Castoriū, Symphorianū, & nicostратū miri-
 ficos in arte quadrataria. Scrie-
 Corrigendus & hac uoce est

Senece locus, epistola lxxxv i. uti aliquando admonuit.

Muscarij.

¶ Muscarij Potes interpretari eos qui muscaria, hoc est flabra quibus muscæ abiguntur, uendunt. Sic enim à Marti de atq; Plinio appellatur. Possunt & sic dici, qui conopsea faciunt arcendis muscis, sicut Aegyptij propter culices. Erunt etiã quibus magis arridebit, si intellexerimus

Muscum.

hos myropolas, qui muscum uendunt. Est autem muscum apud diuum Hieronymum, quod Plinius & Dioscorides splagnon uocant, odoratũ scilicet unguentum: diuersum

Moscatum.

tamen ab eo quod nos à Mosco animali Moscatum dicimus. alij tamen codices antiqui habent munerarij: quod probarem, nisi conuenientius esset musuarij, à musiuo: cuius mentio in uita Pefennij nigri: & August. de ciuit. dei uulgò mosaicum dicitur. De huiusmodi opere sensisse Nilum Scholasticum existimo epig. lib. iiii.

Ἦσαντες μὲν σατυροὶ φιλοκέρτοιοι δὲ καὶ σὺ,

τί πρὸς ἑκάστου ὄραο τὸν δὲ γέλωτε χεῖς,

Θάμβῳ ἔχω γέλω, πῶς ἐκλίδε ἀλλοθεμῶ ἄλλοις

Συμφερούς, γενομῶν ἑφαπτίνας σατύρῳ.

Sunt Satyri, falsiq; petulici q;: ast age cur te

Ad nos uertentem lumina, risus habet?

Admiror quæ arte ex alijs alijsq; lapillis

Tam citò compositum transferim in Satyrum.

Albini.

¶ Albini quos Græci comatas uocant.) Lege si placet, quos Græci coniatas uocant: ut per Albinos, albarios uel (nam & hoc plus consonũ est) intelligamus eos qui albario muros spargunt. est autem albariũ calx ipsa liquefacta, qua muri exalbantur. renouaturq; Plinius: Albaria tectorum interpollantur, mentio extat etiam apud Vitruuium.

uium. quod autem Græcè albini dicantur coniatæ, ostendit Suidas: *νομάζουσι τοὺς τοῖχος παραχρῆσιντες.*

Coniatæ.
Myrobrecharij.

(¶ Barbararij.) Fuit tempus cum legebā, myrobrecharij, hoc est, qui unguenta uendunt. *μύσπ* enim unguentū dicitur: *βρέχω* aspergo, madescio. hoc nomine propriè appellantur, qui capillos delibutos gerunt. qualis apud Tranq. in Aug. Mæcenas: & Anacreon poëta epigrammatū lib. 111. quod identidē ab Gellio adducitur lib. xix.

Cap. ix. constat autem epigramma illud ex dimetris iambicis catalecticis. quamnis Theodorus Gazes, qui quicquid Græcè in Gellio erat transtulit in Latinū: existimauerit esse senariū. Nec solo autoris nomine defraudata est lepidissima illa *ὠδὴ*, sed etiam sex, uel saltē carminibus: quæ Græco exemplari tute poteris sumere. Myrobrechartorum inter artifices meminit Plautus in *aulularia*. In præsentiarum tamen castigatius legendū hic putauerim. barbararij: ut hi sint, qui barbaricas uestes intexunt: aliter dicti phrygiones, horum artis est, ex auro & coloratis filijs, in uestibus, hominum, animaliumq; effigies exprimere. Verg.

Gellij locus

Barbararij

Pictus acutunicas, & barbara tegmina erurum.

Apul. in *Asino aureo*, lib. x. & in modum paridis Phrygij pastoris, in barbaricis amiculis, humeris defluentibus pulchrè indusiatus adolescens.

(¶ Diatrecharij.) Legerit hic aliq; diabatrarij, quod perinde ualeat ac coriarij. nam diabathra, ut Pompeius scribit. Græcarū solearam est species. Plautus in *Aulul. Seditarij* sutores diabatrarij. capiuntur etiam pro gradibus pensilibus, seu scalis: *ἀπὸ τῶ. Διαβάται*, quod est transire:

Diabathra-
11j.

transire: hinc anabathra, Iuven. Saty. vii. sed eo fortasse probabilius est sententia, quod ueteri scriptura proximior,

Diatretarij. ut legamus diatretarij, intelligamusq; eos, qui intarsiatum (quod uocant) faciunt: à Græca præpositione δια ἰγ τροπῶτος Inde apud Vlpianum in. l. si seruus. §. si calicem, ad leg. aquil. calix diatretus. Sanè hi artifices possunt tornatores dici quoniã διατροπῶς torno laborare significat: et τροπῶτος tessellatus dicitur, sed quid si diatretarij legerimus: quod rotas, pilasq; ligneas faciunt, et carros. nã id ipsum significat τροχῶς inde τροχοπιῶ uerbum.

Diatretusa- **pu-** **d Vlp. qd** **significet.** Quod sequitur, cerenei.) legendū ceramei. Hestodut. Κάσι κεραμῆς κεραμῆς ἠστῆς, ἰγ τέκτωνι τέκτων. Inuidet et figulus figulo, fabrum faber odi.

Specularij. Specularij.) hi sunt qui specula faciunt, et qui uitrea specilla. Possunt et hoc nomine denotari, qui fenestris specularia ad arcendū hyeme frigus, componunt. quorū meminit Vlpianus in. l. quæsitū. §. si domus. de fundo inconstructo: meminit et Iuuenalis.

Bractearij. Bractearij, id est petalargæ. lego bractearij, id est petalurgi, πεταλῶργοι. nam Græcis πέταλον foliū significat, atque bracteam. hinc et petalia, Plauto.

Declarat. l. **si excepta. C.** **de malefic.** In. l. metamecos. uerius lectio mathematicos. Theon. Κοινῶν ὁ μαθηματικὸς πρὸς ἡσολομαίῳ χαρακτηρῶμεν. est enim matheseos duplex species: alia quidē quatuor sub se liberales artes cōplectens: alia uerò sacris cōstitutioibus, tāz quā quæ cantamina doceat, prohibita Imperator Cōstantinus in. l. si excepta. C. de malefi. Si quis magus uel magicis carminibus assuetus, qui maleficus uulgi cōsuetudine uocatur, aut aruspex, aut hariolus, aut certè augur, uel

mathematicus, uel narrandis somnijs occultans artem aliquam diuinandi, aut certe aliquid horum simile exercens in comitatu meo. uel Caesaris fuerit depreſus praſidio dignitatis exutus, cruciatus & tormenta non fugiat, & caetera, haec libentius ſcripſi: quoniam codices ut plurimum circumferuntur in his uerbis corrupti, quin et Accuſius deſcayare uolens quid ſignificent illa uerba, comitatu meo uel Caesaris, nil certi habet quod in mediũ proferat. quare ſciendum eſt inter Auguſtũ & Caſarem id intereſſe quòd Auguſti hi dicuntur, qui nunc regnat, & ab ſenatu Imperatoris nomine honeſtati ſunt: at Caſares dicuntur, qui ab ipſo Auguſto electi ſunt ad regendam prouinciam aliquam cum Caſaris honore tantum, donec Auguſtus uixerit, poſt eius mortem ſucceſſuri in imperio: ut ex Amiano Marcell. didici. Comitatus autem, ne & hoc ignoretur, is dicitur locus, in quo uita agit princeps: & Palatini omnes, qui cuncti Imperatori Caſari ue aſſiſſunt, dicuntur eius comitatus: & ipſi nunc Comites, nunc Comitatenſes: ut Graecus legam interpres (qui quantum uideo, Iuſtiniani tempore ſcripſit) autor eſt. Magos autẽ, & huiuſce generis diuinatores, etiam ex ſanctorum patrum decretis puniendos, oſtendit diuus Auguſtinus, xxv. q. vi. cap. ult. & ſi, dum in principio Arcades tradit deo ſuo Lyæo ſacrificare ſolitos, inemẽdatuſ ſit liber & pro Lyæo ſuppoſitum ſit Lyæo: intelligit enim Iouis Lyæi templum, in quo uiui homines ſacrificabantur: ut ex Hyginio didicimus: ut non alia de re ea templa impoſita neſſis iugis, exiſtmem dixiſſe Papinium Thebai Papinij locos libro primo. In Auguſtini ſententiam ſcribit etiam

Caſar & Auguſtus differunt.

Comitatus.

Comites:
Comitatenſes.

Correcta in
decret. vox.

Plinius

Plauti loc^o. Plinius libro v i i i. ubi de lupis uerba facit. nam & horarum diuinatorū ars ita ab antiquis despicatur habita est, ut in puerbiū uenerit, nihili cocio. Istos enim aruspices Laberius cociones appellauit: ut est apud A. Gellium libro xvi. Cap. vii. Prouerbij meminit Plautus in Asinaria: & si eius interpretes locū nō intellexerit: tamen si eo in loco ipse arbitrer nihil coactio legēdū: & de argenti riorū coactione intelligendū, cuius Seneca, Traq. Iurecōsulti, itemq; Horatius meminere. Plutarchus quoq; & Apollonij interpres Tarreus, diuinatricē quādā Alaonien, Egemonis Thessali filiā, cū in Ossa mōte coitus luna obseruaret, in iudicio cōiictā à mulieribus, existimatis ab ea lunā cælo deduci, grauissimis affectū supplicis tradūt: & ex Ossa præcipitem datam, quam fabulā, seu historiam maus, tetigit Ouidius in Ibin.

Ouidij loc^o in Ibin. Vtq; dedit saltus è summo Thessalis Ossa. sic enim ibi legēdū, nō Thessalus, ut interpretes crediderūt: qui dū poëtam hūc nō intelligūt, uana quēdā sunt cōmēti. ut uel ex antiquissimis fabulis appareat, diuinatores hosce, & magos, impunes nō euasisse. quod ad præsens institutum pertinet, nō solum hac in lege mathematicos, sed etiā mechanicos, legi potest. nam & antiqui codices sic serē habent: & qui sint hi satis notum est.

De tabularijs, scribis, & logographis.

Boëthi qui sint. IN ultima huius tituli constitutione hæc uerba reperies, Boëthos, logistas, medogrammateas, logographos, diafcoleas. (Corruptum omnino ultimum est nomen: & legendum, diafcoleas. Boëthi dicuntur ab imperatore, adiutores scribarum: quos alij, subadiuuas, alij adiutores appellant.)

appellant, ut in l. unicuique. C. de prox. sacr. scriin. *Boethius*
 enim idem ualet quod adiuuo. inde *Seuerinus Boethius* Boëtij circū
 dictus, quem alij falsa uoce Boëtium uocant, quorum er- fertur uulgo
 rorem cōsutat antiquum marmor, quod adhuc *Dercho-* nomen cor
 ne extat, in diui *Martiani cœnobio*: ubi tumulus est, quē ruptum.
 antiqua inscriptio, *Boethio, & Eutharico consulis* sã Logistæ.
 etiam ostendit. Quod autē sequitur: *logistæ*. Hi sunt qui
 rationales alibi dicuntur. In hoc distat à *logographis*, quod logographi.
 illi libros rationū scribebant, *logistæ* curabāt. *Medogram*
matei uerò sunt quos scribæ consulebant: nã *μνοσβου* Medogram
λαμνα significat *Suidæ*, & ceteris. *grammatici* autē nota matei.
rij, seu scribæ sunt: *γραμματαὺς* enim id ipsum denotat.
 nomen sumptū uidelicet à literis: sicut *grammatophyla-* Locus. ff.
 cium, locus in quo reconduntur literæ. que uox corruptè
 circumsertur in l. moris. ff. de pœnis. *Diaſtoleæ* uerò dicuntur
 rationum correctores, seu distinctores: uel quod *μα* *Diaſtoleæ*.
 gis erit *gratæ*, diuisores. *διασέλω* enim est id quod *δι-*
 uido ac distinguo: & inde *διασολὴ* dicta. Sanè *Ammonius*
in differentijs logographos interpretatur, eos qui
δικαιοτικὸς λόγος scribunt, id est, iudicialia acta.

De susceptoribus & prepositis.

In lege, si aliquid legitur uerbum, decoxit, ab *Accur-*
 sio malè interpretatū: quare scire æquum est, decoquere
 apud antiquos idē esse quod bonis decedere, et delinquē
 do creditoribus imponere. Inde *decoctores* dicuntur hel
 luones, & honorū cōsumptores, autore *Nonio*. meminit
 huius uocis & *Catullus*: *Decoctoris amica Formiani*. & *Decoctores*.
Spartianus in *Hadriano*. & deniq; est nemini non notum
 nomen. Sed nec lex ab *Accursio* adducta eam defendit:
 D. And. Ale. In tres post. Cod. li. O cum

eum ex antiquis codicibus legenda sit hoc modo: quilibet principalium, uel decurionū, si decolor pecunie publicae, uel fraudulentus in ascriptionibus, &c. Sciens id praetermiseram: sed quoniam uidi hinc falsae latinitatis Aecursium ansam capere, uolui hoc saltem in loco lectorum admoneri.

De ponderatoribus.

Zygostates. ¶ In lege 11. per singulas ciuitates cōstitutio igoſtatē,)
 ¶ *Vetustus codex habet, constitutum igoſtatē. uerū &*
 ipse menda non caret. repono enim, Zygoſtatē conſtitu-
 tui, hoc est uirum qui ponderū, & ſtaterarum rationem
 optimè calleat. Is igitur in hac lege ſortāſſe intelligēdus
 eſt, qui nō multum ab ſimili eſſet illi, qui ab antiquis nūc
 curio, nunc magiſter curiae dicitur: nam is nummos cro-
 gat exiſtentibus in ſua curia. Plautus in Aulula-
 ria: Nam noſter noſtrae qui eſt magiſter cu-
Diuiſor. ria, Diuidere argenti dixit nummos
 in uiros. Appellatur etiam di-
 uiſor, à Cicerone in Ver-
 rinis: quod & no-
 tat *Pediſ-*
nus.

ANDREAE ALCIAZ

TI IN XI. LIBRUM CODICIS

Iustiniani Annotationes.

N LEGE, cum nauarchorum, in fine: uel ex eo quod uocatur Græcè.) reponenda est dictio ἀλυτρωσις, quæ uox Suidæ immunitatē, seu excusationem à publicis oneribus significat. cui penè significatu par est ἐρέλασις, quod autē hic dicitur de car

patia. intellige classē à Carpato insula: unde Carpatius uater Proteus apud Verg.

De nauibus non excusandis.

¶ IN lege iubemus ante felicē embolam) interpretare, itineris ingressam: id est ἐμβολὴν. embola uerò significat rostra nauium, & alia præter hoc, de quibus Hermodolus in corollario Pliniano. sanè ἐμβολὴν circitā dea notat. quod uerbum reponendum est in lege tertia. de incen. ruini. nauis. inde etiam circitiam suam, Græci ἐμβολὰς appellat, ut ex Athenæo didicimus.

Restituta
Græca vox
iurifcon.

De metallarijs.

¶ BALLUCA, quæ Græcè Chrysanos dicitur. Et si hanc lectionē quibus reprobet argumētis, non habeant: accommodatius tamen quibusdā uidetur, chrysona χρυσονα legere. est autē uas in quo aurū infundebatur: unde et nomē sumpsit ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, id est, ab auro. Plau. in

Balluca.

O 2 Bacchi

Bacchid. Opus est Chryso Chrysale. Chrysammos aureā harenam significat, hoc est auri ramentū. Herodoto dicitur Chrysitis, & quādoq; psegma. hanc balucem appellari Plinius est autor, libro. xxxiii. cap. iiii.

¶ Quod autē in textu sequitur, octonos scrupulos, intellige duas sextulas: quæ etiā duella dicuntur, Lētis enim duo semina granū frumenti faciunt: grana quatuor: siliāquam: siliquæ, hoc est ceratia vi. scrupulū: tribus scrupulis constat drachma, Duplex drachma Sicilicum creat: cuius mentio apud Sceuolam in. l. liberto. §. filiū. de annis legatis, etsi ibi corrupti sint impressi codices. Drachma additus scrupulus, sextulā facit: cuius ponderis est solidus: sextulas uncia sex habet: drachmæ aut octo, unciam faciūt: at uncijs xii. constat Romana libra, hoc est, drachmis, xcvi. Attica uerò libra lxxv. drachmas habet sicuti mina. seu mina, centū, nam Romana libra minor est hac quatuor drachmis, Talentum minus Atticum, minas lx. hoc est, drachmarū sex millia continet: talentū maius lxxxvi. habet minas. & uncijs in super quatuor. Hec ideo latius explicauī, ut iuris ciuilis studiosis ponderū ratio fieret paulò notior: tametsi alibi latius tractaturus sum. cum ad multarū legum cognitionem spectet: ut in. l. i. C. de ratiocinijs operū. & in auth. ad hęc. C. de usuris in auth. sed hodie. C. de episco. & cleri. Caterum mente huius legis nos existimamus id præcipi, ut quilibet mercatarius octo scrupulos aureorum ramentorum teneatur præstare, priusquā inter metallicos principis designetur

Silicicos.

Locus in. ff.

Gynæciarij.

¶ In rubrica, de gynæciarijs, (hi fortasse erāt qui mulierum uestes tingebant, curabāt ue: dicti ἀγο τῆς γυναικός id est

id est à foeminis. quae lectio si placet, interpretare illud quod sequitur, gynetij, esse locū in quo uestes hae cōcinabātur eadē ratione deductū nomen, quae & gynaeconitis, apud Aemilium probum. Accursius hic legisse uideatur hymnaciarijs: & idcirco sic dictos opīnatur, quod nudi essent. γυμνός enim nudū significat. inde γυμναστική ars dicitur, qua quis nudus se exercet, ut inde lucellum aliquod cōsequatur quo in diem uiuat. uerū mihi prior lectio plus applaudit. Iosippus lib. vii. cap. Li. de bello Iudaico: Transgressus, ait, ad eos est Ionates, homo nequissimus, arte gynaeociarius. & is qui de insignibus magistratū opus scripsit ad Theodosiū Imperatorem: sub dispositione, inquit, iuri illustris, comitis sacrarum largitionum, sunt magistri lineae uestis, magistri priuatae procuratores gynaeceorum, procuratores baphiarū, praepositus ibastagarum, procuratores lanificiorum, procuratores monetariorum. ut ex eius uerbis, sicut ex huius tituli compluribus cōstitutionibus, satis cōstet, hae omnia extrini Imperatorij officia fuisse, ut coniecere liceat. gynaeociarios fuisse qui pannos curabāt: & uel peniculo adhuc rudes tergebant: uel forsice lanae nodos incidebāt, extrahabant q̄: opus quod à mulieribus fieri solet. Inde gynaeceum dictum. quod si qui uiri foeminis mixti id agebāt, à loco dicti gynaeociarij. nā in gynaeceo operari solitas fuisse foemellas, ostendit huiusce tituli. l. iii. intellecta aliter quam crediderit Accursius. & idem etiam demonstrat Paulus Diaconus, ubi de Narsete agit, & in presentem diem hanc mulierum praesertim esse operam, usu cognoscimus: nam & Thessalum medicum dānat Galenus pri-

Iosippi loc.

mo meliodi libro, tanquam lanificem & de gynaeceō eductam, quod autē de monetarijs in l. i. fit mentio nostri interpretēs existimauerunt hic eos accipiendos qui monetam cudant, quae sententia idcirco reijcienda est, quia nihil ad huius tituli materiam facit, quamobrem tū ex uerbis praedicti ad Theodosiam libelli, tum ex hac lege non dubito, quin monetarij & ipsi pro textrini quodam officio capiantur: sicuti & apud Flauium Vopiscum in Aureliani: ubi se litio, inquit, monetariorum intra murana bellam grauissimum peperit: autore Felicissimo, cui procuratio fisci mandata erat. In qua re tamen dubito, cum Suidas contraria differuerit in uerbo $\mu\epsilon\upsilon\iota\ \tau\acute{\alpha}\rho\mu\iota$, dicti sunt fortasse monetarij, ab officij ipsius utilitate $\epsilon\epsilon\tau\omicron\ \tau\omicron\upsilon\ \mu\omicron\upsilon\tau\acute{\alpha}$. nam & hodie huiusmodi lanifices, in minimo sunt pretio.

Fla. vopisci
locus.

Bastagiarij. ¶ Bastagiarij.) Hoc nomine appellari posse eos reos, qui necessaria militibus portabāt: ut quod in libello calones, in priuata familia mediastini, in militia palatina faciebant bastagiarij: à Graeco uerbo $\beta\alpha\sigma\acute{\alpha}\zeta\omega$, quod portare significat: inde etiam uernacula lingua clitellum, baston appellamus, quod onera portet atque sustineat. & si bastagium munus iungatur in praedicto opere ad Theodosium imperatorem, gynaecearij: quod & sacra constitutiones hoc in titulo fecerūt: ut bastagiarios opiner eos fuisse, qui uestes ad tincturam ferebant, ueserebāt que, nam & ibidem traditur, tertio ceriū dictum, qui bastagas tractabat. Legitur & apud eum, bastaga priuata.

¶ In l. notae sericoblatae & metaxe species, castior lectio erit, sericobapta, id est, serici tincti. $\beta\alpha\sigma\tau\ \tau\omicron\upsilon$ enim significat

gnificat tingo, inde bapta apud Iuven. dicti quod faciem
 fūco illinirent. *μὲν τρεῖς* autem Græcis, à nobis sericum di-
 citur: cuius tinctorum, *βαπτίς: τρεῖς τὸ βάπτειν*, qd' est Baptofericū
 tingere. Hinc baptofericum pallium, Flauio Vopisco in pallium.
 Aureliano: licet corrupti codices, brattoferico, seu ſcittm Fl. Vopisci
 habeāt. quāuis nunc mihi fiat magis uero simile, et Vopi locus.
 ſcum. & Imperatorem ſenſiſſe nō de bapta, ſed de blatta Blatta.
 hoc eſt purpura: nam blattam pro conchilio capi, ſcribit
 Paulus Aegineta: & quē Suetonius in Nerone, coccineū
 funem, et Oroſius purpureum, Eutropius blatteū dixit.
 meminit & Caſiodorus in epistoſis, & Lamprid. in Ala-
 gab. Parauerat funes blatta, et ſerico et cocco intortos.
 Cenſeo itaq; hic legendum, ſericoblatta: & apud Vopi
 ſcū blattofericum palliū. et cum uxor ſua peteret, ut uni-
 co pallio blattoferico uteretur, ille reſpōdit: abſit ut au-
 ro ſila pēſentur. libra enim auri tūc libra ſerici fuit & c.
 prohibet igitur Imperator, nō ſolū ueſtes in ſerri purpu- Sericunt.
 reas ſerico intextas, id eſt, ſericoblattas, ſed etiam ſericū
 ipſum ſimplex, id eſt, metaxam. nam ſericas ueſtes tāto in
 pretio fuiſſe tradit Lampridius in Alexandro, ut eas Ale-
 xāder Imperator geſtauerit nunquā hoſeſericas. Antoni
 nus Alagaballus eas primus induiſſe creditur, ut in illius Metaxatij.
 uita ſcribit Lampridius: Dicti & hinc ſunt metaxarij ne-
 gociatores. lege ſenali. C. de pign.
 ¶ In l. prima legēdū eſt, cōchylegulo, iūctim, p collecto
 re cōchylīj: ſicut murilegulo elibi, p muricis collectore.
 De ueſtibus Oloberis.

¶ QUIDAM corrigūt, hoſeſericis. id eſt, totis ex ſe-
 rico. quarum meminit etiam Lampridius, Vopiſ. & alij

ego quantum possibile sit, uelim parum à pristina scriptura uariare: quare lego, holobryzis, ut hauesstes credã di-
ctas ἀπὸ τοῦ ὀλοῦ, ἔβρυξ, quòd tota essent ex obry-
zo: quod aurum purissimũ est, & quantumuis coctũ non
diminuitur. Bartolus tamen, qui sine cõtrouersia primas
inter recẽtiores iuris prudẽtes habet, legisse uidetur, ho-
lobaris, quam lectionem neque ipse reprobam duxerunt,
ut eas uestes hic denotari ear, quæ ob aurum intertextum
graues sunt. Βαρυς enim Græcè grauem significat. inde
apud Homerum, Βαρυίας χεῖρας.

¶ Quod autem sequitur de sacro murice. idcirco dictũ
est: quoniam eo tincta uestis insigne erat Imperatorum.
Lampridius in Alexand. hoc solum Imperatorijs habes,
quòd lacernam coccineam habebat. Laudatissimæ erant,
quæ ex serico ab Rhodo insula aduecto, tingebantur.
quod imp. in huiusce tituli. l. tertia significat: licet Ac-
cursius locum non intellexerit.

¶ In. l. prima, sericas paragaidas. legunt quidam, para-
chlamydas: ut intelligamus uestem quæ supra chlamydẽ
sumebatur: à Græca præpositione παρα, & chlamyde:
quod genus uestimẽti, nõ modò est militare, ut apud Plau-
tum in Persa, sed etiã puerile, Vlpiano in. l. uestis, de au-
ro & arg. lega. Nobis placet uel uetus lectio, uel sanè pa-
ragaudas. Trebellius Pollio in Clau. Albam subsericam
paragaudem triuncem unam. Fl. Vopis. in Aureliano: cũ
darentur tunice subsericæ lineæ paragauda. Item in eo-
dem: Paragaudas uestes ipse primus militibus dedit, cum
antea nõ nisi rectas purpureas accepissent: & quidẽ alijs
monolores, alijs dilores, trilores alijs, & usque ad pẽten-
lores

Holobaræ
uestes.

Chlamys.

Paragaudes

lores, quales hodie lineæ sunt. Idem in Probo: huic dari iubebis interulas paragaudes duas. et si in aliquibus hisce locis uulgati codices mēdosi sunt. ex his planè uerbis cōstat, paragaudas genus esse uestimenti uirilīs, ut plurimū linei, quod sub alia ueste gerebatur, uinctum nunc unico nexu, nūc pluribus loris, auratis fortasse: ita enim intelligo monolores, dilores, et similia: Licet hermolauus Barb. à coloribus tractum putet corollario Pliniano. nam & interulas, dilores nominat idem Vopif. in Bonoso.

¶ In l. ultima, ad quatuor de scrinio ad baphia phœnices.) castigandū hic est, de scrinio uestiarij ad baphias phœnices, ex antiquis codicibus, nā scrinium canonū, et scriniū uestiarij sacri, sub comite sacrarū largitionū erat ut est in breuiario Theodosij. quod si nil mutare placuerit, potest hic utiq; locus sic legi, & punctis distingui: at in. de scrinio baphiæ ad Phœnices. nā baphia tabernaculi est tinctoria, Bæq; hinc Lāprid. in Alex. purpura Alexandrina, uulgò probiana dicitur: idcirco quòd aurelius Probus præpositus baphijs id genus muricis reperisset. quamuis ibi, basijs legatur corruptissimè. apud Phœnices autem tingebatur pretiosissima purpura: quorū tinctoram Suidas appellauit oxum, ὄξος ἐκ τῶν ἰσθίων ποικίλων, hinc oxobapta, in l. i. C. quæ res alienari non possunt, ut malè faciant recentiores quidam Bononienses, qui in ius ciuile pauculas quasdam annotationes ediderunt: & in prædicto loco uerum peruertentes lectionem corrigunt dibapta. est & castroriū tinctoræ species Suidæ, de quo fortasse Persius: licet alij de animali intelligant, quod ne mini non notum est.

Vopisci loc.

Baphia.

Lāpri. emē-
datus.Oxobapta
quæ sit.Declarata
lex Codicis.

O s Nulli

Nulli licere in frenis equeſtrib.

Cucuma.

¶ De cucurnijs. legunt hic neoterici quidam cucumis ut accipiantur pro his ornamentis, quæ ex auricalco ſiūt in modum lancis: & habenis affiguntur loris ue, quæ harumis, pendent atque pectore æquorum. Ipſe hac in re ſententiam meã non interpono: nam cucumam, pro uafe capiti ex Martiale, Petronio Arbitro, & Iuriſconſultis dudum noui: in hac ſignificatione adhuc non legi: et ſi Politiãus exiſtimauerit uocabulum inuenturarum. hoc ſane in loco mihi non diſplicebat gutturnijs, ut de colli ornamento intelligamus: quamuis gutturniam aliud quod que ſignificet.

De frumento urbis Conſtantinopolitane.

Panisciuiilis
Locus. C.

¶ In l. prima, pro annona præſtetur. Annonam hic pro pane capi Accurſius, & ceteri exiſtimauerunt: quorum ſententia illud accedat, quod & ecõuerſo panis quoque pro annona reperitur: præſertim apud Imperatores, qui non ita emicãta naris ſunt, ut iuriſconſulti, coniicitur id ex eo, quod à fiſco percipiendos redditus, quos Juſtiniãnus in authen. de non alienan. §. hæc ergo, annonam ciuilem appellat. idem Caſar in l. ultima. C. de iure dotium. & in l. hac edictali. §. his illud. C. de ſecundis nuptijs. panem ciuilem uocat: quod hic apponere libuit, quoniam de hoc à plerisque interrogatus, cognoui omnibus non eſſe ad manum & in promptu.

De annonis ciuilibus.

Periſſeuuma.

¶ Lex. centum perapateumatis. Peraculãus liber eſt: & reponẽdũ περίστρωμα, periſſeuumatis: quaſi dicas donatiui nomine. περίστρωμα enim id dici poteſt, quod abund

abundantiam suppetit: hinc $\pi\rho\sigma\sigma\epsilon\upsilon\omega$ copia rerū superare significat. Sanè perisseumatis nomen cōmodius uertetur in congiariū, cū hoc propriè sit qd' plebi datur: sicut quod militibus donatiuum. Ael. Spart. in Aelio Vero, & Iul. Capit. in pio. Solebat aut̄ ultra stipendiam dari liberalitatis causa, ut milites magis addicti Imperatoribus essent. Huius mentio in l. i. inferiori titulo, de re militari: licet Accursius, Andabatarum more, clausis oculis hac atque illac in illius loci expositione feratur.

De frumento Alexandrino.

¶ QVICQVID decreto elogij, & sygostasi munere. Legendū, uti arbitror, quicqd' decreto elogij sitostasius munere: ut intelligamus Imperatorē hic cōfirmare quod quid præfatus Orientis, ad quē rescriptū istud dirigitur, statuerat decreto elogij, id est in elogio, quo cōtimebatur quoddā decretū pertinēs ad munus sitostasi. ita enim appellat eū, qui utendo frumento præerat. $\sigma\upsilon\tau$ & frumentum significat, $\sigma\tau\omicron\varsigma$ stationē: elogiū aut̄ nunc titulū, nūc breue, seu ratiocinatorū chartulam exprimit, Verg. in cuiuslice, Modesti, de militari l. 111. Tertuliano in apologet. & ceteris. Sed an illa lectio probabilior sit admissa copula legamus, & elogij, & sitostasi munere. quasi munus elogij sit officiū ipsum eius qui anone rationē procurat. $\iota\upsilon\lambda\epsilon\gamma$ enim ratiōnalis, ratiocinatorū ue dicitur Græcis. hinc alogistes, & alogos, qui ratiōes reddere teneretur.

Locus in. ff.

Cuius dictionis reperies mentionē apud Modest. in l. quidam, de administratione tutorū. Sitostasius uerò dicitur stationarius ipse, ab eo quem supra retuli etymo.

¶ In l. seq. perisso corrigia. Accursius hic, dū uerbū id conatur

Perisichore
gia.

conatur explicare, sese meris implicat nugis. tu lege. pe
risichoregia, erat autē nomen magistratus, curator for
tasse annonæ. ἀπὸ τοῦ περισσεύεσθαι ἔχουσαν, quod est
abundantiā fertilitatē q; suppeditare. Sanē huius dictio
nis mentionē alibi nusquam reperi, quod nec order.

De spectaculis.

¶ LEX prima, coartamur amplectēda felicitis populi sta
dia gynatij ut agonis) legendū, cobartamur: item gym
nici ut agonis. Agones enim, siue (ut latina loquar) certa
mina gymnica sunt quinq; dicta, quod à nudis exercerentur,
ea in Arcadia primus inuenit Lyeaon, ut scribit Pli
nius in. vii, Iulius quoq; Pollux, athletarū appellatione
omnes gymnicos cōprende existimat. Planē de his plura
diximus in titu. de athletis, præcedenti libro.

¶ In. l. ij, eos qui agitandi. legendum, eis, tertio casu: ut
regatur à uerbo officii, id est noceri, ut interpretatur Ci
cero, & Ambrosius in officijs. potes tamē & cū uulgatis
exemplaribus legere eos affici. Agitare autē hoc in loco
quid significet, parum Accursio cōpertum est: sicut &
in. l. iiii, in principio. ff. de his qui notantur infamia. nam

Agitatores.

agitatores, aurige sunt, qui in ludis Dircensibus curruli
certamine exercebant. quorum spectes quatuor, Rusia
ti, Albati, Prasini, Veneti, Præmium, mappa. Horum mē
tio apud Pliniam Cæc. libro. viii. Suetoniam in Dom.
& Calig. Iuuenalem Satyra. ii. & in epigrammatis Græ
cis libro quinto.

¶ In. l. tertia, quisquis equos, intellige uel equos auris
garū, qui in Circensibus currebāt: uel etiā desultorios,
quorū desultores Græci ἀμφίπρους uocāt, ut est apud
Actia

Aelianum, Horum mentio est in Lilio, Casiodoro q.

¶ In Liiij. Accursius hic in interpretatione. pantomimi, & profcenij, partim mutilius, partim falsus est. Pantomimi quidem dicebantur omnium imitatores, effictores q; Græca dictio, cuius meminit Plinius in Panegy. Tranq. in calig. Iulianus in l. si libertus artem. de op. liber. solebant eorum opera ueteres uti in recitâdis præsertim tragœdijs. Profcenium autem locus est ante scenam porrectus, in quo pulpitum erat ludicris exercendis accommodatum. Vergil. Veteres incunt profcenia ludi. Tranq. in Nerone: hos ludos spectauit ex profcenij fastigio, meminit Vitr. lib. v. & Vlpianus in l. de pollicitationibus. ff. de pollicita. probe faciet Statius Rufinus si opus profcenij, sena autem ipsa dicta est ἀσὸ τῆς σκῆς, ab umbra. pudendo Accursij errore in. l. ii. §. ultimo, de his qui no tantur in famia.

De aqueductibus.

¶ Lex prima, sub quorum fines formarum transcunt.) uide ne legendū sit, forinarū, potius: ita enim meatus, tuius aquarū uidetur appellari in antiquis inscriptionibus: Genio forinarū & cultoribus, &c. sed & in hoc nihil affirmo: cū in hac significatione apud Iulium Frontinū ubiq; legatur, forma: nisi & ibi corruptus est codex, est autē in opusculo cui titulus est, de aqueductibus nō ignoro. Forinæ deæ sacrificari solitū à ueteribus, ut est apud M. Varronē: foriā q; pro exercemētis capi nonio Marecl.

¶ Quod autē paulò inferius dicitur, resurgium.) lego repurgium. Ambrosius ad Theodosium: nō audisti Imperator, quia cū iussisset Iulianus reparari tēplū Hierosolymis.

Aqueductus
Romani.

mis, diuino qui faciebant repurgium igne cremarunt. de
his autē aqueductibus Procopius libro. i. Romæ inquit,
aqueductus quatuordecim sunt, cocto ex laterc, per pri-
scos homines illos ædificati, ea latitudine ac simul pro-
funditate, ut equester uir aliquis ipso cum equo per eos
superne euadere liberius queat. sanè quod in fine legis di-
citur, quoquo uorsum linquendos x v. pedes arboribus,
ne formas ipsas radicibus destruant.) circa hoc uidendū
est lepidissimum senatusconsultum, quod refert Frontia-
nus in prædicti opusculi fine.

Matrix.

¶ Lex, eos qui aquæ, earum fistularū quas matrices uo-
cāt.) Matricis nomen multa significare iam pridē cognō-
ui, nam & uterū, & quod Græci μήτρα uocāt, signifi-
cat, item nutricem pullorum, apud Columellā: & genera-
liter quancunq; educatricē, item cothurnicū ducem, quē
Græci ὀφθυρομήτρας appellant: transitulit Theodorus
matricem quomodo autem nomen id conueniat fistulis,
certè non percipio, quare interim legendum puto, fistula-
rum quas mastos uocāt, est autem Græca dictio, qua usus
Vitruuius lib. vii. ubi, Athenis, inquit, ex huiusmodi loca-

Masti-

eis & fontibus masti, usq; ad portum Pyrenæū ducti sunt
salientes. Hanc M. Varro, de re rustica, papillas uertit:

Claudia
aqua.

Cassiodorus, ubera: dum, quanto, inquit, pulchrius est,
Claudiam aquam per tot sicca montium iuga, lauacris, et
domibus liquores purissimos, fistularum uberibus emissis-
se, quæ sanè Cassiodori autoritas, multū ad rem præsen-
tem conducit. nā Claudia urbis Romæ erat aqua, ut Fron-
tinus Tranq. P. Victor scribunt: negat igitur Imperator
se passuram, ut aqua quæ per mastos lauacris & domi-
bis Ro

bus Romanorum influebat, attentur. Potest etiam alia ratione id esse prohibitum: quoniam masti ipsi, seu epistomia, facile rumpebantur transversa, ut sentit Iulius Frōtinus dum senatusconsultum interpretatur huic constitutioni simillimam: hoc, inquit, senatusconsultum dignum admiratione est. quod, aquam non nisi ex castello duci permittit: ne aut riuus, au fistula publicæ rumperentur.

¶ In l. si quis diuinam. quid in lymphæis. legendum, nymphæis. P. Victor tradit Romæ nymphæa fuisse xi. In Romanis inscriptionibus legitur huiusmodi eulogium Fl. Philippus, V. C. præfec. urb. nymphæum sordidum squalore fœdaturum, & marmorum nuditate deforme, ad cultum pristinum reuocauit. existimo autem fuisse locum, in quo mulieres lauerentur. Iosephus de bel. iud. li. primo: Apud Asalonam nymphæa condidit, & lacus ornatisimos. Iul. Capic. opera Gordiani Romæ nulla extant, præter quedam nymphæa, & balneas, ut malè faciunt, qui illic geniale thorum interpretantur, ut est in quadam Sidonij paraphrasi sunt etiam Lymphioes: quorum mentio in epistola Adriani, ex libris Phlegontis, & Fl. Vopisco in Saturnino.

Nymphæa.

¶ In l. omnis seruitus, ad thermas, quæ achilles nuncupantur. corruptus hic utique locus, qui fortasse corrigendus est hoc modo: ad thermas, quæ Achilleæ nuncupantur. solebant enim principes thermas constituere, & alicuius herois nomine nuncupare: sicuti uideamus de thermis Agamemnonijs, quibus Agathius poeta nomen inditum tale scribit Epigrammatum libro quinto: *ἀρχὴ θερμῶν*, hoc est, pro honore duodecim autem thermas Romæ fuisse tradit Publius Victor, & earum nomina

Achilleæ
thermaz.

nomina, inter quas minimæ sunt Achilles. sed procul apud me dubio est, non de Romanis in hac constitutione fieri mentionem, uerum de Constantinopolitanis. Socrates apud Casiodorū libro duodecimo: interea, inquit, incendium in urbe Constantinopolitana factū, paulatim peruenit ad thermas, quæ uocantur Achilles, deinde ad locum qui dicitur pelargus. Potes etiā legere, apsidēs, quod hæ fornices sint, Suida autore: quales reperiri in Baianis thermis tradunt recentiores. meminit Plinius in naturali historia, lib. 111. in epistolis Cæcilius lib. 11. sed tamen non dubito, quin alia superior lectio sit uerior. nam et Constantianas thermas constantinopoli fuisse ostendit Socrates apud Casiodorum lib. x.

¶ In lege ad reparationem, ex operarijs quæ cæciani, &c.) legendam fortasse, cyziceni: ut his nomē inditum opiner à Cyzico, urbe in ora Propontidis notissima ex omnibus Cosmographis, et Plutarcho in Lucullo: qui maxima in ueneratione ab his habitam Proserpinā ostēdit: ut apud Vergiliū legere non dubitem: raptā cyzicos, ostreosa diuem, nō cocytos, ut Domitius et Merula, dein ceteri contra rationem carminis legūt. Planè quod ad rem attinet. Albericus rosatus in lexico legisse hinc uidetur, cioeni: ut inde coniectura ductus, castigatorem lectionem putem zoxeni, ut hoc nomine credamus appellatos operarios, quod in diem uiuerēt. πρὸς τὸ εἶναι, ἢ εἶναι εἰς, quod uiuere significat in hospitij. ipsi autem operarij qui aqueductus silice insteruebāt, silicarij dicuntur. Iulius Frontinus tradit duas familias constitutas fuisse in custodiam aqueductuum: quarū altera publica erat, altera Cæsaris utraq;

Vergilij loc.
cas.

Utraque autem uillicos, castellanos, curatores, silicarios
 lectores, aliosq; opifices habet: quibus salarium constitu-
 tum est ex uectigalium redditu, ad ius aquarum pertinen-
 tium. que quidem uectigalia cōstāt ex oliuetis, que sunt
 circa ductus, castella ue.

¶ In l. decernimus. contra munuscularios aqueductus.)
 uera lectio, muscularios. Itē de iisdē paralogijs.) melius,
 paragogijs. In aquarū custodes, quos hydrophilatos uo-
 cāt, hydrophilacios, seu hydrophilacas legendū Muscu-
 larios autē aqueductus appellauit eos, qui ex musculis di-
 labūtur. musculus enim instrumentū est ad similitudinē
 muris, quo in bellis utebātur ad equādas fossas, ut Vege-
 tius tradit. horū mentio apud Casarē in Cōmen. frequēs.
 erant autē tubi in ductibus ad similitudinē musculorum,
 quos hic intelligit Imperator. nā sicut à papillarū simili-
 tudine dicūtur masti, & ubera, ut superius diximus: &
 leones in canalibus Sidonio Apollinari libro secūdo: cur
 etiam à musculorū forma, nō dicemus muscularios aque-
 ductus? Paragogia autem Gracē hic dicta existimo pro
 ipsarum aquarū poris & meatibus, ἀπὸ τοῦ παρὰ γει-
 quod deducere est, hinc παρὰ γειῶν dicta Aelio donato
 & ceteris: nā & ἀγειῶν aqueductus est. Hydrophyla-
 cas uerō capi pro curatoribus aquarū, satis notū esse de-
 bet, nam ὕδωρ aquam, φύλαξ custodē significat: quam-
 obrem Plautus, phylacā pro carcere, custodiāue posuit,
 & Iurisconsultus grammatopy'acium, in l. moris. de pœ-
 nis. sanē musculus ultra suprādicta etiam piscis nomen,
 autore Plinio. Sidon. epistolarū libro tertio, ad quē allu-
 dit etiam, Claudianus in Eutropium, libro secundo.

Musculi.

D. And. Alc. In tres poste. lib. Cod. P De

De Maiuma.

Maiuma. ¶ **CORRUPTVS** est hic titulus, & legendum, maiuma. Suidas, maiuma, inquit, festiuitas est, quæ fit Romæ Maio mense: nam Romani maritimam urbem aduentus Hostiam, inter aquas uoluptatibus incumbabant, inmiscem sese intuentes: quam quidem solennitatem subdit lit Anastasius Imperator. hæc ille, ut error nostrorum Iurisperitorum sit palam, qui existimant hoc illud esse festum, cum in presentem diem quercum Kalendis Maij ludentes in urbem iuuenes portant.

De agricolis & censitis.

Eucteria.

¶ **LEX**, immunitatis. provinciarum eucterijs. Rectius fortasse dicetur, *ivcrnq̄ois*, eucterijs, id est, locis in quibus orationes, acta q; provinciarum continentur. ut hac lege non solum censentur immunitates, quæ in libro publicis continebantur, reuocatae. sed etiam si quæ nondum in libro relata erant, stabant tamen in grammatophylacio, eucterio uel, quæ dictio non solum Græcis, sed & latinis usitata: ut apud Tertulianum in apologetico cap. xv. legenda sic existimem: *Risimus & inter ludicras meridianorum crudelitates Mercurium mortuos eucterio exanimantem*. alioquin impressi codices habent, *canterio*, nullo sensu, aut certe inepto quamuis & illud non omiserim posse apud eum *canterio* legi: nam & in moralibus *Plutarchus* scribit, *Cyrenensium tyrannum Nicocratem*, ne quisquam ciuis seuitiam suam aufugeret, portis custodes apposuisse, qui etiam mortuos, dum efferuntur, pugnantibus uel *canterio* seruiarētur, significat id ferramentum candens

Tertulliani locus.

eandē, quo iniuste nota imprimuntur. Sanē scriptores ho-
 rum priuilegiorum, qui prouinciales erant, Modestinus
 reipublica causa non abesse tradit, m. l. inter. ex quibus
 causis maio. appellaturq; exceptores. Traq. & Pediano.
 ¶ Cum antea Comanensiu.) legi potest, Comagenensiu,
 ab Syria Comagene, uel si placet prior lectio, intellige
 populos habitantes in conuallibus Antitauri, in Comana
 urbe, cuius mentio apud Strabonem lib. xi. in qua Chry-
 sostomum sepultum tradit Suidas: meminit & Ptole-
 meus. Quod inde sequitur, Anatesium.) Amastriensiu,
 potius legerim, ab Amastri pontica urbe: cuius Catul.
 Plin. Str. Pompon. meminit. Sanē Ariani in India sunt:
 quorum prater cosmographos mentio fit Arriano hi-
 storico, & Apul. asini aurei lib. xi. sed de his Imperator
 intelligere potuit: quoniam eousque non protulere ar-
 ma Romani: cū ueque Parthos tenuerint, & si uulgò cir-
 cūferatur Bononiae diploma Theodosij Imp. scholasticis
 concessum: quo Imperator ipse in Asia sibi titulum usur-
 pat. sed proculdubio illud, quicquid est priuilegij, subdi-
 titium opinor, tum ex hoc maxime, cui accedit Herodia-
 ni sententia, Antoninum commodum ridētis, qui se Par-
 thicum inscripserit, tum etiam quòd in eo mentio fit Lō-
 gobardie, Marchie q;: cū eo tempore id nominis hæ re-
 giones nondū essent nacta, qui igitur Parthos nō subege-
 runt, nec Indos potuere, ad quos per Persas accessus est.
 Amasinorum helenoponti.) Amasinorum Helleponti.
 Amasina patria Strabonis, ex eius scriptis notissima, si-
 cut Hellepōtus nemini nō notus: etsi in breuario Theo-
 dosij. quā loq; Helenopōti dicatur. uerba eius: in Pōtica

Comana;

 Priuilegiū
 Bononiensis
 studij sub-
 dititium.

P 2 regione

regione pontus Polomoniacus, & Helenopontus. In nouellis quoque Iustiniani Caesaris, titulus est ita inscriptus, de officio moderatoris utriusque potestatis, id est, Helenopontis. Eliocæsariensis, Aeliocæsariensium urbs ab Aelio Hadriano (uti suspicor dicta, nam & Dion Aeliam ciuitatem, in Hadriani honorem appellatam tradit: cuius & meminit Suidas. Neocæsarea autem castrum est iuxta ripas Euphratae: quod demolitus est Licinius Imperator, ut scripsit Sozomenus libro secundo: licet Castiodorus scriptoram uitio corruptus circumferatur. Sunt etiam Aeliopolitani, quorum mentio apud Vlp. de censibus, de his autem locis plura dicere operæpretium non est: cum nemo sit, qui Plinium, Strabonem, Pomponium Melam non habeat; unde hæc affatim suppeditantur, quod non tam propter præsentem legem dictum à me sit, quam pro quamplurimis locis, oppidis uel, quæ in toto iuris ciuilitate corpore leguntur. nam ex his autoribus antiqua omnia, penè dixerim, urbium nomina poterunt facile cognosci.

Aelia. Item quod sequitur æquatores. Ad danda est præpositio per. per æquatores autem dicuntur exactores censuum capitacionis, quod æqualiter ab omnibus exigant, de quibus paulò inferius in tit. de censibus & censitis.

Peræquatores.

Ut nemo ad suum patrocinium.

Sigisultus. ¶ **LEX prima.** quia hic fit mentio consulatus Sigisbuladi: Hieronymus in Eusebium, Sigisulti legit. Aetio secundo, & Sigisulto consulibus, Theodosius & Valentianus bellum aduersus Gothos gessere, ut necesse sit alterum codicem esse corruptum, Suidas Silxibulum Turcarum Cyrus, ducem fuisse tradit, quod deinde legitur de Cyro. Huius quoque

quoque mentio est in Hieronymi chronicis. Suidas: Cyrus Panoplitæ, uersificator ac cōsul patritius, factus est præfectus urbis & prætorij, floruit sub Theodosio iuniorè, & demum episcopus fuit Phrygiæ in Cotyco: & uixit usque ad Leonis Imperatoris tempora.

Non licere habitatoribus.

¶ LEX unica, quæ metrocomiæ communi uocabulo. Metrocomia. Accursus metrocomias, uillas interpretatur, quæ ex ius su principis, metacis, id est peregrinis transmigratoribus distributæ sunt. αὐτὸ τὸ μέτρος, & κώμας, hoc est à mēsuræ & uilla, quasi uillā mēsam diceret, quā interpretationem, ut in re tam obscura (neq; enim id nomen apud alios autores reperiri facile est) improbare sat firmis argumentis non ausim: ita aliunde etymū deduci posse constanter affirmare possum. scire itaq; debemus, eos qui in ciuitatibus habitabant, capitationibus non fuisset suppositos: qui uerò ruri erant, contrā, ut ex præcedentis tituli primæ constitutione probatu facile est: sed quia erant pagi quidā, qui licet ciuitatum nomine censerentur, uillis tamē nobiliores erāt: & propterea qui in his habitabāt, capitatione etiā ipsi eximebātur. negat imperator se passurum, ut in his pagis exteri admittantur, ne fraus fiat fisco intelligo itaque per metrocomiā, pagos hosce maiores, q̄ paulū infra urbem dignitatē sunt. ut sicut μετροκόμοσι dicitur ciuitas matrix, hoc est maior ceteris: ita etiā μετροκώμας pagus ceteris maior, & caput aliarū uillarū nā & hodie quoq; sunt in Mediolanēsi agro huiusmodi metrocomiæ, seu matrices pagi quos uernacula similitudo in de plicitas capita plebis appellat. Thucydides, αὐτοὶ αὖτε ἐν

μὴ πᾶχοςσά πινᾶ τῆς μετροπόλεως, αὐτοὶ κερμίνε δ' ἐξ ἄλλοτριῶν ται. magno errore Isidori. xxi. dist. qui à mensura dictam metropolim existimat, quod etiā alij adnotauerunt, improbaueruntq; hasce metrocomias Marcus in euang. comopoles uidetur appellasse.

De colonis Thracensibus.

¶ LEX unica, humanæ capitatiōis censu iugatio &c.) Non parum ad huius legis clariorem notitiam conducit. quæ ponit Amianus Marcellinus lib. xxi. interrogatus quid haberet ex arte compendij? uicenas diurnas respondit annonas totidemq; pabula iumentorū, quæ uulgo dicuntur capita. accipiuntur autem capita dimmuta apud

Paccati loc^o Paccatū in panegyrico, pro capitatiōe: cuius & in hac constitutione mentio: pro tributo uidelicet quod pro singulo quoque capite exigebatur. et si recentiores quidam qui annotationes in uarios auctores edidere, apud Paccatum de capitis diminutione, per quam status diminuitur, intelligāt quod ad rem minimè facit. uerba Paccati sunt: quid memorem capita diminuta, & uitam ære taxatam? alioquin etiam de emancipatione posset hic intelligi: quod est prorsus absurdum.

De censibus & censitis.

¶ LEX, omne territorium sterilia atque harenis. Ilego, harena: quæ sterilis quàm maxime est. Ouid. Quid harenae semina mandas? ut etiam in prouerbiū uenerit, quæ ratione & seminare harenam dicitur, qui uxorem uictuam ducit. Leonidas in xi. epigram.

γρῶν ἔγχευ φίλιν & ὅτ' ἔμνη & ἠνίκα πρέσβυς
Δωδ' ἐκέτην. παρ' ἴν δ' ἄρι & οὐχέ ποτε,
Καί

Καὶ γὰρ ἀραῖς δ' ἴμεν τὸν ἀνείρον ἐς ἀναπνῆ.
 Νῦν δ' ἰρίποις γήμασι: ἀμφοτέρωσι σίγεται.

Quod nos paucillū ab exēplari recedēt sic trāstulimus

Nupsit anus iuueni, uetulo tibi iuncta puella est.

O nimum ex omni tempore inepta Venus.

Aut alijs ducis, sterili uel conseris agro.

Conuge nec frueris, nec frueris iobole.

Ad hoc fortasse alludit Martialis lib. x. i. in fine epigram
 matis ad Lydiam. Locus Mar-
tia.

De omni agro deserto.

¶ Quicumque *diacathochie* Accursius, & cum secuti
 ceteri posteriores, interpretantur, hospitale. quae decla-
 ratio nec sensui legis conuenit, nec ex se uera est. nam ho-
 spitale, *prochotrophium*, *xenotrophium* uel dicitur: ut in
 rubrica. C. de epis. et cler. cernere est. quae uerba nihil cō-
 mune habent cū dictione de qua agimus. ipse suspicor ue-
 rā lectionē esse, *diacatharotia*, ut id nomē sit cuius munus-
 ris, cum Imperator priuatis fundos cōcedit, ut purgētur
 non multum dissimile uidelicet *emphyteutico cōtractui*. Locus. C.
Diacatharotia.
 ἡ *diacatharotia* enim idē quod purgo: purgatio ipsa *κα-
 τὰρ μὲς* & *καθάρσις* dicitur. quōd si *diacathochē* lege-
 re uoluerimus, sciendum id titulum possessorium praecij
 significare.

De fundis limitrophis.

¶ In rubrica, qui sine limitrophi fundi, alij aliter atq; ali-
 ter interpretantur. quidā *liminarcha*, praefectū militum,
 qui *limina* Imperij custodiunt, interpretatur: fundos au-
 tem, unde his alimenta praestatur, *limitrophos* dicit: à *li-
 mite* uidelicet, et *τρέφω*, quod nutrire significat, uerūm

- Limenarchai.** hæc sententia omnino repellenda est: quoniã limenarchæ: non à liminibus imperij, sed ἀπὸ τοῦ λιμενός, id est à portu dicuntur: sunt autē custodes portuū, quos Aristoteles in politicis appellat limenophylaces. nec enim ratio admittit: ut Latina Græcæ dictio cōponatur, ut Fab. Quint. autor est: & ita uox hæc intelligenda est in l. limenarchæ, de seruis fugitiuis. in l. numerū de numerib. & honorib. Illud cū alijs sentio: limitrophos fundos dictos, non à limenarchis, sed à limitaneis militibus, quòd tenerentur eorū possessores annonam inde prouenientem, ad castra militū ducere, qui in Imperij limitibus excubabāt aduersus barbaros, hinc limes orientalis. Fl. Vopiscus in Saturnino: limes rheticus: eodem autore in Bonoso. Aelius Lampridius in Alex. solæ quæ de hostibus captæ sunt, limitaneis ducibus, & militibus donauit: ita ut eorū essent, si hæredes eorū militarent: nec unquam ad priuatos pertinerent: dicens attentius eos militaturos, si etiam sua rura defenderēt. ex quibus Lampridij uerbis cognoscere est, qui sint agri limitanei, de quibus in ultima huius tituli cōstitutione: & quomodo differant à limitrophis. Fl. Vopiscus in Probo: Accepit xvi. millia tyrannum, quos limitaneis militibus interferebat. Rufus Festus de accessioe Rom. imperij: impetrauit, inquit, Maximianus ut reparato de limitaneis Daciæ exercitu, euentū Martis repeteret Sulpitius Alex. historie lib. i. i. i. Eugenius tyrannus suscepto expeditionali procinctu Rheni limitem petiit. Suidas hos præcipuè collocatos fuisse tradit ne orientali limite aduersus Saracenos & Persas, cū quibus facta à Iustimiano pace, uenisse eos Constantinopolim: et
- ne reu

ne rem populo gratam faceret, quicquid lucrati fuerat, clam sub ulnas tulisse. Corruptus est Suidæ codex, ubi legitur λιβταναναι, libitanæ: legendum λιβταναναι. Quod demum in fine rubricæ legitur, castellorum) Ratio sua det: ut legamus, castellis.

De pascuis publ. & priuatis.

¶ LEX, in signis Antiochenorum.) Antiocheni populi sunt ab Antiochia urbe syriæ præstantissima: quæ dignitate nõ multum inferior est urbe Roma, ut scribit Herodianus. Aelius Spartianus in Caracalla, Antiochenfes dicit, nõ Antiochenos, urbs ipsa cognitissima est ex Cosmographis, barbarico sermone hæc dicitur Nisibis. in. l. 1111. C. de commer. ut quidam tradunt: licet ipse ex Amiano lib. x 1111. contrarium opiner.

Antiochia.

Nisibia.
Locus. C.

De fundis patrimonialibus.

¶ LEX, omnes fundi per Mesopotamiam, & Osdroenam. Osdroenam suspicor legendũ: quoniã antiquis codicibus uox hæc ita frequẽtius legitur. huius mẽtio fit Læpridio in Alex. et in Maximimo. Rufus Festus: Traianus inquit, Osenorum loca & Arabũ occupauit: ut suspicer corruptũ codicẽ. Suidas: Osdroẽn nomen loci, uel ciuitatis est. Amianus Osdroẽnã ppellat, lib. x 1111. Herodianus Osrbaniã, in v 1. & v 11. lib. in breuiario ad Theodosium, Osybenia: & in seq. lib. de milit. ueste. l. prouincia, Osioẽnia legitur. Procopius Persic. lib. primo Osroinam ab Osroo duce dictã opmatur. nusquã maior eodẽ eum inconstantia. omnino prouincia est Parthis contemina: ut scripturæ ratio, non rei ipsa ueniat in dubium.

Osdroeus.

P s Lex

Agonotheti
 eis fundi.

¶ Lex, iubemus, aut agonotheticos.) Sacra erant certamina quatuor, quae in honorem deorum fiebant: Iouis, Phœbi, Palemonis, Archemori: ut superius retulimus, qui his præerant, Agonotheta dicebantur: erantque decem uiri, ut Iulius Pollux scribit. sanè prædia, quae his iam emeritis distribuiebantur, possunt agonothetica dici: siue ea, quae ipsi agonothetae athletis adiudicabant. nam multa præmia his dari solita potest etiam ex Iuuenale cognosci, qui idam ipsam conqueritur in *Ruffato Lacerta cursore*: cuius fundus centum patrimonii caustidicorum æquabat. *Saty. vii.* *Ruffatus* enim factionis aurigarum nomen est.

Iunc. locus.

Vnde in Epigram. Græcis lib. v.

Ἰσλιεὺς οὐτος ἀρμαρῶσις

Ἐχων, ἐνίκᾳ τῆς ἰωνοῦτος δρόμου.

Vt errēt, q̄ de milite intelligēdū existimāt. fuisse enim populo & principibus gratissimos, eo li. ostēditur: quapropter & aliqui aureis statuis honestati, ueluti *Vranus*.

Τούτοι καὶ ἐν γυμνασμίᾳ ἀντιγυροῦσαντο μετὰ ἄλλοις
 κυδίσω,

In Valentimiani Martiani q̄: uouellis cōstitutionibus agonothetici fundi dicuntur ciuitatiū fundi, ex quo r̄ū redditu seu canone honoraria agonothetis præstabantur.

De fundis rei priuatae.

Procurator
 fisci.

Rationalis.

¶ Vniuersi rationalium.) Accursius interpretatur, procuratores cesaris. Iul. Capitolinus in Maximino uidetur capere rationalem pro procuratore fisci. erat fisci procurator in Lybia, qui omnes Maximini studio spoliatus fuit, hic per rusticā plebē interemptus est: sed cum per eos qui rationalem in honorem Maximini defendebant, uiderent

uiderent autores eadē & c. In quam sententiam etiam ac
cedere uidetur Lampridius in Alexād. nisi capiamus pro
curatorē fisci & Cesaris esse eundē: quod tamen negant
recentiores Iurecōsulti in. l. prima, de offic. Cesar.
At dixerit aliquis, rationale, generale esse uerbum: quod
& fisci & Cesaris procuratorem in se continet.

De pradijs tamiasis.

¶ **RUBRICA**, qui sint tamiaci fundi, uenire potest
quantumuis perito in dubiū. Accursius plures affert opi
niones, quas potius somnia dixerim. Ipse tamiacos fun- Tamiaci
fundi.
dos eos arbitror, qui dispēsatori publico præstabāt an-
nuos fructus uectigales: quibus ille postea in domo impe- Tamias.
ratoria dispēsabat alimēta, nā ταμιας dispēsatorē signi-
ficat. hinc innotatus poēta epigr. lib. vi.

ΟΤΤΙ ΟΥΜΑΙ ΒΙΟΤΩ ΤΩ ΑΥΑΛΩΩΥ ΤΑΜΙΑΣ.

Aelius Lampridius in Alexand. Aurum & argentum ra-
rō cuiquā, nisi mūti diuisit: nefas esse dicens, ut dispen-
tor publicus in delectationes suas & suorū conuerteret
id, quod prouinciales dedissent. ταμιας etiam custodem
penus significat. & plerunq; exactorem, questorem ue-
ταμιας cella ipsa salgamaria. Tamiarum quoq; in aliō
significatu meminit Suidas.

¶ **LEX**, meminimus gomaticij. Barbara hæc est uox
& nullum capit sensum. fortis uera lectio est, gunate
tici: ut accipiāmus saltus eos, quos hoies quodāmodo ada-
scriptitij incolunt, nullam ulterius expectātes mercedē,
quāqua ex ipso saltu colligetur. γένος is locus dicitur,
in quo feliciter pullulant, proueniūt q; arbores δρυϊδες
autem mercenarium. seruituti addictum hominem
signifi

significat. potes hic etiã legere, agonothetici, quã dictio
nẽ suprã satis explicauit: & hic magis cõuenire arbitror.

De diuersis prædijs.

Ergasteria. ¶ LEX, si quis ex titulo ergasteria.) Intellige officinas
mechanicas, in quibus manu opera fiunt. horum mentio
in rubrica. C. de monopolijs. Græca est dictio. Leontius
in spheram Arateam: πρῶτον ᾱ κατὰ ὁμοίωσιν ἢ τῶ
μικροτεροῦ ἐργαστηρίων ἐργαζόμενοι. id est, pridiẽ õ bonẽ
Theodore in mechanico ergasterio laborantes, huius mẽ
tio est etiã in. l. eos. C. de usuris. in. l. prima. C. neg. ne mi
lit. & x l i i l. distin. nulli. quod autem in hac lege sequi
tur, Agonotheticos) abundẽ suprã declarauimus.

¶ LEX. hac in perpetuam Calamacho.) nomina sunt
hac possessionũ Apamensẽ urbis, quorũ etymologiã ueti
gare frustra esset. de Apamena plura apud Pli. lib. 1111.

De priuilegijs domus Augustæ.

¶ ABSIT ut nos titulis.) Istud idcirco dictũ est: quon
iam si qui Imperatores aut fecissent, aut instaurassent
pontes aliquos celebres, solebant magnificentiam suam
marmore inciso eulogio significare. quod etiã hodie Ro
me passim cõspicitur, ueluti in ponte Narsætis, & in pon
te Gratiani, & similibus: quod & Lãpridius in uita Alca
xand. testatum reliquit.

De grege dominicõ.

Palmati eq. ¶ LEX, propositis, siue Hermogenianis: siue palmas
tis.) Palmati equi ijdẽ serẽ sunt quos uulgõ baios uoca
mus: quoniã spãdices, hoc est cũ fructu suo ramusculos,
Græci βᾶν uocant: sic igitur dicti sunt à colore. Possu
mus etiã intelligere equos palmatos, quibus utebantur
aurigæ

aurige in circo, à palma. ut Hermogeniani etiam in simili
 li significatu, capiuntur ab Hermogenæ aliquo auriga, seu Hermogea
 agitate alicuius factiois. alioquin Hermogenes sub Cō- nes.
 stantio Imperatore fuit praefectus praetorio: ut lib. xxxi.
 scribit Amianus. eundemq; magistrum equitum, & sedi
 tione facta, à Constantinopolitanis occisum tradit Socra
 tes in hist. Castiodio. fuit et Hermoge. rhetor, de quo Sui Palmata ve
 das. Sanè tunicae palmatae sunt quibus cōsules, aut alicuius tis.
 magistratus viri utebantur. Vopiscus in Aurel. Cape pro
 rebus gestis tunicā palmatā, sellam eburneā: nā te consu
 lem hodie desino. Meminit & Trebellius in Galieno,
 Apul. in apol. & Servius, qui triumphalis viris dari solis
 tam scribit: cuius rei etiam Livius est autor. Ausonius in
 Panegyrico: palmatam, inquit, tibi misi, in qua diuus Cō
 stantinus, parens noster intextus est: haec planè, haec est
 picta non magis auro suo, quàm tuis verbis. Illud nō prae
 ter eundem, innominatum legum interpretem, qui tēpo
 re Iustiniani, uel certè paulò post Graecè scripsit. in hanc
 sententiam palmatios equos declarare. fuisse enim Palma
 tium quendam equorum diuitem, cuius bona per tyranni
 dem proscripta sint. cuius in hunc propè modū meminit
 Illustris Esichous philosophus Milesius, echronicarū diui
 sionū lib. v. Tempore Valeriani in Caesarea Cappadociae
 Palmatius habitabat, supra regiam praefectus: equorū in
 domitorum, & etiā aliarū diuitiarum acquisite: factio
 nis plebeiae princeps, & petulans ut quivis alius: qui cum
 consularis viri, Isoemi nomine, uxorem que Iosida uocaba
 barur, rapuisset, inter proscriptos relatus est. Ceterum
 potes etiam legere Palladios equos. Castiodorus historia Palladiu.
 rum lib.

Palmatius.

rum libro decimoquarto: Inuenit, inquit, Theodosius quendam uirum, animi habitu, corporis que fortissimum qui tanta uelocitate ueredos agebat, ut tribus diebus perueniret ad terminos Romanorum atque Persarum: & rursus totidē remearet ad Constantinopolim. is enim Romani Imperij terminos uelociter transibat: de quo quidam eloquentissimus sic ait: Iste uir, cum sit lata Romanorum respublica, eam paruulam sua uelocitate demonstrat. erat autem illi nomen Palladius. Non tamen a ueteri scriptura reor discedendum. Sanè solitos Imperatores equorum sobolem in Thracia alere, autor est Procopius in bello Aphyricano.

De cupressis.

Daphne.

¶ IN rubrica, ex luco dāphesis uel perseis. Nege, ex luco Daphnes, uel perseidos, eodēq; modo corrigēda sunt primæ legis uerba. Daphne autem Antiochiæ in Syria suburbanum est, quod LXXX. stadiorū ambitu clauditur, ut scribit Strabo, in eo erant spectatissime lauri, autore Ausonio: unde & nomen sumpsit. Addit Philostratus, alibi insolitas in eo nasci cupressos, in memoriā Cyparissi, quæ Apollo dilexit: cui ille locus est sacer eius mentione quæ inscribitur, Misopogon, Capitulinus in Antoini philosophi uita, & Claudianus.

Perseis.

Lambit Apollinei nemoris nutritur Orontes. Perseidis autē luci rara est admodū apud autores mētio. Suidas, τριπυρις, ait, ὄνομα τριπυρις. Sosomenus historiarum lib. v. Fertur quod in Hermopoli Thebaide arbor, quæ uocatur perseidis, multorū lāguores subegerit si fructus

aut folium, aut pars eius corticis collo egrotantium liga
 retur. Verū in his dubito, ne Suidas Persarum regionē,
 Sosemenus arborē intellexerit. nisi et de arборе hic quo
 que Imperator sensit: ut punctis distinguenda sint verba.
 ¶ In lege, omnes iudices: sed nec à luco, uel litucha. Re
 centiores quidā, qui nescio quas annotatiunculas in ius
 ciuile edidere, legunt, à lucuco, uel à lucuca: interpretan
 turq; uirum, seu foeminam quæ lucum custodiāt, quā exa
 positionē, ut pluribus reprobare non curē, satis sit illud,
 quod sine autore loquūtur: quo nil in re latina est impu
 detius, alij à luco uel à litore legūt, cū nullū sit in Dapne
 litus, ego libētius legerim, uel, à liturgo: uel liturga seu Liturgos.
 quā magis placet) litucho, uel litucha, liturgos enim Gre
 cē dicitur, qui publicē operatur, circa res sacras præser
 tim. Λιτοργος minister publicus: cuius etiā in epistolis Lituchus.
 Plin. Cæcil. meminit. lituchus uerò nō ab simili significa
 tione potest dici habens curam rei sacre, que ad ius pu Rhabduch.
 blicum spectet, ἀπό το λιτοργίου ἔχου, sicut etiā Rhab
 Duchus dicitur præses curatorq; athletarum, ἀπό το
 γαλειδίου ἔχου, Suidæ & ceteris. Sanè hunc lucū Daph
 nes sacrum fuisse, suprā retuli ex Philostrato: cui adsti
 pulatur rufinus sacre historię lib. x. cū Iulianus in Daph
 nes suburbano Antiochiæ, iuxta fontem Castalium litae
 ret Apollini. & nulla ex his quæ querebat responsa sue
 sciperet: causasq; silenij percunctaretur à sacerdotibus,
 & c. Procopius Belli Persici libro 11. Rex, inquit, Daph
 nem uenit Antiochiæ suburbanum, ubi nemus amœnum,
 fontibus aquarum irriguū: hic ubi nymphis sacrificauit
 abiit.

F I N I S.

ANDREAE AL CIATI IN DVODECIMVM

Librum Codic. Iustin. An-
notationes.

De pratoribus, & honore Prature.

Urbica, & in lege secun-
ta, nō facile reperies quid si-
gnificet gleba, clavis, pho-
lis, et septē solidorū functio
quare qui in obscurissima re
coniectādi superest locus ut
exprimā: existimo: quoties
aliquis praturā inibat: intel-

ligo autē militarē: solitos fuisse provinciales, quos eunq;
alios, in magistratus initio illi collationē quandā, seu mi-
nus septē solidorū cōferre: quod quidē onus mixtū erat.
utebatur & fortasse solēnibus quibusdam dationibus, ut
glebā, clauim, follē darent: quas omnes Imperatoria hęc
cōstitutio antiquauit. follē autē ad milites pertinuisse ostē-
dit Vegetius libro secūdo: deniq; decē folles, hoc est, sac-
ci per cohortes singulas exponebatur, in quibus hęc rā-
tio cōdebatur: addebatur saccus xi. in quo tota legio par-
ticulā cōferebat, nec nouū est in creandis pratoribus hūc
fuisse morē: cum & quotiescūq; cōsul aliquis fiebat, illi
& baculus & fax dabatur. Vopiscus in Aurelia, te con-
sulem hodie designo, scripturus ad senatum, ut tibi depu-
tet scipionem, deputet etiam fices: intellige itaq; prator

Follis.

rem

rem uel militarem (nam quicumque militibus præest, potest dici prætor, inuenale & Asconio autoribus. hinc legatus prætorius, Vopiseo in Cæsarino) uel quicumque; alium, dicitur Prætor.

modo non Romanorum. nec enim hunc morem fuisse Romanis usquam legimus, qui profecto omissus non fuisset à tot autoribus, & hæc dicta sunt non quidem pro certis, sed solum ut curiosis horum codicum daretur ansa diligentius fortasse uestigandi. nam & ipsi mihi plerumque tam parum constitit hic locus, ut in diuersam transiens sententiam, hic non follem, sed phollim legendum putauerim: cuius rei rationem explicaturus sum. Nam cum hæc scripsissem, peruenit ad manus Græcus legum interpres, quæ ex Creta in Italiã attulit Stephanus Niger, uir doctissimus: & ut non parum amicitie tribueret, dono eum mihi dedit, is innominatus interpres, uir plurimæ lectionis, quid sit phollis sic explicat: Græcè quidem, sed in hunc sensum. Phollis sub Theodosio iuniore tributam mulorum ab eo institutum Constantinopoli, quod his sibi in bello opus esse diceret. Phollis autem aliud tributum genus est, quod nobiliores quique ciuitatis pendebant, prout secundum habitationes fuerant comprehensi: ut nobilitas quæ ad bonam fortunam illos perducere debuerat, hoc incõmodo secum afferret: primo quidem tributo auri libræ octo secundo quatuor, tertio duæ pendebantur. Et ut ait Eusebius illustris philosophus in VI. historiae de temporibus diuisione. Phollis pondus est, alio nomine dicta balantium: tradit autem donos ducetos quinquaginta hoc est libras cccxii. & uncias vi. singuli uero domi libram unam, uncias xii, comprehendebat. Est & alius phollis

D. And. Alci. in tres post. Cod. li. Q. coa

Phollis:

Phollis.

Balantium.

Doni.
Lepti.

coactus ex argenteis leptis, qui militibus quos milenarios uocabant dabatur. Lepti autem ceration unum cū dimidio continent. Ita Phollis iste argenti, ceratia c c v i i i . habet, & nummos x. quæ summa nūc ualet millia c i x . est & alius phollis, à duabus auri libris incipiens, & usque ad octo procedens, prout soluētū tributa substantiæ patiebantur. hæc ille interpret. uerū Suidas: phollis, inquit, masculini generis, est obolus, idem in dictiōe cremata, xīpūctæ, ducēti & x. oboli, quos pholeis uocant: & hoc sensu Augustino de ciuitate dei ulti. lib. capitur, tam etsi Beroaldus in Apul. pholles legerit: cū ea uox nūquā pro pecunia accipiat, Puto itaque phollem, glebā, clauem, nomina esse extraordinariarum functionum (nā & Corn. Tacitus lib. x. i x. clauarium donatini speciem esse tradit) quæ hac lege sustulit imperator: nihil autem habere cōmune cū prætorē, nisi fortè quòd ab illo exigebatur. Procopius in bello Persico. li. iii. Aula, inquit, præfectus, quæ Romani prætorē uocāt, & questor ætarij, pecunias bello necessarias à populo exigebāt. follis in hoc sensu mētio quoq; est in Theodosij codice, in legibus nouellis Martiani, ubi imp. quicquid, inquit, ex titulo senatoris follibus in puincijs debetur, hoc iubemus remitti.

De consulib. & non sparg. pecun.

¶ Rubrica. morem istum spargendarum pecuniarum damnat etiam Vopiscus in Aureliano. Vidimus proxime consulatum Furij Placidi tanto ambitu in circo editum, ut non premia dari aurigis, sed patrimonia uiderentur: cū darentur lineæ subserice lineæ paragauda: darentur

tur etiam equi, ingemiscantibus frugi hominibus factum est enim, ut iam diuitiarum sit, non hominum consulatus. qui utiq; si uirtutibus defertur, editorem spoliare non debet. perierunt casta illa tempora, & magis ambitione populari peritura sunt, hæc ille. quæ uerba sunt puræ putationes huius constitutionis, qua misilia damnauit Imperator, Quod autem sequitur in rubrica de patritijs, aliter apud ueteres scire debemus dictos patritios, aliter in his legibus capi. nam apud Rom. senatorij ordinis uiri, quiq; ab his progeniti erant, patritij dicebantur: ut scribit Linius libro primo ad urb. cond. & sentit Tranq. in Augu. apud Græcos autem, de quibus hic loquitur, omnino maior erat dignitas, nõ ex successione debita, sed quæ solebat à principe concedi. Sidonius Apollinaris. Egreditio honor patritiatus accedit: celerrimè, si cogites eius etatem: si merita, tardissimè. Cassiodorus epist. li. vi. Nostro munere subleuatus, patritiatus culmen ascende. quod quidam iuridicorum à patribus dictum esse uoluerunt. Suidas patritios esse tradit communis reipub. patres, qui in suprema dignitate senatorij consilij esse censentur. meminit et Procopius lib. iii. Interea patritios uiros cum lxx. militibus, qui ad se paulò antè conuenerant, in Siciliam misit. palam est igitur malè sentire Accursium, qui in. §. filius fami. inquit. quib. mod. ius pat. po. sol. hanc dignitatem cum uetere confundit.

Patritij.

¶ In l. prima. repetiti etiam faces. Alij codices, & ipsi impressi habent, fasces, & melius, consuli enim dabantur xii. lictores cum fasceibus, proconsuli uerò vi. tantum.

Q 2 erant

erant autem fasces, manipuli uirgarū, intra quos stabat securis, Plutar in problematib. T. Liiuo, & ceteris: licet Accur. in. l. proconsules. de officio procon. interpretetur, uices: cuius erratum cum Beroaldus, tum alij detexere. Vopiscus in Aurel. consuli à Senatu deputari trahit fasces. Amianus lib. xxi. tunc & memoriam Constantini ut nouatoris, turbatoris q; priscarum legum, & moris antiquitus recepti uexauit: eū aperte incusans, quòd barbaros omnium primus adusq; fasces auxerat, & trabas consulares. puto corruptū utrobique codicem: & propterea legendum, fasces. Sanè Imperatoribus ignem præferri solitum, lib. vii. scribit Herodianus.

De præfecto præto.

¶ Lex prima. Pomponius Lætus, post ueteres existimauit, in opere cui de magistratibus titulū fecit, Magistrū equitum eundem esse, qui & præfectus prætorio sit. cui opinioni refragatur hæc cōstitutio: quare sciendum est, olim regnate Romulo eum qui præerat prætorio, id est militibus, cohortibus q; prætorianis circa palatium principis solitum fuisse etiam in bella prodire: & dictum magistrum equitum sed ubi Romanorum opes creuerunt, distincta fuere officia: ut hic excubias ageret, ad tuendam principis salutem: ille uerò cōtra hostes imperium tuetur, etsi & illud subticendum non est à paulò recentioribus Cæsaribus præfectos prætorio missos quādoq; ad regendas prouincias. cuius rei testimonium affert. l. pe. & l. ult. C. de offi. præ. præ. ubi legitur: præfectus prætorio Africæ, & præfec. præ. oriētis. cuius & mentio est in breuiario Theodosij. Ambrosius ad Titianum, epistola

rum

Accursij error.

Amianus & Top. emendati.

Magister equitum.

Præfe. præ.

rum lib. vi. Rufinus ex magistro officiorum factus est in consulatu præfectus prætorio, ac per hoc plus posse cœpit: sed tibi iam nihil obesse: est enim aliarum præfectus partium. Sidonius lib. iiii. ad Polemium: biennium propè clauditur, quo te præfectum prætorio Galliarum, non noua uestra dignitate, sed affectu adhuc uetere gaudeamus. quanta autè sit huius magistratus dignitas, ostendit Cassiodorus epistolarum lib. vi. potestati præfecti prætorio nulla dignitas est æqualis: uice sacra iudicat: nullus ei miles fori autoritate præscribit, excepto officiali magistri militum: curiales etiã uerberat: in officio suo in retnet singulare: & talibus, tantisque noscitur iubere, quos etiã prouinciarum non auderent iudices in qualibet parte continere: militia perfunctis tribunorum & notariorum honorem tribuit, & milites suos illis exequat: gratanter implet Imperator, quæ ille constituit &c.

De præpositis sacri cubiculi.

¶ LEX, hæc nostra. Angarias, seu perangarias, uel etiã peraueredos. lego parangarias, & paraueredos: ut munera quæ subeunt incolæ cum carris & ueterinis, puta ad auhendâ, reuehendâq; instrumenta belli, ea dicantur per paraueredos fieri: quæ uerò aliter, dicantur angariæ, seu parangariæ. unde deducuntur paraueredi, supra explicauimus. & angarias appellat Vegetius libro secundo, omnia munera, quæ à militibus fiunt, etiam non uilia. inde uigilias, itationesq; & gestationes in usum belli, angarias dicit: quotidianas etiam in pace uigilias, item excubitum siue angarias de omnibus centurijs, quæ uicissim milites faciunt, & cætera & alibi: Si uerò ad uigilias, uel angarias

rias faciēdas, sine ad opus aliquod, uel ad decursionē cam
 pi exeūt milites. Suidas, ἀγγαγία ἐστὶ ἀγροσίου ἔκδοσις
 καὶ ἀδελεία, publicū & necessariū munus. Procopius
 in Persico bello: ueredos, inquit, equos publicos uocant.

De primicerio.

¶ Accursius in rubrica, existimat primicerium dictum,
 quod primus ferat certum. quae etymologia plinē ridicu-
 la est: nam primicerius notarius principis dicitur, & ho-
 nore inter notarios primus: sicut sequens dicitur secundi-
 cerius. κέρως enim ceram significat, κέρως τε tabulā ceram
 tam, in qua antiqui scribebant, ab huiusmodi igitur ta-
 bulis dicti sunt primicerij. Vegetius libro secundo: Pri-
 micerius, inquit, in officio praefectorum praetorio, ad ho-
 nestam quaestuosumq; militiæ peruenit finem. Athalaris
 rex Gothorum rex in quadā epistola ad senatores uerbit
 Romæ: Illustri uiro atq; magnifico patritio Maximino
 primiceriatu, qui & domesticatus dicitur, gerendam di-
 ximus dignitatem. Suidas: πριμικέρης ὁ πρῶτος τῆς
 κέρως ἢ τυλοῦσος. dicitur autem primicerius solum no-
 tarioꝝ, ut apud Renatum Frigidum in historia Ho-
 norij & Theodosij: Rusticus Agretinus ex primicerio
 notarioꝝ Iouini, multiq; nobiles apud Aruernos capti:
 sed etiā primus aliarū dignitatum. Hieronymus in ebron.
 Eusebij: Iouinianus ex primicerio domesticorū, Impera-
 tor est factus. Amianus Marc. lib. xviii. Inter quos etiam
 Valentinus ex primicerio protectorū, tribunus. Hierony-
 mus, uti suspicor, in uita Martiani: Hadrianus Septicianus
 primicerium scholæ candidatorum ordinauit. Innomina-
 tus autor ad Theodosium, primochirium appellat, quæ est
 primus

Primochi-
 rius.

primum à manibus dicas: nisi corruptus est à scriptore
 codex, qui unus extat. quæ autem huius officij sit digni-
 tas ostendit Cassiodorus epist. lib. vi. in forma comitiæ sa-
 crarum & primiceriatu: ubi ad publicæ, inquit, festiuitatis
 iudiciū, locū quoq; primiceriatu adiungimus. parū
 est aut, quòd prouinciarum iudices tue subiaceant digni-
 tati: ipsis quoq; proceribus chartarum confirmas officiū
 dum perfectum non creditur, nisi à te fuerit pro solenni-
 tate completum. uestis quoq; sacra tibi antiquitus nosci-
 tur fuisse cōmissa: curas quoq; littorū, aduentitia lucra,
 prouisionē comitis, negociatores, quos humane uitæ cō-
 stat esse necessarios, huic potestati cōstat esse subiectos.
 nam quicquid in uestibus, quicquid in ære, quicquid in
 argento, quicquid in gemmis ambitio humana potest ha-
 bere pretiosum, tuis ordinationibus obsecundat. Zona-
 ras, μεγάλει, inquit, πρωτοκρίσι σκιοδίου ἐσι μέσσα λι-
 κὸ καὶ μελανθ, &c.

De comitibus & Archiatris.

Archiatris.

¶ Archiatris dicuntur medici principis. ἀρχὸς enim prin-
 cept, ἱετρος medicum significat. Homerus.

Ἰατρος γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντίκει-
 ἄλλου.

Vir medicus, multis alijs æquandus honore est.

Non igitur hic summos medicos interpretandum puto,
 qd' alij faciūt: sed medicos principis in aula imperatoria
 ἀρχὸς quoq; Athenis summus magistratus erat, ut in Ga-
 lienis scribit Pollio. Formam autem, quomodo consue-
 rentur archiatris, cuiuslibet discere est facillimum ex Cassio-
 doro epistolarum libro v. ubi ex persona principis: In-
 dulge, inquit, nostro palatio, habeto fiducia ingrediendi,

Q + fas

fas est tibi nos fatigare ieiunijs. fas est contra nostrū sentire desiderium. quæ uerba clarissimè ostēdunt, fuisse medicos principis archiatros. Horū & meminit Iul. Firm. lib. 111. Etymologia aut ratio hoc in titulo non inde deducitur, quod τὸ ἀρχὴ ἰατρῶν essent: sed quod primi principes uel medicorum illi existimandi sunt, quos in aula sua imperator haberet: alioquin & archiatrū Aesculapium Augustinus de ciuitate dei 111. appellat.

Silentiarij. ¶ Et quod inferius sequitur titulus, de silentarijs. Procopius Persi. belli 11. Romani, inquit, ad ea quæ quietis

Domestici. sunt in palatio ministrū, silentariū uocāt: sicuti domesticū, arcanorū principis consciū: ut in eodē opere legitur.

De præpositis laborum.

¶ Accursius in huius tit. declaratiōe, anceps nimio plus quam æquum est fētur: cum antiqua lectio satis probabilis sit, quod his præpositis subessent mediastini omnes, alijq; imperatoris domus opifices. illud fortasse fēellit Accursium, quod alibi legerat, ergolabos esse operarios quæ Græca dictio est, ἐργόλαβος. reperitur autem in l. unica. C. de monopolijs. quam lectionem probarem, nisi ueterum codicum autoritate adduceret, in quibus præpositos libellorum lego. Ceterum quoniam hīc de labararo quedam Accursius dicit, illud sciendum, uexilli speciem esse labarum alijs nobilius, quod ante imperatores ferri, & à militibus adorari moris esset. erat autem auro & pretiosis lapidibus opertum: ut Socrates episcopus scribit in tripartita historia, lib. primo. cap. v. Vt inde Tert. locus. cognosci possit, quid sibi uoluerit septimus Clemens in Apologetico, capitu. xv 1. Σπαρά illa uexilorum & laba

Ergolabi

Labarum.

Tert. locus.

labarorum stola crucium sunt.

De proximis sac. scrin.

¶ Lex 1.1. corniculario. Quia in huius dictionis signifi- Cornicula-
 catu Accursius hic fallitur: intellige corniculariū, id est, rij.
 adiutorem principis custodiae, uel officialis. Asconius: ac
 censi, inquit, dicebantur attributi decurionibus, hoc est,
 ministri eorū, quasi ad censum additi, quos nunc comitē
 tarienses & cornicularios appellant. Valerius Max. lib.
 1.1. cui Cominius tribunus plebis diē ad populum dixit,
 quod cornicularium suum stupri causa appellasset, dicitur
 autē cornicularius in bello accensus decurionis: quo
 significatu capitur etiā apud Frontinum lib. 1.1.1. tribuni
 cornicularius uigiles quosdam excitauit. & apud Traj.
 de claris grammaticis: Orbilius corniculo meruit. In pa-
 latina uerò militia, cornicularij accipiuntur pro accen-
 sis primis sermiorum, uel principis proximorū: quo sen-
 su capitur haec uox hic, & apud Maternum lib. 1.1. &
 Tranq. nam quem ipse Dominatio appellat Clodiu cor-
 nicularium, Dion Graece κλώδιου ἰνταλῶν dicit: quod
 quidam prodidere: licet eorum iudicio nō omnino acqui-
 escam, horū quoq; mentio est in breuiario Theodosij de
 officio sermiorū. Cornicines autem alio significatu dicitur
 Vegetio in 1.1. sed hi nihil ad rem praesentem. dicitur
 autē in hac lege, caput officij, eo modo quo Vegetius di-
 xit caput contubernij. Sanē magistri ipsi sermiorū ἀντι-
 γραφισι uocantur: ut Graecus legum interpres scribit.
 ¶ Lex, iubemus uenalitium. Venalitij dicuntur negocia Venalitij-
 tores, à uendendo, Plin. lib. 21. & Ciceroni, & Nonio
 praesertim seruorū: inde serui quoq; ipsi uenalitij dican-
 tur

tur & uenales, & in hac l. uenaliū munus, quādo quis cogitur negociari, quod uiro nobili indignū putatur. In sequentibus uerbis, temonis. Ilego, teloneis: hoc est tributis & uestigialibus. teloneon locus est ubi tributa fiscalia exiguntur: cuius mentio habetur etiam in euangelijs. τῆλω exactor ipse. seu publicanus. Tranq. in Augu. nisi forte quis existimet temonem illud esse tributum, quod Amianus Marc. iugum appellat: qua in re dubito. Sanē Maiorianus in nouellis iugum uidetur mille solidorum censum appellare, ex quibus bini solidi functionis publicae nomine exactoribus prestabantur.

Temonistri
butum.

¶ Lex peculiari usq; ad meloproximos, simplici liquida legendū, si deducatur ea uox à Græco uerbo μελετῶν, quod exercere significat: uel à Græco μέλας, quod curā esse denotat. Nero in epigrammatis:

Ἐμὲ δανόβις ὄ γοεῖα μὴ χύτω πυρὶ.
Οὐδ' εἰ μέλας μοι, τί' μὰς, γὰρ καλῶς ἔχει.
Me terra sancto miscetur ignibus,
Id curo nil, mea probe se continent.

Meloproxi-
mus.

Quos senariolos ideo libentius adduxi, ut explicatiorem haberes Senecæ in libro de clementia 11. Tranq. in Nerone locum. significabit igitur melo proximus eum, qui se cū proximo sacri serinij exercet: inferior tamē illo gradu dignitatis. eritq; hoc modo cōpositio Græca & Latine dictionis. q. & si ueteres, autore Quintiliano, raro admiserint, posteriora tamē secula receperūt: nisi malis toto titulo, nō proximos legere, sed pehiros. Græci enim προχειρῆς uocat hosce scribas, quō manu expediti sint. at facilis factu, lubricusq; error, χ Græcū in x uertere, potes

Prochiri.

potes itaque legere, meloprochiros, etsi, ne lectione rear mutandam, non parum me inducat Theodosius, qui ubiq; proximos, dicit: cui accedit & Amianus, licet corruptus scriptorum uicio autor. sed & potuit ea ratione meson proximus dici. qua meson autas Iuriconsulti nuncupauerunt. alij meloproximū interpretantur qui futurus est proximus, qua ratione mellonymphum dicunt designatum sponsum, & mellothanaton capularem.

¶ Lex, unicuiq; ut xv primatum.) iunctim legendum est. xv Primat^o xv primatum: erat enim dignitatis nomen, hoc est xv primarij uiri in scrinijs. Cicero in Roscio Amerino: Itaque decurionum decretum statim sit, ut x proximi proficiscantur ad L. Syllam. Græcè dicuntur ἄρχαιονομοί. Arcad. in l. ult. de mu. & ho. & supra diximus: est enim diuersa illa dignitas ab ea de qua loquitur,

¶ Lex, hac parte, Antiquarios,) intellige eos memoriales Antiquari^o qui antiquarum rerū principi memoriam suggerūt, antiquarius enim significat eū qui antiqua uerba interpretatur, qui uetere curat uetera. Iuuen. satyra VI.

Ignorosq; mihi tenet antiquaria uersus.

De agentibus in rebus.

¶ Lex ij. pateat cogia,) locum hunc ut menda non care re credā facit dictio, cogia. nusquam reperta apud tot scriptores, præsertim tam audaci deriuatione. ut à cogo fiat cogia: eū alij omnes dicāt, coactio: quare nō absurde putauerit aliquis hic legendū, elogia pateāt, hoc est cōcedatur licentia. elogiū enim plerunq; pro licentia ponitur. Elogium. de quo superius dictum. Alij etiam de uulgatis codicibus habēt, copia, quam lectionem probo.

¶ Lex.

- Ducēnarij.** ¶ Lex, matriculam.) ducennarij, quorum hac in lege est mentio, quē in censum capiuntur, probabiliter certē dubitari potest. nam hoc nomine appellari eos iudices legimus, qui de leuioribus rebus pronūciabant: dicti à censu ducētorum sestertiorū. horū decuria addita fuit ab Augusto Cesare: ut scribit Tranq. Ducēnarij quoq; ut alij tradunt, capiuntur pro exactoribus, publicanis'ue. ducēnaria enim nomen uectigalis est, sicut centesima quinquagesima. Apule. lib. vii. nam procuratorem principis ducennaria perfunctū, dein fortuna tristiore decussum, orato fuerā aggressus, reperitur etiā id nomē in alio significatione apud Vegetium lib. ii. ubi primus, inquit, hastatus duas centurias, id est ducentum homines, ducebat in acie secunda: quem nunc ducēnariorum uocant. & paulō inferius: erant Centuriones qui singulas ducebant centurias, nunc centenarij nominantur. Sed in lege nostra, quod
- Cēturiones.** erant centenarij, & ducennarij in re militari. puto fuisse
- Centenarij.** se hos in domestica familia. Scotus ad Theodosium imperatorem, in schola agentium tradit fuisse ducennarios, qui in præfectorum officio in prouincijs siebant officij principes: erat que eis potestas principalis clementiæ adorandæ. nam ducēnariū habuisse proconsulem Achala comitem orientis præfectum Augustalem, uicarium dioceseos Asiæ scribit: qui in eorum officio scriptorio siebat princeps.
- Biarchi.** ¶ Quod sequitur, Biarchorum.) intellige eos qui erant necessaria ad uitā totius domus principalis. Biarchi uita significat, ἀρχὴς principē. Cassiod. hist. lib. vii. Demosthenis cuiusdā meminit, qui in imperatoris Valentis aula

aula præerat emendis obsonijs: constitutusq; erat super epulas imperatoris. possumus & legere, biarcei, quod ita appellentur uitæ necessaria curantes. unde epithetum Panos dei, Suidæ, & archie in epigram.

Ἰσὶν Βιαρκὲς ὁ ἄλλος ἄπ' ἄλλης ἀνθεὶ μοι τρισσοί.
conuenit uenatoribus. Βιαρκὲς, uitæ sufficientis.

De curiosis, & Stationarijs

¶ CREDIDERIM curiosos eos appellari, non qui Curiosi.
ubiubi delicta fierent denunciabant, ut sentit Accursius: sed tantū qui cōmissa in curia Principis, uel in comitatu præsidū, per omnes prouincias referrēt ad præfectos: unde & nomē sumpsere. alioquin fuisse officiū, qui denūciarent passim delicta, nusquam (ut arbitror) lectū est. Inno-
minatus autor ad Theodosium scribit, in officio magistrī officiorū esse curiosum unū cursus publici: item curiosos per omnes prouincias, quos magister officiorū emittit. Apulei locus
horū fecisse mentionē arbitror Apuleiū asini aurei lib. 1. non equidem curiosus sum, sed qui uelim scire cuncta, uel plurima: timētibus enim comitibus, præsertim Aristomene, mortem comitis prodere, eos fieri audacter hortatur: qui nō curiosus, id est delator esset, sed potius libenter plurima scire cuperet, nā eo in loco ueteres codices habēt, curiosum. at interpretes legūt, curionem: quæ lectio oīno falsa est. quid enim aliud est esse curionem, quā uelle scire cuncta, uel plurima? magis itaq; credibile est, elegātī illa trāslatione uti Apuleiū, quā pugnantiā loe-
qui. Stationarij quoq; hoc in loco pro his accipiēdi sunt. Stationarij,
qui fugitiuos, & ad hostes trāscentes deferrunt. Amiano Marc. autore lib. xviii. sunt autē hi qui milites ordinarij, deputa

deputati ad aliquem tuendum locum in limitibus imperij: dicti, quod in stationibus habitent, nec uagentur. sanè curiosorum quoque meminit Maternus libro iii. si per noctem fuerint inuenti, erunt publicani, uestigalarij, uel curiosi. Suidas etiã in uita Chrysoſtomi, reperiri tradit, ἐλαόμεν ὑπὸ κερῶσιν Ἀπόλλωνος ἔν μίση τῆ πόλεως, tractus sub curioso urbis in media ciuitate.

De Palatinis sacr. larg.

¶ Lex, seruij: quisquis ducenarij numero unius centenarij numeri, legendum, centenarij numero 1. id est, unius: quod alia probatione nõ uidetur indigere. Item in finibus barbaricarij centenarij numero 11. intellige in quacũq; centuaria duos barbaricos attributos. barbaricarij autem sunt Phrygiones, polimytarijue, ut diximus superius, quos barbaricos alij appellat: Imperator in l. 1. supra de prepositis agētib. in reb. barbaros. nã dictionis huius uaria est significatio. Siquidẽ antiquis illis tēporibus, & Romani ipsi barbari dicti sunt: quod legato Romano apud Aetolos obijcit orator Philippi regis, ut scribit Lit. xxxii. & Plautus linguã latinã, barbarã uocat in compluribus fabularum prologis. sequenti demum tēpore exēpti hoc nomine sunt Latini, cū iã regna per diuersas prouincias protulissent: ut tamen & Hispani, & Galli, & Germani, ceteri q; præter Græcos & Italos sic notarētur, et sub recentioribus imperatoribus barbari solũ dicti q; sub imperio Romano non erant: ut Sarmatæ, Persæ, Scythæ. quæ in significatione ubiq; capienda est hæc uox Amiano Marcell. & si qui eo tempore scripserunt. & in l. 1. 1. C. de seruis fugit. si fugitiui, inquit, serui deprehendantur ad bar

Barbari.

Lex C. de clara.

ad barbaricum transeuntes. pede amputato debilitentur. Ammonius in differentijs, barbarū tradit, cum qui Græcus non sit: barbaricū uerò, barbarorū uel locum, uel rē esse, hodie apud graues uiros barbari existimantur qui Christiane legis non sunt, uel sanguinarij & impij, quales milites gregarij plerunq; sunt, Vt cūq; itaq; capiatur id nomen, Phryges ipsi barbari sunt: unde Phrygiones & ipsi barbari dicti: nā & rudis quicūq; dicitur Barbarus, Plautus in Milite: nam hoc colūnari Poëte esse inaudiu barbaro. taxat enim Nænum poëtam, qui usus erat uerbo barbaro, colūnari. quod latinum nō est: ut coniecitur ex uerbis Festi Pompeij, in dictione, barbaros. ut iure mirari possimus, quā infelicitè Plautū declarauerit Hermolaut in corrolario Pliniano. Quod autē hac in. l. mittendariorū sit mentio.) Græcus legum interpres: Palatini, inquit, cōmuni nomine dicuntur omnes habitantes in palatio: alij quidem semper in dōmo Augusti persecerātes, qui comitatenses dicuntur, Comitatum autem locum appellāt, in quo uitam ducebat imperator, Qui uerò in prouincias mittebantur dicuntur mittendarij, à mittendo nuncio. hęc ille.

Lōc^o Plauti.

Mittēdarij.

De Stratoribus.

¶ Stratores interpretatur quidam eos milites, seu mercenarios, qui castra præibāt, ut loca accōmodatiora ad traducendū exercitum facerent: uel aggeres, tumulos uel æquando, uel struendo pontes, & similia, quorum mentio apud Vegetium lib. 1. 1. habet præterea legio fabros, tignarios, stratores, carpētarios, & c. et si alij codices habeant, instructores. uerum ipse in hac rubrica malim stratores.

Stratores.

stratores.

stratores, legere: nā hos p tabellarijs accipi Cicero ostēdit. ut intelligamus hic eos, quos princeps uaria necessitate mittit ad prouincias, ut nuncient aliquid, quibus tenentur prouinciales subinde mutare equos, quō celerius erat. uulgus uernacula lingua, equitates principis famulos uocat. tenentur autem prouinciales eis offerre equos aliter fisco sollidorum nomine sunt obnoxij. Paulus Diaconus Longobardicorum lib. V i. Rex, inquit, Cuniper tus, dū post hęc cū stratore suo, seu quē propria lingua marphais dicunt, consilium iniret, Suidas stratorem speciem esse dignitatis tradit, ut diuersa suspicer esse officia Planē quę Accursius & ceteri hic scribunt, nec ex autoribus probabilia sunt, nec uerbis legis sat uidetur congruere, Staticulum autem & uehiculari genus est Plinio libro xxxvi.

De Castrensiarijs, & Ministerianis.

Hunc titulum procul dubio corruptum opinor: tum ex eo, quod Accursius pluribus eū modis legit: tum etiā, quod dictiones illę nō admodū latinę sunt. neq; enim ministerianus, aliquo in autore est unquā lectum: cum alij ministerialē potius dicā: ut Theodosius, qui in officio castrensiū hos cōnumerat. & si Suidas magistrariani mentionē faciat: cuius dignitatis & mētio est in compluribus autēticorū locis, quę a magistrariani nō uidetur differre: qualē fuisse, Cornelii Saturnini ostēdunt inscriptiones ueteres: ut Bononię marmoreus stylobata, in Margaritę edicula memoriā P. Cornelij Saturnini magistrariani, Cornelię primę uxoris ex indulgentia colleg. signum liberi habentem. C. aulis. D. Sicut ergo & magistrarianum, & magistrarianum

Ministerianus.

Magisterianus.

Magisterianus.

sterialem dicimus: ita utrunque dicendum uidetur in ministeriali, ministeriano q;: & si apud alios autores hoc, ut praefatus sum, legi nūquā. certe Latine magis dicitur, de castrēsisibus ministris. Laëridius in Alexandro castrēses ministros appellat: cuius uerba ideo maxime apponēda cēsi, quoniam quod horū esset officiū, satis explicat: aulicū, inquit, ministerium in id cōtraxit, ut essent tot homines i singulis officijs, quot necessitas postulare: ita ut annonas, nō dignitatē acciperēt: Fullones & uestitores, & pictores, & pincerna omnes castrēses ministri. Castrēsiariorū quoq; mentio est in uetustis spectationibus: ut in illo tumulto, qui Mediolani est in templo Maiori, T. Pōti Maioris negociatoris silentiarij & castrēsiarij.

De Decanis.

¶ Modestus in singulari libro, quem de rei militaris uocabulis fecit: Decani, inquit, erant decem militibus praepositi, qui nunc caput contubernij uocantur. Idē etiam testatur Fl. Renatus libro i. eodem modo dicti quo centenarij, & ducentarij, de quibus supra in nominibus rei militaris: Graecē δὲ δεκάτης, & δεκάτης, ἢ λόχης, idem sunt: & alij appellant ἐνομοτάρχαι.

De Mensoribus,

¶ Mensores, inquit Vegetius, & modestus, sunt qui in castris ad potissimum dmetiuntur loca, in quibus tentoria milites figant: uel qui hospitis in ciuitatibus praestant. Theodosius in palatino officio mensorem lampadarijs iungit: tradit q; eos subditos fuisse praefecto praetoris per orientem. scio mensorem etiam in alia significatione capi, sed ea nihil ad hunc locum.

D. And. Aici. In tres post. Cod. li. R De

De privilegijs eorum, qui in sacr. pal. mil.

- Pentaprotia** ¶ Lex, de cubiculi, uel obsequiū temonariorū, uel pentaprotia. Lego πενταπρωτίας. Græca uox est, & significat quinque primorum munus: quos alie sacræ cōstitutio-
- Quintūuiri** nes, quinque summates uocant. ipse & quintumuir os appellari puto. ab antiquis enim quicumque magistratus extraordinarij, plerūque ad simile nomē redigebatur: ut duūuiri, triumuiiri, quartumuiiri, quintūuiri, sextūuiri, decēuiri: qd' & in magistratibus municipalibus obseruabatur. Planè dubiū est apud recētiore*s* Iurisconsultos, an duumuiiri ius gladij habeāt. quos Liuius admonere debuit: qui ab urb. cond. lib. primo scribit iudicasse duum uiros, ut Tergeminus Horatius sicui suspēderetur, qd' sorore*m* interfecisset. quæ opinio & legibus ipsis probabilis est: nā duūuiri fasces habebant, l. duumuirū. C. de decur. qui capitalis animaduersionis sunt indices. ut T. Liuius scribit, & Plutarchus in problem. & Pomp. Iuriscōs. in l. de orig. iuris nā & eos præfuisse carceribus, traditur in l. si quis uxori. §. si fugitiuū. de furtis. quamobrē duūuiriros existimo, ex magistratibus municipalibus duos fuisse, qui in reos inquirerēt: & nullam ulterius iurisdiccionē haberent, ut neq; ante eos ex illorum autoritate posset filiusfami. emancipari: nec debitor prætoris decreto cōtumax, possit per eos iure puniri, nec olim eorum eis bonorū possessio agnosci: licet contrarium statuerit Iustinianus. sed hæc alibi latius cum certiora cōperta habuerimus, Quod autē in hac constitutione dicitur, temonariorū. Superius admonui, & probabiliter telconariorū posse legi. Quod & legitur, turmariorū, quos capitularios

pitularios uocāt,) fortasse sunt hic accipiendi decani, qui turme præerant: & alio nomine dicuntur, caput contra bernij: ut scribit Vegetius. quod si ita est, uetat imperator ne decani possint in sui locum palatinos subrogare. sanè capitulum. nō solum latinè paruū caput hominis significat, ut apud Terentiam: sed etiam particulam opusculi, ut apud Vlpianum. l. prima, & de testa mil. ut parū iure agāt. qui id ipsum in suis disputatiunculis negant. Capitulum
Scholares.

De priuilegijs scholarum.

¶ SCHOLARES hic intellige militātes in sacro palatio: nam & schola militum, dicitur Vegetio. Scuro Sulpitio in Martini uita, & ceteris: sicut schola literarum à Græco σχολή, id est, ab ocio. meminit Cicero in Tuscul. sanè negant pleriq; cruditi uiri scholarent. latinam esse dictionem: sed pro ea utuntur græca, scholasticus: quorū Scholasticus in sententiam ne eam, me multum mouet eloquentissimi uiri Fabij Quintilianii autoritas lib. 11. de officio discipulorum: ubi in ipsos, inquit, cæcus scholarium leti & alacres conuenient, si modò emendata apud eum est lectio.

De Perfectissimatus dignitate.

¶ TRADUNT recentiores Iurisperiti, quatuor esse dignitatū species. ex quibus quidam sunt illustres, super illustres alij, quidam spectabiles, quarti clarissimi. tu uerò his quintum adde gradum, perfectissimorū, ex hac constitutione. num quæq; autem magistratū sub horum aliquo gradu collocāt: puta patritios, et senatores, super illustres: cōsules, præfectos prætorio, illustres: sicut spectabilem, præfectum, urbis, prætorem, proconsulem: præsidem uerò prouinciæ, clarissimum. Sed ipse aliter reor: Dignitatū
species quorū
sunt.

R 2 neque

neque enim omnes praesides erant clarissimi, uerum & per se-
 felissimi quidam, prout dignitas provinciae requirebat:
 ad quam regendam mittebantur: qua de re alibi à nobis
 diffuse scriptum est.

De re militari.

Ripareses, ¶ L. contra, seu de castris riparesibus. Ripareses hic
 accipiendos puto pro his militibus, qui in imperij limitibus
 excubabant pro republica aduersus barbaros: puta
 in ripis Danubij, ad tuendas Pannonias aduersus Sarmatas:
 & in ripis Euphratis, aduersus Parthos. Herodianus
 lib. vi. oppugnabat, inquit, Artaxerxes Persarum rex Ro-
 manorum castra, imposita fluminum ripis: quae scilicet im-
 perij limites tuerentur. & paulo inferius: nunciatum est,
 Germanos Rhenum, Danubiumque transgressos, in fines Ro-
 manos hostiliter intrasse, oppugnareque exercitus ripis
 insidentes. Idem & alibi compluries, nam ut tacitas lib.
 xviii. & Herodianus lib. ii. prodiderunt: cum stante re-
 publica Romana, omnes Itali semper in armis fuissent,
 primus diuus Augustus alienigenas milites mercenarios
 habuit, qui Romanum tuerentur imperium: tum flauiorum
 magnitudine atque fossarum, tum montibus asperrimis,
 & imperijs desertisque locis.

De castrensi peculio.

Adiatrix le ¶ L. ius castrensis, legione prima adiutricis. Accursum
 gio. in interpretatione huius uerbi, adiutricis, se plurimum uis-
 uolat, atque uix explicat, sed omisso quod ipse senserit, scire
 re debemus, adiutricem hic pro legionis cognomine poni, cuius
 mentio Plur, in uita Othonis, Cornelio Tacito, & caeteris
 fit. Hoc enim legionis Othonianae nomen erat, quae cura
 pace

pace Virelli conseruit manus: mutabantur tamen plerūq;
hæc cognomina, nam Spartianus in Hadriano, primam
legionem appellat, mineruiam: & secundam quoq; aditu
tricem dictam, ostendunt antiquæ inscriptiones.

Minerua le
gio.

De crogat, milit. annonæ,

¶ L. prima repetita cōsuetudo. Vid ab Imperatore dictū
est: quoniam etiam apud ueteres erant huiuscemodi cibi
militares, quales describuntur hic, Spartian. in Hadr. ipse
quoque inter manipulos uitam militarem magistrans, ci
bis etiam castrensibus in propatulo libenter utens, hoc
est. larido, casco, & posca: exemplo Scipionis Aemiliani
& Metelli, & autoris sui Traiani. Quid aut in hac lege
sit, buccellatum, ostēdit Amianus Marc. lib. xvii. firmas
to q; consilio triginta dierum, frumentū ex eo quod erat
in sedibus cōsumendum, ad usus diuturnitatē excoctum,
buccellatū uocant, humeris militū impositus, dicitur autē
à bucca, quæ est frustulum panis, quātum commodè bu
ca capere possit. Augustus apud Tranq. post horam pri
mam noctis duas buccas manducaui. Unde fit buccella,
Martiali. Buccellarij autem Gallograci uocabantur, &
Buccellariorum regio, Gallogracia, ut est apud Suidā.
Sunt & Buccellarij equites cataphracti per orientem,
qui suberant magistro militum, ut ad Theodosium Impe
ratorem in breuiario legitur.

Buccellatū.

Buccæa.

Buccellatij.

¶ L. septem diebus stellatura. (uocabulū hoc inuētura
risimū, interpretare ut serē tesseram frumentariā signifi
cet, nisi qd' tessera gratuitū frumentū plebi dabatur, stel
latura uiliore pretio, annonæ militibus uēdebatur, id q; à
patrocho seu opinatore, q' à munificibus paganis acceptas

Stellatura.

R 3 species

species ad arabat, id est æstimatas in militare exercitiū (ma-
gazinum uulgo uocant) referebat, ut nomine stellaturæ
distribuerentur, quod & hæc ex cōstitutione & alijs plu-
ribus ostenditur. Hinc Pefennius Niger imperator, ut est
apud Spart. duos tribunos lapidibus obrui iussit, qui mi-
litū suorum stellaturas acceperant. Lampridius in Ale-
xād. anonā militū diligēter inspexit: tribunos, qui de stel-
laturis, militibus aliquid tulissent, capitali pœna affecit.
puto dictas à stellis: ita enim Plinius lib. vi. columnas, seu
pilas appellat, in quibus fœdera scribebantur. capiuntur
etiam pro quocunq; signo: etiam militari: nam & sedile
collocatum in suggestu, Amiano undecimgesimo lib. stella
regalis, cū aureo puluinari, nullo uetante direpta est. nisi
inemendatus est codex: & uerius legendum sit sella: sed
& de stellatura nobis alio loco dicitur.

Amiani loc^o

De militari ueste.

¶ PROVINCIAE Tarsiarū.) Tarsus Ciliciæ ciui-
tas, à Perseo condita. sed & legi potest, Trachea. Sextus
Aurel. Victor in Vespas. Syria, inquit, seu Palestina, nec
non Cilicia, Trachea, & Comagene, quam Augustus fratē
sem nominamus, &c. Verū hic malim legere, Thraciæ
rū. Et paulo inferius, missis.) Mœsia uerior lectio. est au-
tem duplex, superior & inferior. legito Plin. Scotus Mœ-
siam primam & secundam nominat: sicut Armeniam pri-
mam & secundam: quod & de Cappadocia refert in Pō-
tico tractu: diuisæ enim ita erant, & quælibet suam habe-
bat præfectam.

Mœsia.

¶ Exceptis Ostereæ natis, & Osienis, & Isariæ.) castia
gattus puto legi, Orthodoxiæ natis, & Osrhanis, et Isau-
ria.

ria. Orthodoxia in Asia est trans Mzandrum, de qua Strabo lib. x. i. i. i. potes etiã legere, Ostroene natis: quoniam Ostroen Suida urbs est diuersa, ut suspicor, ab Ostrothanta, quam conterminã Parthis suprã diximus ex Herodiano. Isauria uerò cognita omnibus.

De metatis & epidimeticis.

¶ Recentiores quidam legunt, epimetaticis. cuius quidam uocabuli significatio, ut ipsi arbitrantur, inscriptio nes continet, quæ à mensuris sicbant: puta in ualuis idnuarum, quibus significabatur, quis in ea domo hospitaturus esset domus ipsæ metata dicuntur: quam uocem numero singulari prolatam reperio à Casiodoro lib. iii. historia: Et primum quidem interrogare militem, quis eum ad metatum duxisset episcoporum. Ipse à ueteri lectione nil immutare ausim: quoniam mensores, inquit Vegetius, & Modestus, etiam dicuntur qui hospitia in ciuitatibus præstant: unde & dimensores. à qua dictione potuit deduci. epidimetica, eo significatu quo epimetatica capiunt: & si hæc quoq; deductio non admodum Latina sit. sed quid si legerimus, epidimeticis: ut ita appellari credamus hosce metatores, quoniam in urbibus metantur, *ἠδὲ δὲ νῦν* enim idem ualeat, quod ad ciuitatē in rem presentem uenio, Metatores autem sunt: qui præcedentes locum eligunt castris, ut scribit Vegetius. Erūt fortasse quibus epideigmaticos, hoc est demonstratores lege re placebit: quod uix probo. Sane Iustinianus in auth. ut nulli Iud. uidetur epidimetica accepisse pro collatione pecuniæ, quàm à ciuibus extorquebant milites, ne in coram domibus hospitarentur. quam significationem

R 4 & hic

et hic probo ppter. l. omnes, huius tituli. hos metatores
uulgò s̄reos uocāt, ab inscribēdis ut arbitror s̄ribus.

De Salgamo hospitib. non præbendo.

Salganum. ¶ Salgami appellatione uenit oleum, sal. butyrum, &
huiusmodi esculenta ad condiēdum: atq; etiā alia indices
uecessaria, ueluti ligna: Ausonius.

Salgama non hoc sunt quod balsama, cedite odores.

Meminit & Columella in carminibus:

Tempore non alio uili quoq; salgama merce.

De numerarijs actuarijs.

Cyrene. ¶ Lex, actuarij chinella. hanc urbem non reperio inter
Cosmographos: quare s̄rtasse legēdum est, Cyrenæ. ea
est primaria Aphricæ urbs, patria Callimachi, prius Cal
listo, dein Thera post Cyrene dicta, nemini non celebra
ta urbs. Amian. xx. i. libro: Aegyptus fertur habuisse
temporibus prisca Aegyptum ipsam, & Thebaidem,
Augustani- & Libiam: quibus duas adiecit posteritas, ab Aegypto
ca. Augustanicam, & Pentapolim à Libya sicciore disse
Pentapolis. paratam. In Pentapoli Cyrene posita est urbs antiqua,
sed deserta, quam Spartanus condidit Battus, & Ptole
mais, & Arsinoe, eademq; Lanchyra dicta, & Darnis,
& Berenice, quā Hesperiadē appellāt. Verū apud Amia
num corruptissimus est hic locus: in quo baptus pro Bat
Amianus to, cura pro Cyrene, berenie pro Berenice legitur. Ser
emēdatus. uius tñ in. i. i. i. Aeneid. Barcen agnoscere uidetur Pena
tapoleos urbem: unde Barcei Vergilio. Sanè Darnis hic,
ut arbitror, appellatur quæ alio nomine Plinio & Stef
phano est Apollonia in Libya. Rufus Festus: Cyrenas
cum cæteris ciuitatibus Libyæ Pentapolis, Ptolemæi
anti

antiquioris liberalitate suscepimus.

De cursu publico.

¶ Quid sit cursus publicus, ut breuiter explicem, sciendum est, per dispositos locos prouinciarū habuisse imperatores quosdam equos, qui sumptu publico alebatur: ut quoties repentinū aliquid accidisset, mutatione equorū citissimè quò uellet imperator, posset mittere quemcūq; nuntium, uulgus postas uocat: alludens latine dictioni, quòd in his sint dispositi equi: quorum etiā mētio apud T. Liuium. Verū in hoc hæc differunt à cursu publico: quòd hic sumptu principis alebantur equi, & sine eius licentia, quā tractatoriam, aut euectionem, aut diploma uocat. priuatus nemo eis utebatur: sed i presentiarū priuato sumptu res agitur est: q; inde cōducti locatiq; actio hisce etiam equis ibant in prouincias præfides publico sumptu. Amianus lib. xx. Præfectus pratorio Taurus, ut hostē uitaret æternū, inde discessit: uectus q; mutatio ne celeri cursus publici, transitis Alpibus Iulij, eodem ietu Florentinum itidem præfectum secum adduxit, meminit & Cassiodorus lib. i. i. appellatur etiam cursus fiscalis. Spartianus in Hadriano: cursum fiscalem instituit, ne magistratus hoc onere grauarentur, ut horum autorum sensus ceteris incogniti tādē dilucescāt. Sex. Aurel. Victor: Constātius, inquit, ad frustrādos insequētes, publica iumenta, quacūq; iter egerat, interfecit. meminit & Maternus lib. i. i. i.

Cursus publicus.
Cursus fiscalis.

¶ L. parhippū. lege, parippum, ut intelligamus eū, qui præter numerū in tractatoria comprehensum, uehiculū, uel equos agit. πρὸς πρᾶτερ, ἔξ πρὸς equus, hinc ephippia, orna

Parippus.

R s pia, orna

pia ornamenta sunt equorum. parippi meminisse nō semel
in epistolis Iulianus: ἀξία δ' ἑ σὲ δ' ἡμοστος ἰσομῶ οὐχὶ
μετὶ γυμνασίου ἐν τῷ ἵππῳ. ducet te publicus cur
ius uno utentem vehiculo & parippo uno: quod & alij
annotarunt. hinc Suidas ἵππῳ ἑσπετες interpretatur
præter rectum iter currentes.

Auerta.

¶ L. quoniã uerdeorum. Interpretatur Accursius hic
auertam equorū pectorale esse: quæ dictio sanè repertū
rara est. Græci λεπτὸν ὄρα dicunt coria lata circa pectus
equorū. Verum ut Accursio in hoc hæreã, facit: quia si
cut postilenã Plautus in Casina appellauit incuruũ illud
corium quod à sella in caudam desinit, uulgò croperiam
uocant, ab eo quod post sellam sit: ita etiã potuit deduci
auerta, quod antè collocetur. Sed quid si capitis ornāmē
tū quo habena figuntur, intellexerimus? ab auertendo,
quod equi per eam uertatur, put fessori uisum est. Græ
cus interpres auertã interpretatur subalaria ora, quæ ne
bicularis equi humeris sustinentur, Quod sequitur, cen-

Centenarij.

tenarium. Suidas centenarium esse arbitratur nomisma
tūm quantitatem. ut hic intelligenda reat ornamenta in
modum nomismatis, quæ pectoribus equorum affiguntur
alibi appellantur: cucumæ: qua tamen in re dubito, cum

Hippocomi

non uideam qua ratione suidas dictionem numeri genera
lem, de auri solūm quantitate intelligat.

¶ L. non patitur ypocomos. legēdum, hippocomos, id
est, stabularios, qui equos curant. ἵππος enim equū signi
ficat: ὑποκόμος: nutrio. curo, existimo autē fuisse munus pu
blicum eorū qui in id agebatur, ut de prouincialibus ac
ceptos causa publici cursus equos, cura sua alerent. Et
quod

quod sequitur, *sagorum*.) corrige, *saga eorū*. *Sagū* uer- Sagum.
 tis est *militaris*: *ἐπισπίδα* Græci uocant. *Plutarchus* in
Lucullo: nō ab simile fortasse ab eo quod uernacula simpli-
 citas, *saium*, uocat. sanè quod de *hippocomo* dixi, ut pro-
 babile est latine scientibus: ita etiam uulgari alludit con-
 suetudini, qui hosce homines, q̄ armati equestres sunt,
hippagios appellant.

De *Tractatorijs* & *Statiuis*.

¶ LEX, *tractatores cū statiuis*. *I*lego, *statiuis*: quæ uox
 etiam in rubrica corrigenda est. *statiua* enim dicuntur lo-
 ca in quibus aliquis moratur, à *stando*, unde & legimus:
Cæsar *statiua* habuit castra. frequēs & usitata scriptori *Satiua*.
 bus uox. *Tractatores* uerò hic capiuntur pro his qui tra- *Tractatores*
 ctatorias habēt, id est licentiā adducendi equos in cursu
 publico: quā *C. Plinius* in epistola nitima ad *Tralanū*, di-
 ploma appellat. *Venuleius Iuriconsultus* in. l. cōtinuat.
 de uerborum obligationibus, non debet, inquit, diploma
 te diebus & noctibus continuare iter, omni tempestate
 contesta. Cuius uerba *Plinium* ipsum declarant, ante nos *Plinij locus*
 uix per coniecturas explicatum. sanè de cursu publico su-
 præ. *diplomatum* hoc sensu meminit etiam *Cornelius Ta-*
citus in *Othonis* morte.

De apparitorib. *Procons.* & *leg.*

¶ DUBITANT nostræ ætatis *Iurēcōsulti*, quot lega Legati pro-
 tos habuerit *proconsul*: nā alij unum, alij plures habuisse *consulis*.
 opinantur: & adhuc sub indice lis est. in. l. penul. de officio
 eius cui, sed & si hic titulus eorum adiuuet opinio-
 nem, qui unum illi attribuunt: tamen tres eligere solitū
 potius crediderim. tum quod & cōsuli tot nūtro daban-
 tur: ut

tur: ut est apud T. Liniū lib. xxvii. quos petierat ad cōsulem tres legati missi, Sex. Iulius Caesar, L. Licinius Pollio, L. Cincius Halymetus. tum etiam, quod exploratissimum apud me est ex Ciceronis epistola prima ad Quintum fratrem: ubi illi gratulatur Asiæ proconsuli, quod treis legatos optimos legerit: Tuberonem, Hattenū, Grattidium: nisi ex prouinciæ qualitate nunc plures, nunc unum tantum accessisse legatum crediderimus: quod mihi uero similius uidetur.

De cohortalibus.

Cohortales,

¶ In hac rubrica malim legere, cohortalibus, qd' in domestica militia alicuius cohortis essent. uidemus enim à re militari sumpta nomina fuisse inter palatina officia, ueluti decanos. nam & Scotus cohortales, cohortall' nos q; ubiq; scripsit: ut est in uetustissimo exemplari, qd' ex Basilea Germaniæ allatū est in Italiā: quam lectionem uisus est agnoscere Imperator in. l. officia. in frā eo. titu.

¶ L. solita bastagiæ.) Mutus hoc est ferendi res necessarias ad exercitum βασιλῆως, porto. inde bastagiarij, de quibus supra.

¶ L. quicunq; per os drozenam.) Osrheniam legi debere, alijs admonui ex Herodiano, etsi dictio hæc diuersissime legatur apud autores: quæ tamē uox apud antiquiores à me nusquam lecta est.

¶ Lex ordinariorū, post primipili pastū.) Accursius in hac dict' one uacillat, & nunc ueterem dictionem agnoscit, nunc legit, factum: sed mihi prior lectio placet, ut dixerit, pastū, ppter annonā, quæ dabatur primipilo, disferentē à ceteris: quod lex sequens ostēdit, etsi Accursius ridet

ridiculā afferat interpretationē. Sanē *πρασος* thalamum significat Leonidæ Græco poëte, et alijs: *πρασος* quoq; eodē significatu hinc pastophori dicti Apulcio. Hieronymoq;: quos ex Horo in Hieroglyphicis edituos rectē dixeris.

De diuersis officijs.

¶ Lex agentium, comitis phœniceseos corsone. Phœnicie Osrhenie lego: quāuis Corsie urbs Bœœtiæ sit, auctore Suida Syric. Nota hæc ex scriptoribus. illud nō omitte dū, hortos pensiles, qui Babyloniæ erant, ab Assyrio quodam rege fabricatos in gratiā pellicis: ut scribit Diodorus lib. iii. hinc apud martialem;

Assyrius iacet nec Babylona labor.

Ita enim est legendum; nō assiduus. plane totum illud epigramma ex Græco Antipatri translātū est: *κνωπὸν τ' αἰὼν ἰσχυρὰ ἐν ἁλιῶν κολοσσῶν*. Plin, libro xi. antiquitas mirata est pensiles hortos: siue illos Semiramis, siue Assyrie rex Cyrus fecerit. Diodorus Syrum appellat, non Cyrum: ut necesse sit alterutrum codicem corruptum. libes in hæc diuerticula plerunq; transto: quoniam ea in se nō minimam uidentur habere utilitatem. Libye pentapoleos. pentapoleos: quæ autem sit pentapolis, supra ex Amiano quedam retuli, & Ruso Festo. Mysiæ. Mæsiæ legendam. nam Mysia hic haudquaquam in proposito scit. corrupta hæc locorum prouinciārum que nomina, ita corrigenda sunt: quorum si quis maiorem uelit habere notitiam, cosmographos adeat.

De primipilo.

¶ Primipilus est centurio decimæ legionis. nam decima Præcipilus. man4 legio nobilior erat cæteris, cuius centurio dicebatur

batur Primipilus : ut tradit T. Linius libro vii. ab urbe condita. Veget. libro secundo. Vetus, inquit, consuetudo tenuit, ut ex primo principe legionis promoueretur centurio primipili : qui non solum aquila præerat, uerum etiam quatuor centurias, hoc est cccc milites gubernabat in prima acie. hic tãquam caput totius legionis metrita consequebatur, & præmia. Suidas, Primipilarius, inquit maiorem dignitatem inter milites habens, à Romanis appellatur. Innomatus Græcè legū interpret, primipilum tradit militarem annonam esse. cui opinioni ut accedam, facit lex tertia huius tituli : que aliter intellecta, omni ratione proفسus careret : mutantur enim que nunc sunt in honore uocabula, si uolet usus, Horat. aut. quant interpretis sententiam etiam adiuuat. l. speciebus. in superioribus titulis, de cohortalibus. nec tamen omnino absurda est hæc declaratio : nam cum primipilus in legione primus esset, consequebatur omnia legionis commoda : ut retuli ex Vegetio. & consequenter annona quoque militaris illi concedebatur diuidenda per capita militum : ut tandē ueritati locus sit, quam Accursij, Bartoli, Abbatis Siculi commenta in hoc articulo obtexerunt tenebris.

Publicæ Icticiæ.

¶ **LEX** unica. factus si honor datus fuerit.) Accursius interpretatur factus : quia homo sit factuosus. sed id omnino mihi nō arridet. siquidē, factus, inter alia significata librum quoq; denotat, in quo leges & consules scribebantur. inde factus honor, qui in lib. Fastorum refertur. plura de hoc ex Ouidio, Val. Max. Lucano tradūt grāmatica ei. Quod seqtur, sine modico.) immodico potius legēdū. sicut

sicut in rubrica fecit Accursius, nec enim uerisimile est
 uetari largitione parua pro euangelio, Græci enim mer-
 eodem allati nuncijs secundi, εὐαγγέλια dicunt. Cic. ad Euangelia.
 Atti, O'suaues duas epistolas, quibus euangelia deberi fa-
 teor. meminit & Plut. in uita Demosthenis, & Isocrates
 in Areopago. que uox in l. falsus, §. qui alienum,

ff. de falsis. est reponenda in uacuo ob Græ.

cas literas loco quamuis alij malint

Locus in. ff.

ibi legere μὴνυτρεα, hoc est,

indicij. præmium: quod

non improbo.

F I N I S.

ANDREAE AL

CIATI AD ILLVSTREM RE.

gium Senatorem, Clariss. Q. Iuriscōsultum,
Iacobum Minutium, in Prætermisso-
rum libros duos præfatio.

V M morum tuorum instit-
tiones, uiuendiq; modū con-
sidero, tantæ mihi admiratio-
ni es, clariss. Muti, ut homi-
nē te omnium bonorū uisus
tam, ubiq; prædicare non de-
sinam. qui non satis dixeris,
in dies & horas, quæ tui mi-
neris sunt, diligenter exequi, nisi & in eo quoq; te exer-
cueris: ut quoscūq; uel eruditione insignes, uel plurimada-
rum rerū scientia perornatos, uti studia sua in publicam
proferant, orationis uiribus & persuadēdo cōpellas. ex
quibus unū cū me arbitrareris (nimirū hac in re hebeti-
tantū iudicij acie) precibus tuis, quæ mihi pro iussu sunt,
ut per impressores tractatus hosce meos diuulgare a de-
gisti. quod, quæ tua est autoritas, denegare tibi nequaquā
ausus sum; quanquam multa essent, quæ me de hac scaten-
tia ut decederem, impellere poterant. uidebam enim in
omnes, quæ de operam editione leges traderentur, me cō-
mittere, tyronem in primis, & nō satis expertū: sed et ui-
rium uicariū iniquum te æstimatorem: tum & opus festi-
natum & informe, quod diutina lima indigeret, præpo-
nere

vendum q; idcirco nobis ante oculosurſe exēplum: que
 cum in formes catulos edat, diu lābendo in animantis ſui
 ſimilis effigiē deliniet: uerū neq; Flacci præceptum me
 obſeruaffe, quo in nouēniū diffindi diē debere exiſtimat.
 Meritò itaq; id negocij differebā: cū tu omnis mora im=
 patiens, extorſiſti ut ederem, ceſſi iudicio tuo, quod lōgē
 conſummatiſſimum iandiu ante expertus fuerā. quapro=
 pter ſi inſurgēt aliqui, quibus quātulacunq; hæc noſtra
 non arrideat: tui certè erit muneris, ſententiā tuā deſen=
 dere, ne Iuriſcōſultus tu alioqui celeberrimus, malè mihi
 cautam rem feciſſe dicaris: quanquā nihil eſt quod formi=
 dem. Teucro duce, & auſpice Teucro. nō enim me latet,
 quātum lota (quod ille ait) aure ſis, quamq; egregius pa=
 tronus, ubi animū intenderis. uidit certè id integerrimus
 prudētiffimus q; uir Antonius Pratus, cuius ſuffragio ad
 honeſtiſſimā hanc ſenatoriā dignitatē aſcendiſti: in qua
 hercle deſignatione ſe optimi iudicij, qui te honori parè
 cognoſcebat, & pbatiffimi animi hominē præſtitit: qui
 ambitione ſordibusq; incōeſſus, nō alia reductus, magi=
 ſtratū hūc in te cōtulit, quā quod Pontificiæ ciuiliſ q; le=
 gis acutiſſimū interpretē fuiſſe Aureliano in gymnaſio
 ſciebat. Vt igitur beneficia in dignū hominem cōferret,
 te potiſſimum delegit: memor uidelicet cōſultiſ. uir uer=
 ſiculi antiqui fuerat: beneficiū dādo accepit qui digno de=
 dit. tu enim is es, in quo uerè poſſimus dubitare, an tibi di=
 gnitas, an potius tu dignitati plus ornamenti conferas.
 Sed quid hæc ego? quaſi uel nunc primum in te hæc ſim=
 admiratus, uel tu iſtis laudibus in præſentiarum egeas:
 quæ nemo nō quotidie laudat, extollit, prædicat. animad

D. And. Alc. Prætermiſſorum S uerti

uerti sepe cum tecum de difficillimis iuris questionibus
 differerem, tam acutè, tam eleganter te respondere solitū
 ut nihil supra, qua admiratione captus, Homericum illud
 insurrabam: ἀνὴρ ἐν πᾶσι ἀμείνων ἔργοισι κλέϊες,
 εἰς ἃ πᾶσι ἄλλοις ἔλθοι. meritò itaq; tuo iudicio pare
 re necessariū mihi fuit. qua propter si quicquā hinc opis
 ad studia sua aliqui acceperint, hi tibi debebūt: qui cū li
 bros hosce adhuc supprimerē, & mihi ipsi nullo modo
 satisfacere, Horatianumq; præceptū sequi in animū in
 dixissem, nō potuisti tantū temporis expectare: sed ut es
 eloquens, & Periclea illa πῶδ' ἐν τοῖς χεῖλαισι πρῶτο
 dum excellēs, coëgisti ne amplius remora facerē, & qua
 lectumq; opus in tuā gratiā edere, que humanitas non in
 me solū, sed in studiosos omnes, & bonarū literarū culto
 res tua, tātis laudibus digna est, ut breui futurū arbitrer
 cum talē de litteris curā geras, cū fauoribus & beneficijs
 doctos psequaris, ut passim nomini tuo dicentur optimi
 codices, decāentur in laudes tuas encomia, recitētur pas
 negyrici: sisq; qualis Ethruscus eques Meccenas, i cuius
 gratiam nemo nō scribebat: sed eō tu melior, quod nō so
 lum audire, atq; ea legere paratus sis, uerum etiā de anto
 rum peritia iudicare. repeterē hic ingēs ingenij acutiē.
 maximam rerū cognitionē summā æquanimi at em tuam
 nisi has uirtutes à cæteris, quàm à me malle prædicari.
 Ipsi enim mihi, qui tecum assiduē conuersor, qui corā
 omnia uideo, ita ad dicendū ob admirationē lingua hesi
 tat: sicut his caligant oculi, qui de proximo nimis inspi
 ciunt. quātum credis me admiratū cum successiuis horis,
 & ut Græci dicunt, πρῆπυος, Atticæ linguæ operam
 daret:

daret: tā modico tēpore te profecisse, ut praeceptor ipse
 tuus Valterius Corbetes, iuuenis nobilissimus, & mihi cō
 mercio studiorum perquā charus, dicere Græcum illum
 de te uersiculū non dūdita uerit: πολλοὶ μαθόντες καὶ κρείσ
 σοντες διδασκάλω. Sed hęc hactenus, uereor enim ne
 dū pluribus tecū ago, in omnīū fortasse utilitatem delin
 quā, in qua nunquā desinis esse occupatissimus: dū constā
 tissimus uir nūquā incassam tēpus teris, dū domi aduoca
 tos audis, dū ius ciuile adamussim perpendis, dū in senatu
 sententiam dicis: foris' q; nunc ad Fluetios paccādos lega
 tus, nunc ad regiā maiestātē nuncius uadis: ut de te illud
 prædicare possim, quod de Alexandro Macedone Parme
 nio: ὁ strenνιῦ ἰσθμινῆ, & nunquā cessantē accipe igitur
 nomini tuo dicatū opus, quod Praetermissorū titulo insi
 gnium. Græcos, Hebræos' q; ueteres imitatus: quorū Quin
 tus Calaber, & eo longē antiquior quisquis fuit ille He
 bræus, τὰ πρῶτα ἐπιγράμματα conscripsere, cū enim in iure
 multa sint quæ sine cognitione studiorum humanitatis
 percipi nequeāt, à ceteris operibus ea segregauī: & in
 hunc locum cōgessi, ne inter tetricas illas (utinā non etiā
 odiosas) quæstiones, hęc nostratū Doctorum iudicio sor
 descerent. Ceterum & hęc nostra libellorum nūcupatio
 Saluij Iuliani, qui & ciuis meus fuit, exemplum præ se
 fert: qui πλεῦστα φώτατ & uir, inter cetera, etiā in iu
 re ciuili libros sex ad Minutium scripsit. quē tu fortasse
 inter maiorum tuorum stemmata habes: uel cuius certē
 personā induisti, si uera πῶσι ἢ πλεῦστα γινώσκεις Pytha
 gorici crediderunt. Bene uale. Mediola. Nonis Ianuarij,
 M. D. XVIII.

S 2 Andrea

ANDREAE AL-

CIATI IURISCONS. MEDIOL. PRAE-
termissorum. Lib. I. ad Minutium.

CEPHALI dicti sunt qui-
dam peruersi dogmatis sca-
tatores, qui hereseos sue
proprium autorem non habea-
bant. unde id nomen sortiti
quasi sine capite. ἀκεφάλους
in his fuit Seuerus nescio quod
exarchus, ut est apud Suid.

¶ Agapes cōiuiua pauperū
interpretatur Gratianus xlii. dist. ipse à præceptoribus
accepit ἀγάπην dilectionē significare, non cōiuiuū: quia
re fortasse ibi nō agapes, sed cilapinas, ἐιλαιπίνας legenda
dum aliquis opinabitur: significat enim id cōiuiuū, quod
ad magnificentiā preparatur, ut si quis omnes pauperes
cena accipiat. Homerus ἐιλαιπίνης γαίῳ declarat id
etiam Eustathius. nihil tamen ego censeo immutandum:
quoniam apud Tertullianū Cyprianum quæ christianorum
conuiuia hac uoce appellari solita reperio. ¶ Album,
matricula seu pictatum in quo nomina iudicum descri-
bebantur. Plin. quid te iudicem facis? cum hanc operam
condideram non eras in hoc albo. Rursus in quo præto-
res edicta sua describebant, Græcè λέγκωμα dicitur Iul.
Pol. ut errent qui parietem dealbatum tradidere, qua in
sententia est Suid. ¶ Arabarches, extat Imppp Valen.
Gratia. Theod. constitutio in hæc uerba. Usurpationem
totius

*Yotatin
-abritula*

totius licentiae submouemus, circa ueſtigal arabarchie,
 per Aegyptum, atq; Anguſtancam conſtitutum: nihil q̄
 ſuper trāſductione animaliū uēdicari permittimus & c.
 que uerba indicant arabarchen, praefectum fuiſſe exigē
 do ueſtigali de pecuarijs, quae ex Arabia in Aegyptum
 deuehebantur: ut ſit illud nomen officij publicanorum.
 merito ergo Iuuenalis, Ti. Alexandrum natione Aegy
 ptium (ut tacitus lib. xvii. ſcribit) taxans, arabarchen ap
 pellant: Atque triumphales, inter quos auſus habere ne
 ſcio quis titulos Aegyptius, aut arabarches, ut nō inme
 rito damnandi ſint, qui ſimpliciter mollem accipiunt,
 id' que editis annotationibus, pbāt. quapropter & in epi
 ſtolis M. T. ad atticum, appellat arabarchen M. Anto
 nium. quaſi Aegyptium publicanum: extorquebat enim
 ab illis ingentia ueſtigalia: unde pecuniā conſlaret, quam
 deinde prodigeret: ut eſt apud Plut. memorat & Euse
 bium Caſarienſis lib. ii. ſacræ hīſtorie Alexandrum araa
 barchen: & etiam Joſſippus lib. uli. de antiquitate iud.
 apud quem ruſinus, praefectum ſalis interpretatur, quaſi
 ἀλασπρχην legiſſet. qua in re dubito, ne ſicut in alijs
 pieriſq; in eo quoq; fallatur Ruſinus: quem laceſcere nū
 quam deſinit Hieronymus. ¶ Anachorita monachum
 ſignificat, quaſi ſecedentem & ſegregatum à cateris. *Anach*
 ἀναχωρεῖω, ſecedo. ¶ Apocha chirographū ſignificat,
 quod confessionem uulgo dicimus: cum enim debitor ſua
 fidem liberat, de receptis chirographum à creditore ac
 cipit id apocha, ἀποχὴ dicitur, ἀπο τοῦ ἀπ' ἔχειν. inde
 apocha receptionem quoq; ſignificat. qua ratione uice
 uerſa antapocham dicimus, quā debitor creditori facit,

in praestationibus annuis necessariam, propter praescrip-
tionem & similia. Apocha in hunc sensum mentio est
apud Lucilium lib. epigr. ii. αἰς νομικούς.

Φαίδσος πρᾶγματικὸς ὁ ζωγράφος ἤριστο εἶδ' ἔφ' ὅτι

Τις δᾶσσοῦ γράψαι, ἔτις ὁμοιότερον.

Αλλ' ἐν ὅτῳ εἶδ' ὁ Ζήβειν τὰ χρώματ' ἐμείλλει,

Φαίδσος ἔγραψε λαβαῖν εἰκονικῶν ἀποχίμν.

Acta notans Phaedrus, pictor quoque pignore certat

Rufus, uter citius scribat, uter propius.

Sed dum concretos terit hic, soluitque colores,

Descripsit variam protinus ille apocham.

Quo in epigramate Demetrius ἀποχίμν distantiam uer-
tit, nimirum iuris uerbum illud esse ignorās. ¶ Antiadēs,
de adilitio edicto legendum est apud Ulpianum lib. i. ad
edictum edilitium curulium, non antiacas. significat id mor-
bi genus, cum tonsilla post inflammationes induruerunt:
cui malo pharmaca adhibet Plin. Celsus, & ceteri. ¶ An-
tidiora Graeca uox est: remunerationē. dicere possumus:
ἀντιδῶρον: sicut & antipherna, ἀντιφερνῆ, quod uiciss-
sim à marito loco dotis uxori datur. de hoc sensisse Cae-
sarē in vi. commentario Gallici belli existimo: Viri quanta-
tas pecunias ab uxoribus dotis nomine acceperunt, tanta-
tas ex suis bonis aestimatione facta communicant. ¶ ἄντι
dotem significat. inde parapherna dicta, quae ultra do-
tem dantur. ¶ Antinomia, contrarietas legum. ἀντι νόμῳ.
¶ Analogistēn tutorem dicere possumus ratio-
cinatorem: ἀναλογίζομαι ratiocinator, quamuis apud
Iul. de administra. tuto. placuerit legi, alogistās, quasi ra-
tiones

tiones reddere non teneantur λόγος ratio, inde λογιστής
 dictus & ἀλογιστής. ¶ Archimādritæ, id significat quod
 dicimus abbatē. prisci enim illi monachi eremos colētes
 ἐν ταῖς μόνῃσιν, id est in speluncis & cauis mōtiū ha-
 bitabāt: quod non uno in loco apud Hieronymū legere
 est. Sidonius Apoll. li. epist. viii. Palestinos archimādria-
 tas nominat apud quem paraphrastes suos dictos putat,
 quasi principes sint mandræ & agminis, quod non pro-
 bo. quid enim brutorū conuentus cum sacrosanctis uiris
 cōmune habet? licet idem quoque senserit Accursius: cui
 error faciliter est remittendus. quādo quidē extra suum
 forum litigabat, ¶ Ascetrix, non a systeria, in authenti-
 cis & etiā Cod. Iustiniā. legendum est. significat monialē
 ἀσκητικήα. meminuit alicubi in hunc sensum Grego. Na-
 zanzenus, praesertim in panegyrico Magni Basilij. dedu-
 citur à uerbo Græco ἀσκίω, quod laborare significat &
 exerceri. ¶ Bacchatur circa phana ab Vlpia, libro primo
 ad edictum edil. curul. accipitur pro eo qui furore actus
 lymphata ferē mente futura prædicat, βακχένου enim
 idem est quod μαιώμω. hinc in epigram. Græcis,
 Bacchæ insanire dicuntur ex Simonidis iambo:

Τίς ἄδὲ, Βάκχα, τίς δ' ἐ μὴ ξέσῃ, σκόπιος.

Τίς δ' ἐξέμνη, Βάκχῃ ἢ σκόπιος, σκόπιος.

¶ Basilica locus publicus est, in quo iudicia exercentur,
 uenaliq; proponūtur. idem ferē quod Latini forā appel-
 lant. Basilicā M. Vitruuius ita edificari debere ostēdit:
 ut in superiore parte iudicia, in inferiore negocia exer-
 cere possint. Paulus auctor est, in basilica negociatorum

uenale argentum reponi solitū. prohibuit Imp. Theodo-
 sius in basilicarum tabulatis ergasteria constitui, uel eas
 picturis obumbrari. quem locū de diuinis templis Barto-
 lus intellexit. cuius sententiam alij quoq; damnauerunt.
 Ipse nō negauerim, ea tempestate Basilicas pro ecclesijs
 accipi solitum fuisse: quod ostēdit Ambrosius in ea epi-
 stola, cui titulus, de basilicis tradendis. ¶ Baucalium uas
 uinarium Aphrodisico: de quo etiā infra emendandus est
 locus de suppel leg. oralia impanaliosa. lego enim, bocalia
 cuppe alleisa: t. ametsi & toralia legi possit ex Nonio
 Marc. ¶ Buccinum legendum est apud Vlpia. de leg. u.
 non fucinū. ut uulgò scribitur. est inter concharum gene-
 ra minor purpurā, a similitudine buccini. late apud Plin.
 lib. ix. hic tractatur. ¶ Buprestis animal simile scarabæo,
 deuoratū tacto felle inflammat, rūpitq;. Plin. libro
 xxx. hinc est emēdandus locus apud Marcellum ad legē
 Corn. de sicarijs. anūaduertit id etiā Beroaldus. ¶ Bur-
 gi: quorum mentio in constitutionibus; Paulus Orosius
 lib. vii. crebra, inquit, per limitē habitacula constituta
 Burgos uulgò uocat. hinc in titu. Cod. de fund. rei priua-
 tæ: eū qui collegio, uel curiæ, uel burgis ceterisq; corpo-
 ribus seruiert & c. ¶ Byrrum, de quo xxx. dist. cap. si
 quis. Suidas esse tēptisq; auctor est, hoc est sagū, uestē
 ue, quā supra alias induimus: Sunt & atrebatice petiti
 byrri Vopisco, nisi magis probes: cū atrabaticis byrri pi-
 cti. Atrabatica uestes sūt nigri coloris, quas ^{ἐν ποσειδωνία}
 vāz etiā dici Suidas scribit. mentio est etiā Iuuenia.
 ¶ Cabalatio, in constitutionibus, munus alendi equos
 publicos: a caballis dicta, quorum Horatius, Festus, alij
 memine

meminere. ¶ Carchedonius Carthaginiensis $\nu\epsilon\gamma\epsilon\chi\alpha\delta\omega\upsilon$
 Chartago. hinc Carchedonia fabula Plauto in Pænulo.
 & carchedonius lapis Plinio. corruptus est authentic. co
 dex de hered. & sal. & archedonij antiquā habet liber
 tatem. ¶ Cardinales in pōtif. iure. dictos opinor exēplo
 ciuiliam magistratū. In libro officiorū Theodosij præ
 fecti cardinales appellantur præfecti prætorio Asiæ
 dioceseos, et præfectus Aphricæ, quod maiores cæteris
 essent. hinc & scapi cardinales Vitruuio. ¶ Chartopa
 tra. Chartophylacium, inquit Suidas, locū significat, in
 quo omnia ad scripturas pertinētia custodiebātur. Char
 topatra chartarū ipsarum uēditores. ¶ Castrati. Hos ac
 cepit Accursius pro his qui naturaliter ita nati sunt, ut
 gignere nequeāt: qd' alibi nō legi apud humanitatis auto
 res. Suidas entomias et eunuchos ait esse, quibus de cor
 pore per incisionē euulsi sunt testes. Thladias uerò, qui
 fractos attritos uel eos habet: hos Iuriscōsulti thlasias &
 thlibias appellāt. prima mares castrari Semyramis insti
 tuit, ut scribit Amianus. idē autor est, à Domitiano pri
 mum, mox à Constātio prohibitū id fuisse, extat etiannū
 Constātij lex, ut appareat castratos dicti qui in infantia
 ita euulsi sunt, ut uirile aliquid ex periri nequeāt, quales
 eunuchos describit Lucianus. ¶ Catholicianos in cōstitua
 tionibus eosdē cū Casareanis reperies. nomina sunt offi
 cialiū, seu militū, per quos executiones fiebāt: nescio an
 à Casare magis, quā à Casarea dicti. Illud nō dubitau
 rim, catholicianos dictos apparitores præfecti prætorio
 orientis: quoniam is propter amplissimā iurisdictionem
 catholicus, id est uniuersalis diceretur: quem titulū etiā

Antiochenos episcopos usurpasse autores aliqui p̄dide-
 runt. Procopius quoq; Christianorū. inquit, episcopus
 catholicus dicitur, quod unus omnibus p̄sistit accolis in
 regione quae Persarum est emporiū, & à Theodosia iter
 octo dierū distat. ¶ Carrerū lasser apud Paulū de pen. le.
 quod à celebratiss. Carrarū in porto aduehebatur, Plin.
 li. xii. in littore rubri maris, Steph. potest etiā legi cars-
 reum ligustrū. sed de hoc quādoq; plura dixi. ¶ Cautela
 uox omnino barbara nō est, ut quidā existimauerūt. uti-
 tur ea Amian. Marcell. lib. xiiii. tametsi elegantius ca-
 ptionem dicamus. ¶ Canum. legūtur apud Vlp. de uino
 triticoq; legato, quaedā genera uini factitij, Camū, Cerzū
 phum, Zithum, Acimatitū, Embamma. Chamum Simon
 Genensis tradit esse uinū ex ordeo & alijs frugibus: ci-
 tatur & à quibusdā huius rei autor Dioscorides. ipse ni-
 hil nec in Greco, nec latino codice deprēdi. prosequitur
 ille libro quinto, huiusmodi uinorū genera: inter cetera
 clamidryten nominat. unde fortasse hanc dictionē, camū,
 quidam extorsere. Cerzuphum. puto corruptū eo dicent
 & uel legendū cicerinū: unde apud Iulianū q̄ ἐπιτροπῆ-
 εἰς οἶνον ἀπὸ κριθῆς. nūc eum poēta dicit τρυφῶν, nunc
 τρυφῶν, & Ἰσχυρῶν, quasi hircosum, frumētigenā, sili-
 gineum: Ἰσχυρῶν quoq; appellatur Sophocli, τῶν Ari-
 stoteli. uel etiā legendum est zythum. quod uinum tradit
 Suidas ordeaceum esse, Aegyptiorum usibus frequē. mē-
 tio eius est apud Strab. ubi interpretis zyon uertit, &
 ad pondera eo uti Aegyptios ridiculē dixit. Acimatitū.
 magis arridet aromaticum, Vinum aromaticum quemad-
 modum fiat, scribit Dioscorides lib. v. cap. lvi. quom-
 nis

uis & acinaticum legi possit: quem liquorem Casiodor.
 Veronensis agri alumnū appellat: odoris simul & sapo-
 ris suauissimi, tum colore purpureo, dulcissimū, & tactu
 densum, ac si carneus liquor, aut esculenta potio esset.
 Embammata sunt, quos sapes uulgò dicimus, ἀρ τὸ
 ἐμβάμαται, ab intingendo, legitur apud Colum. & ante
 nos id docuit Beroal. in Tranq. ¶ Collegia. uide infra in
 uerbo Militia. ¶ Chomata aggeres Nili, χόματα. apud
 Iuriconsultū & diacopi legitur, quo uerbo scissuras in-
 telligit. ¶ Correctores, magistratus qui nō omni in Italia
 erant, sed quibusdam tantum regionibus præerant. unde
 Macceium legi correctorē Venetiarum & Histrie: erat
 et corrector Capanæ, ut in officijs Theodosij legere est.
 ¶ Chrysamus, χρυσάμιος, auream harenam significat,
 hoc est ramēta auri, quæ à metallarijs effodiuntur. balluce
 Plin. dicitur lib. xlii. cap. iiii. coguntur Valentis Imp. cō-
 stitutione metallici octo aurei segmenti scrupulos exol-
 uere: deinde quod ultra repererint, suum est, dummodo nō
 alij quàm fisco uendant. ita lex illa accipienda est, quicquid
 aliquando aliter dixerim. ¶ DACIA, prouincia iuxta
 Danubiū, prima & secunda dicta. quod à duobus legatis
 regeretur, qua ratiōe ab antiquis, Mœsia, Armenia, Ger-
 mania diuisæ erant, ut plerisq; constitutionib. constat, &
 Amian. Marcel. qui hodie Daci uocātur, in Cherrhonia
 Oceani ac antiquis dicebātur Cymbri Strab. & Tacit-
 to. ¶ Decaneta, in authenticis fortasse, dicatheta, quod
 locus esset in quo rei reponerētur, donec dijudicatū esset
 ¶ Dromones, naues sunt à cursu dictæ. ¶ ELEM-
 PHORIA, & hospitatura, inquit Arcadius, apud
 Alexan

Alexandrinus patrimonij munus existimatur. existimant
 quandoque castigatius legi debere e camporia, quod id
 munus esset olei coemundi, nunc magis placet, ut ab im-
 pressa lectione minus discedamus, & telosophoria lega-
 mus, quod munus id esset exigendi tributi. In padeffis quo-
 que Florentinis non satis castam lectionem deprendi, sed
 cum ea quae circumfertur, eandem. ¶ Episkalma, nō sigil-
 lum est, ut existimauit Accursius, sed mādatū, ἐπιστέλλω
 mando, impero. sanē sigillum ἀποσφραγισμα Plin. Cae-
 cil. dicitur. ¶ FASSIA crurulis magis placet apud Vl-
 pia. quā crinalis: sicuti & Fascia pedulis. Corn. Frōto
 Pedale, inquit, mēsurā est pedis, pedule uerō sub pedibus
 praestat utilitatē. uidetur autem id significare quod uul-
 gō scalsinum dicimus, uel ipsam soleam. ¶ GYNAE-
 CIVM locus in quo mulieres laborabant, lanam praeci-
 puē trahentes: diffusius aliquando id tractauimus. memi-
 nit in hunc significatum Paul. Diaconus. Narseti Augu-
 sta, quia eunuchus erat, inter cetera fertur mandasse, ut
 cum puellis in gynecio lanarum faceret pensa diuidere.
 ¶ HABERE Corn. Fronto. habere potest etiam sur-
 nequā. possidet nemo nisi qui aut relictae, aut donatae rei,
 aut empta dominus est. ita in habente onus, in possidēte
 usus est. ¶ Hirenarchae, uiri sedandis seditionibus electi:
 & qui cognoscerent ubi de sinibus certaretur. εἰρήνη πᾶσι
 & concordia: non habet Graecē aspirationem. ¶ Honorati etiam hi qui palatinam quidem dignitatem habent,
 administratione abstinēt: & quod Ausonius. ait, munere
 vis exortes, nomine participes. capitur hoc in significatō
 tu etiam apud Amia. Marcel.

Ideo

¶ Ideo circa Cynus interpretatur diuisionem manuum, in eptisimè. Legendum est idiochires: sunt chirographa propria manu scripta, unde nomē sumpserūt, *idiochires*. Ezechius ad Eulogiū, *ταύτα δὲ αὐτοῦ ἰδία χεῖρὶ γράφω*. ¶ Latereculum idem esse arbitror quod scrinium. hinc princeps sacri laterculi in constitutionibus, qui alibi dicitur princeps sacrorum scriniorum. ¶ Limitati agri, limites à limo, id est trāsuerso dicti sunt. eorum nomina octo & uiginti recenset Hygynius. Apud Florentinū iuris auctorē, limitati agri dicuntur, qui de hostibus capti, milicibus per limites, hoc est centurias fuerunt assignati. in his neq; alluionem esse, neq; ius usucapiendi, in lib. de cōtrouersijs agrorū Agennius Urbicus scribit. Idem tradit solitos fuisse assignari agros ueteranis duobus modis, uno quidem, ut hi ex quorum territorio agri sumpti erant, nullam iurisdictionem amplius in eis haberent: sed leges ab his acciperētur, qui ueteranos deducerent, alio modo, ut iurisdictione ciuitatis in eos agros salua esset. existimauimus igitur apud Florentinū ita distingui, ut qui ager deuictis hostibus, ita ueteranis sit concessus, ut in ciuitatis iure cuius erat permaneret, in eo ius alluionis esse, quoniā uidetur adhuc priuatus esse: sed si in ciuitatem non ueniat, uerū manucaptus assignatusq; ueteranis sit, publicus populi Roma. remanet, nec alluione dimiuuitur. ¶ Lusam alex prohibuit Iustinianus, & quinq; ipse ludos instituit: comonopolon, comodaulomolo, regindala, cempon, reipusara. que genera ludorum nusquam ipse legi, nec eas quidem uoces in aliquo significatu, quapropter cū locus hic salebrosissimus sit, nihil deccra

l. in agris.
ff. de acqr.
re. domus.

decerno. Solum lectorem admonendū ducimus, in primis
 posse corycouelon legi.) qd' iactū pile significare: $\kappa\omicron\upsilon\upsilon$
 $\kappa\omicron\upsilon\upsilon$ enim Paulo Aegynetae pilā esse eruditiores cōsentuūt.
 unde prouerbium coryco exerceri, de eo qui incassum fati
 gatur: erat enim pile conacea instar utriculi, quae inflata
 uento, plerunq; lusorē male afficiebat. Suidas in dictione
 $\sigma\tau\alpha\kappa\alpha$ corycum interpretatur saccū in quo panis res
 eōdebatur. Quod sequitur, comodiulion (quasi $\kappa\omicron\delta\mu\omicron\mu\epsilon\sigma$
 $\delta\lambda\iota\kappa\upsilon\lambda\omicron\upsilon\upsilon$, hoc est lusum cursoriū. octo esse certaminū ge
 nera Suidas autor est: inter quae diaulon, cū per duo stadi
 dia curritur. Rursus regindalia.) existimo cum qui con
 stitutionem transtulit in latinū, ut erat indoctissimus, sic
 credidisse posse trāsferrī eum ludū. quem Iul. Pollux ono
 masticon nono basilinda, $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\iota\delta\omicron\varsigma$ appellat. uocatur
 autem hic lusus, cum ducta sorte aliquis sit rex: & is alia
 quid laboriosum ministro, qui sorte pariter obtigerit,
 imperat. Susequitur, cempos.) Festus Pomp. simpliciter
 catāpon genus esse lusus scripsit. erūt quibus forsā pla
 cebit ceditus: nobis omnino nihil arridet. Reipusara) fors
 tē corruptū est: & Græcè scribi debuit $\xi\tau\alpha\epsilon\upsilon\lambda\upsilon\sigma\tau\omicron\epsilon\varsigma$,
 à decursu latruncolorū, hoc est calculorum. sed, ut dixi,
 hæc omnia à nobis per coniecturā referuntur: nihil enim
 certi habemus, nā & fuerunt qui alter hunc locum emenda
 darent, comolem, idolomenō, rhindalcha, cyron, & cepy
 rusan legētes: qui tamen huiusce castigationis rationem
 addunt nullam. ¶ Lyciarcha. C. de offi. com. orien. sicut
 siræbia, ludi quidam in Lycia celebrabantur: quibus qui
 præerat, lyciarches dictus est, constituebatur autem in il
 limumus, à Comite oriētis, & eius officio: sicut syriarches,
 qui

qui idem in Syria munus curabat, à præside provincie
 Syria. ¶ Mancipes interpretantur Arc. & Honorius
 quadã constitutione esse salinarum conductores, quod
 ex usu loquendi admissum crediderim: alioqui generalius
 est nomen, & omnes comprehendit, qui à fisco aliquid uel
 emunt, uel cōducunt. hinc in L. Nerusij tumulo in Sabi-
 nis: secure solui semper fiscalia maneps, dicti sunt, quod
 sublata manu auctores se cōtractus significant, Festo. Me-
 minit Cic. Trāq. Nonius, Peditanus, ceteri. ¶ Mācipi di-
 cetur infra in uerbo Nexus. ¶ Mensularius idem signifi-
 cat q̄ numularius, & τραπέζιτης. Trapeza enim men-
 sam significat: hinc trapezophora, sustinentes mensam
 tripodes, Paulo: licet alij nescio quid impertinens de am-
 phora inculcent. ¶ Miliarium argētum Paulo dicitur
 usq̄ ad coquendum. id hyeme usui est: sicut baucalis, quo
 æstate utimur refrigerandis in aqua cyathis.

Ἠγέσασας χαλκῶν μιλιάριον ἠλιόδωρε

Τοῦ παρὶ τῶν θρακῶν ἡγετότερον βορέα.

Μὴ κάμνε, μὴ φύσα, ματὺν τῶν χαλκῶν ἡγείσεις.

Εἰς τὸ θεῖον χαλκῶν βαυκαλίη ἠγέσασας.

Ni carchi hoc carmen est secundo epigrammatum: unde
 sententia nostra approbatur.

Aeratum emisti miliarion Heliodore

Per tracas flantis frigora habens Boreæ.

Ne suffla, fumum ue cites, sumasq; laborem.

Aerata æstati baucalis empta fuit.

¶ Militia. Non ab re facturū me existimaui, si disputatiū
 eulem hic nostram referre, qua olim cum cruditissimo
 tribusq;

tribus que linguis, Hebraica, Græca, Latina, peritissimo viro Benedicte Iouio Nouocomensi differui. eam quod ad ius ciuile non parum faciat usam est hic recensere: subsequitur autem in hæc uerba. Existimasti tu quidem collegia ipsa fabricorum centonariorum dædrophorumque ad rem bellicam pertinuisse: quã sententiam et illud adiuuat: quod in Rauennate quadã inscriptione legitur, Flauia salutarem HS. xx x. dedisse collegio Fabrũ M. R. hoc est, ut Val. Probus interpretatur, militie Rauennatis. sicut etiã Mediolani annotaui, celium collegã fabricorũ et cetonariorũ M. M. id est militie Mediolanensis. nã et centonarij à cetonibus dicti sunt, quod ad indumeta militũ posse pertinere uix negauerim: cũ et Vlp. cetonas, funes, periticas, syponas, phormiões, id est storeas, legato instrumẽto cõtineri, ex Pegaso Iuriscõ. tradat. Mẽtio quoq; corũ habetur Petronio Arbitro, et Apu. Iuuenalique. Ceterũ quod minus hæc in sententiã in nostra historia à me itum sit, in causa illud fuit, quod exploratum mihi erat, nulla collegia in re militari permissa fuisse Martianus Iurisconsultor in titulo, qui sit de collegijs illicitis, Digest. lib. x. l. v. l. mandatis, inquit, principalibus præcipitur præsidibus prouinciarũ, ne patiãtur esse collegia sodalitia, neue milites collegia in castris habeãt: sed permittitur tenuioribus stipem menstruam conferre, dum tantum semel in mense coãnt: quod non tantum in urbe, sed et in Italia diuus quoq; Seuerus cõstituit, sed religionis causa coire non prohibentur, &c. Nec quicquam obstat, quod dixi militiam Rauennatem, mediolanensem uel his in collegijs dictam: quoniam militia non ad arma solian spectat, sed et uni

Et uniuersitatem quoque designat. hinc militia aduocato-
 rum Imp. Leonis & Athenij constitutione: militia pala-
 tina, pro omnibus qui in palatio in breuiario Theodosij
 militia literata Caesarum rescriptis, in tit. de prox. sacr.
 scrip. militia negociatorum. Iustm. cod. lib. viii. ubi de pi-
 gnoribus agens: qui super, inquit, hypothecis, quas me-
 taxarij, uel distractores, uel alij quaruncunque specierũ
 negociatores, pecunias sibi credentibus dare solent: sanc-
 mus ut quacunque militiã ipsi negociatores acquisue-
 rint, & c. ut ibi significet quãtitatem aliquam rerũ, quæ
 in negociationem deductæ sint, quapropter et Serbidius
 Sczuola, inter uenditorem, inquit, & emptorem militiæ
 ita conuenit, & c. Nam & dam Tesserarios ex Modesti-
 no intelligis, qui præcepta Imperatorum per contubernia
 significant, magis ea in inscriptione probauerim eos
 accipi, qui frumētarij in urbibus sint. Vlp. de iudicijs: si
 libertus suus tesseræ frumētariæ cmi testator uoluerit: ap-
 pareat ex genere comparationis id fidei. Roma. præstan-
 dum. Pau. de le. ii. Si Titio tessera frumentaria, aut mili-
 tia legata sit. meminit & tessera frumentaria Trãq. tam
 etsi me nõ lateat, alia quoque hanc dictionem significare
 ut igitur breuiter absolnam, non alio sensu in his elogijs
 accipiendã militiam existimo, quã ut illud denotet quod
 uulgò paraticum dicimus: sicut & apud Apul. lib. xi.
 Asini aurei: quò tutior sis atque munitior, da nomẽ huic
 sanctæ militiæ, cuius non olu sacramento etiam rogaba-
 ris. Significat autem collegium Ihiacorum sacerdotum.
 Planè si in castris ea collegiorum nomina extuissent, nõ
 essent ceriè à Vegetio, uel Modestino hæc in re diligen-
 D. And. Alc. Prætermissorũ. T nisi

LIBROS
 DEL DR.
 L. MARCO

tissimis scriptoribus prætermissa. sed et in libello, qui eo
 dem argumento Græcè circūfertur, τὸ πρὸς ὀνομαστικῶν ἔργων
 ἀπεχέρτων, nihil prorsus de illis offendens: quoniam et Cic. in
 urbibus ea collegia fuisse ostēdit, in oratione (nisi fallor)
 aduersus Pisonem: collegia non ea solum, quæ senatus sū
 stulerat: et cōstituta: sed innumerabilia quædā noua, ex om
 ni fere urbis ac seruitio cōstituta. Caius collegia, inquit,
 Romæ senatuscons. confirmata quædā sunt: ueluti pisto
 rū, & quorūdā aliorū, & nauiculariorū, qui in promū
 cijs sunt. Mediolani etiam hic tumultus est, D. M. Epitym
 ch. in. M. M. ser. cisalpin. & transalpin. patr. coll. naut.
 comens. hered. fac. cur. an tu nautas istos quicquā cōmū
 ne habere cum militibus dixeris: nisi forte in latio tuo pu
 gnatū credas. Ceterum quomodo et interpretādos trēs
 illos apices, ser. existimes, scire ex te uelim. nā seruum ne
 accipiam illud facit, quod seruis testamenti factio nō est,
 nec ab intestato heredes: sed et lex Solonis a iuris autore
 Caio, quem Boëthius quoq; in Topicis habet autorem, res
 lata: Si inquit, collegæ sacramētales, uel nauta, uel frumē
 tarij sint, quicquid ad negotiationem disponunt simul ir
 ritū ne esto. quod igitur arbitraris dendrophoros fuisse
 qui syluam cæderent, et materiam deferri procurarēt in
 castra, ut tibi non assentiam, in primis sit ea ratio. quam
 supra probauimus. ad rem bellicam collegiam non spectas
 se: quod Martianus tradidit. Verum & illud argumen
 to sit, quod aut eos accipis, qui ipsi cædunt deferunt que
 ligna: & hos calones esse ex Seruio, & alijs cognitū est:
 aut qui calonibus præerant, & etymologia repugnat: cū
 aliud sit arborem ferre, aliud ferentibus præesse. non est
 igitur

igitur cur loco me moueã, & existimem dendrophoros ad rem diuinam non pertinuisse: cum arbores dijs sacras fibella Auiani demonstret. & Plin. lib. xii. cap. i. de arboribus loquens: Hæ suere numinũ templa, priscò que ritu simplicia rura. etiamnum deo præcellentem arborem dicant. Item, arborum genera numinibus suis dicata perpetuò seruantur. Et rursus: Ex arbore numinum simulacra suere. nã & eos esse arbitrari quisque poterit, quos Caius in Solonis lege thyasotas uisus est appellasse. horum enim sacrificulorum collegium fuisse, & ex Martiano retuli, & te nõ latet Romæ quoque lectum fuisse collegiũ pontificum, sicut & pastophoros, Horus Apollon. in Hieroglyphicis, ædium sacrarũ custodes extitisse autor est, non quod tu arbitraris, simpliciter pallium ferentes: tametsi sententiam tuam etymus defendat. Sed & dædophoros Dianæ sacerdotes legimus, & eschophoros in eschophorij festis ramos oliuarũ Athenis ferentes, Suidæ, interpreti Aristophanis: & canephoros in sacris Cereris, Callimacho Pausanic' que. Verum an hi Collegium facerent, uix est ut affirmem. solus nostra sententia scrupulum iniecit Callistratus de iure immunitatis, qui: immunes, inquit, sunt qui calcem coquunt, & qui sylvam incidunt, & qui arborem cædunt & torrent. ut dubitare hinc possimus, num dendrophoros intellexerit. sed omnino nihil id ad militiam castrensem: tametsi nec hi fortasse collegiam aliquod habebant. nec nobis aduersatur quò uexillarios, dolobrarios, scalarios legisse te dicis: nam hi speciale ipsi collegium non faciebant: sed potius aliorum accessionum quandam fuisse crediderim:

cū in tuis quoq; collectaneis cliuio p̄ago adscribatur hic
 tumulus, L. Apicio Brutidio, & Albutiæ filiæ centariæ
 centonariorum, dolabrarij, scalarij ordines inde conij-
 ciam, centonarios matricem ipsam societatem fuisse, quo-
 rum ordines dolabrarij, scalarijq; erāt. sint igitur fabri-
 rum, centonariorū, dendrophorūq; principalia colle-
 gia: sub quibus tamen alia artificum nomina contineban-
 tur. nam et in Rom. inscriptionibus, in Chrysogoni aed.
 hæc est: Magno & inuictō Imp. Cæs. V. A. L. Constantio,
 P. F. corpus coriariorum, magnariorum, solcariorum. un-
 de existimo magnarios artifices fuisse calcearios, qua in
 re quid sententiæ tuæ sit libenter uelim scire: cum & uox
 hæc apud Apuleium inueniatur: penes quem Beroal. ma-
 gnarium, negotiatorem interpretatur, qui magnas res
 pertrahet, magnaq; mercimonia exerceat. Ceterum neq;
 satis argumentū hoc tuū probo, dum idcirco plura fuis-
 se collegia Mediolani asseris: quoniam Comi sint tessera-
 rij, dolabrarij q;. nam & ex plurimis cōstitutionibus, &
 ex prudentum responsis constat, collegia omnia prohibi-
 ta esse: nisi quæ uel à consuetudine, uel à principe proba-
 ta sint quamobrem etiam quod ea cōsuetudo Comi fuerit
 ut tesserarij, dolabrarij, & id genus similes, corpus aliqua
 facerent: nō ideo tantē Mediolani fecisse compertum est:
 cum in huius urbis palæotilis sola trium collegiorum,
 fabr. cent. dendrophor. mentio reperiatur: sicut in Cre-
 monensi tantum municipio fabricenses extitisse arbitror:
 quod Amia. Mar. lib. xv. uidetur ostendere: qui ita dicti
 sunt, quod fabricam armorum, quam ibi Constantius Imp-
 perator habebat, curarent, arma q; ipsi fabricarēt: quod
 gne

Fabricenses

generaliter nõ permissum urbibus, Iustiniani constitutio-
 ne docemur: ueluti id collegium approbati Theodosij &
 Valent. lex ostendit, sub tit. de here. decurionum. ut pate-
 ri ausim, ut rectè hac dignoscatur, necessaria esse aliqua
 in iure civili rudimenta. Verum & quod à me petis, ut
 paulò diffusius explicè, quæ mea sit de collegio fabrorũ
 sententiã: existimo fuisse artifices tenuiores, quales mate-
 riarij, ferrarij, cortarij, idæque genus similes. quapropter
 sub Domitiano etiam de rebus leuissimis senatum conuo-
 cari solitũ ostendere uellet Plin. Secundus in Panegyrico
 Traiani: De ampliando, inquit, numero gladiatorum, aut
 de instituendo collegio fabrorum consulebatur. ubi in-
 terpres tuæ sententiæ autor, collegium castrèse existima-
 uit: quæ interpretatio & ex hoc cõfutat, quod nõ so-
 lebat ad senatum quequã referri, quod ad milites pertine-
 ret, solumq; id ius Imperatorium erat, quod Tacitus in
 Tiberij rebus ostendit. Callistratus quoq; Iuricon. de iu-
 re immunitatis: quibusdã, inquit, collegijs seu corporibus,
 quibus artificij sui causa ius coeundi lege permissum est,
 immunitas tribuitur, scilicet eis collegijs uel corporibus,
 in quibus artificij sui causa unusquisque assumitur, ut fa-
 brorum corpus est, & si qua eandem rationem originis
 habent. quæ idcirco constituta sunt, ut necessariã operã
 publicis utilitatibus exhiberèt. Caterum & quã operam
 publicè utilem præstaret collegium fabrorum, Cecil. Pli.
 in epistolis ad Traianum. luce clarius demonstrat: qui,
 cum Nicomedie uastissimum incendium Gerusian & Is-
 son absumpsisset, nullusque in publico siphon, nulla hama
 nullam denique instrumentum ad inceniã compescenda
 T 3 esset,

esset, Traianum rogauit, an instituendum putaret collegium fabrorum, dicitur autem hominum C L. Ego quoque, inquit, attēdam ne quis nisi faber recipiatur, ne uel iure concesso in aliud utatur, sed Traianus prohibuit, quod dubitaret, ne *τραπέζαι* istae perquam graues fierent, propter studia factionum. Inemendata est autem eo in loco. Aldi editio: significat uox illa *τραπέζαι* sodalitia seu collegia: sed & *hamae* & *siphonis* meminit Vlp. de fundo instru. leg. ubi acetum, inquit, quod extinguendi incendij causa paratur instrumentum fundi est. Itemque centones, funes, perticae, scale, phormiones quoque & *σπόγια*. & *hamas*, & *siphonas* contineri plerique, & Pegasus, aiunt, sic enim ille quatuor in uulgatis pro siphone scopae supponatur, quae nullius omnino sunt usus arceudis ignibus, sed & *αίαν* sarcolum est, meminit siphonis in hunc usum, & Isidorus in etymologijs suis, habebant autem haec collegia patronos suos eligebantque potissimum aliquem ex decurionibus. Extat Bergomi latissima mēsa cum hac inscriptione, P. Mario Vot. Luperciano equiti Rom. equiti pub. omneis honores municipales adepto, iudici de selectis, sacerdoti Caninensi, collegij fabrorum, centonariorum, dentrophororum, militiae Bergomatis patrono, cuius eximia liberalitas post multas largitiones huc usque enituit, ut lucar aruinae redemptum a republica sua, uniuersis ciuibus suis in perpetuum remitteret. huius tot & tam ingentia merita ita remuneranda censuerunt, ut effigiem quartuuirii perpetua ueneratione celebrarent. locus decreto decurionum dicatur. *¶ NOSOCOMIVM*. multa sunt hoc in significato corrupta uocabula: quae sic in Iussim. Codice emendanda sunt

sunt. Nosocomium, ubi curantur morbosī, ualudinariū quidam latinè appellant. Ptochotrophium, ubi nutriuntur pauperes, ἀπὸ τοῦ πτωχῶς & τροφῆς. Xenodochiū ubi hospites accipiuntur: unde uulgò hospitale dicimus. appellatur & xenon: quae uox apud Sidoniū quoq; reperitur. Gerontocomion, ubi senes curantur: οὐ γὰρ πορτε nemo ignorat pro senē accipi. Bræphotrophion, ab alendis infantibus: infans enim βρεφῶς dicitur, τροφῆς nutrire. Orphanotrophium, ab orphanis, uox est Græca, quae significantur pupilli privati patre. A sisteriam, legendū ascetion, pro loco in quo aluntur moniales, ἀσκητικόν. Nexus apud Iustinianū de usucap. transform. Nexus, inquit, Boethius, iuris solēnitas est, quā in institutionibus Caius exponit, cum res mancipi uendantur. interueniunt enim quinque testes ciues Romani puberes, & is qui libri pens dicitur. is autem qui mancipium accipit, es tenens ita dicit: hanc ego rem ex iure Quiritium meā esse aio: is que mihi emptus hoc ære æneaq; libra. deinde ære percussit librā, idq; es dat ei à quo mancipium seu aliā rem accipit. quasi pretij loco. quae res sine hac solennitate uendebatur, erat mancipi non resfero id diffusius: quādoquidē nemini non dictus hic locus: etiam Cynwon, Albericumq; Rosatū nō præterijt. ¶ Nummos in ueterales uidetur accipere Ulpianus de bonis damnatorum, pro modica pecunia, et pauci ualoris quae indies uictus causa expenditur. i pse existimo corruptum codicem. ¶ ORCINVS libertus is creditur: qui directam libertatē accipit. quidā idcirco dici tradidere, quòd ab his manumittatur, qui ad orcum tendunt. nobis placet ut orthinum dicamus:

T + quo

quoniam ὀρθός directum significat. hinc orthodoxi qui recte in diuinis sunt opinionis: tamen si i Græcis scholijs iuris civilis etiam ὀρθῶς ἀπὸ τοῦ ὀρθῶς legatur, id est orcinus, non orthinus. ¶ Obsonium quidam legunt apud Pomp. de do. inter uir. & ux. non uidetur facta mulier lo cupletior, si aut in obsonie, aut in unguentis donatam sibi pecuniam impenderit. quid si ozonium legamus, odos tamētumq; aliquod accipiamus, παρὰ τὸ ὄζων; sanè obsonium quoque pro stipendio militari accipitur Luce in euāg. & Paulo in epist. unde obsonia iselastiorū Cæcil. Plin. in epist. ad Traianum, ut mirum sit, quomodo inter pretis diligentia id præterierit. ¶ Parichos. pensionariū significat hæc uox in authenticis iustini. ἀπὸ τοῦ παρῆχαι, quod præstet & exhibeat pētionem. Sed parochō seu parochum dicendum est. est & apud Horatium: Vertere pallor tum parochi faciem. uerū & alibi: Proxima Campano ponti, quæ uillula rectum Præbuit, & parochi quæ debent ligna salemq;. Nam cū magistratus Romani in provincias ibāt, siue alij, accepto sacro diplomate, dispositis equis cursu publico uterētur: hi qui eos hospicio suscipiebāt, & qui equos dabāt, salgamumq; præstabāt, parochi etiam dicebantur, ut Porphyrio & Aeron attestantur: hinc dicte parochia, quorum significationem Anian. explicauit: & ex recentioribus Pomponius Letus in Constantino. qui comitibus, inquit, & ducibus, qui pro augendo Imperio consenuerant, dabantur agri, uillæque, ut necessaria suppetent, quoad uiverent parochias uocabant. Parochos autem Suida significat eum qui in currum uti paranympus ascendat. scribit

Pausa

*Pausanias, cū nona nupta ad aedes mariti deduceretur, in
 currum ascendere ipsam solitam, & in eius medio collo
 catam, ab una parte maritū, ab alia parochum, qui sibi
 affinitate proximus esset, accipere. Parricus uero nomē
 erat magistratus Romani: unde apud Pomponiū de origi
 ne iuris, questores parricos legimus: quorum etiam men
 tio apud Festum, & M. Varr. hic enim omnia erat, idem
 sacerdos, praetor, parricus, deniq; idem senatus: sic enim
 legendū. Ceterum Iustiniani uerba de parocho hae sunt
 Colonnarium ius est, ueluti si domum ualentem centū soli
 dos, & praestantem pensionem solidorum decem, aliquis
 acceperit ab ecclesia, uel pro ea solidos tres singulis an
 nis se daturū pensionis nomine, ubi eam redemerit forte
 minori pretio spondeat: iste autē appellatur $\pi\alpha\rho\chi\omicron$.
 De cursu publico, cuius Acron meminit, in annotationi
 bus Cod. plura à me dicta sunt, ut merito silētio nunc trā
 sigenda sint. ¶ Plumbatarum ictus, sunt plumbatae iacu
 li genus: cum directa uirga in capite ferrum apponitur,
 dein undiq; tribuli plūbo affixi, unde nomē datū, iaciūtur
 manu. Earum duo genera, tribulatae & mamillatae: qua
 rum formā diffusius leges in Theodosij officijs. ¶ Pene
 lope, quinque quaternos enixa filios traditur à Paulo
 Iuriscōs. sed antiqui codices qui ante Accursium scripti
 sunt non Penelopen habent, sed Peloponesiam, quod ea
 mulier ex Peloponeso Graeciae esset. quā lectionem pro
 bo, idq; Plin. lib. vii. astipulante. Ceterum de tanta mu
 lierum faecunditate. Plin. Gellius, & Alber. Mag. multa
 prodiderūt. alioqui Penelopes filios ex Ulyssse duos, tum
 etiam Pana, in Graecis autoribus legisse tantum memini.*

¶ Proaustium, corrupta ubiq; dictio hæc est in authenticis, & legendum est προαυστειον, id est suburbanum: ut mirum sit, cur, quisquis fuit, qui de Græco ea trãstulit in Latinam, ubiq; Græca dictione uti maluerit, quam senel suburbanum dicere αὐστειον enim urbem significat, & αὐστειον Athenas hunc apud Iuuen.

Ad summã non Maurus erat, nõ Sarmata, nõ Trax,
Qui summpsit pennas, medijs sed natus Athenis.

Dum enim Dedalum significat, innuit ipsos Græcos uiles esse & mediastinos, qd' sic appellatur qui in umbilico ciuitatis moratur omniũ obsequijs obnoxij: quã ratione in domibus quoq; sunt mediastini. dictio est ex Græca & Latina uoce cõposita. ¶ Programma, Græca uox est προγραμμα significat in iure, qd' latine appellat Vlpia. p̄scriptionẽ, tit. de institoria actio. capitur, & pro edicto, ut in uita Auidij Casij Imp. legitur. ¶ Promercales, si in re promercali impense factæ sint, non uoluptariis, sed utiles esse Paulus scripsit, Promercales res interpretatus est Angelus Politianus esse simpliciter res uenales: hinc apud eũ promercale imperiũ, in Herodiani trãslatione. quæ sententiã uulgò reprobatur: quoniã non generaliter uenale significat, sed qd' præter suos usus uenale paterfamiliãs, habet, Catoni. Columelle, ceteris. alioquin apud Paulũ omnes impense utiles essent, quæ in aliquam rem fuissent facte natura sua uendibilem: quod non probo: placet itaq; baptistæ Pij sententiã.

¶ QVADRATARI, marmorarios dictionẽ hæc significare ex Sidonio Apollinare, & Hieronymo alijs admonui: sicut apud Senecã quadratariã artẽ epistola
runt

rum ad Lucilium libro xi. ad marmorariã intelligo. cum enim superius de balnearum ornatu dixisset, quantum in illis statuarum est, quãtum columnarum: paulò inferius ita psequitur: at olim pauca erãt Balnea. nec ullo cultu exornata. cur enim exornaretur res quadrataria, & in usum, non in oblectamentum reperta? quæ uerba significãnt ab antiquis quoq; marmorarios usui fuisse. non ad oblectamentum, sed ad usum: sicuti & balnea: quamuis utraq; tũc ad magnificentiã spectarẽt. Alij ibi legũt quadrataria res: quoniam sic appellari balneariã artẽ existimẽt, quod quadrante lauratur. hinc illud: Cedere Syluano porcum, quadrante lauari. ¶ Rapismata in iuriosa apud Iustinianum. significat rapisma alapam p̄tr̄ioꝝ. Repedare reuerti significat, Lucilio poẽta. Nonio Gram. Eutropio histor. & in Cess. constitutionibus. Sed & Paulus titu. de lib. & posth. l. si quis posthumos, hoc uerbo utitur: Diuersum, inquit, est si in hostiũ potestate filius sit, & decesserit in eodem statu: rumpit enim his casibus nepos testamẽtũ. quod si moriente auo filius repedauerit, non abscissum est, ut superiore casu fuerat. uulgati omnes codices, nõ repedauerit, sed repudiauerit habent: quapropter maxime tenebræ obuolunt oculis interpretũ sunt, ut uix seipsos extricẽt. sed & ridiculus cõmentator est Bar. qui repedare, inquit, est à cãp̄ite incipere. de cohor. lib. cod. xii. ¶ Species ad uetigal pertinentes hæ nominantur Paulo Iurifconsulto de publicanis: qui locus quoniam corruptissimus est, ex antiquioribus codicibus ita erit restituendus: Cinanum. piper longum, piper album, folium pentaphyl-

Declarata. l.
si quis post-
hu. de lib &
Posthu.

lon,

Ion, folium barbaricū, costū, castamomū, nardi stachis, ca-
 sia turiana, xylocasia, smyrna, amomū, gingiber, malaba-
 trum, aroma Indicum, galbanum. lasser, agalochus, sarco-
 colla, onyx Sabæus, cardamomū, xylocinamomū, opus bys-
 sinum, pelles Parthicae, pelles Babylonie, ebur, ferrū In-
 dicum, carpasum: lapis uniuersus, margarita, sardonica,
 ceramium, hyacinthus, smaragdus, adamas, sapphirus, cas-
 lanius, berillus, cylindrus, opera Indica, uela Sarmatica,
 metaxa, uestis serica, uel subserica, uela tineta, carbaset,
 nema sericū, spaldones, Indici leones, leonæ, leopardi, pan-
 thera, purpura, item pecorū lana succida, capilli Indici.
 &c. Folium pentaphyllon existimo caltham significare:
 sicut barbaricū, baccar. quibusdam denotat: tamen si eorū
 sententiam Plinius nō probet libro. xx. i. capite vi. Xy-
 locasia, myrba: poterit aliquis existimare iūctim id legē-
 dum: cum Hippocrates ἀμύγνα, καὶ σίχο, τὸ κακὸν ἐν
 eo libro nominet, quē de mulierum morbis inscripsit: no-
 bis separati legere magis placet. Agalochus. hūc Aetius
 medicus xylaloēn uocat, a similitudine ligni aloēs. Onyx
 Sabæus. Onyx seu unguis, integumentū cochylis est, Dio-
 scoridi: nascitur in Indicis lacubus, est & maximæ auto-
 ritatis qui ex rubro mari deuehitur, sicut & Babylonie-
 cus. Bysinū opus, a bysso, uti arbitror, dictam, huius lini
 maximum pretiū, Plinius libro xix. capite i. refert. men-
 tio est in euang. Carpasum, nescio an id sit, cuius lib. vi.
 meminit Dioscorides. Malabatum. eius tres species folij
 appellatione comprehendī, medici autores sunt: indicio
 est & Galenus. Plinius que. Aroma sericū. id opinabitur
 aliquis, quod Plinius sericatum simpliciter appellat. xi.
 capite

capite xxii. sed tamen magis placet uulgata lectio, uideli-
 cet, *vñua*, neme sericū: significāt enim filium, quod apud
 Seras conficitur: cuius mentio Suidæ in uerbo *σνεριν*. La-
 nz succida, alij codices habent sic, pecorum lana fucus,
 quasi fucum nominat, tanquam uel radiculam intellexe-
 rit, qua se linunt mulieres: uel certè fruticem, cuius men-
 tio Dioscoridi in *iiii*. ¶ Sacra. dubitatum fuit cur filij,
 qui in patris potestate sunt, dicantur esse in sacris patris
 in iure ciuili: & ipse existimo id ea de causa introductū,
 quoniam lege duodecim tabularum, Iurisperitorumq;
 interpretatione cauebatur, ut pater filiusq; hæres ean-
 dem sacra colerent: unde cum de potestate filius exibat,
 à paternis sacris liberari dicebatur. Verba legis hæc sunt
 sacra priuata perpetua manento, quæ interpretatur Ci-
 cero libro *ii*. de legib. ut omnis ad quem patris familie pe-
 cunia perueniret, is teneretur sacra illa celebrare. Rea-
 ferēq; Scauola pontificis interpretationem, qua traditū
 est, quinque modis astringi sacris hæreditatem, hinc
 Cæcilius in panegy. ad Traianum: nō laturo, inquit, erant
 homines abradi aliquid bonis, quæ sanguine, gentilitate,
 sacrorum denique societate meruissent. qui locus carmen
 quoque Plauti declarat in *coptiuis*, ubi parasitus sine sa-
 cris, inquit, hæreditatem adeptus sum offertissimam: quæ
 enim agnatis desertur. tanquam sacrorum societate meri-
 ta, non æquè placet sicut quæ insperatō contingit extra-
 neis. ut minime *παραγορισμός* illius ROTERODA-
 MI sententiā omnino probem, prouerbium id interpre-
 tantis, de sacris quæ in parentalibus defuncti celebra-
 bantur. prouerb. *cclvii*.

¶ Sandalium.

¶ Sandalium. σάνδαλον Græcis caleamentum mulie-
bre significat: unde legimus ueneris sandalium tanquam
nimis stridulum à Momo reprehensum esse. In pontificum
decretalibus epistolis eodem sensu accipitur: est autè in si-
gne dignitatis, sicut & pallium pontificium. ¶ Synthesis
Græcè compositionem significat in iure ciuili: quando-
que uestis est saturnalia, sicut & nō uno in loco apud
Martiale Scæuolæ de auro & argento leg. Synthesim ac-
cipere uidetur pro multis uestibus simul cōpositis: Sema-
pronæ, inquit, hoc amplius coopertoria tibiana, & tuni-
cas tres cum pallioli, quæ elegerit, dari nolo: quæro aut
ex uniuersa ueste, id est ex synthesisi, tunicas singulas &
palliola eligere possit. uidetur autem hic Scæuola synthe-
sim appellasse, quam uulgò libream appellamus, cum in-
dumenta eiusdem sunt coloris, & simul eodem tempore
induuntur, quem ordinem à legataria conturbari nō pos-
se ipse censuit, eadem ratione, synthesisim quoq; uasorum
dici posse arbitror, cū plurima uasa simul componuntur,
quæ alicui destinare amicus uelit, ut inde nō arbitrer syn-
thesim uasis genus esse, quod Domitius apud Martialem
Papinium q; existimauit: sed nomen generale, quod mul-
tarū rerū cōpositionē notet. Mart. lib. 1. Et crasso figuli
polita cæno Septenaria synthesis Sagōti. Papinius unā
mittere synthesisim, quid horres Alborū calicum atq; ca-
caborū: synthesisim uerò fundorū, corruptum arbitror pro
σύντησιον, id est latifundium, apud eundem Scæuolam
de adimendis legatis: ubi, Titia, inquit, testamento Sciant
libertam heredem instituit, & Pamphilo liberto præ-
dia per fideicommissum dedit: in quibus synthesisim, id est
omnem

omnem possessionē praediorū, quae appellabatur circa colonem, per epistolā donauit, in qua etiā ita scripsit Titia haec edibus meis salutē: βόλομαι βιβλία εἶναι ταῦτ' ὑποθετικῶν ὅσα ἐφθάσα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ παμφίλου περικυβητικῶν, εἰ μὴ σεία ἢ συνπροφός με κληρονόμος μὴ γινώσκωντα ἔξω γράφει αὐτῆν μέρος βόλομαι αὐτῆν ὁδὸν ναὶ τῶν σύγκτησι τῶν πρὸ κολωνῶν, quae si u est, cū seia ex codicillis fideicommissum, id est σύγκτησι circa κολωνῶν eligat, &c. reponenda sunt hoc modo Graeca uerba: quae tamē satis fideliter in uulgatis codicibus trās lata leguntur meminit huius uestis etiam Martialis.

Synthesibus dum gaudet eques, dominisq; senatus,

Atq; decent nostrum pilea sumpta Iouem.

Quo in carmine existimauit Domitius synthesim sumptuosam uestē esse: ipse contra uilē arbitror. Nā sciendū est, in Saturnalijs diebus solitos esse seruos dominorum uestes induere: & rursum domino pari cōditione cū seruis esse: cuius rei autor est Macrobius. Sed et Luctanus in opusculo, quod κρονοςόλων inscribitur, seruos cōiuiis illis diebus à dominis suis accipi ostendit: dominos cum amicis stātes, huiusmodi conuiuiis ministrare est autor, ut merito Martialis Saturnalia describens, eo tēpore equites gaudere synthesibus dicat, hoc est uilibus indumentis: quae magis seruis conuenirent: & senatū gaudere dominis: quoniam senatores ipsi proprijs, seruis tanquam dominis ministrabant: sed & Imperatorem pileo uti, quod tegumen seruo conuenit, qui in libertatem deducatur. Legendum itaq; est, non dominus senatus, sed dominis, ablati

ablatiuo casu: sicut & in sequenti carmine, Gelidū latus
 edilis appellat, quod uestem seruilē induitus esset: non
 enim legendum est, gelidos lacus, ut uulgò creditur, Cæ-
 terum & uilem uestem synthēsīm esse ex Tranquillo dia-
 gnosci potest: qui synthēsīnātū discalceatūq; iuisse Ne-
 ronem, per lasciuian quandoq; autor est. Quis sermo Lati-
 nus. Dubitatū fuit, nū apud ueteres Romanos illud esset
 loquēdi idioma in usu, quo in presentia uulgò omnes per
 Italiam loquimur: quaq; dialecto Dantes Alingerius, Pe-
 trarcha, Cicco atq; alij rythmos scripsere: & Leonar-
 dus Aretinus, Poggiusq; etiā tum uulgari sermone usos
 antiquos existimauerunt. Contra disseruit Philelphus
 epistolarum lib. x. & rursus. xxxv. cuius sententiā
 omnes docti impræsentiā probāt. Fuisse enim sermo-
 nem qui latinus diceretur, non æquē comptum, sicut aliū
 qui ex traditionibus grammaticorum constabat. uulgum
 itaq; Latine loqui solitū, sed non salua ratione recti ser-
 monis: doctos uerò uiros etiam grammatices documenta
 seruasse. uerū priorem sententiā uidetur posse alia
 quis ex Triphonij Iuriscōnti responsō adiuuare, qui, de
 creta, inquit, à prætoribus Latine interponi debent. qua
 si denotet potuisse & uulgariter interponi. Sed & Pro-
 copius Persici belli lib. ii. Stratam apud Romanos uiam
 significare autor est: quod in uulgari idiomate uerū est,
 in Latino falsum: ut meritò uulgarem apud eos linguam
 fuisse credi possit. Idem libro. iii. signiferum Romano
 sermone bandophorum dici scripsit: cum id uulgari lo-
 cutione, non de Latina trahatur. Sed tamen cum Proco-
 pius sub Iustiniano floruerit, quo tempore exciderat Ro-
 mani

mani sermonis puritas, non exi stimo à Philelphi senten-
 tia discendum: qui plurimus auctoram elogijs rationi-
 busq; partes suas tuetur: cuiq; nos Apuleium ad stipula-
 ri credimus lib. 1. x. Asini aurei: interrogauit, inquit, mi-
 les dominum meum, quorsum uacuum duceret asinum.
 et dominus meus Latini sermonis ignarus, tacitus præte-
 ribat: qua propter cū à milite deturbatus esset hortula-
 nus, supplicue respondit, sermonis ignorãtia, se quid ille
 diceret scire non posse: ergo igitur, subiiciens miles, ubi
 inquit, ducis asinum istum? respondit hortulanus, peter e
 se proxima ciuitatē, & c. ex quibus uerbis constat, elegã-
 tiore illum sermonē, qualis est, quorsum ducis uacuum, an
 sinum? Latinum esse, nec nisi à doctis solitum intelligi: at
 alium barbarum, ubi ducis asinū? etiã tali in usu fuisse, ut
 uel hortulam illum intelligerent, & ita loqueretur, qua
 ratione & apud Celsum Proculus ait, sepe audisse rusti-
 cos senes ita dicētes, pecuniã sine peculio fragile esse: pe-
 culium appellantes quod præsidij causa reponeretur. cū
 enim in Latine dictionis significatione, & rusticorum
 usus: iurisconsultis allegetur: non ne apertissime demō-
 stratur, Latium sermonē etiam indoctis communē exti-
 tisse: aliter itaq; Triphonij responsum accipiemus, quã
 Accursius fecerit: quippe ille omnia decreta Latine inter-
 poni iubet, non barbare & incōptē, ut etiam apud Græ-
 cos Latina decreta ex eius responso proponēda sint. qd'
 minimè mirū esse debet: cū omnes Romano imperio sub-
 diti, Romanã linguã edicerēt: quod etiã Strabo scripsit
 ¶ Synedria Iudeorum in constitutionibus interpretare
 Synagogas & cōciliabula: συνεδριον enim id denotat. Sy-

D. And. Alc. Prætermissorum V nedrias

nedrias uerò naues apud Vlp. de exercit. acti. nauiculas
 illas interpretabitur fortasse aliqs, quæ spatiadi causa sã
 etæ sunt, in qbus sunt selle et sedilia: quadoquidẽ Suidas
 οὐνοειδῆς τῶν ἡγεῖν ἡγοῦν interpretetur, nihil decerno
 cũ in emendationibus etri. Bæd. legatur id est conscenso
 riæ & transportatorie naues. ¶ Spurius à Græca dictio
 ne spadon dicitur, ut scribit Iustim. corrige σποδῶν
 id est passim, uulgò, & sparsim. hinc sporades insulae di
 cuntur. omitto quæ ad hanc rem pertinetia scribat Plat.
 ¶ Sphæristeriu hypocautũ, succulam alij declayauerũt
 ¶ Titulus pro tractatu non ponitur, licet quidã etiã ex
 doctis nõ abhorreãt à tali usu, Persiũ fortasse imitãtes,
 qui nõ ab simili significatione rubricam posuit: Excepto
 quod Mansuri rubrica notauit. quapropter & nos cen
 suimus aliquid consuetudini dandum. quod & in signifi
 catu legis fecimus, Vala etiam reclamante.

¶ Trachea prouincia, lib. xii. Cod. de mili. ueste. et rãt
 sustitulo de diuersis officijs. pars est Cilicie, idcirco τραπε
 χεία dicta, quasi aspera & petrosa. emendandus est etiã
 post tot annotatiões Trãquillus in Vespasiano, ubi Tra
 ciã, inquit, Ciliciã, & Comagenem dittonis regie usq; ad
 id tẽpus in puinciarũ formã rededit. legẽdũ est Tracheã
 Ciliciã, iũctim: cuius lectiois incolomitãtẽ seruat adhuc
 Sex. Aurel. Victor, in Vessa. Syria Palestina, necnõ Cili
 cia Trachea & Comagene, quã Augustofratensem no
 minamus, & c. de Tracia enim intelligi nõ potest cũ ea
 ciclis regibus in prouinciã formã redacta sit, nõ sub Ve
 spasiano, sed sub Claudio: ut Eusebius in Chronicis testa
 tur. ¶ Trulla uas est aquariũ uinariũq;: sicut & trus,
 Paulus de fundo instr. leg. trulle, inquit, quæ circa centũ

olent trahere, puto legēdū circa ahēnū: quod cū ahēna uas
sa essent maiora, ab eis latex extraheretur eam turllis.

Iuuenalis

Ridere paratus,

Si trulla inuerso crepitum dedit aurea fundo.

¶ Vasa uinaria. uasorū nomina plura celebrātur iurisco
sultis: inter quae illud ignotum, quod ancones appellant.
ipse uel angones lego: quod αγγωνας Graecis sit (sunt
et angones ex genere telorū) uel potius ambonēs, popu-
li id genus est iul. Polluci. sunt et apud eos uectiōes, quas
uehetes opinor à uehēdo: sūt sextaria, sūt lagœna. tū do-
liaria cōgiaria q; sūt et aquaria et arminaria: sed et apud
græcos craterū nomina: κρατης, κύμβιον, ἐκτονω, ποτη-
ριον, κοτύλη, κύβου, κύλιξ, χυλικῶν, χυβρίδες, ἡμίτομα
φυσάλη, κοτύλον, λίβης, ἀλυσον, κάλις, ἐλίφας, κύα-
βος, θηρίλαιος, κάδος, κάδυσκος, ἀγγειον, κάλυβας
ρῶν, κύνπυλον, καρχήσιον, κάλιπτον, σκάφιον, κελύκη,
κισσῦβιον, κελώριον, δέπας, κέρας, ἀδ hęc μιλιάρειον,
βαυκάλις, βαυκάλιον. sunt et alia curiosè ab Athē-
neō, Iulio q; Polluce collecta: quae singulatim referre pra-
sentis nō est instituti. ¶ Xygostates, in cōstitutionibus,
titulo de pōderatoribus. lib. x. cū significat, qui pōderum
rationē tenet, curat que per ciuitates, ut mechanici iusto
pōdere mercimonia uēdant. ξύγος Graecis staterā signi-
ficat: unde xygostatica libra. ¶ Xconomus, ubicunq; sic
scriptum reperies, emenda œconomus: hinc œconomica
Aristotelis dicta: significat curatorē domus. ¶ Zosimus.
Celebrat monachum Zosimū Lyciam Iustinianus in au-
thenticis: tradit que annos tunc uiuentē centū et uiginti,

V 2 animo

animo nihilominus corporeq; uegetum. Fuit & alius Zo-
 simus Alexandrinus philosophus, qui ad Theosebium so-
 torē libros xxviii. scripsit: quorum titulum est *ἑξῆκοντα*
τετ., idem manufacta. sed & Zosimum Gazcum nominat
 Suidas, qui sub Anastasio dictiones rhetoricas, & enarra-
 tionem in Demosthenis orationes edidit. alij tra-
 dunt fuisse Ascalonitam. ad Zosimum quoq;
 nescio quem primatum scripsit *Αε-*
νας rhetor. Celebrat & pli.
 Cæcil. libertum suum
 Zozimam.

F I N I S.

ANDREAE AL-

CIATI PRAETERMISSORVM
LIB. II.

VPEREST alius libellus,
& ipse his necessarius, qui
iuris ciuilibus disciplinam, ut
rè A traxistis inungunt:
& in utraq; professione se
exercent quorum studiū &
diligentiam semper ipse pro
bani: cum alioquin qui solū
ius ciuile ex vulgatissimis no-

stris interpretibus didicerit, nō multum his sit dissimilis,
qui diuitias quidē aliquas possident sed artē fruendi igno-
rant. hunc igitur ita cōpegi, ut quæ dictiones Græcè sp̄ar-
sim per digestorū uaria respōsa à Iuriscōsultis referuntur
& impressorū incuria de impressis uoluminibus sunt om-
missæ, in suū ordinē restituantur, nō exiguo hic ut operā
quisquā nostrā aut probet, aut laudibus extollat: quādo
quidē nec mihi ipsi hoc in opusculo satisfaciā, quod sum-
ma cū celeritate à me, tū ferè puero cōditū mihi excidit
priusq; suprema illi apponeretur manus, qd' si nū retrā-
ctare uoluissē, nō aliq; colores addēdi, sed nouū planè cor-
pus faciēdū fuisset. quā curā ne subire, occupatiōibus cer-
tē nimis prohibebar. malui itaq; sic edere, ut etiā studios-
rū nostrorū rudimēta publicitus possint agnosci. Tu cer-
tē Minuti, quæ humanitas est tua, scio laudabis, neq; scho-

V 3 lia hæc

lia hæc qualiacumque nauici pendes quamuis uel recētiorum quorundam exemplo etiam leuissimas obseruationes non dubitauerim his annotationum libris inserere.

¶ IN primis in ipsa liminari digestorum pigella, elegans appositum est epigramma: quod ex archetypo Florentino, primus in lucem edidit Politianus: mox sequenti alij, hoc autem huiuscemodi est:

Βίβλον ἰουστινιανὸς ἀναξ τεχνίσαστο τῷ θεῷ,
 Τὴν ῥὰ τριβωνιανὸς μεγαλοκάρη παμβασιλῆϊ,
 Οἷά τις ἠρακλῆϊ πανδαιόλου ἀπιδ' αὐτίφας,
 Ἡετι μαρμαίρουσιν ἀγάλματα πάντα θεμίσοῦ,
 Ἄνδρωται δ' ἄσινστι διορκήτουτε λίβύσσης,
 Εὐρώπης εἰπιθόνται ὄλον σημαίντορι κόσμῳ.

Nos autem utcumq; ita Latinum fecimus: non quidem ut transmarinam illam Venerem reddat: sed ut Græca ignorantēs, qualem qualem eius sensum recipiant.

Iustinianus opus princeps hoc edidit, omnis

Quod Tribonianus rectori condidit orbis,

Tanquam aliquis uariam componens aspidamagno
 Alcidae, nanq; hic fulgent mira omnia legum.

Ast Europe, Asiaq; homines. Libyciq; subacti,

Cuncta gubernantis domini præcepta sequuntur.

In proœmio.

¶ Sed quia solitum erat, anni quarti studiosos, Græco & cōsuetō quodāmodo uocabulo, ἰρκος appellari. & c.) Politianus ex archetypo legit, λίτας appellari. & inferius, quinti anni studiosos, non coloritat, ut in impressis est coactibus, sed προλίτας legit: uerū minime explicat horum

horum nominum rationem. nam preces (hoc enim signifi-
cāt λῦται (nil mihi uidentur habere commune cū studio-
sis quarti, quinti ue anni. quare legendū est λύτραι, per
ϋλύτρ, ut intelligamus solutores, quōd legū nodos iam
soluere possint: & πολύτραι uerō, quōd lysis praeferent: ut
antecessores sint quos Doctores regentes uocamus, pro
lytæ qui Licētiati, lytæ qui Baccalurei. ¶ In codē proce-
mio iuxta finem, apud Homerum patrem omnis uirtutis,
Diomeles & Glaucus inter se faciūt dissimilia per mutā-
tes.) addendus est hic uersus.

Lytæ.

Prolytæ.

Χρῦσα χάλκεον, ἑκατόμβος ἕννα βοίων,

Proq; nouem centum, pro ferro tradidit aurum.

Sumptum est ex Iliados vi. ubi singulari certamine dmi-
cauri Glaucus Lycius, & Diomedes: cū Glaucus proge-
nitores suos enarrasset: quin tu, inquit, Diomedes, me cū
pottus beneficijs quam armis certas: & ex hoste sis ho-
spes: cuius in rei signū permutemus arma. hinc annuentis
Glauci stulticia fecit locū pro uerbio, de inaequali permu-
tatione: cum eius arma centum bouum pretio censerētur.
Diomedis nisi nouē. Cicero ad Atti. lib. vi. Habes ad omnia
nō ut postulasti, χρῦσα χάλκεον. meminit et Plin.
nat. hist. lib. xxxiii. cum de commercijs loquitur. & Gel.
lib. ii. quin & Martial.

Tam stupidus nunquam nec tu, puto, Glauce fuisi,

Chalceæ donanti, chryseæ qui dederas.

Plin. Cae. epist. lib. v. Recipies, inquit, epistolas steriles,
& simpliciter ingratas: ac ne illā quidem solertiā Diome-
dis in permutando munere imitantes. Res hęc quidē ex
auctoribus satis p̄tritas quā tamē ignorauerit Accursius.

V †

De

De iusti. & iure.

¶ In l. ius ciuile, in fine sonai monai.) Si quis partum à ue-
teri lectione uelit immutare, is legat φωνὴ μόνω, quasi
solum uocem dixerit: ipse tamē malim τῶ νόμου ἐι μὲν
ἔγραφοι ἐι δὲ ἄγραφοι, quod idem est quod nō scriptū
& ius scriptum: utrunque conuenit & hic, & in insti-
tutionibus, ubi par est mēda. Sahē tabulæ, in quibus leges
describēbantur, apud Athenienses κύρβεις dicuntur: et
autem quadratæ, & uarias delictorum penas complectē-
bantur. mentio harum apud Aristophanem. Luciano di-
cuntur ἄφωες. meminit Plutini Solone.

De origine iuris.

¶ L. secunda, ubi de Sempronio uerba sunt, quem popu-
lus Romanus Sophyn appellauit.) corrige σοφόν, id est
sapientem: cuius mentio frequens apud Lium in bello
Macedonico Parua hæc utiq; emendatio: sed quam tamē
Egnatius, uir doctissimus, sub racemationibus collocarit.

De legibus.

¶ L. secūda, nam & Demosthenes. & c. (que inde sequi-
tur, Græca sunt sumpta ex oratione Demosthenis, q; in
aristogytonē prior iscribitur. κὶ τὸτ' ἐσι νόμος ὡ πᾶν-
τας προσήκει, πείθει δὲ διὰ πολλὰ, κὶ μέγιστα ὅτι πᾶς
ἐσι νόμος ἐπιμα μὲν ἔδωκε θεῶν, δ' ὄγμα δ' ἐ φρονί-
μων ἀνθρώπων, ἐπαυερθεμα δ' ἐ τῶν ἐκασίων κὶ ἀνα-
σιων ἀμαρτήματων, πόλιος δ' ἐ συνθήκων κοινῆ, καὶ ἢ
πᾶσι προσήκει ζῆν τοῖς ἐν πόλει. Latina autē subdi-
ta sunt hæc in lege ab aliquo ex recētoribus: nā uetustis
sini quiq; codices, hoc in loco lacunā quandā habēt, que
hiscæ Græcis literis est implēda. Græca primus edidit Bua

deus. Quod autē dicitur ἐπανόρθωμα τῶν ἀμαρτυριῶν τῶν, huic alludit Græcum legans distichon in sicarium.

Κὶν μὴ κατακρύψῃς, ὡς δολιγὸς ἀνδρὸς ὄραντ' ἔσῃ.

Οὐμὰ δ' ἴκῃς κερβοῦν πάντα τὰ γινόμενα.

Me sepelis tanquam nemo conspexerit? at qui.

Iustitie ipse oculus omnia facta uidet.

Iustitie oculus

Quapropter Apuleius libro tertio, cū in simularetur clā tres homines occidisse, iustitie se oculum testatum tradidit, memor huius, uti arbitror, epigrammatis, sed et de iustitie oculo idem meminit libro secundo, circumfertur et Græcè is uersiculus:

Ἐστὶ δ' ἴκῃς ὀφθαλμὸς ὃς τὰ πάντ' ὄρα.

Est iustitie oculus qui ubiq; prospici.

cui non absimilis alius:

Ὄφθ' δ' εὖ δ' ὀφθαλμὸς εἰς τὸ πάντ' ὄρα.

Acutus oculus est dei, uidet undiq;

Quod autē sequitur, Chrysippus in libro quē fecit. Adde me autore πρόβ' νόμων. Chrysippū enim librū de legibus scripsisse, autor est Læcius: quē hic cū ab Iuriscōsulto citari uerisimile est, tū ex indicijs ueteris scripturæ cōice Etiaui.

In L. III.

¶ Iura cōstitui oportet, ut ait Theophrastus, in his quæ entomina frequenter accidunt. Alij hic legūt, automata id est spontanea et casualia, quæ lectio incongrua est, nec sensui legis admodū cōueniēs. Budæus dicit se in archetypo Florentino hunc locū ita annotasse, in his quæ αὐτὸ τὸ πλείστον accidunt: non in his quæ ἐκ πῆλαλόγῃς, id est, in his quæ plerumque accidunt, non quæ præter homi-

V s num

num sententiam, sed & existimabit aliquis dictionem, et
 tomia, abradendā, & reponendum βαμωά, ut quod se-
 quitur, frequēter, interpretatio sit Græcè uocis, ita enim
 à ueteri uulgataq; lectione minimum disc edimus.

In l. fraude.

¶ Et quod distat uerbum ab intellectu, & c.) Accursius
 admonet, Græcè locutum hic Iurisc. quare explosis illis
 uerbis reponenda sunt hæ uocula: & quod distat ἑνὸς
 ἐπὶ δὲ δὲ νομίας, hoc est, dictum à sententia. hunc sane
 locum debemus Politiano sicut & sequentem.

In l. obseruare. de off. procons.

¶ Hoc obseruare oportet, ut per eā partem quis prouin-
 ciam ingrediatur, per quam ingredi moris est, quā Græ-
 ci appellant: siue & c.) reponenda sunt hæc uerba
 quæ Græci ἐπιδημίας appellant, siue κατὰ πλοῦν ob-
 seruare & c. ἐπιδημία enim est accessus ad ciuitatē ple-
 runq; obseruari solitus: κατὰ πλοῦς ad navigationem &
 portum significat, ut intelligamus Iurisc. locum loqui
 de utroq; itinere, tam terrestri, quàm maritimo. Itē πλοῦ-
 λὸ inferius in hianti loco reponē, ἢ τὴν μετροπόλιν
 ἐφίσειν attingere. id est, metropolim Ephesum. huius
 enim consuetudinis etiam meminit Plinius in epistolis ad
 Traianum.

¶ In l. solent. sic legendum est: quantum ad xenia perti-
 net, audi quid sentiamus: Græcum prouerbiū est, οὐτὴν
 πάντων οὐτε πάντων, οὐτε πᾶσι πάντων. quod autem se-
 quitur, nec omnia, nec passim, nec ab omnibus, est Græci
 ipsius adagij translatio. restitutus est autem hic locus in
 Miscellaneis ex archetypo.

De edendo.

¶ Ex l. ueluti. dam Iuriscōsultus declarat quomodo, ite-
ram duo significata habeat: ita Græca illic uerba repo-
ne, ut primo δυνάμεις legas, id est, secundò: in sequenti
autem πάλιν, id est rursus. alia interpretatione locus hic
non eget, satis clarus,

De pactis.

¶ L. iurigentium. esse enim contractum Aristò. adijcit
ἀνονομαστόν. sic reponi potest dictio Græca, que signifi-
cat innominatum & carentem nomine. in alijs codicibus
legitur συνέλλαγμα, & melius: ut alibi differam.

De his qui not. infā.

¶ L. athletas. designatores autē sunt, quos Græci appella-
nt. Ad dēdum est Græcum nomen, βραβεύτας. ita enim
appellari hosce præfides ludorum. autor est Iul. Pollux.
Potes & hic legere ἀθλοδότης, quod idē significat apud
Arcadium in l. ult. de muner. & honori.

Nautæ. caup. stab.

¶ L. prima. & sunt quidā in nauibus, qui custodie grā-
tia præponuntur: ut enim dicitur. legendū est uti arbit-
ror, Græcè δεικτορείας, ut intelligamus custodes nauis,
qui non pretio conducti, sed solo uictu nauē custodiebāt,
ut sit nox composita ἀπὸ τῆς δεικτορίας, id est à uictu, &
δυνάμεις. ἐπίς enim custodem significat. Homerus libro
nono. Ἐπις ἐνὸν δ' ἵππων, & præsertim in nauis:
quoniā ἐπίς stationē nauis significat: unde & οἰκουροί,
domus custode dicuntur. Ceterum textum hūc quemad-
modū aliter tractari possit, alio loco explicaturus sum.

De iudicijs.

De iudicijs.

¶ L. heres absens, & quasi à uiatore emit, uel ab eo qui trāsuehatur.) in annotationibus Politiani legitur. uel ab eo qui περιπλεῖ, id est prateruigabat, que lectio ex uetustis codicibus approbatur quibusdam.

Si pars here. pct.

¶ L. antiqui. in si, assignauerūt tota pars: & hoc dicunt ait Theophrastus,) post uerbum, assignauerunt, uerba sequentia sunt abradenda, atq; ita legendū, τὰ γὰρ δίκαια ἐν τοῖς ᾧ τὸ πλεῖστον κερδιστικῶν εἰναι, ἐν κ' ἐν τοῖς ἐκ παραλόγου, ut ait Theophrastus. id est, iura ut plerumq; cōstitui oportet, nō ut ex inopinato. meminit huius dicti Cic. lib. v. de finibus bon. & mal. Locū restituit Budæus.

De seruo corrupto.

¶ L. i. sed psuadet Græcè, & c.) Repone κερταπειδα, illud enim persuadere significat. Locum hūc sic correxit Catellianus Cotta. uir singularis eruditionis. Græcus tñ atq; idē innominatus legū interpres, qui apud me est secundum ordinem alphabeti, δούλου, inquit, ὑποφθαγγί τ' αὐτὴν δὲ ἢ ἀγωγὴν ἀρμόζει κατὰ τοὺς προπῶδες διαφθαγγόν τ' ὀκείου, ἢ ὑπονοθετίον τ' αὐτοῦ, ἢ συμβυλιόν τ' κλίψαι, ἢ ὑποδολεχομίνο αὐτοῦ, ἢ ἐτιροῦ ππραπῶν τ' πρὸς διαφθορὰν αὐτῆς. id est Serui corrupti actio cōpetit scdm modos corruptentis serui, siue admonētis ipsum, siue cōsultantis furari, siue recipientis eū siue aliud aliqd faciētis ad corruptionē ipsius, quare fortasse hic legendū est, sed psuadet Græcè ὑπονοθετίου καὶ συμβυλιόνου. ut Iuriscōsultus nō tam expresserit

presserit Græcè significatum persuadēdi, quàm uoluerit ostēdere dictiones medias, quæ in utraq; partē possunt capi: & grammatici dicunt, τὴ μίσα in Pandectis certè Florentinis legitur, persuadet τῶν μίσων est &c.

¶ Lege, quicumque. item (aut) si libitiniarius, quem Græci uocant, seruū pollicitorē habuerit.) legendū polinctorē, & in uacuo illo loco, τερφία, reponēdum, ut sentit Budeus, Albucius tamen Aurelius κτησιση μά uult, cui antiqui codices consentiunt.

De contrahenda empt.

¶ L. prima, tres hic loci sunt Græcis literis uacui atque inanes: quorum primus ita supplendus est: adducit enim Iurifcon. auctoritatem Home. Iliad. lib. vii.

Ενθεν ἄρ' ἀνίσσονται κρηνηκόμωντες ἀχαιοί,
 Ἄλλοι μὲν χαλκῶ ἄλλοι δ' αἰδωνοσιδέων,
 Ἄλλοι δ' ἐξ ἰνοῖς, ἄλλοι δ' ἐν τοῖσι βόεσσιν,
 Ἄλλοι δ' ἀνδραπόδες ἴσασιν.
 Cesarie insignes redimebant uina Pelasgi,
 Aere alij, ferro quidam lucente, bouillis.
 Tergoribus quidam, bubus pleriq; sed ipsis
 Mancipijs alij.

In sequenti uerò lacuna hæc sunt reponenda, ex Iliados Homeri libro vi.

Ενδ' αὐτὴ γλαύκῳ κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεὺς.
 Ὅς πρὸς τυγείδῃσι διομίδεα τύχῃ ἀμειβέη
 Χρυσία χαλκείων ἰκατόμβοι ἴναε βόισιν.
 Iuppiter eripuit sensus de pectore Glauci,
 Aurea Tytide qui amens mutauerit arma,
 Pro factis ex aere, bouesq; ualentia centum,

Pro his quæ fuerant bubus pendenda nouenis.
Tertio autem loco & hæc curiosum lectorem nõ pigeat
inscribere, sumpta ex Homeri Odyssea libro primo.

Τῆν ποτὶ Λαέρτην πρίαρον κτεάτεσσιν εἰσοῖν

Ἐρωδῆσιν ἔτ' ἐδῶκεν, εἰκοσάβοια δ' ἐδ' ἄκεν.

Hanc proprijs rebus Laertes emerat olim,
Vigintiq; boues prompsit pro pube puella.

Locati.

¶ L. si merces. §. ius maior est, quam Græci exhibitã ap-
pellant, qui quamproximè uelit impressæ lectioni accede-
re, is necesse est reponat expuncta futili illa dictione, exhibi-
tiam, ἐξαισίωσιν βίασιν, id est uim indecentem, uastam in-
usitatam sed fortasse uerius est scripsisse Iuriconsultum
θρομυνσίωσιν, id est iram diuinã, uel quod idè ualet μῆνιμασιν,
seu μῆνιν. βίασιν, in Pandectis legitur βεδ βίασιν. uidentur
enim Græci tempestates, procellas, similiaq; mala diuinã
iræ adscribere. Homerus:

Ἡμεῖς δ' ὀτρυνῶν ὄτε λαβροτάτων χεῖρ' ὕδρωσιν

Ζεὺς, ὄτε δ' ἄγ' ἀνέρεσσι κατεσάμιν & χαλεπαίωσιν

Mense sub autumnni ingentes cum Iuppiter imbres
Iratus, miseris mortalibus æthere fundit.

¶ Quorum carminum ideo libentius facio mentionem:
quoniam à Cicrone ad Q. fratrem epistolarũ lib. iii. in
ea quæ, Romæ, & maximè Appia, incipit, allegatur: sed
scriptoris uitio desiderantur in codicibus. Hinc Apollon-
nius Argonauticon primo:

Ζεὺς δ' ἀνέμωσιν ἔσπετο μὲν & κίνοσιν.

Apellat enim irã Boreã, quod ualidissimũ ruat: quia
& Valer. Flacus, Arg. iiii.

Quippe nec extorrem tantum, nec lucis egentem
Ira tonantis agit, Typhonides harpiæq;.

Finxit enim poeta, harpyias esse ira tonantis aduersus
Phynciū impulsas: & iratā terrā caelestibus produxisse gi-
gantas, fabulæ tradūt. quæcūq; enim mala maxima oriun-
tur deorū iræ solent adscribi. & Theopraftus hæc tē-
pestates, sterilitates, et similia, quæ nō uitio terræ, sed ex
czelo proueniūt, ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἀετρίαν appellat, id
est causam deorum numine urgentē, quæ autē sit uis ma-
ior, quoniā et hoc recentioribus ignoratur, qui scire ue-
lit, is legat Plinium lib. xviii. de sterilitatum causis.

De ædilitio edicto.

¶ L. prima. §. sed sciendū. ego puto, ædiles, tollēde dubi-
tationis gratia bis idem dixisse.) In medio reponen-
da est dicitio, ἐξ ἀλλήλων, id est per alternitatē, siue (ut
uertit Gellius) ex geminatiōe. Locū restituit Budæus, &
ideo illi habenda est gratia. In Pandectis tamen Florentia-
nis κατὰ τὸ αὐτὸ legitur.

¶ L. & quantū interest inter hæc uitia, quæ Græci.) Le-
gitur hic locus in Pandectis Thuscis emēdatus, ut in Dis-
punctiōibus annotaui, atq; ideo illuc recurrendum.

¶ L. idem ofilius. ubi homo neq; matutino tempore uidet
neq; uespertino: quod genus morbi Græci ὑπεράλοπος
uocant. Juoculam hanc Græcam restituit Hermolaus in
corollario Pliniano: quæ & alij sunt secuti. Ex eadē l. §.
si & antriphus.) quid significet triphus, scriptores uari-
rijs locis addubitant: corrigūtq; quidam ἀφροφ, id
est, habens aphtas, alij atypus, alij alijs modis. Quid si
nos legamus, tripheros, siue τριφίρος, ut intelligamus
mollis

mollitie quadā blasos? Galenus in aphorismis Hippocra-
tis sicuti $\psi\epsilon\lambda\lambda\acute{\iota}\kappa\epsilon\alpha\delta\iota$, id est balbutire, linguae nitium est.
nō uocis: sic $\tau\epsilon\alpha\upsilon\lambda\acute{\iota}\kappa\epsilon\upsilon$, eiusdem uerbum significatio-
nis, in sermone Graecorum. non potente lingua exquisitē
eis dearticulare uoces, quae per t & r pferuntur: qualis
est haec ipsa, traulosis: & haec aliae similes trechi, tribi, tra-
chi, trochos, tripheros fortasse igitur ad similitudinem
traulosis, potuit iurisconsultus appellare triphos, uel po-
tius triferos, hoc balbutientes modo, qui t & l pro t r
pronunciant. laborauit simili uitio Alcibiades: unde de
labdacismo est orta paræmia, nos eos uulgò dicimus, te
rebellare, hoc est $\tau\pi\upsilon\tau\alpha\pi$: unde forte haec uox, q. uidea
licet huiusmodi balbutientium lingua dum loquatur tea-
rebrū imitetur. hoc modo corrigèaus quoq; Gellius lib.
v. tametsi hac in re certam nō proferimus sententiam: sed
solum studioso opinionem nostram, tanquam diligentius
scrutari uolenti, ansam damus.

De testa, militis.

¶ L. prima, in fi. Milites à numero mille hominū dicti à
Graeco uerbo tractum $\chi\acute{\iota}\lambda\iota\alpha$. nā Græcè mille hoīm mūlti-
tudinē, $\chi\acute{\iota}\lambda\iota\alpha\sigma\tau\eta$ uocāt, quasi millesimū quēq; dictū:
unde ipsam ducem $\chi\acute{\iota}\lambda\iota\alpha\rho\chi\omicron\upsilon$ appellant. reponendus est
Graecus sermo ita, ut uoces illae penitus nullius sensus in-
ducantur, delectanturq;. Tribunalium autem militum significat
chiliarchos, potes etiam hic legere $\mu\acute{\epsilon}\rho\alpha\rho\chi\omicron\upsilon$. nam ut Au-
relianus in libro de instruendis aciebus, tradit, duae cohor-
tes quingentariae, merarchiam, id est cohortē millitariam
ficiunt, hominum M. XX IIII. centuriarum $\times\text{III}\text{II}$.
cuius praefectus dicitur merarchos, id est tribunus maior
prima

prima lectio plus placet. In Graecis scholijs $\pi\rho\sigma\iota\ \delta\iota\ \nu\omicron\mu\omicron\mu\alpha\ \sigma\iota\alpha\varsigma\ \tau\eta\ \alpha\rho\chi\epsilon\iota\tau\omega\upsilon$, id est: de nominibus principum, seu ductorum, habetur mentio etiam chiliarchi.

De legatis primo.

¶ L. an omnibus. Iulianus notat: si testamēti faciendi tempore tabulae nullae fuerunt, uera ratione dici potest legatum deberi, quia condicio pro non scripta habetur. In uacuo ordine adscribe Graecā dictionem, $\alpha\delta\ \acute{\upsilon}\nu\epsilon\tau\ \Theta$ id est impossibilis. Cicero epistolarum fam. libro. ix. me $\pi\rho\sigma\iota\ \delta\ \nu\omicron\alpha\ \tau\eta\ \sigma\iota\tau\omicron\ \nu\tau\iota\ \delta\iota\ \delta\omicron\delta\omicron\rho\omega\mu\ \kappa\rho\iota\upsilon\epsilon\mu$, id est, de possibilibus scito me secundum Diodorum iudicare.

De legatis tertio.

¶ L. cū quis decedens. §. Titia testamēto manu sua facto ita cauit: $\tau\iota\tau\iota\alpha\ \delta\iota\ \alpha\tau\epsilon\lambda\epsilon\upsilon\epsilon\iota\ \Theta\ \beta\omicron\lambda\omicron\mu\alpha\ \delta\omicron\delta\eta\iota\upsilon\alpha\ \kappa\alpha\lambda\lambda\iota\mu\acute{\alpha}\chi\omega\ \mu\iota\delta\delta\ \chi\acute{\alpha}\rho\epsilon\mu\ \delta\ \nu\omicron\alpha\ \rho\iota\alpha\ \delta\iota\ \acute{\upsilon}\omega$, id est, Titia testamētu cōdidit, et uolo, detur Callimacho mercedis gratia denarij duo. Locū ex Pādectis Florētini restituit Politianus.

¶ L. ligni. §. lignorū. quid mirū cum Graeci $\chi\acute{\iota}\delta\iota\alpha$, hoc est naues lignorū ductrices appellāt, ita arbitror hoc loco legēdum $\sigma\chi\acute{\iota}\delta\iota\alpha$ enim nauiculae sunt ē trabibus incōdita, in quibus igna uehuntur: hodie seepatas uulgus uocat. Potes etiā legere $\xi\upsilon\lambda\omicron\phi\omicron\rho\alpha\upsilon\ \nu\iota\alpha\varsigma$, quod non reprobo: licet magis applaudat, ut $\xi\upsilon\lambda\eta\gamma\alpha\varsigma$ dicamus. atq; ita in Pandeclis Thuseis legitur.

¶ L. legatis. §. ornatricibus. §. Homerus in Odyssea ait addendum est hoc carmen:

$\Delta\acute{\iota}\alpha\varsigma\ \tau\omicron\upsilon\gamma\epsilon\ \sigma\acute{\upsilon}\epsilon\sigma\iota\ \tau\eta\ \eta\acute{\iota}\mu\epsilon\lambda\omicron\upsilon\mu\ \alpha\iota\ \delta\ \epsilon\ \nu\acute{\epsilon}\mu\omicron\upsilon\tau\alpha\ \rho\alpha\iota\varsigma\ \kappa\omicron\rho\alpha\kappa\ \Theta\ \pi\acute{\epsilon}\pi\epsilon\upsilon\ \omega\pi\acute{\iota}\ \kappa\ \kappa\rho\acute{\iota}\nu\eta\ \alpha\epsilon\rho\acute{\iota}\delta\omicron\sigma\eta\ \cdot$

D. And. Alc. Praetermissorū. X Hunc

Hunc circum inuenies plures pecusfecere porcos

Ad coracis petram, fontemq; super Arctusa.

Quod carmē restituedū quoq; est in. §. de sacibus, in lli. ad l. Aquil. & si ibi, uel certe hic alius etiā sit error in nomi ne iuriscōsulti, qui ibi Martianus, hic Marcellus pditur. ¶ L. si cui lana. §. lana legata, etiam leporinā lanam, & anserinam credo cōtineri, & de lino: quoniā ἐρίου Græci lanam uocant: ita legendus est hic locus, hoc sensu: ap- pellatione lanæ uetire leporinam, anserinā, lineam, & si qua similis: quam quidem lanam ἐρίου Græci appellant. nam lana ouis, proprie ὄντος ἐρίου uerò & cetera com- prehendit: sicut λέκων, quæ dictio lanā, uillum, plumam significat. In antiquioribus tamen codicibus legitur, & de ligno, quam Græci ἐξιδύλου uocant, de quo apud Pli- nium libro xix. quod probo.

De fundo instru.

¶ L. ii. in fine dotes pradiorum, quæ Græco uocabulo, erotici, id est impositiones uocantur. in Pandectis legi- tur ἐπιθήσει. De suppel. lega.

¶ L. labeo ait, in fin. eos qui loqui non possunt, conatus ipso, & sono quodam. & inarticulata uoce, bacarios dicere existimamus. forte legendum βατῶς, id est qui articulatē fari nequeunt. Βατῶς enim huiuscemodi muta- tientem significat. Hinc dictus Cyrenarum conditor Battus, apud Trogum lib. x. i. i. Eusebio, Catullo, & ce- teris. Sanè in Pādectis sic legitur, & sono quodam ἡ τῆ ἀνάβου φωνῆ dicere existimamus. Fuit & Battus quidā loquax: unde batrologia figura, cū quis eadem repetit. & identidem inculcat, Hinc Ouidius, nescio quem alium Battum

Batum loquentem inducens, Met. II. Sub illis Montibus, inquit, erant, & erant sub montibus illis, cui per similem figuram ridiculosè respondetur.

Risit Atlantiades, & me mihi per fide prodis,

Me mihi prodis, ait qui locis aliter intellectus, inapte conduplicantem uoces poëtam ostenderet.

¶ Lex legata. dū Iuriscōsultus adducit Homeri testimonium: eius carmina ex Odyssæa lib. 4. nos hic ponenda sic existimamus. De lecti enim signo loquens. το δ' ἐγώ, inquit, κάμου ὀσδ' ἐλ' ἄλλ'.

Θάμου ἔφη τανύφυλλος ἐλαίης ἔργα ἐντός,
Et paulò infra:

Δικιλέλλω χρυσῶτε ἔργυρω ἰδ' ἐλίφαντι.

Haud alius quisquam, fabricauit hoc ipse cubile:

Inter septa secans ramos uir entis oliuae,

Argento atq; auro uero uariam, leuiq; elephanto.

De alimentis legatis.

¶ Lex alimenta. in princi. cui scribere solebat ita, ἔπι τοῦ ἀπελευτέρω ἐμῶ ἐν πράττειν, id est, Rufino liberto meo bene agere. dubitationis causa hic erat: quoniam ἀπελεύθερος propriè is uidetur, qui manu emissus est respectu manumittentis. Sane locus ad restituendum facilius, Græcè non ignorantibus.

De auro & argento lega.

¶ L. quamuis anademata. ἵλεγο ἀναδ' ἐσοματτε, id est anademata: ea enim sunt ornamenta capitis, Suida auctore.

De gradibus.

¶ L. non facile. uir pater uxorisq; socrer: mater autē eorum, socrus appellatur: cum apud Græcos propriè uiri

X 2 pater

pater ἰκυρός, mater uerò ἰκυρά uocatur: uxoris autē pater πυνθιρός, mater uerò πυνθιρά uocantur. Sic legendus est hic locus, qui ante nos pluribus scatebat mendis.

¶ In eadem l. sic quoq; legēdum censeo: uiri frater leuir est: apud Græcos δ' ἀνὴρ appellatur, ut apud Homerū relatam est. sic enim Helena ad Hectorem dicit.

Δᾶϊρ ἐμοῖο κινὸς κερκομηχᾶνς ὄχρυείσσης.

Est autem carmen id in vi. Iliados. Sequitur Iuriconsultus: uiri soror glos dicitur apud Græcos γάλος duorum fratrum uxores ἐπατέρες apud Græcos dicuntur.

Quod uno uersu idem Homerus significat:

Δαίρων ἠγάλωρ, ἢ ἐπατέρων ἐπὶ πλωρ.

Quod carmen libro ultimo Iliados reperies, nostra opera Iuriconsul. restitutum.

¶ In l. Iuriconsultus. in principio, nomen cognationis à Græca uoce dictum uidetur συγγνωῆς, sic enim illi uocant, quos nos cognatos dicimus, συγγνωῆς. ut barbarā uox, cifen. ab imperitis in Iuriconsulti uerbis relata, abradatur penitus.

De aqua pluuia arcen.

¶ Lex prima. sulcos tamen aquarios, qui Græcè hinc elices appellatur. (legendū ὕδραύλακες. hydraulaces entur dicuntur ἀπὸ τοῦ ὕδατος, & αὐλακος, meminit huius definitionis Suetonius in Nerone Lucius tamē Columella lib. xi. cap. ii. elices Latinè appellat fontiū, ut arbitror, scaturigines: unde & aquilices Callistr. l. si. de iur. immuni.

De dona. causa mortis.

¶ L. senatus. donatio dicta est à dono, quasi doni datio: tracta à Græco δ' ὄρα, nā ita Græci dicunt. eā dictionem
ita re

ita restituen dam, nemo est cui in dubium uenire possit. nam δ'ωρον donum significat: hinc prouerbum, δ'ωρον εὐδ'ωρον. Et apud Euripidem κακοῦ γὰρ ἀνδρός δ'ωρὸν εὐνοίῳ οὐκ ἔχει, id est, mali hominis usum muerera haud illum tenet. Sophocles, ἐχθρῶν εὐδ'ωρὰ κ' οὐκ ἐνὶ σματ. dona hostium, non dona sunt, fructu carent.

De acquiren posse.

¶ L. prima, possessio naturaliter tenetur ab eo qui ei insistit: quā Græci dicunt, in uacuo loco addēda dictio κτήμα, uel κτήρ, uel potius κτηρὸν, ut in Pādectis habetur. his enim modis Græci possessionē uocant Home rus Odys. lib. primo. κτήματα κτήρῳ σὺν ἰοῖσιν.

De usufructibus.

¶ L. rerum mixtura, tria corpora sunt: quod cōtinetur uno spiritu, et Græcè φυσικῶν. uocatur: aliud quod ex pluribus inter se coherētibus, qd' τεχνικῶν dicitur: sic restituen da sunt hic uerba Græca: ut primū corpus dicatur naturale: aliud uero artificiale. In quā sententiā uit quoq; me audiēte Demetrius Chalcōdyles: licet in Pādectis συνμίχρον, connexū legatur: et deinde ἑνωμένον, unitum. Illud tamen nō prætereundum, sumpsisse hæc Pomponium Iuriconsultum ex Plutarchi libro, qui inscribitur de præceptis cōiugalibus, ubi, corpora, inquit, philosophi dicunt alia ex discretis cōstare, ut classem et exercitum: alia ex comunēis, ut domum et nauem: quedam unita esse atq; congenita, ut singula animalia.

De iura publica.

¶ L. ediles, in si. ut tector trochos exterius opponat.) corrupta ē dictio, tector, cuius loco reponēdū, τικτωρ.

X 3 id est

id est tecton: quæ uox fabrum significat. Hesiodus:

Καὶ κτεταμύς κτεταμὶ κοτίει, ἢ τέκτωνι τέκτων.

Faber autem lignarius hac præsertim appellatione Græcis nuncupatur.

Ne quid in loco publico.

¶ L. secunda. §. uiarum. publicas uias dicimus, quas Græci nostri prætorias & consulares uias appellant.) Accursius uidetur legisse, quas Græci τὰς ὁδοὺς βασιλικὰς, id est, uias basilicas appellant. Cui lectioni ut assentiam, facit: quia quæ nos prætoria appellamus, Græci τὰ βασιλεια uocant: & basilicum apud antiquos non solum regium dicitur, sed & quicquid magnū & præfens ita nuncupabatur, ut in Curc. Flauti: Iactō Herculem basilicum. Sanè uias publicas Græci λαοφῆρος uocant, sicut, & ἐπισημίως, cuius dictionis alibi meminimus: & mentio est apud Hieronymum, dum Pythagoræ symbola interpretatur.

Vti possidetis.

¶ L. si duo. §. planè. hoc modo legendus est hic locus: Planè si cœnaculum ex publico aditum habeat, ait, Labco, uideri non ab eo ædes possideri, qui ἐπὶ ὄρειον hoc possidet: sed ab eo cuius ædes supra ὑπέρορον essent, & c. hoc sensu, ut quando is cuius cœnaculum est, habet aditum ex publico, ille qui fundamenta, superficiem q; domus possidet, nō censeatur possidere ædes, sed is cuius ædes ἐπί ὄρον, id est, cœnaculum supra essent, de hypozæo meminit. Vi truuus lib. vi. capit. xi. ἐπί ὄρον uerò cœnaculum dicitur, quòd ea omnia in superiori domus parte essent, habitata præcipuè uillioribus. In Pandectis non ἐπὶ ὄρειον, sed

sed κρύψας legitur.

De riuis.

¶ L. prima, riuus est locus per longitudinem depressus, quo aqua decurrat, cui nomen est ῥύαξ.) Græca dictio hoc modo hic legenda: ut nitore tandem suo restituatur Iuriconsultus. dictus est autem ῥύαξ a Græco ῥέω, quod est fluere.

De furtis.

¶ L. i. Sabinus ait, a serendo, id est auferendo dictam: uel a Græco sermone, quod φάρμαξ appellant fures, & c. sic legi debet hæc Græca dictio, quam in codicibus omiserunt librarij.

¶ L. tercia, fur manifestus est, quem Græci appellant) legunt hic aliqui Græcam dictionem ἐπαυτοφάρμαξ, quasi in ipso rei abstractæ puncto deprensam dicas, quam lectionem et ipse probat: sed Græcus legum interpretes φανερός inquit, κλοπῆν, ἢ τῆς τοῦ τετραπλασίου ἔχει τὴν κερταδίαν, id est, manifestum furtum est, quo quis secundum iura quadruplum consequitur quamobrem hic fortasse legi etiam posset, manifestus fur est, quem Græci κλεπτήν φανερόν appellant. qui locus corrigendus quoque est in IIII. institutio in lib. Aristophanes in Pluto, ἐγὼ γὰρ ἡμᾶς δ' εὐνά ἀγούρας λάμβανου. ego quidem uos grauius agentes reperi. alludit enim ad hanc deprensionem manifestam. Hinc in euangelio Luca Zachæus, si quem inquit ἰσοῦς φάνησθε, quadruplum reddo pauperibus nisi quis malit alluisse cum in foeneratores, qui quadruplo multabantur. ut scribit M. Caro.

¶ L. falsus, §. plerique, quid ergo, si ea que dicunt Græci

X + petat

petat: reponendum est ἑὐρετορα. ita enim Graeci praemissae nunciationis appellant alij legunt ἐνταγγέλια. sed quid mihi placeat, alio sum testatus loco.

De incendio, ruina, &c.

¶ L. tertia, §. non solum: ubi de nauis ciecta Iuriscōsultus loquitur: ciecta, inquit, est qd' Graeci aiūt ἐξεκδομένη. Sed quid si legerimus ἐκβολή? quod alias opinatus sum, dum xi. C. Iustiniani librū correctiorē reddere conarer.

De iniurijs.

¶ L. lex cornelia. in fine. eadem poena ex senatusconsulto tenetur, is qui aliu'ue quid, siue scripturam in notam aliquorum produxerit. In uacuo loco Accursius legisse uidetur, οψυθασιν: tu potius repone ἐπιθήσει, id est titulum, lemma, inscriptionem'ue.

De extraordi. crimi.

¶ L. sacularij. sunt quaedā quae more prouinciarū cōertitionē solēt admittere: ut puta in prouincia Arabia σκοπελιση, cuius rei admissam tale est: pleriq; inimicorum solent in praediū inimici σκοπέλας, id est lapides ponere. &c.) restitutus est hic locus iandiu, etiā in quibusdā impressis codicibus: et si plures qui annotationes edidere sibi adscribant, digladienturq; tanquam de re maxima.

De effraCTORIBUS.

¶ L. prima, expilatores sunt fures atrociores τοιχώρουχοι. τοιχώρουχοι, id est muricide, sūt effraCTORES parietū praesertim nocturni fures. Aristophanes in Pluto, τοιχώρουχος τις δὲ καλεῖται nam hic expilatorem nō puto capiedum pro fure hereditario, quia nil faceret ad titulū, alio qui legendum esset, κληρονομίου κλέπτην, quae uox

CUM

cum antiquæ lectionis uestigijs non admodum congruât,
in qua serè λωπεδύται legitur. sunt hi qui nefces homi-
nibus auferunt.

De collegijs illicitis.

¶ I.ulti. sodales sunt qui eiusdē collegij sunt, quos Græ-
ci συσσιτες vocât. Locum hunc (nisi fallor) sic restituit
Beroaldus in Apuleio. nã collegia sodalia, ita est conuiu-
uaria fuisse apud Cretes appellata q. sysisitia, autor est
Strabo: & se quæstione Romæ huiuscemodi constituta
fuisse tradit Cato apud Ciceronem. in Pædectis tamen le-
gitur ἐταίρος. Sunt autem conuiuiorũ tria genera, quæ
uno carmine Homerus comprehendit. τῖπῃ δ' ἐσθλαῖ.

Εἰλαπίνη δὲ γὰμος ἰπ εὐ κ' ἐραν & τὰ δ' ἐγ' ἐσιπ.

Eilaπίνη autem, & γὰμος sunt cõuiuia sumptu uoca-
toris facta: ἐραν, cū quisq. de suo cõfert, ut scribit Eu-
stathius. Planè quod finem huius legis respicit, puto diu-
Solonis testimonium adducit iuriconsultus, totũ locum
esse Græcũ facili restitueretur, si Solonis leges extarēt:
& si quisdam refert Plutarchus in eius uita, inter quas
hec minimè est. Ceterum de hoc in disputationibus a no-
bis dictam est, cur certiora reperissemus.

De custodia reorum.

¶ L. diuus. & idè cum quis δ' ἀπαφῆν faceret, iuberi
oportet uenire ἰρεναρχῆ, & c.) in lacunoso loco cura-
ui reponendũ δ' ἀπαφῆν, id est denũciationẽ: nã Græcus
legum interpretes nō auctor serè eam appellat. uidetur au-
tem hoc magis ad rē facere quã κατ' ἀκρισίαν, id est cõdẽ
nationem, ut refert Accursius: uel ἰρεναρχῆ, id est inquisi-
sitionem: quod glossulæ cuidam placet. in alijs legitur,

X 5 anacyia

anacrisim. de qua quoniam alij scripserunt, non est quod ipse in syluam (quod dicitur) feram ligna,

Ad legem Iuliam, de adulterio.

¶ L. inter liberae, lex Iulia stuprū & adulterium promiscuè & θοράμ appellat: sed proprie adulterium in nuptam committitur, & c. stupram uerò in uirginem, uis duam uel: quod Graeci διακορνισμῷ appellant.) restituenda sunt hoc modo dictiones Graecae, quae in omnibus impressis codicibus desiderantur.

¶ L. si uxor, ut Sextus ait, haec lex ad omnia matrimonia pertinet: & illud Homericum assert.

Η μῶνοι φίλεισ' ἀλόχευε μέρστων ἀνδράπων
 Ατρείδαι,
 Sed nec soli homines mortales inter Atridae
 Vxores curant proprias.

Sumptus est autē locus ex Iliados li. ix. qua in Rapsodia Achilles Ulyssi rogati ut reconcilietur Agamēnoni, inquit:

Η μῶνε φίλεισ' ἀλόχευε μέρστων ἀνδράπων
 Ατρείδαι, ἐτέ' ὄσις ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐν ἐχίφρω
 Τῆν αὐτῷ φίλει, καὶ κίσεται, ὡς καὶ ἐγὼ τῷ
 Ἐκ θυμῷ φίλιον, δ' ὄρικτητῶν πρὸρ ἔδσαμ.
 Nec propria obseruant soli connubia Atridae:
 Sed quicumq; bonus sapienti pectore praestat,
 Huic nuptae stat firmus amor, stat maxima cura,
 Vt mihi, qui quamuis captiuam mente colebam.

Hinc & Vergilius nosse Homerū secutus Aenei, libro (si rectè memini). ix.

Contige praerepta, nec solos tangit atridas
 Iste dolor.

Quem locum uolēs ostendere Macrobius sumpsisse Vergilium ab Homero, mutilius est librariorum uitio, qui Graeca carmina omiserunt: & propterea ex hoc nostro idiographo poterit diligens lector ea restituere.

Ad legem Corn. de sicarijs.

¶ L. hi quosq; qui tibilias faciūt, & c.) legendū θλίβιας, id est, tibilias: sicut in l. spadonū. de uerb. sig. tibilias. sic autē dicuntur qui fractos, prassos uel habēt testiculos, à uerbo θλάω & θλίβω, huiusce significationis quod est frango, & presso.

De pœnis.

¶ L. aut fracta, apud Graecos exilio uoluntario fortuiti casus iuebantur: ut apud præcipuum poetarum scriptum est.) qui locus ex Homero adducatur: quamuis certi alia quid nō habeant: tamen si coniecturis locus est, facile eos uersus reor hic apponendos ex Iliados II.

Τληπόλεμον δ' ἐπὶ οὐρανῶν ἰσχυρῶν ἐπιπέτω,

Αὐτίκι πτεροῖσι φίλον μῆτρον κατέκτα,

Ἦδη γυρόσκοντα λιγύμηνον ἔχει ἄρα,

Αἶψα δὲ νῆας ἐπὶ νηεῖ, πολὺν δ' ὄγε λαὸν ἀγείρας

Βῆ φεύγον ἰὼν πόντον ἄλωμεν.

Tlepolemus postquam benestructa per atria creuit:

Illius cecidit q; parentis auunculus armis

Iam senior, Martis q; Licymnius in clytus hasta,

Composuit classē, populo q; impleuit eunti,

Per mare diffugiens exul.

Nam & huius consuetudinis meminisse Papinius in primo Thebaidos, de Tydeo loquens: fraterni sanguinis illum Conscius horror agit. in cuius interpretatione Lucianus

tius Ho

tius Homerum quoq; autorem citat. & Ouidius in Me-
tamor. Phocum tradit patria domo profectum, non alia
de causa, quam quod imprudens fratrem occiderat: qua
res etiam à Plutarcho in Parallelis explicatur. in Pana-
deelis tamen aliud legitur carmen, ut in disputationibus
annotauimus.

De muneribus & honoribus.

¶ Lex prima, personalia sunt munera. legatio ad census
accipiendos, ut patrimoniū scriberetur. *annona ac
similiū cura.*) Reponēda est Græca dictio hæc, σιτοκο-
μίαις, quod magistratus nomē est, ea quæ ad uictum per-
tinent curantis. ἀπὸ τῶ σίτου, ἢ κομῆν. de qua quidem
uoce alibi complura retulimus.

De uerborum significatione.

¶ L. tertia, in si. opere legato, uel cōducto.) His uerbis si-
gnificari labeo ait id opus, quod Græci τετελεσμένον
ἔργον uocant, id est ex opere facto corpus aliquod perse-
ctum. huius uocis mentio est apud Homerū in Iliad. e, nisi
fallor. In Pandectis legitur ἀποτελεσμα, eodem sensu.

¶ In. l. labeo. contractū ultro, citroq; obligatorium esse:
quem Græci συναλλαγµα uocant.) legendus & hoc mo-
do hic locus: à nobis alibi declaratus.

¶ In. l. sylua. noualis est terra præcisa, quæ anno cessat:
quam Græci νεαγῆν uocāt.) ita legendū. scribendū q; est:
licet impressores ingentem illic lacunam reliquerint.

¶ In. l. ostentum. in si. alterum, cum quid prodigiosum
uidetur, quod Græci φέσµατα uocant.) Et hic raponendum
φέσµατα. quod alia probatione non indiget, cum uox
sit Græcis usitatissima.

L. c. 172

¶ L. carbonum. in si. sed & de ballarijs) puto castigatē magis legendū. de Βαλαρεῖς. nā balanus nucē, glādem' ue significat. Diogenes Laërtius tradit: cū interrogatus esset Cynicus de quodā puero, respōdisse, esse arcadē cuius responsionis causam existimo: quoniā Arcades Βαλαροφάγοι, id est glādiuori dicuntur: celebranturq; hoc epitheto Græcis autoribus, præsertim Pausania: unde oraculum πολλοὶ ἐν ἀρκάδ' αὖ Βαλαροφάγοι ἀνδρες ἄστυ Βάλαρος autem in obscenā significationē Græcis trahitur glans à Latinis: de qua apud Celsum, quod ad præsentem castigationē attinet, per balanos puto intellexisse Iurisconsultū nucē, glandium'q; testis: alioqui hæc uox alio quoq; significatu capitur Paulo Aegyneta.

Arcades glā
diuori.

¶ L. natura. cauillationis. quam Græci σόφισμα appellant. Græci illi apices ita sunt collocandi: alioquin imperfecta erit hæc lex. eiusdem monetæ alia in titulo sequenti, de regu. iuris.

¶ L. qui fundum. uua duracinas, quas Græci appellant τροφίμας. hanc uocem ita reposuit Politianus in quadā epistola: & si alij contra. de quo ipse uidendus est.

Telum.

¶ L. si calumniatur. sic legendus est hic locus: telum quod in lōginquum mittitur, à Græca uoce figuratum τιλόβι. nam & hanc significationem inuenire possumus in Græco nomine. nam quod nos telum appellamus, illi Βίλος appellant: eoque nomine uulgò quidem id significatur, quod ab arcu mittitur: sed non minus omne significatur quod mittitur manu, ut ἀκόντιον. & id quod ab arcu mittitur, apud Græcos quidem proprio nomine τροφίμα uocatur.

L. qui

¶ L. qui uenenum.) cum id quod nos uenenum dicimus, Græci φάρμακον dicant: apud illos quoq; tā medicamenta, quā quæ nocent, hoc nomine continentur: unde adiectiōe alterius nominis distinctio fit. admonet et nos summus apud eos poetarum Homæ. sic dicens.

φάρμακα πολλά μὲν ἐσθλά μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Plura uenena quidem bona sunt, sunt plurima amara. sanè carmine hoc nihil est celebratius: ut uel in prouerbium cesserit: quin & epigrammatum Græcorum libro eis ἐξ ἰούσι circumfertur, tanquam ἄστυλον, id est incerti auctoris: cum tamen Homeri sit in Odyssæa lib. iiii. nam & Iuriconsulti opinionem adiuuat idem Homerus in Odyss. i. qui φάρμακον ἀνδρόφορον dixit: quasi solum φάρμακον non sufficeret, utpote dubium.

¶ In eadem l. glandis appellatione omnes fructus contineri, Labolenus ait exemplo Græci sermonis, ἀκρόθυνα: sic legendum est, de quo in ea lege à nobis dictum est.

¶ In l. pupillus. incola est, quam Græci appellant.) ibi uacuo loco reponendum est, παράροικον, de qua uoce, quoniam alibi à me explicata est, hic dicere supersedeo. Quod sequitur, aduena est, quem Græci. reponε ἀνοίκου ex Pandectis Flor. nam ita Græcè appellari posse aduenas, quasi sine domicilio dicas, omnes (uti arbitror) facillè possunt nosse. non enim simpliciter peregrinos Iuriconsultus describit, sed hos qui ius domicilij non habent.

¶ In l. ultima, apud Labeonem, pythanium.) Græcè legendum πιδανόριον, id est uerisimilium. est enim nomen operis quod Labeo scripsit: non autem proprium, ut alij opinati

opinati sunt.

¶ *Institu. de donationibus, in princ. Piræum legendum.*
 non autem Pirrhum. Id' que ex his Homeri carminibus.
 Οδυσσ. ρ.

Τὸν δὲ πείραις πρότερος πρὸς μῦθον ἔειπε.
 Τηλέμαχ' αἰψ' ὄτρυνον ἐμὲ περὶ δῶμα γυναῖκας.
 Ὡς τίς δῶρ' ἀποπέμψω ἄτοι μείλαρος ἰδοῦσα.
 Τὸν δ' ἀρτυλίμαχος πιπθυμῆος ἀντίον ἦδ' ἔειπε.
 Πείραι, εἰ γὰρ τ' ἰδμεν ὅπως ἔσσι τάσδε ἔργα.
 Εἴκαμ' ἐμὲ μνηστῆρες ἀγένορες ἢ μεγάροισι
 λαβρὴν κτείναντες παπρωῖα πάντα δάσσονται,
 Αὐτὸν χοντά σ' βούλομ' ἱπκαυρίμαρ, ἢ τινα τῶνδε.
 Εἰ δέ κ' ἐγὼ τούτοις φέρον, κῆ κῆρα φυτιύσω,
 Δὲ τότε μοι χαίροντι φέρειν πρὸς δῶματα χαίρων.
 Hoc sermone utram Peiræus commonet ultro.
 Telemache ad nostras famulas age dirige sedes,
 Ut tibi que dederat Menelaus dona reportent.
 Ad quem Telemachus sapiens ita furiet orsus:
 Peiræe haud equidem hæc possum dignoscere facta:
 Namq; proci si me spatioſa per atria ſurtim
 Occidant, rapiantq; ſibi patrimonia fortes,
 His te malo ſui donis, quàm quemlibet horum.
 Quòd ſi illos, ſato merita & multauero morte,
 Tum mihi gaudenti referes dona omnia gaudent.

F I N I S.

Alciatus

N candidissime Minuti, nouā
 quādam controuersia speciē:
 non quæ susforia sit & ad ar
 tē pertineat, quales illæ sunt
 quas Annæus Seneca compo
 suit: sed quæ de iuris civilis
 fontibus à nobis deriuata sit:
 ita tamen cōpacta, ut Senecā
 imitari uideamur, tanquam li
 neamēta ab eo petentes, materiā nos exhibuerimus. Scio
 quicquid hoc negocij est, tibi placiturū: tū quod hic ostē
 damus, quæ Iurisperitorū consilia uulgò edūtur, hac for
 ma posse cuitate Romana, uel saltē latinitate donari: tū
 etiam quòd frequēs hæc est quæstio, & quotidie in foro
 uersatur, & fortasse tu secundū eam quādoq; iudicasti.
 Mihi certè: cum corā Philippo Vicecomite, Iuriconsul
 to clarissimo, & fisci aduocato, in factō proponeretur,
 uisum est in codicem rationū mearū hunc in modum rea
 ferre, tibi que nominatim dicare: quòd is est meus erga te
 amor, ut in laudū tuarū præconio mihi ipsi nunquā satis
 faciam. accusationis in hac cōtrouersia partes Burdeleto
 Turonensi tribui, quòd uidelicet publicè inter sit, id mihi
 nus nō nisi innocentissimo cuiq; miungi: alioqui scio me
 rideres ὁρῶν λεοντῶν ἰδὲ κροκεῶν καμῶν, uir enim
 ille utriusq; linguæ studijs exercitatus, tantū à delat
 tionibus faciundis abest, quantū & à cæteris noxijs. à quib
 bus est omnino alienus. Pari ratione & eos selegi, qui
 pa

patrocinium præstarent, homines, quorum doctrina cū probitate summa certaret, quiq; mihi & amici essent, et collega, nimirum felices animas, quarum neq; cãdidiores terra tulit, neq; quis me sit deuinctor alter. Neq; tu mihi Pindarum obijcias, qui uno hymno in Olympiacis Alcimedontem, Timocratem Melesiamq; celebrauit, quod singuli nō sat digni uiderentur: quanquid ipse Flaccū nostrum maluerim imitari, syncerius cum suis agentem, neq; Græcæ illius scrupulositatis obseruatorem. His addi Ioannem Pyrrhum, & Nicolaũ Beraldum Gallie duogogatorum decora quorū uirtutes uel tuo ore mihi prædicatas non possum non amare, uel potius uenerari. Merito igitur & inter amicos mihi eos reposui: cum quod quæ tua sunt, eadem nobis cōmunia habes: tum quod Homericocarmine credendum fuit.

Ὡς αἰεὶ τοῦ ὁμοίου ἄρα βίος ἔσται τοῦ ὁμοίου.

Sed & Albucio scribæ personam sustinendā tradidi, uel Græcos ueteres imitatus, qui hoc munus nō nisi honestissimo cuiq; demãdabant: ut Aemilius Probus scribit. Accipe igitur quicquid hoc est nostri laboris, nec eius opera lectione tua indigna ducas, cuius uitam & mores longiam conuersatione approbasti. Vale.

ARGUMENTVM.

IVNIVS. Attius à Caluisio bina millia petit: ex testibus primus Afer mille & c. numerasse Attium, secundus Ravidus o c c c. quoq; attestatur. Publicatis testis monijs coram questore rerum criminalium, uterque tortus se subornatum ab Attio falsum dixisse contendit: qui supererat tertius utriq; concors testis aufugit. Attius se

D. And. Alc. Declamatio.

X

inno.

N candidissime Minuti, nouā
quādam controuersie speciē:
non quæ susforia sit & ad ar
tē pertineat, quales illæ sunt
quas Anneus Seneca compo
suit: sed quæ de iuris civilis
fontibus à nobis deriuata sit:
ita tamen cōpacta, ut Senecā
imitari uideamur, tanquam li

neanētā ab eo petentes, materiā nos exhibuerimus, Scio
quicquid hoc negocij est, tibi placiturū: tū quod hīc ostē
damus, quæ Iurisperitorū consiliū uulgō edūtur, hac for
ma posse cuitate Romana, uel saltē latinitate donari: tū
etiam quōd frequēs hæc est questio, & quotidie in foro
uersatur, & fortasse tu secundū eam quādoq; iudicasti.
Mibi certē: cum corā Philippo Vicecomite, Iuriconsul
to clarissimo, & fisci aduocato, in facto proponeretur,
uisum est in codicem rationū mearū hunc in modum re
ferre, tibi que nominatim dicare: quōd is est meus erga te
amor, ut in laudū tuarū præconio mihi ipsi nunquā satis
faciam. accusationis in hac cōtrouersia partes Burdeloto
Turonensi tribui, quōd uidelicet publicē inter sit, id mun
us nō nisi innocentissimo cuiq; miungi: alio qui scio me
videres ὁπῶν λιοντῶν ἰὼν κροκοτῶν κεμῶν, uir enim
ille utriusq; lingue studijs exercitatisimus, tantū à dela
tionibus faciendis abest, quantū & à cæteris noxijs. à qui
bus est omnino alienus. Pari ratione & eos selegi, qui
pa

patrocinium præstarent, homines, quorum doctrina cū probitate summa certaret, quiq; mihi & amici essent, et collega, nimirum felices animas, quarum neq; cædidiore terra tulit, neq; quis me sit deuinctor alter. Neq; tu mihi Pindarum obijcias, qui uno hymno in Olympiacis Alcimedontem, Timocratem Melesiamq; celebravit, quod singuli nō sat digni uiderentur: quanquid ipse Flaccū nostram maluerim imitari, syncerius cum suis agentem, neq; Græcæ illius scrupulositatis observatorem. His addidi Iohannem Pyrrhum, & Nicolaū Beraldum Gallie duotogatorum decora quorū uirtutes uel tuo ore mihi prædicatas non possum non amare, uel potius uenerari. Merito igitur & inter amicos mihi eos reposui: cum quod quæ tua sunt, eadem nobis cōmunia habes: tum quod Homericō carmini credendum fuit.

Ὡς αἰὲς τῶν ὁμοίων ἄγχι θεὸς δεῖ τῶν ὁμοίων.

Sed & Albucio scribæ personam sustinendā tradidi, uel Græcos ueteres imitatus, qui hoc munus nō nisi honestissimo cuiq; demādabant: ut Aemilius Probus scribit. Accipe igitur quicquid hoc est nostri laboris, nec eius opera lectione tua indigna ducas, cuius uitam & mores longaiam conuersatione approbasti. Vale.

ARGUMENTVM.

IVNIVS. Attius à Caluisio bina millia petit: ex testibus primus Afer mille & c. numerasse Attium, secundus Ravidus o c c c. quoq; attestatur. Publicatis testimonijs coram questore rerum criminalium, uterque tortus se subornatum ab Attio falsum dixisse contendit: qui supererat tertius utriq; concors testis aufugit. Attius se

D. And. Alc. Declamatio. Y inno.

innocentem afferens in carceribus constituit.

PROCVRATOR FISCI.

Ioannes burdeletus. Non ne manifesto delicto in legē
Corneliam commissum esse iudices perspicitis? testis unus
atq; alter proprium sibi scelus, & ipsi Attio cōmune de-
tulerunt. bene habet quòd ueritas diu in occulto esse non
potest: idcirco tradunt eam temporis filia. an ignorabas
Atti, uulgò dici solere, iustitiæ oculum quacumq; perspi-
cere? cum subornabas testes, cū illis uel auri montes polli-
cereris num in mentem uenit, malos malis afferre perni-
ciæ consueisset? detecta sunt consilia, reuelata fraudes, ex-
pectanda solum legis ultio. & ne aduersus dicta testium
cauilleris, absq; tormentis dixerunt, torti perseuerarunt
cur non adhibēda illis fides? sublata est omnis exceptio
reprobare non potes, quos cum in iudicio ciuii produ-
ceres, approbasti semel. expecto quid responsurus sis,
quem admodum referes. num in delictis, quæ clam solent
committi, etiam socij criminis ad testimonium recipiuntur
habemus decretali epistolā expositum, posse pecu-
nia corruptos conspiratores, tamen si tacere iurauerint
ad attestandum cogi: et idcirco quòd periuri uideantur,
eorum fidei nil derogari, ut enim ueritas eluceat, etiam
probationes alioqui non idoneæ fidem faciunt. Verum
quid ultra dubitemus? non ne clarissimorum Iurisconsul-
torū autoritate constat, pecunia redemptos testes aduer-
sus cū probare qui corruerit? hoc Bal. hoc recentiores
omnes tradiderunt. Sed & Bartolum tibi opponant,
qui in delictis quæ principaliter in alterius odium non
sunt, sed facinorosi commodum respiciunt, celestos de
parti

Ang. 11. d.
tormentis
Cep. cō. 28
Tindarus
in tract.
b c. fin. de
test. cog.

Bar. in l. re-
pet. d. quat.

participibus interrogari posse asserit: sequitur q; id cū
 quibusdam alijs Nicolaus Abbas^d. Indubitatam quoq; illud est, tum ex Alexandri responsis, tum ex recentiorum
 collectaneis, mandatarium aduersus sceleris mandatorē
 attestari posse^e. Hoc & acrius tuū scetus ostendit, quod
 primus testis schedulam quādam exhibuit, quam tua ma-
 nu scriptam agnouisti: schedulam inquam, nequitia tua
 indicem, qua testem admones, ut reminiscatur numerasse
 te Calluisio mille & ducēta, huiusmodi conclauī, huius-
 modi tempore. cur ergo iudices ex tot indicijs non tor-
 quetur Attius? ex tot probationibus cōdemnaturi praefer-
 tim in crimine falsi, in quo fit acerrima indagatio^f? &
 torturae questionis q; subijcere reos facilius, quā in cate-
 ris delictis latruncultores solent. Cum etenim tertius
 testis aufugerit, & ex lege municipalī pro cōfesso & cō-
 uicto habeatur, quid obesse potest, quō minus firmissimo
 falsitatis argumento contra Attium probet? Sed & in iu-
 dicio quo iuris solēnitates reiiciantur (qualia sub nostro
 questore redduntur) participem criminis iustum indicē
 esse Corneus^h existimauit,

PRAGMATICVS.

ALBYCIVS Aurelius. In actis haec animaduerte-
 re est: incidens testis, audiuisse ab Afro refert. Caluisium
 illi promississe, si praestitum testimonium reuocasset, se
 alieni eris indemne eum facturum. Attius instruxisse eos
 testes pernegat: nec recordari schedulam cuiquam eorum
 dedisse. eā ubi legit, non diffitetur se Afro dedisse, sed ut
 existimat, iam praestito testimonio, ut si repeteretur, me-
 moria non excideret, non tamen recordari. Lecta iterum

X 2 schedu

de j. de con
fess.e Alex. cōfi.
88. in 5. vo.
hipp. in. l. j
s. diuus de
questi.f I. iubemus
C. de gcur.g Curte. cōf.
73. in fi.h Corn cōf.
241. i quar
10 volu.

schedula, cum quaedam uerba contraria obijceretur de-
disse antequam attestaretur, dixit, à teste dictatâ, à se scri-
ptâ. Secundus testis Ravidus, primò uera esse, quæ in iudi-
cio ciuili dixerat, asseruit: mox poenitens profitetur esse
falsa: persuerat in tormentis. Interrogatus, an tertium uide-
rit cum Attio pecunias Caluisio in argentaria numerantem,
etiam in tormentis annuit: sed nesciuisse numerum. Rursus
paulò post interrogatus, negat: nec uidisse unquam, ne ara-
gentariam Caluisij nosse, grauissimè auctoritatis duo atte-
stantur Attium probatissimæ uitæ uirum, cuius fidem ex-
ploratissimam habent nec hominem esse qui trecenties
tanta pecunia falsum committeret.

P A T R O N I.

BONSIG. homodeus. Falsi quæstio iudices huius-
modi est: ut in primis diligenter animaduertendum sit, is
qui defertur, culpata sit & reprobæ uitæ, an uerò uir bo-
nus & frugi, qui uerisimiliter huiusmodi crimina nõ ma-
chinaretur, idq; maximè in Attio est, quem probatū est,
optimū esse hominē. At Afer & Ravidus alter dixerūt.
Videamus quantum illis fidei adhibendum sit, quos per-
iuros manifestè cõstat. huiusmodi, inquit Romanus pon-
tifax, hominum testimonium (cum periuri sint) aliqua-
tenus non est admittendū: negat constitutio admittendos,
ita ut nec indicium aliquod faciant: quod Innocentius, &
alij annotarunt, quin & crederrima sententiæ est ipsi quæ
primò dixerint, fidem præstandam: quæ posteriùs reuerti-
tur, repellendæ: quoniã à parte subornatos contradixit-
se lex præsumit, at in iudicio ciuili loquuntur auctores: quod
iurum & ratio legis generalis est, nec facillè differtur assigna-
gnaue

3 Bal. in l. ij.

C. de falsc.

k c. sicut. de
testi.

l. c. cum in tua
per Moder.
de test.

gnaueris, ut aliter in accusationibus existimemus. sed & in proposito casu, inquisitionem iure scribi non posse existimauerim: quam sententiam Fulgosius duobus consilijs^m, & nouo responso Decius probantⁿ. HIERONYMVS ARCHINTVS. Attium omnino absol-
uendum præterea crediderim, quoniam ut de falso quisquam condēnetur, necessariū est, quæ à testibus dicta sunt esse falsa. Fateamur Ravidam nihil scire, an idcirco sequitur, Attio Caluissium quantitatem eam non debere? minime uerò. Pauri itaque lege Cornelia Attius non debet: sed de temeritate leui poena, quòd uerum debitum exigere per testes ueritatis non conscios affectauerit: & id integro cōsilio tuetur Ancharanus^o, deberi quippe sibi mille, & c. Attius quoque probauit regij quæstoris rationibus, quæ plenissimam fidem iure cituli faciunt. Sed & ut hæc argumenta missa faciam, ostendo non solum nõ condēnari, sed nec plecti cum posse: cum peruersi hi testes dubio procul cōscij sint criminis, quos indicium quæstioni non facere omnes cenauerunt. Suzarius, Augustinus, Ariminensis^p, tum alij. cæterum inquisitioni sufficientem coniecturam ex eorum attestationibus solum orti. ANDR. RVBERTVS. quod uerum opinor in aliorū delictorum conscijs: uerum periuros nec ad inquirēdum satis esse, ut Fulgosius & Decius tradunt^q. deficit quippe in his & cardo omnis, & fundamentum testimonijs, uel delictet fides ipsa. Cum igitur constat eos fide carere, quid hisce uiris credamus? Possunt aliqui esse homicidæ, possunt esse sicarij, esse latrones, fidem tamen seruabūt: quapropter non omnino derogat eorum testimonio lex,

Y 3 sed

m Ful. cōsil.

173. 107.

n Deci. cōsil.

182.

o Anch. con
fil. 24.p In tra. ma
lef. Ang. in
verb. fam.
in. 5. col.

q Conf. 182.

sed que dicunt, non propterea falsa cōiectat: inquiriq; pro
 pterea permittit: est ei quem euidentissimè constat periu
 rum esse, qui propria cōfessione huiusmodi criminis reus
 est, quantū fidei adhibeat: nihil sanè. VALTERIVS
 CORBETES. Eos qui iuris infamia notātur, tametsi
 questionibus subditos, nullam tamē prestitō testimonio pro
 bationem facere constat: ut neque conijci quicquā tortu
 ra sufficiens possit. At Aphrum ego & Ravidum in fia
 mie notā ciuili lege sustinere non dubitauerim, quando
 quidem in hoc consentiunt autores: quāuis periurus sim
 pliciter de factō tātum notetur, eiusq; existimatio apud
 graues uiros tantum deprimatur: cum tamē quisquā ex
 peieratione in deos, atq; homines committit, ueluti si ali
 quod inde detrimentum homines patiātur) quod in pro
 posito casu est) tum & iuris nota affligi. tradidit que id
 Ioannes Lenianus, & recentiores quidam. Ut parum At
 tio obesse possit, quod in tormentis deploratissimi testes
 perseuerarint: quanquidem nec tum eis creditur. si qui
 dem legalis discipline signifer Bartolus, tum Aretinus
 & alij, quamuis testi magis credi profiteantur, cum in
 tormētis secundo confitetur: si tamen de se & de alio in
 terrogetur, primum dictum extra tormenta efficacius se
 cundo esse malunt. Sed & idem Bartolus, post publica
 tas attestationses, non ideo magis credi quoniam plecta
 tur, autor est, cum & uerissimilima sint que prius dixe
 runt. NICOLAUS BERALDVS. Annotasse
 memini si in eadem depositione testis aliquid neget, deus
 tortus fateatur, posteriori dicto fidem præstari: alioqui
 semper prius testimonium præualere. Videmus q; id quo
 tidie,

r Bart. in. l.
 marit. de
 quæst.

s l. in. l. j.
 C. de sacro
 san. ecclie.

r Feli. c. testi
 moniū. de
 testi.

v Dec. 189.
 x Bar. in. l. j.
 s. quæstio
 de quæst.

y Bar. i. l. fed
 & si negaue
 rit. s. pe. de
 adulte.

z Soci. cōsil.
 253.

tidie, cum quæstor capitalis maleficam cepit: quem si uiderit in negatione perseuerantem, per eculeum extorquere ueritatem solet. Igitur non puto Afr. & Raudidæ tormenta duriores causam Attio facere. At fidem eorum semel approbavit Attius, amplius reprobare non debet? approbavit quidem, cum adhuc bonæ existimationis essent: non etiam approbaturus est, cum perituri, scelesti, fœdisfragi, improbi facti sunt. an nescis quæ emergunt, nouis indigere remedijs? **FRANCISCVS REINA.** Obijcis decretalem epistolam^a, tãquam eius legis aut mente, aut uerbis offendamur, cum tamen neutrum obsit: cum uerba, & mens legis priusquam attestentur conspiratores, absolui eos à iuramento uelit: nonne ostendit periuros, quales Afr & Raudus sunt, non admitti? quid præterea commune habet quæstio falsi cum conspiratione? conspiratio enim solum ab his, qui in ea dederunt nomen, agnosci solet. quamobrem ne ueritas in obscuro sit, & conscijs sceleris admittuntur. Falsum aliter probari, quàm ex participum testimonio regulariter potest, quippe constitutionem eam sibi locum non uendicare. plurimorum consensu traditur. cum delictum huiusmodi est, quod generaliter per alios probari potuisset^b: quamuis eo casu quo agitur, non possit, quid item si dixerimus speciali iure illud statutum esse in conspirationibus^c? cum in crimine læsæ maiestatis constet singulari iure concessum, ut de consecratis interrogari quilibet reus possit: conijurare autem in Archiepiscopum, species perditionis est^d. Obijcis & quod Baldus^e, alijque

^a c. fi. de testi. co.

^b l. in. d. l.

^{j.} in fin.

^c Gl. in l. re. p.

^d l. j. ad l.

lul. ma.

^e Bal. cons. li. 92.

tradiderunt, posse aliquem corruptum testem aduersus
 corrumptentem attestari. quod utiq; fateor, & summa ue-
 ritate nititur, dum non accipiamus periurium hunc esse.
 quia enim si titio centum dem, ut testimonium uerū per-
 hibeat? non ne de huiusmodi corruptela testari poterit?
 quid item, si ut falsum dicat? non ne antequā dicat admit-
 tetur? Sed & quæ de Bartolo sumpta affers, parum nos
 urgent: asserit quippe Bar. in delictis quæ dicētis cōmo-
 dum principaliter respiciūt, interrogari de cōscijs pos-
 se cōcedamus hoc, cum præsertim non sequatur ut idcir-
 co conieclemus ad torturam. ex hac enim interrogatio-
 ne inquiri solū potest, non plecti conscius: quod consi-
 lio quodam Corneus explicat. Quamuis neq; nostram
 casum Bartoli scripta attingere opinor, cum Afer &
 Ravidus in sui cōmodum principaliter nō deliquerint,
 sed ob utilitatem Attij. Verū & probare possem, eam
 Bartoli sententiā cōmuni interpretū calculo non proba-
 ri, sed eam quam Azob, Accursius, Archidiaconus, cum
 innumeris alijs secuti sunt, & ni huius operis ratio à tot
 autorū nomēclatura abhorreret. id ipsum profecto ostē-
 derem Caterū & quod mādatarium admitti aduersus
 mandantē allegas, uerū affirmauerim, cū rem mandatam
 non executus est: alioquin repellatur, quia cōselecratus,
 ut Baldus, & Hyppolytus autumāt. IOANNES PYR-
 I. j. §. du. RHVS. Adducitur tanquā quæstionis omnis præiudiciū
 quod scripserit Attius notulā qua instruit Afrum, sub-
 ornat q; dicendo testimonio. adducitur quod inconstans,
 & uarius Attius, nunc se non meminisse, nunc recordari
 quidem, sed ledisse posteaquā testatū sit: dicat nūc antea
 quæ

f Iaf. in. l. j.
 ff. de cōdi.
 ob tur. cau.

g Cōfi. §. in
 primo. i. fi.

h gl. i. l. fi. C
 de accus.

i Hip. in. d.
 l. j. §. du.

Quæ inconstantia, & titubatio expressum dolum arguit: Præsertim cum ex Baldo cõstet ^h, cum qui se oblitum fa-
 teretur eius qd' sit uerisimile nõ excidisse memoria, plecti
 posse. sed audite quæso quid respondeam, quæadmodum
 dubio procul innocentem uirũ tuear. Et sciendũ illud in
 primis est: aliud esse testem instruere, aliud *μνημόσυνον*,
 seu chartulam aliquã memoriæ causa præstare. Illud pro-
 hibetur, hoc conceditur ^l: quia qua ratione capitula pro-
 ducimus, ut dicta testiũ coëreantur, ut quæ ad rem nõ fa-
 ciunt, explodantur: eadem & huiuscemodi monumenta
 possumus dare nemo est qui hoc abnuat: sed et testis, qui
 dixit se non recordari, deinde affirmavit uel negavit, nõ
 idcirco mendax est, aut incõstans: cum memoria plerũq;
 fragilis sit, & hodie meminisse possim quod heri excide-
 rat, ut autore Bartolo, quamplurimi tradiderunt. uerisi-
 mile enim est, oblitum fuisse Attium eius quod ante bien-
 nium scripserat: præsertim cum error in tempore per-
 quam probabilis sit, ut Innocentius & Baldus ^m asserũt.
 Nam & Attius non admodum fidæ memoriæ est, qui quã-
 doq; etiam longe maioris ponderis negociorum sit obli-
 tus. At facilius in falsi crimine tormenta decernuntur,
 quàm in cæteris? Nego hoc, & crebriore esse repugnã-
 tium sententiam affirmo: solum quæ facilius in carcerem
 reum deduci, cum Decio ⁿ magis sentio.

ANACEPHALAEOSIS.

HIERONYMVS LV RANVS. Eò redactũ ne-
 gocium intelligo iudices, ut asseueret aduersarius idcirco
 plectendũ Attiũ: quoniam præterquã quod à conscijs

X S REUS

k Bal. i. d. l.
 p̄ by. C. de
 epil. & cle.

l Felin. i. c.
 p̄ terea. de
 test. cog.

m In. d. l. p̄
 byteri.

n Dec. cõf.
 129. & in c.
 porrecta.
 d' cõfirma.
 vil.

reus delatus est, adsunt etiam adminicula quaedam: quale illud est, quod ex ipsa scedula depræditur: quamuis enim probationem non faciat, coniecturam tamen non modicam inde colligi existimandam esse. A qua sententia tantum absum, quam qui maximè: quinimo fortioribus, & probabilibus magis argumentis uti Attium ex actis quoque ostenditur. Probatum est hominem hunc haud huiusmodi, qui falsum cõmitteret: demonstratũ est ex publicis rationibus, uerum creditorem esse: qualiquali probatione constat Afrum pecunia redemptum contraria iurasse ut ipso iure falsitas lege Cornelia præsumatur. Ravidus in criminali quoque iudicio, semel que in ciuili dixerat, uera esse attestatur: idem ubi negauit, uidisse eum quidam pecunias numerantem affirmat, ceterũ nescisse quantitatem: que res maximè Attium iuuat. Idem pugnantia rursus enarrans, nosse Caluisij argentariam nunc in tormentis affirmat, nunc negat. Sed & hi testes singulares sunt, et de diuersa summa attestantur, ut indicium planè non faciant. omni enim exceptione maiores hoc casu lex requirit non improbißimos & scelestos, periuros que: nec quicquam numero adiuuantur cum in criminalibus, & paulò grauioribus causis tam nullam fidem unus testis reprobis faciat, quantum mille. quaquapropter iudicijs officium nõ aliter exercendum cum Baldo^o opinor, quam ut Attium absoluat. Nam quid de tertij testis fuga dicant? cui ipse Caluisius cum impetrare nõ posset, ut testationem reuocaret, suscit ut solum uerteret. Non itaq; Attio eius fuga, sed Caluisio ipsi obesse debet. Nõ est ergo, cur dubitandum sit Attiũ absoluendum, si legem sequi

o Bal. i. c. ad
nostram
dec. in c. li
cet. in 6.
colum. de
probat.
p. i. l. si filiũ
C. de libe.
q. Bar. i. l. ei
q. ff. de iu-
re filii.

sequi quæstor uelit: liberū quippe eius arbitrium, principis diplomate hac in causa secundum iuris æquitatem redigitur, ut minimè Cornetii illud responsum (alioquin etiam falsum^o) nobis obsit.

1 Corn. com.
li cexlij. in
iiij. in. ij.
col.

DECLAMATIONIS D. ANDR.
ALCIATI IURISCONS.
FINIS.

2 Bart. in. c.
testimoniū
in. 17. col.
de testi.

AURELIUS ALBUCIUS
LECTORI, S.

Cum in Alciati bibliotheca pro cōsuetudine mea uersarer, uenit ad manus meas eius liber, quo gordianos illos indiuiduarum obligationum nodos tam eleganter & dilucidè explicat, ut planè chaos ipsum in nouam rerum faciem digessisse uideatur. curauit ergo protinus ut publicum acciperet, tum in gratiam studiosorum, tum quòd & auctori ipsi non ingrati rem facturum me sperabam: qui uelis, remis que eò tendit, ut omnium utilitati consulat. Quapropter, eo duce, auguroy quamprimum fore, ut tandem in antiquam elegantiam, sermonis que mundiciem ius ciuile renouetur: ut non magnopere Accursij, Bartoli, caterorumque uoluminibus nobis opus sit, cum eadem breuius, elegantius, atque distinctione ordine haberi poterunt. cuius rei uel
locuplec

reus delatus est, adsunt etiam adminicula quaedam: quale illud est, quod ex ipsa scedula depræditur: quamuis enim probationem non faciat, coniecturam tamen non modicam inde colligi existimandam esse. A qua sententia tantum absum, quam qui maximè: quinalmo fortioribus, & probabilibus magis argumentis uti Attium ex actis quoque ostenditur. Probatum est hominem hunc haud huiusmodi, qui falsum committeret: demonstratū est ex publicis rationibus, uerum creditorem esse: qualiquali probatione constat Afrum pecunia redemptum contraria iurasse ut ipso iure falsitas lege Cornelia præsumatur. Ravidus in criminali quoque iudicio, semel que in ciuili dixerat, uera esse attestatur: idem ubi negauit, uidisse eum quidam pecunias numerantem affirmat, ceterū nescisse quantitatem: que res maximè Attium iuuat. idem pugnantia rursus enarrans. nosse Caluisij argentariam nunc in tormentis affirmat, nunc negat. Sed & hi testes singulares sunt, et de diuersa summa attestantur, ut iudicium planè non faciant, omni enim exceptione maiores hoc casu lex requirit non improbißimos & scelestos, periuros que: nec quicquam numero adiuuantur cum in criminalibus, & paulò grauioribus causis tam nullam fidem unus testis reprobus faciat, quantum mille. quaquapropter iudicijs officium nõ aliter exercendum cum Baldo p̄ opinor, quam ut Attium absoluat. Nam quid de tertij testis fuga dicam? cui ipse Caluisius cum impetrare nõ posset, ut testationem reuocaret, suasit ut solum uerteret. Non itaq; Attio eius fuga, sed Caluisio ipsi obesse debet. Nõ est ergo, cur dubitandum sit Attiū absoluendum, si legem sequi

o Bal. i. e. ad
nostram.
dec. in c. li
cet. in c.
colum. de
probat.
p̄ i. l. si filiū
C. de libe.
q̄ Bar. i. l. ei
q̄ ff. de iu-
re filci.

sequi quaestor uelit: liberū quippe eius arbitrium, principis diplomate hac in causa secundum iuris equitatem redigitur, ut mimimè Corneii illud responsum (alioquin etiam falsum⁶) nobis obsit.

1 Corn. com
si cxxlij. in
iiij. in. ij.
col.

DECLAMATIONIS D. ANDR.
ALCIATI IURISCONS.
FINIS.

2 Bart. in. c.
testimoniū
in. 17. col.
de testi.

AURELIUS ALBUCIUS
LECTORI, S.

Cum in Alciati bibliotheca pro cōsuetudine mea uer-
sarer, uenit ad manus meas eius liber, quo gordianos il-
los indiuiduarum obligationum nodos tam eleganter &
dilucidè explicat, ut planè chaos ipsum in nouam re-
rum faciem digessisse uideatur. curam ergo protinus ut
publicum acciperet, tum in gratiam studiosorum, tum
quòd & auctori ipsi non ingratam rem facturum me
sperabam: qui uelis, remis que cò tendit, ut omnium
utilitati consulat. Quapropter, eo duce, auguroꝝ
quamprimum fore, ut tandem in antiquam elegantiam,
sermonis que mundiciem ius ciuile renouetur: ut non
magnopere Accursij, Bartoli, caterorumque uolu-
minibus nobis opus sit, cum eadem breuius, elegantius,
at que distinctione ordine haberi poterunt, cuius rei uel
locuple

locupletissimam fidem hic libellus fecerit, si modo doctissimi cuiusq; iudicio disputari contingat. Cum enim uel uiginti uersuum millia in Catonis resposso extricando, aliorum in cōmentationibus extent, poterit unusquisque hic deprehendere, quàm breuius, quàm clarius, eadem, atque etiam meliora possint Latine, ornateq; dici. Vale.

Mediolani IIII. Calendas Septembres.

M. D. XIX.

Ες φάϑου προμάλοισ ἐν ὀλογνάμπτοις λαβυρίδοις
 Εκπαύλο νομικῶν τῶν ἀδικορετικῶν.
 Εἰ δέιστε τῶ Αλκιάτ' εἰσογάπένϑ' ἔγκολϑ', ὄρφηνη
 Καί σκοτίας τριψεις, ἠλιον εἰς φακέρην

Οὐαλτερίς Κορβίτα.

Δύσλυτα τῶν νομικῶν τε κάττω ὁ παλαιός ἐφῆνε
 Ἀλλὰ νέϑ τε κάττω λῦσερ ὁ Αλκιάτϑ'.

ANDREAE AL-

CIATI IVRISCONS. IN LEGEM

II. III. IIII. De uerborum
obligationibus. Scholia.

Obligatum alie diuisione non recipiunt ex necessitate, ut in seruitutibus: alie ex uoluntate contrahentium presumpta, ut cum insula edificari promittitur: nam uidetur stipulator operis effectum considerasse^a. Alie quidem natura sui

al. in exec.
s. j. infra co.

PAVLVS LIB. XXVII.
AD EDICTVM.

S TIPVLATIO - eadem specie satisfactum num quaedam in fuerit: ut qui generalis dando, quaedam ter hominibus, uel disun- in faciendo con- eliuè Stichum aut Pam- sistunt^a. Et harum omnium philum debent. Prose- quaedam^b partium presta- quitur^c; Iurifconsultus hoc casus.

b d. l. s. pro
parte.

^a ¶ ET HARVM. Stipulationum que in dando consistunt, exempla usque ad. §. item si in facto, ponuntur, atque ibi de factis differere incipit, ut ego sentio, licet alij contra.

^b ¶ PARTIVM. qui ergo tenetur ceterum dare, pro parte

parte soluta liberatur, cogiturque creditor partē uel inuitus accipere. in sponte enim recipiente uerba textus non procedunt: alioquin & qui hominem debet, partis præstatione in ea liberaretur: nec ratio. §. pro parte. in sponte recipiente locū sibi uendicare posset, cum sibi debeat imputare creditor, qui

partē accepit, cum non tionem recipiunt: ueluti cogeretur. Videtur etiam cum decem & dari stipulatio fatendum posse cogi mur. quædam non recipiunt, ut in his quæ natura recipiat: quapropter diuisionem non admittunt: eius cōsensus imputari

illi non potest, licet communi calculo in contrariam sententiam itum sit. Nec quicquam nos mouerit, quod qui sub usuris debet, solutione partis non liberatur. nam usurae sub cōditione debentur, uidelicet si sors soluta nō fuerit: quæ conditio indiuiduum contractum facit.

c. ¶ DARI. quid si rem restituit & aiunt eam obligationem recipere partium præstationē: quāuis debitores nō liberentur, nisi in eadem re soluerint. Sed hæc sententia plurimis argumētis subuertitur. Ego cōseo, si aliqui ea obligatione teneantur, quia commodato uel deposito rem indiuiduam, puta lancem acceperint. in solidum teneri. Videtur enim creditor in solidum eorum fidem approbasse: quæ ratio in heredibus locum sibi non uendicat. quapropter eam obligatione personali teneantur, ea per legem xii. tabul. diuiditur (licet ex æquitate heredes, qui solus rei restituendæ facultatem habet, officio iudicis

l. tutor. §. Lucius. de usur.

l. l. cui fundus. supra de condi. & demon.

l. §. si duobus uelicibus. supra, de commo.

dici compellatur restituere) ^l. Nec eo casu aliquis libera-
tur, donec in eadem specie sit in totum satisfactum ^g.

Quòd si res separabilis debeatur, ueluti quantitas: tunc
neq; etiam principales, nisi pro parte tenentur: & unius
dokus alteri non obest ^h. Sed qua ratione statutum est, ut

obligatio dandi diuide
ueluti cum quiam inter actū retur & in eo consen-
stipulamur, quædam partis sum est, quia dare dicitur
tur qui dominium trās-

fert: at dominus est etiã qui p parte est dominus. sed &
qui tenetur dare, nō liberatur, si id qd' creditoris inter-
est soluat. unde tali casu in diuersis rebus nō poterit ac-
cidere, ut solutio pueniat: qd' in obligationibus faciendi
secus est: quid enim si qui fossam fodere debet, partim fo-
diat, & in reliquo dicat, se id quod interest prestiturū
Ceterū & quãdoq; reperire est in obligatione dandi, cū
qui p parte soluat, pro ea parte nō liberari: ut si debitor
fundi præstet usumfructū. Idē in eo qui tenetur dare sub
pœna ppter cōditionē, quæ inest cōtractui. Idem & in
herede, qui cētū dare iussus est pro theatro extruēdo ^l.

Videtur enim principalior esse obligatio faciendi, unde
eius naturā datio assumit. sed & is dominus qui actione
noxali cōuenitur, in solidū defendit ^k. nō enim debet fieri
actoris cōditio deterior, quā si maleficū ipsum seruū cō-
ueniret: seruus autem pro parte noxæ dari non potest.

¶ Viam antiqua est altercatio, an qui tenetur, ad ser-
uitutē teneatur dare facereq; ^l. Et cōmuniter aiūt teneri
quoniã is qui seruitutē debet, tenetur pati, ut creditor eo
iure utatur. unde & qui usumfructū debet, si sit i mora,

f l. iij. §. hz
res supra.
commo.

g l. si duo.
dep.

h l. j. §. si pe-
cunia. & §.
si apud da-
os. dep.

i l. fideicō. §.
pe. de le. iij

k l. si cūvno
supra. si ex
nox. causa.

l l. si. cō. præj

in eo

m d.l. quo-
ties. ij. de
ser.
in eo quod interest cōdemnatur. Sed hęc sententiā quam plurimi nō iniuriā reprobāt: quoniā huiusmodi patiētia in incorporalibus loco traditiōis successit. m vnde sicut obligatio dandi rē corporalem, traditiōis naturam non assumit, licet debitor etiā tradere teneatur: ita & de iuribus dicēdū est. Quā-

n l. iij. §. da
re d' usufr.
obrem & hęc dare quidem præstationem natura sui² recipiunt: sed nisi usufructum diciturⁿ, tura sui² recipiunt: sed nisi qui patitur legatarium tota dētur stipulationi, non utifruī: cum enim illa satisfiat: veluti cū hominem patientia in consequen generaliter stipulor, aut tiam dationis ueniat, fū. Lācem, aut quodlibet aliud cti naturā nō seruat. & vas. nam cti Stichi pars licet cōdemnatio, si non soluta sit, nondum in vlla datur usufructus, fiat

o l. vbi. §. sū
di. j. eo.
quāti interest^o, id nō institutum est quod obligatio usus fructus sit facti: sed quia usufructus incertus est, ratione rei præstationis & tēporis: quapropter merito fuit incerti agendum. Qui ergo seruitutem Titio spondit, si eam constituat liberatur: quod si deinde nō patiatur Titium uti, non ex stipulatu, sed possessorio interdicto erit conueniendus.

a ¶ R E C I P I V N T. Sed cur tali casu promissio etiam petitione non est indiuidua? Respondeo, cum integer homo soluendus sit, ne particularis solutio stipulatori sit dānosa: & præter eius intentionem id quod stipulatus est, non consequatur, merito contractus huiusmodi solutione tantū est indiuiduus. quia hęc ratio solutionem solam respicit: in ceteris adherendum fuit regulæ, quæ est, ut obli

obligatio dandi, partiū præstationē recipiat.

b ¶ LIBERATIO. Atqui uideretur cōringere liberationē: quia soluens partē Stichī uidetur eligere solutionē in Stichō, ergo non debuit posse uariare. Interpretes extricare nesciunt. Ipse negauit soluendo partē cense

parte stipulationis **b** libera sed in eam partem tantum nata est, sed aut statim **d** tū, que soluta est. nam repeti potest, aut in **e** pendent actus qui ex tacita uoluntate inducuntur, nisi eam

tenuis extenduntur, quatenus ex palā gestis præsumuntur.

c ¶ AVT STATIM. Dicitio, aut, hic nō seruat naturā disiunctiue, sed ex diuersitate facti supponit diuersum ius, aut enim debitor hominis, qui dimidiū Pamphilū soluerat, deinde Stichū integrū soluit, & condicet illud quod in Pamphilo præstitit: aut adhuc integrū hominem nō soluit, & interim in pendentī est liberatio.

d ¶ REPETI. conditione indebiti: licet alij cōdici ob causam nō solutā dicant, cum hic per errorē solutum nō sit. quod tamen cōmuniter nō approbatur. nā quoties eūq; soluitur, id quod uerē debebatur, deinde incipit nō deberi, datur cōdictio indebiti: si uerò nondum uerē debebatur, cōdictione ob causam agendū erit. ueluti cum legatarius soluit causa cōditionis adimplendæ, deinde legatū repudiat. **e ¶ IN PENDENTI.** respectu debitoris: alioquin poterit creditor interim cū debitore agere ut integrum hominem det. Idemq; est aduersus eum qui disiunctiue teneatur: ut Pet. Cy. & Pontano uidetur: que sententiā plurimū quadrat uerbis legum, neq; nos monet,

D. And. Alc. de stip. diuis. cōmen. Z quod

P Bar. in l. Titii. §. al. tero. ff. de adm. tur. q Idēi. d. §. cato.

r l. si nō forte. §. si decē de cōd. ide d. §. si decē.

s l. j. d. cōdi. ob cau.

t l. si stipulatus. in fi. de solu.

quod alibi dicitur: si Stichum, aut x. decem, solutus quinque; u d. s. si de- cōpetere creditori actionē ad reliqua quinque; i. quibus cem. uerbis arguitur, nō posse creditore integrā decem petere. nam respondendam est, cōsideratū ibi fuisse effectū, cum tametsi decem petat, nō tamen in effectu ultra quinque cō sequitur: quia accepta

tenuetur cōpensare. nec tū est, donec aliud detur. cuius enim illud responsum

principaliter attingit de iure creditoris, sed solūmodo cōdicere solutā partē debitor possit, ubi in alia specie solidū præsiterit. Cōmunis tū sentētia aliter se habet

ut debitor hominis quāuis Stichi partē præsiterit, possit nihilominus interim in totum cōueniri: sed qui distūctiue Stichi aut x. debet, parte Stichi soluta, in reliquā solū partē cōueniatur. In priore enim casu Stichus non erat in obligatione: unde soluta parte, nihil dicitur solu tū, in posteriore nō ita est. Sed hāc ego differētiā nō pro bo, cū obligationē hominis, & distūctiua ubiq; uideamus equiparari. Et hęc in ipsis principalibus pcedūt: quid uerō in heredibus sit, in seq. §. attingā. Ceterū hic ge

neraliter queritur, an scilicet nata obligatio unquam sus pendatur? & in id deuentum est, ut quātum ad substan tiam, nunquam suspendi dicamus. quantum uerō sit re spectu executionis non ambigitur posse eam in pendent i stare, sicut & in pendent i esse potest, nunquid futurū sit

xl. qui res. s. arcā. de sol.

yl. inter. s. sacra. infra, eo.

ut nascatur obligatio. cuius rei exemplum est in eo qui fructus debet, quos in fundo Trebatiano nasci hoc an no contigerit. a ¶ EIVSDEM conditionis, in hac tamen est differētia, quod eam aliqua distūctiue debentur,

tur, utrumq; est in obligatione: sed in debito hominis, nul-
 lus: verū is qui præstitus fuerit, retro fingitur fuisse pro-
 missus. & ita aiant communiter. Ego has obligatiōes ge-
 neraliter æquiparari arbitror. Vnde sicut promissor ho-
 minis tenetur in unum quenq; sub conditione, si autos non
 soluerit: ita qui Stichum, aut Pamphilum spondit, ad
 Stichum tenetur, si Pamphilum non dederit: & eodē mo-
 do ad Pamphilum, si Stichum non dederit. Solum q; illam
 differentiam constituo, quod in obligatione disiunctiva,
 cum de paucioribus speciebus agatur, maior em affectio-
 nem videntur cōtrahentes erga illas habuisse, quā in obli-
 gatione generis, in qua de infinitis speciebus agitur. Ex
 qua differentia resultant aliqui effectus. Quapropter si
 dominus Pamphili stipuletur, Stichum aut Pamphilū da-
 ri, in Pamphilo nō valet obligatio. unde quāvis interim
 alinetur, nō poterit in eo fieri solutio: quod non proce-
 dit, si dominus generaliter hominem stipulatus sit. Et ra-
 tio est: quia in obligatione disiunctiva, nō ualuit promissio
 Pamphili, cum nemo possit rem suam stipulari sibi da-
 ri: quocirca uidetur dominus purē stipulatus Stichum
 sibi dari. Sed in obligatione generis non uidetur stipula-
 tor aliquam speciem tunc considerasse, nec magis de uno
 seruo egisse quam de alio. quamobrem attendimus solum
 tēpus solutionis, quo tēpore, electione debitoris incipit
 certum esse quis præstabitur. eo igitur tempore Pamphi-
 lus dari poterit tanquam dominus rem suā in eum casum
 sit stipulatus, quo sua non sit. Ex eadem quoque differen-
 tia illud cōsequens est, ut si hominem mihi debeas, & ego
 tecum paciscar non petere Stichum, remaneas obligatus

2 l. iij. supra
 qui & a quibus man.

al. qui decē.
 s. Stichum
 infra. de solut.

Z 2 in quatuor

- b l. si vnus. s. in quolibet aliū prater Stichū. quod nō est si disiuncti-
 sed si stip. ue Stichum aut Pamphilum debeat. nam cum par causa
 de pactis. utriusq; habitam rationem ostēdat, si promiserim alterū
 nō petere, in totum liberaris, ne et aliās disiunctius obli-
 gatio cōtra paciscētis intentionē fieret pura. Nec aduer-
 sus nostrā hanc genera-
 lē traditionē urger, qd' dem cōditionis is est hęc stia-
 c in l. cū his. ait Iurisconsultus, si pulatio, Stichū aut: Pāphilū
 s. si de cōd. cum deberē tibi Stichū dari. Ex his igitur stipulatio
 indeb. aut x. et credens purē nibus necd' hāeres quidem
 Stichū debere, eū præ-
 stiterim, conditionē mihi competere, et tamen hāeres, à
 quo generaliter homo legatus est, si credens Stichū lega-
 dl. si is cui. tū soluerit, nō condicet. Nam id introductū est, nō quod
 de lega. ij. differentia sit inter obligationē generis et disiunctiuam,
 ut pleriq; omnes opinātur: sed quia differentia est inter
 contractum et legata. nā in contractibus solutos Stichō
 per errorē, si debitor x. soluit, retro fingitur hęc quā-
 titas fuisse in obligatione, quia in cōtractibus cōditiones
 g l. necessa- trahūtur retro, unde sequitur, ut Stichus repetatur tan-
 rio. s. quod quā indebitus, sed in legatis soluto Stichō, si quis offerat
 si pendete. aliū. non tamen fingitur illū aliū fuisse in obligatione, et
 de peri. rei consequenter Stichum indebitū, cum in legatis conditio-
 ven. nes nō trahantur retro. Superius autē diximus utriq; pro-
 f l. j. s. ser- missioni inesse cōditionē, ut si vnus nō detur, alius detur.
 ui, ad Syll. b **EX HIS HAEREDES.** non tamen qui sola-
 uerit pro rata parte in aliquo seruo, poterit interim con-
 ueniri, antequam cōstet alios cohāeres in eodem seruo
 nolle partes suas præstare: quod in ipso promissore non
 proce

procedit. & ratio differētiæ est: quia huiusmodi hæres soluit totum id quod debet, licet nō prorsus ut debet: sed principalis, cum debeat totū, soluit nisi partē, merito potest in totam etiam interim conueniri. & in hoc ferē oēs consentiunt. Sed num poterit unus ex pluribus hæredibus

g l. si stip. in
fra de solu.

soluere partem suam in pro parte soluendo liberari aliquo seruo, non expe- possunt, quādiu nō eandem etatis alijs cohæredibus rem omnes dederint. non etiam creditore inuito, ita quod interim non

possit eum creditor cōuenire? Et aiunt cōmuniter credito- rē nō posse cogi, ut accipiat, ne alias non cōsequatur qd' est stipulatus. Sed hæc ratio procedit, cū agitur ut ple- nariam liberationem aliquis consequatur: nos uerō in eo dubitamus, cum non alia de causa unus ex hæredibus sola- uit, quā ut interim non conueniatur. Fortius in cā sen- tentiā aliquis mouebitur, quia hic probatur, hæredi suc- curri per actionem familiæ erciscundæ, ut repetat quod pro cæteris ipse soluisse, nam si creditorem potuisset co- gere, ut partem suam reciperet, si solidum maluerit solu- uere, sibi imputandum fuerat, qui sponte soluit, cum solu- tione partis suæ potuisset ipse liberari. Famil. autem er- ciscundæ iudicium non datur, nisi ei qui cogi potuit, ut solueret. Sed forte falsum est huic hæredi consuli fam. er- cisc. actione. nam uersiculus, quo casu, ad huius. §. princi- pium non uidetur referendus: licet alij omnes contra.

h d. s. p. pte.

i In ver. quo
casu.

k l. hæredes
s. si vn. ff.
fam. ercisc.

a ¶ OMNES DEDERINT. qd' si unus pro alijs soluerit? Et communiter aiunt, fam. erc. iudicio eum repe- tere quod pro alijs præstiterit, quod satis potest defendi,

Z 3 cum

cum uolentibus coheredibus soluisset: alioquin poterunt
 coheredes cum solutionem non approbare, ne ius electio
 nis, quod ipsi habet, extinguatur: cū enim ad omnes per-
 tineat electio, tamen si unus praeueniat, nihil ceteris ob-
 stat. Sed finge nō consentire eos in eiusdē hominis solutio-
 ne, quomodo creditori providebitur? Et Bart. ait, quādo
 cumque iudici de discordia constet, condemnationem ad
 aestimationē esse redigendā, quae sententia non placet: tū
 quia aduersus regulā est^m, ut qui sibi dari stipulatus sit,
 nō rem, sed aestimationem accipere compellatur, re praes-
 fertim extāte, qui enim hominē debet, in genere tenetur:
 at genus nunquā perit^m, nec debitorū inter se discordia
 creditori nocere debet: tum etiā quia sicut ipse principia-
 lis rem ipsam praestare cogeretur, ita etiam haeredes,
 ne mutetur obligationis cōditio, his accedit, qd' ideo haer-
 edes nō nisi soluto integro homine liberari lex ait, ne
 in diuersis hominibus rectē partes soluantur, at si in aesti-
 mationem cōdēnatio fieri potuisset, nō solum in diuersis
 hominibus, sed partim in re: partim in aestimatiōe pon-
 tuisset cōtingere, ut solueretur. Aliter ergo succurri cre-
 ditori dicendum est: et aiunt officio iudicis cogi haeredes
 ad concordia. Id autem fiet uel per pignoris capionē, uel
 etiam per in dictionē multae, uel (ut alij malūt) per cōmina-
 tionem: qua nisi in eodem cōsentiatur, dicat iudex se esse
 in creditorem ius eligendi translaturū: quod pcederet, si
 partes nullo modo eligerēt: sed si eligant, licet diuersos,
 nō uidetur ad haec remedia diuertendum, cū omnium cul-
 pa nō arguatur, nec enim quisquam in sententiā collegae
 magis ire debuit, quā in collegam suam. Rectius ego fece-
 rit

rit iudex, si comminetur: nisi intra certam diem conuenere
rint, se electurū: quo casu poterit in dubijs gratificari
maiori parti. d. **EX PERSONA HEREDIS.** Vbi
ergo obligatio transfunditur de defuncto in heredem, nō
immutatur. quod uerū esse tradunt omnes in obligationi

pl. in uēdi-
tione. s. fi.
de bon.
au. in. pos.
q. c. iij. de
iur. pat.

enim ex persona heredum in ceteris, quas x. i. ta
conditio obligationis immu bu. lex diuidit. Ego non
mutatur. Et ideo si diuisio probo regulā, generali
nem res promissa non reci- ter per Iuriconsultum
hic traditam, sic coars

Etari: non enim x. i. tab. mutatur obligationis conditio:
sed cum huiusmodi obligationes diuiderentur, etiam in
personā principalis: ut ostēdi in precedēti. §. ea lege sit
ipso iure diuisio pro rata: tametsi etiam nō negauerim
quandoq; mutari conditionem obligationis, si aliqua rati-
tio hoc suadeat, Verbi gratia: fauore creditoris hic indu-
ctum est, ne mutetur conditio obligationis: pone ad eius
fauorē pertinere ut mutetur, certē tunc nō procedet re-
gula, qua propter quamuis legatarius nō possit partē le-
gati agnoscere, partem repudiare: aliquis tamen ex eius
heredibus poterit partem ad se pertinentem recusare.
nā hic quantum in se est, iudicium defuncti, à quo lega-
tum est, in totū approbat, et nemini praeiudicat. Cete-
rū generaliter fatendum est idem de herede statuendū
esse, quod in defuncto constitutum fuit, quod tamen in
iuribus personalibus, item in his quae merum factum re-
spiciunt, non procedit: quoniam ea in heredes non
transferuntur. sicut ex contrario potior est conditio

r l. ea quae.
C. famil.
ercif.

s l. legatari
de lega. j.

i l. nā absur-
dū. de bo. li.

u l. quia. so-
lut. mar.
x l. cū hære-
desde acq.
pos.

heredis ratione ignoratæ, quæ in eo præsumitur, qui in
 alterius locum successit. Idemq; in his quæ non ex desun-
 to, sed ex propria persona hæres consequitur.
 c. ¶ SINGVLI. at qui magis uideretur conuenisse, si
 constitutum fuisset, ut hi hæredes collectim omnes tene-
 retur. nec tantum à regu

lis iuris fuisset digres-
 piat, ueluti uia: hæredes pro-
 sum, cum potuisset missoris c. singuli in solidum te-
 tali casu constitui, ut nentur. d. sed quo casu vnus ex
 commoda ad omnes hæredibus solidum præstiterit,
 collectiuè pertinerent.

Et in hoc se aliqui plurimum intricant. Ipse opinor
 idcirco singulos in solidum teneri, ut quisquis fuerit, ad
 quem fundus, in quo seruitus pmissa est, ex diuisionibus
 pertineat, possit conueniri, et compelli ipsam seruitutem præ-
 stare, quod fieri non potuisset, nisi stipulator eum habe-
 ret in solidum obligatum. d. ¶ SED QVO casu id est,
 quibus casibus, ut non solum id procedat in promissione
 uic, sed etiã in promissione hominis in genere. Et ita om-
 nes sentiunt. Mihi magis arriserit sermonis proprietatem
 tueri. nam non uideo quomodo vnus ex hæredibus possit
 compelli, ut solidum hominem præstet: cum enim creditor so-
 lum præ rata portione aduersus eum experiatur (obligatio
 enim petitione diuidua est) non poterit iudex cogere ut
 plus soluat, quam fuerit petendum.

¶ SOLIDVM præstiterit. Sed quò poterit id fieri:
 cum in fundo communi non possit vnus ex cohæredibus
 seruitutem constituere: sed omnium consensus ne-
 cessarius sit, et crebriore calculo post Bart. solet dici:
 hic

a l. vt fundus
 ff. comu. di-
 uidun.

b l. p parte.
 ff. de ser.

hic nō de seruitute, sed eius estimatione intelligendum: fiet enim cōdemnatio in solidum. & quia ille oheres rei soluendæ facultatē nō habebit, litis estimationē præstabit. cæterum quia hæc interpretatio cōtextis uerbis nō

c. d. l. hære-
des. §. an ea

quadrat, alij aliter dixerunt. Ego, dum Iuriscōsultus inquit, quo casu unus ex petitionē habebit a cohære heredibus, &c. puto de familiæ erciscundæ iudi intelligēdū in eo casu, cio. ex quo quidem accidere in quo unus solidū præ posse Pomp. ait, ut & stipu stare possit: ueluti cū is latoris uix uel itineris hære diuisionibus inter ipsos des singuli in solidū habeant factis, fundus ad eū per actionē, sed quidā hoc casu uenit, qui cōuentus est. extingui stipulationem pu nam is cū solus sit eius tūt: quia p singulos acquiri dominus, poterit seruitutem cōstituire, nec ta

li casu per diuisiones extraiudiciales familiæ erciscundæ actio perimitur.

d l. j. C. fa-
mil. ercisc.

¶ QVIA PER SINGVLOS. Alia ratio alibi offertur, uidelicet quia stipulatio in eū casum deuenit à quo incipere nō poteste. quod hoc modo declarandum est, nā mortuo testatore, cuius fundo fuerat promissa seruitus, fundus ille efficitur omnium heredū cōmunis. si nage ergo unum ex eis in solidum agere, uideretur stipulationem extingui: quia cū per ipsum seruitus acquiri fundo cōmuni nō possit, sequitur in eum casum deuenisse, à quo nō potuisset incipere. sed tamē aliter deciditur: quia licet huic actori præstari nequeat seruitus, præstabitur estimatio, seu qd' sua interest: quæ estimatio licet diffi-

e l. pluribus
§. si. j. cod.

Z s culter

fl. fin. infra de præst. stip. *culter in eatur¹, tamē difficultas præstationis nō uitiat sti-
pulationem, atq; ita ego sentio.*

C DIFFICULTAS PRAESTATIO

N I S. *uerba Iuriscōsulti in eū casum expressē cōceptū
tur, quo uel unus tantū agere uelit, quē sensum p̄xine se-
cutus sum. Cōmunis tū*

*seruitus non potest. sed non sentētia aliter se habet:
facit inutilem stipulatio = nimirū ut intelligamus
uem, difficultas præstatio = Iuriconsultum loqui ca-
su quo omnes agere ue-*

*lit. nā & tunc difficultas est in præstatione, tam ratione
plurium hæredum stipulatoris, quā promissoris: quia, nō
nisi omnibus cōsentientibus seruitus cōstitui poterit, &
uel facillimē discordes erūt inter se hæredes stipulatoris
cū ad eos pertineat eius loci electio, in quo seruitus cōsti-*

gl. si ff. cō.
predi.

h. l. si uia. de
ser. rusti.

il. si cui. de
ser.

k. l. itinere.
de ser. rusti.

*tuatur. ipse non arbitrator recedendū à regula, ut electio
nem demus debitoribus, nisi simplex facultas uie in in fi-
nito sit relicta. Nec obest, quòd itinere ad prædium cō-
mune duorū relicto, nisi uterq; de loco itineris consen-
tiat, seruitus nō acquiritur. quia licet requiratur cōsen-
sus utriusq;, cū locus cōstitui debeat utriq; cōmodus, nō
tamē sequitur, quā hæres ipse eligat. Enimuero admissa
cōmuni interpretatione dubitatur. finge singulos hære-
des stipulatoris egisse ad uia, & unū succubuisse, nūquid
ea sentētia alijs oberit? & Cynus Alexandrōq; obesse aiūt
quia seruitus nō nisi omnibus constitui potest, uel o autē
non potest cōstitui: nulli ergo cōstitutetur. Cateri cōtra,
qd' est uerius: nam qui succubuit, ius aliquod in seruitute
non habet: quia sententia facit ius. quapropter cohæres
dibus*

ll. ingenuū.
de statutuho
mi.

dibus nocere nō poterit. atq; si in rerū natura non esset, tametsi ex æquitate debeat coheredes sinere ut per eos acquisita seruitute de facto utatur, alioquin & regula est sententiā nec prodesse alteri: nec nocere, nisi ea lata sit de seruitute iam constituta^m. quia cum in ea uertatur ius in

m l. loci. s. si
fundus. ff.
ser. vend.

rem indiuiduum, merito
nis. ^d si tamē hominem stipus omnes afficit, ad quos
latus, cum vno ex heredibus res pertinet.

promissoris egero: pars dū. **¶ SI TAMEN**
hominem. Finge te, qui

mibi hominē in genere promiseras, decessisse, relictis hæ-
redibus: ego contra aliquē eorū egi & succubui, uel alia
quē eorū per acceptilationē liberaui: num ceteri si sola-
uant pro portionibus suis in eadem specie, liberentur. &
lex ait liberari. Nec hoc casu quicquā est in suspensio: cū
alioquin si obtinuissē, liberatio penderet, donec uictus
in eadē specie satisfaceret. & ratio est: quia hoc casu nō
possum conqueri, me quod stipulatus essem non conse-
qui^m. nec enim hic periculum est, ne ille cum quo egi, uel
quē liberaui, in diuersa specie soluat, cū in nibilo tenean-
tur. Quapropter si ponamus me succubuisse, quia fuerit
mibi satis factū^o, nō arbitror alios liberari, nisi eadem in
specie satisfaciunt: licet aliqui recētiores contrarium sen-
serint, argumentis certē inutilibus.

n d. s. p par
te.

ol. si reas pa
ratus, de p
cura.

¶ EGERO. & succubuero. quod ostendunt sequē-
tia: si enim pars dūtaxat ceterorū obligationi superest,
ergo pars illius, contra quem est actum, non superest: si
non superest consequēs est, cum liberatum, & me succu-
buisse.

buisse. Potest etiam ea sententia defendi, ut ex simplici actionis intentione dicamus, censer i creditorē sibi præiudicasse, nisi aduersus omnes egerit, uel per testationē suam ius reseruauerit. Nec obest, quod si per receptionē solutionis ab uno facta sibi non præiudicat, multo minus per solā petitionē: quæ ut re-

ciperet solutionē, etiam taxat cæterorū obligationis inuitus poterat cōpelli, supercrit, ut exolui possit. ut probaui superius p. idem q; est, si vni ex hæredibus sed ut contra unum tantum ageret, nō poterat est in ipso^c promissore & in merito per actum uolū-

tariam, his quæ in fauorem sui introducta sunt uidetur renūtiasse. Minutius etiam me mouerit, quod sola petitione nō uidetur facta diuisio inter duos reos debēdi⁹: quia cum illi omnino insolidum teneantur, difficilius liberantur: at in casu nostro pro parte quilibet tenetur. non opinor tamen à priori expositione, quam omnes probant, discedendum.

b ¶ ACCEPTOLATVM SIT. qua ratione fit, ut si decē, ut hominē mihi debeas: & ego quinque accepto tulerim, soluendo dimidium hominē libereris. non enim hic solutio in diuersis speciebus dicitur facta, tum quod acceptilatio non nisi à uolente fit, tum quod est remissio seu donatio.

c ¶ PROMISSORE. Accursius, & Alexāder generaliter accipiunt, ut omne quod dictū est supra de ipso principali habeat locū etiā in fideiussoribus: qua ratione et acceptilatio facta promissori pderit fideiussoribus:

sed

p In. s. & harum.

q l. reos. C. d. fideiussor.

yl. q hominem. de acceptil.

sed Socino & Iasoni uerius uidetur, ut ueluti iuriscō-
 tus ea que de promissore & eius h̄redibus dicuntur, locū
 sibi uēdicare etiā in fideiussoribus: nā sicut obligatio h̄-
 redum diuiditur pro rata, per legem xii. tab. ita obliga-
 tiones fideiussorie ex epistola diui Adriani^o. quā propter
 si unus ex fideiussori-

s. si plures;
 insti. de fi-
 deiussō.

fideiussoribus eius, quod di- bus fuerit uel sententia,
 ximus in h̄redibus^d. Item uel acceptilatione libe-
 si in facto sit stipulatio, ve- ratus, ceteri dum par-
 luti si ita stipulatus fuero^e per tes suas in eodē homine
 te nō fieri, neque pet^f h̄redē soluant, liberabuntur:
 in quam sententiam &

nos accedimus.

¶ ITEM SI IN FACTO. Superius tractatū est
 de obligationibus, quę in dando consistunt, superest ut
 uideamus de his quę sunt facti. sed hic dubitatur, ppter
 ea quōd infra adducitur pro exemplo, stipulatio habere
 licere quę ad ius, nō ad factū refertur. Doctores nō ex-
 tricant, quāuis dissolutio sit euident. nam hęc stipulatio
 in facto consistit, non enim ex ea transfertur dominū, ut
 possit dici respicere dationē, quamuis in ea sumatur hęc
 interpretatio, ut cui promittitur habere licere, intelli-
 gatur promissum habere licere de iure.

t l. stipula-
 tio ista. s. hā
 q infra cog

¶ PER TE NON FIERI. hęc stipulatio meri
 facti est, cum uerba factum respiciant, scilicet iue agere
 quod generaliter procedit: alioquin si uerba iuris adijce-
 rentur, secus esset: ut si quis uia, uel ius eundē stipulatur.

¶ HAEREDE M. nisi id fuisset expressum, hęc sti-
 pulatioⁿ ad h̄redes nō trāstret: quia meri facti est. at que
 ita se

n l. stipula-
 tio ista. s. s
 quis vti.

ita se habet cōmunis opinio: quod uerū est, nisi pro seruitutis iam constitutæ conseruatione fuerit interposita.

g ¶ TENENTVR. uidetur enim inter contrahētes actū, ut ex factō unius etiam ceteri obligentur: cum tantam præiudicij, unius prohibitio asserat, quantum si omnes prohiberent: dū-

bium autem nō est, quā tuum, quo minus in illi ire a potuerit defunctus hære gere liceat, & vnus ex pluribus suos ita obligare, quā bus hæredibus prohibe-

propter si stipulatio a de ritū tenentur quidem & cō-

functo non proueniat, al hæredes eius: sed familiæ er-

ter alterius factō nō obli- ciscūda iudicio ab eo repe-

gatur. eademq; ratione

si unus contraueniens nisi pro parte obfit, alij non tenen-

tur: hinc in re deposita si unus ex hæredibus dolum com-

mittat, solus tenetur, quia integrum præiudicium non

fit creditori, cui salua est actio ad rem restituendam ad-

uersus cohæredes: licet hunc articulum uanissimis amba-

gibus Doctores nostri infarserint.

a ¶ REPETENT. quotiescunq; ergo alienā culpā

aliquis præstat, æquisimū est ei succurri, ut a delinquēte

repetat quod eius causa præstiterit. quapropter si aliqui

municipes clarigationem, seu ius prensionis (reprasalias

uulgò uocāt) aduersus finitimos decreuerit, coëgerint q;

aliquid sibi præstari, succurreret capto, aduersus illos q

21. depupil-
lo §. si plu-
riū. supra
de ope. no.
nunc.

¶ 1. in deposti.
ti. ff. depo.

2 Arg. 1. si p
impruden-
tiā. de euic.

tra eos constitueretur.

¶ QVOD PRÆSTITERVNT. Et sic, quã
tuncunq; sit, quod fuerit præstitũ. Videamus ergo quã
tenus promissoris heredes uersus stipulatorẽ teneantur,
& pro portione hereditaria teneri, ex respõso Catonis
proditũ est. quod uide

a 5. Cato. in
fia

tentũ quod præstiterũt. hoc & tur huic textui admo-
Iulianus & Põpeius probant. dum conuenire dum di-
Cõtra autẽ si stipulator de- citur, repetet quod præ-
cesserit, qui stipulatus erat si stiterunt. nam si tenes
bi heredit; suo ire agere lice rentur in solidum, solus
re: & unus ex heredibus suis qui solidũ soluisse, re
prohibeatur, interesse dice- peteret, non omnes: nisi
mus utram stipulacio inso dixeris omnes repetere

casu quo aduersus om-
nes stipulator egerit: ut pro portionibus hereditarijs, id
quod sua interest, cõsequeretur: non idcirco tanẽ conse-
quens est, quin possit unũ in solidum conuenire: quã sen-
tentiam ipse ferẽ ueriores arbitror. Nam & alibi lex
ait b. quoties singuli heredes in solidum tenentur, familia
crescenda iudicio cautioes interponi debere: subditur q;
exemplum istius stipulationis, in qua uno prohibente
in solidum committitur stipulatio. Sed & Iuriscõsultus
in executione obligationis, cum aliquam speciem tradi-
disset, in qua totum peti necesse esset, nec nisi in solidum
præstari posset: hanc stipulationem in exemplum addu-
cit. Nec ab hac sententia dissidet Bartolus, qui in Cato-
nis respõso in v. 1. q. scribit, quoties stipulatio ad hæ-
redem non transeat. si eius fiat mentio, non pro parte
heredita

b d. l. hære-
des. 5. in il-
la.

c l. in execu-
tione. 5. so-
cũda. in-
fra co.

hereditaria, sed in solidam committi, qua ratione si pro
mifero, nec per me, nec per heredes meos fieri, ut tu uel
heredes tui offendatur, committetur stipulatio in solidum
aduersus offendentem, & eius coheredes. quam sententiã
& ipse sequor: licet alij nõ nisi pro portiombus heredi-
tarijs committi communi

calculo existiment. nec lidũ committatur, an pro par-
nostrã sententiã Cato te eius qui prohibitus est.
nis responsam oppus nam si pœna stipulationi ad-
gnat, ut ibi differam. iecta sit, in solidum commit-
tetur. Et hoc sunt, prohibiti doli exceptio
sententiã nostram con- ne submouebuntur. si uero
firmat. Sicut enim sti-

pulatio committitur in solidum, uno ex heredibus stipu-
latoris prohibito: ita debet committi aduersus unum ex he-
redibus promissoris prohibentem. & cõmunis expositio
ridicula est: ut accipiamus in solidum, id est pro portio-
nibus hereditarijs.

¶ DOLI EXCEPTIONE. Nisi heres, phibi-
tus irret ad fundũ hereditarium cõmunem. nam tunc uidẽ-
tur omnes prohibiti, cum aliorum quoq; nomine ire age-
re uideatur: quod Bartolus ait: sed id ego non probaue-
rim: tum quia nimis coarctarentur uerba legis, tum quia
cum omnes eundi agendi facultatem habeant, quemli-
bet principaliter sui causa ire credendum est: nec utilita-
tem fundi uerba stipulationis respiciunt, que, ut supra
diximus, non ad seruitutem, sed ad merum factum refe-
runtur.

¶ COMMIT

¶ COMMITTETUR STIPVLATIO.
 quia amplius sua non interest: hæc autem promissio cum
 sit facti, in id quod interest committetur. Et licet factum
 quoque ipsum etiam post moram possit peti. condemnatio
 tamen redigetur ad æstimationem, quod et Accurs. sentit.

d l. stipula-
 tiõe. verf.
 cellus. j. e.

Idem iuris,
 pœna nulla posita sit, tunc LICERE.
 pro parte tantum eius qui pro hibitus est committetur sti-
 pulatio. idem quod controversiam
 non mouere contineat,
 cur diuisionem non reci-

ed l. stipula-
 tio ista. s. j.

VLP. LIB. XVIII.
 AD SABINUM.

pit: sicut illa stipulatio
 amplius non agi t. Et
 Angelus Socinusque: se-

f s. cato.

Idem iuris est in eundem naturam rei, in cu-
 illa stipulatione, us conseruationem inter-
 nihi, heredi que ponitur, interpretari
 meo habere licet ea crediderunt: quod pro
 re. Sed hæc differentia illam bo, dum id sciamus, solim
 habet rationem, quod ubi tos fuisse ueteres hæc
 vnus ex hæredibus prohi- stipulatione sibi in em-
 betur, non potest cohæres ptionibus consulere g.
 ex stipulatu agere, cuius nihil meritò igitur huiusmo
 interest, nisi pœna subiecta di cautio diuisionem non
 sit. nam pœna subiecta effi recipit: quia eius con-
 ciet ut omnibus committa- tractus indiuisa est na-
 tura. Idemque dicendum
 est in stipulatione de defendendo que et ipsa propter cui
 stionem interponitur.

g l. habere.
 de verbo.
 signi. & de
 euiet.

h l. cum ex cau
 sa. j. cod.

D. And. Alc. de stip. diuis. comen. & Hic

HIC NON QVAERIMVS. *Pena committitur, tametsi nō intersit ubicunq; contra stipulationem directō delinquatur: tum enim maximē fides uidetur contemni: si uerō obiter, & per obliquum cōtra fiat, non committitur nisi intersit: qua propter si unus ex pluribus heredibus stipu-*

d. l. stipulatio ista. s. alteri.
k l. aduersus f. de arbit.

latoris phibeatur, licet alij mero iure ad pœnā agant: quoniam uerba stipulationis hoc uidentur inducere, obstat tamen doli exceptio. quoniam non ea uidetur fuisse intentio contrahentium, ut omnes efficaciter agere possint: quoties non tantum ab uno præiudicatur, quantum ab omnibus. In stipulationibus uerō prætorijs, alijsq; iudicijs, in quibus sola æquitas obseruatur, non committitur unquam pœna nisi intersit. satisq; est uel modicum interesse, ut integra pœna committatur: quod Bartolus sensu, dicitur q; stipulatio pœnalis, ubi quid promissum est, si ita factū nō fuerit, licet non sit additū pœnæ nomine dari, atq; ita cōmuniter dici solet: reijciturq; eorum sententia, qui subditam promissioni facti stipulationem non cōmitti, nisi quatenus interest, aiebant. hæc enim stipulatio, pmittis Titio dare centum, facti est. & tamen in ea pœna committitur, quamuis non intersit.

PAVL. LIBRO XII. AD SABINVM.

Eadem

l. 5. Dato in ix. opp.

m l. liber homo. s. si. in fra cod.

EADEM DICEMVS. c. ¶ HAERE.
 de. cum hæc stipulatio, dolum malum abesse, ad hæ-
 redes transeat, non ne hæredis mētio superfluo adijcitur?
 Et ita communiter creditur: quod forte verum non est.
 nam qui in promissione facti etiam hæredis mentionem
 facit, uidetur hoc agere.

LAdem dicemus & ut stipulatio respectu
 si dolum malum hæredis ab eo incipiat:
 abesse a te, c. hære & expressa tacitis præ-
 de q; tuo stipula- feruntur: præsumiturq;
 tus sim: & aut promissor, id in factis, potius quam
 aut stipulator pluribus hæ- in dationibus: cū in per-
 redibus relictis decesserit^d, sōna cuiuslibet, dationes
 Cato libro decimoquin- sint eadē, at facta de de-
 to scribit: Pœna certæ functo in hæredes uar-
 riantur².

d. ¶ CATO LIB.

a d. l. si non
 fortem. s. ff
 bertus.

xv. Hactenus de principalibus dandi faciendiq; obliga-
 tionibus dictum est: nunc prosequitur Iurisconsultus
 quemadmodum stipulatio pœnalis subdita contractui cō-
 mittatur: in quo articulo Catonis dictum extabat, distin-
 guentis, an factō indiuiduo apponeretur pœna, ut in sti-
 pulatione iter fieri, & pro portione hæreditaria aduer-
 sus omnes: an factō diuiduo, ut amplius non agi, & pro
 portione contr-facientis, pœnam committi. Sed in hoc
 dubitat Iurisconsultus, an stipulatio ista, amplius nō agi,
 sit conformis illi, per te non fieri, &c. Concluditq; non
 esse similem: sed potius illi, Titium hæredemq; ratum
 habiturum: & ita serè se habet communis sententia,

¶ 2. quæ

quæ contextis uerbis minimè congruit. Ego noua de-
 clatione arbitror responsum id esse percipiendum. Distin-
 xerat Cato inter promissionem facti indiuidui, qualis est
 iter fieri, & promissionem diuiduam, ut est amplius non
 agi; addideratq; pro exemplo stipulationis indiuiduæ sti-
 pulationem, per te nõ fieri, nec per heredem tuum, quò
 minus ire agere liceret. Non probat hoc Paulus Iuriscõ-
 sultus: quia uideretur potius ea stipulatio similis esse illi
 Titium heredem que ratum habiturum: quippe in utra-
 que mentio heredis habetur. Tandem decidit nõ esse si-
 milem alicui illarum: nam in stipulatione iter fieri com-
 mittitur pœna ab uno cõtrafaciente aduersus omnes pro
 portione hereditaria; in stipulatiõe uerò per te, nec per
 heredem tuum fieri, & c. committitur contra omnes in-
 solidum. At in stipulatione amplius nõ agi committitur,
 nisi aduersus contrafacientem pro sua parte tantum: in sti-
 pulatione uerò Titium heredem que ratum habiturum,
 committitur non pro parte, sed insolidum aduersus eum
 qui deliquit. duo ergo exempla per catonem relata de-
 fenduntur: duo alia per Paulum explicatur, & unūquod
 que diuerso iure terminatur. prosecutusq; est Cato, cum
 simpliciter facta est promissio per principalem: at Paulus
 eum attingit casum, cum de heredibus quoq; nomi-
 natim cautum est, dilucidiusq; hæc infra explicabuntur.
 ¶ C A T O. De censorini Catonis filio M. Portio Cato-
 ne est accipiendum, qui egregios de iuris disciplina libros
 reliquit, ut A. Gellius lib. xiii. cap. xviii. autor est. Eius
 meminit & Pomponius^b. fuit autem & alius Iuriscõsul-
 tus, Fabius Sabinus, qui sub Alexand. Imperatore flo-
 ruit,

b l ij. s. de in
 de Marcus
 supra de o
 xigi. iur.

ruit, & cato sui temporis dictus est. scripsit epistolarum libros octo, & iuris ciuilis tres, & singularem ex Proculo. ut proculdubio malè sentiant, qui Catonem Viticensem hic intelligunt: cum ille non Iurifconsultus, Sed Stoicus fuerit.

a ¶ CERTA E PECUNIA

pecuniæ^a, pmissa, si quid aliud in pœna delicti factum sit mortuo promissum ductum sit aliquid indistinctum, si ex pluribus hæredibus viduam, puta promittis vnus cõtra quã cautum sit iter, & nisi dederis, male fecerit. aut ab oibus hæredibus solã edificare spõdes? & bus pœnã cõmitti pro por cõmitti stipulationẽ in solidum aduersus omnes

proditum est. quid si principalis stipulatio diuisionem recipiat, ueluti promittis amplius non agere, & si egeris promittis iter? committetur quidem ipso iure stipulatio in solidum aduersus omnes: sed compelletur actor, qui pœnam cõsequi uelit, offerre æstimationem pro parte aliorum coheredum, qui non contrafecerunt. & hoc ne pœna delicto sit grauior. & ita communiter aiunt. Ipse aliàs deprendi propter indiuisam rei naturã: tamen si aliquis in parte tantum delinquat, in totum tamen plecti. nec in id deuenire ut actor æstimationem aliquam offerat. quapropter & clientulus si ex culpa sua beneficiarium fundum amittat, lucratur dominus etiam emponemata, quæ a solo diuelli non possunt: licet si separabilia essent, non lucraretur. nam & satis nouum est, ut teneatur actor offerre æstimationem, cum de hoc nihil sit cautum. b ¶ PRO PORTIONE HAEREDIS

¶ REDIT

c Arg. l. ij. §. ex his. §. e.

d Arg. l. cũ filiis. i. prin. de leg. ij.

e l. rescriptum de his qui. ut indig.

f l. j. §. quãuis. d. d. his quæ i. frau. patro.

g Doct. i. c. j. §. si uafall. hic finitlex

REDITARIA. Nam cum pœna in quantitate constat, ea obligatio per legem xii. tabula. diuiditur, quæ omnes obligationes transfusas diuidit. quapropter in stipulatione per te, nec per heredem tuum fieri, quo minus mihi ire agere liceat, arbitror pœnâ insolidâ, non pro rata committi, ut superius

differui. quæ huiusmodi tîdē hereditaria, aut ab vno obligatio non est transfusa (nec enim obligatio si id factū de quo cautū est, per te non fieri, quò minus mihi ire agere liceat,

h d. l. stipulatio ista. s. si quis ita. cū sequen.

ad heredes transmittitur) ^b. Sed ab ipsis heredibus incipit, nec hanc xii. tabula. diuidunt: quippe id diuiditur, quod unum fuit: at hæc nūquam fuit unâ, imò ab ipsa origine in singulos heredes diuersa incipit. & quâuis possit hæc stipulatio dici hereditaria^a, quia per defunctum

l inter co. heredes. s. quod ex factō. fa. erci.

fuit heredibus quesita, non tamen consequens est eam diuidi, cum ut dixi, nunquam fuerit una. Nec nos mouerit, quòd in obligationibus dandi heredis mentio ex abundantanti adijciatur. nam quoties à defuncto incipit huiusmodi obligatio, uerum est heredum mentionem superflue

k l. eū qui. s. j. infra co.

re: cum etiam si de eis nihil specialiter caueatur, ad heredes transeat. sed in proposita questione obligatio pœnalis non incipit à defuncto: imò est accessoria promissionis facti, quæ cum in heredibus incipiat, merito etiam pœnalis ab eisdem incipit: post negligentiam enim in priore adhibitam pœnalis ipsa nascitur.

ET ITER FIERI. sterni uiam & preparari & in hoc cōsensum est: licet antiqui de iure seruitutis acciperent:

vent: quod nō conuenit: cū lex facti esse hanc promissionē dicat. In seruitutibus uerò ius principaliter, non factum uersatur. nam & cum de seruitute agitur, solent iuriscō sulti alijs uerbis uti, ueluti iter dari, iter constitui: ego à significatione uocabuli nō recedo: iter enim fieri nil aliud est, quam ire.

ri, uel nō fieri. quia qd' in par a ¶ **NON FIERI.** tes diuidi non pōt^b, ab omni bus^c quodammodo factum uidentur. At si de eo cautum sit, suspicor. ex glossate aliquo in ipsum extum

l. j. ff. de his qui de ic. uel cf. sud.

desultauisse. fortè enim paraphrastes aliquis dū præcedens exēplum declarare uult, apposuit hæc uerba, uel nō fieri, ut ostenderet stipulationē iter fieri, sermonis compendio continere illam, per te non fieri, quo minus mihi ire agere liceat. & ab hoc nec cōmunis sententia dissentit. recentiores interpretantur non fieri: scilicet iter, ut hæc stipulatio quandā liberationē à seruitute contineat.

b ¶ **AB OMNIBVS.** At qui Iulianus ait^m: si neque per te neque per heredē tuū Titium fieri: quò minus mihi ire liceat, stipuler: non solum teneri Titium si prohibeat sed etiam cohæredes eius: & tamen non potest uideri hoc casu eos prohibuisse, nisi respondeas alia ratione eos teneri: cū in proposita specie defunctus in eum casum eos obligauisse uideatur, quo Titius prohiberet.

in I. Iulian^o j. cod.

c ¶ **QVODAMMODO.** Sed cum fictio ex equitate descendat, non ne iniquum fuit alterius culpam alterum præstare? & aliqui recētiore, cohæredes in effectu non teneri uersus stipulatorem existimant: sed liberari,

& + si actio

si actiones aduersus eū, qui cōtrafecerit, cesserint, quod
 ridiculum est: non enim coheredes tenentur quia actio-
 nem habeant, ut eam cedendo debeant liberari. nec uide-
 o quas actiones possunt cedere: cū eas antè nō habeāt
 quān ipsi soluerint. nā & si hæc uera essent, nō possent
 coheredes quod præsti-
 tissent familie eriscun- qd' diuisionē recipiat, uel u-
 de iudicio repetere: ti a amplius nō agi, tūc cum
 cum illud iudicium non hæredē, qui aduersus ea fece-
 nisi ex necessitate soluē rit, pro portione sua solum
 tibus detur. at ipsi nea pœnā cōmittere. Differētiā
 cessariō non soluissent, qui poterant cessione liberari. Vnde uerius est cōsuli sti-
 pulatori etiam aduersus coheredes non delinquentes: pulatori etiam aduersus coheredes non delinquentes:
 quia ita conuentum est: & uerbis stipulationis istud in-
 ducitur p. & summa est æquitas, ut quod actū fuit obser-
 uetur: præsertim quū & soluētibus deinde prouisum sit
 familie eriscunde iudicio.

¶ AMPLIUS NON AGI. Cum promissum
 est amplius nō agi ad rē diuiduā, tunc dubiū nō est, quin
 hæc stipulatio diuisionē recipiat. Sed finge me spondis-
 se, amplius nō agere ad speciē indiuiduā, puta domā: nun-
 quid hoc casu sit stipulatio indiuidua? & Bar. esse existi-
 mauit: quoniā mortuo promissore, relictis pluribus hære-
 dibus, si unus cōtraueniret obtineret partē domus, & sol-
 ueret pœnam: quo casu stipulator eius respectu pœnā tā-
 tum consequeretur: respectu uerò aliorum qui parent
 stipulationi, retineret partem domus. sic quæ in di-
 uersis rebus cōsequeretur quod est stipulatus. quod qui
 dem in

n Bar. infra
 §. seruūtūū
 imprudēs
 si certū pe-
 ta.

o §. item si
 in facto.

p d. s. quod
 ex facto.

q In. s. pro
 parte.

dem inconueniens est, & absurdum q. Sed tamen commu-
 nis sententia aliter se habet: nō enim stipulator in id ab-
 sardum incidit, nisi uolens: cum possit contrafacientem
 exceptione repellere, sibi ergo imputet, qui exceptione
 stipulationis agentem non submouerit. Vnde consequens
 est: ut quamuis soleat conditio præcedentem actum red-
 dere indiuiduum^r, tamen in hac stipulatione, cum stipu-
 lator possessioni rei incumbat, & possit agentē exceptio-
 ne rejicere, uidetur actum, ut catenus cōmittatur pœna,
 quatenus contrafactum fuerit^s. nec enim tunc aliqua fit
 stipulatori iniuria: qua ratione si fortem promiseris, &
 ea non soluta, pœnam nisi integram sortem hæredes tui
 soluerint, pœna in totū committetur: quoniam alias fiet
 manifesta iniuria stipulatori: qui cum rem integram
 non habeat, inuitus damnū patitur: quod in casu nostro
 non est. & hoc uerius est: licet communi sententia distin-
 guant Doctores inter obligationes dandi & faciendi: ut
 in illis nisi solidum detur in totum, & aduersus omnes
 pœna comittatur: quod non est in factis, cum facilius sit
 pro alio dare, quā facere. quæ opinio nunquā mihi pro-
 bata est: cū tam facile sit pro alio facere quā dare, dam-
 de industria personæ actum non proponatur^t, cum etiā
 uideamus in factis quoq; aduersus omnes pœnam cōmit-
 ti: ueluti si sententiæ arbitri paritum nō sit, parere enim
 facti est. His accedit, quod etiam ulgō dicitur, ut pœna
 euitetur satis esse uel à quocūq; fieri^u: quamuis promiss-
 for ipse non faciat. sed hæc alibi diffusius. Caterum hic
 traditur stipulationem amplius non agi esse diuiduam:
 quid dicemus cū quis tenetur defendere? quid in eo, qui
 & s promisit

r l. cui fun-
 dus. de cō-
 di. & demō
 strā.

s l. v. s. fi. in
 fra co.

t l. si statu li-
 beri. s. siq;
 non dare.
 ff. de statu
 libe.

u Docto. in
 fra l. cum
 seru. infra
 cod.

promisit non excipere? quid item in eo, qui mihi tenetur
 x Bar. infra ad agendū aduersus aliquem? & huiusmodi stipulatio-
 ij. iij. q. nes secundum naturā rei iudicantur, cuius causa interpo-
 sita sunt. Quapropter si rem uenditā promiserim defen-
 dere, si in confessoria promiserim nō excipere, si in uēdi-
 tione rei hereditaria.

hanc esse, rationem, quod in quā indiuisam cum co-
 priore casu oēs commisisse vi heredibus habebā enta-
 dentur, qđ nisi insolidum pec ptori promiserim ad di-
 uisionē agere, me moro

yl. si fami-
 lig. ff. fam.
 circis.

tuo tenebuntur omnes heredes. & uno contra sciēte,
 pena in totam committetur: nec enim uerisimile est ali-
 quem partem rei empturū, uel communem cum alio he-
 reditatem aequē libenter habiturū, atq; si extra commu-
 nionem portio sua esset. qua ratione cū unius ex socijs
 in confessoria exceptio ceteris prosit, & consequēter
 xl. cū ex cau- in totum stipulatori prauidet, meritō in totū pena cō-
 sa. j. cod. fūdi. si ser. mittitur: & in his alij quoq; cōsentit. quamobrē si quis
 a l. loci. §. si uendi. promitteret amplius non agere ad seruitutē constitutā,
 & eo mortuo unus ex pluribus heredibus ageret, cōmit-
 tetur in totum pena^b. quoniā actio illa in totum praiu-
 dicat, cum cōpellatur stipulator illi soli seruitutem per-
 mittere: quod non est in seruitute constituenda. nō enim
 soli contrahenti seruitus constitui potest.

b Bart. in. §.
 quast.

cl. p. parte.
 de seruitu.

¶ RATIONE M. Cum enim factū sit indiuiduum,
 & nisi insolidū precari nō possit, uidetur inter contra-
 hentes actum, ut uno contrahente omnes teneantur:
 d d. §. quod qua propter pena cōmittitur, tanquā cōditio stipulatio-
 ex facto. nis extiterit. His accedit, quod in indiuiduis quilibet he-

res representat testatorem in solidum.^c

e d. 5. ex his

b ¶ NON POTERIT. Si ergo nihil præiudicatur, tamen si aliquis contraveniat, alij non tenebuntur: quapropter si decefferit, qui domum edificare promiserat, dummodo unus hæredum in totum edificet, alij non incident in poenam, idq; vulgò dicitur **cari^b non poterit,^c ut in illa**

stipulatione per te non fieri, nisi liberis esse iussero, neque per^d hæredem tuum, si in, ulà edificauerint, quo minus mihi ire agere alter qui solus edificaverit, erit liber^f, qui enim

non edificavit, sibi imputet: quam ob eius moram conditio pro defecta habeatur, quæ in eius fauorẽ fuerat adiecta.

at in casu nostro conditio fauorem stipulatoris respicit.

c ¶ UT IN ILLA STIPULATIONE. Sic habent antiqui recitores^q; codices: at in Pandectis Etruscis simpliciter scriptum est, illam stipulationem. unde magna erroris caligine obiectus est Ludovicus Bologninus: cuius interpretationes perlegendas otiosis tantum relinquimus. Ego non arbitror Latine dici, peccari illam stipulationem, id est in illa stipulatione: licet Græca figura actiuo in uerbo id admitti posset: à quatamen elegans, & perpolitus Pauli stylus plurimum abhorret. quapropter non censeo temere mutanda, quæ tandem obtinuerunt.

d ¶ HAEREDEM TVVM. Indeterminata hæc pronūciatio plurali significationi æquollet. hinc si cōstitutū sit, ut homicida decolletur, nisi pacẽ habuerit ab hærede ab oibus habēda erit: atq; ita sapius responsum est: licet

f l. si ita fuerit. de manu. tc.

g In. viij. q.
Bartho.

licet alij aliter uarijs altercationibus.

e ¶ HIC SIT, Ad proximum referendū est, uidelicet ad stipulationē per te nō fieri, neq; p̄r heredem tuum, &c. non enim uidetur idē esse, cum stipulatione iter fieri, sed potius cum stipulatione, Titium heredem q; ratū habiturū. utrobq; enim

mentio est heredis. liceat, Sed videamus ne non f ¶ TITIVM here- idem^c hic sit, sed magis idē dem^c que. Stipulationem quod in illa stipulatione hanc pratoriam esse Bar Titium heredēq; eius ratū ha- tol. existimauit: tradit q;

h l. p̄nales
s. iulianus.
ad leg. fal.

in pratorijs stipulationibus, quoniam in eis æquitas præsertim attenditur, etiamsi indiuidue sint, p̄enam non nisi aduersus contrahentem, pro rata portione committi: quoniam Iulianus inquit^h, omnes pratorias stipulationes eiusdem interpretationis esse: ut non queratur, nisi stipulanti pro parte sua, eodemque modo committantur: siue à parte actoris, siue à parte rei plures heredes extitissent. Sed ego in utroq; dissentio: nam promissio rati per procuratorem præstita, ipsa uerè est pratoria: at hic non procurator, sed dominus ipse promiserat se ratum habiturum. Nec Iuliani responsum rectè ab eo perceptum est: non, enim hoc ibi agit Iulianus, ut de transmissa obligatione loquatur: sed simpliciter ostendit, quamuis in pratorijs stipulationibus, alteri possit etiam absq; cessione actio queri: quamuis item causa, que tractatur, sit cōmunis: non tamen cautionem uni heredi præstitam, alteri p̄desse. quapropter si quis litē mouerit, & decesserit pluribus heredibus relicta, deinde præstetur cautio

tio iudicatum solui, tanetsi causa sit connexa, tamen ea cautio non proderit, nisi ei pro quo est interposita. atq; ita Aretinus & Iason tradidere, & ante Bartolum veteres omnes aliter existimauerunt: à cuius sententia & alii qui recentiores dissident, ut minimè eius rationem habendam opiner: tractatum

enim hunc omnem subbiturum. Et Paulus rñdit, uerteret. nō idem esse. nam hac stipu-

a ¶ PAVLVS respō latione & b solus tenebitur, dit, Non esse idem. Sic

habent omnes codices præter Tuscorum Pandectas, in quibus hæc omnia de albo reiecta legere est. sed idcirco à uulgata lectione ipse non recederem: nam & earum autoritas non multum me mouet, cum & in eis aliqua sint manifesta errata, ut minimè Iustiniani illud autographon putem. decidit ergo Iuriconsultus, istas stipulationes inter se plurimum differre.

b ¶ SOLVS tenebitur. pro parte hereditaria, ut autē cōmuniter: sed ego arbitror insolidū teneri: dictio enim solus, actum insolidum tribuit: & hoc in casu nostro inductum est propter heredis adiectionē: uidetur enim actum, ut stipulatio ab eius persona incipiat. quapropter cū quilibet heredum habeatur pro principali, qui cōtrafacit, solus & insolidū tenetur: & hoc, quia obligatio est diuidua: alioquin si indiuidua esset, ut illa per te nō fieri, nec per heredē, &c. ex facto unius omnes insolidū tenerentur, ut ego sentio. Licet cōmuniter cōtra sentiatur: ut sit penitus idē in stipulatione, Titū heredē q; ratum habiturum, quod in stipulatione, amplius non agi

i l. cū solus supra de c. lucap.

Quamuis

c **QVAMVIS.** Sentit hic Iurifconsultus tacitum argumentum, cum dominus si pro parte ratificet, in totam poenam incidat. ergo & si unus haeres solem contractant, quo casu pro parte tantum praedicit, deberet poena in totum aduersus omnes committi: cum omnes simul testatoris personam

in totum sustineant, non qui non habuerit ratum: & singuli. Sed nihilominus solus ager a quo fuerit petitus Iurifconsultus decem, idem & Marc. videtur alios non teneri, quia quamuis ipse dominus pro obligatio diuidua: &

ita sententia nostra, in huius responsi intellectu defendi posset, quae nescio quantum studiosis placitura sit. Ipse certe non dubito, quin sit uerissima: nisi forte in hoc ultimo uersiculo communis interpretatio magis arideat.

d **IPSE DOMINVS.** Mutatur ergo conditio obligationis a defuncto in heredem, quod contra regulam est: sed istud est propter legem XII. tabularum, quae diuidit obligationes transfusas. quapropter ubi obligatio ab heredibus incipit, non mutatur. non ergo distinguitur de principali in heredes, sed de obligatione transfusa in non transfusam. sed de hoc latius supra.

in. s. ex his.

e **PRO PARTE.** Si ergo ratum partim habet, partim non habet, consequetur stipulator soli. a poena. unde consequens est, ut pro ea parte quae obseruata fuit, stipulator poenam quoque consequatur: quod absurdum est: consequeretur enim & rem, & poenam. Sed id argumentum ita dissoluitur, ut communiter Doctores putent cogi stipulatorem, si integram poenam consequi uelit, id utilitatis compen

kl. rescriptum
s. si pacto.
ff. de pact.

compensare, quod ex partis obseruatione percepit.

¶ **NON POSSIT** Atqui uideretur posse: nam si procurator promiserit simpliciter Titium ratum habiturum, & Titius pro parte ratum habeat, condemnabitur solum procurator in id quod interest ratione partis inobseruatae. Sed

parte ratū habere^f nō possit. hęc dissimilia sunt: hic enim promissa est pœ-

l. si procurator. infra. tēra. habes

na, quæ ut euitetur, debet promissor in totum obseruare: atq; id cōmuniter dicitur. Sed adhuc obstat. Finge me nomine Titij renūciasse certæ speciei individue, & promississe eum ratū habiturū: si aliquis heredū nō obseruat non ne stipulator partem rei ipsius retineret: pro parte uerō id quod sua interest à me consequeretur: quod absurdum est. Sed responde in casu huius responsi, ipsum dominū promississe se, heredemq; suum ratum habiturū: quapropter ex ea promissione datur exceptio stipulatori, qua heredem promissoris contrasacientem repellat, nec inuitus cogetur in diuersa specie satisfactionem consequi. at in proposito casu nulla exceptio stipulatori cōpetit: cū ex mea pmissione nō Titius ipse, hæres'ne eius sed ego tantum obliger.

F I N I S.

¶ Impressam Lugduni ex Officina Petri de Sancta Lucia, Alias le Prince,

INDEX LO CVPLETISSIMVS

D. ANDREAE ALCIA-
ti Iurecon. in Rub. Jur. ciuil,
& Annotationes in va-
rios autores vt pa-
tebit in praesen-
ti opere.

LUGDVNI,
Apud Iacobum Giunta.

M. D. XLV. 4.

INDEX

CVBETISSIMVS

D. V. DR. ALIA

in Rub. in. em.

in. em.

in. em.

in. em.

in. em.

in. em.

in. em.

QVAERVBRI

CAE IURISCONSULTORVM RE

sponsa, constitutiones, aliæq; iuris ciuilibs sena-
ctiones, in presentem diem malè intelle-

ctæ ius omne turbauerint: & hoc in

opere tandem uerò sensu de-

claratæ sunt, propul-

satis errorum

nebu-

lis.

VR digesto-

rum libros cū

citamus hanc

notam. ff. ad-

scribimus

427

In rubrica an legendum as-

sessores

431

In præmio, lytis, non hir-

cos

679

De legibus.

l.ij.

461

l.iura

356

l.nam ad ea

356

De statu hominum.

l.in urbe

369

l.ij. perpetuū edictum quid

384

De off. procons.

l. ne quicquam. §. ubi decre-

tum

65

De offi. eius cui.

l. prima

56.

73

l. cognitio

59

De off. asses.

l. diem sancto

476

De iur. om. iud.

l. imperium

75

l. si familia

94

l. si conuenerit

95

Si quis ius dic.

l. prima. §. is uidetur

91

l. prima, duumuirum

407

Si quis caut.

l. si seruus

39

aa 2 De

I N D E X

<i>De edendo.</i>		<i>De seruo corrupto.</i>	
<i>L. prima. §. eum quoq;</i>	366	<i>L. prima §. sed psuadet</i>	684
<i>De pactis.</i>		<i>Si metusor fas. mod. dix.</i>	
<i>l. si unus. §. pactus ne pete-</i>		<i>l. sine</i>	426
<i>ret.</i>	54	<i>De alea lusu.</i>	
<i>De arbitris.</i>		<i>L. secunda</i>	568
<i>L. aduersus</i>	358	<i>Si certum pct.</i>	
<i>Naut. caup. stab.</i>		<i>L. secunda. in princip §. mi-</i>	
<i>L. prima §. primo</i>	435	<i>tui datio</i>	59
<i>l. fin.</i>	ibidem	<i>L. unum</i>	528
<i>De iudicijs.</i>		<i>L. lecta</i>	394
<i>L. pars literarum</i>	451	<i>De iureiurando.</i>	
<i>De iur. offi. test.</i>		<i>L. si duo. §. idē iul. §. si.</i>	444
<i>L. filius</i>	170	<i>De in lit. iur.</i>	
<i>De usu.</i>		<i>L. uideamus. §. fin.</i>	521
<i>L. usus pars</i>	44	<i>De cond. ob. cau.</i>	
<i>De seruitutibus</i>		<i>L. ultima</i>	490
<i>L. Lucius Titius</i>	355	<i>De condic. tritic.</i>	
<i>Ad legem Aquil.</i>		<i>L. tertia</i>	360. & 529
<i>L. qua act. §. si quis meol.</i>		<i>Commodati.</i>	
	569	<i>L. tertia</i>	463
<i>Fam. creif.</i>		<i>De pig. actio.</i>	
<i>L. heredes. §. in illa</i>	37	<i>L. si pecuniam</i>	351
<i>licum putarem</i>	321	<i>De peculio.</i>	
<i>Finium regund.</i>		<i>L. quam tuberonis</i>	312
<i>L. ultima</i>	354	<i>Ad leg. Rhod.</i>	
<i>De interrog. actio.</i>		<i>L. de precatio</i>	352
<i>L. de etate. §. quod autem</i>		<i>Pro socio.</i>	
<i>pag.</i>	358	<i>L. tertia. §. de illo</i>	163
		<i>De po</i>	

I N D E X

Depositi.		l.quoties	217
l. publica. §. Lucius Titius	334	l.natur. §. quod si faciã	233
p ² g.		l. permisiſti	218
§. Titius	314	l.ultima	99
Mandati.		De pignorib.	
l. creditor. §. Lucius	448	l. si is qui boni. §. 1.	351
l. hominem	526	l. cum tabernam	365
l. cum seruus	514	De probationib.	
De contrab. emp.		l.ultima	319
l. prima	685	De dona. inter	
l. cum manu sata. §. si.	495	uir. & uxo.	
De act. emp.		l. prima ratio	419
l. si iactum retis	492	Solutio matr.	
l. Titius	510	l. diuortio. in prin.	107
l. seq.	ibidem	De testa. tut.	
l. si sterilis. §. cum per uend.		l. quod si nepotes	143
p ² g.	536	l. si hereditas	337
l. tenetur. §. sed suas	544	De administ. tut.	
Locati.		l. quidam	567
lex integra Græcæ restituta		De testa.	
350		Lex ea. §. fin.	367
Deser. fug.		De lib. & posth.	
l. limen arche	600	l. si quis posthumos	667
De edil. edict.		l. gallus	111
l. mutuum	364	§. & quid si tantum	128
l. & quantum	361	§. quid si is	136
l. idem Offilius. §. si.	687	§. si eius	142
De præscr. uerb.		§. forsitan	148
Rubrica	475	§. in omnibus	153
		4 4 3	§. nunc

I N D E X

§. nunc de lege	158	l. Labeo, in prin.	318
§. ille casus	162	De penu leg.	
l. ult.	203	l. non omnes	565
De iniusto rupto tes- tamento.		De adimen. leg.	
l. prima	123	l. Titia testamento	670
De hered. instit.		De tritico uino & c.	
l. si ita quis	298	l. uinum cum uasis	473
l. si paterfam.	316	l. si. §. cui dulcia	346
De leg. primo.		De reb. dub.	
l. cum filio. in fin.	250	l. si is qui ec. §. cam ita	40
l. si seruus le. §. si seruus alie nus	15	De condi. & dem.	
l. pen.	113	l. mulieri & Titio	301
De leg. ij.		Ad leg. Fale.	
l. Titia. §. Titia cum nubere ret	467	l. prima §. item si ita	12
l. Mæuius. §. duorum	342	l. pretia rerum	535
l. codicillis. §. instituto	349	l. in quartam	282
l. cum pater. §. fidei	443	l. qui cccc. §. qui cc.	295
De leg. iij.		De bon. poss.	
l. re coniuncti	299	l. iij. §. primo	164
l. pater. §. primo	443	De success. edict.	
l. eñ quis. §. codicillis	459	l. ultima	205
l. qui habebat	466	De gradib.	
l. si cui lana. §. lana leg.	690	l. non facile	378
De pecul. leg.		Vnde legit.	
l. dominus. §. fin.	460	l. prima	361
De supel. leg.		De suis & legit.	
		l. item prætor	343
		Ad S. C. Tertul.	
		l. prima. §. sed si adita	205
		l. & quis	

<i>l. equissimum</i>	275	<i>l. iij.</i>	361
<i>l. ij. §. si sit agnatus</i>	275	<i>vti possid.</i>	
<i>§. si sit consanguinea</i>	277	<i>l. si duo. §. plane</i>	364
<i>l. penult.</i>	171	<i>De act. & oblig.</i>	
<i>De dam infect.</i>		<i>l. ult. §. procurator</i>	342
<i>l. si finita, §. si deucti</i>	417	<i>De uerb. oblig.</i>	
<i>l. à quo fundus</i>	24	<i>l. prima. §. primo</i>	9
<i>De publicanis.</i>		<i>l. secunda. §. item si in factio</i>	
<i>l. licitatio</i>	326	37	
<i>De man. test.</i>		<i>§. si tamen hominem</i>	22
<i>l. Titia. §. ult.</i>	225	<i>l. quinta, in princ.</i>	4
<i>De fideicom. lib.</i>		<i>§. fin.</i>	40
<i>l. Thais. §. sorore</i>	344	<i>l. continuus</i>	18
<i>l. Scauola</i>	330	<i>l. ita stipulatus.</i>	26
<i>l. generaliter. uers. cogetur</i>		<i>l. si stichum. §. fin.</i>	40
<i>pag.</i>	330	<i>l. qui Romæ. §. seta</i>	326
<i>De acqui. rer. dom.</i>		<i>§. Augerius</i>	326
<i>l. in agris</i>	652	<i>l. si fundum</i>	521
<i>De acqui. poss.</i>		<i>l. in conuen. §. fin.</i>	495
<i>l. prima</i>	315	<i>l. si insulam</i>	510
<i>De usucap.</i>		<i>De stip. seruorum.</i>	
<i>l. si is qui pro emptore</i>	276	<i>l. cum enim</i>	368
<i>De re iudic.</i>		<i>De acceptil.</i>	
<i>l. à diuo Pio, in princ.</i>	70	<i>l. an inutilis</i>	19
<i>l. à diuo. §. fin.</i>	279	<i>De solutionib.</i>	
<i>l. duo iudices</i>	69	<i>l. creditor</i>	382
<i>De priuileg. credit.</i>		<i>l. Stichum. §. naturalis</i>	165
<i>l. Antiochensium</i>	325	<i>De furtis.</i>	
<i>Ex quibus caus. in pos. eatur.</i>		<i>l. prima</i>	324
		<i>ad 4</i>	<i>l. ob</i>

I N D E X

l. ob pecuniam	318	De uarijs & extraor dinarijs cog.	
De iniurijs.			
l. iniuriarum	361	l. prima. §. licita	415
De adult.		De decretis ab ord. fac.	
l. lex iulia	698	l. ulti.	366
De falsis.		De decurionib.	
l. falsus. §. qui alienū	639	l. generaliter. §. fin.	411
De poenis.		De censibus.	
l. aut facta. in prin.	332	l. prima.	372
§. ult.	332	De collegijs illic.	
De appellat.		Rubrica	656
l. prima. §. primo.	464	l. ulti.	362
l. imperatores	330	De uerb signifi.	
l. imperator.	331	l. lege obuenire	183
De castr. pec.		l. licet	318
l. hereditate	465	l. inter do num	422
De nundinis		l. natorum	457
l. prima	455	l. carbonum. in fi.	701
Ad municipaleis.		l. ulti. pyth-num	702
l. ea que	60	De reg. iur.	
l. Roma.	368	l. iij.	268
De iur. immunit.		l. quatenus	488
l. semper	432	l. omnis definitio	305
De pollicit.			
l. Septimia	392	EX CODICE IV	
De munerib. & hon.		STINIANI.	
l. munerum	556	Libri primi.	
l. ulti. §. decaproti. §. itē he		l. ij. C. de uet. iur. enu.	339
lephoria	564	Rubrica C. de epif. & cle ricis	

ricis	529	l. prima, & rub. de suff.	39
l. archigerontes. C. de epif.	l. ij. de pact. int. emp.		219
& cler.	431	l. ea quidem. si mac. ita fue.	
l. parabolanos	456	249	
l. placet. C. de episco. & cle	l. prima, quæ res exp. non		
ricis	456	de.	458
l. formam. C. de offi. præfec.	l. prima, quæ res alie.		585
præt.	79	l. usurpatione. de uect.	644
Lib. II.		Lib. V.	
l. petens. C. de pact.	222	l. sancimus. de nupt.	398
l. cum mota	230	l. ult. de iure dot.	586
l. transigere. de transf.	139	l. ob. as. de præ. min.	450
l. ubi pactum	244	Rubrica de sponsal.	339
l. uerbū. C. de infam.	383	Lib. VI.	
de prouinciarum. de serijs.	l. iij. de seruis fug.		623
4.4.		l. si manum. iussus. de libere. et	
Lib. III.		coram lib.	425
l. à iudice. de iudi.	69	l. ult. qui admitt.	86
l. placet. de pe. tud. 61. et 62		l. non hoc. unde legit.	315
l. ij. de sportulis	408	l. si de ed. lini Hadr.	408
l. jltam quem. C. famil. et		l. cretionum	410
et, cum.	289	l. puberē. de iure delib.	106
l. quinq. ped. si. re.	560	l. eam quam. de fidei.	323
l. si quis jltum. de inof. test.		l. ult. de fideicom.	16
210		l. prima in prin. de cad. tol.	
Auth. de aleæ lusu	653	410	
Lib. IIII.		l. ut liberis. de collat. 86. 87.	
l. si. C. de reb. cred.	201	& sequen.	
l. quisquis. as cer. pet.	473	l. ij. cōmunita de leg.	460
		aa	5
			l. me

I N D E X

l. meminimus. de suis & leg. De succes. li. §. postea. 415
git. 332 *De actio. §. tripli.* 426

l. fin. & Auth. de functo. ad

Tertul. 452 IN AUTHENT.

Lib. VII.

l. cum pretium. de lib. caus. De here. & falcid. in prin.
 229 649

l. si. de bo. aut. iud. 335 *§. nullā. de her. abintē.* 312

l. unica. de usuca. transf. 563 *Vt ab illust. in princ.* 399

Rub. de senten. ex peric. re De armis 434
cit. 338 *De consulib.* 569

Lib. VIII.

l. abdicatio. de pat. pot. 385 IN DECRET.

l. si. de infir. pœ. celib. 397

l. scripturas. q pot. in pag. Distin. iiii. quedā. 399

in prin. in uerbo. idio Distin. xl. c. si papa 306

chires 653 *Distin. xxi. c. p.* 379

Lib. IX. xxv. quest. v. i. c. si. 575

l. ij. de abolitionib. 243 xxxv. quest. v. quod au-

l. si excepta. de malefi. 574 *tem.* 378

De consecr. dist. v. non mi-

TRES ULTIMI LIBRI *nistros* 570

separatim declarati sunt.

IN DECRETALIBVS.

EX INSTITVTIONIB.

Cap. forus. de uerb. signifi.

De pat. pot. §. si. 375 379

Qui d. vi. test. iur. §. si. 140 *Cap. ult. de test. cog.* 708

De pu. iud. §. itē lex iul. 241 FINIS.

ANNO TATIO

NES IN VARIOS AVTORES,
quibus aliter quàm ab alijs, quorum sit
edita sententia, obiter com-
plura declarantur.

PVD Lucam in Evangelio
cur quadruplam se pauperi
bus reddere Zacchæus di-
cat 695

Ciceronis in episto. lib. xi. ad
Atticum locus: & quid si-
gnificet Cretio, in emenda-
tam Pomponij editionem, sed
& quæ Aldi sit, corruptio

rem 410

Vergilij emendandum carmen: Sunt etiam Anonineæ, in
Georg. 346

In iuuentibus raptam Cyzicos ostreosa diuam, non cocy-
tos, ut merula repugnant, syllaba legit 592

Ouidij carmen ex Ibide, Vtiq; dedit saltus ex summo
Thessalis Ossa, aliter interpretatum quam ceteri fia-
ciant 576

Vulgares grammaticos malè intellexisse apud eundem
poëtam illud carmen:

Artificis periit cum caput arte sua 432

Sicut & illud in Sapphis episto. Ne uos errorē tellure
admitte nostrum: legendū enim, erronem ibidem.

Apud

I N D E X

- Apud eundem poetam in secundo Metamorph. nõ intelli-
 gi uulgo illa carmina. Risi Atlantiades, & me mi-
 hi perfide prodis, &c. subesse q; non uulgarem cru-
 ditionem 691
- Nihil coactio quid significet apud Plantũ in Asinaria,
 non intellexisse eius interpretes 576
- Eiusdem in miute carmen; nam hoc columnari poetæ
 esse inaudiui barbaro, declaratum, & in eo decipi
 Hermolam. 623
- In captiuis, Sine sacris hereditatẽ sum adeptus offertissi-
 mam, quid significet. 669
- Declaratus Seneca De clementia ij. & inibi quedam ad
 Tranquillum facientia 618
- Eiusdem locus Episto. 86. in dictione Quadratarij. 571
 & 667.
- Papinius declaratus in Thebaidos primo. Arcades hic
 tua, nec pudor est, delubra nefastis imposuere iugis
 575
- Epistolam Augusti ad Tiberium, apud Tranquillum ab
 interpretibus eiusdem auctoris corruptam in Tib.
 311
- In Ves. etiam post tot cõsuras corruptum locum, ubi pro
 Trachæa Cilicia, Thracia suppositum est 674
- Apud Quintilianum cur scriptum sit, soluentibus oram
 bene precemur, au in o mutatum, more antiquo
 312
- Martialem in primo epigr. scripsisse, Assyrius iactet nec
 Babylona labor. non assiduus 617
- Apud eundem legẽdum, synthesibus, dum gaudet eques,
 dominis

I N D E X

dominisq; senatus. & uulgò non intelligi illa carmina	671
Corrigendum quoque sequens carmen, Dum timet ædificem, &c.	672
Apud eundem lib. xi. in Lydiam, perpensum ultimum carmen. & mandare semen harena, dici qui uetulis miscentur	679
Iuuenalis carmen Satyra nona non rectè uulgò accipi.	
lura parentis habes, propter me scriberis hares, Legatam omne capis	397
Eiusdem carmen Satyra sexta, Nam placet uersidio lex ista, non intelligendum de ea quæ adulteros punit, ut omnes uulgò credunt	398
Arabarches quid significet apud eundem poetam: quod perperam quidam recentiores interpretati sunt in annot.	645
Lacerta ruffatus apud Iuuen. quis sit: & errare qui aliter apud eum legunt	623
Apud persium castoreum posse aliud significare, quàm alij tradiderint	585
Cur apud Plinium lib. quinto, cxx. Berytus felix Iulia appellatur	563
Plinij iunioris uox explicata in epistola ad Traianum. atq; inibi quid sit diploma	605
In ijdem obsonia Iselastlicorum quid sint, & quid significet obsonium	664
Eodem libro quæ fuerint collegia sbrum: nec pertinuisse ad rem militarem, ut credidere pleriq;	661
Sportulam libro secundo mercedem aduocatorum apud eundem	

I N D E X

- eandem significare, id' que ex Aristophanis interpreta-
prete 430
- Que sit sacrorum societas inter agnatos, in panegy-
rico non declarasse, quamuis diligentem interpre-
tem 669
- Cur Apuleius libro tertio per iustitie oculum iuret 661
- Apuleij locus lib. primo de asino, non curiosus sum, sed
qui uelim scire cuncta, & c. aliter quam ceteri faciãt
intellectus 621
- Quid sibi idem uoluerit in secunda apologia: cum scie-
bat, inquit, se legitimũ magis quam iustũ heredẽ 165
- Pastophoros Apol. non simpliciter accipiendos, qui pal-
liam ferant, libro nono 659
- Magnarius negociator lib. primo dubitatum quis dica-
tur, & nam Beroaldus rectẽ senserit 660
- Antiqui Romani quo sermone uulgò usi fuerint, explica-
tur idem autor 671
- Pacumeuius in commodo legendum 442
- Cursus fiscalis in Hadriani uita quid sit: & malè facere
qui inhibuit, pro instituit, supponunt, contra ueterũ
codicem fidem 633
- Apud flauium Vopiscum qui sint monetarij in Aurelia-
ni uita: significatio huiusce dictionis ceteris inco-
gnita 582
- Ibidem quid sit baptosericum pallium, & in uulgata le-
ctione subesse mendam 583
- Vopiscus in Aureliano, & Amianus libro. xxi. à menda-
librariorum uendicati 612
- Lampridius in Alexandro emaculatus in uerbo, baphiz:
apud

- apud quem uulgò legitur, *basije* 585
 In eiusdem uita quid sit *stellatura*: *errasse in huius uocis*
interpretatione etiam magni nominis uiros 630
Paragaudes uestes quanam sint Vopisco & Treb. Polz-
lioni: atq; ibi quædam explicata cõtra Hermolai sen-
tentiam 584
Aufonius poëta in Mosella quid sibi uoluerit eo carmine
Aruacq; Sauromatum quõndam metata colonis 377
 Quid item alio carmine: *Præfcturarũ titulo tenuere se-*
cundo. & ibi qui fuerint ordines dignitatum, explia-
catusq; Amiani Marcellini locus 399
 Apud eundem cur dicatur *Papiam legem Iurifconsulto*
displicuisse: & quæ lex ea fuerit: & decipi uirũ alio
qui doctissimum, qui pertinẽtia illi legi, ad legatum
pœnæ causa retulit 397
 Decemprimi qui sint apud *Iul. Firmicum. & etiam Cice-*
ronem in oratione pro Roscio Amerino 564
 Apud eundem declaratum qui sint *curiosi* 621
Archontes qui fuerint in uita Galeni, quorum mentio
apud alios quoq; autores. 451
Gyneciarj qui dicantur Iosippo, libro septimo prope fi-
nem de bello Iudaico: & quid sit Gynecium Paulo
Diacono 580. & 612
Tertulliani uox Eucherio in Apologetico declarata 594
 Eodem libro quid significent illa uerba, *Sypara illa uexil-*
lorum stole crucium sunt. 616
A. Gellius explicatus libro quinto apud quem triphus le-
gitur, hætenus uox non satis intellecta 696
 Apud

Apud eundem libro decimonono, capite nono, circunferri Græcum epigr. <i>μνη</i> non integrum	573
Macrobio restitutum Homeri carmen	685
Capita diminuta quæ sint apud Drepanum Paccatum, contra recentiorum quorundam opinionem	598
Archimandrite unde dicantur Sidonio Apollinari: eius quamuis peritum interpretem decipi	647
Rurfus errare dum ibidem declarat quæ sint Nymphaea	591
Apud Augustinum de ciuitate dei quid significant phœleis trecenti	610
Castiodori in sacra historia locus	596
Apud Suidam in dictione <i>ἀβερραχία</i> corruptum codicem, & legendum <i>ἀβερραχία</i> .	600 & seq.
Apotham uerbum iuris esse, & deceptum Demetrium Chalcondylem in epigr. ij. apud Lucillum, qui distantiam uerterit.	645, & seq.
Zitum Straboni uinum esse quo Aegyptij utuntur: licet interpretes Zygon transtulerit, & ad pondera ridiculè eo usos dixerit	654
Diogenis scœmma explicatum apud Laërtium de quodam puero Arcade	701
In statua Claudiani Romæ illas notas. V. C. non rectè interpretatus, quamuis à uiro doctiss. in raptu Proserpine.	401
Apud Acronem, Horatij interpretem, Satyra sexta, libro primo, quid significet collectarius	474
Apud eundem Sat. quinta, quid sit cursus publicus: quod alij non intellexerunt	664

I N D E X

- Supremi ordinis antistites, Cur Cardinales sint dicti,
etiam quosdam doctos ignorasse 649
- Parechus, paroehus, parochia, parricus, quid significet
664. & seq.
- Collegia quæ fuerint, & quomodo prohibita, autorum
quamplurima loca declarari. 655. usq; ad 662
- Ius ciuitatis Romanæ, itemq; ius Latinitatis quid esset,
Cicero, Trâquillus, Tacitus, atq; alij explicati: iteq;
Lucas in Actis Apostolorum 369
- Fabricenses qui fuerint Amiano Marcellino libro x v.
660
- Plumbata non in constitutionibus tantum, sed & in sac-
ris autoribus, in uita martyrum, quales essent, tunc
duo earum genera 665
- Apud Amianum Marcellinum multe dictiones correctæ
629
- Baucalion & miliarion quæ uasa essent, explicatum Gra-
cum epigramma 655
- Limitati agri Frontino quomodo dicerentur. pag. 753
- Non omnino recte restitutum à Politiano digestorum lo-
cum in Miscellaneis, & quid sint aduersaria 386
- Centesima usura quanta esse: & defensa Hermolai sen-
tentia contra calumniatores. pag. 391
- Decies sestertium differre à decem sestertijs: & Plinius
Cæcilius quadam epistola explicatus 394. & 416
- Veſtigales fundi qui propriè dicerentur pag. 418
- Exquestores, exconsules, expatritios, uideri alios fuisse
quàm Crinitus tradiderit in lib. de honesta discipli-
na 446

I N D E X

- Nomen proprium ad gentilitatem referrī, & errare omnes grammaticos recentiores in hac re 442
- Baptistam Pium, licet virum doctum male emendare quēdam locum in institutionibus de publi. delictis 242
- Philelphum in epistolis falli in dictione licitator, et nihil adiuuari Iuriconsul. responso, quod sue opinionis argumentum habet 326
- Eundem errasse in quadam oratione, unā cum Isidoro in etymo fori. 361

F I N I S.

I N D E X

V O C V M E T Album 644

R E R V M I N H O C Amphora 478

Opere contenta Anachorita 645

rum in Anadesmata 691

dex. Analogistes 646

Angaria 613

Antapocha 645

Antecessores 431

A

Antiades 646

Antichresis quid sit 351

Antidora 646

Antinomia ibidem

Antiochia 601

Antipherna 646

Antiquarius 619

Arvura 422

Apocha 645

Aqueductus Ro. 590

Aqua Claudia 590

Arabarches 644

Architari. 615

Archigerontes 431

Archimandrita 647

Archontes 451

Argentarij 474

Aroma sericum 668

Articularis morbus 567

Aseedia 647

Asetrion 663

bb 2 Asses

Bdicatione qua

lis esset 385

Accensus 556

Acephali p^a

gna 644

Achillæ therme 591

Addicere 280. & seq.

Adiutrix legio 628

Aduersaria 387

Aduocatorum salaria 415

Aelia urbs 596

Aelij 379

Agalochus 668

Agape 644

Agitatores 588

Agnomen 441

Agones sacri 567

Agonothetici fundi 602

Albarij 672

Albarium ibidem

Albini ibidem

I N D E X

Assessores	421	Boëtij nomen corruptū	579
Atrebarica uestes	648	Bononiensis studij priuilegium subdititium	595
Auerta	634	Bractearij	574
Augustales	561	Brephotrophium	663
Augustanica 562. &	632	Breniculus	338
Augustus & Cesar quomodo differant	575	Bucca	629
Aureus quantum ualuerit, pag.	416	Buccelarij	434. & 629
B		Buccellatum	629
Bacchus	647	Buccinum	648
Balantium	609	Buprestis	648
Balanus	701	Burgi	648
Balluca	579	Bybulus	563
Bandophori	672	Byrrhus	648
Baphia	585	Byssinum opus	668
Baptosericum pallium	583	C	
Barbari	622	Aballatio	648
Barbaricarij	573	Cadus	475
Basilica	647	Cesares & Augusti differunt	575
Basilinda	654	Calendarium	391
Bastagiarij	582	Callimachus sculptor	479
Battologia	690	Calones	582. & 658
Baucalis	655	Campsores	474
Baucallum	648	Canephorj	659
Berytus	563	Capitulum	627
Biarchi	620	Carchedonius	649
Blata	583	καρχηδονίαι	ibidem
Boëthi	578	Cardinales	ibidem
			Carreum

I N D E X

Carreum	650	Comana	585
Castrati	649	Comitatus	575
Castrensarij	625	Comites	575
Catampos	654	Comitatenses	ibidem
Catoliciani	649	Commilitium	466
Causa	380	Congiarium	587
Cautela	650	Congius	472
Centesima usura	393	Comata	573
Centenarij	634	Consularis dignitas	402
Centonarij	656	Controuersia	379
Cernere hereditatem	410	Cornicularij	617
Chanum	650	Corrector magistratus	652
Chartopatra	649	Corycos pro pila	654
Chartophylacium	ibidem	Cretio	410
Chlamys	584	Curiosi	622
Chomata Nili	651	Cursus publicus	633
Christiani	432	Cursus fiscalis	ibidem
Chrysammos	580. &	Cyathus	472
Chrysis	580	Cyrene	632
Circensiu magistratus	557	Cyrus	597
Circitores	558		
Circutor	558	D	
Ciuitatis ius	269	Decia prouincia	652
Clarissimus, dignitas	404	Dadophori	659
Cognomen	441	Daphne	606
Cohortalis	636	Decaneta	652
Collectarius	475	Decani	625
Collegia	363. &	Decaproti	564
Collybita	474	Decemprimi	ibidem
		Decoffores	577

bb 3 Deco

I N D E X

Decoquere	ibidem	Elogium	587. C	619
Defensores ciuitatum	406	Elemphoria		651
Denarius	395	Embanma		651
Dendrophori	658	ἐφοστρίσλα		635
Designatores	557	ἐπ πλάτρί		360
Diabathrarij	573	Entomia		649
Diacatharotia	599	Epibata		436
Diasturei	683	Epidemetici		631
Diaſtoles	577	Epidemgmatici	ibidem	
Diatretus	574	Epimetatici	ibidem	
Dignitatum ordines	196	Epistalma		652
Dignitatum species	627	Epos, ἐπ C		359
Diaceta	431	Erania pecunia		382
Diuisor	578	Eraniſta		363
Domestici	616	Ergasteria		604
Donatium	597	Ergolabi		616
Doni	609	ἐρμυνευτικόν		339
Donum à munere	differt	Eſchophori		659
422		ἑταρείαι		662
Drachma	580	Euangelia		639
Dromones	651	Euſteria		594
Ducentarij	620	Excōſules: exqueſtores, et		
Duella	580	ſimiles		446
Duumuiri	626	Ex periculo		338
Duumuiri in municipijs			F	
407		Fabri centonarij		656
E		Fabr, collegium		562
E Diſtum perpetuum		Fabricenſes		660
384		ff. Digeforum nota		428
		Familia		

I N D E X

<i>Familia à gēte differt</i>	444	H	
<i>Fascia crurulis & pedulis.</i>		H	<i>Aeracleoticus agon.</i>
pag.	652		pag.
<i>Folium barbaricum</i>	668	<i>Habere</i>	652
<i>Folium pentaphyllon</i>	667	<i>Hama</i>	668
<i>Follis</i>	608	<i>Hemina</i>	471
<i>Forinae</i>	589	<i>Hippocomi</i>	634
<i>Formadea</i>	ibidem	<i>Hirenarche</i>	652
<i>Foria</i>	ibidem	<i>Holobarae uelles</i>	584
<i>Forma iusta quid</i>	257	<i>Honorati</i>	652
<i>Forma leuis</i>	ibidem	<i>Hostimentum</i>	105
<i>Forus, Forum</i>	380	<i>Humanitatis studia laudata</i>	
<i>Franci quomodo occupent</i>		pag.	184
<i>Galliam</i>	377	<i>Hypomnemata</i>	562
<i>Furtum unde</i>	314	I	
G		<i>Anitrices</i>	379
G <i>Allie diuisio</i>	377	<i>Idiochires</i>	653
<i>Gens</i>	444	<i>In creditum ire</i>	281
<i>Gentilitium nomen</i>	441	<i>In creditum possidere</i>	
<i>Gerontocomium</i>	663	ibidem	
<i>Gerusia</i>	661	<i>Inatere que sint</i>	378
<i>Glos</i>	378	<i>Isauri latrones</i>	433
<i>Γυμναστίαι</i>	581	<i>Iudaica superstitio</i>	411
<i>Gynæcium</i>	652	& seq. & 559	
<i>Gynæciarij</i>	580	<i>Iudicium</i>	380
<i>Grammatici</i>	577	<i>Iulianus Iurifcons.</i>	384
<i>Grammatophylaciū</i>	ibidem	<i>Iustinianus illiteratus</i>	454
<i>Γραμματικός</i>	ibidem	<i>Iustiniani pater, suū & boū</i>	
		custos	ibidem
		bb	4
			<i>Iustitia</i>

I N D E X

Iustinianus cur Francicus	Logista	577	
dictus	377	Logographi	ibidem
Iustitia	380	Lustrum	392
Iustitie oculus	681	Lytæ	679
Iustum quid differat à legia			
timo	185		
Inuenum ingenia præstare			M
senioribus	272	M Agisterialis	624
L		Magister equitum	612
L Abarum	616	Magisterianus	624
Lactarij	571	Magistratus municipales	
Latinitatis ius	370	pag.	406
Lecticarij	370	Magistratus duumviro	
Legati proconsulis	quot	rum	ibidem
pag.	635	Magnarij	660
Lepti	610	Maiuma	594
Lex Falcidia	561	Malabatrum	668
Legis definitio	468	Mancipes	655
Leuir	378	Mancipi res	663
Lex salica unde dicta	377	Masti	590
Libra Romana	580	Materna bona filijs fami. de	
Libra attica,	ibidem	iure uete. quæri	560
Licitator	326	Mathematici	574
Limenarchæ	600	Matrix	590
Lumitanci	ibidem	Medogratunatci	577
Limitati agri	653	Mediastini	666
Limitrophi fundi	600	Meloproximus	618
Lis quâdo dicatur	380	Mensores	625
Lituchus	607	Mensoris officium	632
			<u>Mensuræ</u>

I N D E X

Mensularius	655	Moscatum	572
Mensurarum nomina	et uia	Mulier quot mensibus ute-	
lor	471	rum gerat	112
Mensarij	474	Municipes	406
Mæxia	530	Munus	423
Mesonauta	435	Muscarij	572
Metatores	631	Muscum	572
Metaxa, Metaxarij	583	Musculi	593
Metæci	555	Musiuum opus	572
Metæcia	ibidem	Musiuarij	ibidem
Metreta	472	Mzrobrecharij	573
Metroconia	597		
Metropolis, Metropolitæ		N	
nus	379		
Miliarum uas	655	N Autepibate	416
Militiæ uaria significata.		Nemæsericum	668
pag. 369. & seq.		Neomenia	391
Mina, siue Mna	580	Nexus	663
Minerua legio	629	Nisibilis	601
Ministeriales	624	Nomen propriè quid signifi-	
Mittendarij	623	cet	419
Modius	471	Nomothete	357
Momus deus	546	Nosocomium	662
Monachi interfecti à Valen-		Numus	395
te. pag.	419	Numularij	474
Monazomum	558	Numus inueteralis	663
Monctarij	582	Nutritia	335
Monozoni	558	Nymphæa	591
Mosaicum opus	172		

bb s Obfoe

I N D E X

O	Parephippus	633
O bfonium	664 Parochus	664
Oeconomus	675 Parochia	664
Olympias	392 Parricus	665
Onyx Sabæus	668 Parthenius, seruus Titi	Ima
Opisthographi	388 peratoris	317
Optio	556 Parthiarj	565
Orcinus libertus	663 Pastophori	659
Orphanotrophium	ibidē Patritij	611
Ostroëna	601 Peculium	673
Ostroën	631 Penelope	665
Oxobapta	585 Pentapolis	632
P	Peraquatores	596
P Alladius cursor	605 Perfectissimi uiri	405
Palmata uestis	605 Perfectissimatus dignitas	
Palmatus	605 pag.	399
Palmati equi	604 Petalurgi	574
Pancratium	568 Perisichoregia	558
Panis ciuilis	566 Perseis	606
Pantomimus	589 Περγη	646
Papia lex	397 Pholis	609
Papie leges	409 Phrygiones	573
Parabolani	457 Phoronæus rex Argiuo	m
Paragaudes	584 rum	381
Paragraphus	428 Plumbate	665
Parangarie	613 Pœnarum conventionalium	
Parapherna	646 genus duplex	8
Παροισιον	555 Pollen	565
Παριονισια	421 Ponderum ratio	580
	Possessio	

I N D E X

Possessio unde	315		
Præfectus prætor.	612		
Prænomen	441		
Præscribere item præscri- pta uerba	476		
Præscriptio quid differat ab exceptione & transla- tione	ibidem		
Prætor	609		
Prænicerius	614		
Prinipilus	637		
Præuilegium Bononiensis studij subdititium	595		
Prolyte	679		
Proauktion	666		
Prochiri	618		
Programma	666		
Procurator fisci	602		
Promnestria	339		
Promercialis res	666		
Prostasia	563		
Prostates	ibidem		
Protopraxia	335		
Proxenetria	339		
Prytania	430		
Ptochotrophion	663		
Puncti ratio	449		
Purpura probiana	585		
		Q	
		Quadratarij	571
		& 666. & seq.	
		Quintumuiri	620
		R	
		Rapisma	667
		Rationalis	602
		Repedare	667
		Rhabducus	607
		Rheticus limes	566
		Riparenfes	638
		Roma communis patria, pag.	568
		S	
		Sagum	635
		Salganum	632
		Salica lex à Salijs, hoc est Francis, dicta	377
		Sandalium	670
		Sacra familia	669
		Sacri agones	567
		Scholares	627
		Scrupulum	580
		Semisses usura	392
		Sermo latinus	672
		Sericum	585
		Sestarius	

I N D E X

Sestarius	472	Sycophantizare	383
Sestertium	395. C	415 Synedria Iudeorum	673
Sextula	580	Synedria naues	674
Sicilius	ibidem	Synthesis	674
Sigisvultus	596	Syriarchia	654
Silentiarij	616	T	
Siliqua	580	T alentum Atticum ma-	
Sipho	661	ius, C minus	580
Siocomie	magistratus	Tamiaci fundi	603
pag.	556	Tamias	ibidem
Sitostasius	587	Teloneon	618
Sodales, Græce $\epsilon\rho\alpha\iota\sigma\iota\sigma\iota$	362	Telosphoria	652
Specularij	574	Temonis tributum	618
Specierum varia nomina	667	Tesserarij	657
pag.		Testatio	87
Spectabiles	399	Thiasotæ	363
Splagnon	572	Thesmothetæ	452
Sporades insule	674	Thladiæ, Thlasiæ, Thlibiæ.	
Sportula	429	pag.	649
Spurius	674	Titulus	674
Statius	635	Trachæa Cilicia	674
Stationarij	621	Tractatores	635
Stellatura	629	Tractatoria	ibidem
Strata, id est, uia	672	Trapeza	655
Stratores	623	Trapezite	474
Substantia contractus	quid,	Trapezophora	655
C quoruplex	259	Tribonianus	453
Suffragium quid sit	89	Trophima	335
Supellex unde	318	Trulla	674
		Valea	

I N D E X

V		Græca quomodo differant
V Alitudinarium	663	ibidem
V Vasorum nomina	675	Votum 167
& 471		Vrina 473
Vestigales fundi	418	Vsura 321
Vestigalis species	666	X
Venalitij	617	X Enodochium 663
Vigesime	429	X Xenon ibidem
Vindicta manumissi	425	XV primatus 619
Vina factitia	650	Y
Vinorum genera	ibidem	Y conomus 675
Vlpianus Iurisconsul.	560	Z
Vncia	580	Z Osinus 675. & seq.
Vncia Attica	472	Z Zygostates 578
Vncia Romana Attica &		Zitum 650

F I N I S.

